گالپکساندر دیوما

گراف مونتې-کرسنتو

۹

شنجاڼ خلق نشریاتی

I512.45
U-19
186494

ئالېكساندر دیۇما

گراف مونتې-كرىستو

4

تەرجىمە قىلغۇچى: پەرھات جىلان
مەسئۇل مۇھەررىرى: مەھەممەتىرە ھىمكېرىمى

新疆大学图书馆藏书

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

755155707

索书号: 186494
书名: گراف مونتې.- كرىستو I512.45
登录号: U-19 بەت 544 1950 ىۇەن

借者	借期	还期
مەلىكە	98.1.14	

كىتابنى توۋەندە بېرىلغان ۋاقىت ئىچىدە قايتۇرۇش لازىم
下列最后之日期本书必须归还
98.10.72
98.10.72
98.10.72 98.6.30

كىتابنى ئاسراپ
爱护图书

مۇددىتىدە قايتۇرايلى
按期交还

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب بوشان 1
ئىككىنچى باب سەپەر 12
ئۈچىنچى باب سوت 32
تۆتىنچى باب جەدەل 56
بەشىنچى باب ھاقارەت 67
ئالتىنچى باب تۈن 83
يەتتىنچى باب دۇئېل 98
سەككىزىنچى باب ئانا ۋە ئوغۇل 119
توققۇزىنچى باب ئۆزى ئۆزىنى ئۆلتۈرۈش 129
ئونىنچى باب ۋالېنتىنا 145
ئون بىرىنچى باب ئىقرار 157
ئون ئىككىنچى باب بانكىر ۋە ئۇنىڭ قىزى 177
ئون ئۈچىنچى باب نىكاھ كېلىشىمى 192
ئون تۆتىنچى باب بېلگىيىگە سەپەر 210
ئون بەشىنچى باب «كولدۇرما ۋە شىشە» مېھمانخانىسى... 221
ئون ئالتىنچى باب قانۇن 241
ئون يەتتىنچى باب كۆرۈنۈش 258
ئون سەككىزىنچى باب زەھەرلىك يىلان 268
ئون توققۇزىنچى باب ۋالېنتىنا 277
يىگىرمىنچى باب ماكسىملىئان 286
يىگىرمە بىرىنچى باب دانگلارنىڭ ئىمزاسى 302
يىگىرمە ئىككىنچى باب پېر - لاشېز قەبرىستانلىقى 321
يىگىرمە ئۈچىنچى باب بۆلۈشمەك 344

يىگىرمە تۆتىنچى باب شىر ئۇۋىسى 369
يىگىرمە بەشىنچى باب سوتچى 382
يىگىرمە ئالتىنچى باب سوت يېغىنى 397
يىگىرمە يەتتىنچى باب ئەيىبنامە 408
يىگىرمە سەككىزىنچى باب گۈناھنى يۈماق 420
يىگىرمە توققۇزىنچى باب قايتىش 435
ئوتتۇزىنچى باب ئۆتمۈش 457
ئوتتۇز بىرىنچى باب پېپىنو 479
ئوتتۇز ئىككىنچى باب لۇيىدژى ۋامپانىڭ مال باھا
ئۆلچىمى 498
ئوتتۇز ئۈچىنچى باب كەچۈرۈم 510
ئوتتۇز تۆتىنچى باب بەشىنچى ئۆكتەبىر 520

بىرىنچى باب

بوشان

پارىژدا ئۇدا ئىككى ھەپتىگىچە گرافنىڭ ئۆيىگە ئوغرى كىرگەنلىكى ھەققىدە گەپ تارقىلىپ يۈردى. ئوغرى ئۆلۈش ئالدىدا ئۆزىنىڭ قاتىلى بېنېدىكتو ئىسىملىك كىشى ئىكەنلىكى ئېيتىلغان خەتكە ئىمزا قويغان. ساقچى تەرەپ ئۆزىنىڭ بارلىق ئايغاقچىلىرىنى قاتىلنىڭ ئىزىغا سالدى.

كادرۇسنىڭ پىچىقى، چىرىغى، سايمانلىرى ۋە كىيىم-كېچەكلىرى دېلو تەكشۈرگۈچىلەرگە بېرىلدى. پەقەت ئۇنىڭ جىلىتكىسىلا ھېچىيەردىن تېپىلماي قالدى. جەسەت مۇردىخانىغا تاپشۇرۇلدى.

گراف سورىغانلا كىشىلەرگە: بۇ ۋەقە يۈز بەرگەندە ئۇ ئۆزىنىڭ ئوتېيلدىكى ئۆيىدە ئىكەنلىكى، بۇ ئىشنى ئۇ بۈزۇنى ھەزرەتتىن ئاڭلىغانلىقى، بۇ روھانىي گرافنىڭ كىتابخانىسىدىكى بىر قىسىم نادىر كىتابلارنى كۆرۈپ، خاتىرىلەۋىلىش ئۈچۈن تاسادىپەن شۇ كۈنى ئۇنىڭ ئۆيىدە بىر كېچە قونۇشنى سورىغانلىقىنى ئېيتاتتى.

يالغۇز بېرتۇچچولا ھەر قېتىم بېنېدىتونىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغاندا تاتىرىپ كېتەتتى. لېكىن ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىرىشكە ھېچكىم دىققەت قىلمايتتى.

جىنايەت ئۆتكۈزۈلگەن جايغا چاقىرىپ كېلىنگەن ۋىلفور بۇ دېلوىنى ئۆزى تۇتۇپ ئىشلىمەكچى بولدى ھەمدە شەخسەن

ئۆزى مەسئۇل بولغان ھەرقانداق جىنايى ئىشنى تەكشۈرگەندىكىگە ئوخشاش بۇ ئىشقىمۇ ئەستايىدىللىق بىلەن باش چۆكۈرۈپ تۇتۇش قىلدى.

ھالبۇكى، ئارىدىن ئۇچ ھەپتە ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، قېتىرقىنىپ ئېلىپ بېرىلغان تەكشۈرۈشلەر ھېچقانداق نەتىجە بەرمىدى. كىشىلەر بۇ ئوغرىلىقنى ۋە ئوغرىنىڭ ئۆز شېرىكى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى ئۇنتۇشقا باشلىدى ۋە ئۇلارنىڭ دىققەت ـ ئېتىبارى دانگلار خان قەبرىسىدىن گىراق ئاندرېئا كاۋالكانتىنىڭ ئۆتكۈزۈلۈش ئالدىدا تۇرغان تەۋى ئىشىغا مەركەزلەشتى.

بۇ تويىنى رەسمىي ئېلان قىلىندى دېسىمۇ بولاتتى. شۇڭا ئاندرېئا بانكىرنىڭ ئۆيىگە كۈيئوغۇل سۈپىتىدە كېلىپ تۇرىدىغان بولدى.

ئاندرېئانىڭ ئاتىسى كاۋالكانتىغا خەت يېزىشتى. كاۋالكانتى بۇ تويغا تامامەن رازىلىق بىلدۈردى ۋە خىزمىتى ئالدىراش بولغانلىقتىن، ئۆزى ھازىر تۇرۇۋاتقان پارما شەھىرىدىن ئايرىلالمايدىغانلىقىغا ئەپسۇس ئىزھار قىلىش بىلەن بىللە يىلىغا 150 مىڭ لېۋر كىرىم كەلتۈرىدىغان كاپىتال ئاجرىتىپ بېرىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى.

3 مىليون فرانك دانگلارنىڭ ئوبوروتقا كىرگۈزۈشى ئۈچۈن بېرىلىدىغانلىقى توختام قىلىندى. توغرا، ئاندرېئاغا ئۇنىڭ كەلگۈسىدىكى قېيىن ئاتىسىنىڭ پۈل مۇئامىلە ئىشلىرىدا كەينى ـ كەينىدىن ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچراۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇنىڭ بۇنداق كېيىنكى مەۋقەسىنىڭ مۇقىم بولماسلىق ئېھتىمالىنى ئاگاھلاندۇرغان كىشىلەرمۇ چىقتى. ئەمما ۋۇجۇدى ئىشەنچ ۋە سەمىمىيەتكە تولغان ئاندرېئا بۇنداق قۇرۇق گەپلەرگە قۇلاق سالمىدى ۋە ھەتتا پەردىشەپكە شۇنچىلىك رىئايە قىلدىكى، بارونغا بۇ ھەقتە بىر ئېغىزمۇ سۆز ئاچمىدى.

بارونىڭ گىراق ئاندرېئا كاۋالكانتىنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرگۈدەك بولۇپ يۈرگىنى بىكار ئەمەس ئىدى.

ئۇنىڭ دانگلار خان قەبرىغا كەلسەك، ئۇ تۇرمۇشقا چىقىشقا قارىغۇلارچە ئۆچمەنلىكى بولغىنى ئۈچۈن ئاندرېئانىڭ پەيدا بولغانلىقىنى مورسېردىن قۇتۇلۇشنىڭ ياخشى ئۇسۇلى دەپ قاراپ، خۇش بولدى. لېكىن ئاندرېئا بەكرەك يېقىنچىلىق قىلىشقا باشلىغاندا، ئۇنىڭغىمۇ ئوچۇق ـ ئاشكارا مەنسىتمەسلىك بىلەن مۇئامىلە قىلىشقا باشلىدى.

بارونمۇ بۇنى تۇيغاندۇر؛ لېكىن ئۇ بۇنداق مەنسىتمەسلىكنى قەزىنىڭ نازى دەپ چۈشىنىپ، كۆرمەسكە سېلىپ يۈرۈۋەردى.

شۇ ئارىدا بوشانىنىڭ بەلگىلىگەن ئۇچ ھەپتىلىك مۇددىتى ئاخىرلىشاي دەپ قالغانىدى. مورسېر ئەمدى مونتې ـ كرىستونىڭ بۇ ئىشنى تۈۋاقلاپ قويۇش مەسلىھەتىگە كۆنۈپ قالغانىدى. گېنېرالغا مۇناسىۋەتلىك ماقالىگە ھېچكىم دىققەت قىلمىدى، يانىنا قەلئەسىنى گۈمران قىلغان ئوفىتسېرنىڭ پېرلار پالاتاسىغا ئەزا بولغان ھۆرمەتلىك گىراف ئىكەنلىكى ھېچكىمنىڭ كاللىسىغا كىرىپ چىقمىدى.

شۇنداقتىمۇ، ئالبېر ئۆزىنى ھاقارەتلەنگەندەك ھېس قىلاتتى، چۈنكى ئۇنىڭغا ھاقارەت كەلتۈرگەن ھېلىقى ماقالە مەقسەتلىك ھالدا گېزىتكە بېرىلگەنلىكى روشەن ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بوشان بىلەن بولغان ھېلىقى سۆھبەتتىن كېيىن ئۇ خۇددى چۈشەن يەۋالغاندەك بولۇپ قالغانىدى. ئۇ، ھامان دۈئېلغا چىقمىشنى ئويلايتتى. ئەگەر بوشان ماقۇل بولغان بولسا، بۇ دۈئېلنىڭ سەۋەبىنى، ھەتتا ئۆز سېكۇنداتلىرىدىنمۇ يوشۇرغان بولاتتى.

ئالبېر بىلەن بولغان ئاخىرقى سۆھبەتتىن كېيىن بوشانىنى ھېچكىم ئۇچراتمىدى. ئۇنى سورىغانلارغا «بىرنەچچە كۈنلۈككە سىرتقا چىقىپ كەتتى» دەپ جاۋاب بېرىشەتتى.

ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى.

بىر كۈنى سەھەردە ئالبېرنى مەھرەم ئويغىتىپ، بوشاننىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى. ئالبېر كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ، بوشاننى ئاستىنقى قەۋەتتىكى تاماكا چېكىش ئۆيىدە كۈتۈپ تۇرسۇن دېدى ـ دە، ھاپىلا ـ شاپىلا كىيىنىپ پەسكە چۈشتى.

بوشان ئۇ بۇلۇڭدىن بۇ بۇلۇڭغا مېڭىپ يۈرەتتى. ئالبېرنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇ توختىدى.

ـــ مېنىڭ سىزنى ئىزدەپ بېرىشىمنى كۈتمەيلا ئۆزىڭىزنىڭ كەلگەنلىكىڭىز خۇش خەۋەردىن دالالەت بەرسە كېرەك، ـــ دېدى ئالبېر، ـــ قېنى، سۆزلەڭ، سىزگە قولۇمنى بېرىپ تۇرۇپ: «بوشان، خاتا قىلغانلىقىڭىزنى بويىنىڭىزغا ئېلىڭ، بىز يەنە دوست بولۇپ قالايلى» دېسەم بولامدۇ؟ ياكى ئاددىيلا قىلىپ: «قايسى ئەل قورالنى تاللايسىز؟» دەپ سورىشىم كېرەكمۇ؟

ـــ ئالبېر، ـــ بوشاننىڭ ئاۋازى شۇ قەدەر غەمكىن ئاڭلاندىكى، ئالبېر ئۇجەبلەندى، ـــ ئاۋۋال ئولتۇرۇپ سۆزلىشەيلى.

ـــ تەقسىر، مېنىڭچە، ئولتۇرۇشتىن ئىلگىرى مېنىڭ سوئالىمغا جاۋاب بېرىشىڭىز كېرەكتۇ دەيمەن.

ـــ ئالبېر، ـــ دېدى بوشان، ـــ بەزى ئىشلاردا ئۇدۇل جاۋاب بېرىش بەك تەس.

ـــ مەن سىزگە بۇ قىينىچىلىقنى يەڭگىللەشتۈرۈپ بېرەي، تەقسىر، ھېلىقى ماقالىڭىزنى رەت قىلامسىز ـ قىلمامسىز؟ يا «ھەئە»، يا «ياق» دەپلا جاۋاب بېرىڭ.

ـــ مورسېر فرانسىيىنىڭ پېرى، گېنېرال لېيتىنانت گراف مورسېردەك بىر ئادەمنىڭ شەرەپلىك نامى، ئىجتىمائىي ئورنى ۋە ھاياتىغا تاقىلىدىغان مەسئۇلىيەتلىك ئۇنداق ئاددىيلا جاۋاب بېرىشكە بولمايدۇ.

ـــ ئەمىسە قانداق قىلىشقا بولىدۇ؟

ـــ مەن قىلغاندەك قىلىش كېرەك، ئالبېر. بىر ئائىلىنىڭ نامى ۋە مەنپەئىتىگە تاقىلىدىغان ئىشلاردا پۇل، ۋاقىت ۋە زورلۇققا ئوخشاش ۋاستىلەر ھېچقانداق رول ئويناپ بېرەلمايدۇ. ئاساسسىز پەرەزلەرگە تايىنىپ ئۆز دوستۇڭ بىلەن ھايات ـ ماماتلىق ئېلىشىشقا چىققىلى بولمايدۇ، بۇنىڭ ئۈچۈن ئىشەنچلىك سەۋەب بولۇشى كېرەك. ئۈچ يىل داۋامىدا دوستانە رەۋىشتە قول ئېلىشىپ تۇرغان ئادەمگە تىغ كۆتۈرۈشكە ياكى ئوق ئېتىشقا توغرا كەلسە، ھېچبولمىغاندا نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلىدىغانلىقىنى بىلىشىم كېرەك. شۇنداق بولغاندا، ئۆز ھاياتىنى قوغدىغۇچى ئادەملەرگە خاس ھالدا مەرد مەيدانغا پاك قەلبىم ۋە ۋىجدانىم بىلەن چىقالايمەن.

ـــ ماقۇل، ماقۇل، ـــ دېدى ئالبېر تاقەتسىزلىنىپ، ـــ زادى نېمە دېمەكچى بولىسىز؟

ـــ شۇنى دېمەكچىمەنكى، مەن يېڭىلا يانىنادىن كەلدىم.

ـــ يانىنادىن؟ سىز؟

ـــ شۇنداق، مەن.

ـــ مۇمكىن ئەمەس!

ـــ قەدىرلىك ئالبېر، مانا مېنىڭ پاسپورتىم. بارغان يەرلىرىمنىڭ تىزىمىغا قاراپ بېقىڭا: جەنۇە، مىلان، ۋېنېتسىيە، تېرىيېست، دېلۇنو، يانىنا. بىر جۈمھۇرىيەت، بىر پادىشاھلىق ۋە بىر ئىمپېرىيىنىڭ ساقچىلىرىغا ئىشىنىدىغانسىز؟

ئالبېر پاسپورتقا كۆز تاشلىدى ۋە تەئەججۈپ ئىچىدە بوشانغا قارىدى.

ـــ يانىناغا بېرىپ كەلدىڭىزمۇ؟ ـــ دەپ يېنىشلاپ سورىدى ئۇ.

ـــ ئالبېر، بىرنەچچە ئاي ئىلگىرى مېنى دۈشمەنلىرىم چاقىرغان ھېلىقى ئەنگلىيىلىك لوردنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنىدىم. ناۋادا سىزمۇ

شۇنىڭغا ئوخشاش ناتونۇش، يات كىشى بولسىڭىز مۇنداق ئاۋاره بولمىغان بولاتتىم. بۇنى سىز چۈشەنمىسىز. لېكىن مەن سىزگە بولغان ھۆرمىتىم يۈزىسىدىن مۇشۇنداق ئاۋارىچىلىقنى ئۆز ئۈستۈمگە ئالدىم. ئۇ يەرگە بىر ھەپتىده باردىم. بىر ھەپتىده ياندىم؛ تۆت كۈن كارانتىنغا كەتتى، يانىنادا ئىككى كۈن تۇردۇم. شۇنىڭ بىلەن، توپتوغرا ئۈچ ھەپته بولدى. بۈگۈن تۇنده كەلگەنىدىم، مانا ئەمدى سىزنىڭ ئالدىڭىزدا تۇرىمەن.

— ياۋاللا، بۇ نېمىدېگەن ئۇزۇن مۇقەددىمە، بوشان! نېمە ئۈچۈن سىزدىن سورىغان گېپىمگە جاۋاب بەرمەيسىز؟

— راستىنى ئېيتقاندا، ئالبېر...

— سىزنى قورقۇتماڭ دەپ ئويلاش مۇمكىن.

— شۇنداق، قورقۇتماڭ.

— مۇخبىرلىكىڭىزنىڭ يالغان خەۋەر بەرگەنلىكىنى ئىقرار قىلىشتىن قورقۇتامسىز؟ بۇنداق شەخسىيەتچىلىكىڭىزنى تاشلاڭ، بوشان، ئىقرار بولۇڭ. سىزنىڭ باتۇرلۇقىڭىزغا ھېچكىم شەك كەلتۈرمەيدىغۇ.

— ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، — پىچىرلىدى بوشان، — ئۇنىڭ ئەكسىچە...

ئالبېر جېنى چىقىپ كېتىدىغاندەك تاتىرىپ كەتتى. ئۇ بىر نېمە دېمەكچى بولىدىيۇ، زۇۋان سۈرەلمەي قالدى.

— دوستۇم، — دېدى بوشان ئىنتايىن يۇمشاق ئاۋاز بىلەن، — سىزدىن ئەپۇ سوراشقا مۇمكىن بولسا، ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلاتتىم ۋە چىن قەلبىمدىن ئەپۇ سورىغان بولاتتىم. ئەپسۇسكى...

— ھە، نېمە؟

— ئۇ ماقالە ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن ئىكەن، دوستۇم.

— ھە! ئاشۇ فرانسۇز ئوفىتسېر...

— شۇنداق.

— ئاشۇ فېرنان؟

— شۇنداق.

— ئەلى پاشا قول ئاستىدا خىزمەت قىلىپ، كېيىن ئۇنىڭ قەلئەلىرىنى دۈشمەنگە سېتىۋەتكەن خائىن ...

— سىزگە ئېيتمىغان گەپلىرىم ئۈچۈن ئەپۇ قىلغايسىز، دوستۇم. شۇ كىشى سىزنىڭ ئاتىڭىز!

ئالبېر بوشانغا ئېتىلىش ئۈچۈن غەزەپ بىلەن قوزغالدى. لېكىن بوشان ئۇنى قولى بىلەن ئەمەس، كۆزلىرىنىڭ مۇلايىم قارىشى بىلەن توختىتىپ قالدى.

— مانا دوستۇم، — دېدى ئۇ، يانچۇقىدىن بىر پارچە قەغەزنى چىقىرىپ، — مانا ئىسپات.

ئالبېر قەغەزنى ئاچتى. بۇ، يانىنادىكى تۆت نەپەر نوپۇزلۇق ئەربابىنىڭ تىلخېتى بولۇپ، ئۇنىڭدا ۋەزىر ئەلى تەبەلىنىڭ قول ئاستىدا خىزمەت قىلغان پولكوۋنىك دەرىجىلىك مەشقاۋۇل فېرنان موندېگونىڭ يانىنا قەلئەسىنى 2000 ھەمىيانغا سېتىۋەتكەنلىكى بايان قىلىنغانىدى.

قويۇلغان ئىمزالارنىڭ چىن ئىكەنلىكىگە كونسۇل كېپىل بولۇپ، ئەسكەرتىش يېزىپ قويغانىدى.

ئالبېر بېشى ئايلىنىپ كېتىپ، كرېسلوغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى. ئەمدى ھېچقانداق گۇمانغا ئورۇن قالمىغانىدى.

ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ ئىسىم ـ فامىلىسى تولۇق يېزىلغانىدى. ئۇمىدسىز سۈكۈنات ئىچىده بىر مىنۇتچه ئۆتكەندىن كېيىن ئالبېر ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي قالدى، بويىنىدىكى قان تومۇرلىرى كۆپۈشۈپ كەتتى ۋە ئۇ ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى.

قايغۇ ـ ھەسرەت ئىچىده ئازابلىنىۋاتقان دوستىغا چوڭقۇر ئىچىنىش بىلەن قاراپ تۇرغان بوشان ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى.

— ئالبىر، — دېدى ئۇ، — مېنى ئەمدى چۈشەنگەنسىز؟ شەخسەن ئۆزۈم ھەممىنى **كۆرۈپ، تەكشۈرۈپ** چىقتىم. مەن ئەسلىدە بۇ ئىشلار ئاتىگىزنىڭ پايدىسىغا ھەل بولىدۇ ۋە مەن ئۇنىڭ ياخشى نامىنى قوغداپ قالالايمەن دېگەن ئۈمىدتە بولغانىدىم. لېكىن مەن توپلىغان مەلۇماتلاردىن شۇ نەرسە ئېنىق بولدىكى، ئەلى پاشا تەرىپىدىن گېنېرال گۈبېرناتورلىققا ئۆستۈرۈلگەن فېرنان موندېگو ئىسىملىك مەشقاۋۇل ئەسلى گراف فېرنان مورسېر ئىكەن. بۇ گەپلەرنى ئۇققاندىن كېيىن قايتتىم ۋە سىزنىڭ ماڭا بولغان دوستلۇقىڭىزنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئالدىگىزغا كەلدىم.

ئالبىر تېخىچە كرېسلودا يانپاشلاپ، گويا كۈن نۇرىدىن ئۆزىنى قاچۇرماقچى بولغاندەك ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى يېپىۋالغانىدى.

— ئالدىگىزغا كەلدىم، — داۋاملاشتۇردى بوشان، — چۈنكى سىزگە دەيدىغان گېپىم بار. ئالبېر، بۇ داۋالغۇپ تۇرغان دەۋرىمىزدە ئاتىلارنىڭ قىلمىشلىرى پەرزەنتلەرنىڭ شەنىگە داغ چۈشۈرەلمەيدۇ. ئالبېر، سىز بىلەن بىز ئىنقىلابلار ئىچىدە تۇغۇلدۇق. بۇ ئىنقىلابلار جەريانىدا ھەربىي ياكى سوت خادىملىرىنىڭ كىيىملىرىگە كىر ياكى قان داغلىرىنى يۇقتۇرماي ئۆتۈپ كېتەلمىگەنلەر كۆپ ئەمەس. ھازىر ھەممە دەلىل - ئىسپاتلار ۋە **سىزنىڭ** سىرىڭىز مېنىڭ قولۇمدا. ئەمدى دۇنيادا ھېچكىم مېنى **دۇئېلغا** چىقىشقا مەجبۇر قىلالمايدۇ. ئىشىنمەنكى، ئەمدى سىزمۇ ئۇنداق دۇئېلنى جىنايەت دەپ ھېسابلايسىز. ھالبۇكى، سىز مەندىن تەلەپ قىلىشقا پېتىنالمايدىغان نەرسىنى مەن سىزگە ئۆز ئىختىيارىم بىلەن تاپشۇرىمەن. قولۇمدىكى بۇ دەلىل - ئىسپات ۋە گۇۋاھلىقنىڭ**مەگگۇلۇككە** يوق بولۇشىنى خالامسىز؟ بۇ دەھشەتلىك سىرنىڭ ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدىلا قېلىشىنى خالامسىز؟ مېنىڭ ۋىجدانىمغا ئىشەنسىڭىز، بۇ سىر مەگگۇ ئېلان قىلىنمايدۇ. ئېيتىڭا، ئالبېر، شۇنداق قىلىشنى خالامسىز؟ شۇنداق قىلايلىمۇ، دوستۇم؟

ئالبېر بوشانىنىڭ بوينىغا ئېسىلدى.

— قەدىرداش دوستۇم! — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ.

— مەگ، — دېدى بوشان ئالبېرغا تەەززىلەرنى بېرىپ.

ئالبېر تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن ئۇ قەەززىلەرنى ئېلىپ، سىقىملىدى، پۈرلىدى ۋە يىرتىۋەتمەكچى بولدىيۇ، لېكىن كۈنلەرنىڭ بىرىدە شامال چىقىپ، بۇ قەغەزلەرنىڭ ساقلىنىپ قالغان بىر پارچىسىنى ئۆزىنىڭ پېشانىسىگە ئۇرۇشى مۇمكىنلىكىنى ئويلاپ، ھەمىشە تاماكا تۇتاشتۇرۇش ئۈچۈن يېقىپ قويۇلىدىغان شامنىڭ يېنىغا كەلدى - دە، ھەممىسىنى تامام كۆيدۈرۈۋەتتى.

— قەدىرلىك، تەڭداشسىز دوستۇم! — دەپ پىچىرلايتتى ئالبېر قەغەزلەرنى كۆيدۈرۈۋېتىپ.

— بۇنىڭ ھەممىسى خۇددى بىر **يامان** چۈشتەك ئۇنتۇلۇپ كەتسۇن، — دېدى بوشان، — بۇنىڭ ھەممىسى مۇنۇ كۆيۈپ، قارا كۈلگە ئايلىنىۋاتقان قەغەزلەرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئۇچقۇنلىرىدەك يرقاپ كەتسۇن، بۇنىڭ ھەممىسى بۇ ئۇنسىز كۈل ئۈستىدىن چىقىۋاتقان تۈتۈندەك تارقىلىپ كەتسۇن.

— شۇنداق، شۇنداق، — دېدى ئالبېر، — بۇنىڭ ھەممىسىدىن پەقەت مەڭگۈلۈك دوستلۇقلا ساقلىنىپ قالسۇن. سىزگە مەڭگۈلۈك دوست بولۇشقا ئالدىگىزدا قەسەمىيات قىلىمەن. مېنىڭ نىجاتكارىم. بۇ دوستلۇقنى بىزنىڭ پەرزەنتلىرىمىزمۇ داۋاملاشتۇرىدۇ. بۇ دوستلۇق مېنىڭ نامىمنى بۇلغىنىشتىن ساقلاپ قالغانلىقىڭىزنىڭ **مەگگۇلۇك** ئەسلىمىسى بولۇپ قالىدۇ. بوشان، ئەگەر بۇ ئىشنى سىزدىن **باشقا** بىر كىشى ئۇقۇپ قالغان بولسا، مەن ئۆزۈمنى ئېتىپ **ئۆلۈۋالغان** بولاتتىم ياكى، ياق، ئانام ئۈچۈن ئۆلۈۋالماس ئىدىم، **لېكىن فرانسىيىنى تاشلاپ كەتكىنىم** بولاتتىم.

— قەدىرلىك ئالىبرا! — دېدى بوشان.

هالبۇكى، ئالىبرنىڭ بۇ ئۇشتۇمتۇت كەلگەن ۋە بىرئاز ياسالما خۇشاللىقى تېزلا غايىب بولدى - دە، ئۇ تېخىمۇ چوڭقۇرراق ھەسرەتكە پېتىپ قالدى.

— نېمە بولدى؟ — سوردى بوشان، — ئېيتىڭا، نېمە بولدىڭىز؟

— يۈرىكىم ئېزىلىپ كەتكەندەك بولۇۋاتىدۇ، — دېدى ئالىبر، — بىللەمسىز، بوشان، ئاتىنىڭ داغ چۈشمىگەن نامى پەرزەنتىكە ئاتا قىلىدىغان ھۆرمەت، ئىشەنچ ۋە غۇرۇردىن بىراقلا مەھرۇم بولۇش ئاسان گەپ ئەمەس. ئاھ بوشان! ئەمدى ئاتام بىلەن قانداق كۆرۈشىمەن؟ ئەمدى ئاتام پېشانەمگە سۆيىمەكچى بولسا، ئۆزۈمنى قاچۇرىمەن، ماڭا قولىنى سۇنسا، قول بەرمەيمەن... شۇنداق قىلغىلى بولارمۇ؟ بىلەمسىز، بوشان، مەن دۇنيادا ئەڭ بەختسىز ئادەم. بىچارە ئانام! — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئۇ، ياش تولغان كۆزلىرى بىلەن گىرانى خانىمنىڭ رەسىمىگە قاراپ، — ئەگەر ئۇ بۇنى ئۇقسا قانچىلىك دەردكە قالار!

— غەيرەت قىلىڭ، دوستۇم، — دېدى بوشان ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ.

— ھېلىقى ماقاله قانداق قىلىپ سىزنىڭ گېزىتىڭىزگە چىقىپ قالدى؟ — دەپ خىتاب قىلدى ئالىبر، — بۇنىڭ كەينىدە كىمدۇر بىرنېمىنى ئۆچمەنلىكى، قانداقتۇر بىر غايىب دۈشمەن يوشۇرۇنۇپ تۇرىدۇ.

— شۇنداق بولسا تېخىمۇ غەيرەتلىك بولۇشىڭىزكېرەك، — دېدى بوشان، — چىرايىڭىزدا ئىچكى تۇيغۇلىرىڭىزنىڭ ئىزىنى كۆرۈنمەسلىكى كېرەك. بۇلۇتلار ئارىسىدا يوشۇرۇنغان ئۆلۈم ۋە ئاپەتنى تاكى چاقماق چېقىلمىغۇچە ھېچكىم كۆرەلمەيدۇ. سىزمۇ ھەرىتىڭىزنى ئەنە شۇ خىلدا ئىچىڭىزگە يوشۇرۇڭ. دوستۇم، ئاشۇ چاقماق چېقىلغۇچە كۈچ مادارىڭىزنى تېپىڭ.

— ئىش مۇشۇنىڭ بىلەن تۈگىمەيدۇ دەپ ئويلامسىز؟ — قورقۇپ سوردى ئالىبر.

— ھېچنېمە دەپ ئويلىمايمەن، لېكىن ھەر خىل ئېھتىماللار بولۇشى مۇمكىن. ھە ...

— نېمە بولدى؟ — دەپ سوردى ئالىبر بوشاننىڭ ئىككىلىنىپ توختاپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ.

— دانگلار خانىمزىغا ئۆيلىنىدىغان ئىشىڭىز قانداق بولۇۋاتىدۇ؟

— بۇنى نېمە ئۈچۈن سوراپ قالدىڭىز؟

— چۈنكى، بۇ تويىنىڭ بولۇش - بولماسلىقى ھازىر قىلىشقان گېپىمىزگە مۇناسىۋەتلىكمىكىن دەپ ئويلاۋاتىمەن.

— ھە! — دەپ تېتىكلىشىپ كەتتى ئالىبر، — گېپىڭىزچە دانگلار ...

— مەن پەقەت سىزنىڭ توي ئىشىڭىزلا سوراپ قويدۇم. سۆزلىرىمدىن باشقىچە مەنە چىقارماڭ، باشقىچە چۈشىنىپ قالماڭ.

— تويىمىز بۇزۇلدى، — دېدى ئالىبر.

— ياخشى، — دېدى بوشان.

ئاندىن، ئالىبرنىڭ يەنە مەيۈسلىنىپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ دېدى:

— ئالىبر، گېپىمگە كىرىڭ، سىرتقا چىقايلى. ھاۋا بەك ياكى ئاتقا مىنىپ بولۇن ئورمانلىقنى سەيلە قىلايلى. مېڭىڭىز سەگەپ قالدۇ. ئاندىن بىر يەرگە كىرىپ ناشتا قىلايلى. شۇندىن كېيىن ھەرقايسىمىز ئۆز ئىشىمىزغا ماڭارمىز.

— ياخشى گەپ، — دېدى ئالىبر، — لېكىن پىيادە ماڭايلى. بىرئاز چارچىسام غەمدىن قۇتۇلۇشىمغا پايدىسى بولىدۇ.

— ماقۇل، — دېدى بوشان.

ئىككى دوست دەرھالىك كوچا بويلاپ پىيادە ماڭدى.

مادلېن چېركاۋنىڭ ئالدىغا كەلگەندە بوشان مۇنداق دېدى:

— توختاڭا، بۇ يەرگە كېلىپ قالغاندىن كېيىن گراف مونتې — كرىستونىڭ ئۆيىگە كىرىپ چىقمايلىمۇ. ئۇ بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى ئاچالايدۇ. ئۇ، كىشىلەرنىڭ غېمىنى ئۇنتۇلدۇرۇۋېتىشكە ئۇستا، چۈنكى ئۇ ھېچقانداق ۋاقىتتا گەپ كوچىلمايدۇ. مېنىڭچە گەپ كوچىلمايدىغان ئادەملەر ئەڭ ياخشى غەمگۇزار بولىدۇ.

— توغرا، — دېدى ئالبېر، — كىرەيلى، مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن.

ئىككىنچى باب

سەپەر

مونتې — كرىستو ئىككى يىگىتنىڭ بىللە كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ ناھايىتى خۇش بولدى.

— ھەممە ئىشلار ئېنىقلىنىپ، مەسىلە ھەل بولغان ئوخشىمامدۇ؟ — دېدى ئۇ.

— شۇنداق، — دېدى بوشان، — ئۇ بىمەنە گەپلەر ئۆزلۈكسىز يوقالدى. ئەگەر ئۇنداق گەپ — چۆچەكلەر يەنە باش كۆتۈرۈپ چىقسا، بىرىنچى بولۇپ مەن رەت قىلىمەن. بولدى، بۇ گەپنى قىلىشمايلى.

— مانا، ئالبېر ئۆزى تۇرۇپتۇ، — دېدى گراف، — مەنمۇ ئۇنىڭغا بۇ ھەقتە گەپ قىلماسلىقنى جېكىلىگەنىدىم. دەرۋەقە، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ، — تازىمۇ قاملاشمىغان بىر ئىشنى قىلۇاتقىنىمدا كىرىپ قالدىڭلار.

— ئېيە قىلۇاتىسىز؟ — سوردى ئالبېر، — ھۇججەتلىرىڭىزنى رەتلەۋاتامسىز؟

— خۇداغا شۈكۈر، ئۆزۈمنىڭ ئەمەس. مېنىڭ ھۇججەتلىرىمگە ئاۋارە بولۇش ھاجەت ئەمەس، چۈنكى مېنىڭ ھېچقانداق ھۇججىتىم يوق. مەن كاۋالكانتى ئەپەندىنىڭ ھۇججەتلىرىنى كۆرۈۋاتاتتىم.

— كاۋالكانتى؟ — قايتىلاپ سوردى بوشان.

— سىز بىلمەمسىز؟ گراف ئۇنىڭغا ھامىيلىق قىلىدۇ ئەمەسمۇ، — دېدى ئالبېر.

— ئېيتقىنىڭىز ئانچە توغرا بولمىدى، — دېدى مونتې — كرىستو، — مەن ھېچكىمگە، بولۇپمۇ كاۋالكانتىگە ھامىيلىق قىلمايمەن.

— كاۋالكانتى مېنىڭ ئورنۇمدا دانگلار خانىمزغا ئۆيلەنمەكچى، — دېدى ئالبېر ئۆزىنى كۈلكىگە زورلاپ، — ئۆزىڭىز بىلىسىز، قەدىرلىك بوشان، بۇ ھال مېنىڭ كۆڭلۈمنى بەكمۇ يېرىم قىلۇاتىدۇ.

— ھە! كاۋالكانتى دانگلار خانىمزغا ئۆيلەنمەكچىمۇ؟ — سوردى بوشان.

— نېمە دەۋاتىسىز، ئاساندىن چۈشۈپ قالدىڭىزمۇ؟ — دېدى مونتې — كرىستو، — سىز مەتبۇئات خادىمى، گەپ — چۆچەكلەرنىڭ مەستانىسى! ھازىر پۈتۈن پارىژدا شۇ گەپ بولۇۋاتامدۇ.

— ئۇلارنى سىز كېلىشتۈرۈپ قويدىڭىزمۇ، گراف؟ — سوردى بوشان.

— مەن؟ ھەرگىزمۇ بۇنداق گەپلەرنى تارقىتىپ يۈرمەك، جانابىي خەۋەر ئىجادكارى! خۇدايىم ساقلىسۇن! مەن كىشىلەرنى تېپىشتۇرامدىم؟ ياق، سىز مېنى چۈشەنمەيدىكەنسىز. ئەكسىچە،

مەن ئۇلارنىڭ تويىغا زادىلا قوشۇلماي كېلىۋاتىمەن. ئەلچى بولۇشقىمۇ ئۇنىمىدىم.

— چۇشىنىشلىك، — دېدى بوشان، — دوستىمىز ئالبېر-نى دەپسۇ؟

— مېنى دەپ ئەمەس، — دېدى ئالبېر، — گراف ئۆزى دەپ باقسۇن، مەن ئۇنىڭ ئوتتۇرىغا چۈشۈپ، بۇ تويىنى بۇزۇۋېتىشىنى ئۆزۈندىن بۇيان ئۆتۈنۈپ كېلىۋاتىمەن. توي ئىشىم بۇزۇلغاندىن كېيىن گرافقا مىننەتدارلىق بىلدۈرسەم، ئۇ، بۇ ئىشنى قىلغان مەن ئەمەس دەيدۇ. شۇنداق بولسىمۇ مەيلى، ئىپتىدائىي ئادەملەردەك غايىبتىكى ئىلاھقا باش ئۇرۇپ يۈرۈۋېرەي.

— ماڭا قارا، — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇ ئىشلار ماڭا شۇ قەدەر مۇناسىۋەتسىزكى، قېيىن ئاتا بولغۇچىمۇ، كۈيئوغۇل بولغۇچىمۇ ماڭا سوغۇق مۇئامىلىدە بولۇپ يۈرۈۋاتىدۇ. يالغۇز ئېڭىنى خانىمزلا ماڭا ياخشى كۆز قاراشتا بولۇۋاتىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، بۇ قىز ياتلىق بولۇشقا ئانچە قىزىقمايدىكەن. مەن بولسام، ئۇنى ئەركىنلىككە بولغان ئىشتىياقىدىن ۋاز كېچىشكە ئۇندىمىدىم.

— ئۇلارنىڭ تويى پات ئارىدا بولامدىكەن؟

— شۇنداق. ھەرقانچە توسۇپ باقسامۇ قۇلاق سېلىشمىدى. مەن ئۇ يىگىتنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن - دە، ئېيتىشلارغا قارىغاندا، ئۇ باي ۋە ياخشى ئائىلىنىڭ پەرزەنتى ئىكەن. لېكىن، مېنىڭ بىلدىغىنىم پەقەت «ئېيتىشلارغا قارىغاندا». مەن بۇ گەپنى دانگلارغا تەكرار - تەكرار ئېيتتىم، لېكىن ئۇ يەنىلا ئاشۇ ئىتالىيانغا جېنىنى بېرىدىغانىدەك قىلىپ يۈرۈۋاتىدۇ. مەن ھەتتا ئۆزۈم ئىنتايىن مۇھىم دەپ ئويلىغان بىر مەسىلىنىمۇ ئۇنىڭغا ئېيتتىم، يەنى: بۇ يىگىت بوۋاق چېغىدا ئالمىشىپ كېتىپ

قالغانمۇ ياكى ئۇنى سىگانلار ئوغرىلاپ كەتكەنمۇ ۋە ياكى ئۇنى ئاتا - ئانىسى يوقتىپ قويغانمۇ، ئېنىق بىلمەيمەن. ئىشقىلىپ، شۇنداق گەپلەر بار. ئېنىق بىلىدىغىنىم، ئاتىسى ئون نەچچە يىل جەريانىدا ئۇنى تاپالماي يۈرگەن. سەرگەردانلىقتا ئۆتكەن شۇ ئون يىل ئىچىدە ئۇنىڭ نېمىلەرنى قىلغانلىقىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. مېنىڭ بۇ ئاگاھلاندۇرۇشۇمنىڭ كار قىلمىدى. ماڭا مايورغا خەت يېزىپ، كېھرەكلىك ھۆججەتلەرنى ئالدۇرۇپ بېرىشنى ھاۋالە قىلىشتى. مانا شۇ ھۆججەتلەر. بۇلارنى دانگلارغا ئەۋەتىپ بېرىمەن - دە، خۇددى پىلاتقا ئوخشاش بۇ ئىشتىن قول ئۈزىمەن.

— ئارمىلىي خانىمزچۇ؟ — سورىدى بوشان، — ئۇ، شاگىرتىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىنى سىزدىن كۆرۈپ خاپا بولمىدىمۇ؟

— بۇنىڭغا بىر نېمە دېيەلمەيمەن. ئۇ ئىتالىيىگە كېتىدىغانىدەك قىلىدۇ. دانگلار خانىم ماڭا ئۇنىڭ گېپىنى قىلغان ۋە ئىتالىيە سەنئەتچىلىرىگە ئۇ قىزنى تونۇشتۇرۇپ خەت يېزىپ بېرىشىمنى سورىغانىدى. مەن ۋاللى تىياتىرىنىڭ مۇدىرىگە خەت يېزىپ بەردىم. بۇرۇن ئۇ مۇدىرغا ئانچە - مۇنچە ياخشىلىق قىلىپ قويغان يەرلىرىم بار ئىدى. ۋۇي، نېمە بولدىڭىز، ئالبېر؟ بەكلا پەرىشان بولۇپ قاپسىزغۇ؟ ئۆزىڭىز تۇيماي تۇرۇپلا دانگلار خانىمزغا ئاشىق بولۇپ قالدىڭىزمۇ نېمە؟

— ئۇنداق ئەمەستۇر، — دېدى ئالبېر غەمكىن كۈلۈمسىرەپ.

بوشان رەسىمىلەرنى كۆرۈشكە كىرىشىپ كەتتى.

— ھەر ھالدا ، سىز بۇرۇنقىدەك ئەمەس، — دېدى يەنە مونتې - كرىستو، — ئېيتىڭا، سىزگە نېمە بولدى؟

— مېڭەم چارچاپ قاپتۇ، — دېدى ئالبېر.

— ئۇنداق بولسا، قەدىرلىك ژىكونت، — دېدى مونتې كرىستو، — مەن بۇنىڭغا تەڭداشسىز شپا بولىدىغان دورىنى ئېيتىپ بېرەي. مەنمۇ كەيپىم ياخشى بولماي قالغان چاغلاردا شۇ دورىدىن شپالىق تاپىمەن.

— قانداق دورا؟ — سورىدى ئالبېر.

— ئورۇن ئالماشتۇرۇش.

— شۇنداقمۇ؟ — دەپ قويدى ئالبېر.

— شۇنداق. مېنىڭمۇ ھازىر كەيپىياتىم ياخشى بولماي تۇرۇۋاتىدۇ. شۇڭا، بۇ يەردىن كەتمەكچى بولۇۋاتىمەن. بىللە كېتەيلىمۇ؟

— نېمە ئۈچۈن كەيپىياتىڭىز ياخشى بولماي قالدى، گراف؟— سورىدى بوشان.

— سىزگە گەپ قىلىش ئوڭاي. ئەمما سىزنىڭ ئۆيىڭىزدە مۇ جىنايى ئىشلار تەرگەۋ قىلىنسا، قانداق بولىدىغانلىقىڭىزنى كۆرۈپ باقاتتىم!

— تەرگەۋ؟ قانداق تەرگەۋ؟

— ۋىلفور ئەپەندى شەخسەن ئۆزى قول سېلىپ، مېنىڭ ئۆيۈمگە كىرگەن ھېلىقى ھۆرمەتلىك قاتىلنىڭ دېلوسىنى تەرگەۋ قىلىۋاتمامدۇ. ئۇ قاتىل جازا مەيدانىدىن قېچىپ كەتكەن قانداق تۇر بىر قاراقچىكەن.

— ھە راست، — دېدى بوشان، — مەن بۇ ئىشنى گېزىتتە كۆرگەنىدىم. ئۇ كادروس دېگەن نېمە ئادەم ئىكەن؟

— قانداقتۇر بىر پروۋانسلىقمىش ①. ۋىلفور مارسېلدا خىزمەت قىلغان چاغلىردا ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىغانىكەن. دانگلار ھەتتا ئۇنى بىر يەردە كۆرگەنەدەك قىلىمەن، دەيدۇ. شۇڭا، جانابىي خانلىق مۇپەتتىش بۇ ئىشقا ئالاھىدە جىددىي تۇتۇش

① پروۋانس — فرانسىيىنىڭ بىر ئۆلكىسى.

قىلىۋاتىدۇ. ھەتتا ساقچى باشلىقىمۇ ئىنتايىن جىددىيلىك بىلەن ئىشلەۋاتىدۇ. مەن ئۇلاردىن تولىمۇ مىننەتدار، ھالبۇكى، ئۇلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى بىلەن ئىككى ھەپتىدىن بۇيان پارىژ ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىن تېپىشقا بولىدىغان بارلىق باندىتلارنى يىغىپ، «كادروسنىڭ قاتىلى» دەپ، مېنىڭ ئۆيۈمگە سۈرەپ كېلىشىۋاتىدۇ. مۇشۇنداق بولۇۋېرسە، يەنە ئۇچ ئايدىن كېيىن بۇ شانلىق فرانسىيە خانلىقىدا مېنىڭ ئۆيۈمنى ئۇجۇر - بۇجۇر- گەچە بىلمەيدىغان بىرمۇ ئوغرى، بىرمۇ قاتىل قالمايدۇ. ئەمدى ئۆيۈمنى ئۇلارنىڭ ئىختىيارىغا قويۇپ، ئۆزۈم بېشىم قايغان، پۇتۇم تايغان ياققا چىقىپ كېتىشتىن باشقا ئامال قالمىدى. بىللە كېتەيلىچۇ، ژىكونت.

— ناھايىتى ياخشى.

— ئەمىسە كېتەمدۇق؟

— كېتەيلى، بىراق نەگە بارىمىز؟

— ھاۋالىق جايغا، شاۋقۇن - سادالىرى كىشىگە ئارام بەخش ئېتىدىغان جايغا بارىمىز. شۇنداق جايغا بارىمىزكى، ھەر- قانداق مەغرۇر ئادەممۇ ئۇ يەردە ياۋاشلاپ قالىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ ئاجىزلىقىنى ھېس قىلىدۇ. كىشىلەر مېنى خۇددى ئاۋغۇستقا ① ئوخشاش جاھانغا ھۆكۈمران بولۇشقا قادىر دېيىشىدۇ، بىراق مەن ھېچكىمنىڭ نەزەرىگە ئىلىنماي يۈرۈشنى ياخشى كۆرىمەن.

— ئۇ جاي قەيەردە؟

— دېگىزدا، ژىكونت. بىلەمسىز، مەن دېگىزچى. مەن بوۋاق چاغلىرىمدا قېرى ئوكيان ئاتامنىڭ قوللىرىدا ۋە گۈزەل ئانام ئامېرىتانىڭ كۆكسىدە يېتىپ ئۇخلايتتىم. شۇ ئاتامنىڭ يېشىل يېپىنچىسىنى ۋە شۇ ئانامنىڭ كۆپكۆك كۆڭلىكىنى تۇتۇپ ئويناياتتىم. كىشىلەر سۈيۈملۈك قىزىنى قانداق ياخشى كۆرسە، مەنمۇ

① ئاۋغۇست — قەدىمكى رىمنىڭ مەشھۇر ئىمپېراتورى.

هېڭىزغا شۇنداق ئاشىق. ئۇنى ئۇزاققىچە كۆرمىسەم سېغىنىمەن.

— بارايلى، گراف!

— هېڭىزغىمۇ؟

— ھەئە.

— قوشۇلدىڭىزمۇ؟

— قوشۇلدۇم.

— ئۇنداق بولسا، ۋىكونت، بۇگۈن ئىشىكىم ئالدىدا ئۇزۇن يوللۇق پەيتۇن ھازىر بولىدۇ. ئۇ پەيتۇندا خۇددى كارىۋاتتا ياتقاندەك بەھۇزۇر سەپەر قىلىشقا بولىدۇ. تۆت ئات قوشۇلىدۇ. ماڭا قاراڭا، بوشان، مېنىڭ پەيتۇنىمدا تۆت ئادەم كەڭتاشا ئولتۇرالايدۇ. بىز بىلەن بىللە بارامسىز؟ سىزنى تەكلىپ قىلىمەن.

— رەھمەت سىزگە، مەن تېخى يېڭىلا دېڭىزدىن قايتتىم.

— نېمە، سىز دېڭىزدا بولغانمىدىڭىز؟

— ھەئە، شۇنداق دېسەمۇ بولىدۇ. بوررومېي ئاراللىرىدا قىسقىغىنا ساياھەتتە بولدۇم.

— مەيلى، شۇنداق بولسىمۇ بىللە بارايلى، — دېدى ئالبېر.

— بولمايدۇ، قەدىرلىك مورسېر. بۇ شەرەپ كەلتۈرگۈچى تەكلىپتىن باش تارتقان ئىكەنمەن، دېمەك بۇنىڭ مۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى بىلىشىڭىز كېرەك. ئۇنىڭ ئۈستىگە، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ ئاۋازىنى پەسەيتىپ، — مېنىڭ ھازىر پارىژدا تۇرۇشۇم بەك زۆرۈر. گېزىت خەۋەرلىرىنى كۆزىتىپ تۇرۇش كېرەك.

— سادىق دوست ئىكەنسىز، — دېدى ئالبېر، — توغرا ئېيتتىڭىز. كۆزىتىڭ. بوشان، ئاشۇ ماقالىنى ئېلان قىلغان دوشە مەلنى تېپىشقا ھەرىكەت قىلىڭ.

ئالبېر بىلەن بوشان خوشلاشتى. ئۇلار باشقا كىشىنىڭ ئالدىدا ئېغىزدىن چىقىرالمىغان سۆزلەرنى ئۆزئارا قول قىسىش ئارقىلىق ئىپادىلىدى.

— بوشان ياخشى يىگىت ئىكەن! — دېدى مونتې - كرىستو، مەتبۇئاتچى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، — شۇنداقمۇ، ئالبېر؟

— ئۇنىڭ ئالتۇندەك يۈرىكى بار. مەن ئۇنى بەك ياخشى كۆرىمەن. ھە، ئەمدى ئېيتىڭا، نەگە بارىمىز؟

— قارشى پىكرىڭىز بولمىسا، نورماندىيىگە بارايلى.

— ئاھايىتى ياخشى. ئۇ يەرگە بېرىپ، تەبىئەتنىڭ قۇچىقىدا بولىمىز، شۇنداقمۇ؟ ئۇلپەتلىرىمىزمۇ، قوشنىلىرىمىزمۇ بولمايدىغاندۇر؟

— سەيلە قىلغاندا ئاتلار بىلەن، ئوۋغا چىققاندا تايغانلار بىلەن، بېلىق تۇتقاندا قولۇاق بىلەن بىرگە بولىمىز.

— ماڭا كېرەكلىكىمۇ شۇ. ئۆيگە بېرىپ، ئاپامغا ئېيتىپ قويايي. ئاندىن خىزمىتىڭىزگە تەييارمەن.

— ئاتا - ئانىڭىز رۇخسەت قىلارمۇ؟ — دەپ سوردى مونتې - كرىستو.

— نېمىگە رۇخسەت قىلارمۇ دەيسىز؟

— نورماندىيىگە بېرىشقا.

— مېنىڭ ئۆز خاھىشىم بويىچە ئىش قىلىش ئەركىنلىكىم بارغۇ.

— ئۇغۇ شۇنداق. ئۆزىڭىز خالىغان يەرلەردە يالغۇز ساياھەت قىلىدىكەنسىز، بۇنى بىلىمەن. مەن سىز بىلەن ئىتالىيىدە تونۇشقان.

— شۇ گەپ ئەمەسمۇ.

— بىراق، گراف مونتې - كرىستو دەپ ئاتىلىدىغان ئادەم بىلەن بىللە سەپەرگە چىقىشىڭىزغا ئۇنامدۇ؟

— گراف، ئەسته ساقلاش قابلىيەتكىز ياخشى ئەمەس ئىكەن.

— قانداقسىگە؟

— ئانامنىڭ سىزگە بولغان كۆز قارىشىنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەرگەنىدىمغۇ.

— فرانسىسك بىرىنچى ① «ئايالالار ئاسان ئۆزگىرىدۇ» دېگەن، شېكسپىر «ئايالالار گويا كى دولقۇنغا ئوخشايدۇ» دېگەن. ئۇلارنىڭ بىرى ئۇلۇغ خاقان، يەنە بىرى ئۇلۇغ شائىر. قارىغاندا، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئايالالارنىڭ تەبىئىتىنى ئوبدان چۈشەنگەن بولسا كېرەك.

— شۇنداق، لېكىن مېنىڭ ئانام ئادەتتىكى ئايال ئەمەس، بەلكى ئالاھىدە بىر ئايال.

— ئەپسۇ قىلىڭ، سۆزىڭىزنى تازا چۈشىنەلمەي قالدىم.

— دېمەكچىمەنكى، ئاپام ھېسسىياتقا ئاسان بېرىلمەيدۇ، لېكىن بىرىكمىنى ياقتۇرۇپ قالسا، ئۆمۈر بويى ياخشى كۆرىدۇ.

— مۇنداق دەڭ، — دېدى مونتې - كرىستو چوڭقۇر تىنىق ئېلىپ، — گېپىڭىزچە، ئانىڭىز ماڭا پۈتۈنلەي ئېتىبار قىلماسلىقتىن باشقىچىرەك كۆز قاراشتا ئىكەن - دە؟

— مەن سىزگە بۇرۇنمۇ دېگەن، ھازىرمۇ تەكرارلاپ ئېيتتىم، — دېدى ئالبېر، — قارىغاندا، سىز ھەقىقەتەن ھېچ كىمگە ئوخشىمايددىغان، بۇلەكچە ئادەم ئىكەنسىز.

— ئۇنداق ئەمەس!

— شۇنداق، چۈنكى ئانام سىزگە ئاددىيلا قىزىقىش بىلەن

① فرانسىسك بىرىنچى — (1494 — 1547) 1515 — 1547 - يىللىرىدىكى فرانسىيە پادىشاھى.

ئەمەس، ئالاھىدە ئېتىبار بىلەن قارايدۇ. ئىككىڭىز يالغۇز بولساق، سىز توغرىلىقلا سۆزلىشىڭىز.

— ئۇ سىزگە مەندەك بىر مانفرېدقا ئىشەنمەسلىكىنى چېكىلگەندۇر؟

— ئەكسىچە، ئۇ ماڭا شۇنداق دەيدۇ: «ئالبېر، گرافنىڭ ئاق كۆڭۈل ئادەم ئىكەنلىكىگە ئىشىنىمەن. ئۇنىڭ مۇھەببىتىگە سازاۋەر بولۇش ئۈچۈن تىرىشقىن».

مونتې - كرىستو تەتۈر قارىۋېلىپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىندى.

— راستىنى شۇنداقمۇ؟ — دەپ قويدى ئۇ.

— شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىڭىزگە چۈشىنىشلىك، — داۋاملاشتۇردى ئالبېر، — ئانام بۇ سەپىرىمگە قارشى تۇرۇش ئۈياقتا تۇرسۇن، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن قولىلايدۇ، چۈنكى بۇ سەپەر ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ سۆزلىرىگە ئۇيغۇن.

— ئەمسە، ئاخشاملىقىغا كۆرۈشەيلى، — دېدى مونتې - كرىستو، — سائەت بەشتە كېلىڭ. يېرىم كېچىدە ياكى كەچ سائەت بىردە مەنزىلگە يېتىپ بارىمىز.

— نېمە؟ تىرىپورغا؟

— تىرىپورغا ياكى ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى جايلارغا.

— 48 لىيې كېلىدىغان يولنى سەككىز سائەتتە بېسىپ بولمىز دەپ ئويلامسىز؟

— بۇ بەك ئۇزۇن ۋاقىت، — دېدى مونتې - كرىستو.

— مۆجىزە كۆرسىتەمسىز نېمە! پات ئارىدا تۆمۈرىيولنىمۇ چەتتە قويۇپ، ھەتتا تېلېگرافتىنمۇ ئۆتۈپ كەتكۈدەكسىز.

— قانداقلا بولمىسۇن، سەككىز سائەتتە يېتىپ بېرىشىمىز كېرەك، شۇڭا كېچىكمەڭ.

— خاتىرجەم بولۇڭ، باشقا ئىشىم يوق، يولغا كېرەكلىك نەرسىلىرىمنى ئېلىۋالساملا بولدى.

— ماقۇل، سائەت بەشتە كۆرۈشەيلى.

— سائەت بەشتە.

ئالبېر چىقىپ كەتتى. مونتې - كرىستو ئۇنىڭغا تەبەسسۇم بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى ۋە چوڭقۇر خىيالغا چۆمگەن هالدا بىر-دەم تۇرۇپ قالدى. ئاندىن، خۇددى خىياللىرىنى قوغلىغاندەك ئالقىنى بىلەن پېشانىسىنى سىلاپ قويدى - دە، قوڭغۇراقنى ئىككى قېتىم ئۇردى. بېرتۇچچو كىردى.

— بېرتۇچچو، — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇرۇن ئويلىغىنىمدەك، ئەتە ياكى ئۆگۈنلۈككە ئەمەس، بۈگۈن سائەت بەشتە نورماندىيەگە ماڭمەن. سائەت بەشكىچە ۋاقتىڭىز يېتىپ ئاشىدۇ. ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇڭ. بىرىنچى بېكەتتىكى ئات باقارلارغا خەۋەر بېرىلسۇن. ۋىكونت مورسېر مەن بىلەن بىللە بارىدۇ. مېڭىڭ.

بېرتۇچچو چىقىپ كەتتى. شۇ هامان بىر ئاتلىق خىزمەتكار گرافنىڭ پەيتۇنى توپىتوغرا سائەت ئالتىدە پونتۇئازدىن ئۆتىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىش ئۈچۈن چېپىپ كەتتى. پونتۇئاز-دىكى ئات باقار يەنە بىر چاپارمەننى نۆۋەتتىكى بېكەتكە يولغا سالدى. ئۇ يەردىن يەنە بىر چاپارمەن يولغا چىقتى. شۇنداق قىلىپ، ئالتە سائەتتىن كېيىن يول ئۈستىدىكى هەممە بېكەتلەر خەۋەرلەندۈرۈلدى.

گرافى يولغا چىقىشنىڭ ئالدىدا گايدەنىڭ يېنىغا كىرىپ، ئەگە باردىغانلىقىنى ئېيتتى ۋە پۈتۈن ئۆيىنى ئۇنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇردى.

ئالبېر بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا ئۇلگۈرۈپ كەلدى. ئۇ پەرىشان هالدا پەيتۇنغا ئولتۇردى، لېكىن هايال ئۆتمەي، ئاتلارنىڭ تېز چېپىشى بىلەن ئۇنىڭ روهىي كۆتۈرۈلدى. ئالبېر پەيتۇنىنىڭ

مۇندىق تېز مېڭىشىنى هېچقاچان كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى.

— فرانسىيەدە چوڭ يوللاردا مېڭىشقا زادى ئىمكانىيەت يوق، — دېدى مونتې - كرىستو، — پوچتا پەيتۇنىدا ئولتۇرۇپ، سائىتىگە ئىككى لىيەدىن يول يۈرۈشمۇ ئىشمۇ. بىر يولۇچى ئۆزىنىڭ ئالدىدا كېتىۋاتقان يولۇچىنىڭ رازىلىقىنى ئالماي تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتسە بولماسمىش. بۇ بەك قانىلاشمىغان قانۇن ئىكەن. بىرەر بېتاب ياكى ئەزمە ئادەم ئۆزىنىڭ ئارقىسىدىكى ساغلام ۋە تىمەن ئادەملەرنىڭ يولىنى توسۇۋېلىشى مۇمكىن. مەن بۇنداق ئاۋارىگەرچىلىكلەردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۆزۈمنىڭ هارۋىكىشىم ۋە ئاتلىرىم بىلەن سەپەر قىلىمەن. شۇنداقمۇ، ئەلى؟

گرافى پەيتۇنىنىڭ پەنجىرىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ، ئاتلارغا تۇۋلاپ قويۇاتتى. ئاتلار گويا كى قانات چىقىرىپ ئۇچۇپ كېتىۋاتقاندەك چاپاتتى. پەيتۇن «پادىشاهلىق يولى»دىن گۈلدۈرلەپ ئۆتۈۋاتقاندا ئۆتكەن - كەچكەنلەر بۇ ئۇچار يولتۇزنىڭ كەينىدىن قاراپ قېلىشتى. ئەلى گرافنىڭ تۇۋلاشلىرىنى ئاڭلىغاندا ئاپئاق چىشلىرىنى يالتىڭلاپ كۈلەتتى ۋە كۈچلۈك قوللىرى بىلەن تىزگىننى چىڭ تۇتۇپ، يايلىلرى شامالدا ئۇچۇپ تۇرغان ئاتلارنى هەدەپ هەيدەيتتى. ئۇچىسىغا ئاپئاق بۆكلىك يېپىنچا كىيىۋالغان، چىرايى قاپقارا، كۆزلىرى چاقناپ تۇرغان، چاك - توزانغا پۈركىنىپ، ئات چاپتۇرۇشقا بولغان تۇغما هەۋىسىگە بېرىلىپ كەتكەن بۇ چۆل ئوغلى بەئەينى قۇيۇن ئىلاهي ياكى بوران خۇداسىغا ئوخشاپ تۇراتتى.

— ئۆمرۈمدە بۇنداق هۇزۇرلىنىپ باقمىغانىدىم، — دېدى ئالبېر، — بۇنداق تېز يۈرۈشنىڭ هۇزۇرىنى كۆرۈپ باقمىغانىدىم. ئۇنىڭ قەلبىنى چۆلغاپ تۇرغان ئەڭ ئاخىرقى غەم - غۇ-

سىسلەر خۇددى ئۇرۇۋاتقان شامال ئۇچۇرتۇپ كېتىۋاتقاندەك غايىب بولماقتا ئىدى.

— بۇنداق ئاتلارنى نەدىن تاپقانسىز؟ — سورىدى ئالبېر. — ياكى مەخسۇس نەسىللەندۈرۈلگەن ئاتلارمۇ؟

— شۇنداق. ئالتە يىل ئىلگىرى ۋېنگرىيىگە بارغىنىمدا داڭقى چىققان بىر ئارغىماقنى تاپقانىدىم. قانچە پۇلغا سېتىۋالغىنىم يادىمدا يوق. بېرتۇچچو بەرگەنىدى. شۇ يىلى ئۇ 32 قۇلۇننى دۇنياغا كەلتۈرگەنىدى. بۇگۈن بىز شۇ ئارغىماقنىڭ پۈتۈن بىر ئەۋلادىنى كۆرۈپ ئۆتىمىز. ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىر ـ بىرىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدۇ، ماڭلىيىدىكى يۇلتۇز-سىمان قاشقىسىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، باشقا ھېچقانداق پەرىدە ئالا يوق، چۈنكى ئات زاۋۇتىنىڭ ئەركىسى ھېسابلانغان ئاشۇ ئارغىماقنا خۇددى پادىشاھقا قىز تالىغانىدەك ئەڭ ئېسىل بايتاللارنى تاللاپ بېرىشكەن.

— كىشىنى ھەيرەتتە قالدۇرغۇدەك ئاتلار ئىكەن! بىراق بۇنچە كۆپ ئاتلارنى نېمە قىلىسىز، گراف؟

— كۆرۈۋاتسىزغۇ، يول يۈرۈشكە ئىشلىتىمەن.

— بىراق، ھەممىسە سەپەر ئۈستىدە بولمايسىز ـ دە!

— بۇ ئاتلارنىڭ لازىمى قالمىغاندا بېرتۇچچو سېتىۋېتىدۇ. ئۇ، بۇنىڭدىن 40 مىڭ فرانك پايدا ئالغىلى بولىدۇ، دەيدۇ.

— بىراق، ياۋروپادىكى پادىشاھلارمۇ بۇنداق ئاتلارنى سېتىۋېلىشقا چىدىمايدۇ.

— ئەمىسە بىرەر شەرق ئېلىگە ئاپىرىپ ساتىمىز. شەرق ھۆكۈمدارلىرى بۇنداق ئاتلارنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن پۈتۈن خەزىنىسىنى قۇرۇقداپ قويۇشقا رازى بولىدۇ. ئاندىن ئۇلار ئۆز پۇقرالىرىنى كالتەكلەپ يۈرۈپ، خەزىنىسىنى يەنە تولدۇرۇۋالىدۇ.

— ھازىر كاللامغا قانداق ئوي كەلدى، بىلەمسىز، گراف؟

— سۆزلەڭ.

— شۇنداق ئويلايمەنكى، ياۋروپادا سىزدىن قالسا ئەڭ باي ئادەم بېرتۇچچو ئەپەندى بولسا كېرەك.

— خاتا ئويلاپسىز، ۋىكونت. ئىشىنمەنكى، بېرتۇچچونىڭ يانچۇقلىرىنى تەتۈر ئۆرىسىڭىز سۈنۈق تىيىنىنمۇ تاپالمايسىز.

— شۇنداقمۇ؟ — دېدى ئالبېر، — ئۇنداق بولسا، بېرتۇچچومۇ سىزگە ئوخشاش بىر كارامەت ئىكەن. قەدىرلىك گراف، مېنى ئۇنداق كارامەتلەر دۇنياسىغا باشلاپ كىرىۋەرمەڭ، بولمىسا، سىزگە ئىشەنمەيدىغان بولۇپ قالىمەن.

— مەندە ھېچقانداق كارامەت يوق، ئالبېر. مەندە بارى ئەقىل ۋە رەقەملەردىنلا ئىبارەت. سىزگە مۇنداق بىر مەسىلىنى قويۇپ باقاي: غوجدارنىڭ قولى ئەگرى، لېكىن ئۇ نېمە ئۈچۈن قولىنى ئەگرى قىلىدۇ؟

— غوجدارلارنىڭ تەبىئىتى شۇنداق دەپ ئويلايمەن، — دېدى ئالبېر، — ئۇلار ئوغرىلىماي تۇرالمايدۇ.

— توغرا ئەمەس. غوجدارنىڭ خوتۇن،بالا ـ چاقىسى بولسا، ئائىلىسىنىڭ تېگىنى چىڭىتىۋېلىش ئۈچۈن ئوغرىلايدۇ. ئەڭ مۇھىمى، ئۇ خوجايىنىدىن ئايرىلماسقا كۆزى يەتمىسە، ئۆزىنىڭ كەلگۈسىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىۋېلىش ئۈچۈن ئوغرىلايدۇ. ھالبۇكى، بېرتۇچچو بۇ دۇنيادا تەنها ئادەم. ئۇ مېنىڭ پۇللىرىمنى ئۆزى خالىغانچە ئىشلىتىدۇ. ئۇ مەندىن ئۆمۈر بويى ئايرىلمايدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ.

— نېمە ئۈچۈن؟

— چۈنكى مەن ئۇنىڭدىن ياخشىسىنى تاپالمايمەن.

— سىز ئەپسۇن چەمبىرىكى ئىچىدە، ئېھتىماللىقلار ئارىسىدا ئايلىنىپ يۈرىدىكەنسىز.

— ياق، بۇ ئىشەنچ. مەن ھايات ـ ماماتى مېنىڭ ئىلكىمدە

بولغان خىزمەتكارنى ئەڭ ئىشەنچلىك دەپ ھېسابلايمەن.

— بېرتۇچچونىڭ ھايات - ماماتى سىزنىڭ ئىلكىڭىزدىمۇ؟ — سورىدى ئالبېر.

— شۇنداق، — دەپ سوغۇقلا جاۋاب بەردى مونتې - كرىستو.

شۇنداق سۆزلەر بولىدۇكى، بەئەينى تۆمۈر ئىشىكتەك سۆھبەتنى ئۈزۈپ قويىدۇ. گرافنىڭ «شۇنداق» دېگەن بۇ سۆزىمۇ ئەنە شۇ خىل ئاھاڭدا ئېيتىلدى.

يولنىڭ قالغان قىسمىنىمۇ شۇ سۈرئەت بىلەن مېڭىشتى. سەككىز بىكەتكە تەقسىملەنگەن32 ئات 48 لىيې مۇساپىنىسەككىز سائەتتە بېسىپ ئۆتتى.

يېرىم كېچە بولغان مەھەلدە بىر كۆركەم باغچىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاشتى. دەرۋازەدىن دەرۋازىنى كەڭ ئېچىپ قويۇپ كۈتۈپ تۇرغاندى. ئەڭ ئاخىرقى بىكەتتىكى ئات باقار ئۇنىڭغا خەۋەر بەتكۈزۈپ قويغانىدى.

سائەت ئىككى ئىدى. ئالبېرنى ئۇنىڭغا ئاجرىتىلغان خانىلارغا باشلاپ كىرىشتى. ئۇنىڭغا مۇنچا ۋە كەچلىك غىزا تەييارلاپ قويغانىدى. پەيتۇننىڭ كەينىدە تۇرۇپ كەلگەن مالاي ئۇنىڭ خىزمىتىگە بېرىلدى. ھارۋىكەشنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ كەلگەن باتستېن گرافنىڭ خىزمىتىدە بولدى.

ئالبېر مۇنچىغا چۈشۈپ، غىزالىنىپ، ئۇخلاشقا ياتتى. دېگىز دولقۇنلىرىنىڭ غەمكىن شاۋقۇنى تاڭ ئاتقۇچە ئۇنىڭ قۇلىقىدىن كەتمىدى. ئۇ، ئورنىدىن تۇرۇپ، ئەينەكلىك ئىشىكنى ئاچقانىدى، كېچىككىنە پېشايۋانغا چىقىپ قالدى. ئالدى تەرەپتە چەكسىز دېگىز، ئارقا تەرەپتە ئورمانلىق يېنىدىكى كۆركەم باغچا كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئانچە چوڭ بولمىغان كۆرپەزدە ئومۇمىي گەۋدىسى تار ۋە چىرايلىق ياسالغان چاققانغىنا كېمە دولقۇنلاردا چايقىلىپ تۇراتتى.

ھايراق ھادىسىدا مونتې - كرىستونىڭ گېرىبى چۈشۈرۈلگەن تۈرۈم يەلپۈنۈپ تۇراتتى. بۇ گېرىب كۆپكۆك دېڭىزدىن كۆتۈرۈلۈپ چىققان ئالتۇن تاغ ۋە ئۇنىڭ چوققىسىغا قادالغان قىزىل رەڭلىك كرىستنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن بەلگىدىن ئىبارەت ئىدى. بۇ، ئالتۇندىنمۇ قىممەتلىك گولگوفا① تېخىنى ۋە ئەيسانىڭ ئىلاھىي قېنى بىلەن بويالغان كرىستنى ئىپادىلىشى مۇمكىن. شۇنداقلا، بۇ سىرلىق ئادەمنىڭ يوشۇرۇن ئۆتمۈشىدىكى شەخسىي دراممىنى ئىپادىلىشى مۇمكىن.

كېمىنىڭ ئەتراپىدا قوشنا يېزىلاردىن كەلگەن بېلىقچىلارنىڭ بىرنەچچە قېيىقلىرى چايقىلىپ تۇراتتى. بۇ قېيىقلار خۇددى ئۆز خانىسىنىڭ ئەمرى - پەرمانلىرىنى كۈتۈپ تۇرغان مۆمىن پۇقرالارغا ئوخشايتتى.

مونتې - كرىستو ھەرقانداق جايغا بېرىپ، بارى - يوقى ئىككى كۈن تۇرسىمۇ، شۇ جاينىڭ تۈرمۇشى ئىنتايىن مەئىشەتلىك سەرەمجانلاشتۇرۇلاتتى. بۇ قېتىمقى تۇرالغۇ جايىمۇ ئەنە شۇنداق كىشىگە بىر قاراشتىلا شۇنچە قولاي ۋە يېقىملىق تۇيۇلاتتى.

ئالبېر ئۆزىگە قاراشلىق دەھلىزدە ئىككى مىلتىق ۋە ئوۋچىلىققا كېرەكلىك ھەممە نەرسىلەرنىڭ تەق قىلىپ قويۇلغانلىقىنى كۆردى. ئاستىنقى قەۋەتتىكى خانىلارنىڭ بىرىدە ئەنگلىيىنىڭ ئۇستىلىق بىلەن ياسالغان مۇرەككەپ بېلىقچىلىق ئەسۋابلىرى تىزىلغانىدى. بۇنداق ئەسۋابلار كونىلىقىنى ساقلىغۇچى فرانسۇز بېلىقچىلىرى تەرىپىدىن تېخىچە ئۆزلەشتۈرۈلمەي كېلىۋاتىدۇ.

پۈتۈن بىر كۈن شۇ خىلدىكى كۆڭۈل ئېچىشلار بىلەن ئۆتتى. بۇنداق ئىشلاردا مونتې - كرىستوغا ھېچقانداق ئادەم تەڭ

① گولگوفا — خرىستىان ئەپسانىلىرىدە ئېيتىلىشىچە، يېرۇسالىمنىڭ يېنىدىكى بىر تاغ بولۇپ، ئەيسا شۇ تاغدا كرىستقا مىخلانغان.

كۆلەلەيتتى. باغچىدا ئون نەچچە قىرغاۋۇلنى ئېتىۋېلىشتى، دەريادا تەخمىنەن شۇنچىلىك بېلىق تۇتۇشتى، دېڭىز بويىدىكى شېپاڭدا تاماق يېيىشتى ۋە كۆتۈپخانىدا ئولتۇرۇپ، چاي ئىچىشتى.

مونتې - كرىستو ئۇچۇن بۇنداق مەشغۇلاتلار گويا كى بالىلار ئويۇنى ئىدى. لېكىن ئالبېر ئۇچىنچى كۈنى كەچتە پۈتۈنلەي ھالىدىن كەتتى ۋە دېرىزە يېنىدىكى كرېسلودا ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالدى. بۇ چاغدا مونتې - كرىستو تەكلىپ قىلىنغان بىناكار بىلەن ئۆز ھويلىسىغا سالدۇرماقچى بولغان گۈل ئۆستۈرۈش ئۆيىنىڭ پىلانى ئۈستىدە مۇزاكىرىلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇشتۇمتۇت تاشيول تەرىپىدىن ئات تۇياقلىرىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى. ئالبېر بېشىنى كۆتۈرۈپ، دېرىزىدىن قارىدى ۋە يول ئۈستىدە كېلىۋاتقان ئۆز مەھرىمنى كۆرۈپ، ئىنتايىن ئەجەبلەندى. ئۇ، مونتې- كرىستونى ئارتۇقچە ئاۋارە قىلماسلىق ئۈچۈن بۇ مەھرەمنى ئۆزى بىلەن ئېلىپ كەلمەكچى بولدى.

— بۇ فلورانتېن! — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ ۋە كرېسلودىن دەس تۇردى. — ئاپام ئاغرىپ قالغانمىدۇر؟

ئۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ، ئىشىكتىن چىقىپ كەتتى. مونتې- كرىستو ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ ئولتۇراتتى. ئالبېر يۈگۈرۈپ، مەھرەمنىڭ ئالدىغا باردى. مەھرەم تەسلىكتە دېمىنى ئېلىۋېلىپ، يانچۇقىدىن ئانچە چوڭ بولمىغان بىر لېپانى چىقاردى. لېپانىنىڭ ئىچىدە بىر گېزىت ۋە خەت بار ئىدى.

— كىمنىڭ خېتى؟ — ئالدىراپ سورىدى ئالبېر.

— ۋوشان ئەپەندىنىڭ، — جاۋاب بەردى فلورانتېن.

— سىزنى بۇ يەرگە بوشان ئەۋەتتىمۇ؟

— شۇنداق، تەقسىر. ئۇ مېنى چاقىرىپ، يول خىراجىتىم ئۈچۈن پۇل بەردى، ئاندىن بىر پوچتا ئىشنى تېپىپ بەردى ۋە بۇ لېپانىنى سىزگە كېچىكتۈرمەي يەتكۈزۈپ بېرىشىمنى جىكىلىدى. 15 سائەت يول يۈرۈپ، ئاران يېتىپ كەلدىم.

ئالبېر ئالدىراپ - تېنەپ خەتنى ئاچتى. ئۇ دەسلەپكى قۇرلارنى ئوقۇش بىلەنلا ۋارقىراپ تاشلاشقا تاس قالدى ۋە تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن گېزىتنى ئالدى. توساتتىن ئۇنىڭ كۆزلىرى قارائۇغۇلىشىپ، دەلدەڭشىپ كەتتى. فلورانتېن ئۇنى يۆلۈۋالمىغان بولسا، يىقىلىپ چۈشكەن بولاتتى.

— بىچارە بالا! — دەپ پىچىرلىدى مونتې - كرىستو، ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنچىلىك بوش چىقتىكى، ئۆزىنىڭ ئۆزىمۇ ئاڭلىيالمىدى. — ئاتىلارنىڭ گۇناھىدىن ئۇچىنچى ۋە ئۆتىنچى ئەۋلادلارمۇ قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن گەپلەر راست ئىكەن - دە.

بۇ ئاردا ئالبېر غەيرىتىنى يىغىپ، ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى. ئاندىن تەر باسقان ماڭلىيىغا يېپىشىپ كەتكەن چاچلىرىنى كەينىگە تاشلىدى - دە، خەت بىلەن گېزىتنى سىقىمداپ، پۈرلىۋەتتى.

— فلورانتېن، — دېدى ئۇ، — بۇ ئېتىكىز ھازىر يەنە پارىژغا قايتىپ بارالامدۇ؟

— بۇ بىر كارغا كەلمەس پوچتا ئېتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بەك ھېرىپ كەتتى.

— ۋاي خۇدايىم! سىز يولغا چىقىشتىن ئىلگىرى ئۆيدە نېمە ئىشلار بولۇپ كەتتى؟

— ئېيتقۇدەك بىر ئىش بولمىدى، لېكىن مەن بوشان ئەپەندىنىڭ ئالدىدىن قايتىپ كەلگەندە گراف خانىمنىڭ كۆزلىرى ياشتىن نەملىشىپ كەتكەنلىكىنى كۆردۈم. ئۇ مېنى چاقىرىپ، سىزنىڭ قاچان قايتىپ كېلىدىغانلىقىڭىزنى سورىدى. مەن بوشان ئەپەندىنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن سىزنىڭ يېنىڭىزغا بارىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم. دەسلەپتە ئۇ مېنى توختىتىپ قالماقچى بولغاندەك قولىنى سوزدى، ئاندىن ئويلىنىپ قېلىپ: «ماقۇل، فلورانتېن، ئۇنى چاقىرىپ كېلىڭ» دېدى.

— خاتىرجەم بول، ئانا، — دېدى ئالبەر، — قايتىپ بېرىپ، ئۇ مۇناپىقنىڭ ئەدىبىنى بېرىمەن... ئەمدى يولغا چىقىش كېرەك.

ئۇ، مونتې - كرىستو ئولتۇرغان ئۆيگە قايتىپ كىردى.

ئالبەر بەش مىنۇت ئىچىدە تونۇۋالغۇسىز دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى: ئاۋازى خىرقىراپ چىقاتتى، مەڭزىلىرىگە قىزىل داغلار تېپىپ چىققانىدى، ئىششىپ كەتكەن قاپاقلىرى ئاستىدا كۆزلىرى چاقناپ تۇراتتى، ئۆزى خۇددى مەست بولۇپ قالغاندەك قەدەملىرى تەكشى ئەمەس ئىدى.

— گراف، — دېدى ئۇ، — مېھمانداوستلۇقىڭىز ئۈچۈن رەھمەت. سىز بىلەن ئاخىرىغىچە بىللە بولۇشنى خالايتتىم، بىراق دەرھال پارىژغا قايتىپ كەتمىسەم بولمايدىغان ئىشىم چىقىپ قالدى.

— نېمە ئىش بولدى؟

— چوڭ بەختسىزلىك. كېتىشىمگە رۇخسەت قىلغايسىز. مەسىلە هاياتمىدىنمۇ قىممەتلىك نەرسىگە تاقاشتى. ئۆتۈنۈپ قالاي، مەندىن گەپ سوريماستىن، ئېتىڭىزدىن بىرنى بەرسىڭىز.

— مېنىڭ ئاتخانىلىرىم خىزمىتىڭىزگە تەييار، ۋىكونت، — دېدى مونتې - كرىستو، — لېكىن ئات مىنىپ ماڭسىڭىز جاپا تارتىپ قالىسىز. ئۆزىڭىز خالىغان بىر هارۋامنى تاللىۋېلىڭ.

— ياق، هارۋىدا تېز يۈرگىلى بولمايدۇ. مەن چارچاشتىن قورقمايمەن. ئەكسىچە، چارچىسام دەردىم يېنىكلەپ قالىدۇ.

ئالبەر خۇددى ئوق تەككەن ئادەمدەك دەلدەڭشىگەن هالدا بىرنەچچە قەدەم مېڭىپ، ئىشىك تۈۋىدىكى بىر ئورۇندۇققا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى. مونتې - كرىستو ئۇنىڭ بۇ ئىككىنچى قېتىملىق هالىدىن كېتىشىنى كۆرمىدى. ئۇ دېرىزە يېنىدا تۇرۇپ ۋارقىراۋاتاتتى:

— ئەلى، ۋىكونتقا بىر ئات توقۇپ بەر! تېز بول!

بۇ سۆزلەر ئالبەرنى هوشىغا كەلتۈردى. ئۇ، ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى. گرافمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن چىقتى.

— رەھمەت سىزگە! — دەپ پىچىرلىدى ئالبەر ئېگەرگە سەكرەپ چىقىپ، — ئىمكان قەدەر تېزرەك قايتىڭ، فلورانتىن. يولدا ئات ئالماشتۇرۇشۇم ئۈچۈن نېمە دېيىشىم كېرەك؟

— ئۆزىڭىز مىنىپ كەلگەن ئاتنى تاپشۇرۇپ بەرسىڭىزلا سىزگە باشقا ئاتنى ئېگەرلەپ بېرىدۇ.

ئالبەر ئاتنى چاپتۇرۇشقا تەمشەلدىيۇ، يەنە توختاپ قالدى.

— مېنىڭ كېتىشىمنى غەلىتە، قاملاشمىغان، ئەخمىقانە ئىش دېيىشىڭىز مۇمكىن، — دېدى ئۇ، — بىرنەچچە قۇر گېزىت خەۋىرى ئادەمنى قانچىلىك ئۈمىدسىزلىككە قويىدىغانلىقىنى سىز بىلمەيسىز. مانا، ئوقۇپ بېقىڭ، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ، گرافقا گېزىتنى تاشلاپ بېرىپ، — بىراق، مەن يۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن ئوقۇڭ. بولمىسا، يۈزۈمنىڭ قىزارغانلىقىنى كۆرۈپ قالىسىز.

ئۇ، ئۆتۈكلىرىنىڭ پاشنىلىرىغا بېكىتىلگەن شپورىلىرى① بىلەن ئاتنىڭ بېقىنلىرىغا نوقۇدى. ئات ئۆزىگە هاجەتسىز بولغان بۇنداق رىغبەتلەندۈرۈشتىن هەيران بولۇپ، خۇددى كامانىدىن ئېتىلغان ئوقتەك ئۇچۇپ كەتتى.

گراف چەكسىز هېسداشلىققا تولغان كۆزلىرى بىلەن چەۋەندازنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇرۇپ قالدى ۋە ئۇ غايىب بولغاندىن كېيىن كۆزلىرىنى گېزىتكە قارىتىپ، تۆۋەندىكىلەرنى ئوقۇدى:

«يانىنا پادىشاهى ئەلىنىڭ قول ئاستىدا خىزمەت قىلغان فرانسىيە ئوفىتسېرى هەققىدە ئوچ هەپتە ئىلگىرى «خالىس ئاۋاز» گېزىتىدە بىر خەۋەر ئېلان قىلىنغانىدى.

① شپورا — ئاتنى دەۋىتىش ئۈچۈن ئۆتۈكنىڭ كەينىگە بېكىتىلىدىغان تۆمۈر تەپكە.

ئىگەللىشىمىزچە، بۇ خەۋەر ئەھمىيىتىگە ئۇيغۇن بولغان.
يانىنا قەلئەلىرىنى ۋە ئۆز باشلىقىنى تۇركلەرگە سېتىۋەتكەن ئاشۇ فرانسىيىلىك ئوفتسېر ئەينى زامانىدا ھەقىقەتەن فېرنان دېگەن ئىسسىم بىلەن ئاتالغان. ھالبۇكى، شۇنىدىن كېيىن ئۇ ئۆز ئىسمىغا ئاقسۆڭەكلەر ئۇنۋانى ۋە خۇسۇسىي زېمىن نامىنى قوشۇۋالغان.

ئۇ ھازىر گراف مورسېر دېگەن ئىسسىم بىلەن ئاتىلىدۇ ۋە پېرلار پالاتاسىدا خىزمەت قىلىدۇ».

شۇنداق قىلىپ، بوشان كۆڭلىنىڭ يۇمشاقلىقىدىن پايدىلىنىپ قويماقچى بولغان بۇ دەھشەتلىك سىر بۇرۇنقىدىنمۇ يالىڭاچلىنىلغان ھالدا قايتىدىن باش كۆتۈرۈپ چىقتى. كىمدۇر بىرىنىڭ شەپقەتسىزلىك بىلەن پاش قىلىشى ئارقىسىدا، ئالبېر نورماندىيىگە كېتىپ ئۇچىنچى كۈنى بۇ بەختسىزلىك يېگىتنى ساراڭ قىلىپ قويۇشقا ئاز قالغان ئاشۇ بىرنەچچە قۇرلۇق خەۋەر باشقا بىر گېزىتتە ئېلان قىلىنغانىدى.

ئۈچىنچى باب

سوت

ئەتىگەن سائەت سەككىز دە ئالبېر بوشانىڭ ئۆيىگە بورانىدەك ئۇچۇپ كىردى. ئۇنىڭ كېلىشىدىن ئالدىن خەۋەر تاپقان مەھرەم مورسېرنى ئۆز خوجايىنىنىڭ ھۇجرىسىغا باشلاپ كىردى. ئۇ، تېخى يېڭىلا ۋاننىغا چۈشۈپ چىقىپ ئولتۇرغانىدى.

— شۇنداق قىلىپ، نېمە گەپ؟ — دەپ سورىدى ئالبېر.

— شۇنداق قىلىپ، سىزنى كۈتۈپ ئولتۇردۇم، بىچارە دو مۇم، — دېدى بوشان.

— مانا كەلدىم. بوشان، سىزنىڭ ياخشى نىيىتىڭىز ۋە ئالىيجانابلىقىڭىزغا ئىشىنىدىغانلىقىمنى سۆزلەپ ئولتۇرۇش ھاجەتسىز. بۇ ئىشنى باشقىلارغا سۆزلىگەن بولۇشىڭىز مۇمكىن ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مېنى بۇ يەرگە سىز چاقىرىپ كەلدىڭىز. بۇ، سىزنىڭ ماڭا بولغان دوستلۇق ھېسسىياتىڭىزنى يەنە بىر قېتىم ئىسپاتلايدۇ. شۇڭا، ئارتۇقچە سۆزلەپ، ۋاقتىنى ئۆتكۈزمەيلى. بۇ زەربىنىڭ كىمدىن كېلىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ بېرەلەمسىز؟

— مەن سىزگە بەزى گەپلەرنى ئېيتماقچى.

— ئالدى بىلەن، بۇ يەردە نېمە ئىشلارنىڭ بولۇپ ئۆتكەنلىكىنى تەپسىلىي سۆزلەپ بەرسىڭىز.

بوشان ھەسرەت ۋە نومۇستىن روھى چۈشكەن ئالبېرغا تۆۋەندىكىلەرنى سۆزلەپ بەردى.

بۇ ماقالە ئۈچ كۈن ئىلگىرى «خالىس ئاۋاز»دا ئەمەس، بەلكى ھۆكۈمەت قارىمىقىدىكى باشقا بىر گېزىتتە ئېلان قىلىنغانىدى. بوشان ئەتىگەندە ناشتا قىلىپ ئولتۇرۇپ، بۇ ماقالىنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ دەرھال ھارۇننى تەييار قىلىشنى بۇيرۇدى ۋە ناشتا قىلىپ بولماي تۇرۇپلا ئالدىراپ، گېزىتخانىغا باردى.

گەرچە بوشانىڭ سىياسىي كۆز قاراشلىرى بىلەن مەزكۇر گېزىت مۇھەررىرىنىڭ كۆز قاراشلىرى پۈتۈنلەي قارىمۇ قارشى بولسىمۇ، ئۇلار يەنىلا يېقىن دوستلاردىن ئىدى.

بوشان كىرگەندە مۇھەررىر گېزىت كۆرۈپ ئولتۇراتتى. ئۇ، قىزىلچىدىن قەنت ئىشلەپچىقىرىش ھەققىدىكى ئۆزى يازغان ماقالىنى ھۆزۈرلىنىپ ئوقۇۋاتاتتى.

— ئۆزىڭىزنىڭ گېزىتىڭىزنى كۆرۈپ ئولتۇرۇپسىز، قەدىرلىكىم، — دېدى بوشان، — دېمەك، نېمە ئۈچۈن سىزنى

ئىزدەپ گەلگەنلىكىنى چۈشەندۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق.

— سىز قوموش شېكىرنى ئىشلەپچىقارغۇچىلارنى قول لامسىز؟ — دەپ سوردى ھۆكۈمەت گېزىتىنىڭ مۇھەررىرى.

— ياق، — دېدى بوشان، — بۇ مەسىلە ماڭا مۇناسىۋەتسىز. مەن باشقا بىر ئىش بىلەن كەلدىم.

— قانداق ئىش بىلەن؟

— مورسېر ھەققىدە يېزىلغان ماقالىنى دەپ كەلدىم.

— ھە، شۇ گەپمىدى. بۇ راستىنلا كىشىنى قىزىقتۇرىدىغان ۋەقە ئىكەن، شۇنداقمۇ؟

— شۇ قەدەر قىزىقتۇرىدۇكى، گېزىتخانىلار تۆھمەتخورلۇقتا ئەيىبلىنىپ قېلىشى مۇمكىن. سوت مۇنازىرىسىنىڭ قانداق نەتىجە بېرىشى تېخى نامەلۇم.

— ئۇنداق ئەمەس. بىز بۇ خەۋەر بىلەن بىرلىكتە ئىسپات ھۆججەتلىرىنىمۇ تاپشۇرۇۋالدۇق. ئىشىنىمىزكى، مورسېر غىڭ قىلالمايدۇ. بىز بۇ ئىشىمىز ئارقىلىق شەرەپكە مۇناسىپ بولمىغان مۇناپىقلارنى پاش قىلىپ، ۋەتەن ئالدىدا خىزمەت كۆرسەتتۇق.

بوشان خجالەتچىلىكتە گەپ قىلالماي قالدى.

— سىلەرنى بۇ خەۋەر بىلەن تەمىنلىگەن كىم؟ — دەپ سوردى ئۇ ئاخىرى. — بۇ ھەقتە ئەڭ ئاۋۋال مېنىڭ گېزىتىمدە خەۋەر ئېلان قىلىنغانىدى. لېكىن دەلىل ـ ئىسپاتلار بولمىغانلىقتىن بۇ ئىشنى قايتا تىلغا ئالمىغانىدۇق. شۇنداقتىمۇ، بىز مورسېرنىڭ پاش قىلىنىشىغا سىلەردىن بەكرەك ئەھمىيەت بېرىمىز، چۈنكى ئۇ فرانسىيىنىڭ پېرى، بىز بولساق، ئۆكتىچىلەرنى قوللايمىز.

— بۇ بەك ئاددىيلا ئىش. بىز بۇ مەسىلىنى تەكشۈرىمىز دەپ ئاۋارە بولمىدۇق. بۇ خەۋەر ئاسماندىن چۈشكەندەك ئۆزىلا

گېلىپ قالدى. تۇنۇگۈن بۇ يەرگە يانىنالىق بىر كىشى پاش قىلغۇچى ھۆججەتلەرنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى. بىز قارىلىغۇچى سۈپىتىدە ئۇنتۇرىغا چىقىشقا جۈرئەت قىلمىدۇق. لېكىن ئۇ كىشى، ئەگەر بىز جۈرئەت قىلالمىساق، بۇنى باشقا گېزىتتە ئېلان قىلدۇرغانلىقىنى ئېيتتى. قىزىقارلىق خەۋەر دېگەننىڭ قانداق بولدۇرغانلىقىنى ئۆزىڭىز بىلمىسىز، بوشان. بۇنداق پۈرسەتنى قولدىن بەرگىمىز كەلمىدى. ئاخىرى، مۇشۇنداق زەربە بەردۇق. بۇ شۇنداق كۈچلۈك زەربە بولدىكى، پات ئارىدا پۈتۈن ياۋروپادا ئەكس سادا پەيدا قىلغۇسى.

بوشان ئەمدى گەپ قىلىشنىڭ ئورنى قالمىغانلىقىنى چۈشەندى ۋە ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە قايتىپ چىقىپ، ئالبېرغا خەۋەر يەتكۈزۈشنى قارار قىلدى.

هالبۇكى، ئۇ چاپارمەن يۈرۈپ كەتكەندىن كېيىنكى ئىشلاردىن ئالبېرنى خەۋەردار قىلالمىدى. پېرلار پالاتاسىنىڭ ئادەتتە شۇنچە تەمكىن ۋە سالاپەتلىك بولىدىغان ئەزالىرى شۇ كۈنى ئىنتايىن جىددىيلەشكەنىدى. ھەممەيلەن بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن بۇرۇن كېلىشتى ھەمدە يۇقىرى پالاتانىڭ ئەڭ مەشھۇر ئەزالىرىدىن جەمئىيەتنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلىدىغان شۇم خەۋەر ھەققىدە غۇلغۇلا قىلىشتى.

بەزىلەر بوش ئاۋازدا گېزىت خەۋىرىنى ئوقۇپ، مۇلاھىزە قىلىشاتتى؛ بەزىلەر خەۋەردىكى پاكىتلارغا ماس كېلىدىغان ئىشلارنى ئەسلىشەتتى، گراف مورسېرنىڭ ئۆز خىزمەتداشلىرى ئىچىدە ئانچە ئىناۋىتى يوق ئىدى. تۆۋەندىن ئۇشتۇمتوت ئۆسۈپ چىققان بارلىق مەنسەپدارلارغا ئوخشاش ئۇمۇ ئۆز ئىناۋىتىنى چىكىدىن ئاشقان تەكەببۇرلۇق بىلەن ساقلاپ قېلىشقا تىرىشاتتى. ھەقىقىي ئاقسۆڭەكلەر ئۇنى مەسخىرە قىلىشاتتى. ئىقتىدارلىق كىشىلەر ئۇنى مەنسىتمەيتتى. شەنىگە داغ چۈش

مىگەن شەۋكەتلىك ھەربىلەر ئۇنى كۆزگە ئىلمايتتى. گىراف گۈناھىغا ياريشا جازاغا تارتىلىش قىسمىتىگە دۇچ كېلىش ئالدىدا تۇراتتى. تەكرىنىڭ مۇقەددەس قولى ئۇنى كۆرسەتتى. ئەمدى ھەممە كىشى ئۇنى قۇربانلىققا تۇتۇپ بېرىشكە تەييار ئىدى.

گراف مورسېر ئۆزى بۇ ئىشلاردىن تېخى خەۋەرسىز ئىدى. ئۇ، مەزكۇر ماقالە بېسىلغان گېزىتكە مۇشتەرى ئەمەس ئىدى. بۇگۈن چۈشتىن بۇرۇنقى ۋاقىتنى ئۇ خەت يېزىش بىلەن، ئاندىن يېڭىدىن سېتىۋېلىنغان ئاتنى كۆندۈرۈش بىلەن ئۆتكۈزدى.

— شۇنداق قىلىپ، ئۇ ئادەتتىكى ئىش ۋاقتىغا ئۇلگۈرۈپ، بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، مەغرۇر قىياپەتتە يېتىپ كەلدى. ئۇ پەيتۇندىن چۈشتى — دە، ھەيۋەتلىك قەدەم تاشلاپ، كاردىور-لارنى كېزىپ ئۆتتى ۋە چاپارمەنلەرنىڭ ئوگايسىزلانغان چىرا-يىغا، خىزمەتداشلىرىنىڭ تەزىم قىلىشتىكى سوغۇقلۇقىغا دىققەت قىلماستىن، زالغا كىرىپ كەلدى.

ئۇ كىرگەندە يېغىن باشلىنىپ بولغانىدى.

سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، گراف يۈز بەرگەن ۋەقەدىن خەۋەرسىز بولۇپ، ئۆزىنى تۇتۇشى ھەر دائىمقىغا ئوخشاش بولغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ چىراي — تۇرقى، مېڭىش — تۇ-رۇشلىرى باشقىلارغا ئادەتتىكىدىن بەكرەك قوپال تۇيۇلدى. ئۇنىڭ بۇ كۈندىكى ئىشتىراكى يۈكسەك نوپۇزغا ئىگە يىغىن ئەزالىرىغا شۇ قەدەر ھاياسىز بولۇپ بىلىندىكى، بەزىلەر بۇنى ئەدەبسىزلىك دەپ چۈشەنسە، بەزىلەر ئۆزلىرى ئۈچۈن ھاقارەت دەپ ھېس قىلدى، ھەممەيلەنىڭ نەپرىتى قوزغالدى.

پۈتۈن پالاتا مۇزاكىرىنىڭ باشلىنىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈپ تۇرغانلىقى روشەن ئىدى.

پاش قىلغۇچى گېزىت ھەممەيلەنىڭ قولىدا بار ئىدى.

لېكىن ھەرقانداق يىغىندا بولىدىغىنىغا ئوخشاش مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئېلىپ، بىرىنچى بولۇپ سۆز ئېلىشقا ھېچكىم جۈرئەت قىلالمايۋاتاتتى. ئاخىرى، گراف مورسېرنىڭ ئاشكارا دۈشمىنى بولغان پېشقەدەم پېرلاردىن بىرى ھەممەيلەنىنى تەقەززا قىلغان پەيتتىنىڭ پېتىپ كەلگەنلىكىنى ئامايان قىلىپ، غالىبانە قىياپەتتە مۇنبەرگە چىقتى.

يىغىن مەيدانىنى سۈرلۈك جىمجىتلىق باستى. ئادەتتە ئاڭلىغۇچىلارنى ئانچە قىزىقتۇرالمايدىغان بۇ ناتىق بۈگۈن قانداق بولۇپ كىشىلەرنىڭ شۇنچىلىك دىققەت — ئېتىبارىنى ئۆزىگە تارتقانلىقىنى بىر مورسېرلا بىلمەيتتى.

ناتىق ئۆز نۇقتىنىڭ كىرىش قىسمىدا ئۆزىنىڭ پالاتا ئۈچۈن جانىجان ۋە مۇقەددەس بولغان ئىنتايىن مۇھىم مەسىلە ئۈستىدە تەپتىلىدىغانلىقىنى تىلغا ئېلىپ، خىزمەتداشلارنىڭ ئالاھىدە كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىشىنى ئۈمىد قىلدى. گراف بۇ گەپلەرنى خاتىرجەملىك بىلەن قۇلاقلىرىنىڭ تۈۋىدىن ئۆتكۈزۋەتتى.

ھالبۇكى، يانىنا ۋە پولكوۋنىك فېرنان ھەققىدىكى گەپ-لەرنى ئاڭلاش بىلەن تەڭ گراف مورسېر شۇ قەدەر تاتىرىپ كەتتىكى، يىغىن ئىشتىراكچىلىرى قاتارلىرىدا غۇلغۇلا كۆ-تۈرۈلدى ۋە ھەممەيلەنىڭ كۆزلىرى گرافقا مىختەك قادالدى.

قەلب جاراھەتلىرى كۆرۈنمەيدۇ، لېكىن ئۇلار ھەرگىز ساقايمايدۇ. بۇنداق جاراھەتلەر كىشىنى ھەمىشە ئازابلايدۇ، ئىنسان قەلبىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدا ئۆمۈر بويى شىپا-لىق تاپالماي، قان ئېقىپ تۇرۇۋېرىدۇ.

گويا كى گۆر ئىچىدىكى جىمجىتلىقتا ناتىق ھېلىقى گېزىت ماقالىسىنى ئۇنلۇك ئوقۇدى. بوش ئاۋازدا گۇدۇك — گۇ-دۇك قەپلەر باشلاندى — دە، ناتىقنىڭ يەنە سۆز باشلىشى

بىلەن تەڭ بىراقلا بېسىقتى. ناتىق ئۆزى ئوتتۇرىغا قويماقچى بولغان مەسىلىنىڭ ئېغىرلىقىنى شەرھلەپ كېلىپ، بۇ مەسىلىنىڭ گىراق مورسېرنىڭ نامى ۋە پۈتۈن پالاتانىڭ شان - شەرىپىگە تاقىلىدىغانلىقىنى، شۇڭا ئۇ، گىراق مورسېر ۋە پالاتانىڭ ئاب رويىنى قوغداش مەقسىتىدە بۇ مەسىلىنى مۇزاكىرىگە قويماقچى ئىكەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ، سۆزىنىڭ ئاخىرىدا بۇ مەسىلە ئۈستىدە مەخسۇس تەكشۈرۈش ئۈيۇشتۇرۇشنى ۋە بۇنى ئىمكان قەدەر تېز باشلاشنى تەلەپ قىلدى. ئۇ يەنە «مۇشۇنداق قىلغاندا تۆھمەتنى تۆپ يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلاپ، گىراق مورسېرنىڭ پاك نامىنى ئەسلىگە كەلتۈرگىلى ۋە جامائەتچىلىكنىڭ نەزىرىدىكى شۇ قەدەر ئالىيجاناب شەخسكە ھاقارەت كەلتۈرگەن كىشىنى جازاغا تارتقىلى بولىدۇ» دەپ، سۆزىنى تاماملىدى.

مورسېر بۇ تۈگەتكۈسىز ۋە كۈتۈلمىگەن پالاكەتتىن شۇنچىلىك روھى چۈشكەن ۋە ئۆزىنى يوقاتقاندەك، چۈشىنىكسىز بىر نېمىلەرنى دەپ دۈدۈقلاپ، ئەلەڭ - سەلەڭ بولۇپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن خىزمەتداشلىرىغا قارىدى. ئۇنىڭ بۇنداق ھودۇقۇشىنى گۇناھسىزلىك ئەجەبلىنىشى دەپ چۈشىنىشكىمۇ بولاتتى، گۇناھكارلىك ئۈزا - نومۇسى دەپ قارىشىمۇ بولاتتى. شۇڭا، بەزىلەرنىڭ ئۇنىڭغا ئاز - تولا ھېسداشلىقى قوزغالدى. ھەقىقىي ئاق كۆڭۈل كىشىلەر دۈشمەنلىرىنىڭ قايغۇ - ھەسرىتى ئۆزلىرىنىڭ نەپرىتىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنى كۆرسە ئوڭاي ئىچىنى ئاغرىتىدۇ.

يىغىن رەئىسى مەسىلىنى ئاۋاز بېرىشكە سالدى. نەتىجىدە تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش قارارى قوبۇل قىلىندى.

گىرافتىن ئۆزىنى ئاقلاش ئۈچۈن قانچىلىك ۋاقىت لازىم بولىدىغانلىقىنى سوراشتى.

مورسېر دەسلەپكى زەربىدىن كېيىن بىرئاز ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، ھوشىنى يىغىۋېلىشقا ئۈلگۈرگەنىدى.

- جانابىي پېرلار، - دېدى ئۇ جاۋابەن، - رەزىل ئەپت - بەشىرىسىنى ئاشكارىلىمىغان نامەلۇم دۈشمەنلەرنىڭ زەربىسىگە زەربە بىلەن جاۋاب قايتۇرۇش زۆرۈر بولۇپ تۇرغان شارائىتتا ۋاقىتنىڭ نېمە كېرەكى. مېنى بىردەملىككە ھودۇقتۇرۇپ قويغان بۇ چاقماقتەك مەن دەرھال گۈلدۈرمامدەك زەربە بىلەن جاۋاب قايتۇرۇشۇم كېرەك. بۇ يەردە ئۆزۈمنى سۆز بىلەن ئاقلىماستىن، سەپداشلىرىمنىڭ قاتاردىدىن ئورۇن ئېلىشقا مۇناسىپ ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن قېنىمنى تۆكۈشكە ئىمكانىيەت بېرىلسىدى كاشكى.

بۇ سۆزلەر ئۇنۇملۇك تەسىر كۆرسەتتى.

- شۇنىڭ ئۈچۈن، - دەپ داۋاملاشتۇردى مورسېر، - تەكشۈرۈشنى ئىمكان قەدەر تېزرەك باشلاشنى تەلەپ قىلىمەن. مەن بارلىق زۆرۈر ھۈججەتلەرنى پالاتاغا تاپشۇرۇپ بېرىمەن.

- تەكشۈرۈشنى قايسى كۈنى باشلاشنىمۇ؟ايپق تاپسىز؟ - سورىدى يىغىن رەئىسى.

- بۈگۈندىن باشلاپ مەن ئۆزۈمنى پالاتانىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرىمەن، - دېدى گىراف.

رەئىس قوڭغۇراقنى جىرىڭلاتتى.

- تەكشۈرۈشنى بۈگۈن باشلاشقا پالاتا قوشۇلامدۇ؟

- قوشۇلىمىز، - يىغىن ئەھلى بىر ئېغىزدىن ماقۇللىدى.

مورسېرنىڭ تاپشۇرىدىغان ھۈججەتلىرىنى كۆرۈپ چىقىش ئۈچۈن 12 كىشىدىن تەركىب تاپقان ھەيئەت تەسىس قىلىندى. بۇ ھەيئەتنىڭ بىرىنچى سانلىق يىغىنى كەچ سائەت سەككىزدە پالاتا ئىشخانىسىدا ئۆتكۈزۈلمەكچى بولدى. ئەگەر بىرنەچچە سانلىق يىغىن ئۆتكۈزۈش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلسا، يىغىنلار يەنە شۇ ۋاقىت، شۇ ئورۇندا بولىدىغانلىقى بەلگىلەندى.

بۇ قارار قوبۇل قىلىنغاندىن كېيىن مورسېر ئۆيگە بېرىپ

كېلىشكە ئىجازەت سوردى. ئۇ قاچانلا بولمىسۇن، مۇشۇنداق بالانىڭ يۈز بېرىش ئېھتىمالىنى نەزەردە تۇتۇپ، ئۆزىگە خاس قۇۋلۇق ۋە شۇملۇق بىلەن ياساپ چىقىلغان بىرمۇنچە ھۇجە جەتلەرنى ئاللىبۇرۇن تەييارلاپ قويغان بولۇپ، ئەمدى ھازىر شۇ ھۇججەتلەرنى ئېلىپ كەلمەكچىدى.

بوشان ئالبېرغا يۇقىرىقىلارنى سۆزلەپ بەردى. ئالبېر گاھ غەزەپتىن، گاھ نومۇستىن تىترىگەن ھالدا ئۇنىڭ سۆزلىرىنى تىڭشاپ ئولتۇراتتى. ئۇ پۈتۈنلەي ئۈمىدسىزلەنگەندى، چۈنكى بوشان يانىناغا بېرىپ كەلگەندىن كېيىن ئاتىسىنىڭ گۇناھى بار ئىكەنلىكىنى ئۇققانىدى. شۇڭا، ئۇنىڭ ئۆزىنى قانداق ئاقلىماقچى بولغانلىقىنى چۈشىنەلمەيتتى.

— ھە، شۇندىن كېيىن قانداق بولدى؟ — دەپ سورىدى ئۇ، بوشان سۆزلەشتىن توختىغاندا.

— شۇندىن كېيىن؟ — دەپ تەكرارلىدى بوشان.

— ھە.

— دوستۇم، گويا ئۆز ئۆستۈمگە بىر قاباھەتلىك ۋەزىپىنى يۈكلىۋالغاندەك ھېس قىلۋاتىمەن. ئاخىرى قانداق بولغانلىقىنى جەزمەن بىلىشنى خالامسز؟

— بۇنى بىلىشىم كېرەك. باشقا بىرىدىن ئاڭلىغۇچە، سىزدىن ئاڭلىغىنىم تۈزۈك.

— ئۇنداق بولسا، — دېدى بوشان، — بارلىق غەيرىتىڭىزنى يىغىڭ، ئالبېر، ھازىر ھەرقانداق ۋاقىتتىكىدىنمۇ غەيرەتلىك بولۇشىڭىز كېرەك.

ئۆز ھاياتىنى قوغداش ئۈچۈن ئېلىشىش ئالدىدا تۇرغان ئادەم ساۋۇتنىڭ چىگلىقىنى سىناپ تۇرۇپ باقىدۇ ۋە شەمشىرىنىڭ تىغىنى ئېگىپ كۆرۈپ باقىدۇ. خۇددى شۇنىڭدەك، ئالبېرمۇ گويا كى ئۆزىنىڭ غەيرىتىنى سىناپ كۆرمەكچى بولغاندەك پىشانىسىنى تۇتۇپ قويدى.

ئۇ ئۆزىنى كۈچ ـ غەيرەتكە تولغاندەك ھېس قىلدى. چۈنكى ۋۇجۇدىنى چۈلغىۋالغان ئەسەبىيلىكنى شجائىتىنىڭ جۇش ئۇرۇپ تۇرغانلىقى دەپ خاتا چۈشىنىپ قالغانىدى.

— سۆزلەڭ، — دېدى ئۇ.

كەچ كىردى، — بوشان داۋاملاشتۇرۇپ سۆزلىدى، — پۈتۈن پارىژ دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ كۇتىمەكتە ئىدى. نۇرغۇن كىشىلەر ئاتىشىز ئېغىزىنى ئاچىسلا ئۇنىڭغا ئارتىلغان گۇناھ ئۆزلۈكىدىن كۈمپەيكۇم بولۇپ تۇگەيدۇ دەپ ھېسابلايتتى؛ بىر قىسىم كىشىلەر ئاتىشىزنى يىغىنغا كەلمەيدۇ دېيىشەتتى؛ يەنە شۇنداق كىشىلەرمۇ چىقتىكى، ئۇلار ئاتىشىزنىڭ بىرىۋسىلغا كەتكەنلىكىنى كۆردۇق دەپ قەيت قىلىشاتتى. بىر قىسىم كىشىلەر ھەتتا ساقچى ئىدارىسىگە بېرىپ، ئاتىشىزنى چەتئەلگە چىقىش رەسمىيىتىنى ئۆتىدىمۇ دەپ سوراپتۇ. سىزگە شۇنى ئېيتىشىم كېرەككى، مەن ھەيئەت ئەزاسى بولغان بىر ياش پېرىغا يېلىنىپ، يالۋۇرۇپ، مېنى يىغىن زالىغا باشلاپ كىرىشىنى سورىدىم. ئۇ سائەت يەتتىدە مېنى ئۆيىدىن ئېلىۋالدى ۋە تېخى ھېچكىم كەلمىگەن ۋاقىتتا مېنى بىر چايارمەنگە تاپشۇردى. ئۇ چايارمەن مېنى قانداقتۇر بىر لوژىغا سولاپ قويدى. مەن قاراڭغۇلۇق ئىچىدە بىر ئۆۋرۈكنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ ئولتۇردۇم. بۇ يەردىن، بولغۇسى قاباھەتلىك ئويۇننى باشتىن ـ ئاياغ كۆرگىلى ۋە ھەممە گەپنى ئاڭلىغىلى بولاتتى. سائەت سەككىزدە ھەممەيلەن يىغىلىپ بولدى. مورسېر ئەپەندى سائەتنىڭ ئەڭ ئاخىرقى حالڭ ئۇرۇشىغا ئولگۈرۈپ كىرىپ كەلدى. ئۇ قولىدا قانداقتۇر نەغەزلەرنى تۇتقان بولۇپ، كۆرۈنۈشى تامامەن بەخۇدۇك ئىدى. بۇ دوردەم ئۇنىڭ تۇرقى ئادەتتىكىدىن باشقىچىرەك بولۇپ، ئۆزىنى تۇتۇشى ئاددىي ـ ساددا كۆرۈنەتتى. كىيىمى رەتلىك ۋە پېشقەدەم ھەربىيلەرنىڭ ئادىتى بويىچە تولۇق تۇگمىلەنگەندى.

ئۇنىڭ كىرىشى بەك ياخشى تەسىر پەيدا قىلدى. ھەيئەت ئەزا-
لىرىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇئامىلىسى يامان ئەمەس ئىدى. ئۇلار-
دىن بەزىلەر گىرافنىڭ ئالدىغا كېلىپ، قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

ئالبېر بۇ گەپلەردىن ئۆزىنىڭ يۈرىكى پارە - پارە بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ تۇراتتى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، ئۇنىڭ ئىچكى ئازابلىرىغا ئاز - تولا مىننەتدارلىق تۇيغۇسى ئارىلاشقانىدى. ھالقىلىق پەيتتە ئاتىسىغا ھۆرمەت بىلدۈرگەن شۇ كىشىلەرنى ئۇنىڭ قۇچاقلىغۇسى كېلەتتى.

— شۇ ئەسنادا چاپارمەن كىرىپ، يىغىن رەئىسىگە بىر پارچە پۈتۈكنى سۇنۇپ بەردى.

«سىزگە سۆز بېرىلىدۇ، مورسېر ئەپەندى»، — دېدى رەئىس پۈتۈكنى ئېچىۋېتىپ.

— گىراف ئۆزىنى ئاقلاش نۇتقىنى باشلىدى، — دەپ داۋاملاشتۇردى بوشان. — بىلەمسىز، ئالبېر، ئۇنىڭ نۇتقى ئىنتايىن پاساھەتلىك بولۇپ، ئۇستىلىق بىلەن سۆزلەندى. ئۇ يانىنا ۋەزىرىنىڭ ئادالىتى ئۆمرىگىچە ئۇنىڭغا تولۇق ئىشەنگەنلىكى ۋە ئۇنىڭغا سۇلتان بىلەن بىۋاستە كۆرۈشۈپ، ئۆزىنىڭ ھايات - ماماتىنى بەلگىلەيدىغان سۆھبەت ئۆتكۈزۈشنى تاپشۇرغانلىقىنى ئىسپاتلايدىغان ھۆججەتلەرنى رەئىسكە بەردى. ئۇ يەنە ئەلى پاشانىڭ ھاكىمىيەت بەلگىسى بولغان ۋە ئۆزىنىڭ يارلىقلىرىنى تامغىلاشقا ئىشلىتىلىدىغان ئۈزۈكنى كۆرسەتتى. ئەلى پاشا گىراف قايتىپ كەلگەندىن كېيىن مەيلى كۈندۈزى يا كېچىسى بولمىسۇن، ھەرقانداق ۋاقىتتا ئۇنىڭ يېنىغا، ھەتتا ھۇجرىسىغا توسالغۇسىز كىرىشى ئۈچۈن شۇ ئۈزۈكنى بەرگەنىدى. «ئەپسۇسكى، دېدى ئۇ، سۆھبىتىمىز ئوڭۇشلۇق بولمىدى.» ئۇ ئۆز باشلىقىنى قوغداش ئۈچۈن قايتىپ كەلگەندە ئۇ ئاللىقاچان شۈبھىت بولغانىكەن. «ھالبۇكى، — دېدى يەنە گراف، —

ئەلى پاشا ئۆلۈش ئالدىدا ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك رەپىقىسى بىلەن قىزىنى ماڭا ئىشىنىپ تاپشۇرغان.»

ئالبېر بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغاندا سەسكىنىپ كەتتى. چۈنكى بوشان سۆزلىگەنسېرى ئۇنىڭ مېڭىسىدە گايدەنىڭ ھېكايىسى گەۋدىلىنىشكە باشلىغانىدى. ئۇ، گۈزەل گرېك قىزىنىڭ شۇ قېتىمقى ۋەزىپە، ئۇزۇك ۋە ئۆزىنىڭ قۇلدارلارغا سېتىلغانلىقى ھەققىدىكى سۆزلىرىنى ئەسلىدى.

— گىرافنىڭ نۇتقىنىڭ تەسىرى قانداق بولدى؟ — دەپ سورىدى ئالبېر تەشۋىش بىلەن.

— ئۇنىڭ سۆزلىرى ھېنىلا ئەمەس، پۈتۈن ھەيئەت ئەزا-لىرىنمۇ تەسىرلەندۈردى، — دېدى بوشان.

— بۇ چاغدا رەئىس ھېلى تېخى تاپشۇرۇۋالغان پۈتۈكنى ئىرەن قىلمىغان ھالدا ئوقۇشقا باشلىدى. ۋەھالەنكى، دەسلەپكى قۇرلارنى ئوقۇش بىلەنلا ئۇنىڭ پۈتۈن زېھنى شۇ پۈتۈككە تارتىلدى. ئۇ، پۈتۈكنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن يەنە قايتىلاپ ئوقۇپ چىقتى - دە، نەزەرىنى گراف مورسېردا توختاتتى.

«گراف، — دېدى ئۇ، — گېپىڭىزگە قارىغاندا، يانىنا ۋەزىر ئۆزىنىڭ رەپىقىسى بىلەن قىزىنى سىزگە تاپشۇرغانمىكەن، شۇنداقمۇ؟»

«شۇنداق، تەقسىر، — دېدى مورسېر، — لېكىن بۇ ئىشتىمۇ تەلىيىم ئوڭدىن كەلمىدى. مەن قايتىپ كەلگەندە ۋاسىلىكى ۋە ئۇنىڭ قىزى گايدە غايىب بولغانىكەن».

«ئۇلارنى تونۇمتىڭىز؟»

«پاشا بىلەن مۇناسىۋىتىمىزنىڭ يېقىن بولغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ماڭا چەكسىز ئىشەنگەنلىكى سەۋەبلىك ئۇلارنى بىرنەچچە قېتىم كۆرگەنىدىم».

«ئۇلارنىڭ تەقدىرى قانداق بولغانلىقىنى بىلەمسىز؟»

«بىلمەن، تەقسىر. ئاڭلىشىمچە، ئۇلار دەرد ـ ئەلەمگە ۋە نامراتچىلىققا بەرداشلىق بېرەلمەپتۇ. مەنمۇ باي ئەمەس ئىدىم، ھاياتىم ھەمىشە خەۋپ ـ خەتەر ئىچىدە ئۆتەتتى. شۇڭا، ھەرقانچە ئېچىنسامۇ، ئۇلارنى ئىزدەپ تېپىشقا ئامالسىز بولۇپ قالدىم».

رەئىس قاپىقىنى تۈردى.

«جانابلار، ــ دېدى ئۇ، ــ گراف مورسېرنىڭ بايانىنى ئاڭلىدىڭلار. گراف، سۆزىڭىزنىڭ چىنلىقىنى تەستىقلايدىغان بىرەر گۇۋاھچى كۆرسىتەلەمسىز؟».

«ئەپسۇسكى، كۆرسىتەلمەيمەن، ــ دېدى گراف، ــ ئەلى پاشانىڭ يېقىنلىرى ۋە ئۇنىڭ ئوردىسىدا مېنى كۆرگەنلەرنىڭ بەزىلىرى قازا تاپتى، بەزىلىرى يەر يۈزىگە تارقىلىپ تۈگىدى. بىلىشىمچە، ئۇ دەھشەتلىك ئۇرۇشتا ۋەتەندىشلاردىن يالغۇز مەنلا ساق قالدىم. مەن ئەلى تەبەلىنىڭ مەكتۇپلىرىنى ساقلاپ قويغانىدىم، ئۇلارنى سىزگە تاپشۇردۇم. مەندە پەقەت ئۇنىڭ سەلتەنەت بەلگىسى بولغان ئۈزۈكى بار. مانا شۇ ئۈزۈك. مەندە ئەڭ قايىل قىلارلىق بىر دەلىل بارىكى، ئۇ بولسىمۇ، بۇ ئىمزاسىز تۆھمەت پەيدا بولغاندىن كېيىن مېنىڭ ۋىجدان خىتابىمغا تاقابىل تۇرغۇدەك بىر گۇۋاھچىمۇ ئوتتۇرىغا چىقمىدى. شۇنداقلا، مېنىڭ ھەربىي سەپتە كۆرسەتكەن تۆھپىلىرىمگىمۇ ھېچكىم تىل تەككۈزمەيدۇ.» يىغىن ئەھلى ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ماقۇللاپ، شاۋقۇن كۆتۈردى. ئالبېر، ئەگەر شۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن بىر ئىش كېلىپ چىقمىغان بولسا، ئاتىگىز ئاقلىنىپ چىققان بولاتتى. ئاۋاز بېرىش ئىشلا قالغانىدى. لېكىن شۇ ئاردا يىغىن رەئىسى سۆز ئالدى.

«جانابلار، ــ دېدى ئۇ، ــ ۋە سىز، گراف، گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈشنى خالايدىغان بىر كىشى بار ئىكەن، ئۇنىڭ زىكىر قىلىشىچە ئىنتايىن مۇھىم سۆزى بارمىش. گرافنىڭ سۆزىنى

ئاڭلىدۇق. شۇڭا، ئىشەنچىمىز كاملىكى، بۇ گۇۋاھچىمۇ خىزمەتدىشىمىز گرافنىڭ پۈتۈنلەي گۇناھسىز ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىغۇسى. مانا بۇ پۈتۈكنى مەن تېخى ھېلى تاپشۇرۇۋالدىم. بۇنى ئوقۇمىدىم ياكى سىزلەر بۇ پۈتۈكنىڭ مەزمۇنىنى ئاشكارا جاكالىماسلىقىنى ۋە گۇۋاھچىنى تەكلىپ قىلماسلىقنى راۋا كۆرەمسىزلەر؟

گراف مورسېر تاتىرىپ كەتتى ۋە قەغەزلەرنى شۇنداق سقىملىدىكى، ھەتتا بارماقلىرى قارىسىداپ كەتتى.

ھەيئەت ئەزالىرى پۈتۈكنىڭ مەزمۇنىدىن ۋاقىپ بولۇش تىلىكىنى ئىزھار قىلدى. گراف چوڭقۇر ئويغا پاتتى ۋە ئىپادە بىلدۈرمىدى.

شۇنىدىن كېيىن رەئىس تۆۋەندىكى پۈتۈكنى ئۈنلۈك ئوقۇدى:

«رەئىس ئەپەندى!

مەن تەكشۈرۈش ھەيئىتىگە گېنېرال ــ لېيتېنانت گراف مورسېرنىڭ ئېچىر ۋە ماكېدونىيەدىكى ئىشلىرىغا دائىر ئەڭ ئېنىق مەلۇماتلارنى بېرەلەيمەن».

رەئىس بىردەم جىم بولدى.

گراف مورسېر تاتىرىپ كەتتى. رەئىس تىڭشىغۇچىلارغا سوئال نەزەرى بىلەن قارىدى.

«داۋامىنى ئوقۇڭ!» ــ تەرەپ ـ تەرەپتىن ۋارقىرىغان ئاۋازلار ئاڭلاندى.

رەئىس داۋاملاشتۇرۇپ ئوقۇدى:

«ئەلى پاشا قازا تاپقاندا نەق مەيدانىدا مەن بار ئىدىم. ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرى مېنىڭ كۆز ئالدىمدا ئۆتكەن. مەن ۋاسلىكى بىلەن گايدەنىڭ تەقدىرىنىڭ قانداق بولغانلىقىنى بىلمەن. ھەيئەتنىڭ

خۇمتىگە تەييارمەن ۋە مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلاپ ئۆتۈشىگىزلارنى ئۆتۈنۈپ سورايمەن. مەزكۇر پۈتۈك قولىڭىزغا تەككەندە مەن پالاتا بىناسىنىڭ دەھلىزىدە بولمەن»

«بۇ گۈۋاھچى ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، بۇ دۇشمەن كىم بولىدۇ؟» — دەپ سوردى گراف تامامەن ئۆزگەرگەن ئاھاڭدا.

«بۇنى ھازىر كۆرمىسىز، — دېدى رەئىس، — ھەيئەت بۇ گۈۋاھچىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاشنى مۇۋاپىق تاپامدۇ؟»

«شۇنداق، شۇنداق!» — ھەممەيلەن بىر ئېغىزدىن جاۋاب قايتۇرۇشتى.

چاپارمەننى چاقىرىشتى.

«دەھلىزدە كۈتۈپ تۇرغان كىشى بارمۇ؟» — سوردى رەئىس.

«شۇنداق، رەئىس ئەپەندى».

«كىم؟»

«بىر ئايال ۋە ئۇنىڭ چاكىرى».

ھەممەيلەن بىر - بىرىگە قارىشىپ قالدى.

«شۇ ئايالنى چاقىرىپ كىرىڭ»، — دېدى رەئىس.

ئارىدىن بەش مىنۇت ئۆتۈپ، چاپارمەن قايتىپ كىردى. ھەممە كىشىنىڭ كۆزلىرى ئىشىككە قادالغانىدىكى، مەنمۇ، — دەپ قوشۇپ قويدى بوشان، — باشقىلارغا ئوخشاش قىزىقىپ قاردىم.

چاپارمەننىڭ كەينىدىن باشتىن - ئاياغ چۈمبەلگە ئورالغان بىر ئايال كىرىپ كەلدى. ئانچە - مۇنچە بىلىنىپ تۇرغان بەدەن تۈزۈلۈشى ۋە چۈمبەلنىڭ تېگىدىن گۈپۈلدەپ تۇرغان خۇش بۇي ئەتىر ھىدىدىن ئۇنىڭ ياش ۋە سۈمباتلىق ئايال ئىكەنلىكىنى پەملەشكە بولاتتى.

رەئىس ناتونۇش ئايالنىڭ چۈمبىلىنى ئېچىشنى سورىدى. يىغىن ئىشتىراكچىلىرىنىڭ كۆزلىرى ئالدىدا گرىكچە كىيىنگەن بىر ياش قىز نامايان بولدى. ئۇ كىشىنى ھاڭ - تاڭ قالدۇرغۇدەك گۈزەل ئىدى».

— شۇ ئىكەن - دە! — دېدى ئالبېر.

— شۇ دېگىنىڭىز كىم؟

— گايدە.

— بۇنى كىمدىن ئاڭلىدىڭىز؟

— شۇمىكىن دەۋاتىمەن. ھە، داۋاملاشتۇرۇڭ، بوشان، گېپىڭىزنىڭ يېشىمىگە يېقىنلاپ قالدۇقتۇ دەيمەن. شۇنداق بولسىمۇ، كۆرۈۋاتسىزغۇ، مەن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالدىم، روھىم چۈشمىدى.

— مورسېر ئەپەندى ئۇ قىزغا تەئەججۈپ ۋە قورقۇنچ بىلەن قارىدى، — بوشان سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بۇ چىرايلىق لەۋلەردىن ئۇچۇپ چىقىش ئالدىدا تۇرغان سۆزلەر گرافنىڭ ھايات - ماماتىنى بەلگىلەيتتى. باشقا كىشىلەر بۇ ناتونۇش قىزغا شۇ قەدەر ھەيران بولغان ۋە زوقلانغانىدىكى، مورسېر ئەپەندىنىڭ ئاقلىنىش ياكى ھالاك بولۇش مەسىلىسى گويا ئۇلارنىڭ ئېغىزىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

رەئىس قىزنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى، لېكىن قىز بېشىنى چايقىدى. گراف كرېسلوغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى. ئۇنىڭ پۈتلىرىدا ماغدۇرى قالمىغانىدەك ئىدى.

«خېنىم، — دېدى رەئىس، — خېتىڭىزدە يالغان ۋەقەسىدىن ھەيئەتكە مەلۇمات بېرىشنى خالايدىغانلىقىڭىزنى، شۇ ۋەقەنى ئۆز كۆزىڭىز بىلەن كۆرگەنلىكىڭىزنى يېزىپسىز».

«بۇ چىن گەپ»، — ناتونۇش قىز كىشىلەرنىڭ قەلبىنى بويسۇندۇرغۇدەك نادامەت بىلەن جاۋاب بەردى. ئۇنىڭ ئاۋازى ھەممە شەرقلىقلەرگە خاس ھالدا جاراڭلاپ چىقتى.

«هالبۇكى، — دېدى رەئىس، — سۆزۈمگە خاپا بولمىسىڭىز، ئۇ چاغدا سىز بەك كىچىك بولۇشىدىڭىز».

«مەن ئۇ چاغدا تۆت ياش ئىدىم. لېكىن بۇ مەن ئۈچۈن پەۋقۇلئاددە مۇھىم، جىددىي ئىش بولغاچقا، پۈتۈن تەپسىلاتى يادىمدا بار، ھېچنېمىنى ئۇنتۇپ قالمىدىم».

«ئۇ ئىشلارنىڭ سىزگە نېمە چېتىشلىقى بار؟ سىز كىم بولىسىز؟ ئاشۇ پاجىئە نېمە ئۈچۈن سىزگە شۇنچە كۈچلۈك تەسىر قىلدى؟»

«بۇ، مېنىڭ ئاتامنىڭ ھاياتى ۋە ئۆلۈمگە مۇناسىۋەتلىك ئىش. — جاۋاب بەردى قىز. — مېنىڭ ئىسمىم گايدە. مەن يانىنا خانىسى ئەلى تەبەلسن ۋە ئۇنىڭ سۆيۈملۈك ئايالى ۋاسىلىكنىڭ قىزى بولىمەن».

ساددا ۋە مەغرۇر قىياپەتتە تۇرغان قىزنىڭ مەڭزىلىرى ئوت ئالغاندەك قىزىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى ۋە ھەيۋەتلىك سۆزلىرى يىغىن ئەھلىگە مىسلىسىز تەسىر كۆرسەتتى.

گراف مورسېر ئۇ قىزغا شۇ قەدەر قورقۇنچ بىلەن قارىدىكى، خۇددى ئۇنىڭ ئايىغىلىرى ئاستىدا چوڭقۇر ھاڭ پەيدا بولغاندەك ئىدى.

«خېنىم، — دېدى رەئىس ئۇنىڭغا ئېھتىرام بىلەن تەزىم قىلىپ، — سۆزىڭىزگە شەك كەلتۈرمەيمەن، شۇنداقتىمۇ، يەنە بىر سوئال سورىشىمغا ئىجازەت قىلغايسىز. بۇ مېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سوئالىم. ئېيتقانلىرىڭىزنىڭ دەلىلى بارمۇ؟»

«ھەئە، بار، — دېدى گايدە چۈمبىلىنىڭ قاتلىرىغا قولىنى تىقىپ، بىر كىچىككىنە تاۋار خالتىنى چىقاردى. — مانا، مېنىڭ تۇغۇلۇشۇم ھەققىدىكى گۇۋاھنامە. بۇنى ئاتام يازغان

ۋە ئۇنىڭ سەركەردىلىرى قول قويغان. مانا بۇ مېنى چوقۇنىدۇرغانلىق ھەققىدىكى گۇۋاھنامە. ئاتام مېنى ئانامنىڭ دىنى بىلەن تەربىيىلەشكە قوشۇلغانكەن. بۇ گۇۋاھنامىگە ماكبدونسىيە ۋە ئېپىرىدىكى باش روھانىي تامغا باسقان. مانا ماۋۇ ھۆججەت ئەڭ مۇھىم. بۇ بىر فرانسىيلىك ئوفىتسېرنىڭ ئانام بىلەن ئىككىمىزنى ئەرمەن سودىگەر ئەل كوبېرغا ساتقانلىقى ھەققىدىكى ھۆججەت. ئاشۇ فرانسىيلىك ئوفىتسېر تۈركلەر بىلەن مۇناپىقلارچە تىل بىرىكتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ باشلىقىنىڭ خوتۇنىنى ۋە قىزىنى ئولجا قىلىۋالغان، ئاندىن 1000 ھەمياڭا. يەنىي 400 مىڭ فرانكنا سېتىۋەتكەنىدى».

يىغىن ئىشتىراكچىلىرى سۈرلۈك سۈكۈنات ئىچىدە ئولتۇراتتى. بۇ دەھشەتلىك ئەيىبلەش جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن سۆزلەنگەندە گرافنىڭ چىرايى بىر ئاقىرىپ، بىر كۆكىرىپ كەتتى، كۆزلىرىگە قان تولدى.

گايدە ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ تۇراتتى. ھالبۇكى ئۇنىڭ تەمكىنلىكى غەزەپلەنگەنگە قارىغاندا يەنىمۇ دەھشەتلىك كۆرۈنەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ سېتىلغانلىقى ھەققىدىكى ئەرەب تىلىدا يېزىلغان ھۆججەتنى رەئىسكە سۇنۇپ بەردى.

ھەيئەتكە سۇنۇلىدىغان ھۆججەتلەرنىڭ بىر قىسمى ئەرەب، گرېك ياكى تۈرك تىلىدا يېزىلغان بولۇش ئېھتىمالى نەزەردە تۇتۇلۇپ، پالاتانىڭ بىر تەرجىمانى يىغىنغا چاقىرىلغانىدى.

مىسرغا قىلىنغان ئۇلۇغ يۈرۈشتە ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىۋالغان بىر پىر ھۆججەتنىڭ تەرجىمە قىلىنىشىنى كۆزىتىپ تۇردى. تەرجىمان ھۆججەتنى ئۇنلۈك ئوقۇشقا باشلىدى:

«مەن، سۇلتان جانابىي ئالىيلىرىنىڭ ھۇزۇرىغا قۇل ۋە چۆرىلەرنى يەتكۈزۈپ بەرگۈچى قۇلىسىدىگىرى ئەل كوبېرغا شۇ ھەقتە تىل خەت بېرىمەنكى، پەرەڭ مۆتىۋەر گراف

مونتې ــ كرىستونىڭ پادىشاھقا (سۇلتانغا) يوللىغان‌بىر دانە زۇمرىتنىى تاپشۇرۇۋالدىم. بۇ زۇمرەت 2000 ھەمىانغا باھالاندى ۋە 11 ياشلىق گۈدەك خرىستئان قۇل قىزنى سېتىۋېلىش ئۈچۈن بېرىلدى. بۇ قۇل قىزنىڭ ئىسمى گايدە. ئۇ ئەسلىدە يانىنا خانىى مەرھۇم ئەلى تەبەلىن ۋە ئۇنىڭ سۆيۈملۈك خوتۇنى ۋاسىلىكنىڭ قىزى بولۇپ، يەتتە يىل مۇقەددەم ئانىسى بىلەن ئىككىسىنى ئەلى تەبەلىنىڭ قول ئاستىدا خىزمەت قىلغان فېرنان موندېگو ئىسىملىك پەرەڭ پولكوۋنىكىتىن سېتىۋالغانىدىم. ئانىسى كونستانتىنوپولغا كەلگەندە ئۆلۈپ قالدى.

ئەسلىدە يۇقىرىدا قەيت قىلىنغان قۇل سېتىۋېلىش ئىشى سۇلتان جانابىي ئالىيلىرىنىڭ ماڭا ھاۋالە قىلىشى ۋە شەخسەن ئۆزى پۇل چىقىرىشى بىلەن 1000 ھەمىانغا توختىغانىدى.

مەزكۇر ھۆججەت جانابىي ئالىيلىرىنىڭ ئىجازىتى بىلەن ھېجرىيە 1247 - يىلى كونسانتىنوپولدا يېزىلدى.

ئىمزا: ئەل كوببىر

مەزكۇر ھۆججەتنىڭ چىنلىقى، دەخلىسىزلىكى ۋە ئىناۋەتلىك بولۇشى ئۈچۈن جانابىي ئالىيلىرىنىڭ تامغىسى بېسىلدۇ. بۇ تامغىنى باستۇرۇشقا قۇل ساتقۇچى مەسئۇل بولدۇ».

دەرۋەقە، قۇل ساتقۇچىنىڭ ئىمزاسىغا ياناشتۇرۇپ، پادىشاھنىڭ تامغىسى بېسىلغانىدى.

ھۆججەت ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن گۈرىستان جىمجىتلىقى ھۆكۈم سۈردى. گرافنىڭ جېنى گويا‌كى ئۇنىڭ كۆزلىرىگە مەركەزلىشىپ قالغاندەك ئىدى. قان قۇيۇلۇپ، ئوتتەك يېنىپ تۇرغان بۇ كۆزلەر ئۇنىڭ ئىختىيارىغا بويسۇنمىغان ھالدا گايدەگە سىنچىلاپ قادىلىپ قالغانىدى.

«خېنىم، ــ دېدى رەئىس، ــ بىلىشىمچە، گراف مونتې - كرىستو ھازىر سىز بىلەن بىللە پارىژدا ئىكەن. ئۇنىڭ گېپىنىمۇ ئاڭلاپ باقساق، قانداق دەيسىز؟»

«تەقسىر، ھېنىڭ ئىككىنچى ئاتام گراف مونتې - كرىستو ئۈچ كۈن ئىلگىرى نورماندىيىگە كەتكەن».

«ئۇنداق بولسا، خېنىم، ــ دېدى رەئىس، ــ پالاتانى شۇنچە مىنىنەتدار قىلىپ، گۇۋاھلىقتىن ئۆتۈشىڭىزگە سىزگە كىم ئەقىل كۆرسەتتى؟ بىزغۇ سىزنىڭ ھېسسىياتىڭىزنى چۈشەنىدۇق. كېلىپ چىقىشىڭىز ۋە بېشىڭىزغا چۈشكەن دەرد - ئەلەملەرنى ئەزەردە تۇتقاندا، مۇشۇنداق قىلىشىڭىز تەبىئىي.

«تەقسىر، ــ دېدى گايدە، ــ بۇنداق قىلىشىمنى رەھمەتلىكلەرگە بولغان ھۆرمىتىم ۋە دەرد - ھەسرىتىم دالالەت قىلدى. گەرچە مەن خرىستئان دىنىغا ئېتىقاد قىلسامۇ، خۇدا گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلغاي، دائىم شەۋكەتلىك ئاتامنىڭ ئىنتىقامىنى ئېلىشقا تەقەززا بولۇپ كەلگەنىدىم. فرانسىيە زېمىنىگە قەدەم قويغاندىن تارتىپ، ئاشۇ خائىننىڭ پارىژدا ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن تارتىپ، ھېنىڭ كۆز ۋە قۇلاقلىرىم ھەمىشە سەگەك بولۇپ كەلدى. مەن ئالىيجاناب باشپاناھىمنىڭ ئۆيىدە تەنھا ياشاۋاتىمەن، چۈنكى ئۆزۈمنىڭ پىكىر - خىيالىرىمغا دەخلى يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن تىنچ ۋە خىلۋەت شارائىتنىڭ بولۇشىنى خالايمەن. گراف مونتې - كرىستو ماڭا ئۆز ئاتامدەك غەمخورلۇق قىلىدۇ. شۇڭا، جەمئىيەتتىكى ھەممە ئىشلاردىن خەۋەردار بولۇپ تۇرىمەن. توغرا، مەن تۇرمۇشنىڭ پەقەت ئەكس سادالىرىنىلا ئاڭلايمەن. ھەممە گېپىنت ۋە ژۇرناللارنى كۆرۈپ تۇرىمەن، زامانىۋى مۇزىكىلاردىن خەۋىرىم بار. شۇنداق قىلىپ، جەمئىيەتتىكى كىشىلەرنىڭ تۇرمۇشىنى سىرتتىن كۆزىتىپ يۈرۈپ، ئاخىرى بۇگۈن ئەتىگەن پېرلار پالاتاسىدا يۈز بەرگەن ۋەقەدىن ۋە بۇگۈن

كەچتە بولىدىغان ئىشتىن ژاقسىپ بولدۇم... شۇنىڭدىن كېيىن سىزگە خەت يېزىپ كىرگۈزدۈم».

«ئەمىسە، گراف مونتې ـ كرىستوسىزنىڭ بۇنداق قىلغىنىڭىزنى بىلمەمدۇ؟»

«ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ. ئويلايمەنكى، ئۇ بۇنى ئۇققاندىن كېيىن ھەتتا ماڭا خاپا بولۇشى مۇمكىن. شۇنداق بولسىمۇ، بۇگۈن مەن ئۇچۇن بىر قۇتلۇق كۈن بولدى. ــ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى قىز ئوتقاشتەك يېنىپ تۇرغان كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاريتىپ، ــ بۇگۈن ئاخىرى ئاتامنىڭ ئىنتىقامىنى ئالدىم!»

گراف شۇ چاغقىچە زۇۋان سۇرمىدى. ئۇنىڭ خىزمەتداشلىرى بىر قىزنىڭ ئىللىق تىنىقى بىلەن ھاياتى ۋەيران قىلىنغان بۇ ئادەمگە ئېچىنىپ قارىشاتتى. ئۇنىڭ پېشانىسىگە بەختسىزلىكنىڭ ئاپەتلىك ئىزلىرى قونىپاقتا ئىدى.

«مورسېر ئەپەندى، ــ دېدى رەئىس، ــ بۇ قىزنىڭ يانىنا خانى ئەلى نەبەلىنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلامسىز؟»

«ياق، ــ دېدى گراف تەسلىكتە ئورنىدىن تۇرۇپ، ــ بۇ، مېنىڭ دۇشمەنلىرىمنىڭ سۈيىقەستى».

خۇددى كىمنىدۇ كۆتۈۋاتقاندەك، ئىشىكتىن كۆزىنى ئۈزمەي تۇرغان گايدە دەرھال بۇرۇلۇپ قاريدى ـ دە، گرافنىڭ كۆرۈپ، دەھشەتلىك ۋارقىراپ تاشلىدى.

«سەن مېنى تونۇمىدىڭمۇ؟ ــ دەپ خىتاب قىلدى ئۇ، ــ لېكىن مەن سېنى تونۇدۇم! سەن فېرنان موندېگو، ئاتامنىڭ لەشكەرلىرىنى مەشق قىلدۇرغان فرانسىيىلىك ئوفىتسېر. يانىنا قەلئەسىنىڭ ئىشغال قىلىنىشىغا يول ئېچىپ بەرگەن سەن! ئاتام سېنى ئۆزىنىڭ ھايات ـ ماماتى ئۈستىدە سۈلتان بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن كونىستانتىنوپولغا ئەۋەتكەندە،

سەن تولۇق كەچۈرۈم قىلىنغانلىق ھەققىدىكى يالغان پەرمانىنى ئېلىپ كەلگەن! سەن ئاتامنى ئاشۇ يالغان پەرمانغا ئىشەندۈرۈپ ئۇنىڭ ئۆزۈكىنى ئېلىۋالغان. ئاندىن شۇ ئۆزۈكنى كۆرسىتىپ، ئوق ـ دورىلارنى ساقلىغۇچى سەلمنى ئالدىدىڭ. سەن سەلمنى ئۆلتۈردۈڭ! سەن ئانام بىلەن ئىككىمىزنى سوڭگەر ئەل كوبىمىزغا ساتتىڭ! قاتىل! قاتىل! قاتىل! پېشانەڭدە ھېلىنچە ئۆز باشلىقىڭنىڭ قان داغلىرى تۇرىدۇ! ھەممىلار قاراپ بېقىڭلار!»

بۇ سۆزلەر شۇنچىلىك ھېسسىيات ۋە ئىشەنچ بىلەن ئېيتىلدىكى، ھەممە كۆزلەر گرافنىڭ پېشانىسىگە تىكىلدى. گراف ئۆزىمۇ خۇددى پېشانىسى ئىلىنىڭ قېنى بىلەن نەملىشىپ كەتكەندەك قولىنى ماڭلىيىغا تەككۈزدى.

«شۇنداق قىلىپ، سىز گراف مورسېرنىڭ فېرنان موندېگو ئىسىملىك ئوفىتسېر ئىكەنلىكىنى تونۇدىڭىزمۇ؟»

«تونۇدىڭىزمۇ دەيسىزغۇ! ــ خىتاب قىلدى گايدە، ــ ئانام ماڭا شۇنداق دېگەنىدى: «سەن ھۆر ئىدىڭ. سېنىڭ ئاتاڭ بار ئىدى. ئۇ سېنى ياخشى كۆرەتتى. ئۇ ھايات بولسا سەن خانىش بولۇپ چىقاتتىڭ! مۇنۇ ئادەمنى ئوبدان تونۇۋال، ئۇ سېنى قوۇل قىلدى. ئاتاڭنىڭ بېشىغا نەيزە سانجىدى، ئۇ بىزنى سېتىۋەتتى، بىزگە خائىنلىق قىلدى! ئۇنىڭ ئوڭ قولىغا قاراپ باق. ئۇنىڭ شۇ قولىدا يوغان تارتۇق بار. ئەگەر سەن كېيىنكى كۈنلەردە ئۇنىڭ چىرايىنى ئۇنتۇپ قالساڭ، ئۇنى سوڭگەر ئەل كوبىمىزنىڭ تىللالىرىنى سانىۋالغان شۇ قولىدىن تونۇۋال!» ئۇنى تونۇدىڭىزمۇ دەيسىز! قېنى، ئۇ ئەمدى مېنى تونۇمايمەن دەپ باقسۇنچۇ!»

گايدەنىڭ ھەربىر سۆزى گرافقا خۇددى پىچاق زەربىسىدەك ئۇرۇنماقتا ئىدى. ئۇنىڭ كۈچ ـ غەيرىتىنىڭ ئاخىرقى قالدۇقلىرى

قۇرۇپ تۇگىمەكتە ئىدى. گايدە ئاخىرقى سۆزلەرنى ئېيتىۋاتقاندا گراف ھەقىقەتەن يارىلىنىپ تارتۇق بولغان ئوك قولىنى قوينىغا تىقىۋالدى ۋە پۈتۈنلەي تۇگەشكەن ھالدا كرېسلوغا يىقىلىپ دېگۈدەك ئولتۇرۇپ قالدى.

يىغىن ئەھلى بۇ ئىشلارنى ئۆز كۆزلىرى بىلەن كۆرۈپ ۋە ئۆز قۇلاقلىرى بىلەن ئاڭلاپ، نېمە دېيىشنى بىلمەي قالدى. ئۇلارنىڭ ئوي - پىكرى خۇددى قۇدرەتلىك شىمال شامىلى ئۇچۇرتۇپ كەتكەن غازاڭلاردەك پىرقىراپ، چۆگىلەپ كەتتى.

«گراف مورسېر، — دېدى رەئىس، — روھىڭىزنى چۈشۈرمەي جاۋاب بېرىڭ. پالاتانىڭ ئالىي سوتى ئالدىدا ھەممە ئادەم خۇددى خۇدانىڭ ئالدىدا تۇرغاندەك باراۋەر بولىدۇ. ئالىي سوتىمىز دۇشمەنلىرىڭىزنىڭ سىزنى نابۇت قىلىشىغا يول قويمايدۇ. سىزگە ئۇلار بىلەن ئېلىشىش ئۈچۈن شارائىت ھازىرلاپ بېرىدۇ. قايتىدىن تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىشنى خالامسىز؟ ئىككى نەپەر پالاتا ئەزاسىنى يانىناغا ئەۋەتەيمۇ؟ سۆزلەڭ!»

گراف گەپ قىلمىدى. ھەيئەت ئەزالىرى ھەيرەت ئىچىدە بىر - بىرىگە قارىشىپ قالدى. بۇ گېنېرالنىڭ ئۆز سۆزلۈكى ۋە مىجەزىنىڭ چۈسلۇقى هەممىگە ئايان ئىدى. ئۇنى مۇداپىئەدىن يالتايتىش ئۈچۈن مۆلچەرلىگۈسىز دەھشەتلىك زەربە بولۇشى كېرەك ئىدى. ھەممە ئەزالار بۇ ئۇيقۇغا ئوخشاش سۈكۈتتىن كېيىن ئويغىنىش بولۇپ، گۇلدۇرماملىق بوراندەك ھۇجۇم باشلىنىدۇ دەپ ئويلىشاتتى.

«ھە، سۆزىڭىز بارمۇ؟» — سوردى رەئىس.

«يوق»، — دەپ جاۋاب بەردى گراف بوغۇق ئاۋازدا ۋە ئورنىدىن تۇردى.

«دېمەك، ئەلى تەبەلىنىڭ قىزى ئېيتقان سۆزلەر

راستمۇ؟ — رەئىس يەنە سوردى: — دېمەك بۇ قىز گۇناھكارنىڭ «ياق» دەپ تېنىۋېلىشىغا يول قويمايدىغان نەق گۇۋاھچى ئىكەن - دە، دېمەك، سىز ھەقىقەتەن بۇ قىزنىڭ ئەيىبلەپ ئېيتقان ئىشلىرىنى قىلغان ئىكەنسىز - دە؟»

گراف ئەتراپتىكىلەرگە كۆز يۈگۈرتكەندە چىرايى شۇنداق ئېچىنىشلىق تۇس ئالدىكى، شۇ تاپتا ئۇنى كۆرسە يولۇاسلارنىڭمۇ ئىچى ئاغرىغان بولاتتى، لېكىن ئۇنىڭ بۇنداق قاراشلىرى سوتچىلارنى يۇمشىتالمايتتى، ئاندىن ئۇ كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى ۋە گويا تورۇس يېرىلىپ، ئەرشىئەلانىڭ سوراقخانىسى كۆرۈنىدۇ ۋە ئۇ يەردىن تەڭرىنىڭ سوراقچىسى چۈشۈپ كېلىدۇ دەپ قورقاندەك، يەنە دەرھال پەسكە قارىۋالدى. ئۇ، دېمىنى سىقىپ كېتىۋاتقان ياقىسىنى ئۇشتۇمتۇت بىر تارتىپلا يىرتىۋەتتى - دە، تەلۋىلەنگەن ھالدا زالدىن ئېتىلىپ چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ قەدەم تاۋۇشلىرى بىنا ئىچىدە بەجايىكى شۇملۇقنىڭ ساداسىدەك ئاڭلاندى. ئاندىن ئۇنى ئېلىپ ئات چاپتۇرۇپ كېتىۋاتقان پەيتۇننىڭ تاراقلىشى گويا بىنانىڭ سىرتقى تۇۋرۇكلىرىنى تىترىتىۋەتكەندەك تۇيۇلدى.

«جانابلار، — دېدى رەئىس جىملىق ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن، — گراف مورسېر مۇناپىقلىق، خائىنلىق ۋە ۋىجدانسىزلىق بىلەن ئەيىبلەنسە بولامدۇ؟»

«بولىدۇ!» — تەكشۈرۈش ھەيئىتىنىڭ ئەزالىرى بىر ئېغىزدىن تەستىقلاشتى.

گايدە يىغىن ئاخىرلاشقۇچە چىقىپ كەتمىدى. ئۇ، گراف ئۈستىدىن چىقىرىلغان ھۆكۈمنى ئاخىرىغىچە ئاڭلىدى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ قىياپىتىدە نە خۇشاللىق، نە ئېچىنىشلىق ئالامىتى ئىپادىلەنمىدى. ئاندىن ئۇ چۈمبەلنى يۇزىگە چۈشۈرۈپ، يىغىن ئەھلىگە تەمكىنلىك بىلەن تەزىم قىلدى - دە، بەئەينى ئىلاھلەردەك قەدەم تاشلاپ چىقىپ كەتتى.

تۆتىنچى باب

جېدەل

— مەن باشقىلارنىڭ جىمىپ قالغانلىقىدىن ۋەرانلىك غۇۋا قاراڭغۇلۇقىدىن پايدىلىنىپ، ھېچكىمگە كۆرۈنمەي چىقىپ كەتتىم، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى بوشان، — مېنى لوڭبا باشلاپ كىرگەن ھېلىقى چاپارمەن ئىشىك ئالدىدا كۈتۈپ تۇرغانىكەن. ئۇ مېنى كاردىورلار ئارقىلىق ئۈزۈلمەي كوچىغا چىقىدىغان كىچىك ئىشىكنىڭ ئالدىغا باشلاپ كەلدى. مەن ئېچىنغان ۋە زوقلانغان ھالدا تاشقىرىغا چىقتىم. ئەپتۇ قىلماڭ، ئالېبر. سىزگە ئېچىندىم. شۇنداقلا، ئۆز ئاتەسى ئۈچۈن ئىنتىقام ئېلىۋاتقان ئاشۇ قىزنىڭ قەيسەرلىكىدىن زوقلاندىم. ئەزىزىمايى خۇدا، ئالېبر، بۇ پاش قىلىش قايسى مەنبەدىن چىقىقان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مەن شۇنداق دەيمەنكى، بەلكىم بۇ بىر دۇشمەننىڭ ئىشىدۇر، ئەمما شۇ دۇشمەن تەقدىرنىڭ قىساس خەنجىرىدىن ئىبارەت.

ئالېبر ئىككى قولى بىلەن بېشىنى چاڭگاللاپ ئولتۇراتتى. ئۇ، ئىزا ـ نومۇستىن چوغدەك قىزىرىپ ۋە كۆز ياشلىرىدىن نەملىشىپ كەتكەن يۈزىنى كۆتۈرۈپ، بوشاننىڭ قولىنى چىڭ قىسىپ تۇراتتى.

— دوستۇم، — دېدى ئۇ، — مېنىڭ ھاياتىم تۇغۇشتى. ئەمدى مەن بۇنى سىزگە ئوخشاش «تەقدىرنىڭ زەربىسى» دەپ قاراپ تۇرماستىن، ماڭا دۇشمەنلىك قىلىۋاتقان ئادەمنى

ئىزدەپ تېپىشىم كېرەك. شۇ ئادەم تېپىلغاندىن كېيىن، يا مەن ئۆلۈپ قالىمەن، يا ئۇ مېنى ئۆلتۈرىدۇ. بوشان، ئەگەر نەپرەت قىلىشىزدىكى دوستلۇقنى سىقىپ چىقىرىۋەتمىگەنلا بولسا، سىزنىڭ دوستانە ھەمكارلىقىڭىزدىن ئۈمىد كۈتىمەن.

— نەپرەت دېگىنىڭىز نېمىسى، دوستۇم؟ بۇ بەختسىزلىكتە سىزنىڭ نېمە گۇناھىڭىز بولسۇن؟ ياق، خۇداغا شۈكۈر، ئاتىلارنىڭ قىلمىشى ئۈچۈن پەرزەنتلەر جاۋابكارلىققا تارتىلىدىغان ئادالەتسىز پىكىر ئېقىملىرىنىڭ زامانى ئۆتۈپ كەتتى. ئۆز ھاياتىڭىزنى ئەسلەپ بېقىڭ، ئالېبر. تۇغرا، سىز تېخى بەك ياش. لېكىن سىزنىڭ ياشلىقىڭىز خۇددى بۇلۇتسىز تاڭدەك پاك! ياق، ئالېبر. مېنىڭ سۆزۈمگە كىرىڭ. سىز ياش، باي. فرانسىيەدىن كېتىڭ! ھايات قاينام تۇرىدىغان كىشىلەرنىڭ ھەۋەسلىرى تېز ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان ۋاۋىلونغا بارسىڭىز بۇ ئىشلارنى ئۇڭايلا ئۇنتۇپ كېتەلەيسىز. ئۇ يەردە بىرەر رۇس قىزىنى ئۆيلىنىپ، ئۇچ يىلدىن كېيىن قايتىپ كەلسىڭىز تۇنۇگۈنكى ئىشنى ۋە بولۇپمۇ 16 يىل بۇرۇنقى ئىشنى ھېچكىم تىلغا ئالمايدىغان بولىدۇ.

— رەھمەت سىزگە، قەدىرلىك بوشان، ياخشى نىيەت بىلەن كۆرسەتكەن مەسلىھەتىڭىز ئۈچۈن رەھمەت. بىراق ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ. مەن بايا سىزگە ئۆزۈمنىڭ ئۈمىدىمنى ئېيتتىم. ئەمدى، لازىم تېپىلغاندا، «ئۈمىد» دېگەن سۆزنى «ئىرادە» دېگەن سۆزگە ئالماشتۇرىمەن. چۈشىنىشىڭىز كېرەككى، بۇ ماڭا بەۋاستە تاقىلىدىغان مەسىلە بولغاچقا. سىزگە ئوخشاش كۆز قاراشتا بولالمايمەن. سىز بۇ ئىشنىڭ مەنبەسىنى پەلەكنىڭ تەقدىرى دەپ قارايسىز. مەن بولسام، بۇ مەنبەنى ئۇنچىلىك پاك دەپ قارىمايمەن. مېنىڭچە، بۇ تەقدىرنىڭ ئىشى ئەمەس. ئەرشنىڭ شاپائىتى ۋە جازاسىنى ئېلىپ كېلىدىغان كۆرۈنمەس

ئەلچى مەۋجۇت ئەمەس، مەن كۆزگە كۆرۈنمىدىغان مەخلۇقنى تاپمەن ۋە مۇشۇ بىر ئاي ئىچىدە تارتقان ئازابلىرىم ئۈچۈن ئۇنىڭدىن قىساس ئالىمەن. تەكتلەپ ئېيتمەنكى، بوشان، مەن ئىنسانلار دۇنياسىغا، ماددىي دۇنياغا قايتىپ كېلىشنى خالايمەن. ئەگەر سىز، ئېيتقىنىڭىزدەك، يەنىلا ماڭا دوست بولسىڭىز زەربە بەرگەن شۇ قولنى تېپىپ چىقىشىمغا ياردەم قىلىڭ.

— ماقۇل، — دېدى بوشان، — سىز شۇنى خالىسىڭىز، ئەرشتىن يەرگە چۈشەي. دۇشمەنىنى ئىزدىمەكچى بولسىڭىز، مەنمۇ سىز بىلەن ئىزدەيمەن. مەن ئۇنى تاپالايمەن، چۈنكى مېنىڭ ۋىجدانىم ئۇنى تېپىشنى بۇيرۇيدۇ.

— ئۇنداق بولسا، بوشان، بىز ۋاقىتنى قولدىن بەرمەي، ھازىردىن باشلاپ ئىزدەشكە تۇتۇش قىلىشىمىز كېرەك. بىھۇدە ئۆتكەن بىر مىنۇت ماڭا گويا بىر ئەسىردەك تۇيۇلۇۋاتىدۇ. ئۇ چېقىمچى تېخى جازاغا تارتىلمىدى. شۇڭا، ئۇ زەربىگە ئۇچرىمايلا ئۆتۈپ كېتىمەن دەپ ئويلىشى مۇمكىن. لېكىن ئەزىرايىل خۇدا، ئۇ قاتتىق خاتالىشىۋاتىدۇ!

— سىزگە ئېيتسام، مورسېر...

— بوشان، بىر نېمىنى بىلىدىغان ئوخشىمامسىز؟ ئەگەر شۇنداق بولسا، ماڭا يېگىدىن كۆچ قوشۇلىدۇ!

— ئېنىق بىر نەرسىنى بىلمەيمەن، ئالىبېر. شۇنداقتىمۇ، بۇنى قاراڭغۇدىكى بىر نۇر دېيىشكە بولىدۇ. شۇ نۇرنى بويلاپ ماڭساق بەلكىم نىشانغا يېتىپ چىقىشىمىز مۇمكىن.

— ھە، سۆزلەڭ! تاقىتىم تاق بولۇۋاتىدۇ!

— يانسىدىن قايتىپ كېلىپ، سىزگە ئېيتمىغان ھەممە گەپنى ئەمدى سۆزلەپ بېرىمەن.

— قۇلىقىم سىزدە.

— مۇنداق بىر ئىش بولغانىدى، ئالىبېر. مەن يانىناغا بارغاندىن كېيىن بۇ ئىشنى شۇ ھەددىكى بىر بانكىردىن سۈرۈشتۈرگەنىدىم.

بۇ ھەقتە ئېغىز ئېچىشىمغىلا ۋە ھەتتا ئاتىڭىزنىڭ ئىسمىنى ئېغىزىمدىن چىقارمايلا تۇرۇپلا ئۇ مۇنداق دېدى:

«نېمە ئىش بىلەن كەلگەنلىكىڭىزنى بىلىمەن».

«قانداق بىلىسىز؟»

«ئىككى ھەپتە ئىلگىرى بىر كىشى مەندىن مۇشۇ ئىشنى سورىتىپ ئادەم ئەۋەتكەنىدى».

«كىم؟»

«پارىژلىق بىر بانكىر، ئۇنىڭ مېنىڭ بانكام بىلەن ئالاقىسى بار».

«ئۇنىڭ ئىسمى نېمە؟»

«دانگلار».

— دانگلار! — دەپ خىتاب قىلدى ئالىبېر، — توغرا، ئۇ ئۇزۇندىن بۇيان بەختسىز ئاتامغا ھەسەتخورلۇق بىلەن ئۆچمەنلىك قىلىپ يۈرەتتى. ئۇ ئۇزىنى دېموكرات دەپ ھېسابلايدۇ، گراف مورسېرنىڭ پىر بولغانلىقىغا ئىچى تارلىق قىلىدۇ. توي ئىشىمىزنىڭ بۇزۇلۇشىمۇ... توغرا، بۇ چوقۇم شۇ!

— بۇنى تەكشۈرۈپ كۆرۈڭ، ئالىبېر، لېكىن ئالدىراپ قىزىپ كەتمەڭ. ئەگەر شۇ بولسا...

— شۇ بولمايچۇ، — دېدى ئالىبېر، — ئازابلىرىم ئۈچۈن ئۇ كاللىسى بىلەن جاۋاب قىلىدۇ.

— غەزىپىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، ئۇ ياشىنىپ قالغان ئادەم ئەمەسمۇ.

— ئۇ مېنىڭ ئائىلەمنىڭ شەرىپى بىلەن قانداق ھېساب-لاشقان بولسا، مەنمۇ ئۇنىڭ يېشى بىلەن شۇنداق ھېسابلىشىمەن.

ئەگەر ئاتامغا دۇشمەن بولسا نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئوچۇق - ئاشكارا ھۇجۇم قىلمايدۇ؟ ئۇ بىر ئەر كىشى بىلەن يۈزمۈ-يۈز تۇرۇپ كۆرۈشۈشتىن قورقتى!

— ئالبېر، سىزنى ئەيىبلىمەيمەن. دېمەكچى بولغىنىم، ئېھتىياتچان بولۇڭ.

— قورقماڭ مەن بىلەن بىللە بېرىڭ، بوشان، بۇنداق گەپلەرنى گۈڭاھچىلارنىڭ ئالدىدا سۆزلەشكەن تۇرۇڭ، ئەگەر گۇناھ دانگلاردا بولسا، بۇگۈندىن قالماي يا دانگلار ئۆلىدۇ، يا مەن ئۆلىمەن. كۆرۈپ تۇرۇڭ، بوشان، مەن ئۆز ۋىجدانىم بىلەن داغدۇغىلىق دەپنە مۇراسىمى ھازىرلايمەن!

— ماقۇل، ئالبېر. بۇنداق قارار قوبۇل قىلىنغانىكەن، دەرھال ئىجرا قىلىش كېرەك. دانىگلارنىڭ يېنىغا بارماقچىمۇ-سىز؟ يۈرۈڭ.

ئۇلار بىر ھارۋا كىرا قىلدى ۋە بانكىرنىڭ ئۆيىگە يېقىنلاپ كەلگەندە دەرۋازا ئالدىدا ئاندرېئا كاۋالكانتىنىڭ پەيتۇنى بىلەن مالىيىنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردى.

— ياخشى بولدى، — دېدى ئالبېر قوشۇمىسىنى تۇرۇپ، — ئەگەر دانىگلار سوقۇشۇشنى رەت قىلسا، ئۇنىڭ كۈيئوغلىنى ئۆلتۈرىمەن. كىنەز كاۋالكانتى دەپ ئاتالغان كىشى سوقۇشۇشتىن باش تارتماس!

بانكىرغا ئۇلارنىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلىشتى. دانىگلار تۇنۇگۈنكى ئىشتىن خەۋىرى بولغىنى ئۈچۈن ئالبېرنىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپ، قوبۇل قىلمايدىغانلىقىنى ئېيتتى. لېكىن، ئۇ كېچىككە-نىدى. ئالبېر مالاينىڭ كەينىدىنلا كىرگەنىدى. ئۇ، جاۋابىنى ئاڭلاپ، ئىشكىنى كەڭ ئاچتى - دە، بوشان بىلەن بىرلىكتە بانـ كىرنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ كەلدى.

— توختاڭ، تەقسىر! — دەپ خىتاب قىلدى بانكىر، —

مەن ئۆز ئۆيۈمنىڭ خوجايىنى ئەمەسمۇ؟ كىمنى قوبۇل قىلىش، كىمنى قوبۇل قىلماسلىق ھوقۇقۇم يوقمۇ؟ قارىغاندا، ئەس - ھوشىڭىزنى يوقىتىپ قويغاندەك قىلىسىز.

— يوقىرى، تەقسىر، — دەپ سوغۇق جاۋاب قايتۇردى ئالبېر، — شۇنداق ئەھۋالدا بولدۇ-كى، بەزى كىشىلەرنى قوبۇل قىلماسلىققا بولمايدۇ. بولمىسا، قورقۇنچاق دېگەن ئاتاققا قالىسىز. بۇنداق ئاتاقنى ئېلىش - ئال ماسلىق ئۆزىڭىزگە باغلىق، ئەلۋەتتە.

— ماڭا نېمە ئىشىڭىز بار، تەقسىر؟

— شۇنداق ئىشىم بارىكى، — دېدى ئالبېر ئۇنىڭغا يېقىن كېلىپ ۋە مەشىنىڭ يېنىدا تۇرغان كاۋالكانتىنى كۆرمەسكە سېلىپ، — سىزنى بىر خىلۋەت جايدا مەن بىلەن ئايرىم كۆرۈشۈشكە تەكلىپ قىلمەن. ئۇ يەردە ئىككىمىزگە ئون مىنۇتقىمچە ھېچكىم توسقۇنلۇق قىلمايدۇ. سىزگە دەيدىغان گېپىم شۇ. خىلۋەتلىكتە ئۇچرىشىدىغان ئىككى ئادەمنىڭ بىرى شۇ جايدا يېتىپ قالىدۇ.

دانىگلار تاتىرىپ كەتتى. كاۋالكانتى بىر قەدەم ئالدىغا سىلجىدى. ئالبېر ئۇنىڭغا بۈرۈلۈپ قارىدى.

— مەرھەمەت، گراف، — دېدى ئۇ، — خالىسىڭىز ئۇ يەرگە سىزمۇ بېرىڭ. ئۇنداق قىلىشقا سىز تامامەن ھەقلىق. سىز بۇ ئائىلىنىڭ ئەزاسىغا ئوخشاش بولۇپ قالدىڭىز ئەمەسمۇ. ئۇنداق خىلۋەت جايدا مەن بىلەن كۆرۈشۈشنى خالايدىغان ھەر-قانداق ئادەمنى قارشى ئالىمەن.

كاۋالكانتى تەئەججۈپلىنىپ، دانىگلارغا قارىدى. دانىگلار ئۆزىگە زور بېرىپ، ئورنىدىن تۇردى ۋە ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا كېلىپ تۇردى. ئالبېرنىڭ ئاندرېئاغا دوق قىلىشى ئۇنىڭ ئۇمىدىنى قوزغىدى.

ئۇ ئالبىرنىڭ كېلىشىدىكى سەۋەبنى باشقىچە چۈشىنىپ قالدى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ ئالبىرغا، — ئەگەر مەن گرافنى سىزدىن ئەۋزەل كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن جېدەل چىقارماقچى بولسىڭىز، ئاگاھلاندۇرۇپ قويايكى، بۇ مەسىلىنى خانلىق مۇپەتتىشكە تاپشۇرىمەن.

— خاتالىشىۋاتىسىز، تەقسىر، — دېدى ئالبىر سوغۇق كۈلۈمسىرەپ، — ھازىر تويىنى ئويلىغىچىلىكىم يوق. قارىسام، كاۋالكانتى ئەپەندى ئىككىمىزنىڭ گېپىمىزگە ئارىلىشاي دېگەندەك قىلدى. شۇڭا، ئۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلدىم. شۇنداقتىمۇ، سىزنىڭ دېگىنىڭىز دۇرۇس، مەن بۇگۈن ھەرقانداق ئادەم بىلەن جېدەل چىقىرىشقا تەييار. لېكىن، خاتىرجەم بولسۇن، دانگلار ئەپەندى، قانداق قىلىشنى تاللاش سىزنىڭ ئىختىيارىڭىزدا.

— تەقسىر، — دېدى دانگلار ھەزەپ ۋە قورقۇنچتىن تاتىرىپ كېتىپ، — بىلىپ قويۇڭ، ئەگەر مەن ئۆز يولۇمدا غالجىر ئىتقا دۇچ كەلسەم، ئۇنى ئۆلتۈرۈپ تاشلايمەن. شۇنداق قىلسام، ماڭا ھېچقانداق گۇناھ ئارتىلمايدۇ، ئەكسىچە، جەمئىيەتكە خىزمەت كۆرسەتكەن بولىمەن. ناۋادا، سىز غالجىرلىشىپ، مېنى چىشلىمەكچى بولسىڭىز، قىلچە رەھىم قىلماسمەن، سىزنى ئۆلتۈرۈپ تاشلايمەن. ئاتىڭىزنىڭ شەرمەندە بولۇشىدا مېنىڭ نېمە گۇناھىم؟

— ۋۇي ئىپلاس! — دەپ ۋاقىرىدى ئالبىر، — بۇ سېنىڭ گۇناھىڭ!

دانگلار بىر قەدەم كەينىگە چېكىندى.

— مېنىڭ گۇناھىم؟ مېنىڭ؟ — دېدى ئۇ. — ئەقلىڭىز جايىدىمۇ؟ گىرىتسىيدە بولغان ئىشلارنى مەن نەدىن بىلەي؟ ئۇ دۆلەتلەرگە مەن بېرىپ باقمىغان تۇرسام! ئاتىڭىزغا مەن ئەقىل كۆرسەتكەنمىدىم؟ ئۇنىڭ يانىنا قەلئەسىنى سېتىۋېتىشى، خائىنلىق قىلىشى...

— بولدى! — دېدى ئالبىر چىشلىرىنى كىرىشتۈرۈپ، — سىز شەخسەن ئۆزىڭىز مەيدانغا چىقمىدىڭىز، لېكىن شۇملۇق قىلىپ، بۇ بەختسىزلىكنى كەلتۈرۈپ چىقاردىڭىز.

— مەن؟

— ھەئە، سىز! بۇ گەپلەر نەدىن چىقتى؟

— مېنىڭچە، بۇ ھەقتە گېزىتتە ئېنىق يېزىلغان. يانسىدىن چىقتى. يەنە نەدىن چىقماقچىدى!

— يانىناغا خەت ئەۋەتكەن كىم؟

— يانىناغا؟

— ھەئە. ئاتامنى سۈرۈشتۈرۈپ خەت يازغان كىم؟

— يانىناغا خەت يېزىش چەكلەنمىگەنغۇ.

— ھەر ھالدا خەت يازغان بىرلا ئادەم بار.

— بىر ئادەم؟

— شۇنداق، شۇ بىر ئادەم سىز.

— ئەلۋەتتە، مەن خەت يازغان. مېنىڭچە، قىزىنى يانلىق قىلماقچى بولغان ئادەم كۈيئوغۇل بولغۇچى تەرەپنىڭ ئائىلە ئەھۋالىنى سۈرۈشتۈرۈشكە ھەقلىق. بۇ، ئاتا بولغۇچىنىڭ ھوقۇقىلا ئەمەس، بەلكى بۇرچى.

— تەقسىر، — دېدى ئالبىر، — سىز جاۋابنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىپ تۇرۇپ خەت يازغان.

— قەسەم ئىچىپ بېرىمەن، — دەپ خىتاب قىلدى دانگلار. ئۇنىڭ راست گەپ قىلمۇاتقانلىقى ۋە بىر تەرەپتىن قورقۇپ تۇرسا، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ بەختسىز يىگىتكە قەلبىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە ئېچىنمۇاتقانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى، — ئەسلىدە يانىناغا خەت يېزىش مېنىڭ كاللامغىمۇ كىرىپ چىقمىغانىدى. ئەلى پاشانىڭ ئۇنداق پاجىئەگە يولۇققانلىقىنى مەن نەدىن بىلەي؟

— ئەمىسە، باشقا بىرىنىڭ مەسلىھىتى بويىچە خەت يازغانمىدىڭىز؟

— ئەلۋەتتە.

— بىركىم سىزگە مەسلىھەت كۆرسەتكەنمىدى؟

— ھەئە.

— كىم؟ سۆزلەڭ... راست گەپ قىلىڭ...

— مەن ئاتىگىنىڭ ئۆتمۈشىنى تىلغا ئالغانىدىم. مەن، ئۇنىڭ بايلىقىنىڭ مەنبەسىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، دېدىم. مەن بىلەن سۆھبەتداش بولغان شەخس ئۇنىڭ قەيەردە بېيىغانلىقىنى سورىدى. مەن «گرېتسىيدە» دەپ جاۋاب بەردىم. شۇندىن كېيىن ئۇ شەخس ماڭا: «يانىناغا خەت يېزىپ سۈرۈشتۈرۈپ بېقىڭ» دېدى.

— سىزگە بۇ مەسلىھەتنى كۆرسەتكەن كىم؟

— گراف مونتې ـ كرىستو، سىزنىڭ دوستىڭىز.

— گراف مونتې ـ كرىستو سىزگە يانىناغا خەت يېزىش مەسلىھەتىنى بەردىمۇ؟

— ھەئە. شۇنىڭ بىلەن خەت ئەۋەتتىم. يېزىشقان خەتلىرىمنى كۆرۈپ باقامسىز؟ سىزگە كۆرسىتىمەن.

ئالبېر بىلەن بوشان بىر ـ بىرىگە قارىشىپ قالدى.

— تەقسىر، — شۇ چاققىچە جىم تۇرغان بوشان سۆزگە ئارىلاشتى، — گرافنىڭ ھازىر پارىژدا يوق ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئۇنى ئەيىبلەۋاتمىسىزغۇ دەيمەن.

— مەن ھېچكىمنى ئەيىبلىمىدىم، تەقسىر، — دېدى دانگلار، — پەقەت بولغان ئىشنى سۆزلەپ بەردىم. شۇ گەپلىرىمنى گراف مونتې ـ كرىستونىڭ ئالدىدىمۇ تەكرارلاپ ئېيتالايمەن.

— سىزنىڭ قانداق جاۋاب ئالغانلىقىڭىزنى گراف بىلەمدۇ؟

— جاۋاب خەتنى ئۇنىڭغا كۆرسەتكەنىدىم.

— ئاتامنىڭ ئىسمى فېرنان، فامىلىسى موندېگوئىكەنلىكىنى ئۇ بىلەمتى؟

— ھەئە، مەن ئۇنىڭغا خېلى بۇرۇنلا بۇنى ئېيتىپ

بەرگەنىدىم. قىسقىسى، مېنىڭ ئورنۇمدا باشقا ھەرقانداق ئادەم بولسىمۇ شۇنداق قىلاتتى. مەن جاۋاب خەتنى تاپشۇرۇۋېلىپ ئەتىسى ئاتىگىز گراف مونتې ـ كرىستونىڭ مەسلىھەتى بويىچە قىزىمنى سىزگە سوراپ كەلگەنىدە، مەن ئۇنىمىدىم، قەتئىي ئۇنىمىدىم، بۇ راست، لېكىن ئۇنىڭغا بۇنىڭ سەۋەبىنى ئېيتمىدىم، گەپنى ئۇلغايتمىدىم. دېمىسىمۇ، بۇنى دەپ يۈرۈشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ مورسېر ئەپەندىنىڭ روناق تېپىشى ياكى شەرمەندە بولۇشى بىلەن مېنىڭ نېمە كارىم؟ بۇنىڭ ماڭا پايدىسىمۇ يوق، زىيىنىمۇ يوق.

ئالبېر يۈزىنىڭ قىزىرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى. شۇبھىسىزكى، دانگلار ئۆزىنى قاچۇرۇش ئۈچۈن چۈشكۈنلىشىپ، پەسكەشلىك قىلىۋاتاتتى، ئەمما ئۇ ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا سۆزلەۋاتاتتى. گەرچە ئۇ ۋىجدانىنىڭ تەقەززاسى بىلەن ئىشىنىڭ پۈتۈن ھەقىقىتىنى ئېيتمىغان بولسىمۇ، قورقۇپ كەتكەنلىكتىن بىر ئۇلۇش ھەقىقەتنى ئېغىزىدىن چىقارغانىدى. شۇنداق ئىكەن، ئالبېرنىڭ مۇددىئاسى نېمە ئىدى؟ ئۇنىڭ مۇددىئاسى دانگلار ياكى مونتې ـ كرىستونىڭ بۇ ئىشتىكى گۇناھىنىڭ چوڭ ـ كىچىكلىكىنى ئېنىقلاش ئەمەس، بەلكى بۇ تارتقۇلۇقلار ئۈچۈن جاۋاب بېرىدىغان، سوقۇشۇش تەكلىپىنى قوبۇل قىلىدىغان ئادەمنى تېپىشتىن ئىبارەت ئىدى. ھالبۇكى، دانگلارنىڭ سوقۇشمايدىغانلىقى روشەن ئىدى.

ئۇنتۇلغان ياكى كۆزگە چېلىقمايدىغان ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار ئالبېرنىڭ كۆز ئالدىدىن بىر ـ بىرلەپ ئۆتۈشكە ۋە كۆڭۈل خاتىرىسىدە قايتىدىن نامايان بولۇشقا باشلىدى. مونتې ـ كرىستو ئەلى پاشانىڭ قىزىنى سېتىۋالغانىكەن، ئۇ چوقۇم بۇ ئىشلارنى بىلىدۇ. بىلىپ تۇرۇپ، دانگلارغا يانىناغا خەت يېزىش مەسلىھەتىنى كۆرسەتتى. ئۇ يەردىن كەلگەن جاۋابنى ئۇققاندىن كېيىن ئالبېرنى

گايده بىلەن كۆرۈشتۈرۈشكە ماقۇل بولدى. ئۇلار گايدەنىڭ يېنىغا كىرىشى بىلەنلا گەپنى ئەلنىڭ ۋاپاتىغا توغرىلىدى ۋە گايدەنىڭ باشتىن - ئاياغ بايان‌قىلىشىنى توسۇمىدى. شۇ ئارىلىقتا ئۇ گايدەگە بىرنەچچە ئېغىز گرېكچە گەپ قىلغانىدى. بەلكىم شۇ چاغداگەپ ئالبېرنىڭ ئاتىسى ئۇستىدە كېتىۋاتقانلىقىنى ئېيتماسلىقنى جېكىلىگەن بولسا كېرەك. ئۇ يەنە ئالبېرغىمۇ «گايدەنىڭ ئالدىدا ئاتىڭىزنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالماڭ» دېگەن ئەمەسمىدى؟ ئاخىرى، دەل مۇشۇ مەسىلە ئوتتۇرىغا چىقىش ئالدىدا ئۇ ئالبېرنى نورماندىيىگە ئېلىپ كەتتى. شۇبھىسىزكى، بۇنىڭ ھەممىسى ئاڭلىق ھالدا قىلىنغان ئىشلار. مونتې - كرىستو ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ دۈشمەنلىرى بىلەن مەسلەكداش ئىكەنلىكىدە گەپ يوق.

ئالبېر بوشانىنى بىر چەتكە تارتىپ بېرىپ، ئاشۇ پەرەزلىرىنى ئۇنىڭغا ئېيتتى.

— تۇغرا، — دېدى بوشان، — دانگلار بۇ ئىشنىڭ تاشقى پوستىغىلا چېتىلىدۇ، ئۇنىڭ ئىچكى سەۋەبلىرىنى گراف مونتې - كرىستودىن سوراش كېرەك.

ئالبېر ئارقىغا بۇرۇلدى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ دانگلارغا، — بىلمىگىز كېرەككى، سىز بىلەن قىلىشىدىغان گېپىمىز تېخى تۈگىمىدى. ئېيتقانلىرىڭىز- نىڭ راست - يالغانىنى ئايرىش ئۈچۈن ھازىر گراف مونتې - كرىستو- نىڭ ئالدىغا بارىمەن.

ئۇ، كاۋالكانتىغا قاراپمۇ قويماستىن، بانكىرغا تەزىم قىلدى - دە، بوشان بىلەن چىقىپ كەتتى. دانگلار ئۇلارنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى ۋە بوسۇغىدا توختاپ، گراف مورسېر بىلەن ئۆزىنىڭ ھېچقانداق شەخسىي ئاداۋىتى يوق ئىكەنلىكىنى ئالبېرغا يەنە بىر قېتىم تەكىتلەپ ئېيتتى.

بەشىنچى باب

ھاقارەت

بانكىرنىڭ ئۆيىدىن قايتىپ چىققاندا بوشان توختىدى.

— ئالبېر، — دېدى ئۇ، — مەن سىزگە بۇ ئىشنى گراف مونتې - كرىستودىن سوراش كېرەك دېگەنىدىم.

— توغرا، ھازىر شۇنىڭ ئۆيىگە بارىمىز.

— توختاپ تۇرۇڭ. گراف بىلەن كۆرۈشۈشتىن بۇرۇن ئوبدان ئويلاپ بېقىڭ.

— نېمىنى ئويلايمەن؟

— بۇ يولىكىزنىڭ جىددىيلىكىنى.

— دانگلار بىلەن كۆرۈشكەندىنمۇ جىددىيمۇ؟

— شۇنداق. دانگلار پۇلپەرەس ئادەم. ئۆزىڭىز بىلمىسىز، پۇلپەرەسلەر مال - دۇنيانى جېنىدىن ئارتۇق كۆرىدۇ. شۇڭا، سوقۇشۇشنى خالىمايدۇ. گراف مونتې - كرىستو بولسا، ئەكسىچە، مەرد ئادەم. ھەر ھالدا شۇنداقتەك كۆرۈنىدۇ. ھالبۇكى، ئۇ مەردلىكنى نىقاب قىلغان بىر قاتىل بولۇپ چىقمىسۇن دەپ ئەنسىرىمەمسىز؟

— مەن پەقەت ئۇ سوقۇشۇشتىن باش تارتامدىكەن دەپلا ئەنسىرەۋاتىمەن.

— بۇ جەھەتتىن غەم قىلماڭ، — دېدى بوشان، — ئۇ سوقۇشىدۇ. ھەتتا بەك ياخشى سوقۇشامدىكەن، دەپ قورقۇۋاتىمەن. پەخەس بولۇڭ.

— دوستۇم، — دېدى ئالبېر غەمسىز كۈلۈمسىرەپ، — مېنىڭ ئارزۇ قىلىددىغىنىم شۇ. ئاتام ئۇچۇن ئۆلسەم، مەن ئۇچۇن ئەڭ زور بەخت. شۇنداق بولسا، ۋىجدانىمىز دەپسەندە بولمايدۇ.

— ئانىڭىز بۇ دەردنى كۆتۈرەلمەي ئۆلۈپ كېتىدۇغۇ.

— بىچارە ئاپام، — دېدى ئالبېر ۋە قولى بىلەن كۆزىنى سۈرتتى، — شۇنداق، بىلىمەن. لېكىن ئۇنىڭ ئىزا ـ نومۇسىقا قېلىپ ئۆلگىنىدىن، قايغۇ ـ ھەسرەت بىلەن ئۆلگىنى تۈزۈك.

— دېمەك، قەتئىي قارارغا كەلدىڭىزمۇ، ئالبېر؟

— ھەئە.

— ئەمسە ماڭايلى. بىراق، ئۇ ئۆيىدە بارمىدۇر؟

— ئۇ مېنىڭ كەينىمدىنلا يولغا چىقماقچىدى. بۇ چاغقىچە پارىژغا يېتىپ كەلگەندۇر.

ئۇلار كىرا ھارۋىسىغا ئولتۇرۇپ، يېلىسەي كوچىسىغا يېتىپ كېلىشتى.

بوشان ئۆيگە ئۆزى يالغۇز كىرمەكچى بولغانىدى. لېكىن ئالبېر ئۇنىمىدى ۋە بۇ دۇئېل مەلۇم دەرىجىدە ئۆزگىچە بولغىنى ئۈچۈن ئادەتتىكى قائىدىنى بۇزۇشقا بولىدىغانلىقىنى قەيت قىلدى. ئالبېرنى رىغبەتلەندۈرۈۋاتقان ئىچكى ھېسسىياتلىرى شۇ قەدەر جۇشقۇنلۇق ئىدىكى، بوشان ئۇنىڭ خاھىشىغا بويسۇنۇشقا مەجبۇر بولدى. شۇڭا، ئۇ ئۇنچىقماستىن، دوستىنىڭ كەينىدىن مېڭىش بىلەن چەكلەندى. ئالبېر يۈگۈرگەندەك مېڭىپ. دەرۋازىدىن سىنا ئالدىغىچە كەلدى. ئىشىك ئالدىدا ئۇنى باتىستېن قارشى ئالدى.

دەرۋەقە، گراف قايتىپ كەلگەنىدى، لېكىن ئۇ بۇگۈن ھېچكىمنى قوبۇل قىلمايدىغانلىقىنى باتىستېنگە ئېيتىپ قويغانىدى.

— جانابىمىز ھازىر مۇنچىغا چۈشىدۇ، — دېدى باتىستېن ئالبېرغا.

— مۇنچىدىن كېيىنچۇ؟

— مۇنچىدىن كېيىن غىزالىنىدۇ.

— غىزادىن كېيىنچۇ؟

— دەم ئالىدۇ.

— ئاندىن كېيىنچۇ؟

— ئوپېراغا بارىدۇ.

— چوقۇم بارامدۇ؟ — سورىدى ئالبېر.

— چوقۇم بارىدۇ. گراف سائەت سەككىزگە ئۇلگۈرتۈپ ئاتلارنى تەييار قىلىشنى بۇيرۇغان.

— ياخشى، — دېدى ئالبېر، — باشقا گېپىم يوق.

ئاندىن ئۇ بوشانغا قارىدى.

— بوشان، ئەگەر بارمىدىغان بېرىڭىز بولسا، ھازىرلا بېرىڭ. ئەگەر بۇگۈن كەچتە ئىشىڭىز بولسا، ئۇ ئىشىڭىزنى ئەتىگە قالدۇرۇپ قويۇڭ. چۈشىنۈۋاتقانسىز، ئوپېراغا سىز بىلەن بىللە بېرىشنى ئويلاۋاتىمەن. ۋاقتىڭىز يەتسە شاتو ـ رېنونىمۇ چاقىرىۋېلىڭ.

بوشان سائەت چارەك كەم سەككىزدە ئالبېرنىڭ يېنىغا كىرىشكە ۋەدە قىلىپ، خوشلاشتى.

ئالبېر ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن فرانس، دېبرې ۋە موررېلغا خەت يېزىپ، بۇگۈن كەچتە ئۇلار بىلەن ئوپېرادا كۆرۈشۈشكە ئىنتايىن تەقەززا ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلدى. ئاندىن، ئانىسىنىڭ يېنىغا كىردى. ئانىسى تۇنۇگۈنكى ئىشتىن كېيىن ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىۋېلىپ، ھېچكىمنى قوبۇل قىلماسلىقنى ئۇقتۇرغانىدى. ئالبېر كىرگەندە ئۇ يۇز بەرگەن پاراكەندىچىلىكتىن ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا تۆشەكتە ياتاتتى.

ئالبېر كىرگەندىن كېيىن مېرسېدېس ئۇنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ، بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. ھالبۇكى، ئۇ يىغىدىن بىرئاز يېنىكلەپ قالدى.

ئالبىر ئۇنىڭ ئالدىدا بېشىنى ئېگىپ، جىم تۇراتتى. ئۇنىڭ تاتىرىپ كەتكەن چىرايى ۋە تۇرۇلگەن قوشۇمىددىن ئۆچ ئېلىش قارارى ئۇنىڭ قەلبىنى بارغانسېرى چىڭ سقىۋاتقانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— ئاپا، مورسېر ئەپەندىنىڭ دۇشمەنلىرى بارمۇ؟ سىز بىلەمسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

مېرسېدېس چۆچۈپ كەتتى. ئۇ، ئالبېرنىڭ «ئاتام» دېگەن سۆزىنى تىلغا ئالمىغانلىقىغا دىققەت قىلدى.

— ئوغلۇم، — دېدى ئۇ، — گرافتەك يۇقىرى مەرتىۋىلىك كىشىلەرنىڭ مەخپىي دۇشمەنلىرى كۆپ بولىدۇ. ئۆزۈڭ بىلسەن، ئاشكارا دۇشمەنلەر ئانچە خەۋپلىك بولمايدۇ.

— شۇنداق، بىلىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، سىزنىڭ سەزگۈرلۈكىڭىزدىن ئۈمىد كۈتۈۋاتىمەن. مەن بىلىمەن، سىز ھەرقانداق ئىشنى سېزىۋالالايسىز!

— نېمىشقا بۇنداق گەپلەرنى قىلىپ قالدىڭ؟

— ئالايلى، بىزنىڭ ئۆيدە ئۆتكۈزۈلگەن ھېلىقى بەزمىدە گراف مونتې ـ كرىستونىڭ ھېچنېمىگە ئېغىز تەگمىگەنلىكىنى سىز بايقىۋالغانىدىڭىز.

مېرسېدېس تىترەپ تۇرغان بىلەكلىرىگە تايىنىپ گەۋدىسىنى كۆتۈردى.

— گراف مونتې ـ كرىستو! — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ، — مەندىن سورىغان ئىشىڭ بىلەن ئۇنىڭ نېمە ئالاقىسى بار؟

— ئۆزىڭىز بىلمىسىزغۇ ئاپا، گراف مونتې ـ كرىستو شەرق ئەللىرىنىڭ نۇرغۇن ئادەتلىرىنى ئۆزلەشتۈرۈۋالغان. شەرقلىقلەر ئۆز دۇشمىنىنىڭ ئۆيىگە بارسا، ئۆچ ئېلىش ھوقۇقىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ھېچنېمە ئىچمەيدۇ ۋە ھېچنېمە يېمەيدۇ.

— گراف مزنتې ـ كرىستونى بىزنىڭ دۇشمىنىمىز دەمسەن؟ — دېدى مېرسېدېس مۇرىدىدەك تاتىرىپ كېتىپ، — كىم ساڭا شۇنداق دېدى؟ نېمە ئۈچۈن؟ سەن جۆيلۈۋاتامسەن، ئالبېر! گراف مونتې ـ كرىستو بىزگە دوستانە مۇناسىۋەتتە بولۇپ كېلىۋاتىدىغۇ. ئۇ سېنىڭ ھاياتىڭنى قوغداپ قالغان. ئۇنى سەن ئۆزۈڭ بىزگە تونۇشتۇردىڭغۇ. ئۆتۈنۈپ سوراپ قالاي، ئالبېر، بۇنداق خىياللارنى كاللاڭدىن چىقىرىۋەت. ساڭا دەيدىغان مەسلىھىتىم، ياق، ئىلتماسىم: ئۇنىڭ بىلەن بولغان دوستلۇقىڭنى ئۆزۈپ قويمىغىن.

— ئاپا، — دېدى ئالبېر ئېتىراز بىلدۈرۈپ ۋە ئۇنىڭغا سوغۇق نەزەر سېلىپ، — سىز نېمە ئۈچۈندۇر ئۇ كىشىگە يان بېسىۋاتىسىز.

— مەنما! — دەپ خىتاب قىلدى مېرسېدېس. ئۇنىڭ مەڭزىلىرى ۋىللىدە قىزىرىپ كەتتى ـ دە، ئاندىن بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك ئاقىرىپ كەتتى.

— ھەئە، — دېدى ئالبېر، — بىزگە دۇشمەنلىك قىلىۋاتقان ئادەمنى ئاياپ قويسام بولمىدىكەن ـ دە. ھە؟

مېرسېدېس چۆچۈپ كەتتى ۋە ئوغلىغا زەن قويۇپ قارىدى.

— نېمە ئانداق غەلىتە گەپلەرنى قىلىدىغانسەن، — دېدى ئۇ، — قانداق بولۇپ بۇنداق كۆز قاراشقا كېلىپ قالغانسەن! گراف ساڭا نېمە يامانلىق قىلدى؟ ئۆچ كۈن ئىلگىرى سەن نورمانديىدە ئۇنىڭغا مېھمان بولغانىدىڭ. ئۆچ كۈن ئىلگىرى ئۇنى ئەڭ ياخشى دوستىمىز دەپ ھېسابلايتۇققۇ.

ئالبېرنىڭ لەۋلىرىدە تەنىلىك كۈلۈمسىرەش غىل ـ پال كۆرۈنۈپ يوقالدى. مېرسېدېس بۇ كۈلۈمسىرەشنى كۆردى ـ دە، ئاياللارغا ۋە بولۇپمۇ ئانىلارغا خاس تۇيغۇ بىلەن ھەممىنى چۈشەندى. ئەمما ئۇ ئېھتىياتچان ۋە ئىرادىلىك بولغاچقا، ئۆزىنىڭ دېلىغۇللىقى ۋە ئەندىشىسىنى چاندۇرمىدى.

ئالبېر گەپ قىلمىدى. بىر ئەسنادىن كېيىن گېراف خانىم يەنە سۆزلىدى.

— مەندىن ھال سوراپ كېرىپسەن، — دېدى ئۇ، — يوشۇرمايمەن، ئوغلۇم ساقلىقىم يوق. مېنىڭ يېنىمدا بولغىن، ئالبېر. يالغۇز قالسام كۆڭلۈم يېرىم بولىدىكەن.

— ئاپا، — دېدى يىگىت، — سىزدىن ئايرىلغۇم كەلمەيدۇ، بىراق كېچىكتۈرۈشكە بولمايدىغان مۇھىم ئىشىم بار.

— بۇنىڭغا نېمە ئامال؟ — دېدى مېرسېدېس ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، — بارغىن. ئالبېر سېنى پەرزەنتلىك مېھرىڭنىڭ قۇلى قىلمىشىنى خالىمايمەن.

ئالبېر بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىمىغانغا سېلىپ، ئانىسى بىلەن خوشلاشتى - دە، چىقىپ كەتتى.

ئۇنىڭ كەينىدىن ئىشىك يېپىلىشى بىلەنلا مېرسېدېس ئۆزىنىڭ ئىشەنچلىك بىر چاكىرىنى چاقىرتتى ۋە ئۇنىڭغا ئالبېر نەگە بارسا، ئۇنىڭ ئىزىدىن قالماي بېرىشنى، قايتىپ كېلىپ ئۇنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزۈشنى بۇيرۇدى. ئاندىن، ھۇجرا دېدىكىنى چاقىردى ۋە ماغدۇرسىزلىنىپ كەتكەن بولسىمۇ، ھەر ئېھتىمالغا قارشى كىيىندى.

چاكارغا بېرىلگەن ۋەزىپىنى ئورۇندىماق قېيىن ئەمەس ئىدى. ئالبېر ئۆز ھۇجرىسىغا قايتىپ كېرىپ، ئالاھىدە ئېتىبار بىلەن كىيىندى. سائەت سەككىزگە ئون مىنۇت قالغاندا بوشان كەلدى. ئۇ شاتو - رېنو بىلەن كۆرۈشۈپ كەلگەنىدى، شاتو - رېنو سەھەنە پەردىسى كۆتۈرۈلۈشتىن بۇرۇن ئوپېراغا كىرىپ، ئالدىنقى قاتاردىكى ئۆزىگە تېگىشلىك كېرىسلودا ئولتۇرۇپ ساقلاشقا ۋەدە قىلغانىدى.

يىگىتلەر ئالبېرنىڭ پەيتۇنىغا ئولتۇرۇشتى. ئالبېر نەگە بارىدىغانلىقىنى يوشۇرۇش نىيىتىدە بولمىغانلىقى ئۈچۈن يۈقىرى ئاۋازدا بۇيرۇق قىلدى:

— ئوپېراغا!

ئۇ، تىياتىرخانىغا ئويۇن باشلىنىشتىن بۇرۇن ئالدىراپ كېرىپ كەلدى.

شاتو - رېنو ئۆز كېرىسلوسىدا ئولتۇراتتى. بوشان ئۇنىڭغا ھەممە ئىشنى ئېيتىپ بولغانلىقى ئۈچۈن ئالبېرنىڭ ئەھۋالىنى چۈشەندۈرۈشى ھاجەت ئەمەس ئىدى. ئاتىسى ئۈچۈن ئىنتىقام ئالماقچى بولغان ئوغۇلنىڭ بۇنداق قىلمىشى شۇ قەدەر تەبىئىي ئىدىكى، شاتو - رېنو ئۇنى تۇسۇشقا ئۇرۇنمىدى ۋە ئۇنىڭ خىزمىتىگە تەييار ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش بىلەنلا چەكلەندى.

دېبرى تېخى كەلمىگەنىدى، لېكىن ئالبېر ئۇنىڭ ئوپېرا ئويۇنلىرىغا كەلمەي قېلىشى كەمدىن - كەم كۆرۈلىدىغانلىقىنى بىلەتتى. پەردە كۆتۈرۈلگىچىلىك بولغان ئارىلىقتا ئالبېر تىياتىرخانا ئىچىدە ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ يۈردى. ئۇ مونتې - كرىستو بىلەن كاربىدوردا ياكى پەلەمپەيدە ئۇچرىشىشنى ئويلايتتى. قوڭغۇراق چېلىنىدى ۋە ئۇ ئۆز جايىغا قايتىپ بېرىپ، شاتو - رېنو بىلەن بوشانىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كېرىسلوغا ئولتۇرۇشقا مەجبۇر بولدى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ يەنىلا زىننەتلىك تۇۋرۈكلەر ئارىسىدىكى لوژىدىن كۆزىنى ئۈزمەيتتى. بىرىنچى كۆرۈنۈش تامامىلانغۇچە بۇ لوژىغا ھېچكىم كىرمىدى.

ئاخىرى، ئىككىنچى كۆرۈنۈش باشلانغاندا، ئالبېر سائىتىگە 100 قېتىملارچە قاراپ ئولتۇرغاندا ئاشۇ لوژىنىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ، باشتىن - ئاياق قارا كىيىم كىيگەن مونتې - كرىستو كىردى ۋە توسۇققا تايىنىپ، زال ئىچىنى كۆزىتىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ كەينىدىن موررىل كىردى. ئۇ، سىگلىسى بىلەن كۆيۈغۇلنى ئىزدەپ، ئۇياق - بۇياققا كۆز يۈگۈرتتى ۋە ئۇلارنىڭ يان تەرەپتىكى بىر لوژىدا ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇلارغا قول ئىشارىسى قىلدى.

گراف زال ئىچىگە قاراۋېتىپ، چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئۆزىگە تىكىلىپ قالغان بىر تاتىراڭغۇ چىرايىغا كۆزى چۈشتى. ئۇ، ئەلۋەتتە، ئالبېرنى تونىدى، لېكىن ئۇنىڭ جۈدۈنى ئورلەپ تۇرغانلىقىنى سېزىپ، ئۇنى كۆرمەسكە سېلىۋالدى. ئۇ، ئۆزىنىڭ ھېس تۇيغۇلىرىنى قىلچە چاندۇرماستىن، دۇربۇنىنى قېپىددىن چىقىرىپ، باشقا تەرەپكە قاراشقا باشلىدى.

گراف گەرچە ئالبېرنى كۆرمەسكە سېلىۋالغان بولسىمۇ، يەنىلا ئۇنى كۆرۈش دائىرىسىدىن چىقىرىۋەتمىدى. ئىككىنچى كۆرۈنۈش تاماملىنىپ، پەردە چۈشۈرۈلگەندىن كېيىن ئۇ ئۆتكۈر ۋە تەجرىبىلىك كۆزلىرى بىلەن ئالبېرنىڭ ئىككى دوستى بىلەن بىرلىكتە زالدىن چىقىشقا تەمشەلگەنلىكىنى كۆردى.

شۇنىدىن كېيىن ئالبېرنىڭ يۈزى ياندىكى لوژىنىڭ ئىشىكىدىن غىل ـ پال كۆرۈنۈپ ئۆتتى. گراف جاڭجالنىڭ يېقىنلاپ كەلگەنلىكىنى پەملىدى. ئۇ، لوژىنىڭ ئىشىكىدىكى ئاچقۇچنىڭ تولغانغان شەپىسىنى ئاڭلىدى. بۇ چاغدا ئۇ گەرچە موررېل بىلەن خۇشال كەيپىياتتا پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان بولسىمۇ، قانداق ۋەقەنىڭ يۈز بېرىشىنى بىلەتتى ۋە ھەرقانداق ئىشقا تەييارلىق كۆرۈپ قويغانىدى.

ئىشىك ئېچىلدى. ئەنە شۇ چاغدىلا گراف ئارقىغا بۇرۇلدى ۋە تاتىرىپ كەتكەن، تىترەپ تۇرغان ئالبېرنى كۆردى. ئۇنىڭ كەينىدە بوشان بىلەن شاتو ـ رېنو تۇراتتى.

ـــ ھە! مانا مېنىڭ چەۋەندازىمۇ ئات چاپتۇرۇپ يېتىپ كەپتۇ، ـــ دېدى گراف. ئۇنىڭ بۇ سۆزلەرنى قىلغاندىكى خۇش مۇئامىلىسى ئاقسۆڭەكلەرنىڭ رەسمىيەت ئۇچۇنلا ئاغزىنىڭ ئۇچىدا دەپ قويىدىغان سالاملىرىغا تۆپتىن ئوخشمايتتى. ـــ كەچلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن، موررېر ئەپەندى.

ئۆزىنى تۇتۇشقا ئۇستا بولغان بۇ ئادەمنىڭ چىرايىدا تولۇپ ـ تاشقان قىزغىنلىق ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

بۇ چاغدا موررېل ۋىكونتنىڭ ئۇنى بۇگۈن كەچتە ئوپېراغا چاقىرىپ خەت يازغانلىقىنى، ئەمما بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۇقتۇرمىغانلىقىنى ئەسلىدى ـ دە، ئەمدى قانداق ئىشنىڭ بولۇشىنى پەملىدى.

ـــ بىز قۇرۇق تەكەللۇپ قىلغىلى ياكى ساختا دوستلۇقتىن گەپ سالقىلى كەلمىدۇق، ـــ دېدى ئالبېر، ـــ سىزنىڭ بىزگە جاۋاب بېرىشىڭىزنى تەلەپ قىلىپ كەلدۇق، گراف.

ئۇ، چىشلىرىنى كىرىشتۇرۇپ سۆزلەيتتى، ئاۋازى ئۆزۈلۈپ ـ ئۈزۈلۈپ چىقاتتى.

ـــ ئوپېرادا جاۋاب بېرەمدىم؟ ـــ گراف ئالبېرغا تىك بېقىپ، شۇ قەدەر بىمالال سۆزلىدىكى، ئۆزىگە قەتئىي ئىشىنىدىغان ئادەمنىڭ سىياقى شۇنداق بولىدۇ، ـــ تەقسىر، مەن گەرچە پارىژلىقلارنىڭ ئادەتلىرىنى تولۇق بىلىپ كېتەلمىگەن بولسامۇ، بۇ، مۇنداق تەلەپلەرگە جاۋاب بېرىشكە مۇۋاپىق ئورۇن ئەمەس دەپ ئويلايمەن.

ـــ شۇنداق بولسىمۇ، ـــ دېدى ئالبېر، ـــ بىر ئادەم مۇنچىغا چۈشۈش، غىزالىنىش ياكى ئۇخلاشنى باھانە قىلىپ، مۆكۈنۈپ يۈرسە، ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىشكە مۇمكىن بولمىسا، ئۇچراشقان يەردە سۆزلىشىشكە توغرا كېلىدۇ.

ـــ مەن بىلەن كۆرۈشۈش ئانچە قىيىن ئەمەس، ـــ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـــ خاتالاشمىسام، تېخى تۇنۇگۈنلا سىز ماڭا مېھمان بولغانىدىڭىز، تەقسىر.

ـــ تەقسىر، ـــ دېدى ئالبېر ئېسىنى يىغىۋالالماي، ـــ توغرا، تۇنۇگۈن سىزگە مېھمان بولغانىدىم، چۈنكى سىزنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى بىلمەپتىكەنمەن.

ئالبېر بۇ گەپلەرنى يانداش لوژىلاردىكى ۋە كاردىنالدىكى كىشىلەرمۇ ئاڭلىسۇن دەپ، قەستەن ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ سۆزلىدى. دەرۋەقە بۇ ماجرانى ئاڭلاپ، يانداش لوژىلاردا ئولتۇرغانلار

ئۇلار تەرەپكە بۇرۇلۇپ قاراشتى، كاربىدوردا ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلار بوشان ۋە شاتو - رېنونىڭ ئارقىسىغا كېلىپ توختاشتى.

— سىز نەدىن پەيدا بولدىڭىز، تەقسىر؟ — دېدى مونتې - كرىستو ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ، — قارىغاندا، ئەقلى - ھوشىڭىز جايىدا ئەمەستەك قىلىدۇ.

— مېنىڭ ئەقلىم سىزنىڭ سۆيىقەستىڭىزنى چۈشىنىشكە ۋە سىزگىمۇ مېنىڭ ئۆچ ئالىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈشكە يېتىدۇ، — دېدى ئالبېر خۇددىنى يوقاتقان ھالدا.

— مۆھتەرەم ئەپەندى، گېپىڭىزنى چۈشەنمىدىم، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى مونتې - كرىستو، — ھەر ھالدا شۇنى ھېس قىلىۋاتسەنكى، ئاۋازىڭىزنى بەك قويۇۋېتىپ سۆزلەۋاتسىز. بۇ ماڭا تېگىشلىك ئورۇن، مۆھتەرەم ئەپەندى. بۇ يەردە ئاۋازنى قويۇۋېتىپ سۆزلەشكە پەقەت مېنىڭلا ھوقۇقۇم بار. چېقىڭ!

مونتې - كرىستو قولىنى شىلتىپ، ئالبېرغا ئىشىكنى كۆرسەتتى.

— ئۆزىڭىزنى چېقىرىۋېتىمەن! — دەپ گەپ يانىدۇردى ئالبېر پەلىينى زەردە بىلەن سىقمىلاپ تۇرۇپ. گراف شۇ پەلەيدىن كۆزىنى ئالماي قاراپ ئولتۇراتتى.

— ياخشى، — دېدى مونتې - كرىستو خاتىرجەملىك بىلەن، — جېدەل چىقارماقچى بولۇۋاتقان ئوخشايسىز، تەقسىر. سىزگە بىر مەسلىھەت بېرەي، بۇنى ئىلاجى بار ئۇنتۇپ قالماڭ؛ ئارتۇقچە غوۋغا كۆتۈرۈش ياخشى ئادەت ئەمەس. غوۋغا كۆتۈرۈش ھەممە كىشى ئۈچۈنلا پايدىلىق بولۇۋەرمەيدۇ، مورسېر ئەپەندى.

بۇ ئىسىمنىڭ تىلغا ئېلىنىشى بىلەن تاماشا كۆرۈپ تۇرغان كىشىلەر ئارىسىدا غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى. تۇنۇگۈندىن بۇيان «مورسېر» دېگەن ئىسىم ھەممە ئادەمنىڭ ئېغىزىدا ئىدى.

ئالبېر بۇ داۋرىتما گەپنى ھەممىدىن بۇرۇن ۋە ھەممىدىن

ياخشى چۈشەندى. ئۇ، قولىدا سىقمىلاپ تۇرغان پەلەينى گرافنىڭ يۈزىگە ئېتىش ئۈچۈن تەمشەلگەنىدى، لېكىن موررېل ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا بوشان بىلەن شاتو - رېنو ۋەقەنىڭ ئۇلىنىيپ، چېكىدىن ئېشىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن ئالبېرنىڭ يەلكىلىرىدىن تۇتۇۋېلىشتى.

مونتې - كرىستو ئورنىدىن قوزغالماي ئولتۇرۇپ، قولىنى سوزدى - دە، ئالبېرنىڭ كىرىشىپ كەتكەن بارماقلىرىدىن پۈرلىشىپ، نەملىشىپ كەتكەن پەلەينى تارتىپ ئېلىۋالدى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ سۈرلۈك ئاۋازدا. — مەن بۇ پەلەينى يۈزۈمگە تاشلاندى دەپ ھېسابلايمەن. بۇنى سىزگە ئوق بىلەن قايتۇرۇپ بېرىمەن. ئەمدى بۇ يەردىن چىقىڭ. بولمىسا خىزمەتكارىمنى چاقىرىپ، سىزنى ئىشىكتىن چۆرۈپ تاشلىۋېتىشكە بۇيرۇيمەن.

كۆزلىرىگە قان قۇيۇلغان ئالبېر خۇددى مەست ئادەمدەك دەلدەڭشىپ، بىرنەچچە قەدەم ئارقىغا چېكىندى. موررېل شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئىشىكنى بېپىۋالدى.

مونتې - كرىستو خۇددى ھېچ ئىش بولمىغاندەك، يەنە دۇربۇنىنى ئېلىپ، كۆزىگە تۇتتى. بۇ ئادەمنىڭ يۈرىكى گويا تۆمۈردىن، يۈزى مەرمەردىن ياسالغاندەك تۇيۇلاتتى.

موررېل گرافنىڭ قۇلىقىغا ئېگىلىپ،

— ئۇنىڭغا نېمە قىلغانىدىڭىز؟ — دەپ پىچىرلاپ سورىدى ئۇ.

— مەنما؟ ھېچنېمە قىلمىدىم. ھەر ھالدا شەخسەن ئۆزۈم ھېچنېمە قىلمىدىم، — دېدى مونتې - كرىستو.

— بۇ غەلىتە ۋەقەنىڭ بىرەر سەۋەبى باردۇر؟

— گراف مورسېرنىڭ ۋەقەسىدىن كېيىن بۇ بىچارە بالا نېمە قىلىشنى بىلمەي قاپتۇ.

— ئۇ ئىشقا سىزنىڭ چېتىشلىقىڭىز بارمىدى؟

— گايده پالاتاغا بېرىپ، ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ خائىنلىقىنى پاش قىلغانىكەن.

— هه، راست ئۆتكەنده مۇشۇ لوڭبىدا سىز بىلەن بىللە ئولتۇرغان گرېك قىز، سىزنىڭ قۇلۇڭىز ئەسلىده ئەلى پاشانىڭ قىزى ئىكەن دەپ ئاڭلىغانىدىم، — دېدى موررېل، — لېكىن مەن بۇ گەپكە ئىشەنمەپتىكەنمەن.

— بۇ راست گەپ.

— ئەمدى چۈشەندىم، — دېدى موررېل، — بۇ ئالدىنئالا تەييارلانغان ئىش ئىكەن.

— قانداق دەيسىز؟

— ئالبېرنىڭ مېنى ئوپېراغا چاقىرىپ يازغان خېتىنى تاپشۇرۇۋالغانىدىم. ئۇ، سىزگە كەلتۈرىدىغان هاقارىتىگە مېنى گۇۋاهچى قىلماقچى بولغانىكەن ـ ده.

— ئېهتىمال، — دەپ قويىدى مونتې ـ كرىستو ئېرەن قىلمىغان هالدا.

— ئەمدى ئۇنى قانداق قىلىسىز؟

— كىمنى؟

— ئالبېرنى.

— ئالبېرنى قانداق قىلىسىز دەمسىزا، ماكسىملىئان؟ — دېدى مونتې ـ كرىستو يەنه شۇنداقلا ئېرەن قىلمىغان هالدا، — قانداق قىلىشىم خۇددى هازىر سىزنى كۆرۈپ ئولتۇرغىنىمدەك ۋه قولۇڭىزنى قىسىپ كۆرۈشكىنىمدەكلا شەكسىز ئېنىق گەپ، ئەته ئەتىگەنده ئۇنى ئۆلتۈرۈپ تاشلايمەن.

موررېل مونتې ـ كرىستونىڭ قولىنى تۇتۇپ ۋه بۇ قولنىڭ سوغۇق هەم بىمالال تۇرغىنىنى سېزىپ، چۆچۈپ كەتتى.

— ئاه، گراف، — دېدى ئۇ، — ئۇنى ئاتىسى بەك ياخشى كۆرىدۇ!

— بۇنداق گەپلەرنى ماڭا قىلىپ بەرمەڭ! — خىتاب قىلدى مونتې ـ كرىستو ۋه بىرىنچى قېتىم غەزەپنى قاينىغانلىقىنى هېس قىلدى، — بولمىسا، ئۇنى قىيناپ ئۆلتۈرىمەن!

موررېل تەئەججۈپلىنىپ، مونتې ـ كرىستونىڭ قولىنى قويۇۋەتتى.

— گراف، گراف! — دېدى ئۇ.

— قەدىرلىك ماكسىملىئان، — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى گراف، — دۇپرې بۇ ناخشىنى نەقەدەر ياخشى ئېيتىدۇ، ئاڭلاپ بېقىڭا:

ئاه، ماتىلدا، قەلبىمدىكى سەنەم...

بىلەمسىز، نېئاپولدا دۇپرېنى بىرىنچى بولۇپ مەن بايقىغانىدىم. ۋه بىرىنچى بولۇپ ئۇنى مەن ئالقىشلىغانىدىم، بەللى! بەللى!

موررېل ئەمدى گەپ قىلىشنىڭ ئورنى قالمىغانلىقىنى چۈشىنىپ، جىم بولدى.

بىرنەچچه مىنۇتتىن كېيىن بۇ كۆرۈنۈش تامامىلىنىپ، پەرده چۈشۈرۈلدى. ئىشىك چېكىلدى.

— كىرىڭ، — دېدى مونتې ـ كرىستو. ئۇنىڭ ئاۋازىدا بىرئازمۇ هاياجانلىق سېزىلمىدى.

بوشان كىردى.

— كەچلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن، بوشان ئەپەندى، — دېدى مونتې ـ كرىستو، خوددى بۇ مەتبۇئاتچى بىلەن بۇگۈن كەچته بىرىنچى قېتىم كۆرۈشۈۋاتقانده‌ك قىلىپ، — ئولتۇرۇڭ، مەرهەمەت.

بوشان تەزىم قىلدى ۋه كىرىپ ئولتۇردى.

— گراف، — دېدى ئۇ مونتې ـ كرىستوغا، — بايا ئۆزىڭىز كۆرگەنده‌ك، مەن مورسېر ئەپەندىگه هەمراه بولۇپ كەلدىم.

— شۇنىڭغا قارىغاندا، سىلەر بۇگۈن بىرلىكته غىزالانغان

ئوخشايسىلەر، — دېدى مونتې - كرىستو كۈلۈپ، — بوشان ئەپەندى سىزدىن خۇرسەنمەن، سىز ئۇنىڭدەك يېنىكلىك قىلمىدىڭىز.

— گراف، — دېدى بوشان، — ئالبېرنىڭ يېنىكلىك قىلغىنى ياخشى بولمىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن سىزدىن ئەپۇ سورايمەن. گراف، ئەمدى ئالىيجاناب ئادەم بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن ماڭا ئۆزىڭىزنىڭ يانىنادىكى كىشىلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىڭىز ھەققىدە ئاز - تولا چۈشەنچە بېرىسىڭىز. ئاندىن ھېلىقى گرېك قىزى توغرىسىدا دەيدىغان ئازراق گېپىم بار.

مونتې - كرىستو كۆز ئىشارىسى بىلەن ئۇنى توختاتتى.

— مانا، مېنىڭ بارلىق ئۈمىدىم يوققا چىقتى، — دېدى ئۇ كۈلۈپ.

— نېمە ئۈچۈن؟ — سورىدى بوشان.

— سىلەر ھەممىڭلار ماڭا «ئالاھىدە ئادەم» دېگەن نامنى تەقدىم قىلغانسىڭلار. سىلەرنىڭ نەزىرىڭلاردا مەن لارا، مانفرېد، لورد رۇتۋېن بولۇپ كەلگەنىدىم. ئاندىن، مېنىڭ ئالاھىدە ئادەم ئىكەنلىكىم سىلەرنى بىزار قىلدى بولغاي، ئۆزۈڭلار ياراتقان تېنىنى يوققا چىقىرىپ، مېنى ئەڭ ئادەتتىكى بىر ئادەم قىلماقچى بولۇۋاتسىلەر. سىز ھازىر مېنىڭ پەس، تەنتەك ئادەم بولۇشۇمنى تەلەپ قىلۋاتىسىز. يېغىپ ئېيتقاندا، مېنىڭ جاۋاب بېرىشىمنى تەلەپ قىلۋاتىسىز. شۇمۇ گەپمۇ، بوشان ئەپەندى، بۇ مېنى مەسخىرە قىلغانلىق.

— ھالبۇكى، — بوشان تەكەببۇرلۇق بىلەن ئېتىراز بىلدۈردى، — قىسمەن ئەھۋاللاردا تەلەپ قىلىش ...

— تەقسىر، — دەپ بوشانىنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى ئۇنىڭ غەلىتە سۆھبەتدىشى، — گراف مونتې - كرىستوغا پەقەت گراف

مونتې - كرىستونىڭ ئۆزىلا تەلەپ قويالايدۇ. شۇڭا، ئەمدى بۇ ھەقتە گەپ قىلماسلىقىڭىزنى سورايمەن. مەن نېمە قىلغۇم كەلسە شۇنى قىلىمەن، بوشان ئەپەندى. قىلغان ئىشلىرىمۇ ھەممىشە جايىدا بولۇپ چىقىۋاتىدۇ.

— تەقسىر، — دېدى بوشان، — ۋىجدانلىق ئادەملەرگە بۇنداق جاۋاب قايتۇرۇش توغرا ئەمەس. ۋىجدان بىلەن قىلىنغان ئىشتا كاپالەت بولۇشى تەلەپ قىلىنىدۇ.

— تەقسىر، مەن ئۆزۈم جانلىق كاپالەت، — دېدى مونتې - كرىستو ئېرەن قىلمىغان ھالدا، لېكىن ئۇنىڭ كۆزلىرى غەزەپ بىلەن چاقناپ كەتتى، — ئىككىمىزنىڭ تومۇرلىرىمىزدا قان ئاقىدۇ، ھەر ئىككىمىز بۇ قانىنى تۆكۈشتىن باش تارتمايمىز. بىزنىڭ ئورتاق كاپالىتىمىز ئەنە شۇ. ۋىكونتقا مۇشۇ جاۋابىنى يەتكۈزۈپ قويۇڭ. ئۇنىڭغا يەنە شۇنى ئېيتىپ قويۇڭكى، ئەتە ئەتىگەن ساەت ئونغا جاڭ ئۇرۇشتىن ئىلگىرى مەن ئۇنىڭ قېنىنىڭ رەڭگىنى كۆرىمەن.

— ئۇنداق بولسا، دۇئېلنىڭ شەرتلىرىنى كېلىشۈالساقلا بولىدىكەن، — دېدى بوشان.

— ماڭا قانداق شەرت بولسىمۇ ئوخشاش، تەقسىر، — دېدى گراف مونتې - كرىستو، — بۇنچىلىك ئەرزىمەيدىغان ئۇششاق ئىشلار ئۈچۈن مېنىڭ ئويۇن كۆرۈشۈمگە دەخلى يەتكۈزمەڭ. فرانسىيەدە قىلىچ ياكى تاپانچا بىلەن سوقۇشىدىكەن. مۇستەملىكىلەردە مىلتىق ئېتىشىش ئادىتى بار. ئەرەبىستاندا خەنجەر ئىشلىتىدۇ. ئالبېرغا ئېيتىپ قويۇڭ، مەن گەرچە ھاقارەتلەنگۈچى بولسامۇ، ئاخىرغىچە ئالاھىدە ئادەم بولۇش ئۈچۈن قايسى خىل دىكى قورالنى تاللاش ئىشنى ئۇنىڭ ئىختىيارىغا قويىمەن، ئۇنىڭ ھەرقانداق شەرتىنى سۆزسىز قوبۇل قىلىمەن، ھەرقانداق شەرتنى، ئاڭلاۋاتامسىز، ھەرقانداق شەرتنى، ھەتتا چەك تاشلاش-

تەك ئەخمىقانە شەرتىنىمۇ قوبۇل قىلمەن. ئىشەنچىم كامىل، چوقۇم يېڭىپ چىقىمەن.

— شۇنچىلىك ئىشىنەمسىز؟ — دەپ يانىدۇرۇپ سوردى بوشان، تەمتىرەپ قالغان ھالدا گرافقا قاراپ.

— شۇنداق، ئەلۋەتتە، — دېدى مونتې ـ كرىستو مۇرىلىرىنى قىسىپ، — ئۇنداق بولمىسا، مورسىز ئەپەندىنىڭ دۇئىلغا چاقىرىشىنى قوبۇل قىلمىغان بولاتتىم. مەن ئۇنى ئۆلتۈرىمەن، شۇنداق بولۇشقا تېگىشلىك ھەم چوقۇم شۇنداق بولىدۇ. سىزدىن سورايدىغىنىم، سوقۇشۇش ئورنى ۋە قورال تاللىنىش بۇگۈندىن قالدۇرماي ماڭا ئۇقتۇرۇپ قويسىڭىز. مەن باشقىلارنى ساقلىتىپ قويۇشنى ياخشى كۆرمەيمەن.

— تاپانچا، ئەتىگەن سائەت سەككىزدە، ۋېنسېن ئورمانلىقىدا، — دېدى بوشان ۋە «بۇ بىر ئۇچىغا چىققان پوچىمۇ ياكى غەيرىي تەبىئىي مەخلۇقمۇ؟» دېگەن ئوي بىلەن تىكىرقاپ قالدى.

— بولىدۇ، تەقسىر، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — قىلىچ شىدىغان گېپىمىز تۈگىدى. ئەمدى مېنىڭ ئويۇن كۆرۈشۈمگە ئىجازەت قىلىڭ. شۇنداقلا دوستىڭىز ئالبېرغا ئېيتىپ قويۇڭ، بۇ يەرگە يەنە كېلىپ يۈرمىسۇن. يەنە بايىقىدەك ئەدەبسىزلىك قىلسا، ئۆزى زىيان تارتىپ قالىدۇ. ئۆيىگە قايتىپ بېرىپ، ئۇخلىسۇن.

بوشان چەكسىز تەئەججۈپ ئىچىدە چىقىپ كەتتى.

— ئەمدى، — دېدى مونتې ـ كرىستو مورىلىغا قاراپ، — سىزگە ئىشەنسەم بولامدۇ؟

— ئەلۋەتتە، — دېدى مورىل، — ماڭا تولۇق ئىشىنىڭ. شۇنداقتىمۇ...

— نېمە؟

— بۇ ئىشنىڭ ھەقىقىي سەۋەبىنى بىلىشىم كېرەك ئىدى، گراف...

— باشقىچە ئېيتقاندا، باش تارتىۋاتامسىز؟

— ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس.

— ھەقىقىي سەۋەب؟ — دەپ تەكرارلىدى گراف، — بۇ يېگىت نېمە قىلىۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. ھەقىقىي سەۋەبنى بىر خۇدا بىلىدۇ، بىر مەن بىلىمەن. سىزگە ھەق گەپنى ئېيتىپ قوياي، مورىل. ھەقىقىي سەۋەبنى بىلىدىغان خۇدا بىزنى قوللايدۇ.

— شۇنىڭ ئۈزى يېتەرلىك، گراف، — دېدى مورىل، — سىزنىڭ ئىككىنچى سېكۇندانتىڭىز كىم بولىدۇ؟

— پارىژدا مېنىڭ تونۇشلىرىم يوق، مورىل. بۇ ئىشقا سىزنى ۋە سىگلىڭىزنىڭ ئېرى ئېمىلىۋىلىنى تاللىدىم. ئېمىلىۋىل ماقۇل بولارمۇ؟

— ئۇنىڭغا ئۆزۈمگە ئىشەنگەندەكلا ئىشىنىمەن، گراف.

— ياخشى! كۆڭلۈمدىكىدەك ئىش بولدى. دېمەك، ئەتە ئەتىگەن سائەت يەتتىدە بىزنىڭ ئۆيگە بارامسىلەر؟

— بارىمىز.

— جىم بولۇڭ! پەردە كۆتۈرۈلدى، ئاڭلايلى. مەن ھەرقانداق ۋاقىتتا بۇ كۆرۈنۈشتىكى ناخشىلارنىڭ بىرىنىمۇ ئۇنتۇزۇۋەتمەي ئاڭلايمەن. «ۋىلگېلم تېل» نېمىدېگەن ياخشى ئوپېرا!

ئالتىنچى باب

تۈن

مونتې ـ كرىستو ئادىتى بويىچە دۇپرې ئۆزىنىڭ مەشھۇر ئارىيەسى «كەينىمدىن يۈر!»نى ئېيتىپ بولغۇچە ساقلاپ تۇردى ۋە شۇندىن كېيىنلا ئورنىدىن تۇرۇپ، لوژىدىن چىقتى.

ئىشك ئالدىغا چىقىقاندا موررىل ئەتە ئەتىگەن سائەت يەتتىدە ئېمىمانۇئېل بىلەن بىللە ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىشقا يەنە بىر قېتىم ۋەدە بېرىپ، خوشلاشتى. ئاندىن، گراف يەنە شۇنداقلا تەمكىنلىك بىلەن كۈلۈمسىرىگەن ھالدا پەيتۇنغا ئولتۇردى.

ئاردىدىن بەش مىنۇت ئۆتۈپ، ئۇ ئۆيىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ ئۆز ھوجرىسىغا كىرىپ كېتىۋېتىپ، ئەلىگە خىتاب قىلدى:

— ئەلى، دەستىسى بىل سۆگىكىدىن ياسالغان تاپانچىلىرىمنى ئېلىپ كىر!

گرافنىڭ خۇلقى ـ مىجەزىنى چۈشىنىدىغان ئادەم ئۇنىڭ بۇ سۆزلەرنى ئېيتقانلىقىدىكى ئاۋازىدىن زورغا بېسىۋېلىنغان غەزەپنى سېزىۋالالايتتى.

ئەلى قورال ساندۇقىنى ئېلىپ كىردى. گراف تاپانچىلارنى دىققەت بىلەن تەكشۈرۈشكە كىرىشتى. ئۆز ھايىاتىنى بىر پارچە قوغۇشۇنغا ئىشىنىپ تاپشۇرۇش ئالدىدا تۇرغان ئادەمنىڭ شۇنداق قىلىشى تامامەن تەبىئىي. ئەلۋەتتە. نۇسخىسى ئۆزگىچە بولغان بۇ تاپانچىلارنى مونتې ـ كرىستو مەخسۇس ئۆيدە مەشق قىلىش ئۈچۈن ياساتقاندى. ئوق ئاۋازى قۇرۇق پىستان ئېتىلغانچىلىكلا ئاڭلىناتتى ـ دە، ئوقچىلارنىڭ تىلى بويىچە ئېيتقاندا، گرافنىڭ «قول ئويۇنى» قىلغانلىقىنى باندىكى بۆلمىدە تۇرۇپمۇ ئاڭلىغىلى بولمايتتى.

ئۇ بىر تاپانچىنى قولىغا ئالدى ـ دە، تۆمۈر تاختىغا نىشان قىلىپ قويۇلغان نۇقتىنى قارىغا ئېلىپ تۇرۇشىغا ئىشىك ئېچىلىپ، باتىستېن كىردى. ئۇ تېخى ئاغزىنى ئېچىشقا ئۈلگۈرمەي تۇرۇپ، گراف قىيا ئېچىلغان ئىشىكتىن يۈزىگە تور ياپقان بىر ئايالنى كۆردى. ئايال باتىستېننىڭ كەينىدىنلا ئىز بېسىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ، گرافنىڭ قولىدىكى تاپانچىنى، شىرە ئۇستىدىكى ئىككى قەلەمنى كۆردى ـ دە، خانا ئىچىگە يۈگۈرۈپ كىرىپ كەلدى.

باتىستېن خوجايىنىغا سوئال نەزىرى بىلەن قارىدى. گراف ئىشارەت قىلىۋىدى، باتىستېن چىقىپ كەتتى ۋە ئىشىكنى يېپىپ قويدى.

— سىز كىم بولىسىز، خانىم؟ — دەپ سورىدى گراف يۈزىگە تور تارتقان ئايالدىن.

ناتونۇش ئايال خانا ئىچىدە باشقا ئادەم يوق ئىكەنلىكىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلىش ئۈچۈن ئۆپچۆرىسىگە كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى. ئاندىن خودىدى تىزلانماقچى بولغاندەك چوكۇر ئېگىلدى ـ دە، يېلىنغان سىياقتا قوللىرىنى جۇپلىدى.

— ئېدمون، ئوغلۇمنى ئۆلتۈرمەك! — دېدى ئۇ.

گراف بىر قەدەم كەينىگە داجىدى ۋە بوشقىنا ئۈن سېلىپ، تاپانچىنى تاشلىۋەتتى.

— كىمنىڭ ئىسمىنى دەۋاتىسىز، مورسېر خانىم؟ — دېدىئۇ.

— سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى دەۋاتىمەن، — دەپ خىتاب قىلدى ئايال ۋە يۈزىدىكى تورنى ئېچىۋەتتى، — سىزنىڭ ئىسمىڭىز. بۇ ئىسمىنى يالغۇز مەنلا ئۇنتۇپ قالمىغان بولسام كېرەك. ئېدمون، سىزنىڭ ئالدىڭىزغا مورسېر خانىم ئەمەس، مېرسېدېس كەلدى.

— مېرسېدېس ئۆلۈپ كەتكەن، خانىم، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — بۇ ئىسىم بىلەن ئاتىلىدىغان باشقا ئايالنى تونۇمايمەن.

— مېرسېدېس ھايات، مېرسېدېس ھېچكىمنى ئۇنتۇپ قالمىدى. يالغۇز شۇ مېرسېدېسلا سىزنى تونۇيالىدى. ئۇ، سىزنى بىر كۆرۈپلا، ھەتتا كۆرمەي تۇرۇپ، ئاۋازىڭىزدىنلا تونۇۋالدى، ئېدمون. شۇندىن بۇيان ئۇ سىزنى ئىزمۇ ئىز كۆزىتىپ يۈرۈۋاتىدۇ. ئۇ گراف مورسېرغا زەربە بەرگەن قولىنىڭ كىمنىڭ قولى ئىكەنلىكىنى سورىمايلا بىلىدۇ.

— فېرنانغا زەوبە بەرگەن قولنى دېمەكچى بولۇۋاتسىڭىز كېرەك، خانىم، — دېدى مونتې - كرىستو ئاچچىق تەنە بىلەن، — بۇرۇنقى ئىسىملارنى ئەسلىگەن ئىكەنسىز، ھەممە ئىسىملارنى ئەسلەپ چىقايلى.

مونتې - كرىستو «فېرنان» دېگەن ئىسمىنى شۇ قەدەر نەپرەت بىلەن تەلەپپۇز قىلدىكى، مېرسېدېسنىڭ تەنلىرى شۇركۈنۈپ كەتتى.

— قاراڭا، ئېدمون، ئېيتقىنىم توغرا چىقتىغۇ، — دېدى ئۇ، — شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن سىزدىن ئۆتۈنۈپ سوراۋاتىمەن، ئوغلۇمغا رەھىم قىلىڭ!

— مېنى ئوغلىڭىزغا دۇشمەنلىك قىلىدۇ دەپ كىم ئېيتتى، خانىم؟

— ھېچكىم. لېكىن ئانىلار سەزگۈر كېلىدۇ. مەن بۇ ئىشلارنى ئۆزۈم بىلىۋالدىم ۋە ئۇنىڭ كەينىدىن ماراپ، ئوپېراغا بارىدىم. ئاندىن لوژىدا مۆكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، ھەممىنى كۆردۈم.

— خانىم، ئۇنداق بولسا، فېرناننىڭ ئوغلى ماڭا قانداق ھاقارەت قىلغانلىقىنى كۆرگەنسىز؟ — دېدى مونتې - كرىستو كىشىنى قورقاتقۇدەك خاتىرجەملىك بىلەن.

— ئەجىگىز ئاغرىسۇن!

— ئەگەر شۇ چاغدا بىر دوستۇم، موررىل ئەپەندى ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالمىغان بولسا، ئۇ پەلىيىنى مېنىڭ يۈزۈمگە ئاتقان بولاتتى. سىز بۇنىمۇ كۆرگەنسىز؟ — دېدى يەنە گراف.

— گېپىمنى ئاڭلاپ بېقىڭ. ئۇ سىزنى بىلىۋاپتۇ. ئاتىسىنىڭ بېشىغا گەلگەن بەختسىزلىكلەرنى سىزدىن كۆرۈۋاتىدۇ.

— خانىم، — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇ گېپىڭىز توغرا بولمىدى. بۇ بەختسىزلىك ئەمەس، بۇ خۇدانىڭ جازاسى. مورسېر ئەپەندىگە مەن زەربە بەرمىدىم، ئۇ ئۆزى تەقدىرنىڭ جازاسىغا ئۇچرىدى.

— سىز نېمە ئۈچۈن ئۆزىڭىزنى تەقدىرنىڭ ئورنىغا قويىۋاتچى بولىسىز؟ — دېدى مېرسېدېس، — تەقدىر تەرىپىدىن ئۇنتۇلغان ئىشلارنى يەنە چۈۋۈپ چىقىرىپ نېمە قىلاتتىڭىز؟ ئېدمون، يانىنا ۋە ئۇنىڭ ھۆكۈمدارى بىلەن سىزنىڭ كارىڭىز نېمە؟ فېرنان مونتېگو ئەلى تەبەلىنگە خائىنلىق قىلغان بولسا، بۇنىڭ سىزگە نېمە چېتىشلىقى بار؟

— راست دەيسىز، خانىم. — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇ ئىشلار بىر فرانسۇز ئوفىتسېرى بىلەن ۋاسىلىكىنىڭ قىزىغىلا مۇناسىۋەتلىك. توغرا، بۇ ئىشلارغا مېنىڭ چېتىشلىقىم يوق. مەن فرانسۇز ئوفىتسېر ۋە گراف مورسېردىن ئەمەس، بەلكى ببلىقچى فېرنانىدىن، كاتالان قىزى مېرسېدېسنىڭ ئېرىدىن قىساس ئېلىشقا قەسەمياد قىلغان.

— تەقدىر مېنى گىرىپتار قىلغان ئاشۇ سەۋەنلىكىم ئۈچۈن مۇشۇنداق دەھشەتلىك قىساس ئالامسىز! — دېدى گراف خانىم، — بۇ ئىشتا مەن ئەيىبلىكقۇ، ئېدمون. ئۆچ ئالىمەن دېسىڭىز، ئۆچىگىزنى مەندىن ئېلىڭ. مەن جۇدالىق ۋە تەنھالىققا بەرداشلىق بېرەلمىدىم.

— بىز نېمە ئۈچۈن جۇدا بولدۇق؟ — دېدى مونتې - كرىستو، — سىز نېمە ئۈچۈن تەنھا بولۇپ قالدىڭىز؟

— چۈنكى سىز قولغا ئېلىنغانىدىڭىز، ئېدمون. سىز تۇرمىدە بولۇپ قالغانىدىڭىز.

— مەن نېمە ئۈچۈن قولغا ئېلىنىدىم؟ نېمە ئۈچۈن تۇرمىدە ياتتىم؟

— بۇنى بىلمەيمەن، — دېدى مېرسېدېس.

— شۇنداق، بۇنى سىز بىلمەيسىز، خانىم. ھەر ھالدا بىلمەسلىكىڭىز مۇمكىن دەپ ئويلايمەن. ئەمدى سىزگە ئېيتىپ بېرەي. مەن شۇنىڭ ئۈچۈن قولغا ئېلىنىدىمكى، شۇنىڭ ئۈچۈن

تۇرمىگە سولاندىمكى، ئىككىسىزنىڭ تويىمىز بولغان كۈنىنىڭ ئالدىنقى كۈنى «ربزبرۇ» مەيخانىسىدا دانگلار ئىسمىلىك ئادەم مانا ماۋۇ خەتنى يازغان، بېلىقچى فېرنان بۇ خەتنى شەخسەن ئۆزى پوچتىغا سالغان.

شۇ گەپ بىلەن مونتې - كرىستو شەرەنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە تارتمىسىنى ئېچىپ، قەغىزى سارغىيىپ، سىياسى ئۆڭۈپ كەتكەن بىر پارچە خەتنى ئالدى - دە، مېرسېدېسنىڭ ئالدىغا قويدى.

بۇ، دانگلارنىڭ خانلىق مۇپەتتىشكە يازغان خېتى بولۇپ، بۇنى گىراف مونتې - كرىستو تومۇن ۋە فرېنچ شىركىتىنىڭ ۋەكىلى دېگەن خۇپيانە نام بىلەن بوۋىل ئەپەندىنىڭ ئىشخانىسىدىكى ئېدمون دانتېسنىڭ دېلوسى ئېچىدىن ئېلىۋالغانىدى.

مېرسېدېس قورقۇپ كەتكەن هالدا تۆۋەندىكىلەرنى ئوقۇدى:

«شاهانە تاجۇ - تەختىنىڭ ۋە دىنىنىڭ مۇخلىسى مەزكۇر مەكتۇپ ئارقىلىق خانلىق مۇپەتتىش جانابلىرىغا مەلۇم قىلىدۇكى، بۇگۈن سىمىرنادىن قايتىپ كەلگەن ھەمدە سەپەر ئۇستىدە نېئاپول ۋە پورتو - فېررايئوغا كىرىپ ئۆتكەن «فىرئاۋن» ناملىق كېمىنىڭ كاپىتان يارەمچىسى ئېدمون دانتېس، مېيۇراتنىڭ مەكتۇپىنى ئېلىپ باش ئىسيانكارغا يولۇققان ۋە باش ئىسيانكاردىن پارىژدىكى بوناپارتچىلار كومىتېتىغا بېغىشلانغان مەخسۇس مەكتۇپ تاپشۇرۇۋالغان.

ئەگەركى، ئۇ قولغا ئېلىنسا، ئۇنىڭ جىنايىتىگە ئىسپات بولىدىغان شۇ مەكتۇپ ياكى ئۆزىنىڭ يېنىدا، ياكى ئۇنىڭ ئاتىسىدا بولىدۇ، ياكى «فىرئاۋن»دىكى ئۇنىڭ هۇجرىسىدىن تېپىلىدۇ».

— ۋاي خۇدا! — دەپ ئۇن سالدى مېرسېدېس ۋە نەملەشىپ كەتكەن ماكىلىينى ئالقىنى بىلەن سۈرتتى، — بۇ خەت...

— مەن بۇ خەتنى 200 مىڭ فرانكقا سېتىۋالغان، خانىم، — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇنى قىممەت دېيىشكە بولمايدۇ، چۈنكى مۇشۇ خەت بولغاچقا بۇگۈنكى كۈندە سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ئۆزۈمنى ئاقلىيالايمەن.

— دېمەك، مۇشۇ خەتنىڭ كاساپىتىدىن...

— مەن قولغا ئېلىنغان، بۇنى سىز ئەمدى بىلدىڭىز. لېكىن سىز مېنىڭ تۇرمىدە قانچىلىك ۋاقىت ياتقانلىقىمنى بىلمەيسىز، خانىم. سىزدىن ئاران چارەك لېپ يىراقلىقتىكى ئىف قەلئەسىنىڭ گۈندىخانىسىدا 14 يىل ياتقانلىقىمنى سىز بىلمەيسىز. سىز يەنە شۇنى بىلمەيسىزكى، 14 يىل داۋامىدا هەر كۈنى قىساس ئېلىشقا قەسەمياد قىلدىم. هالبۇكى، ئۇ چاغلاردا مەن سىزنىڭ فېرنانغا، مېنى چېقىشتۇرغان ئادەمگە ياتلىق بولغانلىقىڭىزنى ۋە ئاتامنىڭ ئۆلگەنلىكىنى، ئاچلىقتىن ئۆلگەنلىكىنى بىلمەيتتىم.

مېرسېدېس سەنتۈرۈلۈپ كەتتى.

— ئاھ خۇدا! — خىتاب قىلدى ئۇ.

— مەن تۇرمىدە 14 يىل يېتىپ چىققاندىن كېيىن بۇ ئىشلارنى ئۇقتۇم. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ، فېرنانىدىن ئۆچ ئېلىشقا مېرسېدېسنىڭ هاياتى ۋە ئاتامنىڭ ئۆلۈمى بىلەن قەسەمياد قىلغانىدىم. شۇنىڭ بىلەن... شۇنىڭ بىلەن، مانا ئۆچ ئېلىۋاتىمەن.

— بەختسىز فېرنان راستىنلا سىزنى چېقىشتۇردىمۇ؟ بۇنىڭغا ئىشىنەمسىز؟

— جېنىمنى ئالقىنىمغا ئېلىپ قويۇپ قەسەم ئىچىشكە رازىمەن، خانىم، ئۇ شۇنداق قىلدى. هالبۇكى، ئۇنىڭ باشقا قىلمىشلىرى بۇنىڭدىنمۇ قەبىھ. ئۇ فرانسىيە پۇقراسى تۇرۇپ،

ئىنگلىزلارغا سېتىلىپ كەتتى؛ ئۆزىنىڭ مىللىتى ئىسپان تۇرۇپ، ئىسپانىيىلىكلەرگە قارشى ئۇرۇشقا قاتناشتى؛ ئەلىنىڭ قول ئاستىدا خىزمەت قىلىۋاتقان ئوفىتسېر تۇرۇپ، ئەلگە ئاسىيلىق قىلدى دەپ ئۆلتۈردى. بۇ ئىشلارغا سېلىشتۇرغاندا، ھېلى سىز كۆرگەن خەت قانچىلىك ئىش ئىدى؟ بۇ بىر ئاشقىنىڭ سۆيىقەستى. بۇ سۆيىقەستنى ئۇنىڭغا ياتلىق بولغان ئايال ئەپۇ قىلالايدۇ. مەن بۇنى چۈشىنىمەن. لېكىن، ئۆز ۋاقتىدا شۇ ئايالغا ئۆيلەنمەكچى بولغان ئادەم ئۇنى كەچۈرەلمەيدۇ. فرانسۇزلار خائىننى جازاغا تارتمىدى، ئىسپانىيىلىكلەر ئۇ خائىننى ئېتىپ تاشلىمىدى، ئەلى ئۆز گۆرىدە يېتىپ، ئاشۇ خائىندىن ئۆچىنى ئالالمىدى. لېكىن مەن ئۇلارغا سادىق. مەنمۇ ئەلىگە ئوخشاش نابۇت قىلىنىپ، گۆر ئىچىگە تاشلانغانىدىم. مەن كېيىن تەڭرىنىڭ مەرھەمىتى بىلەن گۆردىن چىقتىم. ئەمدى قىساس ئېلىش مېنىڭ تەڭرىنىڭ ئالدىدىكى بۇرچۇم بولۇپ قالدى. تەڭرى مېنى قىساس ئېلىش ئۈچۈن ئەۋەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلدىم.

بىچارە ئايال يۈزىنى ئالقانلىرى بىلەن يېپىۋالدى ۋە خودىدى ئىككى پۇتى چېپىپ تاشلانغانىدەك ئۆزىنى تاشلاپ، تىزلىنىپ قالدى.

— ئەپۇ قىلىڭ، ئىدمون، — دېدى ئۇ، — مەن ئۈچۈن، مېنىڭ سىزگە بولغان مۇھەببىتىم ئۈچۈن ئۇنى كەچۈرۈڭ!

نىكاھلىق ئايال بولۇش سالاپىتى ئۇنىڭ جاراھەتلەنگەن يۈرىكىدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان سۆزلىرىنى توختىتىۋالدى. ئۇنىڭ بېشى يەرگە تەككۈدەك ئېگىلدى. گراف يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئۇنى تۇرغۇزدى.

مېرسېدېس كرېسلودا ئولتۇرۇپ، ياش تولغان كۆزلىرى بىلەن مونتې ـ كرىستونىڭ مەردانە چىرايىغا تىكىلىپ قاردى. بۇ چىرايدا ئازاب ۋە نەپرەتنىڭ سۈرلۈك ئىپادىسى ھېلىمۇ ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

— بۇ لەنىتى مەرەزنى يوقاتماسلىققا بولامدۇ؟ — دەپ پىچىرلىدى مونتې ـ كرىستو، — تەڭرى ئۇنى جازالاشنى ماڭا تاپشۇرغان تۇرسا، تەڭرىنىڭ ئەمرىگە بويسۇنمىسام بولامدۇ؟ ياق، بولمايدۇ!

— ئېدمون، — دېدى بەختسىز ئانا ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە، — مەن سىزنى ئېدمون دېگەن ئىسىم بىلەن ئاتاۋاتىمەن. سىز نېمە ئۈچۈن مېنى مېرسېدېس دېمەيسىز؟

— مېرسېدېس! — دەپ تەكرارلىدى مونتې ـ كرىستو، — راست، توغرا دەيسىز، بۇ ئىسىم ماڭا ھېلىمۇ يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ. شۇنچە يىللاردىن بېرى بۇگۈن تۇنجى قېتىم بۇ ئىسىم مېنىڭ ئېغزىمدىن شۇنچە ئېنىق ئاڭلاندى. مېرسېدېس، مەن سىزنىڭ ئىسمىمنى سېغىنىش بىلەن ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ، ئازابلىنىش بىلەن ئىگراپ، ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە خىرقىرىغان ئاۋازىم بىلەن قايتا ـ قايتا تىلغا ئالاتتىم؛ سوغۇقتىن تىترەپ زىندانىدىكى سامان ئۈستىدە تۇگۈلۈپ يېتىپ، بۇ ئىسمىنى تەكرارلايتىتىم؛ تىنجىق ئىسسىقتا ھالىمدىن كېتىپ، گۈنىدىخانىنىڭ تاشلىق پولىدا ئېغىناپ بۇ ئىسمىنى ياد ئېتەتتىم. مېرسېدېس، مەن ئۆچ ئېلىشىم كېرەك، چۈنكى مەن 14 يىل جاپا تارتتىم، 14 يىل داۋامىدا كۆز ياشلىرىمنى تۆكۈپ، تەڭرىگە ناله قىلدىم. مېرسېدېس. مەن سىزگە ئېيتىۋاتىمەن، ئۆچ ئېلىشىم كېرەك!

گراف ئۆزى شۇ قەدەر ياخشى كۆرگەن ئايالىنىڭ يالۇرۇشلىرى ئالدىدا بوشاپ قېلىشتىن قورقۇپ، ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ غەزەپ ـ نەپرىتىگە كۈچ بەرمەكچى بولاتتى.

— ئەمىسە ئۆچ ئېلىڭ، ئېدمون، — دەپ خىتاب قىلدى بەختسىز ئانا، — گۇناھكارلاردىن ئۆچ ئېلىڭ. ئۆچىنى ئۇنىڭدىن ئېلىڭ، مەندىن ئېلىڭ. لېكىن ئوغلۇمغا چېقىلماڭ!

— مۇقەددەس كىتابتا پۈتۈلگەنكى، — دېدى مونتې - كرىستو، — «ئاتىلارنىڭ گۇناھى ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى ئەۋلادلارغىچە تۇگىمەيدۇ». تەڭرى ئۆز پەيغەمبىرىگە شۇنداق دېگەنكەن، مېنىڭ تەڭرىدىنمۇ شەپقەتلىكرەك بولۇشۇم مۇمكىنمۇ؟

— مۇمكىن، چۈنكى تەڭرىنىڭ ئىلكىدىكى مەڭگۈلۈك ۋاقىت بەندىنىڭ ئىلكىدە يوق.

مونتې - كرىستونىڭ كۆكرىكىدىن ھۆركىرىگەنگە ئوخشاش بىر خىل نىدا ئۇرغۇپ چىقتى ۋە ئۇ ئىككى چېكىسىنى ئالقانلىرى بىلەن قىسىپ تۇرۇۋالدى.

— ئېدمون، — دېدى يەنە مېرسېدېس گرافقا قوللىرىنى سوزۇپ، — ئىككىمىز تونۇشقاندىن بۇيان مەن سىزنى ھۆرمەتلەپ، نامىڭىزنى قەلبىمدە ساقلاپ كەلدىم. ئېدمون، دوستۇم، قەلبىمدىن مەڭگۈلۈك ئورۇن ئالغان ئاشۇ ئالىيجاناب، پاك ئوبرازىڭىزنى خۇنۇكلەشتۈرۈپ قويماڭ! ئېدمون، سىز ئۇچۇن تەڭرىگە قانچىلىك دۇئا - تەگبىرلەرنى ئوقۇغانلىقىمنى بىلمىڭىز ئىدى! سىزنىڭ ھايات بولۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىپ يۈرگىنىمدىمۇ دۇئا قىلغان، قازا تاپقانلىقىڭىزغا ئىشەنگەندىن كېيىنمۇ دۇئا قىلىپ يۈردۇم، شۇنداق، سىزنى قازا تاپتى دەپ ئىشەندىم! سىزنىڭ جەستىڭىز قايسى بىر سۇرلۇك سېپىلنىڭ تۈۋىگە كۆمۈلگەن دەپ ئويلاتتىم. سىزنىڭ تېنىڭىز گۈندىپايلار ئۆلگەن مەھبۇسلارنى تاشلايدىغان قايسىبىر يارنىڭ تېگىگە تاشلىۋېتىلگەن دەپ ئويلايتتىم. شۇنى ئويلىساملا يىغلايتتىم! ئېدمون، دۇئا قىلىش ۋە يەڭلاشتىن باشقا مېنىڭ قولۇمدىن نېمە كېلەتتى؟ ئون يىل ئۇدا ھەر تۈندە دېگۈدەك بىر خىللا چۈشىنى كۆرۈپ چىقتىم. سىزنى تۇرمىدىن قېچىشقا ئۇرۇنۇپ، باشقا بىر ئۆلگەن مەھبۇسنىڭ كېيىۋاپتۇ ۋە ئاشۇ تىرىك جەسەتنى ئىڭ قەلئەسىنىڭ ئېگىز چوققىسىدىن تاشلىۋېتىشىپتۇ دېگەن مىش -

مىش گەپلەر تارقالدى. سىز تۆۋەنگە چۈشۈپ كېتىۋېتىپ،ۋارقىراۋەتكەن ئىكەنسىز، شۇنىدىن كېيىنلا، سىزنىڭ جالالاتلىرىڭىز بولۇپ قالغان گۆركارلار ئۆزلىرىنىڭ باشقا ئادەمنى تاشلىۋەتكەنلىكىنى بىلىپتىمىش. ئېدمون، سىزگە ئوغلۇم ئۈچۈن يېلىنىۋاتقانلىقىمنى بىلىپتىمىش. ئاشۇ ئوغلۇمنىڭ ھاياتى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، ئون يىل ئۇدا ھەر تۈندە ئېگىز قىيا ئۇستىدىن قانداقتۇر بىر سىرلىق قورقۇنچلۇق نەرسىنى پەسكە تاشلاۋاتقان ئادەملەرنى چۈشلىرىمدە كۆرۈپ چىقتىم؛ ئون يىل ئۇدا ھەر تۈندە دەھشەتلىك ۋارقىرىغان ئاۋازنى ئاڭلاپ، دىر - دىر تىترىگەن، مۇزدەك تەرگە چۆمۈلگەن ھالدا ئويغىنىپ كېتەتتىم. ئويلاپ بېقىڭ، ئېدمون، گۇناھىم ھەر قانچە ئېغىر بولسىمۇ، مەنمۇ كۆپ دەرد تارتتىم!

— ئۇنداق بولسا، ئېيتىڭا، ئاتىڭىزنىڭ ھىجرانىدا ئۆلۈپ كېتىۋاتقانلىقىمنى ھېس قىلىپ باققانمۇ سىز؟ — خىتاب قىلدى مونتې - كرىستو، — ئۆزىڭىز چوڭقۇر ھاڭنىڭ تېگىدە بۇرۇقتۇم بولۇپ ياتقاندا سۆيگەن يارىڭىز سىزنىڭ رەقىبىڭىزگە قول بەرگەنلىكىنى ئويلاپ ئازابلىنىپ باققانمۇسىز؟

— ياق، — دەپ ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى مېرسېدېس، — لېكىن، ياخشى كۆرگەن ئادىمىم ئوغلۇمنىڭ قاتىلى بولۇش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈۋاتمەن!

مېرسېدېس بۇ سۆزلەرنى شۇنچىلىك ھەسرەت - نادامەت بىلەن ئېيتتىكى، گراف ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش بىلەن ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ئۇنلۇك ئاھ ئۇردى.

ئارسلان بويىنىدۇرۇلدى. شەپقەتسىز قاسساكار مۇلايىملاشتى.

— تەلىپىڭىز نېمە؟ — دەپ سوردى ئۇ، — ئوغلىڭىزنى ئۆلتۈرمەسلىكنى تەلەپ قىلامسىز؟ ماقۇل، ئۇ ئۆلمەيدۇ.

مېرسېدېس خۇشاللىقىدىن ۋارقىراپ تاشلىدى. مونتې -

كرىستونىڭ كۆزلىرىدە ئىككى تامچە ياش پەيدا بولدى - دە، يەنە دەرھال غايىب بولدى. ئېھتىمال، تەڭرى شۇ كۆز ياشلىرىنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن بىر پەرىشتىنى ئەۋەتكەن بولسا كېرەك، چۈنكى ياراتقۇچى تەڭرىنىڭ نەزىرىدە ئۇ ياشلار گۈزەرات ۋە ئوفىرىنىڭ ئەڭ كۆركەم گۈھەرلىرىدىنمۇ قىممەتلىك ئىدى.

— رەھمەت ساڭا، رەھمەت، ئېدمون! — دەپ ئۇن سالدى مېرسېدېس ۋە گرافنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ، لەۋلىرىگە تەككۈزدى، — چۈشلىرىمدە سېنى مۇشۇنداق پەزىلەتلىك بىلەن كۆرەتتىم، سېنى مۇشۇنداق ئادەم دەپ بىلگەچكە ياخشى كۆرەتتىم. ئەمدى بۇ گەپلەرنى ئېغىزىمدىن چىقىرالايدىغان بولدۇم!

— ۋەھالەنكى، — دېدى مونتې - كرىستو، — سىزنىڭ بىچارە ئېدمونىنى كۆرۈشىڭىز ئەمدى ئۇزاققا سوزۇلمايدۇ. جەسەت ئۆز گۆرىگە قايتىپ كېتىدۇ، ئەرۋاھ يەنە كۆزدىن غايىب بولىدۇ.

— نېمە دەۋاتىسىز، ئېدمون؟

— دېمەكچى بولغىنىم، مېرسېدېس، سىز شۇنى خالىغان ئىكەنسىز، مەن ئۆلۈشۈم كېرەك.

— ئۆلۈش؟ كىم شۇنداق دېدى؟ كىم ئۆلۈم ھەققىدە گەپ قىلدى! سىز نېمە ئۈچۈن ئۆلۈمنىلا ئويلايسىز؟

— مەن پۈتۈن تىياتىر زالىدىكى جامائەتنىڭ كۆز ئالدىدا سىزنىڭ دوستلىرىڭىزنىڭ ۋە ئوغلىڭىزنىڭ دوستلىرى ئالدىدا ھاقارەتلەندىم. بىر كىچىك بالا مېنى دۈئېلگە چاقىردى. مەن ئۇنى ئەپۇ قىلسام، ئۇ «غەلبە قىلدىم» دەپ ماختىنىدۇ، مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا مېنى ئۆلمەي يۈرەلەيدۇ دەپ ئويلامسىز؟ مېرسېدېس، مەن بۇ دۇنيادا سىزدىن قالسا ئۆزۈمنى ياخشى كۆرىمەن، يەنى ئۆز غۇرۇرۇمنى، مېنى كىشىلەر ئىچىدە ئۇستۇن لۇققە ئېرىشتۈرگەن قۇدرىتىمنى قەدىرلەيمەن. مەندە يەنە شۇنداق

قۇدرەت بولغىنى ئۈچۈن ياشاپ كېلىۋاتقانىدىم. سىزنىڭ گەپلىرىڭىز مېنىڭ قۇدرىتىمنى سۇندۇردى. ئەمدى ئۆلۈشۈم كېرەك.

— ئېدمون، سىز ئەپۇ قىلغان بولغاچقا، ئەمدى دۈئېل ئەمەلگە ئاشمايدۇ.

— ئەمەلگە ئاشىدۇ، خانىم، — دېدى مونتې - كرىستو، — پەرقى شۇكى، ئوغلىڭىزنىڭ تۇپراقنى قىزىل رەڭدە بويىشىغا تېگىشلىك بولغان قېنىنىڭ ئورنىغا مېنىڭ قېنىم تۆكۈلىدۇ.

مېرسېدېس قاتتىق ۋارقىراپ تاشلىدى. ئۇ مونتې - كرىستونىڭ ئالدىغا ئېتىلىپ كەلدى - دە، يەنە دەرھال ئۆزىنى توختىتىۋالدى.

— ئېدمون، — دېدى ئۇ، — ئەرشتە تەڭرى بار. تەڭرىنىڭ قۇدرىتى بىلەن سىز ھايات قالدىڭىز، مەن سىز بىلەن قايتا كۆرۈشتۈم. شۇ تاپتا مەن تەڭرىگە پۈتۈن قەلبىم بىلەن سېغىنىۋاتىمەن. تەڭرىنىڭ رەھمىتىگە بولغان ئىخلاسمەنلىك بىلەن سىزنىڭ گېپىڭىزگە ئىشەندىم. سىز ئوغلۇمنى ئۆلتۈرمەيمەن دېدىڭىز، شۇنداقمۇ، ئېدمون؟

— شۇنداق، خانىم، — دېدى مونتې - كرىستو. ئۇ ئۆزىنى قۇربان قىلىش قارارىغا كەلگەن شارائىتتا مېرسېدېسنىڭ بۇ قۇربانلىقىنى ئىندىمەي، قورقماي، ئېتىراز بىلدۈرمەي، قوبۇل قىلغانلىقىدىن كۆڭلى رەنجىدى.

مېرسېدېس گرافقا قولىنى ئۇزاتتى.

— ئېدمون، — دېدى ئۇ گرافقا ياش تولغان كۆزلىرى بىلەن قاراپ، — سىز نېمىدېگەن ئالىيجاناب! پۈتۈنلەي ئۇمىدسىزلەنگەن ھالدا ئالدىڭىزغا كەلگەن بەختسىز ئايالغا نېمىدېگەن يۈكسەك پەزىلەت بىلەن رەھىم قىلدىڭىز! مېنى يىللاردىن كۆپرەك دەرد - ھەسرەت قېرىتىۋەتتى. بىر چاغلاردا مېنىڭ ئېدمونىم ماڭا شۇنچە زوقلىنىپ قارايتتى. ئەمدى مەن تەبەسسۇم قىلىپمۇ،

كۆزىگىزگە قاراپمۇ سىزگە ئاشۇ مېرسىدېسنى ئەسلىتەلمەيمەن. ماڭا ئىشىنىڭ، ئىدمون، مەنمۇ كۆپ دەرد تارتتىم. ئۆمرۈم ئۆتۈپ كېتىۋاتىدۇ، لېكىن ئەسلىسەم خۇشال ئۆتكەن بىر كۈنۈم يوق، قەلبىمدە بىرەر ئۇمىدىممۇ قالمىدى. ھالبۇكى، پانىي دۇنيادىكى ھايات بىلەن ھەممە ئىش پۈتمەيدۇ. ياق! ھەممە ئىش بۇ دۇنياغىلا باغلىق ئەمەس. قەلبىمدە تېخى ئۆلمەي قالغان ھېس - تۇيغۇلىرىم بىلەن بۇنى سېزىۋاتىمەن. ئىدمون، سىزگە تەكرارلاپ ئېيتىۋاتىمەن، مۇشۇنداق شارائىتتا سىزگە ئوخشاش ئەپۇ قىلىش نېمىدېگەن ئالىيجانابلىق، مەردلىك، گۈزەل ئەخلاق!

— سىز شۇنداق دەيسىز، مېرسىدېس، لېكىن بۇنىڭ قانچىلىك زور قۇربان بېرىش ئىكەنلىكىنى بىلمەيسىز. ئۇلۇغ تەڭرى دۇنيانى ياراتقاندا، قارا ئاغۇ زۇلمەتنى يورۇتقاندا بىزنىڭ ياۋۇزلۇقلىرىمىز پەرىشتىنىڭ ئۆلمەس كۆزلىرىدىن ياش چىقىرىدىغانلىقىنى كۆرۈپ، شۇ پەرىشتىنى كۆز ياشلىرىدىن خالىي قىلىش ئۈچۈن بۇ دۇنيانى تۆگەل يارىتىشتىن ۋاز كەچكەن بولسا قانداق بولاتتى؟ ناۋادا تەڭرى ھەممىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، ھەممىنى يارىتىپ بولۇپ، ئۆزى ياراتقان دۇنياغا خۇشاللىق بىلەن قاراپ تۇرۇپ، ئۇشتۇمتۇت يەنە قۇياشنى ئۆچۈرۈۋەتسە، دۇنيانى قاراڭغۇلۇققا مەھكۇم قىلسا قانداق بولاتتى؟ شۇنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرسىڭىز مېنىڭ گېپىمنى چۈشىنىسىز. ياق، سىز يەنىلا چۈشىنەلمەيسىز، ھاياتىمنى قۇربان قىلسام نېمىلەردىن مەھرۇم بولىدىغانلىقىمنى بىلمەيسىز.

مېرسىدېس گىرافقا تەڭەجۈپ ۋە مىننەتدارلىق بىلەن زوقلىنىپ قارىدى.

مونتې - كرىستو گويا كى مېڭىسى خىياللارنىڭ ئېغىرلىقىنى كۆتۈرەلمىگەندەك، تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن بېشىنى تىرىدى.

— ئىدمون، — دېدى مېرسىدېس، — سىزگە دەيدىغان بىرلا گېپىم قالدى.

گىراف ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— ئىدمون، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مېرسىدېس، — كېيىن بىلىپ قالمىسىز، گەرچە چىرايىم خۇنۇكلەشكەن، كۆزلىرىمنىڭ نۇرى قالمىغان، گۈزەللىكىم يوقالغان بولسىمۇ، قىسقىسى، مېرسىدېسنىڭ چىرايى بۇرۇنقىغا زادى ئوخشىمىسىمۇ، ئۇنىڭ يۈرىكى يەنىلا بۇرۇنقىدەك! خەير - خوش، ئىدمون. تەڭرىگە باشقا ئىلتىماسىم يوق... مەن سىزنىڭ بۇرۇنقىغا ئوخشاشلا مەرد ۋە ئالىيجاناب ئىكەنلىكىڭىزنى كۆردۈم. خوش، ئىدمون... خوش، تەڭرى سىزگە رەھمەت قىلسۇن!

گىراف جاۋاب قايتۇرمىدى.

مېرسىدېس خانىنىڭ ئىشىكىنى ئاچتى - دە، گىراف چوڭقۇر ۋە ھەسرەتلىك خىيالدىن ئېسىنى يىغىۋالغۇچە ئۇ چىقىپ كەتتى.

گىراف مونتې - كرىستو مورىر خانىم ئولتۇرغان پەيتۇنىنىڭ يېنىدىكى كوچىدا يىراقلاپ كېتىۋاتقان ئاۋازىنى ئاڭلاپ، بېشىنى كۆتۈرگەندە «مەجرۇھلار ئۆيى»نىڭ سائىتى بىرگە جاڭ ئۇردى.

— مەن نېمىدېگەن ھاماقەت، — دېدى ئۇ، — ئۆچ ئېلىش نۆۋىتى يېتىپ كەلگەن كۈندە نېمە ئۈچۈن كۆكسۈمدىن يۈرىكىمنى يۇلۇپ چىقىرىۋەتمىدىم!

يەتتىنچى باب

دۇئېل

ھېرسىدېس كەتكەندىن كېيىن مونتې ـ كرىستونىڭ ئۆيى يەنە جىمجىتلىققا چۆمدى. ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ۋە ئۇزۇننىڭ ۋۇجۇدىدىكى ھەممە نەرسە گويا قېتىپ قالغاندەك ئىدى. بەجايىكى، ھارغىن بەدەنگە ئۇيقۇ ياماشقاندەك، ئۇنىڭ پائالىيەتچان ئەقلىغە بىخۇدلۇق چىرماشتى.

ـ ئەپسۇس! ـ دەيىتتى ئۇ ئۆز ـ ئۆزىگە. بۇ چاغدا چىراغ ۋە شامىلار ئۆچەي دەپ قالغانىدى. چارچىغان مالايلار دەھلىزدە بىتاقەت بولۇپ، كۈتۈپ ئولتۇرۇشاتتى. ـ ئەپسۇس، بۇ ئىمارەت، شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت سەرپ قىلىنىپ قۇرۇلغان، شۇنچە كۆپ ئەجىر بىلەن قەد كۆتۈرگەن بۇ ئىمارەت بىر دەقىقىنىڭ ئىچىدە، بىر ئېغىز سۆز بىلەن، بىر پۈۋلەپ قويۇش بىلەنلا ئۆرۈلۈپ چۈشەرمۇ! مەن ئۆزۈمنى باشقا كىشىلەردىن ئۈستۈن ھېسابلايتتىم؛ شۇنچە مەغرۇر ئىدىم؛ ئىنى قەلئەسىنىڭ زىنداىنىدا بىر ئاجىز مۇستەر بولۇپ، ئاخىرى غايەت زور قۇدرەتكە ئېرىشكەنىدىم. ئەمدى، ئەتە جانسىز مۇردىغا ئايلىنىدىغان بولدۇم! مەن ئۆلۈمدىن قورقۇۋاتمايمەن. ئۆلۈم دېگەن ھەممە جانلىقلار ئىنتىلىدىغان، ھەممە دەردمەنلەر تەشنا بولغان ئارام ئەمەسمۇ؛ ماددىنىڭ بۇنداق ئارامىغا مەن شۇنچە ئۇزاق ۋاقىتلاردىن بېرى ئىنتىزار بولغان ئەمەسمىدىم؛ ئاراڭغۇ زىنداىنىدا فاريا پەيدا بولغانغا قەدەر مەن شۇ ئارامىنى

كۆزلەپ، ئاچلىقنىڭ ئازابلىق يولىغا قەدەم قويغان ئەمەسمىدىم؟ مەن ئۇچۇن ئۆلۈم دېگەن قانچىلىك نېمە ئىدى؟ ئۆلسەم ئارام تاپمەن، تىنچلىنمەن. ياق، مەن ئۆلۈشتىن قورقمايمەن. قورقىدىغىنىم شۇكى، شۇنچە ئاستا پىشىپ يېتىلگەن، شۇنچە ئەجىر سىڭدۈرۈپ ئورۇنلاشتۇرغان پىلانلىرىم بەربات بولىدىغان بولدى. تەقدىر مەن ئويلىغاندەك بولۇپ چىقمىدى! دېمەك، تەكرى بۇ پىلانلىرىمنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى خالىماپتۇ ـ دە!

مەن ئالەمچە ئېغىر يۈكنى كۆتۈرگەن ۋە بۇ يۈكنى ئاخىرغىچە كۆتۈرۈشنى ئويلىغانىدىم. بۇ يۈك مېنىڭ ئارزۇيۇمغا ئۇيغۇن بولسىمۇ، كۈچۈمگە مۇۋاپىق ئەمەس بولۇپ چىقتى؛ بۇ يۈك ئىرادەمگە ئۇيغۇن بولسىمۇ، ئىختىيارىمدا ئەمەس بولۇپ چىقتى. شۇڭا، ئۇنى يېرىم يولدا تاشلۇېتىشكە توغرا كەلدى. 14 يىللىق زۇلۇم ۋە ئون يىللىق ئۈمىد مېنى تەقدىرنى بەلگىلەشكە ئۆگەتكەنىدى. ئەمدى يەنە تەقدىرنىڭ قۇلىغا ئايلىنىپ قالىدىغان بولدۇم.

ئاھ خۇدا، بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، گەرچە مەن يۈرىكىمنى ئۆلگەنگە چىقىرىۋەتكەن بولسامۇ، بۇ يۈرەك ئەسلىدە ئۆلمىگەن، پەقەت مۇزلاپ قالغانىكەن. شۇنىڭ بىلەن، بۇ يۈرەك ئويغانىدى، سوقۇشقا باشلىدى. بىر ئايالنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش بىلەن كۆكسۈمدە قايتىدىن تىرىلگەن يۈرەكنىڭ سوقۇشىغا بەرداشلىق بېرەلمىدىم.

ياق، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى گراف بولغۇسى سوقۇشۇشنىڭ كارتىنىسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ـ بۇنداق جىگەرلىك ئايالنىڭ مەنەك ھاياتىي كۈچكە تولۇپ تاشقان ئادەمنى سوغۇققانلىق بىلەن ئۆلۈمگە تۇتۇپ بېرىشى مۇمكىن ئەمەس! ئۇنىڭ ئانىلىق مېھرى ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئانىلىق مېھرىنىڭ تەلۈبلىكى بىلەن

ئۇ دەرىجىگە بېرىپ يېتىشى مۇمكىن ئەمەس! بەزى ياخشى ئىشلار چېكىدىن ئېشىپ كەتسە يامانلىققا ئۆزگىرىپ كېتىشى مۇمكىن. ياق، ئۇ، ئېھتىمال، قانداقتۇر بىر تەسىرلىك ئىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغان بولسا كېرەك. ئۇ، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىمىزغا كىرىۋېلىپ، كېلىشتۈرۈشنى ئويلىغان بولسا كېرەك. ھال بۇكى، بۇ ئۆيدە شۇنچە تەسىرلىك بولغان گەپلەرنى سوقۇشۇش مەيدانىدا قىلسا كۈلكىلىك ئىش بولمامدۇ.

شۇ گەپلەرنى قىلغاندا گرافنىڭ گويا غۇرۇرى ھاقارەتلىنىپ، يۈزى قىزىرىپ كەتتى.

— كۈلكىلىك ئىش بولدۇ، — دېدى ئۇ تەكرارلاپ، — مەن كۈلكىگە قالمەن... كۈلكىگە قالمەن! ياق، ئۇنداق بولۇشتىن ئۆزۈم ئەۋزەل!

ھېرىسىدىسىگە ئونىڭ ئوغلىنىى ئۆلتۈرمەسلىك ھەققىدە ۋەدە بېرىپ، ئۆزىنىڭ قانداق ئاقىۋەتلەرگە قالدىغانلىقىنى ئەنە شۇ خىلدىكى ئەڭ كۆڭۈلسىز پەرەزلەر بىلەن كۆز ئالدىغا كەلتۈرگەن گراف ئۆز - ئۆزىگە يەنە سۆزلىدى:

— ئەخمەقلىق، ئەخمەقلىق، ئەخمەقلىق! ئاشۇ بالىنىڭ تاپانچىسىغا ھەرىكەتسىز نىشان بولۇپ تۇرۇپ بېرىش ئارقىلىق ئالىيجانابلىقنى ئىپادىلىمەكچى بولۇش ئەخمەقلىق بولماي نېمە! مېنىڭ ئۆزۈمنى قۇربان قىلغانلىقىمغا ئۇ ھەرگىزمۇ ئىشەنمەيدۇ. ۋەھالەنكى، ئۆز ناسىمنىڭ شەرىپىنى ساقلاپ قېلىشىم كېرەك. بۇ، ئەلۋەتتە ئابرويپەرەسلىك ئەمەس، بەلكى ھەققانىي غۇرۇر... ناسىمنىڭ شەرىپىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن شۇ نەرسە ئايان بولۇشى لازىمكى، زەربە بېرىشكە كۆتۈرۈلگەن قولۇمنى ئۆز ئىختىيارىم بىلەن، ھېچكىم زورلىمىغان شارائىتتا قايتۇرۇۋالغانلىقىمنى ۋە باشقىلار ئۈچۈن شۇنچە دەھشەتلىك بولغان مۇشۇ قولۇم بىلەن ئۆزۈمنى ئۆلتۈرگەنلىكىمنى كىشىلەر بىلىپ قالسۇن. شۇنداق بولۇشى زۆرۈر ۋە چوقۇم شۇنداق بولىدۇ.

ئۇ، قولىغا قەلەم ئالدى ۋە ئىش ئۈستىلىنىڭ مەخپىي تارتمىسىدىن بىر پارچە قەغەزنى چىقاردى. بۇ، ئونىڭ پارتىغا كەلگەندىن كېيىن يېزىپ قويغان ۋەسىيەتنامىسى ئىدى. ئۇ، ئاشۇ ۋەسىيەتنامىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلاپ يەنە خەت يازدى. بۇ قوشۇمچە خەتتىن ھەتتا ئەڭ پەمسىز كىشىلەرمۇ ئونىڭ ئۆلۈشىدىكى ھەقىقىي سەۋەبىنى چۈشىنەلەيتتى.

— پەرۋەردىگارىم، — دېدى ئۇ كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قارىتىپ، — مەن بۇ ئىشنى ھەم ئۆزۈم ئۈچۈن، ھەم سەن ئۈچۈن قىلىۋاتىمەن. ئون يىل جەريانىدا مەن ئۆزۈمنى سېنىڭ جازا قورالىڭ دەپ ھېسابلاپ كەلگەنىدىم. ئەمدى ئاشۇ مورسېر، دانگلار، ۋىلفور دېگەنلەرنىڭ باشقا مۇناپىقلارمۇ ۋە ئالبېر ئۆزىمۇ «تەلىيىمىز ئوڭىدىن كېلىپ قالغاچقا قۇتۇلۇپ قالدۇق» دەپ ئويلاپ قېلىشىمىسۇن. ئۇلار شۇنى بىلىپقويۇشسۇنكى، ئۇلارنى جازاغا تارتىش ئالدىدا تۇرغان تەقدىر پەقەت مېنىڭ ئىرادەمنىڭ كۈچى بىلەنلا توختىتىپ قويۇلدى؛ ئۇلار بۇ يەردە جازالىنىشتىن قېچىپ قۇتۇلغان بولسىمۇ، ئۇ دۇنياغا بارغاندا قۇتۇلالمايدۇ. بۇ دۇنيادىكى ۋاقىتلىق ئازابتىن قۇتۇلۇپ، ئۇ دۇنيادىكى مەڭگۈلۈك ئازابقا تۇتۇلىدۇ.

گراف ئەنە شۇنداق قايغۇلۇق خىياللار بىلەن ئۇيقۇسى قېچىپ، پەردىسىنى بولۇپ تۇرغاندا، دېرىزە ئەينەكلىرىدىن سۇبھى نۇرى چۈشۈپ، ئونىڭ ئۆلۈم ئالدىدىكى ئاشۇ سۆزلىرى يېزىلغان كۆكۈش قەغەزنى يورۇتۇشقا باشلىدى.

ئەتىگەن سائەت بەش ئىدى.

ئۇشتۇمتۇت ئونىڭ قولاقلىرىغا يېنىككىنە ئىگىرىغان سادا ئاڭلاندى. بۇ سادا مونتې - كىرىستوغا بىر كىشىنىڭ ئولۇغ - كىچىك تىنىشىدەك تۇيۇلدى، ئۇ، ئارقىغا بۇرۇلۇپ، ئۆپچۆرىسىگە قارىغاندى، ھېچكىمنى كۆرمىدى. بۇ سادا ئىككىنچى قېتىم

شۇ قەدەر ئېنىق ئاڭلاندىكى، بىر كىشىنىڭ چوڭقۇر تىنىق ئالغانلىقىدا شەك قالمىدى.

گراف ئورنىدىن تۇردى ۋە ساراينىڭ ئىشىكىنى ئاستا ئېچىپ، كرېسلودا ئولتۇرغان گايدەنى كۆردى. ئۇنىڭ قوللىرى پەسكە سائگىلىغان، بېشى كەينىگە تاشلىنىپ گۈزەل رۇخسارى يۇقىرىغا قارىتىلغانىدى. ئۇ، گراف خانا ئىچىدىن چىققاندا ئۇنى كۆرسۇن دەپ كرېسلونى ئىشىككە يېقىن قويۇپ ئولتۇرغان بولسىمۇ، ئۇيقۇ، ياشلىقنىڭ يېڭىپ بولماس ئۇيقۇسى ئۇزاققا سوزۇلغان بىدارلىقتىن كېيىن ئۇنى ئۆز ئىلكىگە ئالغانىدى.

مونتې - كرىستو ئىشىكنى ئاچقاندا ئۇ ئويغانمىدى. گراف ئۇنىڭغا سۆيۈنۈش ۋە كۆيۈنۈش بىلەن قارىدى.

— ھېرسېدېس ئۆز ئوغلىنى ياددىدىن چىقارمىدى، لېكىن مەن ئۆز قىزىمنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، — دېدى.

ئۇ ھەسرەتلىنىپ بېشىنى چايقىدى.

— بىچارە گايدە، — دېدى ئۇ، — ئۇنىڭ مېنى كۆرگۈسى كەپتۇ، مەن بىلەن سۆزلەشمەكچى بوپتۇ، چاتاق چىقىشىدىن گۇمانلىنىپ، مېنىڭدىن ئەنسىرەپتۇ... ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشماي كەتسەم بولمايدۇ، ئۇنى بىر كىشىگە تاپشۇرماي تۇرۇپ ئۆلسەم بولمايدۇ.

ئۇ يەنە ئاستا ئۆز ئورنىغا قايتىپ كەلدى ۋە بايىقى خېتىنىڭ تۆۋەندىكى قۇرلارنى يازدى:

«مېنىڭ سابىق خوجايىنىم، مارسېللىق كېمە سودىگىرى پېير موررېلنىڭ ئوغلى ئاتلىق ئارمىيە كاپىتانى ماكسىمىلىئان موررېلغا 20 مىليون فرانكلىق كاپىتالىمنى مىراس قىلىپ قالدۇرىمەن. بۇنىڭ بىر قىسمىنى ئۇ سىڭلىسى ژيۇلى ۋە كۈيئوغلى ئېممانۇئېلگە بېرىشى كېرەك (ئەگەر بۇ پۇللار سىڭلىسى بىلەن كۈيئوغلىنىڭ بەختىگە زامىن بولمايدىغانلىقىغا ئىشەنسە بېرسۇن). بۇ 20 مىليون فرانك مېنىڭ مونتې - كرىستو ئارىلىدىكى غارىمغا يوشۇرۇلغان. غارنىڭ كىرىش ئېغىزىنى بېرتۇچچو بىلىدۇ.

يانىنا پادىشاھى ئەلىنىڭ قىزى گايدەنى مەن مېھرىبان ئاتىسىدەك بېقىپ ئۆستۈردۈم، گايدەمۇ مېنى كۆيۈمچان قىزىمدەك ياخشى كۆرىدۇ. ئەگەر ماكسىمىلىئان-نىڭ قەلبىدە باشقا قىز بولمىسا ۋە گايدەگە ئۆيلىنىشنى لايىق تاپسا، مېنىڭ ئاداققى ئىرادەمنى ئەمەس، بەلكى ئاداققى ئارزۇيۇمنى ئادا قىلغان بولىدۇ.

مەزكۇر ۋەسىيەتنامىگە ئاساسەن ئۇنىڭدىن باشقا مۈلكۈمنىڭ ھەممىسىگە گايدە ۋارىسلىق قىلىدۇ. بۇ مۈلۈك — خۇسۇسىي زېمىنلىرىمنى، ئەنگلىيە ئاۋستىرىيە، ۋە گوللاندىيە دۆلەت بانكىلىرىدىكى پۇللىرىمنى، شۇنداقلا ئۆي - جاي-لىرىمنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. يۇقىرىقى 20 مىليون فرانك ۋە خىزمەتكارلىرىمغا ۋەسىيەت قىلىپ قالدۇرغان پۇللىرىمنى چىقىرىۋەتكەندە، گايدەگە قالغىنى تەخمىنەن 60 مىليون فرانك قىممىتىدىگە باراۋەر كېلىدۇ».

ئۇ ئاخىرقى قۇرنى يېزىپ پۈتتۈرگەندە ئۆزىنىڭ ئارقىسىدا بىر كىشىنىڭ بوشقىنا ئاۋازىنى ئاڭلىدى - دە، قەلەم قولىدىن چۈشۈپ كەتتى.

— گايدە، — دېدى ئۇ، — بۇنى ئوقۇدۇڭمۇ؟

قول قىزىنى ئۇنىڭ كۆزىگە چۈشكەن تاڭ نۇرى ئويغىتىۋەتكەنىدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، يۈمشاق گىلەم ئۈستىدە شەپسىز يېنىڭ قەدەملەر بىلەن مېڭىپ، گرافنىڭ يېنىغا كەلگەنىدى.

— مېنىڭ خوجايىنىم، — دېدى ئۇ يالۋۇرغان سياقتا قوللىرىنى كۆكسىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، — بۇنى نېمە ئۈچۈن يازدىڭ؟ نېمە ئۈچۈن بايلىقىڭنىڭ ھەممىسىنى ماڭا ۋەسىيەت قىلىپ قالدۇرىسەن؟ مېنى تاشلاپ كەتمەكچىمۇسەن؟

— ئۇزۇن سەپەرگە چىقىمەن، قىزىم، — دېدى مونتې - كرىستو چەكسىز قايغۇ ۋە مېھرى بىلەن، — ناۋادا مەن بىرەر ھادىسىگە يولۇقۇپ... — گراف سۆزىنىڭ ئاخىرىنى دېمەي قويدى.

— ھە، شۇنداق بولسا نېمە بولىدۇ؟ — قىز شۇنداق كەسكىنلىك بىلەن سورىدىكى، ئۇ ئۆزىنىڭ خوجايىنىغا ھېچقاچان بۇنداق تەلەپپۇزدا سۆزلەپ باقمىغانىدى.

— مەن قانداق ھادىسىگە يولۇقسامۇ قىزىمنىڭ بەختلىك بولۇشىنى خالايمەن، — دېدى مونتې - كرىستو.

گايدە، ھەمكەن كۈلۈمسىرىدى - دە، بېشىنى ئاستا چايقىدى.

— ئۆلۈم تۇغرىسىدا ئويلاۋاتامسەن، خوجايىنىم؟ — دېدى ئۇ.

— بىر دانىشمەن «ئۆلۈمنى ئويلاش نىجاتلىقنى ئويلاشقا باراۋەر» دېگەنىكەن، بالام.

— ئەگەر سەن ئۆلسەڭ، — دېدى قىز، — بايلىقلىرىڭنى باشقىلارغا ۋەسىيەت قىلىپ قالدۇر. چۈنكى، سەن ئۆلسەڭ... ماڭا ھېچقانداق بايلىقنىڭ لازىمى يوق.

ئۇ ۋەسىيەتنامىنى ئالدى - دە، پارچە - پارچە قىلىپ، يىرتىپ تاشلىۋەتتى. قوللارغا خاس بولمىغان بۇنداق ئاچچىقلىنىشتىن كېيىن ئۇ ھوشىدىن كېتىپ، گىلەمگە يىقىلدى.

مونتې -كرىستو ئېگىلىپ تۇرۇپ، قىزنى قولىغا ئېلىپ كۆتۈردى ۋە ئۇنىڭ تاتىرىپ كەتكەن گۈزەل جامالىغا، يۇمۇلغان كۆزلىرى ۋە ئۇزۇن كىرپىكلىرىگە، ھەربىكەتسىز، مادارسىز بەدىنىگە قاراپ، «ئۇنىڭ ماڭا بالىلىق مېھرىدىن باشقىچە مۇھەببىتى

بارمىدۇر؟» دېگەن ئويىنى تۇنجى قېتىم كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى.

— كىم بىلسۇن، بەلكىم يەنە بەختلىك بولۇشۇم مۇمكىن بولغىيدى، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ چوڭقۇر ھەسرەت بىلەن.

ئۇ، تېخىچە ھوشىغا كەلمىگەن گايدەنى ئۇنىڭ ھۇجرىسىغا ئېلىپ كىرىپ، دېدەكلەرگە تاپشۇردى. ئاندىن، بايىقى خانىغا قايتىپ كىرىپ، ئىشكنى ئېتىۋالدى - دە، ۋەسىيەتنامىنى قايتىدىن يازدى. ئەمدىلا يېزىپ بولۇشىغا، ھويلىغا كەلگەن ھارۋىنىڭ تاراقلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. مونتې - كرىستو دېرىزە يېنىغا كېلىپ، ماكسىملىيان بىلەن ئېمىلىئېنى كۆردى.

— ياخشى، — دېدى ئۇ. — دەل ۋاقتىدا پۇتتۈردۈم.

ئۇ، ۋەسىيەتنامىنى ئۈچ يىرتىدىن پېچەتلىدى.

بىر مىنۇتچە ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ سارايدا قەدەم تاۋۇشلىرىنى ئاڭلاپ، ئىشكنى ئاچتى، موررىل كىردى. ئۇ، بەلگىلەنگەن ۋاقىتتىن 20 مىنۇت بالدۇر كەلگەنىدى.

سەل يالدۇر كېلىپ قالدىمغۇ دەيمەن، گراف، — دېدى ئۇ، — راستىنى ئېيتسام، كېچىچە بىر مىنۇتمۇ ئۇخلىمىدىم، ئۆيدىكىلەرمۇ ئۇخلىمىدى. ئېسىمنى يىغىۋېلىش ئۈچۈن سىزنىڭ سىزنىڭ ئۆز - ئۆزىڭىزگە ئىشەنگەن ھالدىكى تەمكىنلىكىڭىزنى كۆرۈشكە ئالدىرىدىم.

مونتې - كرىستو بۇ سەمىمىي دوستلۇق ئىپادىسىدىن تەسىرلەندى ۋە ماكسىملىيانغا قولىنى ئۇزىتىش ئورنىغا ئۇنى قۇچاقلىدى.

— موررىل، — دېدى ئۇ، — بۈگۈن مەن ئۈچۈن قۇتلۇق بىر كۈن بولدى، چۈنكى سىزدەك بىر ئادەمنىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم. ياخشىمۇسىز، ئېمىلىئې. شۇنداق قىلىپ، ماڭا ھەمراھ بولامسىلەر، ماكسىملىيان؟

— ئەلۋەتتە! بۇنىڭدىن گۈمانلىنىشقا بولامدۇ؟

— بىراق، گۈناھ مەندە بولسا...

— مەن تۇنۈگۈنكى ۋەقەنى كۆردۈمغۇ. سىزنىڭ شۇ چاغ-دىكى ئېغىر بېسىقلىقىڭىز كىچىچە كۆز ئالدىمدىن كەتمىدى. مەن ئۆز ئىچىمدە شۇنداق دېدىمكى، ئادەمنىڭ چىرايىدىكى ئىپادىسىگە ئىشىنىشكە بولسا، سىزدە گۈناھ يوق.

— لېكىن، ئالبېر سىزنىڭ دوستىڭىز ئەمەسمۇ.

— ئادەتتىكى تونۇشۇم.

— مەن بىلەن تۇنجى قېتىم كۆرۈشكەن كۈنىڭىز ئۇنىڭ بىلەن تونۇشقانمىدىڭىز؟

— ھە، شۇنداق. بۇنى سىز تىلغا ئالمىسىڭىز، ئېسىمدىنمۇ چىقىپ كېتىپتىكەن.

— تەشەككۈر سىزگە، موررىل.

گراف قوڭغۇراقنى بىر ئۇردى.

— مۇنۇلېپاپنى مېنىڭ نوتارىئۇسمغا ئەۋەتىپ بەر، — دېدى ئۇ دەرھال بېتىپ كىرگەن ئەلگە، — بۇ مېنىڭ ۋەسىيەتنامەم، موررىل. مەن ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ مەزمۇنىدىن ۋاقىپ بولىسىز.

— ئۆلگەندىن كېيىن دەمسىزا؟ — دەپ خىتاب قىلدى موررىل، — بۇ نېمىدېگىنىڭىز؟

— ھەر خىل ئېھتىماللارنى ھېسابقا ئېلىش كېرەك، دوستۇم، ھە، ئاخشام بىز ئايرىلغاندىن كېيىن نېمە ئىش قىلدىڭىز؟

— تورتونغا باردىم، ئويلىغىنىمدەك، بوشان بىلەن شاتوربنو شۇ يەردە ئىكەن. ئۇلارنى ئىزدەپ ئاران تاپتىم.

— شەرتلەرنى كېلىشىپ بولغان تۇرساق، ئۇلارنى ئىزدەپ نېمە قىلاتتىڭىز؟

— گراف، دۇئېل دېگەن جىددىي ئىش، ئۇنىڭدىن باش تارتىشقا بولمايدۇ.

— مېنى باش تارتىدۇ دەپ ئويلىغانمىدىڭىز؟

— ياق. سىز كۆپچىلىكنىڭ كۆز ئالدىدا ھاقارەتلەندىڭىز، ھازىر ھەممە خەقنىڭ ئاغزىدا شۇ گەپ؟

— شۇنداق بولغاندىن كېيىن يەنە نېمە گەپ؟

— مەن قورال تۇرىنى ئۆزگەرتىشكە، تاپانچىنىڭ ئورنىغا قىلىچ ئىشلىتىشكە ئۇلارنى ماقۇل كەلتۈرمەكچى بولدۇم، ئوق دېگەننىڭ كۆزى يوق.

— ئۇلار ماقۇل بولدىمۇ؟ — ئالدىراپ سوردى مونتې-كرىستو. ئۇنىڭ كۆڭلىدە ئۈمىد ئۇچقۇنى پەيدا بولغاندى.

— ئۇلار ئۇنىمىدى، چۈنكى ئۇلار سىزنىڭ قىلىچ ئىشلىتىشتىكى ماھارىتىڭىزنى بىلىدۇ.

— مۇنداق دەڭ! بۇ مەخپىيەتلىكىمنى ئۇلارغا كىم ئېيتىپ قويۇپتۇ؟

— قىلىچۋازلىق ئۇستازلىرى. سىز ئۇلارنى بېسىپ چۈشكەن ئىكەنسىز.

— دېمەك، ئۇلارنى ماقۇل كەلتۈرەلمەپسىز — دە؟

— قەتئىي ئۇنىمىدى.

— موررىل، — دېدى گراف، — سىز مېنىڭ تاپانچا ئېتىشىمنى كۆرۈپ باققانمۇ؟

— ياق.

— ئەمىسە كۆرۈپ بېقىڭ، ۋاقتىمىز يېتىدۇ.

مونتې-كرىستو ھېرسىدىس كىرگەندە قولىدا تۈتۈپ تۇرغان ھېلىقى تاپانچىنى ئالدى ۋە قارتىلار ئىچىدىن غىچىڭ تۇزنى تاللاپ ئېلىپ، ئۇنى تاختىغا چاپلاپ قويدى — دە، كەينى-كەينىدىن تۆت پاي ئوق ئېتىپ، چىترىنىڭ ئۈچ ياپرىقىنى ۋە ئايغىنى چىقاردى.

ھەربىر ئوق ئېتىلغاندا موررىلنىڭ چىرايى بارغانسېرى تاتىرىپ كەتتى. ئاندىن ئۇ مونتې-كرىستونىڭ كارامىتىنى

نامایان قىلغان ئوقلارنى كۆرۈپ باقتى. بۇ ئوقلارنىڭ چوڭلۇقى يېرىك پىتىرلاردىن ئارتۇق ئەمەس ئىدى.

— بۇ نېمىدېگەن كارامەت، — دېدى ئۇ، — قاراڭ بېقىڭا، ئېممانۇئېل!

ئاندىن ئۇ مونتې - كرىستوغا بۇرۇلدى.

— گىراف، — دېدى ئۇ، — خۇدا ھەققى، ئالىيجانابلىرى ئۆلتۈرۈۋەتمەڭ! ئۇ بىچارىنىڭ ئانىسى بار ئەمەسمۇ!

— توغرا، — دېدى مونتې - كرىستو، — لېكىن مېنىڭ ئانام يوق.

بۇ سۆزلەر شۇ قەدەر غەلىتە ئاھاڭدا ئېيتىلدىكى، موررېل-نىڭ تېنى شۇركۈنۈپ كەتتى.

— ھاقارەتلەنگۈچى سىزغۇ.

— ئەلۋەتتە، بۇنىڭ بىلەن نېمە دېمەكچى بولىسىز؟

— دېمەك، ئالدى بىلەن سىز ئاتاسىز.

— مەن ئاۋۋال ئاتامدىم؟

— ھەئە، ئۇلارنى شۇنىڭغا ماقۇل كەلتۈردۇم ياكى تۇغ-رىسىنى ئېيتقاندا، ئۇلاردىن شۇنى تەلەپ قىلدىم. بىز ئۇلارغا كۆپ يول قويدۇق. شۇڭا، ئۇلارمۇ ماقۇل دېيىشكە مەج-بۇر بولدى.

— ئېتىشىش ئارىلىقى قانچىلىك بولدۇ؟

— 20 قەدەم.

گرافنىڭ لەۋلىرىدە قورقۇنچلۇق كۈلۈمسىرەش ئىپادىلەندى.

— موررېل، — دېدى ئۇ، — ھازىر كۆرگىنىڭىزنى ئۇنۇتۇپ قالماڭ.

— ئەمدى ئالىيجانابلىرى پەقەت سىزنىڭ ھاياجانلىنىپ كېتىشىڭىزگىلا باغلىق بولۇپ قالدى.

— ھاياجانلىنىش؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىستو.

— ياكى مەردلىكىڭىزگە باغلىق بولىدۇ، دوستۇم. ئاتقان ئوقىڭىزنىڭ زايە كەتمەيدىغانلىقىنى بىلگەچكە، سىزگە شۇنداق دېيەلەيمەنكى، باشقا ئادەمگە بۇنداق گەپلەرنى قىلىش كۈلكىلىك بولار ئىدى.

— قانداق گەپ؟

— ئوقنى ئۇنىڭ قولىغا ياكى باشقا بىر يېرىگە تەگكۈزۈڭ، لېكىن ئۆلتۈرمەڭ.

— گېپىمنى ئاڭلاپ قويۇڭ، موررېل، — دېدى گراف، — موررېلنى ئۆلتۈرمەسلىك ھەققىدە ماڭا گەپ قىلىشىڭىز ھاجەت-سىز، موررېل ئۆلمەيدۇ. ئۇ، ئۆزىنىڭ دوستلىرى بىلەن بىللە ئۆ-يىگە بىمالال قايتىپ كېتىدۇ. مەن بولسام...

— ھە، سىزچۇ؟

— بۇ باشقا گەپ، مېنى زەمبىلگە سېلىپ كۆتۈرۈپ مېڭىشىدۇ.

— نېمە دەۋاتىسىز، گراف! — دەپ ۋارقىرىدى موررېل ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا.

— شۇنداق، قەدىرلىك موررېل. مورسېر مېنى ئۆلتۈرىدۇ. موررېل گرافقا ھاڭ - تاڭ بولۇپ قارىدى.

— گراف، ئاخشام بىر ئىش بولغانمىدى؟

— ئىلىپ جېڭىنىڭ ئالدىنقى كېچىسى بروت دۇچ كەلگەن ئىش مېنىڭ بېشىمغىمۇ كەلدى. مەن خىزىرنى كۆردۈم.

— شۇنىڭ بىلەن؟...

— شۇنىڭ بىلەن، خىزىر ماڭا «بۇ دۇنيادا يېتەرلىك ياشىدىڭ» دېگەن گەپنى قىلدى.

ماكسىمىلىئان بىلەن ئېممانۇئېل بىر - بىرىگە قارىشىپ قالدى. مونتې - كرىستو سائىتىنى چىقاردى.

— ماڭايلى، — دېدى ئۇ، — سائەت يەتتىدىن بەش

مىئوت ئۆتۈپتۇ. دۇئېل توپىتوغرا سائەت سەككزگە بەلگىلەنگەن.

كاربىدوردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا مونتې - كرىستو بىر ئىشكنىك ئالدىدا توختىدى. ماكسىملىئان بىلەن ئېممانۇئېل ئەدەب يۈزىسىدىن ئۆتۈپ كېتىشتى. بۇ چاغدا ئۇلار بىر كىمنىك يىغا ئاۋازىنى ۋە گرافنىك ئۇنىڭغا جاۋابەن ئۇلۇغ - كىچىك تىنغانلىقىنى ئاڭلاپ قالدى.

ئات - هارۋا تەييارلاپ قويۇلغانىدى. مونتې - كرىستو ئۆزىنىك سېكۇنداتلىرى بىلەن بىللە هارۋىغا ئولتۇردى. ئۇلار دەل سائەت سەككزگە ئۇلگۇرۈپ، بەلگىلەنگەن ئورۇنغا يېتىپ كېلىشتى.

— بىز بالدۇر كەپتۇق، — دېدى موررېل پەيتۇننىك پەنجىرىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ.

— ئەپۇ قىلىڭ، تەقسىر، — خوجايىنغا هەمراه بولۇپ كەلگەن باتىستېن سۆزگە ئارىلاشتى، — ئەنە ئاۋۇ دەرەخلەرنىڭ تۈۋىدە بىر هارۋا تۇرغانىدەك قىلىدۇ.

مونتې - كرىستو پەيتۇنىدىن ئەپچىللىك بىلەن سەكرەپ چۈشتى - دە، ئېممانۇئېل بىلەن ماكسىملىئاننىڭ چۈشۈشىگە هەمكارلىشىپ، ئۇلارغا قولىنى بەردى. ماكسىملىئان گرافنىك قولىنى قويۇپ بەرمەي تۇتۇۋالدى.

— خۇداغا شۈكۈر، — دېدى ئۇ، — ئۆزىدە گۇناه يوق ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ، خاتىرجەملىك بىلەن هاياتىنى تەۋەككۈلگە قويغان ئادەمنىك قولى مانا مۇشۇنداق بولۇشى كېرەك.

— دەرۋەقە، — دېدى ئېممانۇئېل، — ئەنە ئاۋۇ يەردە ئىككى يىگىت ئايلىنىپ يۈرىدۇ. كىمنىدۇر كۈتۈپ تۇرغانىدەك كۆرۈنىدۇ.

مونتې - كرىستو موررېلنى بىرنەچچە قەدەم نېرىغا باشلاپ باردى.

— ماكسىملىئان، — دەپ سورىدى ئۇ، — سىزنىك سۆيگۈنىڭىز بارمۇ؟

موررېل مونتې - كرىستوغا هەيران بولۇپ قارىدى.

— تەپسىلىي سۆزلەشكە قىستىمايمەن، قەدىرلىك دوستۇم. يا «بار»، يا «يوق» دېسىڭىزلا بولدى. سىزدىن سورايدىغىنىم شۇ.

— سۆيگۈنۈم بار، گراف.

— ئۇنى بەك ياخشى كۆرەمسىز؟

— جېنىمدىن ئارتۇق كۆرىمەن.

— يەنە بىر ئۇمىدىم يوققا چىقتى، — دېدى مونتې - كرىستو ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، — بىچارە گايدە!

— گراف، — دەپ خىتاب قىلدى موررېل، — ناۋادا مەن سىز بىلەن ئوبدان تونۇشمىغان بولسام، سىزنى قورقۇۋاتمىدۇ دەپ ئويلاپ قېلىشىم مۇمكىنىدى.

— نېمە ئۈچۈن؟ بىر قەدىرلىك ئادىمىمىدىن ئايرىلىش ئالدىدا ئۇلۇغ - كىچىك تىنسام شۇنداق دەپ ئويلامسىز؟ سىز جەڭچى، موررېل، سىز باتۇرلۇقنىك قانداق بولىدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىشىڭىز كېرەك. مەن ئۆز جېنىمنى ئويلاۋاتمايمەن. مەن 20 يىللىق ئۆمرۈمنى هايات بىلەن ماماتنىك ئارىلىقىدا ئۆتكۈزدۈم. ئەمدى ئۆلسەم مەيلى ئەمەسمۇ. مالال بولماڭ، موررېل، ئەگەر بۇنى ئاجىزلىق دېيىشكە بولسا، بۇ ئاجىزلىقنى يالغۇز سىزلا كۆرىدىڭىز. مەن شۇنى بىلمەنكى، بۇ دۇنيا گويا بىر مېهمانخانىغا ئوخشايدۇ. بۇ مېهمانخانىدىن ئىزىتنى ساقلاپ، ئەدەب بىلەن خوشلىشىپ، قەرزلەرنى تۆلەپ چىقىپ كېتىشنى بىلىش كېرەك.

— باربكاللا، — دېدى موررېل، — بۇ بەك ئورۇنلۇق گەپ بولدى. هە، تاپانچىڭىزنى ئالغاچ كەلدىڭىزمۇ؟

— مەنمۇ؟ ئۇنداق قىلىشنىك نېمە هاجىتى؟ ئاۋۇ جانابلار تاپانچا ئېلىپ كەلگەندۇر.

— بېرىپ ئۇقۇپ باقاي، — دېدى موررېل.

— ماقۇل، بىراق شۇنىڭدىن باشقا گەپ قىلماڭ.
— خاتىرجەم بولۇڭ.
موررىل شاتو ـ رېنو بىلەن بوشانىنىڭ ئالدىغا مېڭىپ كەتتى. ئۇلار ئىككىسى موررىلنىڭ كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭ ئالدىغا بىرنەچچە قەدەم ماڭدى. يىگىتلەر ئۆزئارا تەزىم قىلىشتى. ئۇلارنىڭ سالاملىشىشى دوستانە كەيپىياتتا بولمىغان ھالەتتىمۇ، ئەدەب ـ قائىدىلىك بولدى.
— ئەپۇ قىلىڭلار، جانابلار، — دېدى موررىل، — لېكىن مەن مورسىر ئەپەندىنى كۆرمەيۋاتىمەنغۇ.
— ئۇ، بۇگۈن سەھەردە ئادەم ئەۋەتىپ، بىز بىلەن دۇئېل مەيدانىدا كۆرۈشىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرغاندى، — دېدى شاتو ـ رېنو.
— ھە، مۇنداق ئىكەن ـ دە، — دەپ قويدى موررىل.
بوشان سائىتىگە قارىدى.
— سەككىزدىن بەش مىنۇت ئۆتتى. بۇنسى تېخى كېچىكتى دېيىشكە بولمايدۇ، موررىل ئەپەندى، — دېدى ئۇ.
— مەنمۇ ئۇنداق دېمەكچى ئەمەس ئىدىم، — دېدى ماكسىملىئان.
— ھە، مانا، پەيتۇن كېلىۋاتىدۇ، — ئۇلارنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى شاتو ـ رېنو.
ئۇلار تۇرغان جايغا كېلىدىغان يوللارنىڭ بىرىدە بىر ھارۋا تېز كېلىۋاتاتتى.
— جانابلار، — دېدى موررىل، — سىلەر تاپانچا ئالغاچ كەلگەنسىلەر؟ گراف مونتې ـ كرىستو ماڭا ئۆزىنىڭ تاپانچىسىنى ئىشلىتىش ھوقۇقىدىن ۋاز كەچكەنلىكىنى ئېيتتى.
— بىزمۇ شۇنداق بولۇشنى ئويلىغانىدۇق، — دېدى بوشان، — شۇڭا، مەن كېرەك بولۇپ قالار دەپ ئۆتكەن ھەپتىدە سېتىۋالغان تاپانچىلىرىمنى ئېلىپ كەلدىم. بۇ تاپانچىلار

يېڭى، تېخى بىر قېتىممۇ ئىشلىتىلمىگەن. كۆرۈپ باقامسىز؟
— گېپىڭىزدىن قايتماندا، — دېدى موررىل تەزىم قىلىپ، — مورسىر ئەپەندى بۇ تاپانچىلارنى ئىشلىتىپ باقماپتۇ. شۇنداق ئىكەن، ئەلۋەتتە، سىزنىڭ ئېيتقان سۆزىڭىز يېتەرلىك.
— جانابلار، — دېدى شاتو ـ رېنو، — مورسىر كەلمەپتۇ. قارىغىلار!
دەرۋەقە ئۇلارنىڭ ئالدىغا فرانس بىلەن دېبرې كېلىۋاتاتتى.
— جانابلار، سىلەر قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالدىڭلار؟ — دېدى شاتو ـ رېنو ئۇلارنىڭ قولىنى قىسىپ.
— شۇنىڭ ئۈچۈن كەلدۇقكى، — دېدى دېبرې، — بۇگۈن سەھەردە ئالبېر بىزنى بۇ يەرگە كېلىشكە چاقىرغانىدى.
بوشان بىلەن شاتو ـ رېنو ھەيران بولۇپ بىر ـ بىرىگە قارىدى.
— جانابلار، — دېدى موررىل، — بۇنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنىۋاتقاندەك قىلىمەن.
— قېنى ئېيتىپ بېقىڭا.
— مەن تۇنۈگۈن كۈندۈزى مورسىر ئەپەندىنىڭ مېنى كەچتە ئوپېراغا چاقىرىپ يازغان خېتىنى تاپشۇرۇۋالغانىدىم.
— ئۇنداق خەتنى مەنمۇ ئالغان، — دېدى دېبرې.
— مەنمۇ ئالغان، — دېدى فرانس.
— بىزمۇ ئالغان، — دېيىشتى بوشان بىلەن شاتو ـ رېنو
— ئۇ، ئۆزىنىڭ دۇئېلغا چاقىرىشىغا سىلەرنى شاھىت قىلماقچى بولغان، — دېدى موررىل، — ئەمدى سىلەرنى دۇئېلىنى كۆرۈشكە چاقىرىپتۇ.
— شۇنداق، — دېيىشتى يىگىتلەر، — سىزنىڭ دېگىنىڭىز دەك بولسا، موررىل ئەپەندى.
— بىراق، ئالبېر ئۆزى كەلمەيۋاتىدىغۇ، — دەپ غودۇڭشىدى شاتو ـ رېنو، — ئۇ ھازىر ئون مىنۇت كېچىكتى.

— مانا، ئۇمۇ كەلدى، — دېدى بوشان، — ئات مىنىپ كېلىۋاتىدۇ. قاراڭلار، ئېتىنى بولۇشىغا چاپتۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ. بىر مالىيمۇ بىللە كەپتۇ.

— نېمىدېگەن بەڭباشلىق، — دېدى شاتو - رېنو، — تاپانچا ئېتىشىش ئالدىدىمۇ ئات مىنگەن بارمۇ! ئۇنىڭغا مۇنداق قىلماسلىقنى قايتا - قايتا چېكىلىگەنىدىم.

— قاراپ بېقىڭا، — دېدى بوشان، — يەنە تېخى گالىستۇك چىگىۋاپتۇ، چاپىنىنىڭ ئالدى ئوچۇق، ئاق كۆڭلەك. ئەمدى يەنە قورسىقىغا نىشان قىلىپ بىر چەمبەر سىزىۋالسا بوپتىكەن. شۇنداق قىلسا، ئوقنى تەككۈزۈش بەك ئاسان بولاتتى!

شۇ ئەسنادا ئالبېر ئۇلارغا ئون قەدەمچە يېقىنلاپ كەلدى. ئۇ، ئاتنى توختىتىپ، يەرگە سەكرەپ چۈشتى - دە، تىزگىنىنى مالايغا تاشلاپ بەردى. ئۇنىڭ يۈزى تاتىرىپ كەتكەن، كۆزلىرى قىزىرىپ، قاپاقلىرى ئىششىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ تۇن بويى ئۇخلىمىغانلىقى روشەن ئىدى. ئۇنىڭ چىرايى ئۆزىگە خاس بولمىغان ھالدا جىددىي ۋەغەمكىن ئىدى.

— جانابلار، — دېدى ئۇ، — تەكلىپىمنى يەردە قويماي كەلگەنلىكىڭلار ئۈچۈن رەھمەت. مۇشۇنداق دوستلۇق ئىپادىسىنى كۆرسەتكىنىڭلاردىن ئىنتايىن مىننەتدارمەن.

موررېل ئۇلاردىن يىراقتىراق تۇراتتى. ئۇ مورسېر كېلىشى بىلەنلا بىر چەتكە ئۆتۈپ تۇرغانىدى.

— سىزگىمۇ رەھمەت، موررېل ئەپەندى، — دېدى ئالبېر، — يېقىنراق كەلسىڭىزچۇ، سىزمۇ بىزگە يات ئەمەس.

— تەقسىر، — دېدى ماكسىملىئان، — خەۋرىڭىز بولمىسا كېرەك، مەن گراف مونتې - كرىستوغا سېكۇندات بولدۇم.

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغانىدىم. ئەمىسە تېخىمۇ ياخشى بوپتۇ! بۇ يەردە پەزىلەتلىك كىشىلەر قانچە كۆپ بولسا شۇنچە ياخشى.

— موررېل ئەپەندى، — دېدى شاتو - رېنو، — ئەمدى گراف مونتې - كرىستوغا مورسېر ئەپەندىنىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلىپ قويىسىڭىز بولىدۇ.

موررېل مېڭىش ئۈچۈن ئارقىغا بۇرۇلدى. بۇ چاغدا بوشان پەيتۇن ئىچىدىن تاپانچا سىلىنغان ساندۇقچىنى چىقىرىپ ئېلىۋاتاتتى.

— توختاڭلار، جانابلار، — دېدى ئالبېر، — مېنىڭ گراف مونتې - كرىستوغا ئېيتىدىغان ئىككى ئېغىز سۆزۈم بار.

— ئايرىم سۆزلىشەمسىز؟ — دەپ سورىدى موررېل.

— ياق، ھەممەيلەننىڭ ئالدىدا سۆزلەيمەن.

ئالبېرنىڭ سېكۇنداتلىرى ئەجەبلىنىپ، بىر - بىرىگە قاراشتى. فرانس بىلەن دېبرې بوش ئاۋازدا ئۆزئارا بىر نېمىلەرنى دېيىشىۋالدى. موررېل بولسا، ئېتىشىش ۋاقتىنىڭ كۆتۈلمىگەندە بۇنداق كەينىگە سۈرۈلگەنلىكىدىن خۇشال بولۇپ، ئىممانۇئېل بىلەن بىرلىكتە ئۈيىاق - بۇيىاققا مېڭىپ يۈرگەن گرافنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— ئۇنىڭ ماڭا نېمە ئىشى بار ئىكەن؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىستو.

— بىلمەيمەن، سىزگە دەيدىغان گېپىم بار دەيدۇ.

— كىشىنى يەنە ھاقارەتلەپ، خۇدانىڭ غەزىپىنى قوزغىمىسۇن! — دېدى مونتې - كرىستو.

— ئۇنداق نىيىتى يوقتەك تۇرىدۇ، — دېدى موررېل.

گران ماكسىملىئان ۋە ئىممانۇئېلنىڭ ھەمراھلىقىدا ئالبېرنىڭ ئالدىغا ماڭدى. ئۇنىڭ خاتىرجەم ۋە تەمكىن چىرايى ئالبېرنىڭ ھاياجانغا تولغان چىرايىغا تۆپتىن ئوخشىمايتتى. ئالبېرمۇ دوستلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىۋاتاتتى. بىر - بىرىگە ئۇچ قەدەم قالغاندا ئۇلار توختاشتى.

— جانابلار، — دېدى ئالبېر، — يېقىنراق كېلىڭلار.

مەن ھازىر گىراف مونتې ـ كرىستوغا شەرەپ بىلەن ئېيتىدىغان گېپىمدىن بىر ئېغىز سۆزنىمۇ قالدۇرماي ئاڭلىشىڭلارنى خالايمەن. بۇ سۆزلىرىم سىلەرگە ھەرقانچە ئەجەبلىنەرلىك تۇيۇلسىمۇ، كېيىن بۇ ئىشنى بىلىشنى خالىغان ھەممە كىشىگە مېنىڭ ئېيتقانلىرىمنى ئەينەن سۆزلەپ بېرىشىڭلار كېرەك.

— سۆزلەڭ، تەقسىر، — دېدى مونتې ـ كرىستو.

— گىراف، — دەپ سۆز باشلىدى ئالبېر. ئۇنىڭ ئاۋازى باشتا تىترەپ چىققان بولسىمۇ، سۆزلىگەنسېرى كۈچىيىپ باردى، — مەن سىزدىن مۇرسىر ئەپەندىنىڭ ئېيىردىكى ئىشنى پاش قىلدى دەپ يامانلىغانىدىم، چۈنكى گىراف مۇرسىر ھەرقانچە گۇناھ قىلغان بولسىمۇ، ئۇنى سىزنىڭ جازاغا تارتىش ھوقۇقىڭىز يوق دەپ ھېسابلايتتىم. ھالبۇكى، سىزنىڭ بۇنداق قىلىشقا ھەقلىق ئىكەنلىكىڭىزنى ئەمدى بىلدىم. فېرنان موندېگونىڭ ئەلى پاشاغا خائىنلىق قىلىپ، ئۆتكۈزگەن گۇناھى ئەمەس، بەلكى بېلىقچى فېرناننىڭ سىزگە سۈيىقەست قىلىپ ئۆتكۈزگەن گۇناھى ۋە شۇنىڭ نەتىجىسىدە كېلىپ چىققان مىسلىسىز بەختسىزلىكلەر مېنىڭ سىزنى ئەيىبلەپ خاتا قىلغانلىقىمنى چۈشەندۈردى. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ گۈۋاھچىلىرىم ئالدىدا سىزگە شۇنى جاكالايمەنكى، تەقسىر، سىزنىڭ ئاتامدىن ئۆچ ئېلىشقا ھەققىڭىز بار. مەن، ئۇنىڭ ئوغلى، بۇنىڭدىنمۇ ئېغىر چارە قوللانمىغىنىڭىزغا رەھمەت ئېيتىمەن!

مۇبادا، بۇ يەردە تۇرغانلارنىڭ باشلىرى ئۇستىدە ئۇشتۇمتۇت چاقماق چېقىلغان بولسىمۇ، ئۇلارنى ئالبېرنىڭ بۇ سۆزلىرىدەك گاڭگىرىتىپ قويمىغان بولار ئىدى.

مونتې ـ كرىستو چەكسىز مىننەتدارلىق ئىپادىسى جىلۋىلەنگەن كۆزلىرىنى ئاستا ئاسمانغا قاراتتى. ئۇ، رەببىم قاراۋچىلىرىنىڭ قولىدا شۇنچىلىك قەيسەرلىكىنى نامايان قىلغان مەجەزى ئىتتىك ئالبېرنىڭ كۆتۈلمىگەندە ئۆز غۇرۇرىنى مۇشۇنداق يەرگە ئۇرغان

لىقىنى كۆرۈپ، نېمەدېيىشنى بىلمەي قالدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ، بۇ ئىشتا مېرسېدېسنىڭ تەسىرى بولغانلىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ ئۆزىنى قۇربان قىلماقچى بولغاندا مېرسېدېسنىڭ پەزىلەتلىك قەلبى نېمە ئۈچۈن بۇنىڭغا توسقۇنلۇق قىلمىغانلىقىنى ئەمدى چۈشەندى.

— تەقسىر، — دېدى يەنە ئالبېر، — سىزگە ئېيتقان ناماقۇللىقىمنى يېتەرلىك بولدى دەپ ھېسابلىسىڭىز ماڭا قولىڭىزنى بېرىڭ. سىزنىڭ پاكلىقىڭىز ۋە پەزىلىتىڭىزنى ئۇققاندىن كېيىن، ئۆزۈمنىڭ خاتالىقىمنى تونۇشنى ئەڭ زور پەزىلەت دەپ ھېسابلىدىم. خاتالىقىمنى ئېتىراپ قىلىش — شەخسەن ئۆزۈمنىڭ ئىشىم. مەن بۇرۇن مەسلىگە ئىنسانلار كۆزى بىلەن قارىغانلىقىم ئۈچۈن قىلغان ئىشىمنى توغرا دەپ بىلگەنىدىم. لېكىن سىز، سىز تەڭرىنىڭ ئىرادىسى بويىچە ئىش قىلغانىكەنسىز. بىزنى پەقەت پەرىشتىلا ئۆلۈمدىن توسۇپ قالالايتتى. مانا ئەمدى ئاشۇ پەرىشتە يەرگە چۈشتى. توغرا، ئۇ پەرىشتە بىزنى دوست قىلالايدۇ. بىزنىڭ ئەمدى دوست بولۇشىمىز مۇمكىن ئەمەس. شۇنداقتىمۇ، بىر ـ بىرىمىزنى ھۆرمەت قىلىدىغان ئادەملەردىن بولۇپ قالايلى.

مونتې ـ كرىستو كۆزلىرىگە ياش تولغان ھالدا ئېغىر نەپەس ئېلىپ، ئالبېرغا قولىنى ئۇزاتتى. ئالبېر ئۇنىڭ گويا ئەۋلىيادەك كۆرۈپ، ئۇنىڭ تولىنى چىڭ قىستى.

— جانابلار، — دېدى ئۇ، — گراف مونتې ـ كرىستو مېنىڭ ناماقۇللىقىمنى قوبۇل قىلدى. مەن ئۇنىڭغا يېنىكلىك قىلىپ قويغانىكەنمەن. يېنىكلىك ياخشىلىققا باشلىمايدۇ. مېنىڭ قىلغىنىم خاتا بوپتۇ. مانا ئەمدى ئۆز خاتالىقىمنى يۇيۇپ تاشلىدىم. ۋىجدانىمنىڭ بۇيرۇقى بويىچە ئىش قىلغىنىم ئۈچۈن مېنى قورقۇنچاق دەپ ئاتىماسلىقىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن. ۋەھالەنكى، مېنىڭ بۇ ئىشىمنى كىشىلەر خاتا چۈشىنىپ قالسا، —

دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ، گويا‌كى بارلىق دوست ۋە رەقىبلەرنى ئاگاھلاندۇرغاندەك بېشىنى مەغرۇرلۇق بىلەن ئېگىز كۆتۈرۈپ، — ئۇ چاغدا مەن ئۇلارنىڭ كۆز قارىشىنى ئۆزگەرتىشكە تىرىشمەن.

— بۇگۈن كېچىدە نېمە ئىش بولۇپ ئۆتكەندۇر؟ — دەپ سوردى بوشان شاتو - رېنودىن، — مېنىڭچە، بىز بۇ يەردە بەك ئوسال ئورۇنغا چۈشۈپ قالدۇق.

— دەرۋەقە، ئالبېرنىڭ قىلغىنى يا تولىمۇ پەسكەشلىك، يا بەك ئالىيجانابلىق بولدى، — دەپ جاۋاب قايتۇردى بارون.

— بۇ قانداق كەپ بولغىنى؟ — دېدى دېبرې فرانسىقا، — گراف مونتې - كرىستو مورسېرنىڭ شەرەپلىك نامىنى يوققا چىقارغان تۇرسا، مورسېرنىڭ ئوغلى ئۇنىڭ قىلىقىنى توغرا دەيدىغۇ! ناۋادا مېنىڭ ئائىلەمدە بۇنداق يانسىنا ۋەقەسى ئون قېتىم يۈز بەرسە، ئون قېتىم سوقۇشقان بولاتتىم.

مونتې - كرىستو بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، قوللىرىنى پەسكە سائىگىلىتىپ، 24 يىللىق ئەسلىمىلەرنىڭ ئېغىرلىقىدىن مۇڭلىنىپ، ئالبېرنىمۇ، بوشانىنمۇ، شاتو - رېنونىمۇ ۋە بۇ يەردىكى باشقىلارنىمۇ ئويلىمىدى. ئۇ، باتۇر ئايالنى ئويلايتتى. ئۇ ئايال ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ، ئوغلىنى ئۆلتۈرمەسلىكنى ئۆتۈنگەن؛ گراف ئۇنىڭغا جاۋابەن ئۆز جېنىنى قۇربان قىلىشقا ۋەدە بەرگەن؛ ئەمدى ئۇ ئايال ئۆزىنىڭ دەھشەتلىك ئائىلە مەخپىيەتلىكىنى ئاشكارىلاش بەدىلىگە ئۇنىڭ ھاياتىنى قوغداپ قالغانىدى. بۇ مەخپىيەتلىك، ئېھتىمال، ئالبېرنىڭ پەرزەنتلىك مېھرىنى مەڭگۈلۈكە يوق قىلغاندۇر.

— بۇ يەنىلا تەڭرىنىڭ ئىرادىسى! — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — شۇنداق، مېنى تەڭرى بۇ يولغا سالغانلىقىغا بۈگۈن ھەقىقىي ئىشەندىم!

سەككىزىنچى باب

ئانا ۋە ئوغۇل

گراف مونتې - كرىستو غەمكىن ۋە سالاپەتلىك تەبەسسۇم بىلەن تەزىم قىلىپ، يېگىتلەر بىلەن خوشلاشتى - دە، ماكسىمىلىئان ۋە ئېممانۇئېل بىلەن بىرلىكتە ئۆزىنىڭ پەيتۇنىغا ئولتۇردى.

ئالبېر، بوشان ۋە شاتو - رېنو دۇئېل مەيدانىدا يالغۇز قېلىشتى. ئالبېر ئۆز سېكۇندانتلىرىغا سوئال نەزەرى بىلەن قارىدى. ئۇنىڭ بۇ قارىشىدا گەرچە قورقۇنچلۇق ئالامىتى ئىپادىلەنمىگەن بولسىمۇ، ھەرھالدا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەگە قارىتا ئۇلارنىڭ كۆز قارىشىنى بىلمەكچى بولغانلىقى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

بىرىنچى بولۇپ، بوشان سۆز ئاچتى. ئۇ باشقىلارغا قارىغاندا كۆڭلى يۇمشاق بولغىنى ئۈچۈنمۇ يا‌كى مىجەزى تۆز بولغىنى ئۈچۈنمۇ، ئىشقىلىپ، مۇنداق دېدى:

— تەبرىكلەيمەن، قەدىرلىك دوستۇم، بۇ كۆڭۈلسىز ۋەقە كۈتۈلمىگەندە ئەجەب ئوڭۇشلۇق بىر تەرەپ بولدى.

ئالبېر گەپ قىلمىدى. شاتو - رېنو ئۆزىنىڭ ئىنچىكە ھاسا تايىقىنى ئۆتۈكىنىڭ قونچىسىغا ئۇرۇپ ئويناپ تۇراتتى.

— قايتمايلىمۇ، — دېدى ئۇ ئاخىرى بۇ قولايسىز سۆكۈناتنى بۆزۈپ.

— ماقۇل، — دېدى بوشان، — ئالدى بىلەن مورسېرغا ئاپىرىپ ئېيتىشىمغا رۇخسەت قىلىك. ئۇ بۇگۈن مەردانىرچە كەك

قورساقلىق قىلدى... بۇنداق كەڭ قورساقلىق بىزنىڭ دەۋرىمىزدە كەم ئۇچرايدۇ!

— شۇنداق، — دېدى شاتو - رېنو.

— شۇ قەدەر ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش ھەقىقەتەن كىشىنى ئەجەبلەندۈرىدۇ، — دېدى يەنە بوشان.

— ئەلۋەتتە. ھەر ھالدا مەن بولسام ئۆزۈمنى ئۇنداق تۇتۇۋالالماس ئىدىم، — دېدى شاتو - رېنو سوغۇق تەلەپپۇزدا ئىككى بىسلىق قىلىپ.

— جانابلار، — دېدى ئالبېر، — قارىغاندا سىلەر گىراف مونتې - كرىستو بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا ئادەتتىكىدىن باشقىچىرەك بىر ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى چۈشەنمىگەندەك قىلىسىلەر...

— ياق، ياق ئۇنداق ئەمەس، — دېدى بوشان، — لېكىن بەزى غەيرىتخورلار سىزنىڭ بۇنداق قەھرىمانلىقىڭىزنى توغرا چۈشەنمەي قېلىشى مۇمكىن. شۇڭا، قاچانلا بولمىسۇن بىر كۈنى بۇ ئىشىڭىزنىڭ سەۋەبىنى چۈشەندۈرۈشكە مەجبۇر بولىسىز. ھەتتا شۇ قەدەر جىددىيلىشىپ قېلىشىڭىز مۇمكىنكى، بۇ سىزنىڭ سالامەتلىكىڭىز ۋە ئۆزۈن ئۆمۈر كۆرۈشىڭىزگە دەخلى يەتكۈزۈشى مۇمكىن. سىزگە دوستانە مەسلىھەت بېرەيمۇ؟ سىز ئەمدى نېئاپول، گائاگا ياكى پېتېربۇرگدەك بىر يەرگە كېتىڭ. ۋۇجدان مەسىلىسىگە بىزنىڭ ھاماقەت پاردىزلىقلىرىمىزدىن ئاقىلانىرەك قارايدىغان، تەنچىرەك بىر يەرگە بېرىپ ماكانلىشىۋېلىڭ. ئاندىن، تاپانچا ئېتىش ۋە قىلىچۋازلىق قىلىشنى ئوبدانراق ئۆگىنىۋېلىڭ. بىرنەچچە يىل ئۆتكەندىن كېيىن بۇ يەردىكىلەر سىزنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كېتىدۇ. قانچىكى جەڭگىۋارلىق ماھارىتىڭىزنىڭ داڭقى پاردىزغا يېتىپ كەلسە، شۇ چاغدا فرانسىيەگە تەنچىقنا قايتىپ كېلەرسىز. سىزنىڭ پىكرىڭىز قانداق، شاتو - رېنو؟

— سىزنىڭ پىكرىڭىزگە تامامەن قوشۇلىمەن، — دېدى بارون، — ئادەتتە، ئەمەلگە ئاشمىغان دۈئىلدىن كېيىن ناھايىتى جىددىي دۈئىللار يۈز بېرىدۇ.

— تەشەككۈر، سىلەرگە، جانابلار، — سوغۇق ئاھاڭدا جاۋاب قايتۇردى ئالبېر. — سىلەرنىڭ مەسىلەتلىرىڭلارنى قوبۇل قىلىمەن. بۇ مەسىلىھەتلەرنى سىلەر بەرگىنىڭلار ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ئۆزۈم فرانسىيەدىن كېتىشنى قارار قىلغىنىم ئۈچۈن قوبۇل قىلدىم. شۇنداقلا، سىلەرنىڭ ماڭا سېكۇندات بولغىنىڭلار ئۈچۈنمۇ تەشەككۈر ئېيتىمەن. بۇ ئىشلارنى قانچىلىك يۇقىرى باھالىغانلىقىمنى ئۆزۈڭلار ئويلاپ كۆرۈڭلار، چۈنكى مەن سىلەرنىڭ مۇشۇ گېپىڭلارنى ئاڭلىغاندىن كېيىنمۇ پەقەت ماڭا سېكۇندات بولغىنىڭلارنىلا يۈز خاتىرىسىنى قىلمۇاتىمەن.

شاتو - رېنو بىلەن بوشان بىر - بىرىگە قاراشتى. ئالبېرنىڭ سۆزلىرى ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسىگە ئوخشاش تەسىر قىلدى. ئۇ تەشەككۈر بىلدۈرۈپ. بۇ سۆزلەرنى قىلغاندا ئاۋازى شۇنداق كەسكىنلىك بىلەن جاراڭلىدىكى، ئەگەر بۇ سۆھبەت يەنە داۋاملاشقان بولسا، ئۇچىلىسى قولايسىز ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان بولار ئىدى.

— خەير - خوش، ئالبېر! — دېدى بوشان ۋە مەنىسىدە مەسلىك بىلەن ئۇنىڭغا قولىنى ئۇزاتتى. لېكىن ئالبېر چوڭقۇر خىيالغا كەتكەندەك كۆرۈنەتتى: ھەر ھالدا ئۇ، بوشانىنىڭ ئۇزىتىلغان قولىنى كۆرمىگەندەك تۇراتتى.

— خوش، — دېدى شاتو - رېنو ۋە ھاسا تايىقىنى سول قولىغا ئېلىپ، ئوڭ قولى بىلەن خوشلىشىش ئىشارىسى قىلدى.

— خوش! — دېدى ئالبېر چىشلىرىنى كىرىشتۈرۈپ. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە بېسىۋېلىنغان غەزەپ، نەپرەت، رەنجىش ئالاھەتلىرى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ ئىككى سېكۇندانتى ھارۋىغا ئولتۇرۇپ كېتىپ قالماندىن كېيىن ئۇ يەنە بىر ئەسناغىچە شۇك تۇردى. ئاندىن شددەتلىك ھەرىكەت قىلىپ، مالىيە دەرەخقە باغلاپ قويغان ئاتنى يېشىۋالدى - دە، بىر سەكرەپ ئېگەرگە مىندى ۋە پارىژ تەرەپكە چېپىپ كەتتى. چارەك سائەتتىن كېيىن ئۇ ئېلدېر كوچىسىدىكى ھويلىغا كىردى.

ئۇ ئاتنىن چۈشۈۋاتقاندا دېرىزە پەردىسىنىڭ كەينىدە تۇرغان گراف مورسېرنىڭ تاتىرىپ كەتكەن چىرايىنى كۆرۈپ قالدى ۋە ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، تەتۈر قارىۋالدى - دە، ئۆزىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

ئۇ بوسۇغىدا توختىدى ۋە باللىق چاغلىرىدىن تارتىپ ئۇنىڭغا ھۆزۈر بېغىشلاپ كەلگەن ئۆي بىساتىغا ئاداققى نەزەر-نى تاشلىدى. تاملاردىكى رەسىملەرگە ئەڭ ئاخىرقى قېتىم قارىدى. رەسىملەردىكى ئادەملەر گويا ئۇنىڭغا كۈلۈپ قاراۋاتقاندەك، سىزما مەنزىرىلەر گويا تەبىئي رەڭ ئالغاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

ئاندىن ئۇ، دۇب ياغىچىدىن ياسىلىپ ئالتۇن رەڭدە ھەل بېرىلگەن رامكىدىن ئانىسىنىڭ سۈرىتىنى چىقىرىۋالدى ۋە ئۇنى كانايچە قىلىپ يۆگىدى.

شۇندىن كېيىن ئۇ ئۆزىنىڭ تۇرىكىيەدە ياسالغان زىننەت-لىك قىلىچىنى، ئەنگلىيەدە ياسالغان ئېسىل مىلتىقلىرىنى، ياپونىيە چىنىلىرىنى، كۆمۈش قاچىلىرىنى، فېشېر ۋە بارىنىڭ ئىمزالىرى چېكىلگەن مىس ھەيكەللىرىنى يىغىشتۇرۇشقا كىرىشتى؛ ئىشكاپلارنى قاراپ چىقىپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى قۇلۇپلىدى؛ يانچۇقىدىكى پۇللىرىنى ۋە قاچا، قوتا، تاكچىلاردا تولۇپ ياتقان قىممەتلىك بۇيۇملىرىنى شەرەنىڭ تارتمىسىغا سالدى ۋە شۇ تارتمىنى ئوچۇق قويدى، بۇلارنىڭ ئېنىق تىزىمىنى يازدى ۋە

تىزىملىكنى ئەڭ كۆرۈنەرلىك ئورۇندا تۇرغان بىر شەرەنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، شەرە ئۈستىدىكى دۆۋىلىنىپ ياتقان كىتاب ۋە قەغەزلەرنى ئېلىۋەتتى.

ئۇ، شۇ ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقاندا ئۇنىڭ مەھرىمى كىردى.

— نېمە ئىشىڭىز بار؟ — سوردى ئالبېر ھەسرەت-ئادامىتى ئىپادىلىنىپ تۇرغان ئاھاڭدا.

— ئەپۇ قىلىڭ، تەقسىر، — دېدى مەھرەم، — مېنىڭ بۇ يەرگە كىرمەسلىكىمنى ئېيتقانىدىڭىز، بىراق مېنى گراف مورسېر چاقىرىۋاتىدۇ.

— چاقىرسا نېمە بوپتۇ؟ — سوردى ئالبېر.

— سىزنىڭ رۇخسىتىڭىزنى ئالماي تۇرۇپ، گرافنىڭ ئالدىغا كىرىشكە پېتىنالمىدىم.

— نېمىشقا؟

— گراف مېنىڭ سىز بىلەن بىللە دۇئېلغا بارغىنىمنى بىلىدىغان بولسا كېرەك.

— ئېھتىمال، — دېدى ئالبېر.

— ئۇ مېنى ئۇ يەردە نېمە بولغانلىقىنى ئۇقۇش ئۈچۈن چاقىردى بولغاي. ئۇنىڭغا نېمە دېسەم بولىدۇ؟

— راستىنى ئېيتىڭ.

— دۇئېل ئەھۋالىمۇ ئاشكارا دەمدىم؟

— مېنىڭ گراف مونتې - كرىستوغا ناماقۇل بولغىنىمنى ئېيتىڭ. مېڭىڭ.

مەھرەم تەزىم قىلىپ، چىقىپ كەتتى.

ئالبېر يەنە تىزىملىكنى تولدۇرۇشقا كىرىشتى. ئۇ، بۇ ئىشنى تاماملاپ تۇرۇشىغا ھويلا تەرەپتىن ئات تۇياقلىرىنىڭ دۈپۈرلىشى ۋە ھارۋا چاقلىرىنىڭ تاراقلىشى ئاڭلاندى. ئۇ، دېرىزە

ئۇۋىگە كەلدى ۋە ئاتىسىنىڭ پەيتۇنغا ئولتۇرۇپ، چىقىپ كەتكەنلىكىنى كۆردى.

گرافنىڭ كەينىدىن دەرۋازا يېپىلغاندىن كېيىن ئالبېر ئانىسى تۇرۇشلۇق ئۆيگە چىقتى. بۇ يەردە ئۆزىنىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلغۇدەك ئادەم بولمىغانلىقتىن، ئۇ ئۇدۇل مېرسېدېسنىڭ ھۇجرىسىغا كىردى ۋە كۆز ئالدىدا نامايان بولغان ئىشتىن ھاياجانلىنىپ، توختاپ قالدى.

گويا كى ئانا ۋە ئوغۇلنىڭ قەلبى بىر ئىدى. مېرسېدېسمۇ خۇددى ھېلى ئالبېر قىلغان ئىشلارنى قىلۋاتاتتى. ھەممە نەرسە يىغىشتۇرۇلۇپ قويۇلغانىدى. ئۈزۈك - سىرغىلار، ئالتۇن بۆيۇملار، كىيىم - كېچەك ۋە پۇللار ئىشكاپلارغا سېلىنغان بولۇپ، مېرسېدېس پۈتۈن زېھنى بىلەن ئاچقۇچلارنى تاللاۋاتاتتى.

ئالبېر بۇنى كۆرۈپ، ھەممىنى چۈشەندى ۋە «ئاپا!» دەپ ۋارقىرىغان پېتى مېرسېدېسنىڭ بوينىغا ئېسىلدى.

ناۋادا بىرەر رەسسام ئۇلارنىڭ شۇ تاپتىكى چىرايىنى ئەينەن ئىپادىلەپ بېرەلسە، ئۇ ئىنتايىن تەسىرلىك رەسىم سىزغان بولاتتى.

ئالبېر مەردانە قارارنى قوبۇل قىلغاندا قىلچە قورقۇنچ ھېس قىلمىغانىدى، لېكىن ئانىسىنىڭ بۇ ئىشىنى كۆرۈپ، قورقۇپ كەتتى.

— نېمە قىلۋاتىسىز؟ — سورىدى ئۇ.

— بايا سەن نېمە قىلغانىدىڭ؟ — دېدى ئانىسى.

— مېنىڭ يولۇم باشقا! — دەپ‌خىتاب قىلدى ئالبېر ھاياجاندىن دېمى سىقىلىپ، — سىزمۇ ماڭا ئوخشاش ئىش قىلسىڭىز بولمايدۇ. مەن بۇ ئۆيدىن كېتىمەن... سىز بىلەن خوشلاشقىلى كەردىم.

— مەنمۇ شۇنداق، ئالبېر، — دېدى مېرسېدېس، —

مەنمۇ كېتىمەن. ئوغلۇم مەن بىلەن بىللە كېتىدۇ دەپ ئويلاپ تىكەنمەن، بۇ ئويلىغىنىم خاتامۇ؟

— ئاپا، — دېدى ئالبېر قەتئىيلىك بىلەن، — مەن ئۆزۈمنى مەھكۇم قىلغان تەقدىرگە سىزنى شېرىك قىلالمايمەن. بۇندىن كېيىن مېنىڭ نام - ئەسلىمەمۇ، پۇلۇمۇ يوق بولىدۇ، ھاياتىم جاپالىق بولىدۇ. ئۆزۈم بىر پارچە نان تاپقۇدەك بولۇۋالغىچە دوستلىرىمدىن بىرەرىنىڭ يارىدەمگە تايىنىشقا توغرا كېلىدۇ. شۇڭا، ھازىر فرانسىنىڭ يېنىغا بارىمەن. ئۇنىڭدىن دەسلەپكى خىراجىتىمگە يەتكۈدەك ئاز - تولا پۇل سورايمەن.

— بىچارە بالام! — دېدى مېرسېدېس، — نامراتلىق ۋە ئاچلىقنا قالامسەن! ئۇنداق دېمىگىن. ئۇنداق دېسەڭ، نېمەت قىلغان قارارىمدىن يېنىۋالىمەن!

— لېكىن مەن ئۆز قارارىمدىن يانمايمەن، — دېدى ئالبېر، — مەن ياش، ساغلام، يۈرەكلىك. تۇنۇگۈن يەنە چىڭ ئىرادىسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلىۋالدىم. بەزىلەر چەكسىز جەبىر - جاپالارنى كۆرگەن، لېكىن ئۆلار ئۆلمىدى. ئەكسىچە، تەگرى ئۆلارغا بەرمەكچى بولغان بەخت - سائادەتنىڭ ۋە ئۆز ئارزۇ - ئارمانلىرىنىڭ خارابىسى ئۈستىگە يېڭى ھايات قۇردى! مەن بۇنى ئەمدى بىلدىم، ئاپا، شۇنداق ئادەمنى كۆردۈم. ئۇ ئادەمنى رەقىبلىرى چوڭقۇر ھاڭغا ئىتتىرىۋەتكەن بولسىمۇ، ئۇ يەنە كۈچ - قۇۋۋەتكە تولغان، شان - شۆھرەتكە چۆمۈلگەن ھالدا قايتىدىن باش كۆتۈردى ۋە غالىب رەقىبلىرى ئۈستىدىن تەنتەنە قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىنى ھاڭغا چۆرۈپ تاشلىدى. ياق، مەن بۇگۈندىن ئېتىبارەن ئۆتمۈشۈمدىن قول ئۈزىمەن، ئۆتمۈشۈمدىن ھېچنەرسە ئالمايمەن، ھەتتا ئىسمىمنىمۇ يۆتكىۋېتىمەن، چۈنكى سىزنىڭ ئوغلىڭىز بۇندىن كېيىن كىشىلەر ئالدىدا قىزىرىپ، بېشىنى كۆتۈرەلمەيدىغان ئادەمنىڭ نامى بىلەن ئاتىلىشىنى خالىمايدۇ.

— ئالىبېر، ئوغلۇم، — دېدى مېرسېدېس، — ئەگەر يەنىمۇ غەيرەتلىك بولالىغان بولسام، مەنمۇ ساڭا مۇشۇ يولنى كۆرسەتكەن بولاتتىم. مەن كۆچسىز ئاۋازىمنى چىقىرالماي تۇرغاندا، سېنىڭ ۋىجدانىڭ سادا چىقاردى. ۋىجدانسىزلىق بۇيرۇغىنىنى قىل، ئالىبېر. سېنىڭ دوستلىرىڭ بار ئىدى، ئۇلار بىلەن ۋاقىتنىچە مۇناسىۋىتىڭنى ئۈز؛ لېكىن ئاناڭ ئۈچۈن بولسىمۇ ئۆمىدسىزلەنمە! سەن تېخى ياش، تېخى ئۆزۈڭ ياشايسەن، سېنىڭدەك قەلبى پاك ئادەمگە قارىلانمىغان ئىسىم لازىم. بۇنداق كېيىن مېنىڭ ئاتامنىڭ ئىسمىنى قوللانغىن. ئاتامنىڭ ئىسمى ئېھرا ئىدى. مەن سېنى بىلىمەن، مېنىڭ ئالىيجاناب ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلاشقا، كۆپ ئۆتمەي بۇ ئىسمغا شان - شەرەپ كەلتۈرىسەن. تارتقان جەبرى - جاپالىرىڭ سېنى كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە يەنىمۇ يۈكسەلدۈرىدۇ. ئەنە شۇ چاغدا پاريژغا قايتىپ كەلگىن. لېكىن، ئارمانلىرىمنىڭ ئەكسىچە ئۇنداق بولالمىسا، ھېچبولمىغاندا مېنىڭ ئۆمىدلىرىمنى يوققا چىقارمىغىن. مەن پەقەت ئاشۇ ئۆمىد بىلەنلا ياشىيالايمەن، چۈنكى ئەمدى مېنىڭ ئىستىقبالىم يوق، مۇشۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتسەملا ئۆلۈمنىڭ قۇچىقىغا قەدەم قويىمەن.

— دېگىنىڭدەك قىلىمەن، ئاپا، — دېدى ئالىبېر، — ئۆمىدىڭنى يەردە قويمايمەن. سەنىڭ پاكلىقىڭ، مېنىڭ گۇناھسىزلىقىم تەڭرىنىڭ رەھمىنى كەلتۈرىدۇ... ھە، كېلىشىپ بولدۇق، ئەمدى ھەربىرىمىز قىلايلى. مورسېر ئەپەندى ئۆيدىن چىقىپ كەتكىنىگە يېرىم سائەت بولدى. بۇ، ياخشى پۇرسەت بولدى، جەھەل - تالاش قىلىشماي چىقىپ كېتىدىغان بولدۇق.

— ماقۇل، سېنى كۈتىمەن، ئوغلۇم، — دېدى مېرسېدېس.

ئالىبېر ئۆيدىن چىقىپ، كىرا ھارۋىسىنى ئېلىپ كەلدى. ئۇ «ئەۋلىيا ئاتا» كوچىسىدىكى ئىجارىگە بېرىلىدىغان كىچىكرەك

بىر بىنا ئۆيىنى يادىغا ئالغان ۋە شۇ بىنادىن ئانىسى ئۈچۈن ئاددىي، لېكىن تۈزۈكرەك ئۆي ئېلىپ بەرمەكچى بولغانىدى.

كىرا ھارۋىسى دەرۋازا ئالدىغا كېلىپ، ئالىبېر ھارۋىدىن چۈشكەندە ئۇنىڭ ئالدىغا بىر ئادەم كېلىپ، بىر پارچە خەتنى سۇنۇپ بەردى. ئالىبېر بۇ كىشىنىڭ بېرتۇچچۇ ئىكەنلىكىنى تونۇدى.

گرافنىڭ خېتى، — دېدى غوجدار.

ئالىبېر خەتنى ئېلىپ، ئاچتى. ئۇ، خەتنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، بېرتۇچچو كېتىپ قالغانىدى. شۇندىن كېيىن ئالىبېر كۆزلىرىگە ياش ئالغان ھالدا مېرسېدېسنىڭ يېنىغا قايتىپ كىرىپ، ئۇنىڭغا خەتنى بەردى.

مېرسېدېس تۆۋەندىكىلەرنى ئوقۇدى:

«ئالىبېر!

سىزنىڭ ھازىر قانداق ھەرىكەت قوللانماقچى بولۇۋاتقانلىقىڭىزنى چۈشىنىپ يەتتىم. كۆردىڭىزمۇ، مېنىڭمۇ قەلبىمسەزگۈر. سىز ئەركىن ۋە خۇددى ئۆزىڭىزگە ئوخشاشلا ئەركىن ئانىڭىزنى ئۆزىڭىز بىلەن ئېلىپ كەتمەكچى بولۇۋاتمىسىز. ئوبدان ئويلاپ كۆرۈڭ، ئالىبېر. سىز كۆيۈمچانلىقىڭىز بىلەن ئانىڭىزغا ھەرقانچە ياخشىلىق قىلسىڭىزمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا قەرزىڭىزنى تۈگىتەلمەيسىز! كۈرەش ۋە جەبىر - جاپالارنى ئۆز ئۈستىڭىزگە ئېلىڭ، لېكىن بۇنداق كېيىنكى دەسلەپكى مەزگىلدەسىزگە مۇقەررەردۇچ كېلىدىغان‌نامراتچىلىققا ئانىڭىزنى سۆرەپ كىرمەڭ! ئەسلىدە ئانىڭىز بېشىغا چۈشكەن بۇ بەختسىزلىككەمۇناسىپئەمەس ئىدى. گۇناھكارنىڭ كاساپىتىدىن گۇناھسىزنىڭ ۋەيران بولۇشىغا تەڭرى ئاخىرى يول قويمايدۇ.

سىلەر ئىككىڭلار ئېلىدىر كوچىسىدىكى ئۆيىنى تاشلاپ، ھېچنېمە ئالماي چىقىپ كەتمەكچى بولغىنىڭلارنى بىلىمەن.

بۇنى قانداق قىلىپ بىلۇالغانلىقىمنى سورىماڭ. مەن بىلمەن.
شۇنىڭ ئۈزى كۇپايە.
سۆزلىمەكچى قولاق سېلىڭ، ئالبېر.
24 يىل ئىلگىرى مەن خۇشال ۋە مەغرۇر ھالەتتە ۋەتىنىمگە قايتىپ كەلگەنىدىم. ئالبېر، ئۇ چاغدا مەن بىر قىزنى ئەۋليادەك بىلىپ ياخشى كۆرەتتىم.شۇ قېتىمەن ئېغىر، جاپالىق ئەمگەكىم بىلەن ئىشلەپ تاپقان 150 لۇيىدورنى شۇ قىزغا ئاتاپ ئېلىپ كەلگەنىدىم. بۇ پۇللارشۇ قىزغا تېگىشلىك ئىدى، شۇ قىزغا ئاتاپ قويۇلغانىدى. دېڭىز يولىنىڭ خەتەرلىك بولىدىغانلىقىنى بىلگەنلىكىم ئۈچۈن ئىككىمىزنىڭ شۇ بايلىقلىرىمىزنى مارسېل شەھىرىنىڭ مېلىيان كوچىسىدىكى ئاتام تۇرغان ئۆينىڭ باغچىسىغا كۆمۈپ قويغانىدىم.
ئالبېر،ئانىڭزاشۇئاددىي، سۆيۈملۈك ئۆيىنى ئويدان بىلىدۇ. يېقىندا، پارىژغا كېلىۋېتىپ، يول ئۈستىدە مارسېلدا توختاپ ئۆتكەنىدىم. ئاشۇ قايغۇلۇق ئەسلىمىلەرگە تولغان ئۆيىنى كۆرگىلى باردىم. كەچ كىرگەندە قولۇمغا گۈرجەك ئېلىپ، ھېلىقى پۇللىرىم كۆمۈلگەن يەرنى كولىدىم. تۆمۈر ساندۇقچە ئۆز جايىدا تۇرۇپتۇ، ھېچكىم چېقىلماپتۇ. بۇ ساندۇقچە مەن تۇغۇلغان كۈنى ئاتام تىكىپ قويغان كۆرپىگە ئەنجۈرىدەرەخنىڭ تۈۋىدە كۆمۈلگەن.
بۇ پۇللار مەن بىر چاغلاردا جېنىمدىنمۇ ئەزىز كۆرگەن ئايالىنىڭ تۇرمۇشى ۋە مەئىشىتىنى تەمىن ئېتىشى كېرەك ئىدى. ئەجەبلىنەرلىك ۋە ھەسرەتلىك تەقدىر ھازىر ئۇ پۇللارنى يەنە شۇ ئايالغا بەخش ئەتتى. مېنى چۈشىنىڭ، ئالبېر. مەن ئۇ بەختسىز ئايالغا مىليونلارنى تەقدىم قىلىشىم مۇمكىن ئىدى؛ لېكىن مەن سۆيگۈنۈمدىن مەجبۇرەن ئايرىلغان كۈنۈم غېرىبانە

ماكانىمدا ئۇنتۇلۇپ قالغان ئاشۇ كىچىككىنە بىر پارچە نانىنى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ بېرىش بىلەن چەكلىنىمەن.
ئالبېر، سىز مەرد ئادەم، لېكىن غۇرۇرىڭىز ياكى ماڭا بولغان رەنجىشىڭىز ئالدىڭىزنى توسۇپ تۇرۇشى مۇمكىن. ئەگەر سىز مېنىڭ سۆزلىرىمنى رەت قىلسىڭىز ياكى ھەقلىق ھالدا سىلەرگە تەكلىپ قىلغان نەرسەمنى مەندىن ئالماي، باشقا بىرىدىن ئالسىڭىز، ئۇ چاغدا مەن ئانىڭىزنىڭ بىر پارچە نېنىنى قايتۇرۇۋېتىش سىزنىڭ رەھىمسىزلىكىڭىز بولىدۇ دەپ كېسىپ ئېيتىمەن، چۈنكى بۇ پۇلنى سىلەرگە ئۇزاتقان ئادەمنىڭ ئاتىسىسىزنىڭ ئاتىڭىزنىڭ كاساپىتىدىن ئاچلىق ۋەئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ئازابلىنىپ ئۆلگەن».

ئالبېر چىرايى تاتىرىپ كەتكەن ھالدا ئانىسىنىڭ نېمە دېيىشىنى كۈتۈپ شۇك تۇردى. مېرسېدېس تەسىرلىنىپ، كۆزلىرىنى ئۇقىرىغا قاراتتى.
— قوبۇل قىلىمەن، — دېدى ئۇ، — مەن ئۆزۈمنى سىلەتەخانىغا ئاتاپ قويغانشارائىتتا ئۇ مۇشۇنداق قىلىشقا ھەقلىق. شۇ گەپ بىلەن، ئۇ خەتنى قوينىغا تىقتى ۋە ئوغلىنىڭ تۇرالدىن تۇتۇپ، خېلى تېتىكلەشكەن ھالدا پەلەمپەيگە چىقىپ كەتتى.

توققۇزىنچى باب

ئۆزى ئۆزىنى ئۆلتۈرۈش

شۇ ئاردا مونتې ـ كرىستومۇ ئېممانۇئېل ۋە ماكسىملىئان بىلەن بىرلىكتە شەھەرگە قايتىپ كەلدى.
ئۇلارنىڭ كەيپىياتى كۆتۈرەڭگۈ ئىدى. ئېممانۇئېل بۇ ئىشنىڭ مۇشۇنداق ئوڭۇشلۇق بىر تەرەپ بولغىنىغا قارىتا

خۇشاللىقىنى يوشۇرمىدى ۋە ئۆزىنىڭ ماداراچىلىققا مايىل ئىكەنلىكى ھەققىدە كەڭ - كۇشادە سۆزلىدى. موررىل پەيتۇننىڭ بۇلۇڭغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، كۆيۈغۇلىنىڭ ئۆز خۇشاللىقىنى ئىزھار قىلىشىغا دەخلى يەتكۈزمەستىن، سۆكۈت ئىچىدە ئۆز خۇشاللىقىغا بېرىلىپ كەتتى. ئۇنىڭ قەلبىدىكى شادىمانلىقى پەقەت كۆزلىرىدىلا ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

تىرون قاراۋۇلخانىسىغا يېتىپ كەلگەندە ئۇلار بىرتۇچچونى ئۇچراتتى. ئۇ، خۇددى قاراۋۇلدا تۇرغان جەسەكچىدەك قىمىر قىلماستىن، ئۇلارنى كۆتۈپ تۇرغانىدى. مونتې - كرىستو پەيتۇندىن بېشىنى چىقىرىپ ئۇنىڭ بىلەن بوش ئاۋازدا بىرنەچچە ئېغىز سۆز ئالماشتۇردى. شۇندىن كېيىن غوجىدار تېز يۈرۈپ كەتتى.

— گراف، — دېدى ئىممانۇئېل، پىلاس - رويالغا يېقىنلاپ قالغاندا، — ئۆيۈمنىڭ ئالدىغا كەلگەندە پەيتۇننى توختىتىڭ. ئايالىم سىزدىن ۋە بىزدىن ئەنسىرەپ ئولتۇرمىسۇن.

— بۇگۈنكى ئۇتۇقۇمدىن ماختانغاندەك بولۇپ قالارمۇ دەپ، گرافنى ئۆيگە تەكلىپ قىلالمايۋاتىمەن، — دېدى موررىل، — بەلكىم گرافمۇ بىر كىمنىڭ تەشۋىشلىك سوقۇۋاتقان يۈرىكىنى خاتىرجەم قىلىشقا ئالدىراۋاتقاندۇر. مانا، كېلىپ قالدۇق، ئىممانۇئېل. دوستىمىز بىلەن خوشلىشايلى، يولدىن قالمىسۇن.

— توختاڭلار، — دېدى مونتې - كرىستو، — مەن ئىككى ھەمراھىمدىن بىراقلا ئايرىلىشنى خالىمايمەن. ئىممانۇئېل، سىز گۈزەل ئايالىڭىزنىڭ يېنىغا كىرىپ، ئۇنىڭغا مېنىڭ چىن قەلبىمدىن ئېيتقان سالىمىنى يەتكۈزۈپ قويۇڭ؛ سىز، موررىل، يېلىسەيدىكى ئۆيۈمگە مەن بىلەن بىللە بېرىڭ.

— ياخشى گەپ، — دېدى ماكسىملىئان، — ئۆزۈمنىڭمۇ سىز تەرەپكە بارغۇم كېلىپ تۇراتتى.

— سېنى تاماققا كۈتەمدۇق؟ — دەپ سوردى ئىممانۇئېل.

— كۈتمەڭلار، — دېدى ماكسىملىئان.

ئىشىك يېپىلدى ۋە پەيتۇن يولنى داۋاملاشتۇردى.

— كۆردىڭىزمۇ، سىزگە مېنىڭ ئايىغىم ياراشتى، — دېدى موررىل ئۇلار يالغۇز قالغاندىن كېيىن، — شۇنى ئويلىدىڭىزمۇ؟

— ئويلىدىم، — دېدى مونتې - كرىستو، — شۇنىڭ ئۈچۈن سىزدىن زادى ئايرىلغۇم كەلمەيۋاتىدۇ.

— بۇ ئاجايىپ مۆجىزىدەك ئىش بولدى! — دېدى موررىل ئۆز خىيالىغا جاۋاب بېرىپ.

— نېمىنى دەيسىز؟ — سوردى مونتې - كرىستو.

— بايا بولغان ئىشنى دەيمەن.

— شۇنداق، — دېدى گراف كۈلۈمسىرەپ، — توغرا ئېيتتىڭىز، موررىل، بۇ ھەقىقەتەن مۆجىزىدەك ئىش بولدى!

— نېمىدېگەن بىلەنمۇ، ئالېبر باتۇر يىگىت، — دېدى يەنە موررىل.

— ناھايىتى باتۇر، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئۇنىڭ بېشىغا خەنجەر تەڭلىنىپ تۇرغان شارائىتتا قانداق بىمالال ئۇخلىغانلىقىنى مەن ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن.

— مەن ئۇنىڭ ئىككى قېتىم دۇئېلغا چىقىپ سوقۇشقانلىقىنى، سوقۇشقاندىمۇ ناھايىتى ياخشى سوقۇشقانلىقىنى كۆرگەن. ئۇنىڭ بۇگۈنكى ئىشىنى قانداق چۈشىنىش مۇمكىن؟

— بۇ سىزنىڭ تەسىرىڭىز، — دېدى مونتې - كرىستو چاقچاق قىلىپ.

— ئالېبرنىڭ ھەربىي بولمىغىنى ياخشى بولدى، — دېدى موررىل.

— نېمىشقا؟

— بولمىسا، سوقۇشۇش مەيدانىدا ناماقۇل بولارمىدى! — ياش كاپىتان بېشىنى چايقاپ قويدى.

— ماڭا قاراڭ، موررېل، — دېدى گراف مۇلايملىق بىلەن، — سىزمۇ ئادەتتىكى ئادەملەرنىڭ گېپىنى قىلمۇاتسىزغۇ. ئويلاپ بېقىڭا، ئالبېر باتۇر بولغانىكەن، دېمەك ئۇ بۈگۈنكى ئىشنى قورققانلىقتىن قىلمىدى. ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىدا چوقۇم بىر سەۋەب بار. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنى قەھرىمانلارچە ئىش قىلدى دېيىش كېرەك.

— ھەئە، توغرا، — دېدى موررېل، — شۇنداقتىمۇ، ئىسپانىيىلىكلەرنىڭ مۇنداق بىر ئىبارىسىنى نەقىل قىلغۇم كېلىۋاتىدۇ: ئۇ بۈگۈن تۇنۈگۈنكىدەك باتۇر بولالمىدى.

— مەن بىلەن بىللە غىزالنامسىز، موررېل؟ — دېدى گراف، گەپنى باشقا ياققا بۇراپ.

— ياق، مەن سائەت ئوندا سىز بىلەن خوشلىشىمەن.

— بىر كىشى بىلەن بىللە غىزالىنىشقا كېلىشىپ قويغانمىدىڭىز؟

موررېل كۈلۈمسىرەپ، بېشىنى چايقىدى.

— قانداقلا بولمىسۇن بىر يەردە ناشتا قىلىشىڭىز كېرەككۇ.

— قورسىقىم ئاچمىدى، — دېدى موررېل.

— ئادەمنىڭ ئىشتىھاسىنى تۇتىدىغان ئىككى خىل ھېسسىيات بولىدۇ، — دېدى گراف، — ھەسرەت ۋە مۇھەببەت. قارىسام، بۈگۈن سىز بەك خۇشال. دېمەك، بۇ ھەسرەت ئەمەس..... بۈگۈن ئەتىگەن ماڭا دېگەن گېپىڭىزدىن قارىغاندا، شۇنداق دەپ ئويلايمەنكى.....

— توغرا ئويلاپسىز، گراف، — دېدى موررېل كۈلۈپ كېتىپ، — ئىنكار قىلمايمەن.

— بۈنى ماڭا سۆزلەپ بېرەمسىز، ماكسىملىئان؟ — گراف شۇ قەدەر تېتىكلىشىپ سوۋىدىكى، موررېلنىڭ بۇ سىرىنى بىلىشكە قانچىلىك قىزىقىۋاتقانلىقى روشەن ئىدى.

— بۈگۈن ئەتىگەن مەندە بىر يۈرەك بار ئىكەنلىكىنى بىلگەنىدىڭىز، گراف. شۇنداق ئەمەسمۇ؟

مونتې - كرىستو جاۋابىنىڭ ئورنىدا موررېلغا قولىنى سۇندى.

— ئەمدى، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى موررېل، — مېنىڭ يۈرىكىم ۋېنىسېن ئورمانلىقىدا، سىز بىلەن بىللە ئەمەس. بۇ يۈرەك ھازىر باشقا جايدا، مەن ئەمدى شۇ يەرگە بارىمەن.

— ماقۇل، بېرىلىڭ، دوستۇم، — گراف ئالدىرىماي سۆزلىدى، — ناۋادا يولىڭىزدا توسقۇنلۇقلارغا دۇچ كەلسىڭىز شۇ نەرسە ئېسىڭىزدە بولسۇنكى، مەن بۇ دۇنيادا نۇرغۇن ئىشلارنى قىلالايمەن: قادىرلىقىمنى ئۆزۈم ياخشى كۆرىدىغان كىشىلەرنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن ئىشلەتسەم، ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلىمەن. بىلىپ قويۇڭكى، مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن، موررېل.

— ياخشى، — دېدى ماكسىملىئان، — خۇددى گۆدەك بالىلار يارەمگە موھتاج بولغاندا ئاتا - ئانىسىنى ئېسىگە ئالغاندەك، مەنمۇ بۇ گېپىڭىزنى ئېسىمدە چىڭ ساقلايمەن. دەرۋەقە، يارەمگە موھتاج بولۇپ قېلىشىم ئېھتىمالغا بەك يېقىن. شۇنداق بولۇپ قالسا، سىزدىن يارەم سورايمەن، گراف.

— مۇشۇ گېپىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماڭ. خوش ئەمسە.

— خوش.

ئۇلار بىلىسەيدىكى ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدى. مونتې - كرىستو پەيتۇننىڭ ئىشىكىنى ئاچتى. موررېل پەيتۇندىن چۈشتى.

— ئىشىك ئالدىدا بىرتۇچچو كۈتۈپ تۇرغانىدى.

موررېل مارىنىي كوچىسىنى بويلاپ، مېڭىپ كەتتى. مونتې - كرىستو ئىتتىك بىرتۇچچوندىك ئالدىغا كەلدى.

— هه، قانداق؟ — دەپ سوردى ئۇ.

— خانىم ئۆيىدىن كەتمەكچى بولۇۋاتىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى غوجدار.

— ئوغلىچۇ؟

— ئۇنىڭ مەھرىمى فلورانتېننىڭ ئېيتىشىچە، ئۇمۇ شۇنداق قىلماقچى بولسا كېرەك.

— يۈرۈڭ.

مونتې - كرىستو بېرتۇچچو بىلەن بىللە ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىغا كىردى ۋە بىزگە مەلۇم بولغان ھېلىقى خەتنى يېزىپ، غوجدارغا بەردى.

— مېنىڭ، — دېدى ئۇ، — تېز بولۇڭ. ھە، گايدەگە مېنىڭ كەلگەنلىكىمنى خەۋەر قىلىپ قويۇشسۇن.

— مانا مەن، — دېدى گايدە. ئۇ، پەيتۇنىنىڭ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، ئاستىنقى قەۋەتكە چۈشكەنىدى ۋە گرافنىڭ ساق - سالامەت تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، شادلىق ئىچىدە چىرايىدىن نۇر يېغىپ تۇراتتى.

بېرتۇچچو چىقىپ كەتتى.

گايدە شۇنچە تەقەززالىق بىلەن كۈتكەن بۇ ۋەسالغا مۇيەسسەر بولغاندا كۆيۈمچان قىزنىڭ ئۆز ئاتىسىنى، مەشۇقىنىڭ ئۆز ئاشىقىنى تاپقاندەكى بارلىق شاد - خۇراملىقىنىڭ تەمىنى تېتىدى. مونتې - كرىستو گەرچە ئىچكى ھېس - تۇيغۇلىرىنى بۇنچىلىك قاينام - تاشقىنلىق بىلەن ئىپادىلىمىگەن بولسىمۇ، خۇشاللىقى ئۇنىڭدىن قېلىشمايتتى، ئەلۋەتتە. دەرد - ئەلەمدە تاۋلانغان يۈرەكلەرنىڭ خۇشاللىقى گۈياكى تومۇز ئاپتېپىدا قاغجىراپ كەتكەن يەرگە چۈشكەن شەبنەمگە ئوخشايدۇ. يۈرەك ۋە يەر خاسىيەتلىك سۇ تامچىلىرىنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈۋالىدۇ، لېكىن سىرتتىن قارىغان كىشى بۇنى كۆرەلمەيدۇ.

مونتې - كرىستو بۇرۇن مەڭگۈگە يوقالدى دەپ ئويلاپ يۈرگەن نەرسىنىڭ ئاخىرقى كۈنلەردىن بېرى ئۆز قەلبىدە قايتىدىن ئويغىنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى: دۇنيادا ئىككى مېرسىدىس بار، ئۇ يەنە بەختلىك بولالايدۇ. ئۇنىڭ خۇشاللىقتىن چاقناپ تۇرغان كۆزلىرى گايدەنىڭ خۇمارلاشقان كۆزلىرىگە ئىنتىزارلىق بىلەن تىكىلىپ تۇرغاندا ئۇشتۇمتۇت ئىشىك ئېچىلدى. گرافنىڭ قوشۇمىسى تۇرۇلدى.

— مورسېر ئەپەندى كەلدى! — دەپ خەۋەر يەتكۈزدى باتىستېن، خۇددى پەقەت مۇشۇ ئىسىملا ئۆزىنىڭ بىمەزگىل كىرگەنلىكىنى ئاقلىيالايدىغاندەك.

دەرۋەقە، گرافنىڭ چىرايى ئېچىلدى.

— قايىسى؟ — دەپ سوردى ئۇ، — ۋىكونتمۇ يا گرافمۇ؟

— گراف.

— بۇ ئىش تېخىچە پۈتمىدىمۇ؟ — دەپ خىتاب قىلدى گايدە.

— بىلمەيمەن، بالام، — دېدى مونتې - كرىستو قىزنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، — لېكىن سەن قورقمىغىن.

— بىراق، بۇ مۇناپىق...

— بۇ كىشى ماڭا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ، — دېدى مونتې - كرىستو، — قورقۇشقا توغرا كەلسە، ئۇنىڭ ئوغلىدىن قورقساق بولاتتى.

— مېنىڭ قانچىلىك ئازابلانغانلىقىمنى بىلمەيسەن، خوجايىنىم، — دېدى گايدە.

مونتې - كرىستو كۈلۈپ قويدى.

— ئاتامنىڭ قەبرىسى بىلەن ساڭا قەسەم ئىچمەنكى، — دېدى ئۇ، — بەختسىزلىك يۈز بەرگەن تەقدىردىمۇ، بۇ بەختسىزلىك مېنىڭ بېشىمغا چۈشمەيدۇ.

— ساڭا خۇداغا ئىشەنگەندەك ئىشىنىمەن، خوجايىنىم، — دېدى قىز ۋە گرافقا ماڭلىينى تۇتۇپ بەردى.

مونتې ـ كرىستو بۇ گۈزەل ۋە پاك ماڭلايغا بىرنى سۆيدى. بۇسۇيۇشتىن ئىككى يۈرەك بىراقلا سوقۇپ كەتتى. بىر يۈرەك شىددەتلىك، يەنە بىر يۈرەك ئېغىر سوقتى.

— ئاھ خۇدا، — دەپ پىچىرلىدى گراف، — مېنى يەنە بىر قېتىم مۇھەببەتكە مۇپتىلا قىلارسەنمۇ!... گراف مورسېرنى سارايغا باشلاڭ، — دېدى ئۇ باتىستېنگە ۋە گۈزەل گرېك قىزنى مەخپىي پەلەمپەيگىچە ئۇزىتىپ باردى.

ئەمدى مورسېرنىڭ كېلىشىدىكى سەۋەبنى چۈشەندۈرۈپ ئولتەيلى. ئۇنىڭ كېلىشىنى مونتې ـ كرىستو قىياس قىلغان بولسىمۇ، كىتابخانلىرىمىز ئويلىمىغان بولۇشى مۇمكىن.

سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، مېرسېدېس خۇددى ئالبېرغا ئوخشاشلا ئۆي بىساتىنى تىزىملىدى. ئۇ، ئۆي ئىچىدىكى ھەممە نەرسىنى تولۇق ھېساباتى بىلەن قالدۇرۇپ كېتىش ئۈچۈن قىممەتلىك بۇيۇملىرىنى يىغىشتۇرۇپ، ئىشكاپلارنى قۇلۇپلاپ، ئاچقۇچلارنى جەملەپ تۇرغاندا كارىدورغا چىقىدىغان ئەينەكلىك ئىشىكنىڭ كەينىدە تاتىرىپ كەتكەن بىر سۆزۈن چىراي پەيدا بولدى. بۇ ئىشكتىن ماڭغان ئاشۇ كىشى ئۆزىنى كۆرسەتمەي تۇرۇپ، مورسېر خانىمنىڭ ھۇجرىسىدىكى ھەممە ئىشنى كۆردى ۋە ھەممە گەپنى ئاڭلىدى.

ئاشۇ سۆزۈن ئادەم بۇ ئىشكنىڭ يېنىدىن كېتىپ، ئۆز ھۇجرىسىغا كىردى ۋە ھويلىغا قارايدىغان دېرىزىنىڭ پەردىسىنى چەك سىقمىلاپ تۇرۇپ ئاچتى. ئۇ، شۇ تەرىقىدە ئۆز يۈرىكىنىڭ سوقۇشىنى تىڭشاپ، قەمەر قىلمايلا، ئۇن چىقارمايلا ئون مىنۇتچە تۇردى. بۇ ئون مىنۇت ئۇنىڭغا گويا بىر ئەسىردەك تۇيۇلدى.

ئەنە شۇ چاغدا ئالبېر دۈمبۇل ئورنىدىن قايتىپ كېلىۋېتىپ، دېرىزە تۈۋىدە ئۆزىنى ساقلاپ تۇرغان ئاتىسىنى كۆرگەن ۋە تەتۇر قاراۋالغانىدى.

گرافنىڭ كۆزلىرى يوغان ئېچىلدى. ئۇ، ئالبېرنىڭ مونتې ـ كرىستوغا كەچۈرگۈسىز ھاقارەت يەتكۈزگەنلىكىنى ۋە بۇنداق ھاقارەت دۇنيانىڭ ھەرقانداق يېرىدە ھايات ـ ماماتلىق دۈمبىلگە ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئالبېر ساق ـ سالامەت قايتىپ كەلدى. دېمەك، ئۇ ئاتىسىنىڭ ئۆچىنى ئالغان. گويا كى بۇلۇتلۇق ئۇپۇققا چۆكۈپ كېتىۋاتقان قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرلىرى گۈڭ ئىچىنى يورۇتقاندەك، بۇ سۆزۈن چىرايىدىمۇ سۆز بىلەن تەرىپلىگۈسىز خۇشاللىق ئالامىتى ئەكس ئەتتى.

ھالبۇكى، سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئۇ ئالبېرنى بەھۇدە كۈتتى. ئالبېر ئۆزىنىڭ ئۇتۇقىنى سۆزلەپ بېرىش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا كىرمىدى. ئوغلى ئاتىسىنىڭ شان ـ شەرىپى ئۈچۈن ئىنتىقام ئېلىش مەقسىتىدە سوقۇشۇشقا كېتىۋېتىپ، ئاتىسى بىلەن كۆرۈشمىگىنىغۇ چۈشىنىشلىك؛ ئەمما ئۆچىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن نېمە ئۈچۈن بۇ يەرگە كىرىپ، ئاتىسىنى قۇچاقلىمايدۇ؟

شۇندىن كېيىن گراف ئالبېر بىلەن كۆرۈشۈشكە ئامال قىلالماي، ئۇنىڭ مەھرىمىنى چاقىرغانىدى. بىزگە مەلۇمكى، ئالبېر مەھرەمگە گرافتىن ھېچنېمىنى يوشۇرماي سۆزلەپ بېرىشنى بۇيرۇغان.

ئارىدىن ئون مىنۇت ئۆتۈپ، گراف مورسېر ھەرىسىچە قارا چاپان، قارا شىم، قارا پەلەي كىيگەن ھالدا ئىشىك ئالدىغا چىقتى. ئۇنىڭ ئالدىنئالا تېگىشلىك بۇيرۇقنى بېرىپ بولغانلىقى روشەن ئىدى، چۈنكى ئۇ تېخى پەلەمپەيدىن چۈشۈپ بولماي تۇرۇپلا، ئۇنىڭ ئالدىغا پەيتۇن كەلتۈرۈلدى.

مەھرەم يېپىنچىغا يۆگەلگەن ئىككى قىلىچنى دەرھال پەيتۇنغا سالدى. ئاندىن پەيتۇن ئىشكىنى يېپىپ، ئۆزى هارۋىكەشنىڭ يېنىغا ئولتۇردى. هارۋىكەش بۇيرۇقنى كۈتۈپ ئولتۇراتتى.

— يېلىسەي كوچىسىغا، — دېدى گېنېرال، — گراف مونتې - كرىستونىڭ ئۆيىگە. چاققان بول!

قامچا ئورۇلۇش بىلەن ئاتلار يۇلقۇنۇپ قوزغالدى. ئارىدىن بەش مىنۇت ئۆتۈپ، ئۇلار گرافنىڭ ئۆيى ئالدىدا توختىدى. مورسېر پەيتۇننىڭ ئىشكىنى ئۆزى ئاچتى ۋە پەيتۇن تېخى توختاپ بولماي تۇرۇپلا خۇددى ياش يىگىتتەك يول ئۇستىگە سەكرەپ چۈشتى، قوڭغۇراقنى جىرىڭلاتتى ۋە مەھرىمى بىلەن بىرلىكتە كەڭ ئېچىلغان ئىشكىتىن كىردى.

شۇ هامان باتىستېن مونتې - كرىستوغا گراف مورسېرنىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىلدى ۋە مونتې - كرىستو گايەدەنى ئۈزىتىپ قويۇپ، مورسېرنى سارايغا باشلاشنى بۇيرۇدى.

گېنېرال ساراي ئۆيىنىڭ ئۇ چېتىدىن بۇ چېتىگە ئۇچىچى قېتىم مېڭىشقا تەمشىلىپ بۇرۇلغاندا بوسۇغىدا تۇرغان مونتې - كرىستونى كۆردى.

— هە، مورسېر ئەپەندىكەنغۇ! — دېدى مونتې - كرىستو ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ، — مەن تېخى خاتا ئاڭلاپ قالدىممىكىن دەپتىمەن.

— شۇنداق، بۇ مەن، — دېدى گراف. ئۇنىڭ كالپۇكلىرى تىترەپ، هەربىر سۆزنى تەسلىكتە تەلەپپۇز قىلاتتى.

— ئەمىسە، بۇنداق ئەتىگەنكى مەھەلدە گراف مورسېرنى مەمنۇنىيەت بىلەن كۆرگىنىمدىكى سەۋەبنى ئۇقۇپ باقسام بولغۇدەك، — دېدى مونتې - كرىستو.

— سىز بۇگۈن سەھەردە مېنىڭ ئوغلۇم بىلەن دۇئېلغا چىقتىڭىزمۇ، تەقسىر؟ — دەپ سوردى گېنېرال.

— بۇ ئىشتىن خەۋىرىڭىز بار ئىكەن - دە؟ — سوردى گراف.

— شۇنداق. يەنە شۇنىڭدىنمۇ خەۋىرىم بارکى، ئوغلۇمنىڭ سىز بىلەن سوقۇشۇشى ۋە سىزنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇشىنىڭ سالماقلىق سەۋەبلىرى بار.

— شۇنداق، تەقسىر، ئۇنىڭ سالماقلىق سەۋەبلىرى بولغان. لېكىن، ئۆزىڭىز كۆرۈپ تۇرۇۋاتسىز، ئۇ مېنى ئۆلتۈرمىدى، هەتتا سوقۇشمىدى.

— شۇنداقتىمۇ، ئۇنىڭ نەزەردە ئاتىسىنىڭ قارىلىنىشى، ئائىلىمىزنىڭ دەهشەتلىك بەختسىزلىككە قېلىشىدىكى سەۋەبكار سىز.

— توغرا، تەقسىر، — دېدى مونتې - كرىستو يەنە شۇنداقلا خاتىرجەملىك بىلەن، — لېكىن مەن ئىككىنچى ئورۇنددىكى سەۋەبكار، ئاساسلىق سەۋەبكار ئەمەس.

— ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىغانسىز ياكى قانداقتۇر سەۋەب كۆرسەتكەنسىز؟

— هېچقانداق سەۋەب كۆرسەتمىدىم، ئەپۇ سورىغان كىشىمۇ مەن ئەمەس، ئوغلىڭىز.

— ئەمىسە، ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىنى نېمە دەپ چۈشەندىڭىز؟

— بۇ ئىشتا ماڭا قارىغاندا باشقا بىر ئادەمنىڭ گۇناهى چوڭراق ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالغاندۇر.

— ئۇ قايسى ئادەم؟

— ئۇنىڭ ئاتىسى.

— شۇنداقمۇ دەيلى، — دېدى مورسېر چىرايى ئۆڭۈپ، —

لېكىن شۇنى بىلىشىڭىز كېرەككى، گۈناھكار باشقىلارنىڭ ئۆز گۈناھىنى تىلغا ئېلىشىنى ياخشى كۆرمەيدۇ.

— بۇنى بىلمەن... شۇڭا، مەن بۇگۈنكىدەك ئىشنىڭ بولۇشىنى مۆلچەرلىگەن.

— ئوغلۇمنى قورقىدۇ دەپ مۆلچەرلىگەنمىدىڭىز؟ — دېدى گراف ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ.

— ئالبېر مورسېر ھەرگىزمۇ قورقۇنچاق ئەمەس، — دېدى مونتې - كرىستو.

— بىر ئادەم قولىدا قىلىچ تۇتۇپ تۇرۇپ، ئۆز ئالدىدا ھايات - ماماتلىق دۇشمىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپ سوقۇشمىغان بولسا، ئۇ قورقۇنچاق بولماي نېمە! مەن بۇنى ئۇنىڭ يۈزىگىمۇ دەيمەن!

— تەقسىر، — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇ يەرگە ئائىلە ئىشلىرىڭىز ئۈستىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈش ئۈچۈن كەلمىگەنسىز. بۇ گەپلىرىڭىزنى ئوغلىڭىزغا سۆزلەپ بېرىڭ. ئۇنىڭمۇ سىزگە دەيدىغان گەپلىرى باردۇر.

— ياق، ياق، — دېدى گېنېرال غەل - پال كۆلۈمسىرەپ، — تۇغرا گەپ قىلدىڭىز. مەن ئۇنداق گەپلەرنى قىلىشقىلى كەلمىدىم. مەنمۇ سىزنى ئۆزۈمنىڭ دۇشمىنى دەپ ھېسابلايدىغانلىقىمنى ئېيتقىلى كەلدىم! مەن سىزنى ئەج - ئىچمىدىن ئۆچ كۆرىمەن! گويا سىزنى ئەزەلدىنلا بىلىدىغاندەك. ئەزەلدىنلا ئۆچ كۆرىدىغاندەك ھېس قىلىمەن! قىسقىسى، ھازىرقى ياشلار سوقۇشۇشتىن باش تارتقانىكەن، ئەمدى بىز سوقۇشمىز... بۇنىڭغا قوشۇلامسىز، تەقسىر؟

— تامامەن قوشۇلىمەن. بايا مەن «بۇگۈنكى ئىشنىڭ بولۇشىنى مۆلچەرلىگەن» دېگەندە سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى كۆزدە تۇتقانىدىم.

— ياخشى گەپ... دېمەك، سىز تەييارمۇ؟

— ھەر دائىم تەييار.

— ئىككىمىزدىن بىرىمىز ئۆلگۈچە سوقۇشمىز، چۈشىنىۋاتامسىز؟ — دېدى گېنېرال چىشلىرىنى زەردە بىلەن غۇچۇرلىتىپ.

— بىرىمىز ئۆلگۈچە سوقۇشمىز، — دەپ تەكرارلىدى گراف مونتې - كرىستو، بېشىنى يېنىككىنە سىدىرلىتىپ قويۇپ.

— ئەمىسە ماقايىلى، بىزگە سېكۇندانتلارنىڭ لازىمى يوق.

— ئەلۋەتتە، لازىمى يوق، — دېدى مونتې - كرىستو، — بىز بىر - بىرىمىزنى بەك ياخشى بىلىمىز ئەمەسمۇ!

— ئەكسىچە، — دېدى گراف، — بىز بىر - بىرىمىزنى قەتئىي بىلمەيمىز.

— قويۇڭ بۇ گەپنى، — دېدى مونتې - كرىستو بەنە شۇنداقلا خاتىرجەملىك بىلەن، — بۇ نېمىدېگىنىڭىز! ۋاقىرلاپدېكى جەڭدىن بۇرۇن ھەربىي سەپتىن قېچىپ كەتكەن ئەسكەر فېرنان سىز ئەمەسمۇ؟ فرانسىيە ئارمىيىسىنىڭ ئىسپانىيىدىكى يول باشلىغۇچىسى ۋە جاسۇسى بولۇپ خىزمەت قىلغان پاروچىنىڭ فېرنان سىز ئەمەسمۇ؟ ئۆزىنىڭ شەپقەتچىسى ئەلگە ئاسىلىق قىلىپ، ئۇنى سېتىۋەتكەن ۋە ئۆلتۈرۈۋەتكەن بولكورۇنىڭ فېرنان سىز ئەمەسمۇ؟ ئاشۇ فېرنانلارنىڭ ھەممىسى قوشۇلۇپ، فرانسىيىنىڭ پېرى، گېنېرال — لېيتىنانت گراف مورسېرغا ئايلىنىپ قالمىدىمۇ؟

— ئەبلەخ، — دەپ خىتاب قىلدى گېنېرال. بۇ سۆزلەر ئۇنىڭغا خۇددى قىزدۇرۇلغان تۆمۈرنىڭ كۆيدۈرۈشىدەك تەسىر قىلغاندى، — سەن بەلكىم مېنى ئۆلتۈرۈشتىن بۇرۇن بۇ گەپلەرنى يۈزۈمگە سېلىۋالاي دەۋاتقانسەن! ياق، سەن مېنى پىلىمەيسەن دېمەكچى ئەمەسمەن. ھۆ، ئالۋاستى، بىلدىم، سەن

مېنىڭ ئۆتمۈشۈمنىڭ قاراڭغۇلۇقىغا ئېچىرلىپ كېرىپ، قانداقتۇر ماڭا نامەلۇم بولغان بىر مەشئەلنىڭ يورۇقىدا هاياتىمنىڭ هەربىر سەھىپىسىنى ئوقۇۋاپسەن. لېكىن مېنىڭ شەرمەندىچىلىكىم سېنىڭ ياسالما سۆلىتىڭدىن تۇيۇكرەك بولۇشى مۇمكىن. نېمىزا، سەن مېنى بىلمىدىكەنسەن، بۇنىڭغا ئىشەنمىدىم، لېكىن مەن سېنى بىلمەيمەن، ئالتۇن - گۆھەرگە چۆمۈلۈپ يۈرگەن تەۋەككۈلچى! سەن ئۆزۈڭنى پارىژدا گراف مونتې - كرىستو، ئىتالىيەدە سىندباد سايلاھەتچى دەپ ئاتايسەن؛ مالتادا يەنە قانداقتۇر باشقا بىر نام بىلەن ئاتىلىسەن. ئاشۇ يۈزلىگەن ئىسىملار ئىچىدىن ئۆزۈڭنىڭ هەقىقىي ئىسمىڭنى ئېيتىپ بېرىشىڭنى تەلەپ قىلىمەن، چۈنكى سېنىڭ يۈرىكىڭگە شەپىرىمنى تەقدىغان پەيتتە ئاشۇ ئىسمىڭنى توۋلىغۇم كېلىدۇ!

گراف مونتې - كرىستونىڭ يۈزى تاتىرىپ، كۆزلىرى دەھشەتلىك چاقناپ كەتتى. ئۇ يانداكى بۆلمىگە يۈگۈرۈپ كىردى - دە، گالستۇك، چاپان ۋە جىلىتكىسىنى سىلىپ تاشلىۋېتىپ، ماتروسچە كالتە چاپان ۋە شەپكىنى كىيدى. بۇ شەپكىنىڭ تېگىدىن ئۇزۇن قارا چاچلىرى چېقىپ تۇراتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ دەھشەتلىك، شەپقەتسىز قىياپەتتە قايتىپ چىقتى ۋە قوللىرىنى كۆكرىكىنىڭ ئۈستىدىن گىرەلەشتۇرۇپ، گېنېرالنىڭ ئالدىغا كەلدى. مورسېر ئۇنىڭ گەپ قىلماي چىقىپ كەتكىنىگە هەيران بولۇپ، قاراپ تۇراتتى. ئۇستىگە يېگىلانغان مونتې - كرىستونى كۆرگەندە ئۇنىڭ پۈتلىرى تىترەپ، چىشلىرى كاسىلداپ كەتتى. ئۇ ئاستا ئارقىغا داجىدى ۋە شىرەگە تاقىشىپ قېلىپ توختىدى.

— فېرنان، — دەپ ۋارقىرىدى ئۇنىڭغا مونتې - كرىستو، — يۈزلىگەن ئىسىملىرىمدىن پەقەت بىرىنىلا ئېيتسام

ئىشىڭ تۈگەيدۇ. بۇ قايسى ئىسىم ئىكەنلىكىنى بىلگەنسەن؟ يادىڭغا كەلدىمۇ؟ شۇنچە كۆپ بەختسىزلىكلەرنى، شۇنچە كۆپ ئازاب - ئوقۇبەتلەرنى بېشىمدىن ئۆتكۈزگەن بولسامۇ، بۇگۈنكى كۈندە قىساس خۇشاللىقىدىن ياشارغان هالدا سېنىڭ ئالدىڭدا تۇرۇۋاتىمەن. سەن... مېرسېدېسكە، مېنىڭ سۆيگۈنۈمگە ئۆيلەنگەن كۈنىڭدىن باشلاپ مېنى مۇشۇ تۇرقۇم بىلەن كۆپ قېتىم چۈشۈگدە كۆرگەن بولغىيدىڭ!

گېنېرال بېشىنى كەينىگە تاشلاپ، قوللىرىنى ئالدىغا سوزۇپ، قېتىپ قالغان كۆزلىرى بىلەن بۇ دەھشەتلىك قىياپەتكە زۇۋان سۈرمەي قاراپ تۇردى. ئاندىن، يېقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن تامنى تۇتۇپ، ئاستا ئىشىك يېنىغا كەلدى ۋە ئارقىچىلاپ مېڭىپ ئىشىكتىن چىقتى - دە، جان ئاچچىقىدا ۋارقىراپ تاشلىدى:

— ئېدمون دانتېس!

ئاندىن، مېڭىپ تەسلىكتە سىرتقا چىقتى، مەست ئادەمدەك دەلدەڭشىپ مېڭىپ هويلىنى كېسىپ ئۆتتى - دە، مەھرەمنىڭ قولىغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى ۋە تىلى كالۋالىشىپ:

— ئۆيگە، ئۆيگە! — دېدى.

ساپ هاۋا ۋە مالايلىرى ئالدىدىكى ئۈيىاتچىلىق ئۇنىڭ هوشىنى يىغىۋېلىشىغا ياردەم قىلدى. لېكىن مەنزىل يىراق ئەمەس ئىدى. شۇڭا، گراف ئۆيگە يېقىنلاشقانسېرى قايتىدىن ئۈمىدسىزلىنىشكە باشلىدى. ئۆيگە بىرنەچچە قەدەم قالغاندا گراف توختاشقا بۇيرۇق قىلدى ۋە هارۋىدىن چۈشتى. دەرۋازا كەڭ ئېچىۋېتىلگەنىدى. كىرا هارۋىسىنىڭ هارۋىكەشى ئۆزىنى بۇنداق هەشەمەتلىك جايغا چاقىرىشقىنىدىن هەيران بولۇپ، هويلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا داڭ قېتىپ تۇراتتى. گراف قورقۇنچ ئىچىدە ئۇنىڭغا قارىدى، لېكىن هېچكىمدىن گەپ سوراشقا

جۇرئەت قىلالماي، ئۆزىنىڭ خانىسىغا يۈگۈرۈپ كەتتى.

پەلەمپەيدىن ئىككى كىشى چۈشۈپ كېلىۋاتاتتى. گراف ئۇلار بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالماسلىق ئۈچۈن يانداكى بىر بۆلمىگە كىرىپ مۆكۈنۈۋالدى. مېرسىدېس ئوغلىنىڭ تولغا تايىنىپ پەلەمپەيدىن چۈشتى. ئۇلار ئىككىسى بىر ئۆينى تاشلاپ كەتمەكتە. ئۇلار ئىشىك پەردىسىنىڭ كەينىدە مۆكۈنۈپ تۇرغان بەختسىز گرافنىڭ يېنىدىنلا ئۆتۈشتى. شۇنداق يېقىن جايدىن ئۆتتىسكى، مېرسىدېسنىڭ تاۋار كۆڭلىكى ئۇنىڭغا تېگىشىپ ئۆتكەندەك، ئوغلىنىڭ سۆزلەۋاتقانداكى ئىسىق تىنىقى ئۇنىڭ يۈزىگە ئۇرۇلغاندەك تۇيۇلدى. ئوغلى مۇنداق دېمەكتە ئىدى:

— غەيرەتلىك بولۇڭ، ئاپا! يۈرۈڭ، يۈرۈڭ، تېزرەك كېتەيلى. بۇ ئۆي ئەمدى بىزنىڭ ئەمەس.

سۆزلەر بېسىقتى، قەدەم تاۋۇشلىرى يىراقلىشىپ كەتتى.

گراف ئىشىك پەردىسىنى چىڭ سىقىمىلاپ، قەددىنى رۇسلىدى. ئۇ، يىغىسىنى بېسۇالمىقا تىرىشاتتى، لېكىن خوتۇنى بىلەن ئوغلى بىراقلا تاشلاپ كەتكەن ئاتىنىڭ كۆكسىدىن ئىنسانلار ئىچىدە كۆرۈلۈپ باقمىغان قاتتىق يىغا ئۇرغۇپ چىقماقتا ئىدى.

هايال بولماي ئۇ، كىرا هارۋىسىنىڭ ئىشكى يېپىلغانلىقىنى، ئاندىن هارۋىكەشنىڭ توۋلغانلىقىنى، ئېغىر هارۋىنىڭ تاراقلىشىدىن دېرىزە ئەينەكلىرىنىڭ تىترەپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلىدى. شۇندىن كېيىن ئۇ، بۇ دۇنيادا ئۆڭ ياخشى كۆرگەن نەرسىلىرىنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ هۇجرىسىغا يۈگۈرۈپ كىردى؛ لېكىن كىرا هارۋىسى كېتىپ قالغانىدى. مېرسىدېسنىڭ، ئالېبرىنىڭ چۆلدەرەپ قالغان ئۆيگە، تاشلىۋېتىلگەن ئاتا ۋە ئەرگە ۋىدالىشىش هەم ئېچىنىشنىڭ

ئاداققى نەزەرىنى تاشلىمىدى، هارۋا پەنجىرىسىدىن قارايمۇ قويۇشمىدى.

شۇنىڭ بىلەن، هارۋا چاقلىرى چوڭ يولدا تاراقلاپ كېتىۋاتقان پەيتتە ئوق ئاۋازى ئاڭلاندى ۋە هۇجرىنىڭ سىلكىنىشتىن ئەينىكى سۇنۇپ چۈشۈپ كەتكەن دېرىزىدىن كۆكۈش تۈتۈن ئۇچۇپ چىقتى.

ئونىنچى باب

ۋالېنتينا

مۇرىبلىنىڭ كىم بىلەن كۆرۈشۈشكە ئالدىراپ ماڭغانلىقىنى كىتابخانىلار بىلمەي بولدى، ئەلۋەتتە. ئۇ، مونتې - كرىستو بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن ۋىلفورنىڭ ئۆيى تەرەپكە ئاستا ماڭدى. بىراز ئاستا ماڭدى دېدۇق. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، مېڭىپ ئۆتۈشكە تېگىشلىك يول 500 قەدەم چىقىپ، مۇرىبلىنىڭ ئىختىيارىدىكى ۋاقىت يېرىم سائەتتىن ئاشاتتى. هالبۇكى، ئۇنىڭ ۋاقتى يېتەرلىك بولمىدى، تەنهالىقتا ئۆزىنىڭ ئوي - خىياللىرىنىڭ لەززىتىگە بېرىلىش ئۈچۈن مونتې - كرىستو بىلەن ئالدىراپ خوشلاشقانىدى.

مۇرىبل ئۆزىگە بەلگىلەپ بېرىلگەن ۋاقىتنى ئېسىدە چىڭ ساقلىغانىدى. بۇ، ۋالېنتىنانىڭ نۇرغۇنلىرىچە ناشتىلىق تاماق يېگۈزۈش ۋاقتى بولۇپ، بۇنداق ساۋابلىق ئىشنى قىلۇاتقاندا ئۇنى هېچكىم ئىزدەپ كىرمەيتتى. نۇرغۇنلىرى بىلەن ۋالېنتينا مۇرىبلىنىڭ هەپتىدە ئىككى قېتىم كېلىشىگە رۇخسەت قىلغانلىقى

دى. شۇڭا، ئۇ ئۆزىنىڭ مۇشۇ ھوقۇقىدىن پايدىلىنىشقا تەقەززا بولماقتا ئىدى.

موررېل كىرگەندە، ساقلاپ ئولتۇرغان ۋالېنتىنا ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇپ، بوۋىسىنىڭ يېنىغا باشلاپ كىردى. قىز تاتىرىپ كەتكەن ۋە بەك ھاياجانلانغانىدى. ئۇنىڭ ھاياجانلىنىشى ئوپېرادىكى جېدەلدىن كېلىپ چىققانىدى. ئالبېر بىلەن مونتې - كرىستونىڭ ماجىراسىنى ھەممە كىشىلەر بىلىپ بولغانىدى. ۋىلفورتنىڭ ئائىلىسىدە بۇ ۋەقەنىڭ ئاقىۋىتى چوقۇم دۇئېلغا ئېلىپ بارىدىغانلىقىدىن ھېچكىم گۇمان قىلمايتتى، ۋالېنتىنا ئايالارغا خاس سەزگۈرلۈك بىلەن موررېلنىڭ مونتې - كرىستوغا سېكۇندات بولىدىغانلىقىنى پەملىگەنىدى. ئۇ، ماكسىملىئاننىڭ باتۇرلۇقىنى، ئۇنىڭ گرافقا چوڭقۇر مېھرى بارلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا، ماكسىملىئاننى گۇۋاھچىلىق رولى بىلەنلا چەكلىنىپ قالماسمىكىن دەپ ئەنسىرەيتتى. شۇنداق بولغاچقا، ئۇنىڭ بارلىق تەپسىلاتلارنى شۇنچە تەقەززالىق بىلەن سورىغانلىقىنى چۈشىنىش ئوڭاي. ئۇ، دۇئېلنىڭ كۆتۈلمىگەن ھالدا ئوڭۇشلۇق بىر تەرەپ بولغانلىقىنى ئاڭلىغاندا، كۆزلىرى چەكسىز خۇشاللىق بىلەن چاقناپ كەتتى.

— ئەمدى، — دېدى ۋالېنتىنا موررېلغا بۇۋاينىڭ يېنىدا ئولتۇرۇشنى ئىشارەت قىلىپ ۋە ئۆزىمۇ بوۋىسىنىڭ پۇتلىرى قويۇلغان بەندىگگە ئولتۇرۇپ، — ئۆزىمىزنىڭ گېپىمىزگە كېلەيلى. سىز بىلىسىزغۇ، ماكسىملىئان، بۇۋام بىر چاغلاردا ۋىلفور ئەپەندىنىڭ ئۆيىدىن كۆچۈپ چىقىپ، ئايىردم تۇرۇشنى ئارزۇ قىلغان.

— ئەلۋەتتە، بىلىمەن، — دېدى ماكسىملىئان، — شۇنداق پىلاننىڭ بولغانلىقى ئېسىمدە بار، مەن بۇنى قوللايمەن.

— ئەمىسە، سىزنى خۇش قىلاي، ماكسىملىئان، —

دېدى ۋالېنتىنا، — بۇۋام يەنە شۇنداق قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ.

— ناھايىتى ياخشى بوپتۇ! — دېدى ماكسىملىئان.

— بۇۋام نېمە ئۈچۈن بۇ ئۆيدىن كەتمەكچى بولغانلىقىنى بىلەمسىز؟ — دېدى يەنە ۋالېنتىنا.

نۇئارتىيې نەۋرە قىزىنى گەپ قىلماسلىققا ئۇندەپ، مەنىلىك قاراپ قويدى. لېكىن ۋالېنتىنا بۇنى كۆرمىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ۋە تەبەسسۇمى موررېلغا بېغىشلانغانىدى.

— نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ بۇ ئارزۇسىدا قانداق سەۋەب بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مەن قوشۇلمەن، — دېدى ماكسىملىئان.

— مەنمۇ جان - دىلىم بىلەن قوشۇلمەن، — دېدى ۋالېنتىنا، — بۇۋام سېنت - ئۇنورېنىڭ ھاۋاسى مېنىڭ سالامەتلىكىمگە ياماق تەسىر كۆرسىتىۋاتىدۇ دەيدۇ.

— ۋالېنتىنا، — دېدى ماكسىملىئان. — مېنىڭچە، نۇئارتىيې ئەپەندىنىڭ بۇ گېپى توغرا. ئىككى ھەپتىدىن بۇيان سىزنىڭ سالامەتلىكىڭىز ئانچە ياخشى بولمايۋاتقانىدەك كۆرۈنىدۇ.

— شۇنداق، تاۋۇم يوق بولۇپ قېلىۋاتىدۇ، — دېدى ۋالېنتىنا، — شۇڭا، بۇۋام مېنى ئۆزى داۋالماقچى بولدى. ئۇ ھەممىنى بىلىدۇ، مەن ئۇنىڭغا پۈتۈنلەي ئىشىنىمەن.

— دېمەك، سىز راستىنلا كېسەل بولۇپ قاپسىز - دە؟ — موررېل ئالدىراپ سورىدى.

— بۇ كېسەل ئەمەس. بىرئاز مىجەزىم ئۆزگىرىپ قالدى، ئىشتىھايىم تۇتۇلۇپ كەتتى. خۇددى ئورگانىزمىم قانداقتۇر بىر نەرسە بىلەن كۈرەش قىلىۋاتقانىدەك ھېس قىلىمەن.

نۇئارتىيې ۋالېنتىنانىڭ بىر سۆزىنىمۇ ئۆتكۈزۈۋەتمەي ئاڭلاپ ئولتۇراتتى.

— ئەمىسە، بۇ غەلىتە كېسەلگە قانداق داۋا قىلىۋاتىسىز؟

— ھەر كۈنى ئەتىگەندە بوۋام ئىچىدىغان دورىدىن بىر قوشۇق

ئىچمەن. ياق، بىر قوشۇقتىن ئىچىشنى باشلىغان، ھازىرتۆت قوشۇقتىن ئىچمەن. بوۋام بۇنى ھەر قانداق كېسەلگە داۋا بولىدىغان دورا دەيدۇ.

ۋالېنتىنا كۈلۈپ قويدى. لېكىن ئۇنىڭ كۈلكىسى روھسىز، جانسىز ئىدى. ماكسىملىئان مۇھەببەتتىن مەست بولغان ھالدا ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇ بىرەك گۈزەل ئىدى، ئەمما ئۆڭى قانداقتۇر باشقىچە ئاقىرىپ، سۈزۈلۈپ كەتكەنىدى، كۆزلىرى ئادەتتىكىدىن بەكرەك چاقناپ تۇراتتى؛ سەھەرپىتەك ئاق قوللىرى ئەمدى گويا ۋاقتى ئۆتۈپ بىرئاز سارغىيىپ قالغان شامدىن ياسالغاندەك كۆرۈنەتتى.

ماكسىملىئان كۆزلىرىنى ۋالېنتىنادىن نۇئارتېيغە يۆتكىدى. بوۋاي، مۇھەببەت ھېسسىياتىغا بېرىلىپ كەتكەن نەۋرە قىزىغا سىرلىق، ئويچان كۆزلىرى بىلەن قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇمۇ خۇددى موررېلغا ئوخشاش ۋالېنتىنادىكى يوشۇرۇن كېسەل ئالامەتلىرىنى بايقىغانىدى. ۋەھالەنكى، بۇ ئالامەتلەر بوۋىسى بىلەن سۆيگۈنىدىن بۆلەك تېخى ھېچكىمنىڭ كۆزىگە چېلىقمىغانىدى.

— بىراق، ئۇ دورا نۇئارتېيې ئەپەندى ئۈچۈن بېرىلگەن ئەمەسمۇ؟ — دەپ سورىدى موررېل.

— شۇنداق. ئۇ دورا بەك ئاچچىق، — دېدى ۋالېنتىنا، — شۇنداق ئاچچىقكى، ئۇنى ئىچىپ بولغاندىن كېيىن ئاغزىمغا نېمە ئالسامۇ ئاچچىق تېتىيدۇ.

نۇئارتېيې نەۋرىسگە سوئال نەزەرى بىلەن قارىدى.

— شۇنداق، بوۋا، — دېدى ۋالېنتىنا، — مەن بايا، سىزنىڭ يېنىڭىزغا كىرىشتىن ئىلگىرى قەنت سېلىنغان سۇ ئىچكەنىدىم. بەك ئاچچىق بولغاچقا، بىر ئىستاكانىنى ئىچىپ بولالمىدىم.

نۇئارتېيې تاتىرىپ كەتتى ۋە بىر نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىدى. ۋالېنتىنا لۇغەتنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئورنىدىن

تۇردى. نۇئارتېيې تەشۋىشلىك كۆزلىرى بىلەن ئۇنىڭ كۆزىتىپ ئولتۇراتتى. قىزنىڭ يۈزىگە قان قۇيۇلغانىدەك مەكزىلىرى قىزىرىپ كەتتى.

— بۇ نېمە ئىش، — دېدى ۋالېنتىنا كۈلۈپ تۇرۇپ، — بېشىم ئايلىنىپ كەتتىغۇ! بېشىمغا ئاپتاپ چۈشكەنلىكتىندۇر؟

ئۇ شىرەنىڭ چېتىنى تۈتۈۋالدى.

— ھازىر ئاپتاپ يوققۇ، — دېدى موررېل. ئۇ، ۋالېنتىنا- نىڭ بىتاپلىقىدىن كۆرە، نۇئارتېيېنىڭ چىرايىغا قاراپ خاتىرجەمسىزلىنىشكە باشلىغانىدى. ئۇ يۈگۈرۈپ، ۋالېنتىنانىڭ يېنىغا كەلدى. ۋالېنتىنا كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— ھېچقىسى يوق، بوۋا، — دېدى ئۇ نۇئارتېيگە، — ھېچقىسى يوق، ماكسىملىئان. ئوڭشىلىپ قالدىم. ھە، قۇلاق سېلىڭلارچۇ، ھويلىغا بىر كىم كىرگەندەك قىلدىغۇ؟

ئۇ، ئىشكنى ئېچىپ، كارىدوردىكى دېرىزىنىڭ تۈۋىگە باردى ۋە دەرھال قايتىپ كىردى.

— دانگلار خانىم قىزى بىلەن كەپتۇ، — دېدى ئۇ، — خوش، مەن چىقاي. بولمىسا، مېنى چاقىرغىلى كىرىشىدۇ. خوش، ماكسىملىئان. سىز بوۋام بىلەن ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ. مەن ئۇلارنى ئولتۇرۇشقا زورلىمايمەن.

موررېل ئۇنىڭ كەينىدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ قالدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئىشكنىڭ يېپىلغانلىقىنى كۆردى، ئۇنىڭ ۋىلفور خانىمنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىغا ئېلىپ بارىدىغان پەلەمپەيدىن چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىدى.

ئۇ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن نۇئارتېيې موررېلغا لۇغەتنى ئېلىشنى ئىشارەت قىلدى. موررېل ئۇنىڭ تەلىپىنى ئورۇنداندى. ۋالېنتىنا ئۇنىڭغا لۇغەتتىن پايدىلىنىپ، بوۋايىنىڭ دېمەكچى بولغىنىنى ئاسان تېپىشنى ئۆگىتىپ قويغانىدى. شۇنداقتىمۇ، ھەر

بىر سۆزنى ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە ئاختۇرۇشقا توغرا كەلگەنلىكتىن، بوۋاينىڭ دېمەكچى بولغىنىنى ئۇقۇپ بولغۇچە ئون مىنۇت ئۆتۈپ كەتتى. بوۋاينىڭ دېمەكچى بولغىنى تۆۋەندىكى سۆزلەردىن ئىبارەت بولدى:

«ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىدىكى سۇ قۇيۇلغان شىشە بىلەن ئىستاكاننى ئېلىپ چىقىڭ».

موررېل دەرھال قوڭغۇراقنى جىرىڭلىتىپ، بارروئانىڭ ئورنىغا ئالماشقان خىزمەتكارنى چاقىردى ۋە ئۇنىڭغا نۇئارتىيېنىڭ نامىدىن ئاشۇ بۇيرۇقنى يەتكۈزدى.

خىزمەتكار ھايال بولماي قايتىپ كىردى. شىشە ۋە ئىستاكان قۇرۇق ئىدى. نۇئارتىيې بىر نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىدى.

— نېمە ئۈچۈن شىشە بىلەن ئىستاكاندا سۇ يوق؟ — سورىدى ئۇ، — ۋالېنتىنا بىر ئىستاكان سۇنى ئىچىپ بولالمىدىم دېگەنغۇ.

بۇ پىكىرنىڭ سۆز بىلەن ئىپادىلىنىشى ئۈچۈنمۇ يەنە بەش مىنۇت كەتتى.

— بىلمەيمەن، — دېدى خىزمەتكار، — بايا ۋالېنتىنا خانىمزىنىڭ ھۇجرىسىغا دېدەك قىز كىرگەنىدى. بەلكىم شۇ تۆكۈۋەتتىمىكىن.

— ئۇنىڭدىن سوراپ بېقىڭ، — دېدى موررېل، نۇئارتىيېنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇنىڭ دېمەكچى بولغىنىنى چۈشىنىپ.

خىزمەتكار چىقىپ كېتىپ، دەرھال قايتىپ كىردى.

— ۋالېنتىنا خانىمز بايا ھۇجرىسىغا كىرىپ، ئىستاكاندا قالغان سۇنى ئىچىۋېتىپتۇ، — دېدى ئۇ، — شىشىدىكى سۇنى ئىدۇئار ئەپەندى ئۆزىنىڭ ئۆردەكلىرىگە كۆلچەك ياساپ بېرىش ئۈچۈن تۆكۈۋېتىپتۇ.

نۇئارتىيې گويا كى بارلىق دەسمايىسىنى دوغا تىكىپ قويغان قىمارۋازدەك كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى. ئاندىن، بوۋاي ئىشككە قاربىدى ۋە شۇ ئىشكىتىن كۆزلىرىنى ئۈزمەي ئولتۇردى.

دەرۋەقە، ۋالېنتىنا ئېيتقاندەك، دانگلار خانىم قىزى بىلەن كەلگەنىدى. ۋىلفور خانىم ئۇلارنى ئۆز ھۇجرىسىدا قوبۇل قىلدى. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن ۋالېنتىنا ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ ئۆتكەنىدى. ئۇنىڭ ھۇجرىسى ئۆگەي ئانىسىنىڭ ھۇجرىسى بىلەن بىر قەۋەتتە بولۇپ، ئۇلارنى پەقەت ئىدۇئارنىڭ ھۇجرىسى ئايرىپ تۇراتتى.

مېھمانلار ئۆزلىرىنى سالاپەتلىك تۇتۇپ كىرىپ كېلىشتى. ئۇلار قانداقتۇر مۇھىم گەپ بىلەن كەلگەنلىكىروشەن ئىدى. بىر تەبەقىنىڭ كىشىلىرى مۇئامىلىدىكى ھەرقانداق ئۆزگىچىلىكنى ئاسان بايقىۋالالايدۇ. ۋىلفور خانىم ئىككى مېھماننىڭ تەنتەنىلىك قىياپىتىگە جاۋابەن خۇددى شۇنداقلا سالاپەتلىك بىلەن سالاملاشتى. شۇ ئەسنادا ۋالېنتىنا كىردى ۋە سالاملىشىشلار قايتىدىن تەكرارلاندى.

— قەدىرلىك دوستۇم، — قىزلار قول ئېلىشىپ تۇرغۇچە بارون خانىم سۆزلىدى، — پات ئارىدا قىزىم بىلەن كىنەز كاۋالكانتنىڭ تويى بولماقچى. شۇنىسى سىزگە بىرىنچى بولۇپ، شەخسەن ئۆزۈم خەۋەر قىلىپ قويۇش ئۈچۈن ئېژىننى باشلاپ ئالدىڭىزغا كەلدىم.

دانگلار كاۋالكانتنىنى ھامان كىنەز دەپ ئولۇغلايتتى. دېموكرات بانكىر بۇ ئاتاقنى «گراف» دېگەندىن جاراڭلىقراق ئاڭلىنىدۇ، دەپ ھېسابلايتتى.

— ئۇنداق بولسا، سىزلەرنى چىن قەلبىمدىن تەبرىكلەيمەن، — دېدى ۋىلفور خانىم، — مېنىڭچە، كىنەز كاۋالكانتنى كەم ئۇچرايدىغان پەزىلەتلىك يىگىت ئىكەن.

— سىزگە دوستلۇق مەۋقەسىدە تۇرۇپ ئېيتسام، — دېدى

بارون خانىم كۈلۈپ تۇرۇپ، — ئۇنىڭ كەلگۈسىدە قانداق ئادەم بولۇپ چىقىشىغا ھازىر ھۆكۈم قىلىش تەس. ئۇنىڭ غەلىتە قىلمىقلىرى كۆپ. بىز فرانسۇزلار بۇنداق قىلمىقلارغا بىر قاراپلا ئىتالىيان ياكى نېمىس ئاقسۆڭەكلىرىنى تونۇۋالالايمىز. شۇنداق تۇرسىمۇ، قارىماققا ئۇنىڭ كۆڭلى ياخشى، پەم - پاراسىتى بارەڭ كۆرۈنىدۇ. دانگلار ئەپەندى ئۇنىڭ بايىلقى ھەددى - ھېسساباسىز دەيدۇ.

— يەنە بىر گەپ قالدى، خانىم، — دېدى ئېڭىنى، ۋىلفور خانىمنىڭ ئالبومىنى ۋاراقلاپ ئولتۇرۇپ، — بۇ يىگىت سىزگە ياقمايدىغانلىقىنىمۇ قوشۇپ قويۇڭ.

— سىزنىڭ كۆڭلىڭىزگە ياقمايدىغانلىقىنى سوردىڭىز بولمامدۇ؟ — دېدى ۋىلفور خانىم.

— بۇنى سوراشنىڭ ھاجىتى يوق، خانىم، — دېدى ئېڭىنى ئۆزىنىڭ ئادەتتىكى مەنمەنلىكى بىلەن. — مەن ئۆزۈمنى ئائىلە ئىشلىرىغا بەرىدە قىلىشقا ۋە ھەرقانداق بىر ئەرنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا خۇشتار ئەمەس. مەن ئارتىس بولۇشنى ۋە قەلبىم، جىسمىم، پىكرىمنىڭ ئەركىن بولۇشىنى خالايمەن.

ئېڭىنى بۇ سۆزلەرنى شۇنچىلىك قەتئىيلىك بىلەن ئېيتتىكى، ۋالېنتىنا قىزىرىپ كەتتى. بۇ ھايالىق قىز ئايالىلارغا خاس تارتىنچاقلىقنىڭ كۆلەڭگىسىمۇ بولمىغان بۇنداق قاتتىق خۇلق - مىجەزنى چۈشىنەلمەيتتى.

— قانداقلا بولمىسۇن، — دېدى يەنە ئېڭىنى، — خالىسام، خالىمىسام ئەرگە تېگىشكە مەجبۇر بولغان ئىكەنمەن، ئەمدى خۇداغا شۈكۈر دېسەم بولىدۇ. خۇدانىڭ تەقدىرى بىلەن مورسېر ئەپەندىدىن قۇتۇلدۇم. بولمىسا، شەرمەندە بولغان بىر ئادەمنىڭ خوتۇنى بولۇپ قالاتتىم.

— شۇ گەپ ئەمەسمۇ، — دېدى بارون خانىم سادىلىق

بىلەن (ئاۋام پۇقرالارلا ئەمەس، بىر قىسىم ئاقسۆڭەك ئايالالارمۇ ئاشۇنداق سادىدا كېلىدۇ)، — توغرا. ئەگەر مورسېرلار ھال تارتىشمىغان بولسا، قىزىم ئالبېرغا تەككەن بولاتتى. گېنېرال بىز بىلەن قۇدا بولۇشنى بەك ئارزۇ قىلاتتى. ئۇ، دانگلار ئەپەندىنىڭ رازىلىقىنى ئېلىش ئۈچۈن شەخسەن ئۆزى ئۇنىڭ ئالدىغا كەلگەنىدى. ئۇنىڭدىن ئاران قۇتۇلدۇق.

— ئاتىسىنىڭ شەرمەندىچىلىكى ئوغلىغا داغ چۈشۈرەلەمدۇ؟ — ۋالېنتىنا قورۇنۇپقىنا سورىدى، — مېنىڭچە، گېنېرالنىڭ خائىنلىقىدا ئالبېرنىڭ گۇناھى يوق.

— ئەپۇ قىلىڭ، قەدىرلىكىم، — دېدى گەپتىن قالمايدىغان ئېڭىنى، — ۋىكونت ئۆيىدىن كېتىپتۇ. ئاڭلىشىمچە، ئۇ تۇنۇگۈن ئوپېرادا گراف مونتى - كرىستونى دۇئېلغا چاقىرغانىكەن، بۇگۈن ئەتىگەن سوقۇشۇش مەيدانىدا ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراپتۇ.

— مۇنداقمۇ ئىش بولامدۇ! — دېدى ۋىلفور خانىم.

— قەدىرلىكىم، — دېدى دانگلار خانىم بايا بىز قەيت قىلغان سادىدىلىق بىلەن، — بۇ راست گەپ. مەن بۇنى دېيىرى ئەپەندىدىن ئاڭلىدىم. ئۇ نەق مەيدانىدا شاھىت بولغانىكەن.

ۋالېنتىنامۇ بۇ ئىشتىن خەۋەردار ئىدى، لېكىن گەپ قىلمىدى. ئۇنىڭ ئوي - پىكرى ئۆزىنى موررېل كۇتۇپ ئولتۇرغان ئۇلارتېپىنىڭ ھوجرىسىغا يۆتكەلدى. ۋالېنتىنا سۆھبەتكە ئارىلاشماستىن، بىرنەچچە مىنۇتقىچە خىيال سۈرۈپ ئولتۇردى. ئۇ مەنا شۇ تاپتا نېمە توغرۇلۇق گەپ بولۇۋاتقانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى. شۇ ئەسنادا دانگلار خانىم ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى. ۋالېنتىنا خۇددى قولىغا ئىلېكتر زەرەتلىرى تەككەنىدەك چۆچۈپ كېتىپ:

— نېمە گېپىڭىز بار، خانىم؟ — دەپ سورىدى.

— كېسەل بولۇپ قالدىڭىزمۇ، ۋالېنتىنا؟ — سورىدى بارون خانىم.

— كېسەل؟ — دېدى قىز ھەيران بولۇپ ۋە ئوتتەك قىزىپ تۇرغان پېشانىسىنى ئالقىنى بىلەن سۈرتتى.

— ھەئە. ئەينەككە قاراپ بېقىڭا. بىر دەمنىڭ ئىچىدە چىرايىڭىز تۆت قېتىم ئۆزگەردى.

— راست، — دېدى ئېڭىنى، — بەك تاتىرىپ كەتتىڭ.

— ھېچقىسى يوق، ئېڭىنى. بىرنەچچە كۈندىن بېرى مۇشۇنداق بولۇۋاتىمەن.

ۋالېنتىنا ھەرقانچە سادىدا بولسىمۇ، مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ چىقىپ كېتىش مۇمكىنلىكىنى ھېس قىلدى. شۇ ئان ۋىلفور خانىم ئۇنىڭغا ياردەم قىلدى.

— چىقىپ ئارام ئېلىڭ، ۋالېنتىنا، — دېدى ئۇ. — راستىنلا ساقلىقىڭىز يوقتەك تۇرىدۇ. مېھمانلىرىمىز سىزدىن رەنجىمەيدۇ. چىقىپ بىر ئىستاكان سۇ ئىچىۋەتسىڭىز ئوڭشىلىپ قالىسىز.

ۋالېنتىنا ئېڭىنىنى سۆيۈپ قويدى ۋە دانىگلار خانىمغا تەزىم قىلدى. بۇ چاغدا دانىگلار خانىمۇ خوشلىشىش ئۈچۈن قوزغالغانىدى.

— بىچارە قىز، — دېدى ۋىلفور خانىم ۋالېنتىنانىڭ كەيىنىدىن ئىشىك يېپىلغاندىن كېيىن، — ئۇ مېنى تەشۋىشكە سېلىپ قويدى. ئۇ راستىنلا ئاغرىپ قالارمۇ دەپ بەك ئەنسىرەۋاتىمەن.

ۋالېنتىنا چۈشىنىكسىز بىر خىل مەسخۇش ھالەتتە ئېدۋارنىڭ ئۆيىگە كىرىپ قالدى. ئېدۋارنىڭ قىلىقسىزلىق قىلىپ چېقىلغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا قاراپ قويماي ئۆز ھوجرىسىغا ئۆتتى ۋە ئۇ يەردىن كىچىك پەلەمپەيگە كەلدى. پەلەمپەينىڭ ئاخىرقى ئۈچ باسقۇچى قالىغاندا ئۇ موررىلنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدى. ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ، پۈتلىرى كۈيۈشۈپ

قالدى. قوللىرى بوشىشىپ، پەلەمپەي سالاسۇنىنى قويۇۋەتتى — دە، تامغا يۆلىنىپ قالدى ۋە شۇئان پەلەمپەي باسقۇچلىرىدىن دومىلاپ چۈشۈپ كەتتى.

موررىل ئېتىلىپ كېلىپ ئىشىكنى ئاچتى ۋە پەلەمپەينىڭ تۈۋىدە ياتقان ۋالېنتىنانى كۆردى. ئۇ، قىزنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ، كرىسلوغا ئولتۇرغۇزدى. ۋالېنتىنا كۆزلىرىنى ئاچتى.

— ئەجەبمۇ پالاكەتلىك قىلدىم! — دېدى ئۇ، — مېڭىشنى ئۇنتۇپ قالغانىدەكلا ئىش قىلىپتىمەن. پەلەمپەيدىن چۈشۈپ بولمىغانلىقىمنى قانداقمۇ ئۇنتۇپ قالغاندىمەن.

— ۋالېنتىنا، قاتتىق چۈشۈپ كەتتىڭىزمۇ؟ — سورىدى موررىل.

ۋالېنتىنا ئەتراپىغا كۆز يۈگۈرتتى ۋە نۇئارتىپىنىڭ كۆزلىرىدە ئىپادىلىنىپ تۇرغان غايەت زور قورقۇشنى كۆردى.

— قورقمىغىن، بوۋا، — دېدى قىز كۈلۈشكە تىرىشىپ، — ھېچ گەپ ئەمەس... بىرئاز بېشىم ئايلىنىپ قالدى.

— يەنە بېشىڭىز قايدىمۇ! — دېدى موررىل ۋە ئىچى تىت - تىت بولۇپ، قوللىرىنى ئۇۋۇلىدى، — ئېھتىيات قىلىڭ، ۋالېنتىنا. سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي!

— ھېچنېمە بولمىدىمغۇ، — دېدى ۋالېنتىنا. — ھېچ گەپ يوق. ئەمدى سىزگە بىر يېڭىلىقنى ئېيتىپ بېرەي. كېلەر ھەپتىدە ئېڭىنىسىنىڭ تويى بولىدىكەن، ئۇچ كۈندىن كېيىن نىكاھلىنىش شەرىپىگە چوڭ زىياپەت ئۆتكۈزۈلىدىكەن. بىز ھەممىمىز تەكلىپ قىلىندۇق، ئاتام، ۋىلفور خانىم ۋە مەن... ھەر ھالدا شۇنداق دەپ چۈشەندىم.

— قاچانمۇ بىزگە نۆۋەت كېلەر؟ ئاھ ۋالېنتىنا، بوۋىڭىز سىزنى بەك ياخشى كۆرىدۇ، ئۇنى «پات ئارىدا تويۇڭلار بولىدۇ» دېگۈزۈش ئۈچۈن كۈچ چىقىرىڭ!

— بوۋامنى ئالدىرتمىش ۋە بۇ ئىشنى ئۇنىڭ سەمىگە سېلىپ تۇرۇشنى ماڭا تاپشۇرماقچىمۇسىز؟ — دېدى ۋالېنتىنا.

— شۇنداق، — دەپ خىتاب قىلدى موررېل، — خۇدا ھەققى، تېزرەك تۇتۇش قىلايلى. ۋالېنتىنا، سىز مېنىڭ بولمىغۇچە خۇددى سىزنى يوقتىپ قويىدىغاندەك ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالدىم.

— قويۇڭا، ماكسىملىئان، — دېدى ۋالېنتىنا شۇركۈنۈپ كېتىپ، — بەك قورقۇنچاق ئىكەنسىز. سىزنى ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان ئوفىتسېر دەپ ئاڭلىغانىدىمغۇ. ھا ـ ھا ـ ھا!

ئۇ بىمارلارغا خاس ئاھاڭدا ئۇزۇلۇپ ـ ئۇزۇلۇپ كۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ قوللىرى كىرىشتى، بېشى كەينىگە تارتىشتى ۋە ئۇ ھەرىكەتسىز ھالدا جىمىپ قالدى. ۋەھىمىلىك ۋاقىراش نۇئارتېينىڭ ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىقالماي. ئۇنىڭ كۆزلىرىدە قېتىپ قالدى. موررېل چۈشەندى: يارەمگە ئادەم چاقىرىش كېرەك ئىدى. ئۇ، قوڭغۇراقنى شىددەتلىك جىرىڭلاتتى. ۋالېنتىنا ـ نىڭ ھۇجرىسىنى بېسىتۇرۇۋاتقان دېدەك ۋە باررۇئانىڭ ئورنىغا ئالماشقان خىزمەتكار يۈگۈرۈپ كىرىشتى.

ۋالېنتىنا شۇ قەدەر تاتىرىپ كەتكەن، سوغۇق ۋە ھەرىكەتسىز ئىدىكى، دېدەك بىلەن خىزمەتكار ئۆزلىرىگە ئېيتىلغان گەپنى ئاڭلماي تۇرۇپلا بۇ پالاكەت باسقان ئۆيدىكى ۋەھىمىلىك كەيپىياتنىڭ تەسىرى ئاستىدا كاردىئورلارنى بېشىغا كىيىپ ۋارقىراپ، چېقىپ كېتىشتى.

بۇ چاغدا دانگلار خانىم بىلەن ئېڭىنى قايتىپ چىقىۋاتاتتى. ئۇلار بۇ پاراكەندىچىلىكنىڭ سەۋەبىنى تېخى ئۇقمىغانىدى.

— بايا سىلەرگە دېمىدىمۇ! — دەپ خىتاب قىلدى ۋىلفور خانىم، — بىچارە قىز!

ئون بىرىنچى باب

ئىقرار

شۇ ئارىدا ۋىلفورنىڭ ئۆز ئىشخانىسىدىن ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى:

— نېمە ئىش بولدى؟

موررېل ئۇئارتېينىڭ قارىدى. ئۇئارتېينىڭ سوغۇقىغا سىلىقى ئەسلىگە كېلىپ بولغانىدى. ئۇ، ئۆتكەندە بىر قېتىم مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ئۇنىڭغا پاناھلىنىش جايى بولغان يانداكى كىچىك بۆلمىنى كۆزى بىلەن كۆرسەتتى. موررېل شىلەپىسىنى ئېلىپ، ئىشىك پەردىسىنىڭ كەينىگە مۆكۈنۈشكە ئاران ئۈلگۈردى. كاردىئوردا خانلىق مۇپەتتىشنىڭ قەدەم شەپىسى ئاڭلاندى. ۋىلفور يۈگۈرۈپ كىرىپ، ۋالېنتىناغا ئۆزىنى ئاتتى ۋە ئۇنى قۇچاقلىدى.

— دوختۇرنى چاقىرىڭلار! دوختۇرنى! ئاۋۇنىنى! — دەپ ۋارقىردى ۋىلفور، — ياق، ئۆزۈم باراي.

شۇ گەپ بىلەن ئۇ يەنە يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى. باشقا بىر ئىشىكتىن موررېلمۇ يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى. مۇدھىش ئەسلىمىلەر ئۇنىڭ يۈرىكىگە نەشتەردەك ئۇرۇلدى. ئۇ، سېن ـ ھېران خانىم ئۆلگەن كۈنى كەچتە ئۆزى تاسادىپىي ئاڭلاپ قالغان ۋىلفور بىلەن دوختۇرنىڭ سۆزلىرىنى ئەسلىدى. ۋالېنتىنا ـ نىڭ كېسەللىك ئالامەتلىرى گەرچە ئانچە كۈچلۈك بولمىسىمۇ، باررۇئانىڭ ئۆلۈش ئالدىدىكى ھالىتىگە ئوخشايىتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قۇلاقلىرىدا گويا مونتې ـ كرىستونىڭ ئاۋازى جاراڭلىغان

دەك بولدى. ئۇ، تېخى ئىككى سائەت ئىلگىرى مۇنداق دېگەنىدى:

«موررېل، قانداق ھاجىتىڭىز بولسىمۇ ماڭا كېلىڭ، مەن نۇرغۇن ئىشلارنى قىلالايمەن».

ئۇ، ئېتىلغان ئوقتەك يۈگۈرۈپ، سېنت ـ ئونورېدىن ماتىنىئون كوچىسىغا، ئۇ يەردىن يېلىسەي كوچىسىغا يېتىپ باردى.

بۇ چاغدا ۋىلفور كىرا ھارۋىسىغا ئولتۇرۇپ، ئاۋرىنيەنىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەلدى. ئۇ، قوڭغۇراقنى شۇنداق قاتتىق جىرىڭلاتتىكى، دەرۋازىۋەن قورقۇپ كېتىپ، ھاپىلا ـ شاپىلا ئىشكنى ئاچتى. بىر ئېغىز گەپ قىلغۇدەك ھالى قالمىغان ۋىلفور پەلەمپەيگە يۈگۈردى. دەرۋازىۋەن ئۇنى تونۇيتتى. شۇڭا، ئۇنىڭ كەينىدىن:

ـ دوختۇر ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىدا، خانىلىق مۇپەتتىش جانابلىرى! ـ دەپ ۋارقىرىدى.

ۋىلفور دوختۇرنىڭ ئىشخانىسىغا گويىاكى بوراندەك ئۇچۇپ كىردى.

ـ ھە، سىزمىدىڭىز! ـ دېدى ئاۋرىنيى.

ـ ھەئە، دوختۇر، ـ دېدى ۋىلفور ئىشكنى يېپىپ، ـ ئۆتكەندە سىز مەندىن سورىغانىدەك، بۇ قېتىم مەن سىزدىن سورايمەن: بۇ يەردە بىز يالغۇزمۇ؟ دوختۇر، ئائىلەمگە خۇدانىڭ غەزىپى يېغىپتۇ.

ـ نېمە بولدى؟ ـ دەپ سورىدى دوختۇر. ئۇنىڭ چىرايى ئېغىر ـ بېسىق كۆرۈنسىمۇ، ئىچىدە كۆچلۈك ھاياجانغا كەلگەنىدى، ـ ئائىلىڭىزدىن يەنە بىر كىشى ئاغرىپ قالدىمۇ؟

ـ شۇنداق، دوختۇر، ـ دەپ ئۇن سالدى ۋىلفور بېشىنى چاڭگاللاپ، ـ شۇنداق!

ئاۋرىنيىنىڭ كۆزلىرى: «شۇنداق بولۇشىنى كۈتكەنىدىم» دېگەنلىكىنى ئىپادىلەپ تۇراتتى.

ئۇ ئالدىرىماي، ھەر بىر سۆزىنى دانە ـ دانە چىقىرىپ، مۇنداق دېدى:

ـ بۇ قېتىم ئۆلۈمگە يول ئالغان كىم؟ بىزنىڭ جىنايەتكارانە ئاجىزلىقىمىزنى ئەيىبلەپ تەكرىنىڭ ئالدىغا بارىدىغان يەكىگى شەھىت كىم؟

ئازابلىق يىغا ئاۋازى ۋىلفورنىڭ كۆكسىدىن ئۇرغۇپ چىقتى. ئۇ، دوختۇرنىڭ قولىنى قىسىپ تۇتۇۋالدى.

ـ ۋالېنتىنا! ـ دېدى ئۇ، ـ بۇ قېتىم نۆۋەت ۋالېنتىناغا كەلدى!

ـ قىزىڭىز! ـ ئاۋرىنيى قورقۇنچ ۋە تەئەججۇپ ئىچىدە خىتاب قىلدى.

ـ خاتالاشقانلىقىڭىزنى ئەمدى بىلگەنسىز، ـ دەپ پىچىرلىدى ۋىلفور، ـ ئۇنىڭدىن گۇمانلانغانلىقىڭىز ئۈچۈن زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىدىن ئەپۇ سوراڭ.

ـ ھەر قېتىم مېنى چاقىرغىنىڭىزدا ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەن بولاتتى، ـ دېدى ئاۋرىنيى، ـ شۇنداق بولسىمۇ مەن بارىمەن. تېز بولايلى. دۇشمەنلىرىڭىزگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن ۋاقتىنى قولدىن بېرىشكە بولمايدۇ.

ـ دوختۇر، بۇ قېتىم مېنى ئاجىزلىق قىلدىڭ دەپ ئەيىبلىيەلمەيسىز. بۇ قېتىم قاتىلىنى چوقۇم تېپىپ چىقىمەن، جازالايمەن.

ـ جازا ھەققىدە كېيىن ئويلىشايلى، ـ دېدى ئاۋرىنيى، ـ ئەڭ ئالدى بىلەن قىزىڭىزنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن قولىمىزدىن كېلىدىغانىنىڭ ھەممىنى قىلىپ كۆرەيلى. يۈرۈڭ.

ۋىلفورنى ئېلىپ كەلگەن كىرا ھارۋىسى ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن ئاۋرىنيىنى بىرلىكتە قايتۇرۇپ ئېلىپ كېتىۋاتقاندا موررېل ھونتې ـ كرىستونىڭ ئىشكىنى چېكىۋاتاتتى.

گراف ئىشخانىسىدا بولۇپ، ھېلى تېخى بېرتۇچچودىن كەلگەن خەتنى دىققەت بىلەن ئوقۇۋاتاتتى. ئۇ، خوشلىشىپ چىقىپ كەتكىنىگە ئەمدىلا ئىككى سائەت بولغان موررىلنىڭ كەلگىنىنى ئاڭلاپ، ئەجەبلەنگەن ھالدا بېشىنى كۆتۈردى. موررىلمۇ خۇددى گرافقا ئوخشاشلا، بۇ ئىككى سائەت ئىچىدە كۆپ ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ، گرافنىڭ ئالدىدىن خۇش تەبەسسۇم بىلەن چىقىپ كەتكەن بولسا، ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىدا پۈتۈنلەي روھىي چۈشكەن ھالەتتە تۇراتتى.

گراف چاچراپ تۇرۇپ، ئۇنىڭ ئالدىغا باردى.

— نېمە بولدىڭىز، ماكسىملىئان؟ — دەپ سورىدى ئۇ، — بۆلەكچە تاتىرىپ، دەم ئالالماي قاپسىزغۇ؟

موررىل ئۆزىنى كرېسلوغا تاشلىۋەتتى.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ، — يۈگۈرۈپ كەلدىم، سىزگە دەيدىغان گېپىم بار.

— ئۆيىڭىزدىكىلەر ساقمۇ؟ — گراف شۇنداق كۆيۈنگەن ئاھاڭدا سورىدىكى، ئۇنىڭ سەممىيىتىگە شەك كەلتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

— رەھمەت سىزگە، گراف، — دېدى موررىل گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي، — ئۆيۈمدىكىلەر ھەممىسى ساق.

— ئۇنداق بولسا ياخشى؛ بىراق، گېپىم بار دېگەنىدىڭىز-غۇ؟ — دېدى گراف بارغانسېرى تەشۋىشلىنىپ.

— شۇنداق، — دېدى موررىل، — مەن ھازىر بۇ يەرگە ئۆلۈم كىرگەن بىر ئۆيدىن كەلدىم.

— ئەمسە، مورسېرلارنىڭ ئۆيىدىن كەلدىڭىزمۇ؟ — سورىدى مونتې - كرىستو.

— ياق، — دېدى موررىل، — مورسېرلارنىڭ ئۆيىدە ئۆلۈم بوپتىمۇ؟

— گېنېرال ئۆزىنىڭ ماڭلىيىغا ئوق ئېتىپتۇ، — دېدى مونتې - كرىستو.

— نېمىدېگەن بەختسىزلىك! — دېدى ماكسىملىئان.

— بۇ گراف خانىم بىلەن ئالىجىنابلىكى ئەمەس، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئاتا ۋە ئەرنىڭ شەرمەندىچىلىكىنى كۆرگەندىن، ئۇنىڭدىن ئايرىلغان تۈزۈك. نومۇسنى قان يۇيىدۇ.

— بىچارە گراف خانىم! — دېدى ماكسىملىئان، — ھەممىدىن بەك ئاشۇ پەزىلەتلىك ئايالغا ئىچىم ئاغرىيدۇ.

— ئالىجىنابلىرى ئىچىڭىز ئاغرىسۇن، ماكسىملىئان. ئۇ، گراف خانىمنىڭ مۇناسىپ ئوغلى. ھە، ئەمدى سىزنىڭ گېپىڭىزگە كېلەيلى. مەن بىلەن كۆرۈشكىلى كەپسىز. ھاجەتسىزدىن چىقالىسام بەك خۇش بولىمەن.

— شۇنداق. سىزدىن ياردەم سوراپ كەلدىم، خۇددى تەلۈە بولغان ئادەمدەك، بىر خۇدادىن مەدەت كۈتۈشكە بولىدىغان ئىشتا سىزگە ئۈمىد باغلاپ كەلدىم.

— سۆزلەۋېرىڭ.

— بۇنداق سىرنى بۇ دۇنيادا بىر ئادەمگە بولسىمۇ ئاشكارىلاشقا ھوقۇقۇم بارمۇ، يوقمۇ، ئۆزۈمنىمۇ بىلمەيمەن، — دېدى موررىل، — بىراق، تەتۈر پەلەك مېنى شۇنىڭغا مەجبۇر قىلدى. ئەمدى شۇنداق قىلماي ئامالىم يوق.

ئۇ ئىككىلىنىپ توختاپ قالدى.

— مېنىڭ سىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى ئۆزىڭىز بىلىسىز، — دېدى مونتې - كرىستو موررىلنىڭ قولىنى قىسىپ.

— سۆزلىرىڭىز ماڭا مەدەت بېرىۋاتىدۇ، سىزدىن سىر ساقلىماسلىقىنى يۈرىكىم ئېيتىۋاتىدۇ.

— شۇنداق، موررىل، بۇ سۆزلىرىڭىزنى خۇدا دىلىڭىزغا

سالدی. يۇرىكىڭىزنىڭ ئېيتقىنى بويىچە ماڭا ھەممىنى سۆزلەپ بېرىڭ.

— گراف، سىز تونۇيدىغان بىر شەخسنىڭ سالامەتلىك ئەھۋالىنى ئۇقۇپ كېلىش ئۈچۈن باتستېننى ئەۋەتىشىمگە رۇخسەت قىلامسىز؟

— مەن ئۆزۈم خىزمەتكىزگە تەييار تۇرغان يەردە، خىزمەتكارلىرىڭىزغا گەپ كېتەمدۇ؟

— مەن ئۇ قىزنىڭ ئوڭشىلىپ قالغانلىقىنى ئاڭلىشىم كېرەك. بولمىسا، سارىڭ بولۇپ قالمەن.

— باتستېننى چاقىرايمۇ؟

— ياق، ئۇنىڭغا ئۆزۈم ئېيتىمەن.

موررىبل چىقىپ، باتستېننى چاقىردى ۋە ئۇنىڭغا بوش ئاۋازدا بىرنەچچە ئېغىز سۆز قىلدى. مەھرەم ئالدىراپ چىقىپ كەتتى.

— ھە، قانداق؟ ئەۋەتتىڭىزمۇ؟ — دەپ سوردى مونتې-كرىستو، موررىبل قايتىپ كىرگەندىن كېيىن.

— ھەئە، ئەمدى بىرئاز كۆڭلۈم جايىغا چۈشتى.

— گېپىڭىزنى كۆتۈپ ئولتۇرۇۋاتىمەن، — دېدى مونتې-كرىستو تەبەسسۇم قىلىپ.

— ھە، سىزگە ھەممىنى سۆزلەپ بېرىمەن. ئاڭلاڭ. بىر كۈنى كەچتە مەن بىر باغقا كىرىپ قالدىم. كوكاتلار ئارىسىغا يوشۇرۇندۇم، مېنى ھېچكىم كۆرەلمەيتتى. ئالدىمدىن ئىككى ئادەم ئۆتتى. ھازىرچە ئۇلارنىڭ ئىسمىنى ئاتىماسلىققا رۇخسەت قىلىڭ. ئۇلار بوش ئاۋازدا سۆزلەشتى، لېكىن ئۇلارنىڭ نېمە دېيىشىۋاتقانلىقىنى بىلىش مەن ئۈچۈن بەك مۇھىم ئىدى. شۇڭا، پۈتۈن زېھنىمنى يىغىپ، ئۇلارنىڭ بىر سۆزىنىمۇ قالدۇرماي ئاڭلىۋالدىم.

— تاتىرىپ كەتكىنىڭىزدىن قارىغاندا، بۇ بىر يامان ھېكايىنىڭ مۇقەددىمىسى بولسا كېرەك.

— شۇنداق، دوستۇم، بۇ بەك قورقۇنچلۇق گەپ! ئۇ ئۆيدە تېخى يېڭىلا بىر كىشى ئۆلگەنىدى. سۆھبەتداشلارنىڭ بىرى شۇ ئۆينىڭ خوجايىنى، يەنە بىرى دوختۇر ئىدى. ئالدىنقىسى كېيىنكىسىگە ئۆزىنىڭ دەردى ۋە قايغۇسىنى بايان قىلماقتا ئىدى. چۈنكى مۇشۇ بىر ئاي ئىچىدە گويا كى قىساس پەرىشتىسى ئۇنىڭ ئۆيىگە خۇدانىڭ غەزىپىنى ياغدۇرغاندەك، ئۇشتۇمتوت، كۈتۈلمىگەن ئىككى ئۆلۈم بىرىگە بىرى ئۇلىشىپ كەلگەنىدى.

— مۇنداق دەڭ! — دېدى مونتې-كرىستو موررىبلغا تىكىلىپ قاراپ ۋە ئۆزى ئولتۇرغان كرىسلونى چاندۇرماستىن سەل بىر چەتكە سۈرۈۋالغانىدى، ئۆزى سايىدا قېلىپ، كۈن نۇرى ئۇدۇل مېھمانىنىڭ يۈزىگە چۈشتى.

— شۇنداق، — دېدى ماكسىملىئان، — ئۇ ئۆيگە بىر ئايدا ئىككى قېتىم ئۆلۈم كەلدى.

— دوختۇر نېمە دېدى؟— دەپ سوردى مونتې-كرىستو.

— ئۇ شۇنداق دېدىكى... شۇنداق دېدىكى، بۇ تەبىئىي ئۆلۈم ئەمەس، بۇ ئۆلۈمنىڭ سەۋەبى...

— سەۋەبى نېمە؟

— زەھەر!

— شۇنداقمۇ؟ — دېدى مونتې-كرىستو ۋە ئاستاغىنا يۆتىلىپ قويدى. ئۇ، قاتتىق ھاياجانغا كەلگەندە يۈزىنىڭ قىزارغان ياكى تاتارغانلىقىنى ۋە ياكى سۆھبەتداشنىڭ سۆزلىرىنى ئالاھىدە دىققەت بىلەن تىڭشاۋاتقانلىقىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن شۇنداق قىلاتتى. — شۇنداقمۇ، ماكسىملىئان؟ شۇنداق گەپلەرنى ئاڭلىدىڭىزمۇ؟

— ھەئە، قەدىرلىك گراف، شۇ گەپلەرنى ئاڭلىدىم. دوختۇر ھەتتا بۇنداق كېيىن يەنە مۇشۇنداق ئۆلۈم تەكرارلانسا، قانۇن ئورۇنلىرىغا مەلۇم قىلىدىغانلىقىنى قوشۇپ قويدى.

مونتې ـ كرىستو بۇ گەپلەرنى ئولمۇ بەخىراماتلىق بىلەن ئاڭلىدى.

ـ ئاندىن، ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ماكسىملىئان، ـ ئۇچىنچى قېتىم ئۆلۈم ۋەقەسى سادىر بولدى، لېكىن ئۆيىنىڭ خوجايىنىمۇ، دوختۇرمۇ بۇ ھەقتە ھېچكىمگە زۇۋان سۈرمىدى. ئەمدى يەنە تۆتىنچى قېتىملىق ئۆلۈم كېلىدىغانلىقىنى تۇرىدۇ. ئېيتىڭا، گراف، مەن بۇ سىرنى بىلگەندىن كېيىن نېمە قىلىشىم كېرەك؟

ـ قەدىرلىك دوستۇم، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـ سىز ھەممە كىشىگە ئايان بولغان بىر ۋەقەنى سۆزلەۋاتىسىز. سىز ئېيتقان ئۇ ئۆينى مەنمۇ بىلىمەن ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، شۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئۆينى بىلىمەن. ئۇ ئۆينىڭ بىرىگە بار، شۇ باغدا ئائىلە باشلىقى بىلەن دوختۇر سۆزلەشكەن، شۇ ئۆيدە كەينى ـ كەينىدىن ئۈچ قېتىم غەلىتە ۋە كۈتۈلمىگەن ئۆلۈم يۈز بەرگەن. ماڭا قاراڭ، مەن بۇ ھەقتە ھېچكىمنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىغان بولسامۇ، سىزگە ئوخشاشلا ھەممىدىن خەۋىرىم بار. ھالبۇكى، مېنىڭ ۋىجدانىم ئازابلىنامدۇ؟ ياق، مېنىڭ پەرۋايىم يوق. سىز «گويا كى قىساس پەرىشتىسى بۇ ئۆيگە خۇدانىڭ غەزىپىنى ياغدۇردى» دەيسىز. بۇنى شۇنداق ئەمەس دەپ كىم ئېيتالايدۇ؟ بۇ جىنايەتنى كۆرۈشكە تېگىشلىك بولغانلار كۆرمەسكە سېلىپ يۈرگەندە، سىزمۇ كۆزىڭىزنى يۇمۇۋېلىڭ. ماكسىملىئان، ئەگەر تەڭرى بۇ ئۆيدىن ھېساب ئېلىۋاتقان بولسا، سىز تەتۇر قاردۇيلىڭ. تەڭرىنىڭ جازاسىغا پۇتلىكاشاڭ بولمىڭ.

موررىل چۆچۈپ كەتتى. گرافنىڭ ئاۋازى سوغۇق، سۇرلۇك ۋە تەنتەنىلىك جاراڭلايتتى.

ـ ئۇنداق ئىشنىڭ يەنە تەكرارلىنىدىغانلىقىنى نەدىن بىلدىڭىز؟ ـ دەپ يەنە سورىدى گراف. ئۇنىڭ ئاھاڭى شۇنداق

كەسكىن ئۆزگەرگەنىدىكى، خۇددى باشقا بىر ئادەم سۆزلەۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

ـ تەكرارلىنىپ بولدى، گراف! ـ دەپ خىتاب قىلدى موررىل، ـ شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ يەرگە كەلدىم.

ـ قانداق قىلىشىم كېرەك، موررىل؟ خانلىق مۇپەتتىشكە بۇ خەۋەرنى يەتكۈزۈپ قويايمۇ؟

گراف ئاخىرقى سۆزلەرنى شۇنداق مەنىلىك ئاھاڭدا ئېيتتىكى، موررىل ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى.

ـ گراف، ـ دەپ خىتاب قىلدى ئۇ، ـ كىمنى دەۋاتقانلىقىمنى بىلمەيدىكەنسىز ـ دە!

ـ ئەلۋەتتە بىلمەن، دوستۇم. سىزنىڭ بۇ ھېكايىگىزدىكى شەخسلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىسمى بىلەن ئېيتىپ بېرەلەيمەن. سىز ۋىلفورنىڭ بېغىغا كىرگەن. گېپىڭىزدىن قارىغاندا، بۇ ئىش سېن ـ مېران خانىم قازا تاپقان كۈنى ئاخشىمى بولغان. سىز ۋىلفور بىلەن ئاۋرىنېيىنىڭ ماركىز سېن ـ مېران ۋە ماركىز خانىمنىڭ ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈمى توغرىسىدا سۆزلىشكىنىنى ئاڭلاپ قاپسىز. ئاۋرىنىيى ئۆلارنى زەھەرلىنىپ ئۆلگەن دېگەن پەرەزنى ئوتتۇرىغا قويىدى. سىز ئاق كۆڭۈل ئادەم بولغىنىڭىز ئۈچۈن شۇنداق تارتىپ بۇ سىرنى ئاشكارىلاش كېرەكمۇ ياكى ئۇنچىقماسلىق كېرەكمۇ، دېگەن مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلالماي ئىچىڭىزدە پاراكەندە بولۇپ يۈرۈۋاتىسىز. بىز ئوتتۇرا ئەسىرلەر دەۋرىدە ياشاۋاتمايمىز، دوستۇم ھازىر دىنىي سوت ۋە ئىختىيارىي سوتچىلار مەۋجۇت ئەمەس. ئۆلار بىلەن چاتىقىڭىز نېمە؟ «ۋىجدان، مېنى نېمە قىل دەيسەن؟» دېگەندى ستېرن①. بولدى، دوستۇم، ئۆلارنىڭ ۋىجدانى ئوخلاۋاتقان بولسا، ئۇخلاپ بېتىۋەرسۇن، ئۇخلىيالمىغان بولسا، بىدارلىقتا قورۇپ تاقىشال بولسۇن تۇرۇۋەرسۇن. لېكىن سىز ئۆزىڭىز

① ستېرن (1713 ـ 1768) ـ ئەنگلىيە يازغۇچىسى.

خاتىرجەم ئۇخلاۋېرىڭ، سىزنىڭ ۋىجدانىڭىز پاك.

موررىلنىڭ يۈزى ھەسرەت بىلەن پۈرۈشۈپ كەتتى. ئۇ، مونتې ـ كرىستوننىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى.

— بىراق، ئاشۇنداق ئىش يەنە يۈز بەردى ئەمەسمۇ! ئاڭلاۋاتامسىز!

— يۈز بەرسە نېمە بوپتۇ؟ مەيلى، — دېدى گىراف ۋە ماكسىمىلىئاننىڭ بۇنداق بىئاراملىقىدىن ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭغا قارىدى، — ئۇلار گويا ئاتىبۇتلار① ئائىلىسىگە ئوخشايدۇ. خۇدا ئۇلارنىڭ گۇناھىدىن ئۆتمىدى. شۇڭا، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تېگىشلىك جازاسىنى تارتىۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى چىرىپ تۈگەيدۇ. ئۇلارنىڭ يوقلىشى خۇددى كېچىك بالىلار قەغەزدىن كېمىسىگە ياسىغان ئادەمچاقلار، گەرچە سانى 200 گە يەتكەن ھالەتتىمۇ ئۇلارنى ياسىغان بالا بىر پۈۋلىسلا بىر ـ بىرلەپ ئۇچۇپ كەتكىنىگە ئوخشايدۇ. ئۇچ ئاي ئىلگىرى ماركىز سېن ـ مېران ئۆلدى، ئارىدىن بىر ئاي ئۆتۈپ ماركىز خانىم، يېقىندا بارروئا ئۆلدى. بۇگۈن نۇئارتېيې بوۋاي ياكى ۋالېنتىنا قىز ئۆلدۇ.

— شۇنداق بولۇشنى بىلەمتىڭىز؟ — موررىل شۇ قەدەر ۋەھىمىلىك خىتاب قىلدىكى، ھەتتا ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشسىمۇ غېمى قىلمايدىغان مونتې ـ كرىستو ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتى، — بىلىپ تۇرۇپ گەپ قىلمىدىڭىزمۇ؟

— مېنىڭ كارىم نېمە؟ — دېدى مونتې ـ كرىستو مۇرىلىرىنى قىسىپ، — ئۇ كىشىلەر مەن ئۈچۈن نېمە ئىدى؟ ئۇلارنىڭ بىرىنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن يەنە بىرىنى قۇربان قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ماڭا ئۆلگۈچىمۇ، ئۆلتۈرگۈچىمۇ ئوخشاش.

— بىراق، مەن، مەن! — موررىل ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقان

① ئاتىبۇتلار — يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى تەڭرىنىڭ جازاسىغا ئۇچراپ، بىر ـ بىرىنى قىرغىن قىلىشقان بىر جەمەت.

ھالدا ۋارقىرىدى، — مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن ئەمەسمۇ!

— ياخشى كۆرىمەن دەمسىز؟ كىمنى؟ — دەپ خىتاب قىلدى مونتې ـ كرىستو ۋە ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ موررىلنىڭ قوللىرىنى چىڭ تۇتۇۋالدى.

— چىن دىلىم بىلەن، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن ياخشى كۆرىمەن. ئۇنىڭ بىر تامچە كۆز يېشىنى قۇرۇتۇش ئۈچۈن بارلىق قېنىمنى تۆكۈشكە رازىمەن. ئاڭلاۋاتامسىز! مەن ۋالېنتىنا ۋىلفورنى ياخشى كۆرىمەن، بىراق ئۇ ھازىر زىيانكەشلىككە ئۇچراپ، ئۆلۈم گىردابىدا ياتىدۇ! مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن. تەڭرىدىن ۋە سىزدىن ئۆتۈنۈپ سورايمەن، ئۇنى قانداق قۇتۇلدۇرۇشنى ماڭا ئۆگىتىپ قويۇڭ!

مونتې ـ كرىستو ئۇنلۈك ئاھ ئۇردى، ئۇنىڭ بۇ ئۇن سېلىشى گويا كى يارىلانغان ئارسلاننىڭ ۋارقىرىشىغا ئوخشايتتى.

— ھەي شور پېشانە! — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ ئۆزىنىڭ قوللىرىنى قايرىپ، — سەن ۋالېنتىنانى ياخشى كۆرەمسەن! ئاشۇ لەنىتى ئائىلىنىڭ قىزىنى ياخشى كۆرەمسەن!

موررىل ئۆز ئۆمرىدە بۇنداق چىرايىنى، بۇنداق دەھشەتلىك كۆزلەرنى كۆرمىگەنىدى. جەڭ مەيدانلىرىدا ۋە ئالجىرىدىكى زور قىرغىنچىلىق بولغان كېچىسى ئۇ خەۋپ ـ خەتەرگە كۆپ قېتىم دۇچ كەلگەنىدى. لېكىن ئاشۇ خەۋپ ـ خەتەرلەرمۇ ئۇنىڭغا مونتې ـ كرىستونىڭ شۇ تاپتىكى كۆزلىرىدەك دەھشەتلىك كۆرۈنمىگەنىدى. ئۇ، قورقۇنچ ئىچىدە كەينىگە داجىدى.

مونتې ـ كرىستو بۇ پارتلاش تۈسىدىكى ھاياجانلىنىشتىن كېيىن خۇددى قەلب يالقۇنلىرىدىن ئۆزىنى قاچۇرغاندەك قىلىپ، بىردەملىككە كۆزلىرىنى يۇمدى. ئۇ، بارلىق كۈچ ـ غەيرىتىنى يىغىپ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشتى. بەجايىكى، قۇتۇرغان دولقۇنلار بوراندىن كېيىنكى قۇياش نۇرى ئاستىدا پەسكويغا

چۈشكەندەك، ئۇنىڭ قەلبىدىكى جۇدۇنمۇ ئاستا ـ ئاستا بېسىقتى. بۇ جەددىي سۆكۈنات ۋە قەلبىدىكى زەددىيەتلىك تۇقۇنۇشلار ئاران 20 سېكۇنتچە داۋام قىلدى. گراف تاتىرىپ كەتكەن يۈزىنى كۆتۈردى.

— دوستۇم، — دېدى ئۇ ھېچقانچە ئۆزگەرمىگەن ئاھاڭدا، — كىشىلەرنىڭ بېشىغا كەلگەن پاجىئەلىك بالايىئاپەتلەرگە پەرۋا قىلماي قاراپ تۇرىدىغان تەكەببۇر ۋە بىغەم ئادەملەرنى تەكرىنىڭ قانداق جازالايدىغانلىقىنى ئۆزىڭىز كۆردىڭىز. مەن كۆز ئالدىمدا ئوينىلۇاتقان بۇ ۋەھشىيانە تراگىدىيىنى ھازىرغا قەدەر قىزىقىش بىلەن سىرتتىن كۆزىتىپ كەلگەنىدىم. مەن خۇددى ئەرشتىن چۈشكەن پەرىشتىگە ئوخشاش، بەندىلەرنىڭ مەخپىيەتلىكىنى ئىبارەت نىقابلىرى ئاستىدا يۈز بېرىۋاتقان ياۋۇزلۇقلارنىڭ قاراپ، ئىچىمدە كۈلەتتىم (بايلار ۋە ھوقۇقدارلار مەخپىيەتلىكىنى ئوڭاي ساقلىيالايدۇ). مانا ئەمدى، يىلانىڭ ئىزىنى كۆزىتىپ تۇرغىنىمدا، شۇ يىلان ئۆزۈمنى چېقىۋالدى، دەل يۈرىكىمنى چېقىۋالدى!

موررىل بوغۇق ئاۋازدا ئىڭىرىدى.

— ئەمدى زارلىنىشنى تاشلاڭ، — دېدى گراف، — چىڭ تۇرۇڭ، غەيرىتىڭىزنى يىغىڭ، ئۈمىدۋار بولۇڭ، چۈنكى مەن سىزگە ھەمىشەپەس بولمەن، سىزنى قوغدايمەن.

موررىل غەمكىنلىك بىلەن بېشىنى چايقىدى.

— مەن سىزگە ئۈمىدۋار بولۇڭ دەۋاتىمەن! — دېدى مونتې ـ كرىستو، — بىلىپ قويۇڭكى، مەن ھېچقانداق ۋاقىتتا يالغان گەپ قىلمايمەن، خاتالاشمايمەن. ھازىر چۈش ۋاقتى بولدى، ماكسىملىئان. ھېنىڭ يېنىمغا كەچتە ياكى ئەتە ئەتىگەندە ئەمەس، بۈگۈن چۈشتە كەلگىنىڭىز ئۈچۈن تەكرىگە شۈكرى قىلىڭ. سۆزۈمگە قۇلاق سېلىڭ، ماكسىملىئان، ھازىر چۈش

ۋاقتى. ئەگەر ۋالېنتىنا ھازىر ھاياتلا بولسا، ئۇ ئەمدى ئۆلمەيدۇ.

— ئاھ خۇدا! — دەپ خىتاب قىلدى موررىل، — مەن ئۇنىڭ يېنىدىن چىققاندا ئۇ ئەجەلنىڭ ئالدىغا بېرىپ قالغانىدى!

مونتې ـ كرىستو قولى بىلەن كۆزلىرىنى توستى. ئۇنىڭ دەھشەتلىك سىرلار بىلەن ئېغىرلاشقان مېڭىسىدىن نېمە خىياللار كېچىۋاتقانىدۇ؟ بۇ شەپقەتسىز ۋە شۇنىڭ بىلەن بىللە ئىنسانپەرۋەر ۋەر قەلبكە يورۇقلۇق ياكى قاراڭغۇلۇق ئىلاھى نېمىلەرنى پىچىرلىغاندۇ؟ بۇنى بىر ئاللا ئۆزى بىلىدۇ!

مونتې ـ كرىستو يەنە بېشىنى كۆتۈردى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ چىرايى خۇددى يېڭىدىن ئويغانغان بۇۋاقنىڭ يۈزىدەك خەمسىز ئىدى.

— ماكسىملىئان، — دېدى ئۇ، — خاتىرجەم بولۇڭ، ئۆيىڭىزگە قايتىپ كېتىڭ. سىزگە شۇنى بۈيرۇيمەنكى، ھېچقانداق ھەرىكەت قوللانماڭ. ئەندىشىڭىزنى بىلەندۈرمەڭ. ھېنىڭ خەۋرىمنى كۈتۈڭ. ئەمدى قايتىپ كېتىڭ.

سىزنىڭ سوغۇققانلىقىڭىز مېنى قورقۇتىۋاتىدۇ، گراف، — دېدى موررىل، — سىز ئەجەلنى قايتۇرۇۋېتەلەمسىز؟ سىز زادى بەندىمۇ؟ ياكى پەرىشتىمۇ؟ خۇدامۇ؟

ھېچقانداق خەۋپ ـ خەتەر ئالدىدا چېكىنىپ باقمىغان ياش ئوفىتسېر مىسلىسىز ۋەھىمىگە چۆمگەن ھالدا مونتې ـ كرىستونىڭ ئالدىدىن چېكىندى. بىراق، مونتې ـ كرىستو ئۇنىڭغا شۇنداق غەمكىن ۋە مۇلايىم تەبەسسۇم بىلەن قارىدىكى ماكسىملىئانىڭ كۆزلىرىگە ياش تولدى.

— مەن نۇرغۇن ئىشلارنى قىلالايمەن، دوستۇم، — دېدى گراف، — قايتىڭ. ئەمدى يالغۇز ئولتۇرۇپ بىر ئاز ئويلىشىپ لىشىم كېرەك.

مونتې ـ كرىستو ئۆز ئەتراپىدىكىلەرنى ئالاھىدە بىر خىل

بويسۇندۇرۇش قۇدرىتىگە ئىگە ئىدى. موررىلىرۇ ئۇنىڭغا قارشى لىق قىلمىدى. ئۇ، گرافنىك قولىنى قىستى ـ دە، چىقىپ كەتتى. ئۇ، دەرۋازا ئالدىغا چىققاندا ماتىنئون كوچىسىنىڭ دوقمۇشىدىن ئەگىلىپ كېلىۋاتقان باتىستېننى كۆرۈپ، ئۇنى كۈتۈپ تۇردى.

شۇ ئەسنادا، ۋىلفور بىلەن ئاۋرىنيى خانلىق مۇپەتتىشنىڭ ئۆيىگە ئالدىراپ كىردى. ئۇلار كىرگەندە ۋالېنتىنا تېخىچە هوشىغا كەلمەي ياتقانىدى. ئاۋرىنيى دەهشەتلىك سىردىن خەۋەردار بولغان دوختۇرلارغا قويۇلدىغان تەلەپ بويىچە ۋالېنتىنانى ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرۈپ چىقتى.

ۋىلفور ئاۋرىنيېنىڭ يۈزىدىن كۆزىنى ئۇزمەي، ئۇنىڭ نېمە دېيىشىنى كۈتۈپ تۇراتتى. نۇئارتيې ۋالېنتىنادىنمۇ بەكرەك تاتىرىپ كەتكەن ۋە ۋىلفوردىنمۇ بەكرەك جاۋابقا تەشنا بولغان هالدا قاراپ تولتۇراتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن قەلب ۋە زېهنى كۆچىسى كۆزلىرىگە مەركەزلەشكەنىدى.

ئاخىرى ئاۋرىنيى بوش ئاۋازدا:

ـ ئۇ، تېخى تىرىك ئىكەن! ـ دېدى.

ـ «تېخى» دەيسىزغۇ! ـ دەپ ئۇن سالدى ۋىلفور، ـ بۇ نېمىدېگەن دەهشەتلىك گەپ، دوختۇر!

ـ شۇنداق، ئۇ تېخى تىرىك ئىكەن. مەن شۇنىڭغا بەك هەيران بولۇۋاتىمەن.

ـ بىراق، ئۇ ئەمدى هايات بولامدۇ؟ ـ دەپ سورىدى ئاتا.

ـ هەئە، ئۆلمىگەندىن كېيىن هايات بولىدۇ ـ دە.

بۇ چاغدا ئاۋرىنيېنىڭ كۆزلىرى نۇئارتيېنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. بۇۋاينىڭ كۆزلىرىدە شۇنداق چەكسىز خۇشاللىق، شۇنداق چوڭقۇر ۋە ئۆتكۈر ئىدراك ئەكس ئېتىپ تۇراتتىكى، دوختۇر ئۇنىڭغا قاراپ هەيرەتتە قالدى. ئۇ، لەۋلىرى قانسىراپ، يۈزى تاتىرىپ كەتكەن ۋالېنتىنانى يەنە كرېسلوغا قويدى ۋە

ئۆزىنىڭ هەر بىر هەرىكىتىنى دىققەت بىلەن كۆزىتىپ تۇرغان نۇئارتيېدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ تۇرۇپ قالدى.

ـ ۋىلفور ئەپەندى، ـ دېدى ئاخىر دوختۇر، ـ مەرهەمەت قىلىپ، ۋالېنتىنا خانىمزىنىڭ دېدىكىنى چاقىرىپ قويىڭلار.

ۋىلفور ۋالېنتىنانىيۆلەپ تۇرغاندى. ئۇ، قىزىنىڭ بېشىنى كرېسلونىڭ يۆلەنچۈكىگە ئاستا قويدى ـ دە، شەخسەن ئۆزى دېدەكنى چاقىرىش ئۈچۈن چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ كەينىدىن ئىشىك يېپىلىشى بىلەنلا ئاۋرىنيى نۇئارتيېنىڭ يېنىغا كەلدى.

ـ ماڭا بىر نېمە دېمەكچىمۇسىز؟ ـ دەپ سورىدى ئۇ.

بۇۋاي مەنىلىك قىلىپ كۆزلىرىنى يۇمدى. بىزگە مەلۇمكى، بۇ ئۇنىڭ بىردىنبىر تەستىقلاش ئىشارىتى ئىدى.

ـ يالغۇز ماڭىلا دەمسىز؟

ـ شۇنداق، ـ دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتيې.

ـ ماقۇل، سىز بىلەن يالغۇز بولۇشنىڭ ئامالىنى قىلاي.

بۇ چاغدا ۋىلفور دېدەكنى باشلاپ كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ كەينىدىن ۋىلفور خانىم كىردى.

ـ بىچارە قىز نېمە بوپتۇ؟ ـ دەپ خىتاب قىلدى ئۇ، ـ ئۇ هېلى تېخى مېنىڭ يېنىمدا ئىدى. توغرا، ئۇ «مىجەزىم يوق» دېگەنىدى. بىراق، بۇنداق بولۇشنى ئويلىماپتىمەن.

بۇ چوكاننىڭ كۆزلىرىگە ياش تولدى ۋە ئۇ چىرايىدا هەقىقىي ئانىلىق مېهرى ئىپادىلەنگەن هالدا ۋالېنتىنانىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى.

ئاۋرىنيى نۇئارتيېنى كۆزىتىپ تولتۇراتتى. بۇۋاينىڭ كۆزلىرى يوغان ئېچىلدى، مەڭزىلىرى تاتىرىپ كەتتى، پېشانىسى نەملەشتى.

ـ مۇنداق ئىكەن ـ دە! ـ ئاۋرىنيى ئىختىيارسىز هالدا ئۆز ـ ئۆزىگە شۇنداق دېدى ۋە نۇئارتيېنىڭ كۆزلىرى تـ

كىلگەن تەرەپكە قاردى، باشقىچە ئىيتقاندا، ژىلفور خانىمغا قاردى، ژىلفور خانىم توختىماستىن سۆزلەۋاتاتتى:

— بىچارە قىزنى يوتقىنىغا ياتقۇزۇش كېرەك، كېلىڭا، فاننى، ئىككىمىز ئۇنى ياتقۇزۇپ قويايلى.

بۇ پىكىر ئاۋرىنيېنىڭ نۇئارتيېپ بىلەن يالغۇز قېلىشىغا پۇرسەت يارىتىپ بېرەتتى. شۇڭا ئاۋرىنيې رازىلىق بىلدۈرۈپ بېشىنى لىڭشىتتى، لېكىن بىمار قىزغا ئۆزىنىڭ رۇخسىتىسىز ھېچنېمە بەرمەسلىكنى قاتتىق جېكىلىدى.

ژالېنتىنانى ئېلىپ چىقىپ كېتىشتى. ئۇ ھوشىغا كەلدى، لېكىن شۇ قەدەر ھالسىزدىن كەتكەنىدىكى، ھەرىكەتمۇ قىلالمايتتى، گەپمۇ قىلالمايتتى. شۇنداقتىمۇ، بوۋىسى بىلەن كۆزلىرى ئارقىلىق خوشلىشىشقا مادارى يەتتى. ئۇنى ئېلىپ چىقىپ كېتىشىدىن ۋاتقاندا بوۋىسى ئۇنىڭغا شۇنداق ئېچىنىش بىلەن قارىدىكى، خۇددى ئۇنىڭ تېخىمۇ جېنى چىقىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

ئاۋرىنيې بىمار قىز بىلەن بىللە چىقىپ، رېتسېپ يېزىپ بەردى ۋە ژىلفورغا شەخسەن ئۆزى شىپاخانىغا بېرىشنى، دورا يالىسلىپ بولغۇچە شەخسەن ئۆزى قاراپ تۇرۇشنى، دورىنى ئېلىپ كەلگەندىن كېيىن قىزنىڭ ھۇجرىسىدا كۈتۈپ تۇرۇشنى بۇيرۇدى. ئاندىن، ژالېنتىناغا ھېچنېمە بەرمەسلىكنى يەنە بىر قېتىم جېكىلەپ قويۇپ، نۇئارتيېنىڭ يېنىغا قايتىپ كىردى، ئىشكنى چىڭ ياپتى ۋە ئۇلارنىڭ گېپىنى سىرتتىن ھېچكىم ئاڭلىيالمايدىغانلىقىغا ئىشەنچ ھاسىل قىلغاندىن كېيىن مۇنداق دېدى:

— نەۋرە قىزىڭىزنىڭ كېسىلى ھەقىقەتەن دەيدىغان گېپىڭىز بارمىدى؟

— شۇنداق، — دېگەنىنى ئىپادىلىدى بوۋاي.

— ژاقىتنى قولدىن بېرىشكە بولمايدۇ. مەن سىزگە سوئال قويماي، سىز جاۋاب بېرىڭ.

نۇئارتيېپ جاۋاب بېرىشكە تەييار ئىكەنلىكىنى ئىپادىلىدى.

— سىز ژالېنتىنانىڭ مۇشۇنداق بولۇشىنى بىلگەنمىدىڭىز؟

— شۇنداق.

ئاۋرىنيې سەل ئويلىنىپ قالدى. ئاندىن، ئۇ، نۇئارتيېپقە يېقىنراق كەلدى.

— سىزگە ھازىر دەيدىغان گېپىم ئۇچۇن مېنى ئەپۇ قىلغايسىز، لېكىن بىز دۇچ كەلگەن بۇ دەھشەتلىك شارائىتتا ھەممىنى ھېسابقا ئېلىشىمىز كېرەك. بارروئانىڭ قانداق ئۆلگەنلىكىنى سىز ئۆزىڭىز بىلەمسىز؟

نۇئارتيې كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى.

— ئۇنىڭ نېمە سەۋەبتىن ئۆلگەنلىكىنى بىلەمسىز؟ — سورىدى ئاۋرىنيې، نۇئارتيېنىڭ يەلكىسىگە قولىنى قويۇپ.

— ھەئە، — دېگەنىنى ئىپادىلىدى بوۋاي.

— ئۇنى ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلگەن دەپ ئويلامسىز.

نۇئارتيېنىڭ جانسىز لەۋلىرىدە كۈلۈمسىرەشكە ئوخشاش بىر خىل ئالامەت ئىپادىلەندى.

— ئەمسە، بارروئانى زەھەرلەنگەن دەپ گۇمان قىلامسىز؟

— شۇنداق.

— سىزنىڭ قارىشىڭىزچە، ئۇ ئىچكەن زەھەر ئىسلىدىمۇ ئۇنىڭ ئۆزى ئۈچۇن تەييارلانغانمۇ؟

— ياق.

— بارروئاغا خاتالىشىپ زەربە بەرگەن قول بىلەن بۇگۇن ژالېنتىناغا زەربە بەرگەن قولنى بىر قول دەپ ئويلامسىز؟

— ھەئە.

— ئەمسە، ژالېنتىنامۇ ئۆلەمدۇ؟ — ئاۋرىنيې نۇئارتيېدىن كۆزىنى ئۈزمەي تۇرۇپ سورىدى. ئۇ، بۇ سۆزلەرنىڭ بوۋايغا قانداق تەسىر قىلىشىنى كۆرمەكچى ئىدى.

— ياق!— بوۋاي بۇ جاۋابنى شۇنداق تەنتەنە بىلەن ئىپادىلىدىكى، بۇنى كۆرسە، ھەرقانداق چوڭ-كىچىك كۆزەتكۈچىلەرمۇ گاڭگىراپ قالغان بولار ئىدى.

— ئۇمىدىڭىز بارمۇ؟ — ئاۋرۇنىيى ھەيران بولۇپ سورىدى.

— شۇنداق.

— نېمىدىن ئۈمىد كۈتىسىز؟

بوۋاي كۆزلىرى بىلەن جاۋاب بېرەلمەيدىغانلىقىنى ئىپادىلىدى.

— ھە، راست، — دەپ پىچىرلىدى ئاۋرۇنىيى. ئاندىن، ئۇ يەنە نۇئارتىيىگە مۇراجىئەت قىلدى.

— قاتىل بۇ ئىشتىن ئەمدى قول ئۈزىدۇ دەپ ئۈمىد قىلامسىز؟

— ياق.

— ئەمسە، زەھەر ۋالېنتىناغا تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ دەپ ئويلامسىز؟

— ھەئە.

— ۋالېنتىناغا قەستەن زەھەر ئىچكۈزۈلگەنلىكىنى سىز ئەلۋەتتە بىلىسىز، — دېدى ئاۋرۇنىيى.

بوۋاينىڭ كۆزلىرى بۇ جەھەتتە ھېچقانداق گۇمانىي قاراشلىرى يوق ئىكەنلىكىنى كۆرسەتتى.

— ۋالېنتىنانىڭ خەۋپتىن قۇتۇلۇپ قېلىشىغا قانداق ئۈمىدىڭىز بار؟

نۇئارتىيې بىر نۇقتىغا تىكىلىپ قاردى. ئاۋرۇنىيى ئۇنىڭ كۆزلىرى قارىتىلغان تەرەپكە قاردى ۋە دورا قاچىلانغان شېشىنى كۆردى.

— ھە، مۇنداق ئىكەن - دە! — دېدى ئاۋرۇنىيي. ئۇنىڭ

كۆڭلىگە ئۇشتۇمتوت بىر پىكىر كەلگەنىدى، — دېمەك، سىز...

— نۇئارتىيې ئۇنىڭ گېپىنىڭ ئاخىرىنى كۈتمەيلا: «ھەئە» دېگەننى ئىپادىلىدى.

— دېمەك، سىز ئۇنى زەھەرلىگەن تەسىردىن ساقلاپ قاپسىز - دە؟

— شۇنداق.

— ئۇنىڭ زەھەرگە ئاستا - ئاستا كۆنىدۈرۈپ...

— ھەئە، ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتىيې، ئۇزۇنىڭ دېمەكچى بولغىنىنى ئۇقتۇرالمغانلىقىدىن خۇش بولۇپ.

— مېنىڭ سىزگە بەرگەن دورىلىرىمنىڭ تەركىبىدە بۇ ئۇتسىن بار دېگىنىمنى ئاڭلىغانمىدىڭىز؟

— ھەئە.

— سىز ۋالېنتىنانى مۇشۇ زەھەرگە كۆنىدۈرۈش ئارقىلىق زەھەرلىگەن تەسىرىنى نېيترالاشتۇرماقچى بولدىڭىزمۇ؟

نۇئارتىيېنىڭ كۆزلىرى زەپەر قۇچقانىدەك نۇرلىنىپ كەتتى.

— شۇمەقسەتكە يېتىپسىز! — دەپ خىتاب قىلدى ئاۋرۇنىيى، — ئەگەر سىز مۇشۇ تەدبىرنى قوللانمىغان بولسىڭىز ۋالېنتىنا بۈگۈن مۇشۇ زەھەردىن تىن تارتماي ئۆلگەن بولاتتى. ئۇنىڭغا بەك كۆپ مىقداردىكى زەھەر ئىچكۈزۈۋېتىلگەن. لېكىن بۇ ئىش پەقەت ھوشسىزلىنىش بىلەنلا پۈتتى، ھەر ھالدا ۋالېنتىنا بۇ قېتىم ئۆلمەيدۇ.

بوۋاينىڭ چەكسىز مىننەتدارلىق بىلەن ئەرشكە قارىتىلغان كۆزلىرىدە گويا كى بېھىشنىڭ خۇشاللىقى ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. شۇ ئەسنادا ۋىلفور قايتىپ كەلدى.

— مانا، سىز يېزىپ بەرگەن دورىنى ئەكەلدىم، دوختۇر، — دېدى ئۇ.

— بۇ دورىنىڭ ياسىلىشىنى ئۆز كۆزىڭىز بىلەن كۆرۈپ تۇردىڭىزمۇ؟

— شۇنداق، — دېدى خانلىق مۇپەتتىش.

— كەلگىچە قولىڭىزدىن چىقارمىغانسىز؟

— ياق.

ئاۋرىنىپ شېشىنى قولىغا ئالدى ۋە سۈيۇق دورىنى ئالقىنىغا بىرئاز تامچىلىتىپ، ئاغزىغا ئالدى.

— ياخشى، — دېدى ئۇ، — ۋالېنتىنانىڭ يېنىغا چىقايلى. دەيدىغان گەپلەرنى يەنە تاپلاپ قويماي، مېنىڭ ئېيتقانلىرىمغا ھېچكىم خىلاپلىق قىلمىسۇن. بۇنىڭغا سىز ئۆزىڭىز مەسئۇل بولۇڭ.

ئاۋرىنىپ بىلەن ۋىلفور ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىغا كىرگەن مەزگىلدە، بىر سالاپەتلىك ئىتالىيان روھانىي تەمكىنلىك بىلەن سۆزلىشىپ، ۋىلفورنىڭ بىناسىغا تۇتاشتۇرۇپ سېلىنغان بىر ئۆي نى ئىجارىگە ئالماقتا ئىدى. بۇ ئوتتۇرىدا قانداق توختام، سو- دىلارنىڭ بولغىنىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، ئىشقىلىپ، ئارىدىن ئىككى سائەت ئۆتكەندە بۇ ئۆيدىكى كىشىلەر كۆچۈپ كېتىشتى. «بۇ ئۆينىڭ فۇندامېنتى جىلا ئەمەس ئىكەن؛ شۇڭا، ئۆرۈلۈپ چۈشۈش خەۋپى بار ئىمىش» دېگەن گەپلەر تارقالدى. شۇنداق بولسىمۇ، شۇ كۈنى سائەت بەش ئەتراپىدا يېڭى ئىجارىكەش ئۆزىنىڭ ئازغىنا يۈك - تاقلىرىنى كۆتۈرۈپ، بۇ ئۆيگە كۆچۈپ كىردى. يېڭى ئىجارىكەش بۇ ئۆينى ئۈچ، ئالتە يىلكى توققۇز يىللىق ئىجارىگە ئالدى ۋە يېرىم يىللىق ھەققىنى ئالدىن تۆ- لىدى. بۇ يېڭى ئىجارىكەش، يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئىتالىيان سىللىتىدىن بولۇپ، ئىسمى جاكومو بۇزونى ھەزرەت ئىدى.

دەرھال ئىشچىلار چاقىرىلدى ۋە بۇ كوچىدا كەمدىن - كەم پەيدا بولۇپ قالىدىغان يولۇچىلار بۇنىڭدىن ئەجەبلىنىپ قېلىشتى. قارىغۇدەك بولسا، ياغاچچى ۋە تاشچىلار بۇ ۋەيرانە ئۆينىڭ تېگىنى ئېچىپ، فۇندامېنتىنى ئوكشىماقتا ئىدى.

ئون ئىككىنچى باب

بانكىر ۋە ئۇنىڭ قىزى

ئالدىنقى بابتىن مەلۇمكى، دانگلار خانىم ئېڭىنى دانگلار خانقىز بىلەن ئاندرېئا كاۋالكانتىنىڭ بولغۇسى تويىنى ۋىلفور خانىمغا ئوقتۇرۇپ قويۇش ئۈچۈن مەخسۇس قەدەم تەشرىپ قىلغانىدى. بۇ مەخسۇس ئوقتۇرۇشتىن قارىغاندا، مۇناسىۋەتلىك شەخسلەر بىرلىككە كېلىپ بولغاندەك كۆرۈنەتتى. ۋەھالەنكى، بىرلىككە كېلىشتىن ئىلگىرى بىر ۋەقە بولۇپ ئۆتكەنىدى. بىز شۇ ۋەقەنى كىتابخانلىرىمىزغا بايان قىلىپ ئۆتمەكچىمىز. شۇڭا، بىرئاز كەينىمىزگە چېكىنىپ، يۇقىرىقى ئىشلار بولۇپ ئۆتكەن كۈننىڭ ئەتىگەنكى مەزگىلىدە كىتابخانلىرىمىزنى ئالتۇن رەڭلىك جاھازلار بىلەن ھەشەمەتلىك بېزىتىلگەن سارايغا باشلاپ كىرمەمىز. سۆزلەپ ئۆتكەنىدۇقكى، بۇ ئىمارەتنىڭ ئېگىسى بارون دانگ- لار مەزكۇر سارىيى بىلەن بەك پەخىرلىنەتتى.

ئاشۇ سارايدا، ئەتىگەن سائەت ئون ئەتراپىدا بارون چوڭ قۇر ئويغا پاتقان ۋە نېمە ئۈچۈندۇر بىئارام بولغان ھالدا ئۇياق - بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى. ئۇ ھە دەپ ئىشىك تەرەپكە كۆز تاشلايتتى ۋە كىچىككىنە شەپە ئاڭلانسلا، توختاپ قۇلاق سالاتتى. ئاخىرى، ئۇنىڭ تاقىتى تاق بولۇپ، مەھرەمنى چاقىردى.

— ئېتىبەن، — دېدى ئۇ، — دانگلار خانقىز نېمە ئۈچۈن مېنى سارايدا كۈتۈپ تۇرسۇن دەيدۇ، نېمە ئۈچۈن مېنى شۇنداق ئۇزاق ساقلىتىدۇ، كىرىپ ئۇقۇپ بېقىمىكىن.

بارون شۇ گەپ بىلەن ئاچچىقىنى چىقىرىۋالغاندىن كېيىن بىرئاز پەسكويغا چۈشكەن بولدى.

دەرۋەقە، دانگلار خانىمز ئەتىگەندە ئويغىنىپلا ئاتىسىنى ئالتۇن رەڭلىك سارايدا كۆرۈشۈشكە تەكلىپ قىلىپ، ئۆزىنىڭ دېدىكىنى كىرگۈزگەنىدى. بۇ تەكلىپنىڭ غەلىتىلىكى ۋە بولۇپمۇ بۇنداق رەسمىيەتچىلىك بانكىرنى ئەجەبلەندۈردى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ دەرھال قىزنىڭ دېگىنىدەك قىلىپ، سارايغا كىرگەنىدى.

ئېتىبن هايال بولماي قايتىپ كىردى.

— دېدەك قىزدىن ئۇقسام، ئېژىنى خانىمز كېينىپ بولاي دەپ قاپتۇ، هازىر چىقىدىكەن، — دېدى ئۇ.

— دانگلار بۇ جاۋابتىن رازىمەنلىكىنى بىلدۈرۈپ، بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى. كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە ۋە هەتتا مالايلارنىڭ نەزەرىدە دانگلار كەڭ قورساق ئادەم ۋە كۆڭلى يۇمشاق ئاتا دەپ تونۇلغانىدى. ئۇ ئۆزى ئويناۋاتقان كومېدىيىدىكى دېموكراتىك ئەربابنىڭ رولىنى قاملاشتۇرۇپ ئويناۋاتقانىدەك هېس قىلاتتى. مىسالى، ئېتىبدائىي تىياتىرلاردا ئاتىلارغا تەقلىد قىلىنغان سەنئەتلىك نىقابلارنىڭ ئاغزىنىڭ ئوڭ بۇرجىكى يۇقىرىغا قارىتىلغان بولۇپ، كۈلۈپ تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى، سول بۇرجىكى بولسا، تۆۋەنگە ساڭگىلىغان بولۇپ، يىغلامسىراپ تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. يەنە شۇنى قوشۇپ قويۇش كېرەككى، كۈلۈمسىرەپ تۇرغان لەۋلەر ئۆز كىشىلىرىنىڭ ئارىسىدا سۆرۈنلۈك دەرىجىسىگە چۈشۈپ قالاتتى. شۇنىڭ بىلەن، كۆپ هاللاردا كەڭ قورساق ئادەم غايىب بولۇپ، قوپال ئەر ۋە زالىم ئاتا مەيدانغا كېلەتتى.

— بۇ تەنتەك قىزنىڭ ماڭا گېپى بولسا، نېمە ئۈچۈن ئىشخانامغا كىرمەيدۇ؟ — دەپ غودۇكشىدى دانگلار، — ئۇنىڭ ماڭا دەيدىغان نېمە گېپى باردۇر؟

ئۇ، كۆڭلىنى غەش قىلىپ تۇرغان بۇ خىيالنى ئۆز ئىچىدە 20 قېتىملارچە تەكرارلاپ تۇرغاندا ئۇشتۇمتوت ئىشىك ئېچىلىپ، ئېژىنى كىرىپ كەلدى. ئۇ، ئۇچىسىغا قارا تاۋار كۆڭلەك كىيگەن ۋە كۆكسىگە خۇددى شۇنداقلا قارا گۈل تاقىغان، شىلەپە كىيمىگەنىدى. ئەمما، خۇددى ئىتالىيە ئوپېراسىدىكى ئۆز كرېسلوسىنى ئىگىلەشكە هازىرلانغانىدەك قوللىرىغا پەلەي كىيىۋالغانىدى.

— نېمە گېپىڭىز بار، ئېژىنى؟ — سورىدى ئاتىسى، — ئىشخانامدا بەھۈزۇر ئولتۇرۇشقا بولىدىغان تۇرۇقلۇق بۇ سارايىنىڭ نېمە هاجىتى؟

— تۇغرا گەپ قىلدىڭىز، تەقسىر، — دېدى ئېژىنى ۋە ئاتىسىنى ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىلدى، — سىز ماڭا ئىككى سوئال قويدىڭىز. بىزنىڭ سۆھبىتىمىزمۇ مۇشۇ ئىككى مەسىلىنىڭ دائىرىسىدىن چىقىپ كەتمەيدۇ. شۇڭا، هازىر هەر ئىككى سوئالغا جاۋاب بېرىمەن. قائىدىگە مۇخالىپ هالدا گەپنى ئىككىنچى سوئالدىن باشلاي، چۈنكى بۇ ئانچە مۇرەككەپ مەسىلە ئەمەس. مەن بانكىر ئىشخانىسىنىڭ يېقىمسىز كۆرۈنۈشى ۋە تەسىرىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن مۇشۇ سارايى ئۆينى ئۈچرىشىش ئورنى قىلىپ تاللىدىم. ئالتۇن رەڭدە هەل بېرىلگەن هېسابات كىتابلىرى، خۇددى قەلئە دەرۋازىلىرىدەك قۇلۇپلانغان ساندۇقلار، نەلەردىن كەلگىنىنى بىلگىلى بولمايدىغان نۇرغۇنلىغان قەرز چەكلىرى، ئەنگلىيە، گوللاندىيە، ئىسپانىيە، جۇڭگو، هىندىستان ۋە پېرۇ قاتارلىق جايلاردىن كەلگەن دۆۋە - دۆۋە خەتلەر... مانا مۇشۇلار ئاتا بولغۇچى كىشىنىڭ روهىي دۇنياسىغا قانداقتۇر غەلىتە تەسىر كۆرسىتىپ، ئۇنى جاهاندا ئىجتىمائىي ئورۇن ۋە كەسىپ داشلىرىنىڭ پىكرىدىن تېخىمۇ مۇهىم ۋە مۇقەددەس نەرسىلەرنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇشقا مەجبۇر قىلىدۇ. ئەنە شۇنىڭ

ئۇچۇن مۇشۇ ساراينى تاللىدىم. بۇ يەردە كۆلۈپ تۇرغان بەختلىك ئادەملەرنىڭ زىننەتلىك رامكىلارغا ئېلىنغان رەسىملىرى، بىزنىڭ، يەنى سىزنىڭ، مېنىڭ ۋە ئاپامنىڭ رەسىملىرىمىز، تۇرلۇك كۆركەم مەنزىرىلەر ۋە پادىچىلار تەسۋىرلەنگەن بېقىملىق يايلاق كۆرۈنۈشلىرى بار. مەن تاشقى تەسىرنىڭ كۈچىگە ئىشىنىمەن. ئېھتىمال، بولۇپمۇ سىز بىلەن كۆرۈشكەندە بۇنداق ئىشەنچىم توغرا بولماي قېلىشى مۇمكىن. بۇنىڭغا نېمە ئامال؟ ئاۋادا ئاز - تولا شېئىرىن خىياللىرىم بولمىسا، ئارتىلىق تەبىئىتىمۇ بولمىغان بولار ئىدى.

— ياخشى، — دېدى دانگلار. ئۇ، بۇ ئۇزۇن نۇتۇقنى تەۋرەنمەس سوغۇققانلىق بىلەن ئاڭلاپ چىقتى، لېكىن ھېچنېمنى چۈشەنمىدى، چۈنكى ئۇ ئۆز خىياللىرىنىڭ ھەلەكچىلىكىدە بولۇپ، سۆھبەتدىشىنىڭ سۆزلىرىدىن ئۆز ئارزۇسىنىڭ ئەكس ساداسىنى ئاڭلاشقا ئىنتىزار ئىدى.

— شۇنداق قىلىپ، سىز ئىككىنچى مەسىلە ئۈستىدە ئازدۇر - كۆپتۇر چۈشەنچە ھاسىل قىلدۇق، — ئېڭبىنى قىلچە تەپ تارتماي، ئەرلەرگە خاس مەنمەنلىك بىلەن سۆزلىدى. — قارىشىمچە، سىزمۇ مېنىڭ گېپىمگە قايىل بولغاندەك كۆرۈنمىسىز. ئەمدى بىرىنچى مەسىلىگە كېلەيلى. مېنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىمنى سىزغانىدىڭىز. بۇ سوئالىڭىزغا ئىككى ئېغىز سۆز بىلەنلا جاۋاب بېرىمەن: مەن گراف ئاندرېئا كاۋالكانتىغا يېتىلىق بولۇشنى خالىمايمەن.

دانگلار ئولتۇرغان يېرىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى.

— شۇنداق، تەقسىر، — ئېڭبىنى يەنە شۇنداقلا خاتىرجەملىك بىلەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — ئەجەبلىنىۋاتامسىز؟ توغرا، بۇ توي ھەققىدە گەپ چىققاندىن بېرى مەن بىر ئېغىزمۇ قارشى سۆز قىلمىدىم. مەن لازىم تېپىلغانداۋا، مېنىڭ رازىلىقىمنى

سورىمىغان كىشىلەرنىڭ ئىرادىسىگە ئوچۇق - ئاشكارا ۋە قەتئىيلىك بىلەن رەددىيە بېرەلەيمەن دەپ ئىشىنەتتىم. شۇنداقتىمۇ، بۇ قېتىم مېنىڭ خاتىرجەملىكىمنىڭ پەيلاسوپلارنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا، پاسسىپلىقمنىڭ مەنبەسى باشقا. مەن كۆيۈمچان ۋە گەپ ئاڭلايدىغان قىزىكىز بولۇش سۈپىتىم بىلەن... (قىزنىڭ قېنىق قىزىل لەۋلىرىدە يېنىككىنە تەبەسسۇم جىلۋىلەندى) سىزنىڭ خاھىشىڭىزغا بويسۇنۇشقا تىرىشتىم.

— شۇنىڭ بىلەن، قانداق بولدى؟ — سورىدى دانگلار.

— شۇنداق بولدىكى، تەقسىر، — دېدى ئېڭبىنى، — بۇگۈنگىچە چىشىمنى چىشلەپ كەلدىم، لېكىن ئەمدى ھەرقانچە چىداپ باقسامۇ، گېپىڭىزنى ئاڭلاشقا قادىر ئەمەس ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلۋاتىمەن.

— ئەپسۇس، — دېدى دانگلار. ئۇ، قىزنىڭ بۇنداق مۇرەسسەگە يول قويمايدىغان مەنتىقىسى ۋە سوغۇق مۇئامىلىسىدىن ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالغانىدى، — ئېڭبىنى، بۇنداق قارشىلىق قىلىشىڭىزنىڭ سەۋەبى نېمە؟

— سەۋەبىمۇ؟ — دېدى ئېڭبىنى، — ۋاي خۇدا! ئاندرېئا كاۋالكانتى ھەرقانداق ئادەمگە سېلىشتۇرغاندىمۇ سەت ئەمەس، ئەقىلسىز ياكى يېتىمسىز ئەمەس. ئەرلەرنىڭ چىرايى ۋە بوي تۇرقىغا قاراپ باھالايدىغان كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە ئۇ ھەتتا بەك كېلىشكەن ئوبراز بولۇشى مۇمكىن. ئۇنىڭ ماڭا ياقمىغانلىقى بۇ سەۋەبتىن ئەمەس. ئوقۇغۇچى قىزلار ئاشۇنداق سەۋەبلەرنى كۆرسىتىشى مۇمكىن، لېكىن مەن ئۇ دەۋردىن ئۆتۈپ كەتكەن. مەن ھېچكىمنى ياخشى كۆرمەيمەن، تەقسىر. شۇنى بىلەمسىز؟ شۇنداق تۇرۇپ، ئۆمۈر بويى ئۆزۈمنى بىر ھەمراھقا چېتىپ، پۈت - قولۇمنى چۈشەپ قويۇشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بارلىقىنى زادى بىلەلمىدىم. بىر دانىشمەن «ھېچقانداق ئارتۇق

ئەرسىنى ئالما» دېگەن ئەمەسمىدى؛ يەنە بىر دانىشمەن «ئۆز-زۇمگە تېگىشلىك ئەرسىنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈم ئېلىپ يۈرىمەن» دېگەن ئەمەسمىدى؟ بۇ ئىككى ئەقىلىيە ئىبارىنى مەن لاتىن ۋە گرېك تىللىرىدىكى ئوقۇلۇشى بويىچە يادلىۋالغانىدىم. خاتالاش-مىسام، بۇ ئىككى ئىبارىنىڭ بىرىنى فېدر①، يەنە بىرىنى بىئانتو② ئېيتقان. شۇنداق قىلىپ، ھۆرمەتلىك ئاقا، ھايات دېگەن ئىنسانلار ئارزۇسىنىڭ مەڭگۈلۈك ھالاكەت جەريانىدىن ئىبارەت. مەن مۇشۇنداق ھالاكەتلىك ھاياتتىكى كېرەكسىز يۈكنى چۆرۈپ تاشلۇۋېتىمەن، خالاس. مېنىڭ تەنها ياشاش ۋە ئۆز ئەركىنلىكىمنى قوغداش ھوقۇقۇم بار.

— بەختسىز قىز! — دانگلار تاتىرىپ كېتىپ غودۇكشىدى. ئۇ ئۆز يولىدا ئۇشتۇمتوت پەيدا بولغان بۇ توسالغۇنى بۆسۈپ ئۆتۈش ئاسانغا چۈشمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلغانىدى.

— بەختسىز؟ — دېدى ئېڭىنى، — ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس! تەقسىر، سىزنىڭ بۇ خىتابىڭىز، مېنىڭچە، سۈنئىي ۋە ئورۇنسىز. ئەكسىچە، مەن بەختلىك. ئېيتقا، مېنىڭ نېمەم كەم؟ كىشىلەر مېنى چىرايلىق دېيىشىدۇ. بۇ ھال مېنى كىشىلەرنىڭ خۇش مۇئامىلىسىگە مۇيەسسەر قىلىدۇ. مەن خۇش مۇئامىلىنى ياخشى كۆرىمەن. كۆلۈپ تۇرغان چىرايلار سەت كۆرۈنمەيدۇ. مەن ئەقىلسىز ئەمەس، بەلگىلىك زېھنىم بار. خۇددى مايمۇننىڭ يا-ڭاقنى چېقىپ، مېغىزىنى چىقىرىپ يېگىنىگە ئوخشاش، مەنمۇ ھاياتتىن ئۆزۈم ياقتۇرغان نەرسىنى تاللاپ ئېلىشنى بىلىمەن. مەن باي، چۈنكى سىز فرانسىيەدىكى ئەڭ كاتتا مۇلۈكدارلاردىن

① فېدر — مىلادىدىن بۇرۇنقى 15 — 70 - يىللىرى ياشىغان رىملىق مەسەل يازغۇچىسى.

② بىئانتو — مىلادىدىن بۇرۇنقى VI ئەسىردە يونانىدا ياشىغان ئاتاقلىق ئالىم يەتتە دانىشمەننىڭ بىرى.

بىرى، مەن سىزنىڭ يالغۇز قىزىڭىز، سىز سەھنە ئەسەرلىرىدىكى ئاتىلارەڭ كاج ئەمەس، قىزىڭىز سىزگە نەۋرە تۇغۇپ بەرمەيدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى مىراستىن مەھرۇم قىلمايسىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئادىل قانۇن بولغانلىقى ئۈچۈن سىز مېنى مىراستىن مەھرۇم قىلالمايسىز، ھەر ھالدا تولۇق مەھرۇم قىلالمايسىز. شۇنداقلا، مېنى مەجبۇرىي ياتلىق قىلىشىڭىزغىمۇ قانۇن يول قويمايدۇ. قىسقىسى، مەن گۈزەل، ئەقىللىق، باي ۋە خۇددى كومېدىيىلىك ئوبېرالاردا ئېيتىلغىنىدەك، قابىلىيەتلىرىم پارلاپ تۇرىدۇ. بۇ بەخت ئەمەسمۇ، تەقسىر! مېنى يەنە بەختسىز دەيسىزغۇ.

دانگلار قىزىنىڭ بۇنداق ئۆكتەملىكىنى ۋە تەكەببۇرانە كۈلۈمسىرەپ تۇرۇشىنى كۆرۈپ، غەزىپىنى باسالماي قالدى. ھال-بۇكى، ئېڭىنىڭ سوئال ئېپادىسى بىلەن تىكىلگەن كۆزلىرى ۋە ئەجەبلىنىش بىلەن يىمىرىلگەن چىرايلىق قارا قاشلىرىنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇ ئاقىلانىلىق قىلىپ، تەتۈر قاردۇالدى ـ دە، گويا كى ئېھتىياتچانلىقنىڭ تۆمۈر قولى ئۇنى تىزگىنلىگەندەك، دەرھال ئېسىنى يىغىۋالدى.

— بۇ دېگەنلىرىڭىز توغرا، قىزىم، — دېدى ئاخىرى ئۇ كۈلۈمسىرەپ، — سەن ھەققەتەن ئۆزۈڭنى ئېيتقاندەك قىز. پەقەت بىرلا ھۆنىلىكىڭ بار. بۇ سەۋەنلىكىڭنى ئېچىپ ئېيتمايمەن، بۇنى ئۆزۈڭ تاپقىنىڭ ياخشى.

ئېڭىنى خۇددى ئۆزىنىڭ بېشىدىكى گۈلتاجىغا قادالغان گۆھەرلەرنىڭ بىرىدىن نۇقسان تاپقان ئادەمنى كۆرگەندەك دانگلارغا ئەجەبلىنىپ قاردى.

— قانداق ھېسسىياتلار تۇيۇلىدىن ياتلىق بولۇشنى خالىمايدىغانلىقىڭنى قايىل قىلارلىق چۈشەندۈرۈپ بەردىڭ، — دېدى يەنە دانگلار، — ئەمدى مېنىڭ نېمە ئۈچۈن سېنى ياتلىق قىلىشتا چىڭ تۇرىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ بېرەي.

ئېژېنى ئاتىسىنىڭ سۆزىنى يىرمايدىغان ئىتائەتچان قىزدەك ئەمەس، بەلكى رەددىيە بېرىشكە ھازىرلىنىپ تۇرغان رەقىبتەك ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ قويدى.

— ئاتا بولغان ئادەم قىزىنىڭ ياتلىق بولۇشىنى تەلەپ قىلغانىكەن، دېمەك ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشتا بەلگىلىك ئاساسى بار، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى دانگلار، — بەزىلەر ھېلى سەن ئېيتقاندەك، نەۋرە كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ. ساڭا ئوچۇقنى ئېيتىپ قويايكى، بۇنداق ئاجىزلىق مەندە يوق. مەن ئائىلىۋى خۇشاللىقلارغا ئانچە ھەۋەس قىلمايمەن. بۇنى سېنىڭ ئالدىڭدا ئىقرار قىلىمەن، چۈنكى سەن مەسىلىرگە پەلسەپىۋى نۇقتىئىنەزەر بىلەن قارايسەن ۋە بۇ جەھەتتە مېنى ئەيىبلىمەيسەن.

— ناھايىتى ياخشى، — دېدى ئېژېنى، — ئوچۇق - يورۇق سۆزلەشكىنىمىز تۈزۈك.

— شۇنداق، — دېدى دانگلار، — مەن ئۇمۇمەن ئالغاندا سېنىڭدەك ئارتۇقچە ئوچۇق - يورۇق بولۇپ كېتىشنى قوللىمايمۇ، بۇ قېتىم شارائىت سېنىڭ دېگىنىڭدەك قىلىشقا مەجبۇرلىدى. ھە، سۆزۈمنى داۋاملاشتۇرايلى. سېنى ياتلىق قىلىش ھەقىقىدە سۆز ئاچقىنىمدا سېنىڭ بەختىڭنى ئويلاشمىغانىدىم، چۈنكى راستىنى ئېيتقاندا، مەن بۇ ئىشتا سېنى ئانچە نەزەردە تۇتمىدىم. سەن ئوچۇق - يورۇق بولۇشنى ياخشى كۆرىسەن. مانا مەنمۇ يېتەرلىك دەرىجىدە ئوچۇق - يورۇق گەپ قىلىدىغۇ دەيمەن. مەن پەقەت ئىقتىسادىي جەھەتتىكى مەنپەئەتلەرنى كۆزلەپ، سېنىڭ شۇ كىشىگە ياتلىق بولۇشۇڭنى مۇۋاپىق تاپقانىدىم.

ئېژېنى قاشلىرىنى كۆتۈردى.

— گەپ شۇ. خاپا بولمىغىن، گۈناھ ئۆزۈڭدە. سۆزۈمگە ئىشەن. سەندەك سەنئەت خۇمار بىلەن ئىقتىسادىي مەسىلە ئۈستىدە ئامالىنىڭ يوقىدىن سۆزلىشۈاتىمەن. سەن كۆڭۈلسىز ۋە

شائىرانە بولمىغان مەسىرالىرغا بولۇقماسلىق ئۈچۈن ھەتتا بانكىرنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىشتىنمۇ قورقىسەن. زىننەت بۇيۇملىرىنى سېتىۋېلىشىڭ ئۈچۈن ساڭا ھەر ئايدا 1000 فرانىك بېرىۋاتىمەن. تېخى ئالدىنقى كۈنىلا سەن شۇ پۇلنى ئېلىش ئۈچۈن ئىشخانامغا كىرگەنىدىڭ. بىلەپ قويغىن، ئايىئاق قىزىم، بۇ بانكىر ئىشخانىسىدا ھەتتا ياتلىق بولۇشنى خالىمايدىغان قىزلارغىمۇ ئەسقېتىپ قالىدىغان نۇرغۇن ئىشلارنى ئۆگىنىۋېلىشقا بولىدۇ. مەسىلەن، سېنىڭ سەزگۈر ئەسەبىلىرىڭگە دەخلى بەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن مۇشۇ سارايدا ئولتۇرۇپ ساڭا شۇنى ئېيتىشىم مۇمكىنكى، سەن ئۇ ئىشخانىدا پۇل مۇئامىلىسى بانكىرنىڭ جېنى ۋە تېنى ئىكەنلىكىنى بىلمەيالايسەن. خۇددى ھاۋا بەدەنگە جان بەرگەندەك، ئېلىم - بېرىم ئىشلىرى بانكىرغا مەدەت بېرىدۇ. گراف مونتې - كرىستو بىر قېتىم ماڭا مۇشۇ ھەقتە سۆز قىلغانىدى. ئۇنىڭ شۇ سۆزلىرىنى مەڭگۈ ئۇنتۇمايمەن. ئىشخانىدا شۇنى ھېس قىلىشقا بولىدۇكى، بانكىدىن قەرز ئېلىش توختىسا، بانكىرنىڭ تېنى جەسەتكە ئايلىنىپ قالىدۇ. سېنىڭدەك لوگىكىلىق تەپەككۇر قىلىدىغان قىزنىڭ ئاتىسىمۇ پات ئاردا ئەنە شۇنداق ئاقىۋەتكە قېلىشى مۇمكىن.

ئېژېنى بۇ زەربىدىن باش ئېگىش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە مەغرۇرلۇق بىلەن قەددىنى رۇسلىدى.

— ئەمىسە، سىز ۋەيران بولىدىكەنسىز! — دېدى ئۇ.

— گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتىتىڭ، قىزىم، — دېدى دانگلار مۇشتلىرىنى تۈگۈپ، لېكىن ئۆزىنىڭ قوپال چىرايىدىكى كۈلۈمسىرەشنى ساقلاپ قالدى. ۋەھالەنكى، بۇ، باغرى تاش، ئەمما كاللىسى ئىشلەيدىغان ئادەمگە خاس كۈلۈمسىرەش ئىدى، — شۇنداق، مەن ۋەيران بولدۇم!

— مۇنداق دەڭ! — دەپ قويدى ئېژېنى.

— شۇنداق، ۋەيران بولدۇم! شۇنداق قىلىپ، بىر شائىر ئىيتقاندەك، ئەجەللىك سىرىم ئېچىپ تاشلاندى. قىزىم، ئەمدى ماڭا قانداق ئۇسۇل بىلەن يارىدەم قىلالايدىغانلىقىڭنى ئېيتىپ باقاي. ئاڭلاپ باققىن. بۇ مەن ئۈچۈن ئەمەس. ئۆزۈڭ ئۈچۈن پايدىلىق.

— بۇ ۋەيرانچىلىقتىن مېنى بەك قايغۇرۇپ كېتىدۇ دەپ ئويلىغان بولسىڭىز، ئىقتىدارلىق پسىخولوگ ئەمەس ئىكەنسىز، تەقسىر، — دەپ خىتاب قىلدى ئېژېنى، — مەن ۋەيران بولدۇمۇ؟ بۇنىڭ بىلەن مېنىڭ نېمە كارىم؟ مېنىڭ ئۆز قابىلىيىتىم يوقمىدى؟ مەن پاستېر ①، مالىبران② ياكى گرىزىگە③ ئوخشاش بولالمامدىم؟ ئۆز قابىلىيىتىمگە تايىنىپ، سىز ماڭا ياردەملەيدىغان نەرسىلەرگە ئېرىشەلمەمدىم؟ قاپاقلىرىڭىزنىڭ تۆرۈلۈپ كېتىشلىرىگە ۋە ئىسراپخورلۇق قىلدىڭ دەپ دوق قىلىشلىرىڭىزغا چىداپ، يىلىغا ئاران 12 مىڭ فرانىك ئېلىپ كەلگەن بولسام، ئەمدى ئۆز كۈچۈمگە تايىنىپ، يىلىغا 100 مىڭ ياكى 150 مىڭ لۇر ئالىدىغان بولسەم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ پۇللار ماڭا گۈلدۈراس ئالقىش سادالىرى ئىچىدە گۈلدەستىلەر بىلەن قوشۇلۇپ كېلىدۇ. كۈلۈپ تۇرۇشىڭىزدىن قالىدىغاندا، سىز مېنىڭ قابىلىيىتىمگە ئىشەنمەيسىز، لېكىن قابىلىيىتىم بولمىغان ھالەتتىمۇ، ئەركىنلىككە بولغان ئىشتىياقىم بار ئەمەسمۇ. ۋەھالەنكى، مەن ئۈچۈن ئەركىنلىك جاھانىنىڭ بايلىقىدىنمۇ، ھەتتا جېنىمدىنمۇ قىممەتلىك.

ياق، مەن ئۆزۈم ئۈچۈن قايغۇرمايمەن. مەن ئۆز تەقدىرىمنى ئۆزۈم بىر تەرەپ قىلالايمەن. مېنىڭ كىتابلىرىم، قەلەملىرىم، رويالىم ئۆزۈمگە تېگىشلىك. بۇلارنىڭ ھەممىسى قىممەت ئەمەس. ناۋادا، بۇ نەرسىلەرنى قولدىن چىقىرىپ قويسامۇ يەنە سېتىۋالالايمەن. بەلكىم سىز مېنى دانگلار خانىم ئۈچۈن قايغۇرىدۇ دەپ ئويلىشىڭىز مۇمكىن. بۇمۇ ئۇنداق ئەمەس. خاتالاشمىسام، ئۇ بارلىق ئېھتىياجلىرىنى كۆرۈپ قويىدى. شۇڭا، سىزگە كېلىدىغان ۋەيرانچىلىق ئۇنىڭغا تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ. بىلىشىمچە، ئۇنىڭ ئىستىقبالى تولۇق كاپالەتكە ئىگە. ھەرھالدا ئۇ ئىقتىسادىي ئاساسىنى چىڭىتىشتا مېنىڭ غېمىمنى يېمىگەن. خۇداغا شۈكۈر، ئۇ مېنىڭ ئەركىنلىكىنى سۆيىدىغانلىقىمنى باھانە قىلىپ، ھېچقانداق ئىشمىغا كۆڭۈل بۆلمىگەن.

ياق، تەقسىر، مەن بالىلىق چاغلىرىمدىن تارتىپلا ئەتراپىمدا نېمىلەرنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۆستۈم، ھەممىنى بىلدىم، چۈشەندىم. شۇڭا، سىزنىڭ ۋەيران بولۇشىڭىز ماڭا ھېچقانچە تەسىر قىلمايدۇ. ئەسلىسەم، ئۆزۈمنى بىلگەندىن تارتىپ مېنى ھېچكىم ياخشى كۆرمەيتتى. تەبىئىيكى، مەنمۇ ھېچكىمنى ياخشى كۆرمەيمەن. ئەمدى مېنىڭ كۆڭلۈمدىكىنى بىلگەنسىز.

— دېمەك، — دېدى دانگلار غەزەپتىن تاتىرىپ كېتىپ. ھالبۇكى، ئۇنىڭ غەزەپلىنىشى ئاتلىق ھېسسىياتىنىڭ ھاقارەتلەنگەنلىكىدىن بولمىدى، — دېمەك، مېنىڭ ۋەيران بولۇشۇمنى ئاخىرىغا يەتكۈزۈش نىيىتىڭدىن يانمامسەن؟

— ۋەيران بولۇشىڭىزنى ئاخىرىغا يەتكۈزۈش؟ مەنمۇ؟ — دېدى ئېژېنى، — چۈشەنمىدىم.

— ئۇنداق بولسا ياخشى، ئاز - تولا ئۈمىد كۈتۈشكە بولىدۇ. گېپىمنى ئاڭلاپ باق.

— ئاڭلاۋاتىمەن، — دېدى ئېژېنى ئاتىسىغا تىك بېقىپ. دانگلار قىزىنىڭ بۇنداق ئەيمەنمەستىن قاراپ تۇرغان كۆزلىرى

① پاستېر (1745 — 1819) — ئىتالىيىنىڭ يۇقىرى ئاۋازلىق ئوپېرا ئارتىسى.

② مالىبران (1808 — 1836) — فرانسىيىنىڭ يۇقىرى ئاۋازلىق ئوپېرا ئارتىسى.

③ گرىزى (1811 — 1869) — ئىتالىيىنىڭ يۇقىرى ئاۋازلىق ئوپېرا ئارتىسى.

ئالدىدا بەرداشلىق بېرەلمەي يەرگە قارىۋالماسلىق ئۈچۈن زور كۈچ سەرپ قىلدى.

— كىنەز كاۋالكانتى ساڭا ئۆيلىنىشنى خالايدۇ، — دېدى دانگلار، — شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئۆزىنىڭ 3 مىليون فرانك كىنى مېنىڭ بانكامغا قويۇشقا رازى بولدى.

— قالتىس گەپ قىپتۇ، — دەپ قويدى ئېڭىنى، مەنىستىمگەن قىيابەتتە پەلەيلىرىنى ئويناپ ئولتۇرۇپ.

— ئاشۇ 3 مىليونىڭ ماڭا ئۆتۈپ كەتمەسۇن دەپ قورقۇۋاتامسەن؟ — دېدى، دانگلار، — ئۇنداق ئەمەس. بۇ 3 مىليوندىن كەم دېگەندەمۇ 10 مىليون كىرىم قىلغىلى بولىدۇ. مەن ۋە يەنە بىر بانكىر ئىككىمىز بىرلىشىپ، بىر تۆمۈرىيول قۇرۇلۇشىنى ھۆددىگە ئالدۇق. تۆمۈرىيول ھازىر ئەڭ تېز ئۇنۇم بېرىدىغان سانائەت تۈرى بولۇپ قالدى. بۇ ئىش خۇددى بىر زامانلاردا لوئۇ دېگەن كىشىنىڭ بىزنىڭ ئەخمەق پارىژلىق ھايانكەشلىرىمىزنى مەسخىرە ۋادىسىنى ئۆزلەشتۈرۈش ھەققىدىكى ئاجايىپ گەپلىرى بىلەن قىزىتقۇرۇپ، مەسلەسىز بېيىپ كەتكەنگە ئوخشايدۇ. مۆلچەرلىشىمچە، خۇددى بىر چاغلاردا ئوگايئو دەرياسى بويلىرىدىكى بوز يەرگە ئىگە بولۇشقاندەك، ھازىر تۆمۈرىيولنىڭ مىليونېردىن بىر ئۆلۈشىگە ئىگە بولۇش كۈپايە قىلىدۇ. بۇ پۇلنى رەنگە قويغانلىق بولۇپ، تەرەققىي قىلغانلىقنى كۆرسىتىدۇ، چۈنكى پۇلۇڭنىڭ ھەققىگە 15، 20، ھەتتا 100 فۇت تۆمۈرگە ئىگە بولسەن. دېمەكچىمەنكى، بۈگۈندىن ئېتىبارەن بىر ھەپتە ئىچىدە مەن 4 مىليونىنى پاي قوشۇشۇم كېرەك! ئېيتىپ ئۆتكىنىمدەك، بۇ 4 مىليونىنى بېرىپ، كېيىن ئون ياكى 12 مىليونىنى ئالغىلى بولىدۇ.

— ئالدىنقى كۈنى ئالدىڭىزغا كىرگىنىمنى ئېسىڭىزدە بەك ياخشى ساقلاپ قويۇپسىز، — دېدى ئېڭىنى، — شۇ كۈنى بەش

يېرىم مىليونىڭ چېكىنى قويۇل قىلغانلىقىڭىزنى كۆرگەن ئىدىمغۇ. شۇ ئىككى بانكا چېكىنى ماڭا ئۆزىڭىز كۆرسەتكەنىدىڭىز. سىز ھەتتا ئاشۇ قىممەتلىك تەغەزلەرنىڭ ئۇددى ئۇشتۇمتۇت چېقىلغان چاقماقتەك مېنىڭ قەلبىمنى لەرزىگە كەلتۈرمىگىنىدىن ئەجەبلەنگەنىدىڭىز.

— شۇنداق، لېكىن ئۇ بەش يېرىم مىليون مېنىڭ پۇلۇم ئەمەس، پەقەت ماڭا بولغان ئىشەنچىنىڭ دەلىلىدىن ئىبارەت. مېنىڭ دېموكرات بولۇش سالاھىيتىم دارىلئېتامنىڭ ئىشەنچىسىنى قولغا كەلتۈردى. ئۇ بەش يېرىم مىليون شۇ دارىلئېتامنىڭ. بۇ-رۇنقى چاغلار بولسا، ئۇ پۇللارنى ئىشلىتىۋەرگەن بولاتتىم، لېكىن ھازىرقى ۋاقىتتا مېنىڭ زور چىقىم تارتقانلىقىم ھەممىگە ئايان. بانكامدىن قەرز ئالغۇچىلار كېمەيىپ كەتتى. دارىلئېتام ئۆزى خالىغان ۋاقىتتا پۇللىرىنى قايتۇرۇپ بېرىشىنى تەلەپ قىلىشى مۇمكىن. ئەگەر شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ پۇلىنى ئوبوروتقا سېلىۋەتكەن بولسام، قەرزنى تۆلىيەلمەيدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىمنى، سۇنغانلىقىمنى ئېلان قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. مەنغۇ قەرز تۆلىيەلمەي قېلىشتىن قورقمايمەن، بىراق قەرزنى تۆلىمەسلىك ئادەمنى بېيىتىدىغان بولسۇن، ھەرگىز ۋەيران قىلىدىغان بولمىسۇن. ئەگەر سەن كاۋالكانتىغا ياتلىق بولساڭ ۋە مەن ئۇنىڭ 3 مىليونىنى قولغا كەلتۈرسەم، ياكى ھەتتا كەشلەر مېنى شۇ 3 مىليونغا ئىگە بولدى دەپ ئويلاشسىمۇ، قەرز بېرىش ئىشلىرىم دەرھال ئەسلىگە كېلىدۇ. شۇنىدىن كېيىن مېنىڭ ئاساسىم مۇستەھكەملىنىدۇ ۋە مەن ئەركىن نەپەس ئالىمەن، چۈنكى ئىشلىرىم ئوڭغا تارتمايۋاتقىنىغا ئىككى ئاي بولۇپ قالدى. ئۆزۈمنى خۇددى يارنىڭ لېۋىگە كېلىپ قالغاندەك ھېس قىلىۋاتىمەن. چۈشەندىڭمۇ؟

— چۈشەندىم. دېمەك، سىز مېنى 3 مىليونىنى ئېلىش ئۈچۈن رەنگە قويماقچى ئىكەنسىز ـ دە؟

— سومما قانچه كۆپ بولسا، شۇنچه ياخشى ئەمەسمۇ. سوممىنىڭ كۆپ بولۇشى سېنىڭ قىممىتىڭنى بەلگىلەيدۇ.

— رەھمەت سىزگە. يەنە بىر گېپىم بار. كاۋالكانتى ئەپەندىنىڭ پۇلىنى ئاتاقتىلا ئىشقا سېلىپ، ئەمەلدە ئىشلەتمەسلىككە ۋەدە بېرەلەمسىز؟ مەن بۇ گەپنى شەخسىيەتچىلىكىدىن ئەمەس، كۆپلۈمنىڭ نازۇكلىقىدىن دەۋاتىمەن. ئىقتىسادىي ئاساسىڭىزنى ئەسلىگە كەلتۈرۈۋېلىشىڭىزغا ياردەم قىلسام قىلاي، لېكىن سىزنىڭ باشقىلارنى ۋەيران قىلىشىڭىزغا پول قويمايمەن.

— ساڭا دېدىمغۇ، — دەپ خىتاب قىلدى دانگلار، — ئاشۇ 3 مىليونىنىڭ ياردىمى بىلەن ...

— ئاشۇ 3 مىليونغا چېقىلماي تۇرۇپ ئىشلىرىڭىزنى ئوڭشىۋېلىشىڭىزغا كۆزىڭىز يېتەمدۇ؟

— شۇنداق بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن، لېكىن بۇ يەنىلا مۇشۇ تويىنىڭ بولۇش - بولماسلىقىغا باغلىق.

— مېنىڭ تويلۇقۇمغا ئاتاپ قويغان 500 مىڭ فرانكىڭىزنى كاۋالكانتىغا بېرەلەمسىز؟

— سىلەر ۋالىي مەھكىمىسىدىن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ① ئۇ پۇللارنى كاۋالكانتىغا تاپشۇرىمەن.

— ياخشى!

— ياخشى دېگىنىڭ نېمىسى؟

— بۇ دېگەنلىك، نىكاھ كېلىشىمگە ئىمزا قويىمەن، بىراق ئاندىن كېيىن قانداق قىلىشىمنى ئۆزۈم بىلىمەن.

— ئەلۋەتتە شۇنداق بولىدۇ.

— ئۇنداق بولسا ياخشى. تەقسىر، مەن كاۋالكانتى ئەپەندىگە ياتلىق بولۇشقا تەييار.

① توي خېتىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن دېمەكچى.

— بىراق، سەن نېمە قىلىمەن دەيسەن؟

— بۇ مېنىڭ سىرىم. سىزنىڭ سىرىڭىزنى بىلىپ بولۇپ، يەنە ئۆزۈمنىڭ سىرىمنى ئاشكارىلىسام، سىزنىڭ ئالدىڭىزدىكى ئۈستۈنلۈكۈم يوقالمامدۇ؟

دانگلار لېۋىنى چىشلەپ قالدى.

— شۇنداق قىلىپ، سەن رازى بولدۇڭ، — دېدى ئۇ، — ئەمدى بۇنى جامائەتكە رەسمىي ئۇقتۇرساق بولامدۇ؟

— بولىدۇ، — دېدى ئېڭىنى.

— نىكاھ كېلىشىمىنى ئۈچ كۈندىن كېيىن ئىمزالساقچۇ؟

— بولىدۇ.

— ئۇنداق بولسا، مەنمۇ ئۆز نۆۋىتىمدە ساڭا «ياخشى» دەپ جاۋاب بېرىمەن.

دانگلار قىزنىڭ قولىنى قىستى. ئەجەبا، بۇ قول ئېلىشىشتا ئاتىسى «رەھمەت ساڭا» دېگەنىنى ئېغىزىدا ئالمىدى. قىزى بولسا، ھەتتا ئاتىسىغا كۆلۈمسىرەپمۇ قويمىدى.

— گېپىمىز پۈتتىمۇ؟ — دەپ سورىدى ئېڭىنى ئورنىدىن تۇرۇپ.

دانگلار گەپنىڭ پۈتكەنلىكىنى ئېپادىلەپ، بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

ئارىدىن بەش مىنۇت ئۆتەر - ئۆتمەيلا ئارمىلىق خانىملار قوللىرى ئاستىدا رويال ساداسى ياڭرىغان ۋە دانگلار خانىملار برابانسېرو دېزدېمونىنىڭ غەزەپلىنىشىنى ئېپادىلەيدىغان ئاريەسىنى ئېيتىشقا باشلىدى.

ئاريە تامامىلىنىپ تۇرۇشىغا ئېتىبار كىرىدى ۋە ئات - ھارۋىنىڭ تەييار بولغانلىقىنى، بارون خانىمنىڭ كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى ئېڭىنىگە خەۋەر قىلدى.

ئىككى خېنىمنىڭ ۋىلفورلارنىڭ ئۆيىگە كىرگەنلىكىنى بىز كۆرگەنىدۇق. ئۇلار ۋىلفورنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ، توي خەۋىرىنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن باشقا ئۆيلەرگە يۈرۈپ كەتتى.

ئون ئۈچىنچى باب

نىكاھ كېلىشىمى

يۇقىرىدا تەسۋىرلەنگەن سۆھبەتتىن ئۈچ كۈن كېيىن ئېڭىزنى دانگلار خانقىز بىلەن ئاندرېئا كاۋالكانتىنىڭ نىكاھ كېلىشىمى ئىمزالىنىشقا بەلگىلەنگەن كۈن يېتىپ كەلدى. كەچ سائەت بەش ئىدى. مونتې - كرىستوفنىڭ ئۆيى ئالدىدىكى باغدا ئىزغىرىن شامال دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىنى شىلدىرلىتىپ تۇراتتى. گراف سىرتقا چىقىشقا ھازىرلىنىپ تۇراتتى. چارەك سائەتتىن بېرى پەيتۇندا كۈتۈپ ئولتۇرغان ھارۋىكەش ئالغا ئىنتىلىپ، يەرنى تېپىپ تۇرغان ئاتلارنى تەستە توختىتىپ تۇرۇۋاتاتتى. شۇ ئەسنادا دەرۋازىدىن ياسىداق بىر پەيتۇن كىرىپ كەلدى. بىز بۇ پەيتۇن بىلەن بىرنەچچە قېتىم ئۇچراشقانىدۇق. ئالايلى، ئوتېيلدىكى بىزگە مەلۇم بولغان ھېلىقى كېچىسىمۇ كۆرگەنىدۇق. پەيتۇندىن ئىشىك ئالدىغا ئاندرېئا كاۋالكانتى سەكرەپ چۈشتى. ئۇ، بەجايىكى كىنەز ئائىلىسىگە كۆيئوغۇل بولۇش ئالدىدا تۇرغانىدەك ئېچ - ئىچىدىن خۇشال بولۇپ، كۈلۈپ تۇراتتى. ئۇ، ئادىتى بويىچە تەكەللۈپ قىلمايلا گرافنىڭ بار - يوقلۇقىنى سوراپ قويدى - دە، ئىكىكىنچى قەۋەتكە يۈگۈرۈپ چىقتى ۋە پەلەمپەي مەيدانچىسىدا گرافنىڭ ئۆزى بىلەن دوقۇرۇشۇپ قالدى. گراف ئۇنى كۆرۈپ توختىدى. لېكىن ئاندرېئا يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان بولۇپ، شۇ تاپتا ئۇنى ھېچقانداق نەرسىمۇ توختىتىپ قالالماس ئىدى.

— سالام، قەدىرلىك گراف! — دېدى ئۇ مونتې - كرىستوغا.

— ھە، ئاندرېئا ئەپەندى! — دېدى گراف مەسخىرە ئارىلاش ئاھانىدا. — قانداق ئەھۋالىڭىز؟

— ناھايىتى ياخشى. سىزگە دەيدىغان نۇرغۇن گېپىم بار. بىراق، ئالدى بىلەن ئېيتقا، ئۆيدىن چىقاي دەپ تۇرۇۋاتامسىز ياكى بىر ياقتىن ھېلى قايتىپ كەلدىڭىزمۇ؟

— چىقاي دەپ تۇرىمەن.

— ئۇنداق بولسا، رۇخسەت قىلسىڭىز، مەن سىزنىڭ پەيتۇنىڭىزغا ئولتۇراي. توم بىزنىڭ كەينىمىزدىن ماڭسۇن.

— ياق، — دېدى گراف ۋە بىلىنەر - بىلىنمەس يىركىنىش بىلەن كۆلۈمسىرىدى، چۈنكى ئۇ بۇ يىگىت بىلەن كىشىلەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈنۈشنى ھەرگىز خالىمايتتى. — گېپىڭىز بولسا مۇشۇ يەردە ئاڭلاي، قەدىرلىك ئاندرېئا ئەپەندى. ئۆيدە سۆزلىشىش ئەپلىكرەك بولىدۇ. بولمىسا ھارۋىكەش سۆزلىرىڭىزنى چالا - پۇچۇق ئاڭلاپ قېلىشى مۇمكىن.

شۇ گەپ بىلەن گراف ئىككىنچى قەۋەتتىكى كىچىك سالونايغا كىردى ۋە پۈتلىرىنى ئالماشتۇرۇپ ئولتۇرۇپ، مېھمانلىرىنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدى.

— ئۆزىڭىزنىڭ خەۋرىڭىز بار، قەدىرلىك گراف، — دېدى ئاندرېئا خۇشاللىقتىن كۈلۈپ تۇرۇپ، — نىكاھلىنىش بۇگۈنگە بەلگىلەندى. كەچ سائەت توقۇزدا قېيىن ئاتامنىڭ ئۆيىدە نىكاھ كېلىشىمى ئىمزالىنىدۇ.

— مۇنداق دەڭ! — دەپ قويدى مونتې - كرىستو.

— بۇ ئىشتىن خەۋرىڭىز يوقمىدى؟ دانگلار سىزگە خەۋەر قىلمىدىمۇ؟

— خەۋرىم بار، — دېدى گراف، — ئۇنىڭ خېتىنى تۇنۈگۈن تاپشۇرۇۋالغانىدىم، بىراق خەتتە نىكاھ ۋاقتى كۆرسىتىلمىگەن.

— ئېھتىمال، قېيىن ئاتام بۇنى ھەممە كىشى بىلىدۇ دەپ ئويلىغان بولۇشى مۇمكىن.

— تەبرىكلەيمەن سىزنى، كاۋالكانتى ئەپەندى، — دېدى مونتې - كرىستو، — ياخشى يەردىن لايىق تېپىپسىز. دانىگلار خانقىزمۇ بەك چىرايلىق تىز.

— شۇنداق، — دەپ قويدى كاۋالكانتى كەمتەرلىك قىلغان ئاھاڭدا.

— ئەگەر مۇھىمى ئۇ بەك باي. ھەرھالدا مەن شۇنداق دەپ ئاڭلىغانىدىم، — دېدى مونتې - كرىستو.

— ئۇنى بەك باي دەپ ئويلامسىز؟

— ئەلۋەتتە. ئاڭلىشىمچە، دانىگلار ئۆز بايلىقىنىڭ كەم دېگەندىمۇ يېرىمىنى مەخپىي ساقلايدىكەن.

— ئۇ ئۆزى 15 ياكى 20 مىليونى بار ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلدىمۇ، — دېدى ئاندرېئا ۋە ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇشال لەقتىن چاقناپ كەتتى.

— ئۇنىڭ ئۈستىگە، — دەپ قوشۇپ قويدى مونتې - كرىستو، — ئۇ يەنە پۈل مۇئامىلىسى ساھەسىدە بىر پائالىيەت ئېلىپ بارماقچى. بۇ پائالىيەت ئامېرىكا قوشما شىتاتلىرى ۋە ئەنگلىيىدە خېلى ئومۇملىشىپ قالغان بولسىمۇ، فرانسىيىدە تېخى يېڭى.

— شۇنداق، بۇنى بىلىمەن. تۆمۈرىيول قۇرۇلۇشىنى دەۋاتامسىز؟

— شۇ گەپ. كۆپچىلىكنىڭ پىكرىچە، ئۇ مۇشۇ ئىشتا ئاز دېگەندىمۇ 10 مىليون كىرىم قىلىدىكەن.

— 10 مىليون! راستمۇ؟ بۇ قالتىس گەپ ئىكەن! — دېدى كاۋالكانتى، گويا كى بۇ گەپلەردىن ئالتۇننىڭ جارىلىشىنى ئاڭلىغاندەك ھەۋەسلىنىپ.

— يەنە كېلىپ، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مونتې - كرىستو، — شۇ بايلىقنىڭ ھەممىسى سىزگە قالىدۇ. شۇنداق بولۇشى ھەقلىق، چۈنكى دانگلار خانقىز يالغۇز بىر قىز ئەمەسمۇ. ئاتىسىزنىڭ ئېيتقىچە، سىزنىڭ بايلىقىڭىز ئۇ قىزنىڭكىدىن سەل كەم بولسا كېرەك. ھە، بۇ پۇلنىڭ گېپىنى قويايلى. بىلەمسىز، ئاندرېئا ئەپەندى، سىز بۇ ئىشنى بەك تېز ۋە ئەپچىللىك بىلەن جايلىۋالدىڭىز.

— شۇنداق، خېلى قاملاشتى، — دېدى ئاندرېئا. — مېنى تۇغما دىپلومات دېسىمۇ بولىدۇ.

— دۇرۇس، سىز دىپلومات بولالايسىز. بىلەمسىز، دىپلوماتىيە دېگەن ئۆگىنىۋالغىلى بولىدىغان نەرسە ئەمەس، بۇنىڭغا سەزگۈرلۈك بولۇشى لازىم... ھە، شۇنداق قىلىپ، كۆيۈپ قالدىڭىزمۇ؟

— شۇنداقتەك تۇرىدۇ، — ئاندرېئا خودىدى فرانسىيە تىياتىرىنىڭ سەھنىسىدە دورانت ياكى ۋالېرىنىڭ ئالسېسقا خىتاب قىلغىنىدەك ئاھاڭ بىلەن جاۋاب بەردى.

— قارشى تەرەپمۇ شۇنداقمۇ؟

— ماڭا تەگمەكچى بولغاندىن كېيىن ئەلۋەتتە شۇنداق بولىدۇ - دە، — دېدى ئاندرېئا غالىبانە تۇستە كۈلۈمسىرەپ، — شۇنداقتىمۇ، ئىنتايىن مۇھىم بىر مەسىلىنى ئۇنتۇشقا بولمايدۇ.

— نېمە مەسىلە؟

— بۇ ئىشتا مەن كىشىنى ھەيرەتتە قالدۇرغۇدەك يارىدەمگە ئېرىشتىم.

— راستمۇ؟

— ئەلۋەتتە.

— شارائىتىنىڭ يارىدىمى بولدىمۇ؟

— ياق، سىزنىڭ يارىدىمىڭىز بولدى.

— مېنىڭ؟ قويۇڭ بۇ گەپنى، كىنەز، — دېدى مونتې - كرىستو «كىنەز» دېگەن ئاتاقنى ئالاهىده تەكىتلىگەن ئاهاڭدا، — سىزگە نېمە قىلىپ بېرەلىشىم مۇمكىن؟ ئۆزىڭىزنىڭ نامىڭىز، ئىجتىمائىي ئورنىڭىز ۋە شەخسىي سۈپەتلىرىڭىز- مۇ يېتىپ ئاشمامدۇ؟

— ياق، — دېدى ئاندرېئا، — گراف، نېمىدېگىنىڭىز بىلەنمۇ مەن يەنىلا تەكىتلەپ ئېيتىمەنكى، سىزنىڭ جەمئىيەتتىكى ئىناۋىتىڭىز مېنىڭ نامىم، ئىجتىمائىي ئورنۇم ۋە شەخسىي سۈپەتلىرىمدىن كۆپ ئەۋزەل.

— ئۇنداق ئەمەس، تەقسىر، — دېدى مونتې - كرىستو. ئاندرېئانىڭ شۇملۇق قىلماقچى بولۇۋاتقىنىنى سېزىپ، — مەن پەقەت هۆرمەتلىك ئاتىڭىزنىڭ باي ۋە يۇقىرى مەرتىۋىلىك ئادەم ئىكەنلىكىنى ئۇققاندىن كېيىن سىزگە ئاتىدارچىلىق قىلدىم. بۇرۇن مەن سىزنىمۇ، مۇهتەرەم ئاتىڭىزنىمۇ تونۇمايتتىم. سىلەرنى ماڭا كىم تونۇشتۇردى؟ ئىككى دوستۇم، لورە ئۇيىلمور ۋە بۇزونى هەزرەت. مەن سىزگە كېپىللىك قىلمىدىم، بەلكى سىزنى جەمئىيەتكە باشلاپ كىردىم. مېنى بۇنداق قىلىشقا نېمە مەجبۇرلىدى؟ ئاتىڭىزنىڭ نامى. ئاتىڭىز ئىتالىيىده ئىنتايىن مەشهۇر ۋە هۆرمەتلىك زات. شەخسەن سىزنى مەن تونۇمايمەن.

گرافنىڭ خاتىرجەملىكى ۋە پىسەنت قىلماسلىقىدىن ئاندرېئا ئۆزىنىڭ كۆچلۈك قولىغا تۆتۈلۈپ قالغانلىقىنى ۋە بۇ قولدىن ئوڭايلىقچە قۇتۇلغىلى بولمايدىغانلىقىنى هېس قىلدى.

— ئېيتىڭا، گراف، — سورىدى ئۇ، — مېنىڭ ئاتام راستىنلا شۇنچە بايمۇ؟

— ئەهۋالدىن قارىغاندا، شۇنداق بولسا كېرەك، — دېدى مونتې - كرىستو.

— ئەمىسە، مېنىڭ دانگلارغا بېرىدىغان پۇللىرىم يېتىپ كەلدىمۇ، سىز بىلەمسىز؟

— بۇ هەقتە ماڭا خەت كەلدى.

— دېمەك، 3 مىليون...

— ئەهۋالدىن قارىغاندا، ئۇ 3 مىليون تېخى سەپەر ئۈستىده.

— ئۇ پۇل ئاخىرى مېنىڭ قولۇمغا تېگەمدۇ؟

— مېنىڭچە، سىز هازىرغىچە ئۆزىڭىزگە ۋەده قىلىنغان پۇلنى ئېلىپ كەلدىڭىز! — دېدى مونتې - كرىستو.

ئاندرېئا بۇ گەپنىڭ تېگىگە يېتەلمەي شۇنچىلىك تېڭىر-قىدىكى، بىر هازاغىچە ئويلىنىپ قالدى.

— ئۇنداق بولسا، تەقسىر، — دېدى ئۇ سۆكۈتتىن كېيىن، — سىزگە ئەڭ ئاخىرقى بىر ئىلتىماسىم بار. بۇ ئىلتىماسىم كۆڭلىڭىزگە ياقمىغان هالەتتىمۇ مېنى چۈشىنىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

— سۆزلەڭ، — دېدى مونتې - كرىستو.

— هازىرقى ئەهۋالىم يامان ئەمەس بولغىنى ئۈچۈن ئۇرغۇن كىشىلەر بىلەن تونۇشتۇم. هەرهالدا هازىر بىرمۇنچە دوستلىرىم بار. لېكىن پۈتۈن پارىژ جامائەتچىلىكىنىڭ كۆزى ئالدىدا بۇنداق تويىنى قىلغاندا مەن بىر ئىناۋەتلىك ئادەمگە تايىنىشىم كېرەك. ئاتام قاتنىشالمىسمۇ، باشقا بىر قۇدرەتلىك قول مېنى مېهراب ئالدىغا باشلاپ بېرىشى كېرەك①. ئاتام كېلەلمەيدۇ، شۇنداقمۇ؟

— ئۇ قېرىپ قالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇزۇن يول يۈرسە كونا جاراهەتلىرى ئاغرىيدۇ.

① خرىستىئان دىندا مېهراب ئالدىدا نىكاه ئوقۇلىدۇ.

— چۈشەندىم. شۇنداق بولغاچقا، سىزگە ئىلتىماس قىلمۇاتىمەن.

— ماڭا؟

— ھەئە، سىزگە.

— قانداق ئىلتىماس؟

— ئاتامنىڭ ئورنىدا تۇرۇپ بەرسىڭىز.

— بۇ نېمىدېگىنىڭىز؟ سىز بىلەن شۇنچە كۆپ ئەسرا بولغاندىن كېيىن يەنە ماڭا مۇشۇنداق تەلەپلەرنى قويسىڭىز، مېنى زادى چۈشەنمەيدىكەنسىز - دە؟ مەندىن قەرزگە يېرىم مىليون سوربسىڭىزمۇ، ئەزىرايىل خۇدا، مېنى بۇنچىلىك تەڭلىك تە قويمىغان بولاتتىڭىز. ئىلگىرى سىزگە ئېيتقانىدىمغۇ، گراف مونتې - كرىستو ھازىر گەرچە بۇ يەردىكى جەمئىيەت تۇرمۇشىغا ئىشتىراك قىلغان بولسىمۇ، ئەدەب - قائىدىلەرنى، بولۇپمۇ شەرق ئەللىرىنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىنى ئۇنتۇمايدۇ. مېنىڭ قاھىرە، سمىرنا ۋە كونستانتىنوپولدا تۇتۇپ قويغان ھەرەمخانىلىرىم بار. شۇنداق تۇرۇپ يەنە بىر كىشىنىڭ تويىدا ئاتا بولۇپ بېرەمدىم؟ مۇمكىن ئەمەس!

— دېمەك، رەت قىلامسىز؟

— قەتئىي رەت قىلىمەن. سىز ھەتتا مېنىڭ ئوغلۇم، ئىنىم بولغان تەقدىردىمۇ ئوخشاشلا رەت قىلغان بولاتتىم.

— نېمىدېگەن كېلىشمەسلىك! — دېدى ئاندرېئا ئۈمىدسىزلىنىپ، — ئەمسە قانداق قىلسام بولىدۇ؟

— سىزنىڭ دوستلىرىڭىز كۆپ. ئۆزىڭىز شۇنداق دېدىڭىزغۇ.

— شۇنداق، لېكىن مېنى دانگلارنىڭ ئائىلىسىگە تونۇشتۇرغان كىشى سىز ئەمەسمۇ.

— ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس! پاكىتلارنى ئەسلەپ باقايلى.

سىز مېنىڭ ئوتېيلدىكى ئۆيۈمدە دانگلار بىلەن زىياپەتتە بىللە بولدىڭىز ۋە شۇ يەردە ئۇنىڭ بىلەن ئۆزىڭىز تونۇشۇۋالدىڭىز. بۇنىڭ پەرقى چوڭ.

— شۇنداق، لېكىن تۈيۈم... سىز ياردەم قىلغان...

— مەن؟ مەن ھېچقانداق ياردەم قىلمىدىم. ئەسلەپ بېقىڭ، مېنى ئەلچى بولۇپ ببرىشكە تەكلىپ قىلغان ۋاقتىڭىزدا مەن نېمىدېگەنىدىم؟ ياق، مەن ھېچقانداق نىكاھ ئىشلىرىغا ئارىلاشمايمەن، مۆھتەرەم كىنەز. بۇ، مېنىڭ پرىنسىپىم.

ئاندرېئا لېۋىنى چىشلەپ قالدى.

— شۇنداقتىمۇ، بۇگۈن ئۇ يەرگە بارارسىز؟ — سورىدى ئۇ.

— پارىژ مۆتەۋەرلىرىنىڭ ھەممىسى بارامدىكەن؟

— ئەلۋەتتە!

— ئۇنداق بولسا، مەنمۇ بارىمەن، — دېدى گراف.

— نىكاھ كېلىشمىگە ئىمزا قويامسىز؟

— ھە. بۇنىڭغا قارشى تۇرمايمەن. ئۆزۈمنى تارتىدىغان ئىشلىرىم ئۇنچىلىك كەڭ دائىرىدە ئەمەس.

— بۇنىڭغا مېنىڭ نېمە ئىلاجىم! بۇنىڭدىن ئارتۇقىغا ئۇنمىسىڭىز مەيلى. سىز رازى بولغانغا قانائەتلىنىشىم كېرەك. لېكىن يەنە بىر گېپىم بار، گراف.

— مەرھەمەت.

— ماڭا مەسلىھەت بېرىڭ.

— بۇ ئوينىشىدىغان گەپ ئەمەس! مەسلىھەت دېگەن ياردەمدىنمۇ ئارتۇق.

— سىز بۇنداق مەسلىھەتنى بېرەلەيسىز. بۇ، سىزگە ھېچقانچە ئاۋارىگەرچىلىك تۇغدۇرمايدۇ.

— سۆزلەڭ.

— ئايالىمنىڭ قىز مېلى 500 مىڭ لۇغا باراۋەر بولىدىغانلىقى راستمۇ؟

— باروڼ دانگلار ئۆزى شۇنداق دېگەنىدى.

— ئۇ پۇلنى ئالايمۇ ياكى نوتارىئۇسقا ھاۋاله قىلايمۇ؟

— مۇنداق قىلىش كېرەك: نىكاھ كېلىشىمى ئىمزالانغاندا ئىككى تەرەپنىڭ نوتارىئۇسلىرى بىر كۈن ياكى ئىككى كۈندىن كېيىن باش قوشۇشقا كېلىشىدۇ. باش قوشۇشقاندا ئۇلار ئىككى تەرەپنىڭ تويلۇق ۋەجىنى ئۆزئارا ئالماشتۇرىدۇ ۋە بىر - بىرىگە ھۆججەت بېرىشىدۇ. ئاندىن، رەسمىي نىكاھ ئوقۇلغاندىن كېيىن ئۇلار بۇ مىليونلارنىڭ ھەممىسىنى سىزگە بېرىدۇ، چۈنكى سىز ئائىله باشلىقى بولىسىز.

— مەسىله شۇنىڭدىكى، — دېدى ئاندرېئا روشەن ئىپادىلىنىپ تۇرغان خاتىرجەمسىزلىك بىلەن، — قېيىن ئاتام بىزنىڭ مەرمايىمىزنى سىز ھېلى ئېيتقان تۆمۈرىيول قۇرۇلۇشىغا ئىشلەتمەكچىكەن.

— مەيلى ئەمەسمۇ! — دېدى مونتې - كرىستو، — خەقنىڭ ئېيتىشىچە، مۇشۇنداق ئۇسۇل بىلەن سەرمايىگىز بىر يىل ئىچىدە ئۈچ ھەسسە كۆپەيىدىكەن. بارون دانگلار ياخشى ئاتا، ھېساباتقا پۇختا.

— ئۇنداق بولسا، ھەممە ئىشلار جايىدا ئىكەن، — دېدى ئاندرېئا، — پەقەت سىزنىڭ باش تارتقانلىقىڭىزلا كۆڭلۈمنى غەش قىلىپ تۇرۇۋاتىدۇ.

— بۇ پەقەت كۆڭلىڭىزنىڭ نازۇكلۇقىدىن بولغان ئىش. بۇنداق ئەھۋالدا ھەرقانداق ئادەم نازۇكلىشىپ كېتىدۇ.

— ماقۇل. دېگىنىڭىزدەك بولسۇن، — دېدى ئاندرېئا، — كەچتە كۆرۈشەيلى، خوش!

— خوش!

ئاندرېئا مونتې - كرىستونىڭ بىلىنەر - بىلىنمەس قارشىلىق قىلىشىغا قارىماستىن، ئۇنىڭ قولىنى چىڭ قىسىپ

خوشلاشتى. بۇ چاغدا مونتې - كرىستونىڭ لەۋلىرى ئاقىرىپ كەتتى، لېكىن ئۇ يەنىلا ئەدەب بىلەن كۈلۈمسىرىدى. شۇندىن كېيىن ئاندرېئا ئۆزىنىڭ پەيتۇنىغا ئولتۇرۇپ، يۈرۈپ كەتتى.

كەچ سائەت توققۇزغىچە بولغان ۋاقىتنى ئاندرېئا ئۇنىڭ - بۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، خەۋەر يەتكۈزۈش بىلەن ئۆتكۈزدى. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان دوستلىرى بانكىرنىڭ ئۆيىگە بېرىشقا ئالدىراشتى. چۈنكى ئاخىرقى بىرنەچچە ئايدىن بېرى دانگلارنىڭ تۆمۈرىيول ئىشىدىكى ئاجايىپ پائالىيەتلىرى ھەممە كىشىنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇۋەتكەنىدى.

كەچ سائەت سەككىز يېرىمدا دانگلار ئائىلىسىنىڭ چوڭ ساراىيى، شۇ ساراينغا تۇتىشىدىغان دالان ۋە يەنە ئۈچ كىچىك ساراي ئادەمگە لىق تولدى. بۇ كىشىلەر كۆڭلىنىڭ يېقىنلىقىدىن ئەمەس، بەلكى بىرەر قىزىقارلىق يېگىلىقنى كۆرۈش ئىستىكى بىلەن توپلانغانىدى.

ئاكادېمىيىنىڭ بىر ئەزاسى مۇنداق دېگەنىدى: كېچىلىك بەزمىلەر گويا كى گۈلزارلىقلارغا ئوخشاش ئۈجمەكۆڭۈل كېپىنەكلەر، ئاچكۆز ھەسەل ھەرىلىرى ۋە غوڭ - غوڭ بوغۇنلارنى جەلپ قىلىدۇ.

ساراىلارغا نۇرغۇنلىغان شامىلار يېقىلغان بولۇپ، تاملارنىڭ ئالتۇن رەڭدە سىرلانغان ئويما ۋە چاپلىما نەقىشلىرى يالتىراپ تۇراتتى. خانىلارنىڭ ھەشەمەتلىك بىساتى بىر تەرەپتىن دۆلەتمەنلىكنى، يەنە بىر تەرەپتىن دىتسىزلىقنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇراتتى.

ئېڭىنى خانىقىز پەم بىلەن ۋە ئاددىي - ساددا كىيىنگەنىدى. ئاق شايى كۆڭلەكگە ئاق گۈلله‌ر كەشتىلەنگەن، قاپقارا قۇندۇزدەك چاچلىرىغا ئاق ئەتىرگۈل قىستۇرۇلغان بولۇپ، ئۇستىبېشىدا بىر تالمۇ قىممەتلىك بۇيۇم يوق ئىدى.

هالبۇكى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئېپادىلىنىپ تۇرغان چەكسىز تەكەببۇرلۇقى بۇنداق ياش قىزلارغا خاس كىشىنىشكە ئەسلا ماسلاشمىغانىدى.

ئۇنىڭدىن بىرنەچچە تەدەم نېرىدا دېبرې، بوشان ۋە شاتو - رېنولار دانگلار خانىم بىلەن سۆھبەتلىشىپ تۇراتتى. مەزكۇر توي ئىشى مۇناسىۋىتى بىلەن دېبرې بۇ ئۆيدە يەنە پەيدا بولغانىدى. ئەمما ئۇ، بۇ قېتىمدا ئادەتتىكى مېھمانلار قاتاردا بولۇپ، ھېچقانداق ئىمتىيازغا ئىگە ئەمەس ئىدى.

دانگلار پالاتا ئەزالىرى ۋە ئىقتىسادشۇناسلارنى يىغىۋېلىپ، يېڭىچە باج تۈزۈمىنى شەرھلىمەكتە ۋە ھۆكۈمەت ۋەزىپىسىگە تەينەلەشكە مەجبۇر بولغاندا ئەنە شۇنداق باج تۈزۈمىنى يولغا قويماقچىكەنلىكىنى بايان قىلماقتا ئىدى.

ئاندرېئا ئەڭ سۆلەتمەن ئوپېرا ھەۋەسكارلىرىدىن بىرىنى قولتۇقلۇۋېلىپ، ئۆزىنىڭ كەلگۈسى ھەققىدىكى تەسەۋۋۇرلىرىنى ئىزھار قىلماقتا ئىدى. ئۇ، ھودۇقۇشىنى چاندۇرماسلىق ئۈچۈن ئۆزىنى ئەركىن تۇتۇپ سۆزلەشكە تىرىشاتتى ۋە ئۆزىنىڭ يىلىغا 175 مىڭ لۇر كىرىم قىلىدىغان ھەشەمەتلىك تۇرمۇشىنى پاردۇ ئاقسۆڭەكلىرىنىڭ تۇرمۇشىغا پەيۋەند قىلىدىغانلىقىنى ئۇستىلىق بىلەن تەسۋىرلەيتتى.

باشقا مېھمانلار توپ - توپ بولۇشۇپ، گويا كى ئۇنچە، مارجان، زۇمرەت، ياقۇت ۋە گۆھەرلەرنىڭ يالتىراق ئېقىمىنى ھاسىل قىلىپ، ئۇ سارايدىن، بۇ سارايغا كۆچۈپ يۈرۈشەتتى.

ھەرقانداق سورۇندا بولىدىغىنىدەك، ياشانغان ئاياللار ھەممىدىن بەك ياسىنىپ كىيىنگەنىدى. سەت ئاياللار ھەممىدىن بەكرەك ئۆزىنى كۆرسىتىشكە تىرىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئاق لەيلى ياكى خۇش پۇراق ئەتىرگۈللەرنى ئۇچرىتىشقا

مۇمكىن بولسىمۇ، ئۇنداق گۈللەر ھامان چەت بۇلۇڭلاردا ياكى چاچلىرىنى سەللىدەك كۆپتۈرۈۋالغان ئانىلىرىنىڭ، جەننەتنىڭ قۇشىدەك ياسىنىۋالغان ھامماتاچىلىرىنىڭ كەينىدە تۇرغان بولىدۇ.

بۇ قىستاڭچىلىق، ۋاراڭ - چۇرۇڭ ۋە كۈلكىلەر ئىچىدىن مېھمانلارنىڭ كەلگەنلىكىنى ئېلان قىلغۇچى خىزمەتكارنىڭ مالىيە دۇنياسىدا تونۇلغان، ھەربىيلەر دائىرىسىدە ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغان ياكى ئەدەبىياتتا شۆھرەت قازانغان ئىسىملارنى توۋلىغلى ئاۋازى ۋاقتى - ۋاقتىدا ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئەنە شۇ چاغدا كىشىلەر توپى ئىچىدە بىرى كەلگەن مېھمانىنى قارشى ئېلىش يۈزىسىدىن يېنىككىنە داۋالغۇش پەيدا بولاتتى. ھالبۇكى، بىر قىسىم ئىسىملار بۇ ئادەم دېگىزىنى داۋالغۇشقا كەلتۈرگۈدەك ئىناۋەتكە ئىگە بولسا، يەنە بىرمۇنچە ئىسىملار ئەكسىچە، پەرۋاسىزلىق بىلەن، مەنسىتمىگەن ھالدا ھەجىيىپ قويۇش بىلەن قارشى ئېلىناتتى.

ئۇخلاپ ياتقان ئېندىمونغا تەقلىد قىلىپ ياسالغان ئالتۇن قاپلىق يوغان تام سائىتىنىڭ سترېلكىسى توقۇزنى كۆرسىتىپ، مېخانىكىلىك تەپەككۇرنى خاتاسىز ئىپادىلەيدىغان توكغۇراق توققۇز قېتىم جاڭ ئۇرغاندا گراف مونتې - كرىس تونىڭ ئىسمى جاكالاندى. شۇنىڭ بىلەن، خۇددى ئېلېكتر قۇۋۋىتى بىلەن ھەرىكەتكە كەلتۈرۈلگەندەك، ھەممە كىشىلەر بىراقلا ئىشىك تەرەپكە قارىدى.

گراف ئادىتى بويىچە ئاددىيغىنا قارا كالتە چاپان كىيگەنىدى. ئاق كۆڭلىكى ئۇنىڭ كەڭ كۆكرىكىنى گەۋدىلەندۈرۈپ تۇراتتى. قارا رەڭلىك ياقىسى يۈزىنىڭ سۈرلۈك ئاقلىقى بىلەن كۈچلۈك سىلىشتۇرما پەيدا قىلاتتى. ئۇنىڭ ئۇچىسىدىكى بىرىلىلىق قىممەتلىك بۇيۇم سائىتىنىڭ ئالتۇن زەنجىرلىك بېغىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئاق كۆڭلەكنىڭ ئۈستىدە كۆزگە ئاران چېلىقاتتى.

بارلىق مېھمانلار ئىشىك ئالدىغا توپلىنىپ، بىر دائىرە ھاسىل قىلىشتى.

گراف بىر قاراشتىلا ساراينىڭ بىر چېتىدە دانگلار خانىمنى، يەنە بىر چېتىدە دانگلارنى ۋە ئىشىكنىڭ ئۈدۈلىدا ئېڭىنى خانقىزنى كۆردى.

گراف ئاۋۋال ۋىلفور خانىم بىلەن سۆزلىشىپ تۇرغان بارون خانمنىڭ ئالدىغا باردى. ۋىلفور خانىم ۋالېنتىنانىڭ كېسەللىك سەۋەبىي بىلەن ئۆزى يالغۇز كەلگەنىدى. گراف ئاندىن مېھمانلار توپىي ئىككى تەرەپكە ئايرىلىپ، بوشتىپ بەرگەن يول بىلەن مېڭىپ، ئېڭىنىڭ ئالدىغا باردى ۋە ئۇنى شۇنچە ئاددىي ۋە ئىلتىپاتسىز ئىبارىلەر بىلەن تەبرىكلىدىكى، مەغرۇر ناخشىچى نېمە دېيىشنى بىلمەي قالدى. ئېڭىنىڭ يېنىدا لۇيىزا ئارمىلىي تۇراتتى. ئۇ، گرافنىڭ ئۆزىنى ئىتالىيدىكى بۇرادەرلىرىگە تونۇشتۇرۇپ خەت يېزىپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن تەشەككۈر بىلدۈردى ۋە بۇ خەتلەرنىڭ ئۇنىڭغا پات ئارىدا لازىم بولىدىغانلىقىنى ئېيتتى.

گراف قىزلارنىڭ ئالدىدىن يېنىپ ئارقىغا بۇرۇلغانىدى، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى كەلگەن دانگلارنى كۆردى.

مونتې - كرىستو قائىدە - يوسۇننىڭ بارلىق تەلەپلىرىنى ئورۇنداپ بولغاندىن كېيىن توختىدى ۋە ئەتراپىتكىلەرگە تىك بېقىپ قاراپ چىقتى. ئۇنىڭ بۇنداق قارىشى بەلگىلىك تەسىر دائىرىسى ۋە بولۇپمۇ بەلگىلىك يۈز - ئابرويى بولغان كىشىلەرگە خاس بولۇپ، گويا كى «مەن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى قىلىپ بولدۇم. ئەمدى باشقىلار ماڭا قارىتا قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرىنى ئادا قىلسۇن» دەۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

بۇ چاغدا ئاندرېئا ياندىكى سارايدا ئىدى. ئۇ، كىشلەرنىڭ غۇلغۇلىسىدىن مونتې - كرىستونىڭ كەلگەنلىكىنى

ئۇقتى - دە، دەرھال گرافقا سالام بېرىش ئۈچۈن چىقتى. قارىغىدەك بولسا، گرافنى مېھمانلار زىچ چەمبەر ھاسىل قىلىپ ئوردۇالغانىدى. ھەممەيلەن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى بېرىلىپ تىڭشىماقتا ئىدى. كىشىلەر ئاز سۆزلەيدىغان ۋە ھەرگىز قۇرۇق گەپ قىلمايدىغان ئادەمنى ئۇچراتقاندا ھەمىشە مۇشۇنداق كەيپىيات شەكىللىنىدۇ.

شۇ ئەسنادا نوتارىئۇسلار كىردى ۋە مەخسۇس كېلىشىمگە ئىمزا قويۇش ئۈچۈن تەييارلانغان ئالتۇن رەڭلىك شىرەنىڭ يېنىغا كېلىپ، مەخمەل داستىخان ئۈستىگە قەغەزلىرىنى يايدى. نوتارىئۇسلارنىڭ بىرى ئولتۇردى، يەنە بىرى ئۆرە تۇردى. ئۇلار كېلىشىمنى جاكالىشى ۋە مۇراسىم ئىشتىراكچىلىرىنىڭ ھەممىسى، ئىككىنچى تۇرلۇك قىلىپ ئېيتقاندا، پارىژنىڭ يېرىمى بۇ كېلىشىمگە ئىمزا قويۇشى كېرەك ئىدى.

ھەممەيلەن ئولتۇرۇشتى. ئېنىقراق ئېيتقاندا، خانىم - قىزلار بىر يەرگە توپلىشىپ، غۇجمەك بولۇپ ئولتۇرۇشتى. ئەرلەر بۇئالونىك ① ئېيتقىنىدەك، «ھېسسىياتلىق ئىستىلى» بىر قەدەر كەم بولغانلىقتىن، ئۆزئارا پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ، ئاندرېئانىڭ ھاياجانلىنىشى، دانگلارنىڭ جىددىيلىشىپ كەتكەنلىكى، ئېڭىنىڭ پەرۋاسىزلىقى ۋە بارون خانىمنىڭ مۇشۇنداق مۇھىم ئىش ئۈستىدىمۇ يېنىكلىك بىلەن كۈلۈپ ئولتۇرغانلىقى ھەققىدە پىكىر ئالماشتۇرۇشتى.

جەمجىتلىق ئىچىدە نىكاھ كېلىشىمى ئوقۇپ ئۆتۈلدى. كېلىشىم ئوقۇلۇپ بولۇشىغا ھەرقايسى سارايلاردا بۇرۇنقىدىن بەكرەك ۋاراڭ - چۇرۇك كۆتۈرۈلدى. نىكاھلانغۇچى بىر جۈپ ياشنىڭ كەلگۈسىنى نۇرلاندۇرۇپ تۇرغان بۇ غايەت زور سوممىلار، مىليونلار ۋە كېلىن قىزنىڭ ئايرىم بۆلمىگە كۆر-

① بۇئالو (1636 — 1711) — فرانسىيە شائىرى.

گەزمە قىلىپ قويۇلغان قىز مېلى، ئالتۇن، گۆھەرلىرى مېھمانلارنى ھەيرەتكە سالغاندى. يىگىتلەرنىڭ نەزەرىدە دانگلار خانقىزنىڭ گۈزەللىكى ئىككى ھەسسە ئۆرلەپ، گويياكى قۇياشنى داغدا قويغاندەك. بۇ مىليونىرلارنى كۆرگەنده ئەلۋەتتە ئاياللارنىڭمۇ ئىچى قىزىدى، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ گۈزەللىكىنى بۇ پۇللاردىن ئۈستۈن كۆرەتتى. ئاندرېئانى دوستلىرى ئوتتۇرىغا ئېلىۋېلىپ، تەبرىك ۋە خۇشامەت سۆزلىرىنى ياغدۇرۇۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئاندرېئا بۇ چۈشكە ئوخشاش ئىشنىڭ چىنلىقىغا ئىشىنىشكە باشلىدى ۋە پۈتۈنلەي گاڭگىراپ قالدى.

نوتارىئۇس تەنتەنىلىك قىياپەتتە قولىغا قەلەمنى ئېلىپ، ئېگىز كۆتۈردى ۋە:

— جانابلار، كېلىشىمگە ئىمزا قويۇشنى باشلايلى، — دېدى.

قائىده بويىچە ئەڭ ئاۋۋال بارون، ئاندىن كاۋالكانتى ۋەكىلى، ئاندىن بارون خانىم، ئاندىن نىكاھلانغۇچىلار ئىمزا قويۇشلىرى كېرەك ئىدى. بارون قەلەمنى ئېلىپ، ئىمزا قويدى. كاۋالكانتىنىڭ ۋەكىلىمۇ ئىمزا قويدى. بارون خانىم ۋىلفور خانىم بىلەن قولتۇقلىشىپ شەرەنگە يېنىغا كەلدى ۋە قولىغا قەلەمنى ئېلىپ، ئېرىگە مۇراجىئەت قىلدى:

— دوستۇم، بۇ نېمىدېگەن كېلىشمەسلىك. ئۆتكەنده گراف مونتې ـ كرىستونىڭ ئۆيىده يۈز بەرگەن قاتىللىق ۋە بۇلاڭچىلىق ۋەقەسىگە چېتىشلىقى بولغان بىر كۇتۇلمىگەن ئىش تۇپەيلىدىن بىز ۋىلفور ئەپەندىنىڭ ئىشتىراكىدىن مەھرۇم بولدۇق.

— شۇنى دېمەمدىغان! — دېدى دانگلار گويياكى «كەلمىسە دېنىڭ دېمە كارىم!» دېگەنگە ئوخشاش ئاھاڭ بىلەن.

— ۋىلفور ئەپەندىنىڭ كەلمەسلىكىگە مەن سەۋەبچى بولۇپ

قالدىممىكىن دەپ گۇمان قىلىۋاتىمەن، — دېدى مونتې ـ گرىستو ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ.

— سىز؟ قانداق قىلىپ؟ — دېدى دانگلار خانىم ئىمزا قويۇۋېتىپ، — ئەگەر شۇنداق بولسا، ئاگاھ بولۇڭ، مەن سىزنى ئەپۇ قىلالمايمەن.

ئاندرېئا سەگەكلەشتى.

— لېكىن بۇنىڭدا مېنىڭ گۇناھىم يوق، — دېدى گراف، — بۇنى سىزگە ئىسپاتلاپ بېرەلەيمەن.

ھەممەيلەننىڭ قۇلقى دىڭ بولدى. مونتې ـ كرىستو سۆزلەشكە تەمشىلىۋاتاتتى. ۋەھالەنكى، بۇنداق ئەھۋال كىم ئۇچرايتتى.

— يادىڭىزدا بولسا كېرەك، — دېدى گراف جىمجىتلىق ئىچىده، — مېنىڭ ئۆيۈمگە ئوغرىلىققا كىرگەن ھېلىقى كىشى، پەرەز قىلىنىشىچە، ئۆيۈمدىن چىقىۋاتقاندا ئۆزىنىڭ شېرىكى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن.

— شۇنداق، — دېدى دانگلار.

— ئۇنىڭ يارىسىنى داۋالاش ئۈچۈن كىيىمى سالدۇرۇلغان ۋە بىر بۇلۇڭغا تاشلاپ قويۇلغان. تەرگەۋچىلەر ئۇنىڭ كىيىملىرىنى شۇ يەردىن ئېلىشقان. بىراق، ئۇلار چاپان بىلەن شىمنى ئېلىپ، جىلىتكىنى ئۇنتۇپ قېلىشقان.

ئاندرېئا تاتىرىپ كەتتى ۋە ئىشككە يېقىنراق بېرىۋالدى. تۇ، گويا ئۇيۇقتا بۇلۇت پەيدا بولغانلىقىنى كۆردى ۋە ئەمدى بۇران چىقىشىدىن ئەنسىرەشكە باشلىدى.

— شۇ جىلىتكە بۇگۈن تېپىلدى. ئۇ پۈتۈنلەي قانغا بويالغان، يۈرەككە توغرا كېلىدىغان جايىنى تېشىلگەن.

خانىم ـ قىزلار چۇقان كۆتۈرۈشتى، بەزىلىرى ھەتتا ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىشقا ھازىرلاندى.

— ئۇ جىلىتكىنى ماڭا ئەكىلىپ بېرىشتى. بۇ ئەسكى لاتە نىڭ نەدىن پەيدا بولۇپ قالغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. يىل غۇز مەنلا بۇ ئاشۇ ئۆلگۈچىنىڭ جىلىتكىسى بولۇشى مۇمكىن دەپ ئويلىدىم. خىزمەتكارىم شۇ ئەسكى جىلىتكىنى ئېھتىيات ۋە يىر-كىنىش بىلەن ئاختۇرۇپ، ئۇنىڭ يانچۇقىدىن بىر پارچە قەغەز-نى تاپتى. قارىسام، بۇ سىزگە قارىتىپ يېزىلغان خەت ئىكەن، بارون.

— ماڭا؟ — خىتاب قىلدى دانگلار.

— شۇنداق، سىزگە. قەغەزدە ئۇيۇپ كەتكەن قان داغلىرى ئىچىدىن سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى ئوقۇيالىدىم، — جاۋاب بەردى مونتې - كرىستو كىشىلەرنىڭ تەئەججۇب سادالىرى ئىچىدە.

— شۇنداقتىمۇ، بۇ ئىش قانداق قىلىپ، ۋىلفور ئەپەندە-نىڭ كېلىشىنى توسۇپ قويدى؟ — دەپ سورىدى دانگلار خانىم خاتىرجەمسىزلەنگەن ھالدا ئېرىگە قاراپ.

— خانىم، — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇ جىلىتكە ۋە خەت «ئىسپات» دەپ ئاتىلىدىغان نەرسىلەردىن ئىبارەت. شۇڭا، شۇ نەرسىلەرنى خانلىق مۇپەتتىشكە ئەۋەتىپ بەردىم. ئۆزىڭىز بىلىسىز، قەدىرلىك بارون، جىنايى ئىشلاردا قانۇن بويىچە ئىش قىلغان ياخشى. كىم بىلسۇن، بەلكىم بۇ ئىشتا سىزگە قارشى بىرەر سۈيىقەست يوشۇرۇنغان بولۇشى مۇمكىن.

ئاندرېئا دونتې - كرىستوغا تىكىلىپ قارىغىنىچە ئىككىنچى سارايغا چىقىپ كەتتى.

— ئېھتىماتنا ناھايىتى يېقىن، — دېدى دانگلار، — ھېلىقى ئۆلگۈچىنى سۈرگۈنىدىن قەيسەر كەلگەن جىنايەتچى ئىكەن دېيىشىدىغۇ؟

— شۇنداق، — دېدى گراف، — ئۇ سۈرگۈندىن قەيسەر كەلگەن جىنايەتچى، ئۇنىڭ ئىسمى كادروس.

دانگلارنىڭ يۈزى يېنىككىنە تاتاردى. ئاندرېئا ئىككىنچى سارايدىن دەھلىزگە چىقتى.

— ھە، — ئىمزا قويۇشنى داۋاملاشتۇرايلى، — دېدى مونتې - كرىستو، — مېنىڭ گېپىم سىلەرنى بىئارام قىلىپ قويغاندەك تۇرىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن بارون خانىمدىن ۋە دانگلار خانقىزدىن تۆۋەنچىلىك بىلەن ئەپۇ سورايمەن.

بارون خانىم ئىمزا قويۇپ، قەلەمنى نوتارىئۇسقا بەردى.

— كىنەز كاۋالكانتى، — دېدى نوتارىئۇس، — كىنەز كاۋالكانتى، سىز قېنى؟

— ئاندرېئا، ئاندرېئا! — دەپ توۋلاشتى بىرنەچچە يىگىت. ئۇلار بۇ ئىتالىيىلىك مۆتىۋەر بىلەن شۇ قەدەر يېقىن دوستلە-شىپ كەتكەنىدىكى، ئۇنى بىئاسىتە ئۆز ئىسمى بىلەن ئاتىشاتتى.

— كىنەزنى چاقىرىڭ، ئۇنىڭ ئىمزا قويۇشىنى كۈتۈپ ئولتۇرغانلىقىمىزنى ئېيتىپ قويۇڭ! — دانگلار بىر مالايغا ۋارقىرىدى.

شۇ ئەسنادا گويا كى بىر دەھشەتلىك مەخلۇق «كىمنى يېسەم بولاركىن» دەپ كىرىپ كەلگەندەك، مېھمانلار ۋەھىمە ئىچىدە توپ - توپ بولۇپ چوڭ سارايغا ئۆزىنى ئاتتى. دەرۋەقە، ئۆزىنى چەتكە ئالغۇدەك، قورقۇدەك، چۈقان سېلىشقىدەك ئىش بولغانىدى. بىر ئوفتسېر ھەربىر سارايىنىڭ ئىشىك ئالدىغا ئىككىدىن ئەسكەرنى كۆزەتكە قويۇپ، ساقچى ئەمەلدارىنىڭ ھەم-راھلىقىدا دانگلارنىڭ ئالدىغا كەلدى. دانگلار خانىم ۋارقىراپ تاشلىدى - دە، ھوشىدىن كەتتى. دانگلار «مېنى تۇتقىلى كېلىش-تىمسىكىن» دەپ ئويلاپ (بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ھامان ۋىجدا-نى خاتىرجەم بولالمايدۇ)، قورقۇپ ئۆزگىرىپ كەتكەن چىرايىنى مېھمانلارغا نامايان قىلدى.

— نېمە ئىش، تەقسىر؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىس-تو ساقچى ئەمەلدارىنىڭ ئالدىغا قەدەم تاشلاپ.

— جانابلار، ئاندرېئا كاۋالكانتى دېگەن كىم بولىدۇ؟ — دەپ سوردى ساقچى ئەمەلدارى، گرافنىك سوئالىغا جاۋاب بەرمەستىن.

ساراي ئىچىدە تەئەججۈپلىك غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى. ئىزدەشلەر، سوراشتۇرۇشلار باشلىنىپ كەتتى.

— بۇ ئاندرېئا كاۋالكانتې دېگەن زادى كىم ئۆزى؟ — پۈتۈنلەي گاڭگىراپ قالغان دانگلار سوردى.

— تۈلون جازا مەيدانىدىن قېچىپ كەتكەن جىنايەتچى.

— ئۇ نېمە جىنايەت قىلغان؟

— شۇ سەۋەبتىن ئەيىبلىنىدۇكى، — دېدى ساقچى ئەمەلدارى ۋەزمىنلىك بىلەن. — ئۇ سۈرگۈندىن ئۆزى بىلەن بىللە قاچقان كادرۇس دېگەن شېرىكىنى ئۆلتۈرگەن. كادرۇس گراف مونتې - كرىستونىك ئۆيىدىن چىقىۋاتقاندا ئۆلتۈرۈلگەن.

مونتې - كرىستو ئۆچۈرۈشىگە كۆز يۇگۈرتتى. ئاندرېئا غايىب بولغانىدى.

ئون تۆتىنچى باب

بېلگىنىكە سەپەر

ئۇشتۇمتوت ئوفىتسېرنىك كېرىشى ۋە ئاندرېئانىك ئەسلى قىياپىتى ئاشكارىلىنىشى بىلەن دانگلارنىك ئۆيىدە كېلىپ چىقان مالمانچىلىقتىن كېيىن مېھمانلار ئارىسىدا ۋابا كېسىلى پەيدا بولغاندەك، ئازادە سارايلار ھەش - پەش دېگۈچە بوشاپ قالدى. مېھمانلار تېزرەك چىقىپ كېتىشكە، توغرىسىنى ئېيتقاندا،

تېزرەك قېچىپ كېتىشكە ئالدىراپ، بارلىق ئىشنىك ۋە پەلەمپەيلەرگە ئۆزىنى ئاتتى. شۇنداق بىر ۋەزىيەت شەكىللەنگەنىدىكى، ئەدەب يۈزىسىدىن بولسىمۇ، تەسەللى سۆزلىرىنى ئېيتىش ھېچكىمنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمىدى، چۈنكى زور پالاكەتچىلىك يۈز بەرگەندە ھەتتا ئەڭ يېقىن دوستلارنىكىمۇ شۇ ئىشنى تىلغا ئېلىپ ئېيتقان سۆزلىرىنى ئاڭلاش كىشىگە ئېغىر تۇيۇلىدۇ.

پۈتۈن بىنادا بىرنەچچە كىشىلا قالدى. دانگلار ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىدا ھېلىقى ئوفىتسېرنىك سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىۋاتاتتى. قورۇنۇپ كەتكەن دانگلار خانىم بىزگە تونۇشلۇق بىرلىغان ھېلىقى بۆلىمىدە ياتاتتى. ئېژېنى ئايرىلماس دوستى لۈيىزا ئارمىلىينى باشلاپ، مەغرۇر قىياپەتتە ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. شۇ كۈنى كەچتە پارى قەھۋەخانىسىنىڭ ئاشپەز ۋە مارۇزىنچىلىرى يالاپ ئېلىنغان بولغاچقا، مالايلار ئادەتتىكىدىن بەك كۆپ ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنى ھاقارەتلەنگەندەك ھېس قىلىشىپ، بۇفېت ۋە ئاشخانىلاردا توپلىشىپ، خوجايىنلىرىنى قارغىشاتتى. ئۇلارنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرىمۇ، ئەلۋەتتە، ئۆزلۈكىدىن توختىتىلدى.

تۇرلۇك ھېسسىياتلارنىڭ تۇرتكىسى بىلەن بىسەرەمجان بولغان بۇ خىلمۇخىل كىشىلەر ئىچىدە پەقەت ئىككىسىلا دەققىتىمىزنى جەلپ قىلىدۇ. بۇ ئىككىلەن ئېژېنى دانگلار ۋە لۈيىزا ئارمىلىيىدۇر. سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، كېلىن قىز ئۆزىدىن بەكرەك ھايا جانغا چۈشكەن دوستىنى باشلاپ، بەجايىكى ھاقارەتلەنگەن مەلىكىدەك مەغرۇر قىياپەتتە چىقىپ كەتتى. ئۆز ھۇجرىسىغا كىرگەندىن كېيىن ئېژېنى ئىشكىنى تاقىدى، لۈيىزا ئۆزىنى كرېسلوغا تاشلۇۋەتتى.

— ئاھ خۇدا، بۇ نېمىدېگەن ئىش! — دېدى ئۇ، — بۇنداق بۈلۈشى كىمنىڭ خىيالىغا كىرسۇن! ئاندرېئا كاۋالكانتى ئالدامچى... قاتىل... قاچقۇن جىنايەتچى...

— جانابلار، ئاندرېئا كاۋالكانتى دېگەن كىم بولىدۇ؟ — دەپ سوربدى ساقچى ئەمەلدارى، گرافنىك سوئالىغا جاۋاب بەرمەستىن.

ساراي ئىچىدە تەئەججۇپلىك غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى. ئىزدەشلەر، سوراشتۇرۇشلار باشلىنىپ كەتتى.

— بۇ ئاندرېئا كاۋالكانتې دېگەن زادى كىم ئۆزى؟ — پۇتۇنلەي گاڭگىراپ قالغان دانگلار سوردى.

— تۈلون جازا مەيدانىدىن قېچىپ كەتكەن جىنايەتچى.

— ئۇ نېمە جىنايەت قىلغان؟

— شۇ سەۋەبتىن ئەيىبلىنىدۇكى، — دېدى ساقچى ئەمەلدارى ۋەزمىنلىك بىلەن. — ئۇ سۈرگۈندىن ئۆزى بىلەن بىللە قاچقان كادرۇس دېگەن شەرىكىنى ئۆلتۈرگەن. كادرۇس گراف مونتې - كرىستونىك ئۆيىدىن چىقىۋاتقاندا ئۆلتۈرۈلگەن. مونتې - كرىستو ئۆپچۆرىسىگە كۆز يۇگۈرتتى. ئاندرېئا غايىب بولغانىدى.

ئون تۆتىنچى باب

بېلگىنىكە سەپەر

ئۇشتۇمتۇت ئوفىتسېرنىڭ كىرىشى ۋە ئاندرېئانىڭ ئەسلى قىياپىتى ئاشكارىلىنىشى بىلەن دانگلارنىڭ ئۆيىدە كېلىپ چىققان مالىمانچىلىقتىن كېيىن مېھمانلار ئارىسىدا ۋابا كېسىلى پەيدا بولغاندەك، ئازادە سارايلار ھەش - پەش دېگۈچە بوشاپ قالدى. مېھمانلار تېزرەك چىقىپ كېتىشكە، توغرىسىنى ئېيتقاندا، تېزرەك قېچىپ كېتىشكە ئالدىراپ، بارلىق ئىشلىك ۋە پەلەمپەيلەرگە ئۆزىنى ئاتتى. شۇنداق بىر ۋەزىيەت شەكىللەنگەنىدىكى، ئەدەب يۈزىسىدىن بولسىمۇ، تەسەللى سۆزلىرىنى ئېيتىش ھېچكىمنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمىدى، چۈنكى زور پالاكەتچىلىك يۈز بەرگەندە ھەتتا ئەڭ يېقىن دوستلارنىڭمۇ شۇ ئىشنى تىلغا ئېلىپ ئېيتقان سۆزلىرىنى ئاڭلاش كىشىگە ئېغىر تۇيۇلىدۇ.

پۈتۈن بىنادا بىرنەچچە كىشىلا قالدى. دانگلار ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىدا ھېلىقى ئوفىتسېرنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىۋاتاتتى. قورتۇپ كەتكەن دانگلار خانىم بىزگە تونۇشلۇق بولغان ھېلىقى بۆلمىسىدە ياتاتتى. ئېژېنى ئايرىلماس دوستى لۇيىزا ئارمىلىينى باشلاپ، مەغرۇر قىياپەتتە ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى. شۇ كۈنى كەچتە پارى قەھۋەخانىسىنىڭ ئاشپەز ۋە مارۇزنىچىلىرى ياللاپ ئېلىنغان بولغاچقا، مالايلار ئادەتتىكىدىن بەك كۆپ ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنى ھاقارەتلەنگەندەك ھېس قىلىشىپ، بۇفېت ۋە ئاشخانىلاردا توپلىشىپ، خوجايىنلىرىنى قارغىشاتتى. ئۇلارنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرىمۇ، ئەلۋەتتە، ئۆزلۈكىدىن توختىتىلدى.

تۇرلۇك ھېسسىياتلارنىڭ تۇرتكىسى بىلەن بىسەرەمجان بولغان بۇ خىلمۇخىل كىشىلەر ئىچىدە پەقەت ئىككىسىلا دەققىتىمىزنى جەلىپ قىلىدۇ. بۇ ئىككىلەن ئېژېنى دانگلار ۋە لۇيىزا ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ئۆتكىنىمىزدەك، كېلىن قىز ئۆزىدىن بەكرەك ھاياجانغا چۈشكەن دوستىنى باشلاپ، بەجايىكى ھاقارەتلەنگەن مەلىكىدەك مەغرۇر قىياپەتتە چىقىپ كەتتى. ئۆز ھۇجرىسىغا كىرگەندىن كېيىن ئېژېنى ئىشكىنى تاقىدى، لۇيىزا ئۆزىنى كرېسلوغا تاشلىۋەتتى.

— ئاھ خۇدا، بۇ نېمىدېگەن ئىش! — دېدى ئۇ، — بۇنداق بۈلۈشى كىمنىڭ خىيالىغا كىرسۇن! ئاندرېئا كاۋالكانتى ئالدامچى... قاتىل... قاچقۇن جىنايەتچى...

ئېژىنىڭ لەۋلىرى مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرەش بىلەن قىيشايدى.

— دېمىسمۇ، مېنى نەس باسقاندەك ئىشلار بولۇۋاتىدۇ، — دېدى ئۇ، — مورسېردىن قۇتۇلۇپ، كاۋالكانتىغا تۇتۇلغىنىمنى!

— ئۇلارنى بىر - بىرىگە ئوخشاتقىلى بولامدۇ، ئېژىنى؟

— گەپ قىلما، ئەرلەرنىڭ ياخشىسى يوق. بۇرۇن ئۇلارنى ئۆچ كۆرگەن بولسام، ئەمدى بىرگىنىمەن.

— ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ — دەپ سورىدى لۇيىزا.

— قانداق قىلىمىز دەمسەن؟

— ھەئە.

— ئۇچ كۈندىن كېيىن قىلماقچى بولغان ئىشىمىزنى قىلىمىز... بۇ يەردىن كېتىمىز.

— توي قىلمايدىغان بولدۇڭمۇ، يەنىلا كېتىشنى ئويلاۋاتامسەن؟

— گېپىمنى ئاڭلا، لۇيىزا. بىزنىڭ نوتا قەغەزلىرىمىزگە ئوخشاش قېلىپقا چۈشۈرۈلگەن، ئۆلچەپ قويۇلغان، سىزىپ قويۇلغان بۇنداق ئاقسۆڭەكلەر ھاياتىنى مەن ياقتۇرمايمەن. مەن ھەمىشە ئارتىس بولۇشقا، ئەركىن، مۇستەقىل ھاياتقا ئىنتىلدىم، شۇنى ئارزۇ قىلدىم. مۇشۇ يەردە قالامدىم؟ نېمە ئۈچۈن؟ بىر ئايدىن كېيىن مېنى يەنە ئەرگە بەرمەكچى بولۇشى ئۈچۈنمۇ؟ مېنى كىمگە بېرىشەر؟ بەلكىم دېبرىگە بېرىمىز دېيىشلىرى مۇمكىن. بىر چاغلاردا شۇنداق گەپلەر بولغانىدى. ياق، لۇيىزا، ياق. بۇگۈن بولغان ۋەقە مېنىڭ ھەقلىقمىنى ئىسپاتلىدى. مەن بۇنداق بولۇشنى ئويلىمىغان، تىلىمگەن. خۇدانىڭ ئۆزى بۇ ئىشنى مۇشۇنداق توغرىلىدى. مەن بۇنى ئالقىشلايمەن.

— سەن نېمىدېگەن جىگەرلىك، قەيسەر! — جۇغى كىچىك

ئاق - سېرىق قىز ئۆزىنىڭ قارا چاچلىق دوستىغا ئەنە شۇنداق دەپ خىتاب قىلدى.

— مېنىڭ قانداقلىقىمنى بىلمىگەنمىدىڭ؟ بولدى، لۇيىزا، ئۆزىمىزنىڭ گېپىمىزگە كېلەيلى. ئۇزۇن يول پەيتۇنى...

— ئۇچ كۈننىڭ ئالدىدا سېتىۋېلىنغان.

— ئۇنى كىلىشىپ قويغان يېرىمىزگە تەق قىلىپ قويۇشنى ئېيتقانمىدىڭ؟

— ھەئە.

— پاسپورتىمىزچۇ؟

— مانا.

ئېژىنى ئۆزىنىڭ ئادەتتىكى سوغۇققانلىقى بىلەن پاسپورتنى ئېچىپ ئوقۇدى: «لېئون ئارمىلىيى ئەپەندى، 20 ياش، رەسسام، قارا چاچلىق، قارا كۆزلۈك، سىگلىسى بىلەن بىللە ساياھەتكە چىقىدۇ».

— ياخشى! بۇ پاسپورتنى قانداق قىلىپ قولغا كەلتۈردۈڭ؟

— مەن گراف مونتې - كرىستودىن رىم ۋە نېئاپولدىكى تىياتىرخانىلارنىڭ مۇدىرلىرىغا مېنى تونۇشتۇرۇپ خەت يېزىپ بېرىشنى سورىغىنىمدا ئۇنىڭغا يەنە ئايالچە كىيىم بىلەن سەپەرگە چىقىشتىن قورقىدىغانلىقىمنى ئېيتقانىدىم. ئۇ ماڭا ئەر كىشىنىڭ پاسپورتىنى ھەل قىلىپ بېرىشكە قوشۇلدى. ئاردىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە پاسپورتنى تاپشۇرۇۋالدىم ۋە «سىگلىسى بىلەن بىللە ساياھەتكە چىقىدۇ» دېگەننى ئۆزۈم قوشۇپ يېزىپ قويدۇم.

— دېمەك، — دېدى ئېژىنى خۇشال بولۇپ، — يۈك - تاقلىرىمىزنى تەييارلىساق بولغۇدەك. توي كېچىسى كېتىشنىڭ ئورنىغا، كېلىشىم ئىمزالانغان كۈنى كەچتە كېتىدىغان بولدۇق، پەرقى شۇ.

— ئوبدانراق ئويلاپ باق، ئېژېنى.

— ئويلاپ بولغان. ئىسپانىيە فوندىسىڭ ئۆرلىشى ياكى تۆۋەنلىشى، گايىتى پۇلى ھەققىدىكى تۆگمەس گەپلەردىن بىزار بولدۇم. ئويلاپ باق، لۇيىزا، شۇلارنىڭ ئورنىغا بىزنى كۆتۈپ تۇرغىنى ساپ ھاۋا، ئەركىنلىك، قۇشلارنىڭ سايرىشى، لومباردىيە تۆزلەڭلىكى، ۋېنېتسىيە قانالىرى، رىم سارايلىرى، نېئاپول دېگىز قىرغىقى. بىزنىڭ بار پۇلىمىز قانچە؟

لۇيىزا ئىش ئۈستىلىنىڭ قۇلۇپلانغان تارتمىسىدىن ھەمياننى چىقىرىپ، ئاچتى. ھەميانىدا 23 دانە بانكا چېكى بار ئىدى.

— 23 مىڭ فرانك، — دېدى ئۇ.

— مەرۋايىت، ئالماس ۋە ئالتۇن بۇيۇملىرىمىزمۇ تەخمىنەن شۇنچىلىك پۇلغا توختايدۇ، — دېدى ئېژېنى. — ئىككىمىز يەنىلا باي. 45 مىڭ بىلەن بىز ئىككى يىلغىچە مەلىكىلەردەك ياكى تۆت يىلغىچە بەگ قىزلىرىدەك كۈن كۆرەلەيمىز. لېكىن يېرىم يىلغا قالماي بىز سەنئىتىمىز بىلەن بۇ كاپىتالنى ئىككى ھەسسە ئاشۇرالايمىز. مۇنداق قىلايلى، سەن پۇللارنى ئال، مەن قىممەتلىك بۇيۇملارنى ئالاي. شۇنداق قىلساق، بىرىمىزنىڭ قولىدىكى نەرسە ئۇشتۇمتۇت يوقاپ كەتكەن تەقدىردە، دېمۇ، يەنە بىرىمىزنىڭ قولىدىكىسى قالىدۇ. ئەمدى، نەرسە — كېرەكلىرىمىزنى يىغىشتۇرايلى!

— تۇختاپ تۇر، — دېدى لۇيىزا. ئۇ دانگلار خانىمنىڭ ھۇجرىسىغا چىقىدىغان ئىشىكنىڭ يېنىغا كېلىپ تىڭشىدى.

— نېمىدىن قورقۇۋاتسەن؟

— ئۈستىمىزگە كىرىپ قالمىسۇن دەيمەن.

— ئىشىك قۇلۇپلانغان.

— ئىشكىنى ئېچىڭلار دېيىشلىرى مۇمكىن.

— دېسە دەۋەرسۇن، ئاچمايمىز.

— سەن ھەقىقىي ئامازونكا①، ئېژېنى.

شۇنىڭ بىلەن، ئىككى قىز يولدا كېرەك بولىدۇ دەپ ھېسابلىغان نەرسىلەرنى ئالدىراپ، چامادانغا سېلىشقا باشلىدى.

— ئىش پۈتتى، — دېدى ئېژېنى، — مەن كىيىمىمنى يۆتكەۋالغۇچە چامادانىنىڭ قۇلۇپىنى ئېتەۋەتكىن.

لۇيىزا كېچىككىنە ئاپئاق قوللىرى بىلەن چامادانىنىڭ ئۈستىنى كۆچەپ باسقىلى تۇردى.

— ياپالمىدىم، — دېدى ئۇ، — كۆچۈم يەتمىدى، ئۆزۈڭ ياپقىن.

— راست، مەن ئۆزۈمنىڭ گېرگۈلىس ئىكەنلىكىمنى، سېنىڭ ئاجىز ئومفالا ئىكەنلىكىڭنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، — دېدى ئېژېنى كۈلۈپ.

ئۇ چامادانىنى تىزى بىلەن نەقتىدى ۋە ئەتلىك ئاق قوللىرى بىلەن بېسىپ، چامادانىنىڭ ئىككى قانىتىنى ھىملىدى. لۇيىزا قۇلۇپىنى ئەتتى. بۇ ئىش پۈتكەندىن كېيىن ئېژېنى جاۋەنىنى ئېچىپ، بىر قېلىن يېپىنچىنى ئالدى.

— كۆردۈڭمۇ، — دېدى ئۇ، — ھەممىنى سەرەمجانلاپ قويغانىدىم. بۇ يېپىنچىغا يۆگىنۈالساڭ توڭلىمايسەن.

— سەنچۇ؟

— بىلمىسەنغۇ، مەن ھېچقانداق ۋاقىتتا توڭلايمەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئەرەنجە كىيىم...

— كىيىمىڭنى مۇشۇ يەردىلا يۆتكەۋالامسەن؟

— ئەلۋەتتە.

---

① ئامازونكا — قەدىمكى يونان ئەپسانىلىرىدىكى باتۇر ئاياللاردىن تەشكىل تاپقان بىر خەلقنىڭ نامى. ئۇلار ئەرلەرگە يېقىنلاشمايتتى.

— ئۇلگۈرەمسەن؟

— قورقما، توخۇ يۈرەك. ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بايىقى ماجرانىڭ غېمىدە. ئىشكنى ئېچىدىن ئېتىۋالغىنىمغا ھېچكىم ھەيران بولمايدۇ. ئويلاپ باققىنا، بۇ ئىش ماڭا بەك ئېغىر كەلگەن بولۇشى كېرەك - تە!

— شۇنداق، ئەنسىرىمىسەم بولغۇدەك.

— ھە، ئەمدى ماڭا ھەمكارلاشقىن.

ئۇ ھېلىقى يېپىنچىنى ئالغان جاۋەندىن بىر يۈرۈش ئەرەنچە كىيىمنى چىقاردى. ئاياغ كىيىمدىن تارتىپ چاپان ۋە ئېچ كىيىملەرگىچە ھەممىسى تەل بولۇپ، ئارتۇق نەرسە يوق، كېرەك لىك نەرسە بار ئىدى. ئاندىن، ئېڭىنى ئەرەنچە كىيىملەرنى كۆپ قېتىم كىيىپ مەشق قىلغانلىقىنى كۆرسەتكەندەك ئەپچىللىك بىلەن شۇم ۋە ئاياغلارنى كىيدى، گالستۇكنى چىگدى، جىلىتكىسىنى گېلىنچە تۈگمىلىدى ۋە ئۇنىڭ سۇمباتلىق قەددىگە ياراشقان كالتە چاپانىنى كىيدى.

— ياخشى بولدى! ھەقىقەتەن ياخشى بولدى! — دېدى لۇيزا ئۇنىڭغا زوقلىنىپ قاراپ، — بىراق، ھەممە ئايالالارنىڭ ھەسىتىنى قوزغايدىغان بۇ ئاجايىپ چاچلىرىڭنى ئەرەنچە شىلەپە بىلەن يوشۇرغىلى بولارمۇ؟

— كۆرۈپ تۇر، — دېدى ئېڭىنى.

ئۇ ئۇزۇن بارماقلىرىنىڭ سىقىمى ئاران يەتكەن قويۇق، چاچلىرىنى سول قولى بىلەن بوغۇپ تۇتتى - دە، ئوڭ قولىغا بىر يوغان قايچىنى ئالدى. شۇنىڭ بىلەن، بوستان چاچلارنىڭ ئارىسىدا پولاتنىڭ غىچىرلىغان ساداسى ئاڭلاندى. قىز چاپىنىغا چاچ يېپىشىپ قالماسلىق ئۈچۈن بېشىنى ئارقىغا تاشلىدى ۋە كېسىلگەن دولقۇنسىمان ئېغىر چاچلار ئۇنىڭ ئاياغلىرى ئاستىغا چۈشتى. ئاندىن، ئېڭىنى چىكە چاچلىرىنى كەستى بۇ چاغدا ئۇنىڭ

چرايىدا قىلچىمۇ ئېچىنىش ئالامىتى ئىپادىلەنمىدى. ئەكسىچە، ئۇنىڭ قاپقارا قاشلىرى ئاستىدىكى كۆزلىرى بۇرۇنقىدىن بەكرەك نۇرلىنىپ، شوخ چاقناپ تۇراتتى.

— ئاھ سېنىڭ كۆركەم چاچلىرىڭ! — دېدى لۇيزا ئېچ ئاغرىتىپ.

— مۇشۇنداق بولسام تېخىمۇ ياخشى ئەمەسمۇ، — دېدى ئېڭىنى قىرقىلغان بۈدۈر چاچلىرىنى سىلاپ، — سېنىڭچە چىرايلىق بولماي قالدىممۇ؟

— ياق، چىرايلىق، سەن ھەر دائىم چىرايلىق! — دېدى لۇيزا، — بىراق، ئەمدى نەگە بارىمىز؟

— خالساڭ، بۈسسېلگە بارساقمۇ بولىدۇ. ئۇ يەرنىڭ چېگرىسى ئەڭ يېقىن. بىز بۈسسېل، لېيژ، ئاناخېنلارنى كېزىپ ئۆتۈپ، رېين دەرياسىنى بويلاپ ستراسبۇرگقا بارىمىز. ئاندىن شۋېيتساريىنى كېسىپ ئۆتۈپ، سېن - گوتار ئارقىلىق ئىتالىيىگە ئۆتۈپ كېتىمىز. بولامدۇ؟

— ئەلۋەتتە بولىدۇ.

— ماڭا نېمە ئانچە قاراپ قالدىڭ؟

— مۇشۇ تۇرقىڭدا كىشىنى مەپتۇن قىلغۇدەك گۈزەللىشىپ كەتتىڭ. كىشىلەر ئىككىمىزنى كۆرسە مېنى بۇلاپ ئېلىپ قېچىپ كېتىۋېتىپتۇ دەپ ئويلاپ قېلىشلىرى مۇمكىن.

— ۋالاقەككۇر پەسلەر نېمە دېسە دېيىشمەمدۇ!

— تىللىشىشنىمۇ ئۆگىنىۋالغان ئوخشىمامسەن، ئېڭىنى؟

ئومۇملاشقان كۆز قاراش بويىچە ئېيتقاندا، مۇنداق شارائىتتا بۇ ئىككى قىز بىرى ئۆزى ئۈچۈن، يەنە بىرى دوستى ئۈچۈن يىغا - زار قىلىشلىرى كېرەك ئىدى، لېكىن ئۇلار قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى ۋە يولغا تەييارلىق قىلىشتا ئىز قالدۇرغان قالايمىقانچىلىقنى بېسىقتۇرۇشقا كىرىشتى.

ئاندىن قاچقۇن قىزلار شامالارنى ئۆچۈرۈپ، ئەتراپتا دىققەت بىلەن كۆز يۈگۈرتۈپ، پەخەسلىك بىلەن تۆلاق سېلىپ، ئۇدۇل هويلىغا چىقىدىغان قاراڭغۇ پەلەمپەينىڭ ئىشىكىنى ئاچتى. ئېڭىنى بىر قولى بىلەن چامادانىنىڭ تۇتقۇچىنى تۇتۇپ ئالدىدا ماڭدى. چامادانىنىڭ يەنە بىر تۇتقۇچىنى لۇيزا ئىككى قولى بىلەن ئاران كۆتۈرۈپ كېلىۋاتاتتى. هويلىدا ئادەم يوق ئىدى. سائەت 12 گە جاڭ ئۇردى. دەرۋازىدىن تېخى ياتمىغانىدى. ئېڭىنى پۈتلىرىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ كېلىپ، ئاقساقال كۆزەتچىنىڭ كرېسلودا مۆگدەپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى، ئۇ، لۇيزانىڭ يېنىغا قايتىپ كېلىپ، يەرگە قويۇپ قويۇلغان چامادانىنى يەنە كۆتۈردى ۋە ئىككى تېز تام ياقلاپ مېڭىپ، دەرۋازا لەمپىسىنىڭ ئاستىغا كېلىشتى. ئېڭىنى لۇيزانىڭ بىر قاراڭغۇ بۇلۇڭغا مۆكۈندۈرۈپ قويدى. ئەمدى دەرۋازىدىن كۆزىنى ئاچسىمۇ يالغۇز بىر ئادەمنى كۆرەتتى. شۇنىڭدىن كېيىن، ئېڭىنى ئۆزى پەنەر چىراغنىڭ يورۇقى چۈشىدىغان يەرگە كېلىپ توختىدى.

— ئىشكىنى ئېچىڭ! — ئۇ دېرىزىنى چېكىپ تۇرۇپ، ئاۋازىنى بوم چىقىرىپ توۋلىدى.

ئېڭىنىڭ ئويلىغىنىدەك، دەرۋازىدىن كرېسلودىن تۇرۇپ، سەرتقا چىقماقچى بولغان كىشىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئالدىغا بىر-نەچچە قەدەم تاشلىدى. لېكىن تاقەتسىزلىنىپ، ئۆتۈكىنىڭ تونجىسىغا هاسا تايىقى بىلەن ئۇرۇپ تۇرغان بېگىتنى كۆردى — ده، دەرهال دەرۋازا ئارغامچىسىنى تارتتى. لۇيزا شۇ هامان ئېچىلغان دەرۋازىغا سلىجىپ كېلىپ، تاشقىرىغا يۈگۈرۈپ چىقتى. ئۇنىڭ كەينىدىن ئېڭىنىمۇ كوچىغا چىقتى. گەرچە ئۇ قارىماققا خاتىرجەم كۆرۈنسىمۇ، يۈرىكى تېز — تېز سوقۇپ كەتتى.

ئۇلار دەل شۇ چاغدا ئۆتۈپ كېتىۋاتقان خەت توشۇغۇچى چاپارمەنگە چامادانىنى كۆتۈرگۈزۈشتى ۋە بۇنى ۋىكتۇئار كوچىسىدىكى 36 - ئۆيگە ئاپىرىپ بېرىشنى ئېيتتى - ده، شۇ كىشىنىڭ كەينىدىن مېڭىشتى. چاپارمەنىڭ هەمراهلىقىدىن لۇيزانىڭ كۆڭلى ئىمىن تاپتى. ئېڭىنى بولسا، خۇددى يۇدىق ياكى دالالاغا ئوخشاش قورقۇمسىز ئىدى. ئۇلار بەلگىلەنگەن ئۆيگە يېتىپ كەلگەندە ئېڭىنى چاپارمەنگە چامادانىنى يەرگە قويۇشنى بۇيرۇدى ۋە ئۇنىڭ پۇلىنى تۆلەۋېتىپ، دېرىزە قاپقىقىنى چەكتى. قاچقۇن قىزلار كەلگەن ئۆيدە ئۇلار ئالدىن كېلىشىپ قويغان بىر نامرات كىيىم تىككۈچى ئايال ياشايتتى. ئۇ تېخى ياتمىغان بولۇپ، دەرهال ئىشكىنى ئاچتى.

— خانىم، — دېدى ئېڭىنى، — دەرۋازىدىن سارايدىن هارۋىنى چىقىرىپ قويسۇن ۋە پوچتا بېكىتىگە بېرىپ، ئات ئەكەلسۇن. ئۇنىڭغا مانا ماۋۇ بەش فرانكنى بېرىپ قويۇڭ.

— ساڭا زوقۇم كېلىۋاتمىدۇ، — دېدى لۇيزا، — هەتتا ساڭا بولغان هۆرمىتىم ئېشىۋاتمىدۇ.

تىككۈچى ئايال ئۇلارغا ئەجەبلىنىپ قاردى، لېكىن ئۇنىڭغا 20 لۇيدور بېرىش ۋەدە قىلىنغان بولغاچقا، هېچنېمە دېمىدى.

چارەك سائەت ئۆتكەندە دەرۋازىدىن هارۋىكەش ۋە ئاتلارنى ئەكەلدى. ئاتلار شۇ هامان پەيتۇنغا توشۇلدى. چامادانىنى پەيتۇننىڭ كەينىگە باغلاشتى.

— مانا يول خېتى، — دېدى هارۋىكەش، — قايسى يول بىلەن ماڭىمىز، ياش خوجايىن؟

— قونتېنبلو يولى بىلەن، — دېدى ئېژېنى، ئەرلەر-گە ئوخشاش ئاۋازىنى بوم چىقىرىپ.

— نېمە؟ نېمە دەيسەن؟ — دەپ سوردى لۇيزا.

— ئىزىمىزنى يوقىتىش كېرەك، — دېدى ئېژېنى، — بۇ ئايالغا بىز 20 لۇيىدور بەردۇق، ئۇ بىزنى 40 لۇيىدورغا سېتىۋېتىشى مۇمكىن. بۇلۇار مەھەللىسىدىن ئۆتۈۋالغانىدىن كېيىن يولىمىزنى ئۆزگەرتىمىز.

ئۇ ئەپچىللىك بىلەن سەكرەپ چىقىپ، پەيتۇنغا ئولتۇردى.

— سەن ھامان توغرا گەپ قىلىسەن، ئېژېنى، — دېدى لۇيزا دوستىنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپ.

چارەك سائەت ئۆتكەندىن كېيىن ھارۋىكەش ئېژېنىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتتى ۋە قامچىسىنى ئويناتقىنىچە سېن-مارتېن قاراۋۇلخانىسىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى.

— ئاخىرى پاردۇدىن چىقىۋالدۇق، — دېدى لۇيزا يېنىك تىنىپ.

— شۇنداق، قەدىرلىكىم، سېنى بۇلاپ كېتىشىم مۇۋەپپەقىيەت بىلەن ئەمەلگە ئاشتى، — جاۋاب بەردى ئېژېنى.

— توغرا، يەنە كېلىپ ھېچقانداق زورلۇق ئىشلەتمەيدىكەن، — دېدى لۇيزا.

— بۇ ھال مېنىڭ گۇناھىمنى يەڭگىللىتىدۇ، — دېدى ئېژېنى.

بۇ سۆزلەر لاۋىيېت تاشيولىدا كېتىۋاتقان پەيتۇن چاقلىرىنىڭ تاراقلاشلىرى ئارىسىدا يوقلىپ كەتتى.

شۇنداق قىلىپ، دانگلارنىڭ قىزى يوق بولدى.

ئون بەشىنچى باب

«كولدۇرما ۋە شىشە» مېھمانخانىسى

ئەمدى دانگلار خانىمز بىلەن ئۇنىڭ دوستىنى بىرۇسسېل يولىدا قويۇپ تۇرايلى ۋە بەخت يولىدا ئۇشتۇمتۇت توسۇپ قويۇلغان بىچارە ئاندرېئا كاۋالكانتىغا كېلەيلى.

بۇ ئاندرېئا كاۋالكانتى دېگەن ياشلىقىغا باقماي ناھايىتى ئەپچىل ۋە چېچەن ئەزىمەت ئىدى. شۇڭا، كۆرۈپ ئۆتكىنىمىز-دەك، سارايدا غۇلغۇلا باشلىنىشى بىلەنلا ئۇ ئاستا ئىشىك تەرەپكە سىلجىدى ۋە ئىككى بۆلمىدىن ئۆتۈپ، قۇيرۇقىنى تىكىۋەتتى. بىز بىر كىچىككىنە ئىشنى تىلغا ئېلىشنى ئۇنتۇپ قاپتۇق. بۇنىمۇ سۆزلەپ ئۆتمىسەك بولمايدۇ. كاۋالكانتى مېڭىپ ئۆتكەن بۆلمىلەردىن بىرىدە ئالتۇن، گۆھەرلەر قاچىلانغان قۇتىلار، كەشمىر ياغلىقلىرى، ئەنگلىيە ئەن رەختلىرى، قىسقىسى قىزلارنىڭ قەلبىنى مەھلىيا قىلىدىغان ۋە قىز مېلى دەپ ئاتىلىدىغان ئېسىل ماللار تىزىپ قويۇلغانىدى. ئاندرېئا ئەنە شۇ بۆلمىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، تىزىپ قويۇلغان قىممەتلىك بۇيۇملارنىڭ ئەڭ سالماقلىقلىرىنى تاللاپ ئېلىۋالدى ۋە شۇنىڭ بىلەن ئۆزىنىڭ چېچەن ھەم ئەپچىل بولۇش بىلەنلا قالماي، يەنە يىراقنى كۆزلەش ئىقتىدارىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. ئاندرېئا ئەنە شۇنداق دەسمايىگە ئىگە بولغانىدىن كېيىن، ئۇ-

نىڭ ئەپچىللىكى ھەسسىلەپ ئاشتى ۋە ئۇ دېرىزىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، قېچىپ كەتتى.

بەئەينى قەدىمكى باھادىرلاردەك ئېگىز بويلۇق، سپارتالىق لاردەك قابىل كەلگەن ئاندرېئا چارەك سائەتكىچە يۈگۈردى، نەگە ببرىشنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، پەقەت تۈتۈلۈپ قېلىشقا تاس قالغان يەردىن يىراققا كېتىشنىلا ئويلايتتى. ئۇ مون - بىلان كوچىسىدىن ئۆتتى ۋە توشقانىنى ئۈۋلىغا، ئوغرىنى شەھەر دەرۋازىسىغا ئېلىپ چىقىدىغان سېزىمنىڭ باشلىشى بىلەن لافا- يبت كوچىسىنىڭ دوقمۇشىغا كېلىپ قالدى ۋە ھاسىرىغان، قارا تەرگە چۆمگەن ھالدا توختىدى. ئۇ تامامەن يالغۇز ئىدى. سول تەرەپتە چۆلدەرەپ تۇرغان سېن - لازار دالاسى، ئوڭ تەرەپتە ھەيۋەتلىك پارىژ كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— تۇغۇلۇشتىمۇ نېمە؟ — ئۇ ئۆزىدىن سورىدى، — ياق، ئەگەر دۇشمەنلىرىمدىن كۆپرەك كۈچ چىقارسام ئۇنداق بولمايدۇ. مېنىڭ قۇتۇلۇشۇم چاقماقلىق مەسلىسىدىلا ئىبارەت بولۇپ قالدى.

شۇ ئەسنادا ئۇ پۈتاسونېير مەھەللىسىدىن چىقىپ كېلىۋاتقان كىرا ھارۋىسىنى كۆرۈپ قالدى. غاگزا چىشلەپ ئولتۇرغان تىلەتى سۆرۈن ھارۋىكەش سېن - دېنى مەھەللىسىگە كېتىۋاتقانەدەك كۆرۈنەتتى.

— ھەي دوستۇم! — دېدى بېنېدېتتو.

— خوش، نېمە ئىشىڭىز بار؟ — دەپ سورىدى ھارۋىكەش.

— ئېتىڭىز ھارىدىمۇ؟

— ھارامدىغان! شۇمۇ گەپمۇ! پۈتۈن بىر كۈن ھېچقانداق ئوقەت بولمىدى. ئاران تۆت ئادەمنى توشۇپتىمەن، تاپقىنىم 20 سۇ، جەمئىي يەتتە فرانك. مەن تېخى خوجايىنغا ئون فرانك تاپشۇرۇشۇم كېرەك.

— شۇ يەتتە فرانسىكىزغا يەنە 20 فرانك قوشۇشنى خالامسىز؟

— خالىمامدىغان، 20 فرانكنى كىم خالىمسۇن. ھەي، نېمە قىلاي؟

— ئېتىڭىز ھارمىغانلا بولسا، قىلمىدىغان ئىشىڭىز تەسئەمەس. سىزگە ئېيتىپ قويايي، ئېتىم شامالدەك ئۇچىدۇ. نەگە ھېڭىشنى دەپ بەرسىڭىزلا بولىدۇ.

— لۇۋر تەرەپكە.

— ھە، بىلمەن، ئۇ يەردىن مۇسەللەس كۆپ چىقىدۇ.

— شۇنداق. بىر دوستۇمنىڭ كەينىدىن يېتىشۇۋېلىشىم كېرەك. ئۇنىڭ بىلەن ئەتە شاپېل - سېرۇاللدا ئۇۋ قىلىشقا كېلىشىپ قويغانىدۇق. ئۇ ئۆزىنىڭ ھارۋىسى بىلەن مۇشۇ يەردە سائەت 11 يېرىمغىچە مېنى كۈتمەكچىدى، ھازىر يېرىم كېچە بولدى. ئۇ مېنى كەلمەيدىغان بولدى دەپ ئۆزى يالغۇز كېتىپ قالغان بولسا كېرەك.

— شۇنداق بولسا كېرەك.

— ئۇنى قوغلاپ باقمامسىز؟

— ماقۇل.

— ئەگەر ئۇنى بۇرژىغىچە قوغلاپ يېتەلمىسەك، 20 فرانك ئالىسىز؛ لۇۋرغىچە يېتەلمىسەك 30 فرانك ئالىسىز.

— يېتىشۇالساقچۇ؟

— 40، — دېدى ئاندرېئا. ئۇ سەل ئارىسالدا بولغان بولسىمۇ، بۇنداق ۋەدە بېرىش بىلەن ھېچقانداق زىيان تارتمايدىغانلىقىنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى.

— بولىدۇ! — دېدى ھارۋىكەش، — ئولتۇرۇڭ!

ئاندرېئا ئولتۇردى. كىرا ھارۋىسى تېز يۈرۈپ، سېن -

دېنى، سېن - مارتېن مەھەللىلىرىدىن، قاراۋۇلخانا ئالدىدىن ئۆتۈپ، چەكسىز لاۋىيىتكە يەتتى. بۇ غايىبانە دوستنىڭ قوغلاپ يېتىش ئۈچۈن ئەمەس ئىدى. شۇنداقتىمۇ، كاۋالكانتى كەچ قالغان يولۇچىلارنى توختىتىپ ۋە تېخى تاقالمىغان مەيخانىلارغا كىرىپ، ئالا ئات قوشۇلغان يېشىل پەيتۇننى سۈرۈشتە قىلدى. هالبۇكى، نەدېرلاندىيە يولدا قاتنايدىغان پەيتۇنلار ناھايىتى كۆپ ۋە ئۇلارنىڭ ئوندىن توققۇزى يېشىل بولغانلىقتىن، ھەر سورىغاندا بىرمۇنچە ئۇچۇرلارنى ئاڭلايتتى. ئۇ پەيتۇننى ھەممە كىشى كۆرگەنىدى، ئۇنى 500 - 200 ياكى 100 قەدەم ئالدىدا كېتىۋاتىدۇ دېيىشەتتى، لېكىن ئۇنى قوغلاپ يېتىپ قارىسا، ئۆزلىرى ئىزدەپ يۈرگەن پەيتۇن ئەمەس بولۇپ چىقاتتى.

بىر يەرگە كەلگەنىدە ئىككى ئات قوشۇلغان بىر پەيتۇن ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى.

«مانا مۇشۇنداق پەيتۇن بىلەن بىر جۇپ ئات ۋە يول خېتى بولسىچۇ كاشكى!» دەپ ئويلىدى كاۋالكانتى ۋە ئۇلۇغ - كىچىك تىندى.

بۇ، دانگلار خانقىز بىلەن ئارمىلىيى خانقىزنى ئېلىپ كېتىۋاتقان پەيتۇن ئىدى.

— تېز، تېز! — دېدى ئاندرېئا، — يېتىشۋېلىشقا ئاز قالدۇق.

شۇنىڭ بىلەن، قاراۋۇلخانىدىن تارتىپ توختىماي چېپىپ كېلىۋاتقان بىچارە ئات قارا تەرگە چۆمگەن ھالدا لۆۋرغا يېتىپ كەلدى.

— بېلدىلا، — دېدى ئاندرېئا، — بۇرادىرىمنى قوغلاپ يېتەلمەيدىغان ئوخشايمەن. ئېتىگىز كاردىن چىقمىدىغان بولدى. مۇشۇ يەردە چۈشۈپ قالاي. مانا سىزگە 30 فرانك. مەن «سېرىق ئات» مېھمانخانىسىدا بىر كېچە قونۇپ، ئەتە پاشقا

ھارۋىغا ئولتۇرۇپ ماڭسەن. كىمچىلىكىڭىز خەيرلىك بولسۇن، دوستۇم.

ئاندرېئا ھارۋىكەشنىڭ قولىغا بەش فرانكلىق تەڭگىدىن ئالتىنى تۇتقۇزۇپ، تاشيولغا سەكرەپ چۈشتى. ھارۋىكەش خۇشال بولۇپ، پۇلنى يانچۇقىغا سالدى - دە، پارىژغا قاراپ يول ئالدى. ئاندرېئا خۇددى «سېرىق ئات» مېھمانخانىسىغا كىرمەكچى بولغاندەك، شۇ ياقتا ماڭدى. مېھمانخانىنىڭ ئىشىك ئالدىدا توختىدى ۋە يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان ھارۋا چاقلىرىنىڭ قاراقلىشىغا بىر دەم قۇلاق سېلىپ تۇردى - دە، يولنى داۋاملاشتۇرۇپ ماڭدى ۋە يېنىك قەدەملەر بىلەن ئىككى لىپ يول باستى، شۇندىن كېيىن ئۇ توختاپ ھاردۇق ئالدى. قارىغاندا، ئۇ بايا ئۆزى ئېيتقان شاپېل - سېرۋالغا يېقىن بىر جايدا توختىغان بولسا كېرەك.

ئاندرېئا كاۋالكانتىنى ھ'رغىنلىق توختاتمىدى، بەلكى بىر قارارغا كېلىش ۋە ھەرىكەت پىلانى تۈزۈش زۆرۈرىيىتى توختاتتى. ئۇزۇن يول قاتناش ھارۋىسىغا ئولتۇرۇش ياكى پوچتا ھارۋىسىنى كىرا قىلىش مۇمكىن ئەمەس. بۇنىڭ ئۈچۈن پاسپورت بولۇشى لازىم. ئۇنداق ئايرىلىندا، يەنى فرانسىيەدىكى ئەڭ مەشھۇر ۋە ئەڭ قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىنىدىغان رايونلاردىن بىرىدە تۇرۇۋ قېلىش، خۇسۇسەن ئاندرېئاغا ئوخشاش جىنايى ئىشلاردا پىشقان ئادەمگە قارىتا ئېيتقاندا، يەنىلا مۇمكىن ئەمەس.

ئاندرېئا ئۆستەڭ بويىغا ئولتۇردى ۋە بېشىنى چاڭگاللاپ، خىيالغا كەتتى. ئون مىنۇت ئۆتكەندە ئۇ بېشىنى كۆتۈردى. ئۇ بىر قارارغا كەلگەنىدى. ئۇ، دەھلىزدىكى كىيىم ئىلگۈچتىن ئېلىۋېلىپ، كالتە چاپىنىنىڭ ئۈستىگە كىيىۋالغان پەلتوسىنى توپىغا مىلىدى ۋە شاپېل - سېرۋالغا يېتىپ كېلىپ، شۇ يەردىكى بىردىنبىر مېھمانخانىنىڭ ئىشىكىنى چەكتى. خوجايىن ئىشىكنى ئاچتى.

— دوستۇم، — دېدى ئاندرېئا، — مەن مورفونتېندىن سانلىسقا ئاتلىق كېتىۋاتاتتىم، بىراق ئېتىم شاش بولغاچقا، چىچاڭشىپ مېنى يىقىتىۋەتتى. بۇگۈن كېچىدىن قالماي كومپېنىغا بېرىۋالمىسام ئۆيدىكىلەر ئەنسىرەپ قالىدۇ. سىزدە ئات بارمۇ؟

ھەرقانداق مېھمانخانىدا ياخشى بولسۇن، يامان بولسۇن، ئىشقىلىپ، بىرەر ئات تېپىلماي قالمايدۇ. مېھمانخانا خوجايىنى ئات باقارنى چاقىرىپ، ئاق ئاتنى ئېگەرلەشنى بۇيرۇدى ۋە يەتتە ياشلىق ئوغلىنى ئويغاتتى. ئۇ بالا ئاندرېئاغا مىنگىشىپ بېرىپ، ئاتنى قايتۇرۇپ كېلىشى كېرەك ئىدى.

ئاندرېئا خوجايىنىغا 20 فرانك بەردى. ئۇ، يانچۇقىدىن پۇلنى چىقىرىۋاتقانىدا نام ـ ئەمەل كارتوچكىسى چۈشۈپ قالدى. بۇ، ئەسلى ئۇنىڭ كافې ـ پاردىكى بۇرادەرلىرىدىن بىرىنىڭ كارتوچكىسى ئىدى. ئاندرېئا كەتكەندىن كېيىن خوجا-يىن شۇ كارتوچكىنى قولىغا ئېلىپ، ئۆزىنىڭ ئاق ئېتىنى سېغىز ـ دومىنىڭ كوچىسى، 25 ـ ئۆيدىكى گىراف مولېئونغا بەرگەنلىكىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلدى. بۇ، ئاشۇ كارتوچكىدا يېزىلغان ئىسىم ۋە ئادرېس ئىدى.

ئاق ئات تېز چاپمىسۇن، ھەر ھالدا توختاپ قالماي، بىر خىلدا يورغىلاپ ماڭدى. ئاندرېئا ئۇچ يېرىم سائەتتە كومپېنىغىچە بولغان توققۇز لىي مۇساپىنى بېسىپ ئۆتتى. ئۇ، كىرا ھارۇنلىرى توختايدىغان مەيدانغا كەلگەندە ۋالىي مەھكىمىسى بىناسىنىڭ سائىتى توققە جاڭ ئۇردى.

كومپېندا ناھايىتى ياخشى بىر مېھمانخانا بولۇپ، ئۇ يەردە بىر كېچە قونغان كىشىنۇ ئۇنتۇپ قالمايدۇ. ئاندرېئا بىر قېتىم پارىژ ئەترايىدىكى جايلارنى ئارىلاپ يۈرۈپ، شۇ مېھمان-خانىدا بىر كېچە قونغانىدى. شۇڭا، ئۇ «كولدۇرما ۋە شىشە»

دەپ ئاتىلىدىغان شۇ مېھمانخانىنى ئېسىگە ئالىدى ۋە مەيدانغا كۆز يۈگۈرتۈپ، پەنەر يورۇقىدا شۇ مېھمانخانىنىڭ ئۈستۈسكىسىنى كۆردى ـ دە، ئۆزى بىلەن كەلگەن بالىغا يېنىدىكى پارچە تەڭلەرنىڭ ھەممىسىنى بېرىۋېتىپ، ئۇنى قايتۇرۇۋەتتى، ئاندىن مېھمانخانىنىڭ ئىشىكىنى چەكتى. ئۇ، تاڭ ئاتقۇچە تۆت سائەت بار ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭغىچە ئوبدان غىزالىنىپ، ئۇخلاۋېلىشقا بولىدىغانلىقىنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى.

بىر مالاي چىقىپ، ئۇنىڭغا ئىشىكنى ئېچىپ بەردى.

— مەن سېن ـ ژانوبۇئادىن كەلدىم، شۇ يەردە غىزالان-غاندىم، — دېدى ئاندرېئا، — يېرىم كېچىدە ئۆتىدىغان كىرا ھارۇنسىغا ئولتۇرۇۋالارمەن دەپ ئويلىغانىدىم، لېكىن سا-راڭدەك يولدىن ئېزىپ كېتىپ، تۆت سائەتكىچە ئورمانلىقتا ئادىشىپ يۈردۈم. ماڭا دېرىزىسى ھويلىغا قارايدىغان بىر ئېغىز ئۆي بېرىڭلار، ئاندىن سۇۋۇتۇلغان چۈجە گۆشى بىلەن بىر شىشە بوردو شارابى كەلتۈرۈلسۇن.

مالاينىڭ ھېچقانداق گۇمانى كەلمىدى. ئاندرېئا قوللىرىنى پەلتوسىنىڭ يانچۇقلىرىغا سېلىپ، تاماكىسىنى قىڭغىر چىشلەپ، تامامەن بەخۇدۇك سۆزلەۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئۇستىبېشى رەتلىك، ساقال ـ بۇرۇتى قىسقا قىرقىلغان، ئاياغ كىيىمىمۇ ئېسىل بولۇپ، يول ئۈستىدە كەچ قالغان بايۋەتچىگە ئوخشاپ تۇراتتى.

مالاي ئۇنىڭ ياتاق ئۆيىنى تەييارلاپ تۇرغىچە مېھمان-خانىنىڭ ئايال خوجايىنى كىردى. ئاندرېئا ئۇنى يېقىملىق تەبەسسۇم بىلەن قارشى ئالدى ۋە كومپېنىغا ئاخىرقى قېتىم كەلگىنىدە ياتقان 3 ـ نومۇرلۇق ياتاقنى يەنە ئېلىشقا بولامدۇ، دەپ سورىدى. ئەپسۇسكى، 3 ـ نومۇرلۇق ياتاقنى سىگىلىسى بىلەن سايا‌ھەتكە چىققان بىر ياش يىگىت ئېلىپ بولغانىدى. ئاندرېئا ئىنتايىن ئەپسۇسلاندى، لېكىن ئايال خوجايىن ئۇنىڭغا

بىرىلگەن 7 - نومۇرمۇ خۇددى 3 - نومۇرغا ئوخشاشلا هويلىغا قارايدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇنى خاتىرجەم قىلدى. ئاندىرېئا ئوچاقنىڭ ئالدىدا پۇتىنى ئىستىپ ۋە شانتلىيىدىكى ئاخىرقى قېتىملىق ئات بەيگىسى هەققىده پاراڭلىشىپ، ياتقىنىڭ تەييار بولۇشىنى كۈتۈپ ئولتۇردى.

ئاندرېئانىڭ هويلىغا قارايدىغان ياتاقنى سورىشى بىكار ئەمەس ئىدى. «كولدۇرما» مېهمانخانىسىنىڭ هويلىسىدا ئۇچ قاتار ئايۇان بولۇپ، بەئەينى تىياتىرخانا زالىغا ئوخشايتتى. نازۇك تۈرۈكلەرگە هەشقىپىچەك ۋە لومونوس گۈللىرى چىرمىشىپ، گويا تەبىئىي بېزەكلەرنى هاسىل قىلاتتى. بۇ هەرقانداق مېهمانخانىغا سېلىشتۇرغاندىمۇ ئەڭ كۆركەم هويلىلاردىن بىرى ئىدى.

كەلتۈرۈلگەن چۈجە گۆشى يېگىلى، شاراب كونا بولۇپ، تام مەشتىكى ئوت چاراسلاپ كۆيۈۋاتاتتى. ئاندرېئا خۇددى هېچقانداق ۋەقە يۈز بەرمىگەندەك غىزاغا ئىشتىها بىلەن تۇتۇش قىلغانلىقىدىن ئۆزىمۇ هەيران بولدى. ئاندىن ئۇ تۆشەككە يېتىپ، دەرهال قاتتىق ئۇيقۇغا كەتتى. 20 ياشلىق ئادەم، هەتتا ۋىجدانى پاك بولمىغان چاغلاردىمۇ ئاشۇنداق ئۇخلىيالايدۇ. شۇنى ئېيتىشىمىز لازىمكى، گەرچە ئاندرېئا نومۇس قىلىشقا تېگىشلىك بولسىمۇ، ئۇ هەرگىز نومۇسنى بىلمەيتتى.

ئاندرېئانىڭ پىلانى مۇنداق ئىدى: ئۇ ئەتىگەندەئۇرنىدىن تۇرغاندىن كېيىن ياتاق هەققىنى تۆلەپ، مېهمانخانىدىن چىقىپ كېتىدۇ ۋە ئورمانلىققا بېرىپ، رەسسامىلىق مەشغۇلاتى بىلەن شۇغۇللىنىش باهانىسى بىلەن بىرەر دېهقاننىڭ ئۆيىده تۇرىدۇ؛ ئوتۇنچىنىڭ كىيىملىرى بىلەن بىر پالتا تېپىپ، ئاقسۆڭەك ئارسلاننىڭ قىياپىتىنى ئىشچىنىڭ قىياپىتىگە ئۆزگەرتىدۇ. ئاندىن، قوللىرىغا توپا سۈرتۈپ، قوغۇشۇن تارغاق بىلەن چاچلىرىنىڭ رەڭگىنى ئۆزگەرتىپ ۋە بىر چاغلاردا تۇلوندىكى شېرىكلىرىدىن ئۆگىنىۋالغان ئۇسۇل بىلەن يۈزىنى قارىدىتىپ ئورمانغا بېرىۋالىدۇ - ده، كېچىلىرى يول يۈرۈپ، كۈندۈزلىرى چاتقال لىق ياكى ئازگاللاردا ئۇخلاپ، نان سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئاندا - ساندا يېزا - قىشلاقلارغا كىرىپ، ئەڭ يېقىن جايدىكى چېگرىغا يېتىۋالىدۇ. چېگرىدىن ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ بارلىق ئالتۇن، گۆھەرلەرنى نەق پۇلغا ئايلاندۇرىدۇ، بۇنىڭغا يەنە يېنىدا ساقلاپ يۈرگەن ئون پارچە بانكا چېكىنى قوشقاندا كەم دېگەندە مۇ 50 مىڭ لۇر بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن قانداقلا بولمىسۇن، جان بېقىپ كەتكىلى بولىدۇ. شۇنداقلا، ئۇ يەنە دانگلارلار بۇ كېلىشىمىسلىك ئۇستىدىكى گەپ - سۆزلەرنى بېسىقتۇرۇۋېتىشكە تىرىشىدۇ دەپ ئۈمىد قىلاتتى.

هارغىنلىقتىن سىرت يەنە مۇشۇنداق پىلانلار ئاندرېئانىڭ دەرهال ئۇيقۇغا كېتىپ، بەخىرامان ئۇخلىشىغا ئىمكان بەردى.

ئاندرېئا مۇمكىنقەدەر بالدۇرراق ئويغىنىش ئۈچۈن دېرىزە قاپاقلىرىنى ياپماي، ئىشىكنى ئېتىپ قويۇش بىلەنلا چەكلەندى ۋە دائىم يېنىدا ئېلىپ يۈرىدىغان، سۇپىتىنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىنى ئەمەلىي سىناقتىن ئۆتكۈزۈپ كۆرگەن ئۆتكۈر پىچىقىنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ قويدى.

ئەتىگەن سائەت يەتته بولغاندا ئىللىق ۋە يارقىن قۇياش نۇرى ئاندرېئانىڭ يۈزىگە چۈشۈپ، ئۇنى ئويغاتتى. هەرقانداق سەگەك مېگىدىكى ئاساسلىق خىيال هەممىدىن كېيىن ئۇيقۇغا ياتقىدۇ ۋە ئادەم ئويغانغاندا ئۇنىڭ ئېڭىنى ئەڭ ئاۋۋال يورۇتىدۇ. ئاندرېئا تېخى كۆزلىرىنى ئاچماي تۇرۇپلا ئاساسلىق خىيال ئۇنى بەنت قىلدى ۋە ئۇنىڭ بەك ئۇزاق ئۇخلىغانلىقىنى كۆڭلىگە سالدى. ئۇ، كارىۋاتتىن سەكرەپ چۈشۈپ، دېرىزە يېنىغا كەلدى. هويلىدا بىر ژاندارما ئايلىنىپ يۈرەتتى. ئومۇمەن،

هەتتا ئەگ گۈناھسىز ئادەملەر ئىۇچۈنمۇ ژاندارما دۈنيادىكى ئەگ كۆرۈنەرلىك شەيئىلەردىن بىرى ھېسابلىنىدۇ. ۋەھالەنكى، خۇدۇكسىرەيدىغان، خۇدۇكسىرەش سەۋەبى بولغان ۋىجدان ئوچۇن ژاندارما كىيىمىنىڭ سېرىق، كۆك ۋە ئاق رەڭلىرى دۈنيادىكى ئەگ قورقۇنچلۇق رەڭلەر ھېسابلىنىدۇ.

— ژاندارما نېمە ئىش قىلىپ يۈرىدىغاندۇ؟ — ئاندرېئا ئۆز - ئۆزىگە سوئال قويدى.

شۇنداق كېيىن ئۇ دەرھال ئۆز مەنتىقىسى بويىچە (كىتاب خان ئۇنىڭ مۇنداق مەنتىقىسىنى بايقىغان بولۇشى مۇمكىن) يەنە ئۆز - ئۆزىگە جاۋاب بەردى:

— مېھمانخانىغا ژاندارما كىلگەنلىكى ھېچقانچە ئەجەب لىنەرلىك ئىش ئەمەس. ھە، ئەمدى كىيىنىش كېرەك.

ئۇ چاققانلىق بىلەن كىيىندى. پارىژدا ئۆتكەن بىرنەچچە ئايلىق ئاقسۆڭەكلەرچە تۇرمۇش جەريانىدا مالاي ئۇنىڭ بۇنداق چاققانلىقىنى ئونتۇلدۇرالمىغانىدى.

— ماقۇل، — دېدى ئاندرېئا كىيىنۈېتىپ، — ئۇ كەتكۇچە ساقلاپ تۇراي. ئۇ كەتكەندىن كېيىن تىكىۋېتىمەن.

ئۇ كىيىنىپ بولۇپ، ئېھتىيات بىلەن دېرىزە يېنىغا كەلدى ۋە پەردىنى يەنە بىر قېتىم كۆتۈردى. ھالبۇكسى، بايىقى ژاندارما كېتىش ئۈياقتا تۇرسۇن، كۆك، سېرىق، ئاق رەڭلىك كىيىم كىيگەن يەنە بىر ژاندارما پەيدا بولغان بولۇپ، ئۇ ئاندرېئانىڭ چۈشۈش يولىنى توسۇپ، پەلەمپەينىڭ يېنىدا تۇراتتى. ئات مىنىپ، مىلتىق تۇتقان ئۇچىنچى ژاندارما ئۇنىڭ كوچىغا چىقىش يولىنى توسۇپ، دەرۋازا ئالدىدا تۇراتتى. بۇ ئۇچىنچى ژاندارما ھەممىدىن بەكرەك دىققەتكە سازاۋەر ئىدى. شۇڭا، بىرمۇنچە كىشىلەر ئۇنىڭغا ھاكۇپقىپ قاراپ، دەرۋازا ئالدىدا توپلىشىپ تۇرۇشاتتى.

«مېنى ئىزدىشۇاتىدۇ!» — ئاندرېئانىڭ ئەگ ئاۋۋال ئويلىغىنى شۇ بولدى.

ئۇ تاتىرىپ كەتتى ۋە خاتىرجەمسىزلىنىپ، ئۈياق - بۇ ياققا قاردى. ئۇنىڭ ياتقى مۇشۇ قەۋەتتىكى باشقا ياتاقلارغا ئوخشاش، ھەممە يېنى ئوچۇق كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان تاشقى ئايۋانغا قارايتتى.

«تۇگەشتىم!» — ئۇنىڭ ئىككىنچى بولۇپ ئويلىغىنى شۇ بولدى.

دېمىسىمۇ، ئاندرېئادەك ئادەم قولغا ئېلىنسا، سوتقا تارتىلىشى، ھۆكۈم چىقىرىلىشى، ئۆلتۈرۈلۈشى، شەپقەتسىزلىك بىلەن دەرھال ئۆلتۈرۈلۈشى تۇرغان گەپ. ئۇ ئەسەبىيلىك بىلەن بېشىنى چاڭگاللىدى. شۇ تاپتا ئۇ قورقۇشتىن ساراڭ بولۇشقا تاس قالدى. لېكىن كۆپ ئۆتمەي، ئۇنىڭ مېڭىسىدە قۇيۇندەك ئوچۇپ يۇرگەن ھېسابسىز خىياللار ئىچىدە ئومىد ئوچقۇنى پارلىدى. ئۇنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن لەۋلىرىگە زەئىپ كۈلۈمسىرەش داردى. ئۇ ياتاق ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتى. ئۇنىڭغا كېرەكلىك نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى شىرە ئۈستىدە تەييار ئىدى: قەلەم، سىيا ۋە قەغەز. ئۇ قەلەمنى سىياغا چىلىدى ۋە قولىنى تىترەتمەسلىككە تىرىشىپ، قەغەزلەرنىڭ بىرىنچى بېتىگە تۆۋەندىكى قۇرلارنى يازدى:

«يېنىمدا ياتاق ھەققىنى تۆلىگۈدەك پۇلۇم يوق، لېكىن مەن مەرد ئادەم. مۇشۇ بۇلاپكىنى رەنگە قويىمەن. بۇنىڭ باھاسى قەرزىمدىن ئون ھەسسە ئارتۇق. خوشلاشماي كەتكىنىمنى ئەپۇ قىلغايسىلەر. يۇزىگلارغا قاراشقا پېتىنالمىدىم».

ئۇ گالىستۇكىدىن بۇلاپكىسىنى چىقىرىپ، قەغەز ئۈستىگە قويدى. ئاندىن، ئىشكىنى ئېتىپ قويۇش ئۈياقتا تۇرسۇن، تاقاقنى ئېلىۋەتتى. ھەتتا ئىشكىنى قىيا ئوچۇق قويدى (خۇددى

گېتىشته ئىشكنى يېپىپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قالغان ئادەمدەك) ۋە تام مەشنىڭ ئىچىگە كىرىپ، بۇنداق مەشغۇلاتلارغا كۆنۈپ كەتكەن ئادەمدەك، ئاخىللا بىلەن دېئىدامىينىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن توسۇقنى يېقىن سۈرۈپ قويىدى، كۈل ئۈستىدىكى ئىزلارنى پۈتى بىلەن تۈزلەۋەتتى ۋە ئەگرى مورىنىڭ ئىچى بىلەن يۇقىرىغا يامىشىپ چىقىشقا باشلىدى، بۇ، ئۇنىڭ قۇتۇلۇشقا ئۈمىد باغلىغۇدەك بىردىنبىر يولى ئىدى.

بۇ چاغدا ئاندرېئانىڭ كۆزى چۈشكەن بىرىنچى ژاندارما ساقچى ئەمەلدارىنىڭ ھەمراھلىقىدا پەلەمپەيدىن چىقىپ كېلىۋاتاتتى. پەلەمپەينى كۆزىتىپ تۇرغان ئىككىنچى ژاندارما ئۇلارنىڭ كەينىدىن ماڭدى. ناۋادا بىرەر ئىش بولسا، دەرۋازا ئالدىدىكى ساقچىمۇ ئۇلگۈرۈپ كېلەلەيتتى.

ئاندرېئانى ساقچىلارنىڭ ئىزدەپ كېلىشى تۆۋەندىكىدەك شارائىت ئاستىدا بولغانىدى.

تاك ـ سەھەردىلا پارىژ تېلېگرافى ھەممە يۆنىلىشلەردە ئىشقا چۈشۈپ كەتتى. شۇ ھامان ئەتراپتىكى شەھەر ۋە كەنتلەر خەۋەرلەندۈرۈلۈپ، يەرلىك دائىرىلەر ھەربىكەتكە كەلتۈرۈلدى ۋە كادرۇسنىڭ قاتلىنى ئىزدەشكە قۇراللىق كۈچلەر ئەۋەتىلدى.

كومىپىن پادىشاھ دەم ئېلىشقا كېلىپ تۇرىدىغان، ئۇ قىلىدىغان جاي بولۇپ، بۇ يەردە شەھەرلىك مۇھاپىزەتچىلەر قوشۇنى بار، ئەمەلدارلار، ئەسكەرلەر، ساقچىلار تولۇپ كەتكەن. تېلېگراف ئارقىلىق بېرىلگەن بۇيرۇق تاپشۇرۇۋېلىنغاندىن كېيىن دەرھال ئاختۇرۇشقا تۇتۇش قىلىندى. «كولدۇرما ۋە شېشە» مېھمانخانىسى شەھەر بويىچە بىرىنچى دەرىجىلىك مېھمانخانا بولغىنى ئۈچۈن تەبىئىي ھالدا ئىشنى شۇ يەردىن باشلاشتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، شۇ كېچىسى ۋالىي مەھكىمىسىدە تۇرغان جېسەكچىلەر (ۋالىي مەھكىمىسى «كولدۇرما» مېھمانخانىسىغا يانداش جايلاشقان)

تۇندە شۇ مېھمانخانىغا بىرنەچچە يولۇچىلارنىڭ كەلگەنلىكىنى مەلۇم قىلىشتى. ئەتىگەن سائەت ئالتىدە ئالماشقان جېسەكچى ھەتتا شۇنىمۇ ئەسلىدىكى، ئۇ ئەمدىلا پوسقا تۇرغاندا، يەنى سائەت تۆتتىن سەل ئاشقاندا ئاق ئاتقا مىنگەن بىر ياش يىگىت بىر دېھقان بالىسىنى مىنگەشتۇرۇپ كەلگەن. ئۇ يىگىت مەيدانغا كەلگەندە ئاتتىن چۈشكەن ۋە ئات بىلەن ھېلىقى بالىنى قايتۇرۇۋېتىپ، «كولدۇرما» مېھمانخانىسىنىڭ ئىشكىنى چەككەن. مېھمانخانىدىكىلەر ئىشكنى ئېچىپ، ئۇنى كىرگۈزگەن. ھەممەيلەننىڭ گۇمانى ئەنە شۇ كەچ قالغان يولۇچىغا چۈشتى.

بۇ يولۇچى باشقا كىشى ئەمەس، دەل ئاندرېئا ئىدى. ئەنە شۇ مەلۇماتلارغا ئاساسەن ھېلىقى ساقچى ئەمەلدارى بىلەن ھېلىقى ژاندارما ئۇنتېر ـ ئوفىتسېر① ئاندرېئانىڭ ئىشىكىگە كەلدى. ئىشىك ئوچۇق ئىدى.

ـ ئوھۇ، ـ دېدى ژاندارما. ئۇ، تۇرلۇك ھىيلە ـ مىكىرلەرنى تولا كۆرۈپ پىشىپ كەتكەن قېرى تۈلكە ئىدى، ـ ئىشىكنىڭ ئوچۇق بولۇشى ياخشى ئالامەت ئەمەس! مەن ئىشكنىڭ چىڭ يېپىقلىق بولۇشىنى خالايتتىم.

دەرۋەقە، ئاندرېئانىڭ شىرە ئۈستىگە قويۇپ قويغان خېتى ۋە بۇلاپكىسى كۆڭۈلسىز ھەقىقەتنى دەللەلەپ تۇراتتى. ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئاندرېئانىڭ قاچقانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. بىز «كۆرسىتىپ تۇراتتى» دېدۇق، چۈنكى بۇ ژاندارما دەسلەپكى ئالامەتكە قاراپلا قانائەت قىلىدىغان ئادەملەردىن ئەمەس ئىدى. ئۇ ئۆپچۆرىسىگە نەزەر سالدى، كارىۋاتنىڭ ئاستىغا قارىدى، ئىشكاپلارنى ئېچىپ باقتى ۋە ئاخىرى تام مەشنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئاندرېئانىڭ ئېھتىياتچانلىقى تۈپەيلى كۈل ئۈستىدە ھېچقانداق ئىز قالمىغانىدى. لېكىن، قانداقلا بولمىسۇن

① ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك ئوفىتسېر.

سۇن، بۇ بىر چىقىش ئېغىزى ئىدى. ۋەھالەنكى، بۇنداق ئەھۋالدا ھەرقانداق چىقىش ئېغىزى ئالاھىدە ئېتىبار بىلەن تەكشۈرۈلۈشى كېرەك. شۇڭا، ساقچى شاخ - شۇمبا ۋە سامان كەلتۈرۈشىنى بۇيرۇدى. ئۇ، خۇددى زەمبىرەككە ئوق سالغاندەك، شۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى تام مەشنىڭ موريسىغا تىقتى - دە، ئوت ياقتى. ئوت گۈرۈلدەپ كۆيدى، تۈرخۇندىن قويۇق ئىس چىقىپ، كۆككە ئۆرلىدى. لېكىن، ئىش ژاندارمنىڭ ئويلىغىنىدەك بولمىدى، جىنايەتچى تام مەشنىڭ ئىچىگە يىقىلىپ چۈشمىدى.

كىچىكىدىن تارتىپ جەمئىيەت بىلەن ئېلىشىپ ئۆسكەن ئاندرېئا ھەر قانداق ژاندارمغا، ھەتتا ئۇنتېر - ئوفىتسېرغىمۇ بوي بەرمەيتتى. ئۇ، ئوت يېقىلىش ئېھتىمالىنى كۆزدە تۇتۇپ، ئۆگزىگە چىقتى - دە، تۈرخۇنغا يېپىشىپ ئولتۇرۇۋالدى.

ئۇنتېر - ئوفىتسېر ئىككى ژاندارمغا قاراپ، ئونلۇك توۋلىدى:

— بۇ يەردە يوق ئىكەن!

ئاندرېئانىڭ ئومىدى كۈچەيگەندەك بولدى. لېكىن ئۇ ئېھتىيات بىلەن بوينىنى سوزۇپ قارىغانىدى، ژاندارمىلار كېتىش ئۈچۈن تۇرسۇن، ئەكسىچە ئاختۇرۇشنى تېخىمۇ كۈچەيتكەنلىكىنى كۆردى.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇمۇ ئەتراپىغا سەپسالدى. ژالىي مەھكىمىسىنىڭ XVI ئەسىردە سېلىنغان ھەيۋەتلىك بىناسى گويا سۇرلۇك قەلئەدەك ئوچۇق تەرەپتە قەد كۆتۈرۈپ تۇراتتى. ئۇ بىنانىڭ دېرىزىلىرىدىن قارىسا، ئاندرېئا تۇرغان ئۆگزىنىڭ ھەممە يۈزى - پۈچقاقلىرىنى خۇددى تاغدا تۇرۇپ تۇزنى كۆرگەندەك كۆرگىلى بولاتتى. ئاندرېئا ئاشۇ دېرىزىلەرنىڭ بىرىدە ھايال بولماي ساقچىنىڭ بېشى پەيدا بولىدىغانلىقىنى چۈشەندى. ئەگەر ساقچى ئۇنى كۆرۈپ قالسىلا ئىشنىڭ پۈتكىنى شۇ. ئۆگزە ئارقىلىق قېچىپ فۇتۇلغىلى بولمايتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئۆگ

زىدىن چۈشمەكچى بولدى، لېكىن ئۆزى چىققان يول بىلەن ئەمەس، بەلكى شۇنىڭغا ئوخشايدىغان باشقا يول بىلەن چۈشۈش كېرەك ئىدى. ئۇ، ئىس چىقمىغان بىر تۈرخۇنىنىڭ يېنىغا ئۆمىلەپ كەلدى - دە، مورا ئىچىگە چۈشتى. دەل شۇ چاغدا ژالىي مەھكىمىسىنىڭ بىر دېرىزىسى ئېچىلدى ۋە بىر ژاندارمنىڭ بېشى كۆرۈندى. ئۇ باش خۇددى بىنانىڭ زىننەتلىك ھەيكەللىرىگە ئوخشاش بىر مىنۇتچە قىمىر قىلماي تۇردى - دە، ئەپسۇسلانغان ھالدا ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، غايىب بولدى.

ئۇنتېر - ئوفىتسېر توپلانغان كىشىلەرنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بەرمەي، خۇددى ئۆزى ۋەكىللىك قىلغان قانۇنىدەك ئولۇغۋار قىياپەتتە مېھمانخانىغا قايتىپ كىردى.

— ھە، قانداق؟ — دەپ سوراشتى ھەر ئىككى ژاندارما.

— ھە، يىگىتلەر، — دېدى ئۇنتېر - ئوفىتسېر، — ئەھۋال دېگەن قارىغاندا، ئۇ قاراقچى تاۋ - سەھەردىلا قېچىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. ئەمدى ۋىللى - كوتروپ ۋە نۇئايون تەرەپلەرگە ئادەم ئەۋەتسەك بولغۇدەك. ئاندىن ئورمانلىق ئاختۇرىمىز. ئۇ چوقۇم تېپىلىدۇ.

سالاپەتلىك ئۇنتېر - ئوفىتسېر قانۇنىنىڭ قوغدىغۇچىلىرىغا خاس تەلەپپۇز بىلەن بۇ سۆزلەرنى قىلىپ ئۇلۇغۋارمەي تۇرۇپلا، قورقۇپ ژارقىرىغان ئاۋاز ۋە قوڭغۇراقنىڭ شىددەتلىك جىرىڭلىشى مېھمانخانا ھويلىسىغا ئاڭلاندى.

— ئوھۇ، بۇ نېمە گەپ؟ — دېدى بىر ژاندارما.

— كىمدۇر بىرى بەكلا قورقۇپ كەتكەندەك قىلىدىغۇ، — دېدى مېھمانخانا خوجايىنى، — قانچىنچى نومۇرلۇق ئۆيىنىڭ قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى.

— 3 - نومۇر.

— تېز بېرىپ قاراپ باققىن، ژان.

بۇ چاغدا ۋارقىراش ۋە جىرىڭلاشلار بۇرۇنقىدىن بەكرەك ئاڭلاندى. مالاي پەلەمپەي تەرەپكە يۈگۈردى.

— ياق، ياق، — دېدى ژاندارما مالاينى توختىتىپ، — مېنىڭچە، بۇ قوڭغۇراقنى جىرىڭلاتقان كىشىگە سىز ياردەم كۆرسىتەلمەيسىز، بىز بارايلى. 3 - نومۇرلۇق ياتاقتا كىم بار؟

— سىڭلىسى بىلەن كەلگەن بىر يىگىت بار. ئۇ، بۇگۈن كېچىدە كېلىپ، ئىككى كارىۋاتلىق ياتاق سورىغانىدى.

قوڭغۇراقنىڭ تەشۋىشلىك جىرىڭلىشى ئۇچىنچى قېتىم ئاڭلاندى.

— بۇياققا كېلىڭ، ئەپەندى! — دەپ توۋلىدى ئۇنتېر - ئوفىتسېر ساقچى ئەمەلدارىغا، — كەينىمدىن قالماي مېڭىڭ!

— توختاڭلار، — دېدى خوجايىن، — 3 - نومۇرنىڭ ئىككى پەلەمپىيى بار. بىرى تاشقى پەلەمپەي، يەنە بىرى ئىچكى پەلەمپەي.

— ياخشى، — دېدى ئۇنتېر - ئوفىتسېر، — مەن ئىچكى پەلەمپەي بىلەن چىقاي. مىلتىقلار بەتلەگلىكمۇ؟

— شۇنداق.

— سىلەر تاشقى پەلەمپەينى توسۇپ تۇرۇڭلار. ئەگەر ئۇ قاچسا ئېتىڭلار. تېلېگراممىدىن قارىغاندا، ئۇ چوڭ جىنايەتچى ئوخشايدۇ.

ئۇنتېر - ئوفىتسېر ساقچى ئەمەلدارى بىلەن ئىچكى پەلەمپەيگە چىقىپ كەتتى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ هاياجانغا كەلگەن كىشىلەر غۇلغۇلا قىلىشىپ، ئۇلارنىڭ كەينىدىن قاراپ قېلىشتى. ئەسلىدە مۇنداق ۋەقە بولغانىدى.

ئاندرېئا ئىنتايىن ئەپچىللىك بىلەن مورىنىڭ ئۈچىتىن ئىككى قىسمىچە چۈشۈپ بولغاندا ئۆزىنى تۇتۇۋالالمای قالدى ۋە قوللىرىنى دىۋارلارغا هەرقانچە تىرەپ باقسىمۇ، ئۆزى

خالىغاندىكىدىن تېز ۋە بەكرەك گۈلدۈرلەپ چۈشۈپ كەتتى، ياتاق بوش بولغان بولسىمۇ بۇنىڭ كارى چاغلىق ئىدى، لېكىن ئۇنىڭ بەختىگە قارشى، بۇ ياتاقتا ئادەم بار بولۇپ، ئىككى ئايال بىر كارىۋاتتا ئۇخلاۋاتاتتى. گۈلدۈرلىگەن سادا ئۇلارنى ئويغىتىۋەتتى. ئۇلار شەپە چىققان تەرەپكە قاراشتى ۋە تام مەشنىڭ ئېغىزىدىن بىر ياش كىشىنىڭ چىقىۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئاق - سېرىق كەلگەن بىر ئايال پۈتۈن بىنانى بېشىغا كىيىپ ۋارقىراپ كەتتى. يەنە بىرى، بۇغداي ئۆڭلۈك ئايال قوڭغۇراقنى جېنىنىڭ بېرىچە جىرىڭلاتقىلى تۇردى.

هەقىقەتەن، ئاندرېئانىڭ ئامىتى قاچقانىدى.

خۇددا هەققى! — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ تاتىرىپ كەتكەن، هودۇققان هالدا، هەتتا كىمگە سۆزلەۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەي، — ۋارقىرىماڭلار، ماڭا ئۇۋال قىلماڭلار! مەن سىلەرگە يامانلىق قىلمايمەن.

— ئاندرېئا، قاتىل! — دەپ ۋارقىرىدى ياش ئايالدىن بىرى.

— ئېڭىنى! دانگلار خانىمى! — دەپ پىچىرلىدى ئاندرېئا قورقۇشتىن ئەجەبلىنىشكە ئۆتۈپ.

— قۇتۇلدۇرۇڭلار! تېز بولۇڭلار! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى ئارمىلىيى خانىمى ۋە ئېڭىنىڭ قولىدىن قوڭغۇراقنى تارتىۋېلىپ، تېخىمۇ شىددەت بىلەن جىرىڭلاتقىلى تۇردى.

— مېنى مۆكتۈرۈپ قويۇڭلار، مېنى قوغلاپ كېلىشىۋاتىدۇ، — دەپ يېلىندى ئاندرېئا، — ئىچىڭلار ئاغرىسۇن، مېنى تۇتۇپ بەرمەڭلار!

— كېچىكتىڭىز، ئۇلار پەلەمپەيدىن چىقىپ كېلىۋاتىدۇ. — دېدى ئېڭىنى.

— مۆكتۈرۈپ قويۇڭلار. بىكاردىن بىكارغا ۋارقىراپ ئېتىق

دەپ قويۇڭلار. ئۇلارنىڭ گۇمانىنى يوققا چىقىرىۋەتسەڭلار مەن قۇتۇلۇپ قالىمەن.

ئىككى قىز بىر - بىرىگە چىڭ يېپىشىپ، يوتقانغا يۆگىنىۋېلىپ، بۇ يالۇۇرۇپ ئېيتىلىۋاتقان سۆزلەرنى سۆكۈت ئىچىدە قورقۇنچ ۋە يىرگىنىش بىلەن تىڭشاپ ئولتۇراتتى.

— ماقۇل، — دېدى ئېڭىنى، — قايسى يول بىلەن كىرگەن بولسىڭىز، شۇ يول بىلەن چىقىپ كېتىڭ. چىقىڭ، بىز گەپ قىلمايمىز.

— ئەنە ئۇ! ئەنە! كۆردۈم! — ئىشىك سىرتىدا ۋارقىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى.

بۇ ھېلىقى ئۇنتېر - ئوفىتسېرنىڭ ئاۋازى ئىدى. ئۇ، ئىشىكنىڭ قۇلۇپ تۆشۈكچىسىدىن ماراپ، ئاندرېئانىڭ قوللىرىنى كۆكسىگە قويۇپ، يالۇۇرۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەنىدى.

مىلتىق پاينىكىنىڭ زەربىسى قۇلۇپنى بۇزۇۋەتتى، بىراق ئىككى قېتىملىق زەربە ئىشىكنىڭ گىرەچىلىرىنى ئاجرىتىۋەتتى ۋە ئىشىك ياتاق ئىچىگە ئۆرۈلۈپ چۈشتى. ئاندرېئا يۆگىۋېلىپ بېرىپ، ئىچكى ئايۇانغا چىقىدىغان ئىشىكنى ئاچتى. ئايۇاندا تۇرغان ژاندارمىلار ئۇنىڭغا مىلتىقلىرىنى تەڭلىدى. ئاندرېئا توختىدى. ئۇ تاتىرىپ كەتكەن ۋە سەل ئارقىغا داجىغان ھالدا كارغا كەلمەس پىچىقىنى چىڭ تۇتۇپ تۇراتتى.

— قاچمامسىز! — دەپ ۋارقىرىدى ئارمىلىيە خانىمى. ئۇنىڭ قورقۇنچى ئۆتۈپ كېتىپ، ئىچ ئاغرىتىشنى باشلىغانىدى، — قېچىڭ!

— ياكى ئۆزىڭىزنى ئۆلتۈرۈۋېلىڭ! — دېدى ئېڭىنى بەئەينى بىر گىلادىئاتورغا مەغلۇپ بولغان رەقىبىنى ئۆلتۈرۈش ئىشارىسى قىلىۋاتقان ئايال كاھىننى ئەسلىتىدىغان قىياپەتتە.

ئاندرېئا چۆچۈپ كەتتى ۋە ئېڭىنىگە مەنىستىمەسلىك بىلەن

قاراپ كۈلدى. بۇ كۈلكىدىن ئۇنىڭ پەس كۆڭلى ئۇيغان تەلەپ قىلىدىغان ئۇلۇغۋار قۇربانلىقنى چۈشەنمەيدىغانلىقى روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— ئۆزۈمنى ئۆلتۈرەمدىم؟ — دېدى ئۇ، پىچىقنى يەرگە تاشلاپ، — نېمە ئۈچۈن؟

— ئۆزىڭىز ئېيتقىنىڭىزغۇ، — دەپ خىتاب قىلدى ئېڭىنى دانگلار، — سىزگە ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلىنىدۇ، ئەگەر تەبىئى جىنايەتچىلەر قاتارىدائ ۋاقتۇرۇلسىز!

— بىكار گەپ، — دېدى كاۋالكانتى قوللىرىنى قوشتۇرۇپ، — ھەر ئادەمنىڭ ئۆزىگە چۈشلۈق دوستلىرى بولىدۇ!

ئۇنتېر - ئوفىتسېر قىلچىنى قولىدا تۇتقان ھالدا ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى.

— بولدى، بولدى، — دېدى كاۋالكانتى، — قىلىچىڭىزنى قىنىغا سېلىپ قويۇڭ. بۇنچىلىك قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ مەن تەسلىم بولدۇمغۇ.

شۇ گەپ بىلەن ئۇ ئىككى قولىنى ئالدىغا سوزۇپ تۇتۇپ بەردى. ئۇنىڭ قوللىرىغا دەرھال كويزا سېلىندى.

قىزلار ۋەھىمىلىك كۆزلىرى بىلەن بۇ يىرگىنىشلىك ئۆزگىرىشكە قاراپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا بىر ئادەم ئاقسۆڭەكلىك نىقابىنى چۈرۈپ تاشلاپ، قايتىدىن تۇتقۇن جىنايەتچىگە ئايلانغانىدى. ئاندرېئا ئۇلار تەرەپكە بۇرۇلۇپ، نومۇس سىزلارچە ھىجايدى.

— ئاتىڭىزغا گەپ - سۆزىڭىز يوقمۇ، ئېڭىنى خېنىم؟ — دېدى ئۇ، — ئەھۋالدىن قارىغاندا، پارىژغا قايتىدىغاندەك تۇرىسەن.

ئۇيۇنى يۇزىنى قوللىرى بىلەن يېپىۋالدى،

— خىجىل بولماق، — دېدى ئاندرېئا، — كەينىمدىن قوغلىشىپ كەلگىنىگىزگە خاپا بولمايمەن... مەن سىزنىڭ ئېرىڭىز بولۇش ئالدىدا تۇرغان ئادەم ئەمەسمۇ.

شۇ گەپلەر بىلەن ئاندرېئا چىقىپ كەتتى. قاچقۇن قىزلار ئىزا - نومۇستىن ۋە نەق مەيداندا ئىشتىراك قىلغۇچىلارنىڭ پىچىر - پىچىر گەپلىرىدىن ئۆلگۈدەك بولۇشۇپ، ياتاقتا قېلىشتى.

ئاردىدىن بىر سائەت ئۆتۈپ، ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئايالچە كىيىنىپ، ئۆزلىرىنىڭ ئۇزۇن يوللۇق پەيتۇنىغا ئولتۇرۇشتى.

ئۇلارنى بىگانە كۆزلەردىن قوروغداش ئۈچۈن مېھمانخانا دەرۋازىسى تاقالدى، لېكىن دەرۋازا قايتا ئېچىلغاندا يەنىلا تاماشا كۆرۈپ تۇرغان كىشىلەرنىڭ سەپلىرى ئارىسىدىن ئۆتۈشكە توغرا كەلدى. كىشىلەر ئۆزئارا كۈسۈلدىشىپ، ئۇلارنىڭ مازاق قىلغان كۆزلىرى بىلەن ئۇزىتىپ قېلىشتى.

ئېڭىنى پەيتۇنىنىڭ ئىشىك پەردىسىنى ياپتى. ھالبۇكى، ئۇ ھېچنېمىنى كۆرمىگەن بولسىمۇ، مازاق قىلغان گەپ - سۆزلەر قۇلىقىغا كىرىپ تۇردى.

— نېمىشقىمۇ پۈتۈن دۇنيا باياۋان بولۇپ قالمىغاندۇر، — دەپ ئۇن سالدى ئۇ، دوستىنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئېتىپ. ئۇنىڭ كۆزلىرى شۇنداق غەزەپ بىلەن چاقناپ كەتتىكى، نېرون «رىم خەلقىنىڭ بىرلا بېشى بولسا، بىر زەربە بىلەنلا بوينىنى ئۈزۈپ تاشلىغان بولاتتىم» دەپ ئارمان قىلغاندا كۆزلىرى ئەنە شۇنداق غەزەپ بىلەن چاقنىغانىدى.

ئەتىسى ئۇلار بريۇسىلغا يېتىپ بېرىپ، فلاندىر مېھمانخانىسىغا چۈشتى.

ئاندرېئا ئۇنىڭ ئالدىدىكى كۈنلا كونسېرژېرى تۇرمىسىگە قامالغانىدى.

ئون ئالتىنچى باب

قانۇن

بىز دانگلار خانىمنىڭ بىلەن ئارمىلىيى خانقىزىنىڭ ئۇستاتلىق بىلەن قېچىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ئۆتتۇق. ئۆيدىكىلەر ئۆز ئىشلىرى بىلەن ئاۋارە بولۇپ كەتكەنلىكتىن، ئۇلار بىلەن ھېچ كىمنىڭ كارى بولمىدى.

بانكىر پات ئاردا ۋەيران بولۇشنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، پىشانىسىدىن سوغۇق تەر چىققان ھالدا زىيان - چىقىملىرىنىڭ ھېسابىنى چىقىرىپ ئولتۇرۇپ تۇرسۇن، بىز ئەمدى بارون خانىمنىڭ كەينىدىن مېڭىپ كۆرەيلى. ئۇ، بايىقى پاراكەندىچىلىكتىن ئەس - ھوشىنى يىغىۋالغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ قەدىناس مەسلىھەتچىسى لېيۇسيېن دېبرېنى ئىزدەپ ماڭدى.

بارون خانىم قىزىنىڭ توينى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتكەندى، چۈنكى ئېڭىنىڭ خاراكتېرى ئۆزگىچە بولغانلىقتىن، ئۇنى باشقۇرۇشتا تولىمۇ قىينالغانىدى. ئائىلە تۇرمۇشىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىش ئۈچۈن سۆزسىز ئىناقلىق بولۇشى كېرەك. ئانىسى ئۆز قىزىغا ئەقىل ۋە ئەدەبنىڭ ئۇلۇغسىنى تىكلەپ بېرەلمەي، ئاندىن قىزىنىڭ ئۆزىگە ئىتائەت قىلىشىنى قولغا كەلتۈرەلەيدۇ.

شۇنى ئېيتىش كېرەككى، دانگلار خانىم ئېڭىنىڭ سەزگۈرلۈكى ۋە ئارمىلىيى خانقىزىنىڭ تەسىرىدىن قورقاتتى. ئۇ،

ئۇزىنىڭ دېبرىگە ئۆچمەنلىك بىلەن قاراپ قويۇشلىرىنى بايقىغانىدى.

بۇنداق قاراشلاردىن دانگلار خانىم ئۆزىنىڭ دېبرى بىلەن بولغان ئىشقىي ۋە ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتلىرىنى ئېڭىنى بىلدىكەن دېگەن ئويغا كېلەتتى. ناۋادا بارون خانىم پەملىكەرەك ئايال بولسا شۇنى چۈشەنگەن بولاتتىكى، ئېڭىنىڭ بۇنداق ئۆچمەنلىكى ئاتىسىنىڭ ئۆيىدە دېبرىنىڭ گويا بىر ياۋا تىكەن بولۇپ ئۇنگەنلىكى ۋە گەپ - چۆچەكلەرنىڭ مەنبەسى بولغانلىقى ئۈچۈن ئەمەس ئىدى. ئۇ، دېبرىنى پەقەت ئىككى پۇتلۇق مەخلۇقلار تۇرىگىلا كىرگۈزەتتى. دىئوگېن بۇنداق مەخلۇقلارنى ئادەم دەپ ئاتاشقا قارشى تۇرغان، پلاتون بولسا، ئۇلارنى قانات - قۇيرۇقى يوق ئىككى پۇتلۇق هايۋانلار دەپ ئاتىغان.

بۇ دۇنيادا ھەر ئادەمنىڭ ئۆزىگە چۈشلۈق كۆز قارىشى بولۇپ، باشقىلارنىڭ كۆز قارىشى بىلەن ھېسابلاشمايدۇ. دانگلار خانىمنىڭ كۆز قارىشىدا قىزىنىڭ تويى بۇزۇلغانلىقى بەكمۇ ئەلەم قىلغۇدەك ئىش ئىدى، چۈنكى ئېڭىنى بەختلىك قىلىدىغان ياخشى لايىق بولمىغان تەقدىردىمۇ، بۇ توي دانگلار خانىمنىڭ تولۇق ئەركىنلىكىنى كاپالەتكە ئىگە قىلغان بولاتتى.

شۇنداق قىلىپ، بىز بارون خانىمنىڭ دېبرىنى ئىزدەپ ماڭغانلىقىنى سۆزلەپ ئۆتكەنىدۇق. لىيوسېين خۇددى پۇتۇن پارىژغا ئوخشاش، دانگلارلارنىڭ ئۆيىدىكى تەنتەنىلىك مۇراسىمغا قاتناشقان ۋە ھېلىقى كېلىشمەسلىكنى كۆرگەنىدى. شۇندىن كېيىن ئۇ كۈلۈبقا كەتتى. كۈلۈبقا ئۇنىڭ دوستلىرى جاھانىنىڭ پايتەختى دەپ ئاتالغان غەيۋەتچى شەھەرنىڭ تۆتتىن ئۇچ قىسمىغا شۇ كېچىسى ئېچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان ئەرمەك بولۇپ بەرگەن ۋەقە ئۇستىدە سۆھبەت قوزۇپ ئولتۇرۇشاتتى.

قارا كۆڭلەك كىيىپ، يۈزىگە قېلىن تور تارتقان دانگلار خانىم دېبرىنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئۇ، دەرۋازىۋەنىنىڭ دېبرىنى ئۆيدە يوق دەپ ئىشەندۈرۈشىگە قارىماي، پەلەمپەيدىن يۇقىرىغا چىقتى. بۇ چاغدا لىيوسېين بىر دوستى بىلەن مۇنازىرىلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇ دوستى نەسىھەت قىلىپ، مۇشۇنداق بىر كېلىشمەسلىك يۈز بەرگەنىكەن، دېبرى دانگلار ئائىلىسىنىڭ يېقىن ئادىمى بولغىنى ئۈچۈن ئەمدى ئېڭىنىگە ۋە ئۇنىڭ ؟ مىلىيونغا ئۆيلىنىشى كېرەك دەپ، ئۇنى قايىل قىلماقچى بولاتتى. دېبرى ئۆزىنىڭ قايىل كەلتۈرۈلۈشىنى خالايدىغان ئادەمگە ئوخشاش، مۇنازىرىدە ئانچە كۈچمەيتتى. بۇ پىكىر ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ كۆڭلىدىنمۇ بىرنەچچە قېتىم ئۆتكەنىدى. لېكىن ئۇ ئېڭىنىنى، ئۇنىڭ ئۆز سۆزلۈك ۋە تەكەببۇرانە خۇلقىنى بىلگەچكە، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىش مۇمكىن ئەمەس دەپ، بۇ پىكىرنى كۆڭلىدىن قوغلايتتى ۋە بۇنداق گۈناھلىق ئويلارغا بېرىلگىنى ئۈچۈن ئىختىيارسىز تۇردە ئۆزىنى ئۆزى كايىيتتى. ئەخلاق تەرغىباتچىلىرىنىڭ سۆزىگە قارىغاندا، ئۇنداق گۈناھلىق ئوي خىياللار خۇددى كىرىستىنىڭ كەينىدە مۆكۈپ تۇرغان شەيتانغا ئوخشاش، ھەتتا ئەڭ ئەخلاقلىق ۋە پاك ئادەملەرنىڭمۇ يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر يېرىدە يوشۇرۇنۇپ تۇرىدۇ. چاي ئىچىش، قارتا ئويناش ۋە شۇ قەدەر مۇھىم مەسىلە ئۈستىدىكى قىزىقارلىق سۆھبەت يېرىم كېچە سائەتبىرگىچە داۋاملاشتى.

بۇ چاغدا دانگلار خانىم يۈزىدىكى تورنى ئېلىۋەتمەستىن كىچىك يېشىل ھۇجرىدا لىيوسېينىنى كۈتۈپ، تەقەززا بولدى. ئۇ ئىككى ۋازا گۈلنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئولتۇراتتى. بۇ گۈللەرنى دانگلار خانىم بۈگۈن سەھەردە ئەۋەتىپ بەرگەن بولۇپ، دېبرى ئۇلارنى شۇ قەدەر كۆڭۈل قويۇپ سۈغا چىلاپ، تىزىپ قويغانىدىكى، بىچارە ئايال ئۇنىڭ كەلمىگەنلىكىنى ئەپۇ قىلدى.

دانگلار خانىم بىھۇدە كۆتۈپ ھاردى ۋە سائەت 12 گە 20 مىنۇت قالغاندا كىرا ھارۋىسىغا ئولتۇرۇپ ئۆيىگە قايتتى.

مەلۇم دائىرىدىكى خانىملارنىڭ ھالىلىق ئۈيۈنچى قىزلار بىلەن شۇنداق ئورتاقلىقى بارىكى، ھېچقانداق ۋاقىتتا يېرىم كېچە قىلماي تۇرۇپ ئۆيىگە قايتمايدۇ. بارون خانىم خۇددى ئېژىنى ئاتا ئۆيىنى تاشلاپ كەتكەندىكىگە ئوخشاش ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۆز ئۆيىگە قايتىپ كىردى. ئۇ يۇرىكى سوقۇقان ھالدا ئېژىننىڭ ھۇجرىسىغا يانداش بولغان ئۆز ھۇجرىسىنىڭ ئالدىغا شەپە چىقارماي كېلىۋالدى. ئۇ، كىشىلەرنىڭ گەپ - چۆچەكلىرىگە قېلىشتىن بەك قورقاتتى. قىزىنىڭ پاكلىقىغا ۋە ئاتا ئۆيىگە سادىقلىقىغا بەك ئىشىنەتتى. ئۇ ھېچبولمىغاندا ھۇشۇ جەھەتتە ھەقىقەتەن ھۆرمەتكە لايىق ئىدى.

ئۇ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئېژىننىڭ ئىشكىنى تىڭشاپ باقتى ۋە ھېچقانداق شەپە چىقمىغاچقا، ئىچكىرى كىرىپ باقماقچى بولدى، لېكىن ئىشىك ئېتىكلىك ئىدى. دانگلار خانىم ئېژىننى بۆگۈنكى پاراكەندىچىلىكتىن ھېرىپ، ئۇخلاپ قالغان بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى. ئۇ دېدەكنى چاقىرىپ، ئۇنىڭدىن سۈرۈشتە قىلدى.

— ئېژىنى خېنىم ئارمىلى خېنىم بىلەن ئۆز ھۇجرىسىغا قايتىپ كىرگەن، — دەپ جاۋاب بەردى دېدەك، — ئۇلار بىللە چاي ئىچىشتى. ئاندىن، مېنىڭ ئىشىمنىڭ تۈگىگەنلىكىنى ئېيتىپ، چىقىپ كېتىشىمگە رۇخسەت قىلىشتى.

شۇندىن كېيىن ئۇ دېدەك ئۆز ياتىقىدىن چىقمىدى ۋە ئىككى خانىمزىنى ئۇخلاپ قالدى بولغاي دەپ ئويلىدى.

شۇنداق قىلىپ، دانگلار خانىم ھېچنىمىدىن گۇمان قىلماستىن ئۇخلاشقا ياتتى. دېدەكنىڭ سۆزلىرى ئۇنىڭ ئەندىشىسىنى تارقىتىۋەتكەنىدى.

ئۇ ئويلىغانسېرى بۆگۈنكى پاراكەندىچىلىك ئۇنىڭغا يەنمۇ ئولغىيىپ كۆرۈنۈشكە باشلىدى. بۇ ئەمدى ئادەتتىكى كېلىشمەسلىك ئەمەس، بەلكى ھالاكەت؛ ئۇيات ئەمەس، بەلكى زور نومۇس بولۇپ تۇيۇلدى. ئەنە شۇ چاغدا دانگلار خانىم ئىختىيارسىز ھالدا مېرسىدېسنى ئەسلىدى. مېرسىدېسمۇ تېخى يېقىندىلا ئېرى ۋە ئوغلى ئۈچۈن ماناۋ مۇشۇنداق زەربىگە دۇچ كەلگەنىدى. ۋەھالەنكى، دانگلار خانىم ئۇنىڭغا بىرئازمۇ ھېسداشلىق قىلمىغانىدى.

«ئېژىنى تۈگەشتى، — دېدى ئۇ ئۆز ئىچىدە، — بىزمۇ تۈگەشتۇق. يۇز بەرگەن بۇ ۋەقە بىزنى نابۇت قىلدۇ، چۈنكى بىزنىڭ جەمئىيىتىمىزدە مەسخىرىلىك كۈلۈشلەر ساقايتقىلى بولمايدىغان دەھشەتلىك جاراھەتلەرنى قالدۇرىدۇ... ھېلىمۇ ياخشى، خۇدايىم ئېژىنىگە ئاشۇنداق غەلىتە خاراكتېرنى ئاتا قىلغانىكەن!»

ئۇ تەقدىرگە تەشەككۇر بىلدۈرۈپ، كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى. تەقدىر كەلگۈسىنى بەلگىلەيدۇ ۋە كەمچىلىكنى، ھەتتا ئەيىبنىمۇ ئادەمنىڭ پايدىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرالايدۇ.

ئاندىن ئۇنىڭ خىيالى خۇددى قانات‌لىرىنى يېيىپ، يار ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتكەن قۇشقا ئوخشاش بىر بوشلۇقتىن ئۆتۈپ كاۋالكانتىدا توختىدى. بۇ ئاندرېئا دېگەن لۇكچەك، ئوغرى، قاتىل بولۇپ چىقتى. شۇنداقتىمۇ، ئۇنىڭ بەلگىلىك تەربىيە كۆرگەنلىكى ئىپادىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ، جەمئىيەتتە كاتتا باي قىياپىتىدە پەيدا بولدى، ئۇنىڭغا ئىناۋەتلىك كىشىلەر يار - يۆلەك بولدى.

بۇ مالىمانچىلىقنىڭ تېگى - تەكتىگە قانداق يەتكىلى بولار؟ بۇ ئازابلىق ئەھۋالدىن قۇتۇلۇشقا كىمنىڭ ياردەم قىلار؟ ئۇ، ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئادەمدىن مەدەت كۈتكەن ئايالىلارغا

خاس ئىنتىلىش بىلەن دېبرىنى ئىزدەپ بارغانىدى. لېكىن دېبرې ئۇنىڭغا مەسلىھەت بېرىشتىن باشقىسىغا يارىمايتتى. ئۇنىڭدىن قۇدرەتلىكرەك بىر كىشىگە مۇراجىئەت قىلىشى لازىم ئىدى. بارون خانىم شۇ ئەسنادا ژىلفورنىي ئېسىگە ئالدى. ژىلفور كاۋالكانتنى قولغا ئېلىشقا بۇيرۇق چۈشۈرگەن. ژىلفور خۇددى يات ئادەمدەك، ئۇنىڭ ئائىلىسىگە رەھىمسىزلىك بىلەن پاراكەندىچىلىك سالدى.

— ياق، — دېدى بارون خانىم ئۆز - ئۆزىگە، — خانلىق مۇپەتتىش كۆڭلى قارا ئادەم ئەمەس. ئۇ قانۇننىڭ ۋەكىلى، ئۆز خىزمىتىنىڭ قۇلى. ئۇ سادىق ۋە چىن دوست بولغىنى ئۈچۈن رەھىمسىز، ئەمما ئىشەنچلىك قولى بىلەن ئېغىز ئېلىپ قالغان جاراھەتكە تىغ ئۇردى. ئۇ قاتىل ئەمەس، بەلكى دوختۇر. ئۇ دانگلارنىڭ شەنىگە نۇقسان يەتمەسلىكى، جەمئىيەتكە ئۇلارنىڭ كەلگۈسىدىكى كۈيئوغلى، دەپ تونۇشتۇرۇلغان ھېلىقى نائەھلى يىگىتنىڭ قارىسى يۇقىماسلىقى ئۈچۈن قولىدىن كېلىدىغانلىكىنى قىلدى.

دېمەك، ژىلفور دانگلار ئائىلىسىنىڭ دوستى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئەنە شۇنداق ياخشى ئىشنى قىلغانىكەن، ئۇنىڭ بۇ ئىشتىن ئالدىن ۋاقىپ بولۇپ تۇرۇقلۇق ئاندرېئانىڭ ھىيلە - نەيرەڭلىرىگە يول قويغان بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. شۇنىڭ بىلەن، ژىلفورنىڭ قىلغان ئىشى بارون خانىمغا باشقىچە تەسىرىدە. كۆڭۈلدىكىدەك تۈيۈلۈشقا باشلىدى. ھالبۇكى، خانلىق مۇپەتتىش مۇشۇ ئىشى بىلەن چەكلىنىشى كېرەك. بارون خانىم ئەنە ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشىدۇ. ئۇنىڭ خىزمەتتىكى بۇرچىغا خىلاپلىق قىلىشنى تەلەپ قىلىشقا مۇمكىن بولمىغاندىمۇ، ھەر ھالدا ئىمكان قەدەر كەڭرەك يول قويۇشنى قولغا كەلتۈرىدۇ. بارون خانىم ئۆتمۈشتىن سۆز ئاچىدۇ، ئۇلار ئىككىسىنىڭ ھاياتىدىكى گۈناھلىق، ئەمما بەختلىك ئۆتكەن كۈنلىرىنى ئەسلىتىدۇ.

ژىلفور بۇ دېلونى باستۇرۇپ قويىدۇ ياكى كاۋالكانتنىڭ قېچىپ كېتىشىگە پۇرسەت يارىتىپ بېرىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ دىققەتنى باشقا تەرەپكە بۇرىۋەتسىلا بولىدۇ. شۇنداق بولغاندا، ئۇ جىنايەت ئۈستىدىن ھۆكۈم چىقىرىش بىلەن پەقەت جىنايەتچىنىڭ كۆلەڭگىسىنلا جازالايدۇ. شۇ خىيال بىلەن بارون خانىمنىڭ كۆڭلى ئىمىن تېپىپ، ئۇخلاپ قالدى.

ئۇ ئەتىسى ئەتىگەن سائەت ئونىدا ئورنىدىن تۇرۇپ، خىزمەتكار ئايالنى چاقىرماستىن، ھېچكىمگە كۆرۈنمەستىن، تۇنۇگۈنكىدەكلا ئاددىي كىينىپ، ئۆيدىن چىقتى - دە، پىرۇۋانىس كوچىسىغىچە مېڭىپ كېلىپ، بىر ھارۋىنى كىرا قىلدى ۋە ژىلفورنىڭ ئۆيىگە يەتكۈزۈپ قويۇشنى بۇيرۇدى.

بىر ئايدىن بۇيان بۇ نەس باسقان ئۆي خۇددى ۋابا كېسىللىرى سولىنىدىغان كەپىگە ئوخشاپ قالغانىدى. بىر قىسىم بۆلمىلەرنىڭ ئىشىكلىرى ئېچى - تېشىدىن قۇلۇپلانغانىدى. دېرىزە قاپقاقلىرى پەقەت ھاۋا كىرگۈزۈش ئۈچۈنلا قىسقىغىنا ۋاقىتقا ئېچىلاتتى - دە، مالاينىڭ قورقۇپ كەتكەن چىرايى ناماياں بولاتتى. ئاندىن دېرىزە خۇددى گۆر ئۈستىگە يېپىلىدىغان تۆمۈر تاختىدەك ئېتىۋېلىناتتى. شۇنىڭ بىلەن قوشنىلار بىر - بىرىگە قارىشىپ:

— خانلىق مۇپەتتىشنىڭ ئۆيىدىن بۇگۈن يەنە بىر جىنازا چىقامدۇ نېمە؟ — دەپ پىچىرلىشاتتى.

دانگلار خانىم بۇ سۈرلۈك ئۆينى كۆرگەندە تەنلىرى شۇركۈنۈپ كەتتى. ئۇ ھارۋىدىن چۈشتى ۋە تاقۇبتىلىگەن دەرۋازىنىڭ قوڭغۇرىقىنى جىرىڭلاتقاندا تىزلىرى پۈكۈلۈپ كەتتى. قوڭغۇراق خۇددى بۇ قاباھەتلىك كۆرۈنۈشنىڭ ئەكس ساداسىدەك قايغۇلۇق جىرىڭلىدى. دانگلار خانىم قوڭغۇراقنى ئۇدا ئۈچ قېتىم جىرىڭلاتقاندىن كېيىن دەرۋازىدىن پەيدا بولدى ۋە دەرۋازا

سەل ـ پەل ئېچىلدى. ئۇ بىر ئايالنى، ياخشى كىيىنگەن باي ئايالنى كۆردىيۇ، دەرۋازا يەنە بۇرۇنقىدەكلا سەل ـ پەل ئوچۇق تۇرۇۋۆەردى.

ـ دەرۋازىنى ئاچمامسىز! ـ دېدى بارون خانىم.

ـ ئالدى بىلەن سوراپ باقاي، سىز كىم بولىسىز، خانىم؟ ـ سورىدى دەرۋازىۋەن.

ـ مېنى كىم دەمسىز؟ كىملىكىمنى بىلمىسىزغۇ.

ـ بىز ھازىر ھېچكىمنى تونۇمايمىز، خانىم.

ـ ساراڭ بولۇپ قالدىڭىزمۇ نېمە! ـ دەپ خىتاب قىلدى بارون خانىم.

ـ نەدىن كەلدىڭىز؟

ـ بەك ئاشۇرۇۋەتتىڭىز!

ـ خاپا بولماڭ، خانىم، بىزگە شۇنداق يولىورۇق بېرىلگەن. ئېيتمىسىز نېمە؟

ـ دانگلار بارون خانىم. سىز مېنى 100 قېتىملارچە كۆرگەنغۇ.

ـ بەلكىم شۇنداقتۇر، خانىم. نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭىز؟

ـ بۇ نېمىدېگەن ئۆكتەملىك! مەن بۇ قىلمىقىڭىزنى ۋىلفور ئەپەندىگە ئېيتىمەن.

ـ خانىم ، بۇ ئۆكتەملىك ئەمەس، ئېھتىياتچانلىق. بۇ بەرگە پەقەت ئاۋرىنى ئەپەندىنىڭ رۇخسەت خېتى بولغانلارلا كىرەلەيدۇ ياكى جانابي خانلىق مۇپەتتىشكە مەلۇم قىلغاندىن كېيىن كىرىشكە بولىدۇ.

ـ مېنىڭ خانلىق مۇپەتتىشكە ئىشىم بار.

ـ مۇھىم ئىشمۇ؟

ـ مۇھىم ئىشىم بولمىسا، تېخىچە كەتمەي تۇرامتىم. بولدى، مانا مېنىڭ كارتوچكام، خوجايىنىڭىزغا ئەكىرىپ بېرىڭ.

ـ مەن قايتىپ چىققۇچە ساقلاپ تۇرامسىز؟

ـ ھەئە، مېڭىڭ.

دەرۋازىۋەن دانگلار خانىمنى كوچىدا قالدۇرۇپ، دەرۋازىنى ياپتى. ۋەھالەنكى، بارون خانىم ئانچە ئۇزاق كۈتمىدى. ھايال بولماي دەرۋازا ئۇ ئاران پاتقاقدەك ئېچىلدى. ئۇ ھويلىغا كىرىشى بىلەنلا دەرۋازا يەنە يېپىلدى. دەرۋازىۋەن دەرۋازىدىن كۆزىنى ئۈزمەي تۇرۇپ، يانچۇقىدىن پۈشتەكىنى چىقىرىپ چالدى. بىنانىڭ ئىشىك ئالدىدا ۋىلفورنىڭ مالىيى پەيدا بولدى.

ـ خانىم، بۇ سادىق دەرۋازىۋەننى ئەپۇ قىلغايسىز، ـ دېدى ئۇ بارون خانىمنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ـ ئۇنىڭغا شۇنداق قىلىش بۇيرۇلغان. ۋىلفور ئەپەندى شۇنداق قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى سىزگە ئېيتىپ قويۇشنى ماڭا ھاۋالە قىلدى.

ھويلىدا خۇددى شۇنداقلا ئېھتىيات چارىلىرى بىلەن كىرگۈزۈلگەن بىر سېتىقچى تۇراتتى ۋە خىزمەتكارلاردىن بىرى ئۇنىڭ مالىلىرىنى تەكشۈرۈۋاتاتتى.

بارون خانىم بىنا ئالدىدىكى پەلەمپەيگە چىقتى. ئۇ ئۆز ئەتراپىدىكى بۇنداق نادامەتلىك كەيپىياتنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭمۇ ھەسرىتىنىڭ ئېشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى ۋە مالاينىڭ قاتتىق نازارىتى ئاستىدا خانلىق مۇپەتتىشنىڭ ئىشخانىسىغا كىردى.

دانگلار خانىم ئۆزىنى بۇ يەرگە كېلىشكە مەجبۇر قىلغان ئىش بىلەن ھەرقانچە بېشى قاتقان بولسىمۇ، مالايلارنىڭ بۇنداق ھۇرمەتسىزلىكىدىن شۇ قەدەر غەزەپلەنگەنىدىكى، گېپىنى شىكايەتتىن باشلىدى. ھالبۇكى، ۋىلفور بېشىنى ئاستا كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭغا شۇنچىلىك غەمكىن كۆلۈمسىرەش بىلەن قارىدىكى، ئۇنىڭ شىكايەتلىرى ئېچىلغان ئاغزىدىن چىقىپ بولماي ئۆزۈلۈپ قالدى.

— مالايلىرىمنىڭ بۇنداق قورقۇپ كەتكەنلىكىنى ئەپۇ قىلىڭ. مەن ئۇلارنى ئەيىبكە بۇيرۇيالمايمەن. ئۇلارنىڭ ئۈستىگە گۇمان چۈشكەنلىكتىن، ئۇلار ئۆزلىرىمۇ گۇمانخور بولۇپ كېتىپتۇ.

دانگلار خانىم كىشىلەر ئارىسىدا ژىلفورنىڭ ئۆيىنى قورقۇنچ باسقانلىقى ھەققىدىكى تۈرلۈك مىش - مىش گەپلەرنى ئاڭلىغانىدى، لېكىن بۇنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرمىگەن بولسا، بۇنىڭغا ئىشەنمىگەن بولاتتى.

— قارىغاندا، سىزنىڭمۇ كۆڭلىڭىز پاراكەندە ئىكەن - دە؟ — سورىدى ئۇ.

— شۇنداق، خانىم، — دەپ جاۋاب بەردى خانلىق مۇپەتتىش.

— ماڭا ئېچىڭىز ئاغرىمدۇ؟

— بەك ئېچىم ئاغرىيدۇ، خانىم.

— نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى بىلەمسىز؟

— ئۆيىڭىزدە يۈز بەرگەن ئىش توغرۇلۇق سۆزلەشكىلى كەلگەنسىز؟

— بۇ بەكمۇ چوڭ بەختسىزلىك بولدى، تەقسىر.

— كېلىشمەسلىك بولدى.

— كېلىشمەسلىك! — دەپ خىتاب قىلدى بارون خانىم.

— خانىم، — دېدى خانلىق مۇپەتتىش خاتىرجەملىك بىلەن، — مەن ئەمدى پەقەت ئورنىغا كەلتۈرۈشكە بولمايدىغان ئىشنىلا بەختسىزلىك دەپ ئاتايمەن.

— بۇ ئىشنى ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ دەپ ئويلامسىز؟

— ھەر قانداق ئىش ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ، خانىم. قىزىڭىز بۈگۈن بولمىسا ئەتە، ئەتە بولمىسا بىر ھەپتىدىن كېيىن ئەرگە تېگىدۇ. ئېرىنى خانىمزىنىڭ يىگىتىگە كەلسەك، سىزنى ئۇنىڭغا ئانچە ئېچىنىپ كەتمىدى دەپ ئويلايمەن.

دانگلار خانىم بۇنداق مەسئىرىسىمان خاتىرجەملىكتىن ئەجەبلەنگەن ھالدا ژىلفورغا قارىدى.

— مەن دوستۇمنىڭ ئالدىدا تۇرۇۋاتامدىم؟ — دەپ سورىدى ئۇ ئەمكىن. لېكىن ئىززىتىنى ساقلىغان قىياپەتتە.

— شۇنداق، بۇنى ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، — دېدى ژىلفور ۋە ئۇنىڭ يۈزىگە يېنىككىنە قىزىللىق يۈگۈردى.

دەرۋەقە، بۇ كېچىللىك سۆزى ئۇلارنى شۇ تاپتا بىسەرەمجان قىلىۋاتقان ۋەقەلەردىن باشقىچە ئىشلارنى ئەسلىتەتتى.

— ئۇنداق بولسا سەممىيەك بولۇڭ، قەدىرلىك ژىلفور، — دېدى بارون خانىم، — ماڭا سوتچىدەك ئەمەس، دوستۇمدەك گەپ قىلىڭ. بېشىمغا كۈن چۈشكەن شارائىتتا مېنى خۇشال بولۇشقا دەۋەت قىلماڭ.

ژىلفور تەزىم قىلدى.

— ئاخىرقى ئۈچ ئايدىن بۇيان مەجەزىم ئۆزگىرىپ قاپتۇ، خانىم، — دېدى ئۇ، — بەختسىزلىك ھەققىدە گەپ ئاڭلىسام، ئۆزۈمنىڭ بەختسىزلىكلىرىم دىلىمغا چۈشىدۇ. كۆڭلۈمدە ئىختىيارسىز ھالدا سېلىشتۇرما پەيدا بولىدۇ. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ بەختسىزلىكلىرىمگە سېلىشتۇرغاندا سىزنىڭ بەختسىزلىكىڭىز ماڭا ئادەتتىكى بىر كېلىشمەسلىكتەك تۇيۇلىدۇ. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ پاجىئەلىك ئەھۋالىمغا سېلىشتۇرغاندا سىزنىڭ ئەھۋالىڭىز بەك ياخشىدەك تۇيۇلىدۇ. بىراق، بۇنداق دېسەم خاپا بولىدىكەنسىز. شۇڭا، بۇ گەپنى قويايلى. ھە، بايا نېمە دېگەنىدىڭىز، خانىم؟

— دوستۇم، ھېلىقى ئالدامچىنىڭ ئاقىۋىتى قانداق بولىدىغانلىقىنى ئۇققىلى كەلدىم، — دېدى بارون خانىم.

— ئالدامچى؟ — دەپ تەكرارلىدى ژىلفور، — سىز بەزى گەپلەرنى قەستەن مۇبالىغىلاشتۇرۇپ، بەزى گەپلەرنى قەستەن

گىچكلىتىپ سۆزلەيدىكەنسىز. خاتالاشتىڭىز، خانىم. ئاندرېئا كاۋالكانتى ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، ببنېدېتتو ئالدامچىمۇ؟ ياق، ببنېدېتتو ھەقمقمي قاتىل.

— تەقسىر، سۆزۈمنى بۇنداق تۈزەتكىنىڭىزگە قارشى ئەمەس مەن. لېكىن سىز ئۇ بەدبەختنى قانچىكى قاتتىق جازالىسىڭىز، بۇنىڭ بىزنىڭ ئائىلىمىزگە بولىدىغان يامان تەسىرىمۇ شۇنچە كۆچلۈك بولىدۇ. مەلۇم ۋاقىت ئۆتكىچە ئۇنىڭ ئىشنى چەتكە قايرىپ قويۇپ تۇرۇڭ، ئۇنىڭ پېيىگە چۈشمەڭ، ئۇ قېچىپ كەتسۇن.

— كېچىكىپ قالدىڭىز، خانىم. مەن بۇيرۇق چۈشۈرۈپ بولدۇم.

— ئەمىسە، ئۇ قولغا ئېلىنسا ... ئۇنى قولغا چۈشىدۇ دەپ ئويلامسىز؟

— شۇنداق بولۇشنى ئۈمىد قىلىمەن.

— ئەگەر ئۇ تۇتۇلسا (مەن ھازىر تۈرمىلەر توشۇپ كەتتى دەپ ئاڭلىدىم) ئۇنى تۈرمىدە قالدۇرۇپ قويۇڭ.

خانلىق مۇپەتتىش بېشىنى چايقىدى.

— ھېچبولمىغاندا قەزىم توي قىلىپ بولغۇچە ئۇنى تۈرمىدە تۇتۇپ تۇرۇڭ! — دېدى يەنە بارون خانىم.

— مۇمكىن ئەمەس، خانىم، قانۇنىنىڭ ئۆز تۈزۈمى بولىدۇ.

— ھەتتا مەن ئۈچۈنمۇ شۇنداقمۇ؟ — دېدى بارون خانىم چاقچاق ئارىلاش جىددىيلىك بىلەن.

— ھەرقانداق ئادەم ئۈچۈن، — دېدى ۋىلفور، — مەن ئۈچۈنمۇ، باشقىلار ئۈچۈنمۇ.

— شۇنداق ... — دېدى بارون خانىم، لېكىن بۇ خىتابنىڭ مەنىسىنى سۆز بىلەن ئىپادىلىمىدى.

ۋىلفور ئۇنىڭغا سىناق نەزىرى بىلەن قارىدى.

نېمە دېمەكچى بولغىنىڭىزنى چۈشەندىم، — دېدى ئۇ، — سىز ھازىر شەھەر ئىچىدە تارقىلىپ يۈرۈۋاتقان قاباھەتلىك گەپ ـ چۆچەكلەرنى، ئۇچ ئايدىن بېرى ئۆيۈمنى مۇسىبەت ئىچىدە تۇتۇپ تۇرۇۋاتقان ئۆلۈمنى،ۋالېنتىنانى ئۆز ئىلكىگە ئېلىشقا تاس قالغان ئۆلۈمنى تىلغا ئالماقچى بولۇۋاتىسىز. بۇ تاسادىپىي ئۆلۈم ئەمەس دېمەكچى بولۇۋاتىسىز.

— مەن بۇنى ئويلىمىدىم، — دانگلار خانىم ئالدىراپ سۆز قىستۇردى.

— ياق، سىز شۇنى ئويلىدىڭىز، خانىم. شۇنداق ئويلىشىڭىز توغرا، چۈنكى شۇنى ئويلىماسلىقىڭىز مۇمكىن ئەمەس؛ «ئەي جىنايەتچىلەرنى جازالىغۇچى، ئۆز ئەتراپىڭدا يۈز بېرىۋاتقان جىنايەتلەر نېمە ئۈچۈن سۈرۈشتە قىلىنمايدۇ؟» دەپ ئويلىماسلىقىڭىز مۇمكىن ئەمەس.

بارون خانىم تاتىرىپ كەتتى.

— سىز شۇلارنى ئويلىدىڭىزغۇ دەيمەن، خانىم؟

— ھەئە، راست.

— مەن جاۋاب بېرەي.

ۋىلفور كرېسلوسنى دانگلار خانىمنىڭ ئورۇندۇقىغا يېقىنراق سۈرۈپ كەلدى. ئاندىن، ئىككى قولى بىلەن يېزىق ئۈستىلىگە تايىنىپ ئولتۇرۇپ بوغۇق ئاۋازدا سۆزلىدى:

— ئۇ جىنايەتچىلەر ھازىرچە جازالانمىدى، چۈنكى جىنايەتچىلەرنىڭ كىم ئىكەنلىكى تېخى مەلۇم ئەمەس. بۇ ئىشتا ئالدىراڭغۇلۇق قىلىنسا، گۇناھسىز ئادەملەر زىيانكەشلىككە ئۇچراپ قېلىشى مۇمكىن. لېكىن بۇ جىنايەتچىلەر ئاشكارىلانغان ھامان (ۋىلفور شىرەنىڭ ئۈدۈلىدا ئېسىقلىق تۇرغان يوغان كرېستقا قولىنى ئۇزاتتى)، ئۇلار ئاشكارىلانغان ھامان، — دەپ تەكرارلىدى ئۇ، — قادىر خۇدانىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى

كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلار ئۆلىدۇ! بۇ قەسەمگە چوقۇم ئەمەل قىلىمەن. مەن ئالدىڭىزدا مۇشۇنداق قەسەم قىلغانىدىن كېيىنمۇ سىز يەنە ھېلىقى مۇناپىققا رەھىم قىلىشىڭىزنى سورامسىز؟

— بىراق، تەقسىر، — دېدى دانگلار خانىم، — خەقنىڭ دېگىنىدەك، ئۇنىڭ **جنايىتى** شۇنچە ئېغىرمۇ؟

— ئۇنىڭ دېلوسى **مۇنداق**: بېنېدىكتو 16 يېشىدا **ساختا پۇل** ياسىغانلىقى ئۈچۈن بەش يىللىق قامىقى جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغان. كۆردىڭىزمۇ، ئۇ كىچىك بولسىمۇ، قولىدىن ئىش كېلىدىغان نېمە. كېيىن ئۇ قاچتى، ئاندىن ئادەم ئۆلتۈردى.

— بۇ بەدبەخت ... ئۇ زادى كىم ئۆزى؟

— كىم بىلسۇن! سەرگەردان، كورسىكانلىق.

— ئۇنى تونۇيدىغان ئادەم چىقمىدىمۇ؟

— چىقمىدى. ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كىم ئىكەنلىكى نامەلۇم.

— ھېلىقى لۇككىدىن كەلگەن كىشىچۇ؟

— ئۇمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش بىر ئالدامچى، بەلكىم شېرىكى بولۇشى مۇمكىن.

بارون خانىم يالۇرغان سىياقتا قوللىرىنى كۆكسىگە قويدى.

— ۋىلفور! — دېدى ئۇ يۇمشاق ۋە مەنىلىك ئاھاڭدا.

— خۇدا ھەققى، خانىم، — دېدى خانلىق مۇپەتتىش قەتئىيلىك بىلەن، — ماڭا ھەرگىزمۇ گۇناھكارغا رەھىم قىلىش تەلىپىنى قويماڭ! مەن كىم؟ مەن قانۇن. قانۇندا سىزنىڭ ھەرىتىڭىزنى كۆرىدىغان كۆز بولسۇنمۇ؟ قانۇندا سىزنىڭ يېقىملىق ئاۋازىڭىزنى ئاڭلايدىغان قۇلاق بولسۇنمۇ؟ قانۇندا سىزنىڭ شېرىن ئەسلىمىلىرىڭىزگە ئىنكاس قايتۇرىدىغان ھېسسىيات

بولسۇنمۇ؟ ياق، خانىم؛ قانۇن پەقەت بۇيرۇق چۈشۈرۈشىلا بىلىدۇ. قانۇن بۇيرۇق چۈشۈرگەنده زەربه بېرىلىدۇ. سىز مېنى قانۇن توپلىمى ئەمەس، بەلكى بىر تىرىك جان، كىتاب ئەمەس ئادەم دېيىشىڭىز مۇمكىن. خانىم، سىز ماڭا قاراپ بېقىڭ، مېنىڭ ئەتراپىمدىكىلەرگە قاراپ بېقىڭ. كىشىلەر مېنى ئۆز قېرىندىشىمدەك كۆردىمۇ؟ ئۇلار مېنى ياخشى كۆردىمۇ؟ ماڭا ئىچىنى ئاغرىتتىمۇ؟ ۋىلفورغا شاپائەت قىلغان ئادەم بارمۇ؟ **يوق، يەنە** ئېيتىمەن، يوق! ئۇلار مېنى ئۆچ كۆردىدۇ، ئەزەلدىن **ئۆچ كۆردىدۇ!**

سىز بىر ئايال، خۇددى سۇ پەرىسىدەك كىشىنى مەھلىيا قىلغۇچى كۆزلىرىڭىز بىلەن ماڭا قاراپ ئولتۇرىسىز. بۇ كۆزلىرىڭىز يۈزۈمنى قىزارتىدىغان ئىشلارنى ئېسىمگە سالىدۇ. شۇنداق، سىز بىلىدىغان ئاشۇ ئىشلار ۋە يەنە باشقا ئىشلار يۈزۈمنى قىزارتىدۇ. مېنىڭ گۇناھىم بار، بەلكى گۇناھىم باشقىلارنىڭكىدىن ئېغىرراق بولۇشى مۇمكىن. لېكىن مەن كىشىلەرنىڭ يىرىكلىق جاراھىتىنى تېپىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرىمەن، **شۇ** جاراھەتنى تاپماي قويمايمەن. ئىنسانلار ئاجىزلىقىنىڭ **ياكى** يامانلىقىنىڭ ئاشۇ بەلگىسىنى تاپقاندا خۇشال بولىمەن، **يايراپ** كېتىمەن! چۈنكى مېنىڭ قولۇمدىن جازا تارتقان ھەر **بىر** ئادەم، ھەر بىر جىنايەتچى مېنىڭ نەزەرىمده بىر جانلىق دەلىل بولۇپ قالىدۇ، ئۆزۈمنىڭ يىرگىنىشلىكتىن مۇستەسنا ئەمەس ئىكەنلىكىمنىڭ دەلىلى بولۇپ قالىدۇ! خانىم، ھەممە كىشىلەر ياۋۇز كېلىدۇ. شۇنى ئىسپاتلاپ، ياۋۇزلارنى جازالاشىمىز كېرەك.

ۋىلفور ئاخىرقى سۆزلىرىنى ئۆزىنى تۇتالمىغان ھالدا، قەھرى ـ غەزىپى بىلەن ئېيتتى.

— بىراق، سىز ھېلىقى يىگىتنى سەرگەردان، يېتىم، ئىگە-

چاقسى يوق دېگەنىدىڭىزغۇ؟ — دېدى دانگلار خانىم ئۇنى يۇمشىتىشقا ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئۇرۇنۇپ.

— شۇنداق بولسا تېخىمۇ ياخشى. ئۇنىڭ كەينىدىن يىغلاپ قالىدىغان ئادەم بولماسلىقى ئۈچۈن خۇدا ئۇنى شۇنداق ياراتقان.

— ئاجىزغا ھۇجۇم قىلمۇاتىسىز. تەقسىر.

— قاتىل ئاجىزمۇ؟

— ئۇنىڭ شەرمەندە بولۇشى مېنىڭ ئائىلەمگە داغ چۈشۈرىدۇ.

— مېنىڭ ئائىلەمگىمۇ ئۆلۈمنىڭ تامغىسى بېسىلدىغۇ.

— سىز بەك شەپقەتسىز ئىكەنسىز، — دېدى بارون خانىم، — يادىڭىزدا بولسۇن، باشقىلارمۇسىزگە شەپقەتسىز بولىدۇ.

— مەيلى، — دېدى ۋىلفور تەھدىت سالغان قىياپەتتە قوللىرىنى يۇقىرىغا كۆتۈرۈپ.

— ھېچبولمىغاندا، ئۇ بىچارىنىڭ دىلوسىنى كېلەر قېتىملىق سوت يىغىنىغا قالدۇرۇپ قويۇڭ. بەش - ئالتە ئاي ئۆتۈپ كەتسە، بۇ ئىشلارمۇ ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ.

— ياق، — دېدى ۋىلفور، — يەنە بەش كۈن قالدى. تەرگاۋ تاماملاندى. قالغان ئىشلارغا بەش كۈن يېتىدۇ. خانىم، مەنمۇ بىر ئىش بىلەن بەنت بولۇپ، خاپىلىقمىنى ئۇنتۇشۇم كېرەك. مەن بىر ئىشقا تۇتۇش قىلسام، كېچە - كۈندۈز ئىشلەيمەن. شۇنىڭ بىلەن، ھەممە خاپىلىقلىرىم ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ. شۇنداق چاغلاردا ئۆزۈمنى خۇددى ئۆلۈكلەردەك بەختلىك ھېس قىلىمەن. قايغۇرۇپ ئولتۇرغاندىن شۇنداق بولغىنى ياخشى.

— ئۇ بوقلىپ كەتتىغۇ. ئۇنىڭ قېچىپ كېتىشىگە يول قويۇڭ. رەھىملىك بولۇشنىڭ ئەڭ ئوڭاي ئۇسۇلى ھەربىكەت قىلماسلىق.

— سىزگە دېدىمغۇ، ئەمدى بولمايدۇ. بۈگۈن سەھەردىلا تېلېگىراف ئارقىلىق بۈيرۇق تارقىتىلدى. ھازىر ...

— تەقسىر، — دېدى مەھرەم ئۆيگە كىرىپ، — ئىچكى ئىشلار ۋازارىتىدىن خەت كەلدى.

ۋىلفور لىپاپنى تولىغا ئېلىپ، دەرھال ئاچتى. دانگلار خانىم قورقۇپ، تىترەپ كەتتى، ۋىلفور خۇشاللىقىدىن قىسقىنا پاتماي قالدى.

— قولغا چۈشۈپتۇ! — دەپ خىتاب قىلدى ۋىلفور، — كومېپىندا تۇتۇلۇپتۇ. ئىش تامام.

دانگلار خانىم ئورنىدىن تۇردى. ئۇنىڭ يۈزى تامدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى.

— خەير - خوش، تەقسىر، — دېدى ئۇ سوغۇق ئاھاڭدا.

— خوش، خانىم، — دېدى خانلىق مۇپەتتىش ۋە ئۇنى خۇرسەنلىك بىلەن ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ قويدى. ئاندىن ئىش ئۈستىلىنىڭ يېنىغا قايتىپ كەلدى.

— ياخشى! — دېدى ئۇ ۋە ئالقىنى بىلەن خەتنى ئۇرۇپ قويدى، — يالغان پۇل ياسىغانلىق، ئۇچ قېتىملىق ئوغرىلىق، ئىككى قېتىم ئوت قويغانلىق ئىشلىرىنىڭ ئىسپاتى مەندە بار. پەقەت قاتىللىق قىلمىشلا قالغاندى. مانا ئەمدى ئۇمۇ بار بولدى. ئۇچۇق سوت قالتىس مۇۋەپپەقىيەتلىك بولىدىغان بولدى.

ئون يەتتىنچى باب

كۆرۈنۈش

خانلىق مۇپەتتىشنىڭ دانگلار خانىمغا ئېيتقىنىدەك، ۋالېنتىنا تېخىچە كېسەلدىن قوپالمىغانىدى. ئۇ ماغدۇرسىزلىنىپ، ئورۇن تۆتۈپ يېتىپ قالغانىدى. ئېژېننىڭ قېچىپ كەتكەنلىكى، ئاندرېئا كاۋالكانتىنىڭ، توغرىسىنى ئېيتقاندا، بېنېدېتتونىڭ قولغا ئېلىنغانلىقى ۋە ئۇنىڭ قاتىللىقتا ئەيىبلەنگەنلىكى ھەققىدىكى خەۋەرنى ئۇ ۋىلفور خانىمدىن ئاڭلىدى. لېكىن، ۋالېنتىنا شۇنچىلىك ئاجىزلاپ كەتكەنىدىكى، بۇ گەپلەر ئۇنىڭغا ھېچقانچە تەسىر قىلمىدى.

ئۇنىڭ مېڭىسىگە غەلىتە خىياللار كىرەتتى، كۆز ئالدىدىن باش ـ ئايىغى يوق كۆرۈنۈشلەر ئۆتۈپ تۇراتتى.

كۈندۈزى نۇئارتىپ بولغانلىقتىن ۋالېنتىنا ئۆزىنى خېلى يېنىك ھېس قىلاتتى. نۇئارتىپ ئۆزىنىڭ كرېسلوسىنى نەۋرە قىزىنىڭ ھۇجرىسىغا ئەكىرىپ قويۇشنى تەلەپ قىلاتتى ۋە بىمارـدىن ئاتىلىق نەزەرىنى ئۈزمەي، كۈن بويى شۇ يەردە ئولتۇراتتى. ۋىلفور سوتتىن قايتىپ كېلىپ، بىرەر ـ ئىككى سائەتكىچە ئاتىسى بىلەن قىزىنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى.

كەچ سائەت ئالتىدە ۋىلفور ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىغا چىقىپ كېتەتتى. سائەت سەككىزدە ئاۋرىنىيى كېلەتتى. ئۇ ۋالېنتىنانىڭ كېچىدە ئىچىدىغان دورىسىنى شەخسەن ئۆزى ئېلىپ كېلەتتى،

شۇنىدىن كېيىن نۇئارتىپنى يەنە قايتۇرۇپ ئېلىپ چىقىپ كېتىشەتتى.

ھەممىسىدىن كېيىن، دوختۇر ئۆزى بەلگىلىگەن سېسترا كېلىەتتى ۋە سائەت ئون ياكى ئون بىرلەردە، يەنى ۋالېنتىنا ئۇخلاپ قالغاندا چىقىپ كېتەتتى. ئۇ قايتىشتا ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىنىڭ ئاچقۇچىنى شەخسەن ۋىلفورغا تاپشۇراتتى. شۇڭا، بىمار ياتقان ئۆيگە پەقەت ۋىلفور خانىمنىڭ ياكى كېچىك ئېدۇئارنىڭ ھۇجرىسى ئارقىلىقلا كىرىشكە بولاتتى.

ھەر كۈنى ئەتىگەنده موررېل نۇئارتىپ بىلەن كۆرۈشۈپ، ۋالېنتىنانىڭ سالامەتلىك ئەھۋالىنى سورايتتى. ئەجەبا، ئۇ كۈندىن ـ كۈنگە خاتىرجەم بولۇپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ۋالېنتىنا ئۆزىمۇ، گەرچە ئۇ تېخىچىلا ئەسەبىيلىرى نازۇكلاشقان ھالەتته بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە ئوڭشىلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلاتتى. دەرۋەقە، موررېل ئۆزىنى يوقاتقان ھالدا مونتې ـ كرىستونىڭ ئالدىغا بارغاندا، ئۇ ئەگەر ۋالېنتىنا ئىككى سائەتكىچە ئۆلمىسە ساقىيىپ كېتىدۇ دېگەن ئەمەسمىدى؟ مانا، تۆت كۈن ئۆتۈپ كەتتى، ۋالېنتىنا ئۆلمىدى.

بىز تىلغا ئالغاندەك، ئەسەبىيلەرنىڭ ئاجىزلىشىشى ۋالېنتىنا ـ غا ئۇخلىغاندىمۇ ئارام بەرمەيتتى. توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئۇ كېچىلىرى چالا ئۇيقۇدا مەستخوش بولۇپ ياتاتتى. شۇنداق چاغلاردا نۇنددىكى جىمجىتلىقتا، مەش ئۇستىدىكى گەج قالپاقلىق چىراغنىڭ غۇۋا يورۇقىدا ئۇنىڭ ئالدىدىن ئىستېمنىڭ غايىبانە قانا تلىرى ئۇچۇرۇپ، لەپەكشتىپ تۇرىدىغان تۇرلۇك كۆلەڭگىلەر كۆرۈنۈپ ئۆتۈشكە باشلايتتى. تۇرۇپلا، كۆزلىرى ئۆچمەنلىك بىلەن چاقناپ تۇرغان ئۆگەي ئانىسى، بىر تۇرۇپ، ئۇنىڭغا قوللىرىنى ئۇزىتىپ كېلىۋاتقان موررېل، يەنە بىر تۇرۇپ، گراف مونتې ـ كرىستوەك يات ئادەملەر گويا كى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا

ناماياں بولاتتى. ھەتتا ئۆي ئىچىدىكى ئەرسە ـ كىرەكلەرمۇ جۆيلۇۋاتقاندەك. جانلىنىپ، چايقىلىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ كېتەتتى. تۇن سائەت ئۇچلەرگىچە شۇنداق بولاتتى. ئاندىن ئۇ قاتتىق ئۇيقۇغا كېتەتتى ـ دە، تاڭ ئاتقۇچە ئويغانمايتتى.

ۋالېنتىنا ئېرىنىڭ قاچقانلىقى ۋە بېنىدېتتونىڭ قولغا ئېلىنغانلىقىنى ئاڭلىغان كۈنى كەچتە ۋېلفور، ئاۋرىنيې ۋە نۇئارتيېلار چىقىپ كېتىپ، فىلىپ رۇل چېركاۋنىڭ سائىتى 11 گە جاڭ ئۇرغاندىن كېيىن سېترا مەخسۇس تەيىارلانغان ئىچىملىكنى بىمار قىزنىڭ يېنىغا قويۇپ، ئىشكنى تاقىدى ـ دە، ئاشخانىغا چىقىپ كەتتى. ئۇ يەردە ئۇ ئۇچ ئايدىن بۇيان خانلىق مۇپەتتىشنىڭ خىزمەتكارلىرىنى ھاياجانغا سېلىۋاتقان قاباھەتلىك ۋەقەلەرنىڭ ھېكايىسىنى تەنلىرى شۇركۈنگەن ھالدا ئاڭلاپ ئولتۇردى. شۇ ئەسنادا ۋالېنتىنانىڭ ئىشكى چىڭ تاقالغان ھۇجرىسىدا كۆتۈلمىگەن بىر ۋەقە يۈز بەردى.

سېترا چىقىپ كېتىپ، ئۇن مىنۇت ئۆتتى. ھەر تۈندە قوزغىلىدىغان ئىستېما ۋالېنتىنانى ئاۋارە قىلىۋاتقىنىغا بىر سائەت بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ئۆز ـ ئۆزىنى باشقۇرالمايدىغان ھالەتتە ئىدى. كۆز ئالدىدا يەنە ھېلىقىدەك تۇرلۇك خىيالىي كۆرۈنۈشلەر پەيدا بولۇشقا باشلىدى.

ئۇشتۇمتۇت، پىلىلداپ تۇرغان چىراغنىڭ غۇۋا يورۇقىدا ۋالېنتىنا مەشنىڭ يېنىدىكى ئويۇق ئىچىگە ئورۇنلاشتۇرۇلغان كىتاب ئىشكاپىنىڭ ئاستا ئېچىلغانلىقىنى كۆرگەندەك بولدى. باشقا ۋاقىتتا بولسا، ۋالېنتىنا دەرھال قوڭغۇراقنى جىرىڭلىتىپ، ئادەم چاقىرغان بولاتتى، لېكىن ئۇ ھازىر مەستخوش ھالەتتىكىچالا ئۇيقۇدا بولۇپ، ھېچنېمىگە ئەجەبلەنمەيتتى. ئۇ، كۆزىگە كۆرۈنۈۋاتقان ھەممە نەرسىنى قارا باسقانلىق دەپ

چۈشىنەتتى. دېمىسمۇ، قۇياشنىڭ دەسلەپكى نۇرلىرى چۈشۈشى بىلەنلا بۇ تۈندىكى كۆرۈنۈشلەرنىڭ ئىزىمۇ قالمايتتى.

ئىشكاپ ئىچىدىن بىر ئادەم چىقتى. ۋالېنتىنا ئىستېمىسى قوزغالغاندىكى كۆرۈنۈشلەرگە كۆنۈپ كەتكەنبولغاچقا، قورقمىدى. ئۇ پەقەت موررېلنى كۆرۈش ئۈمىدىدە كۆزلىرىنى يوغان ئاچتى. كۆرۈنگەن گەۋدە كارىۋاتنىڭ يېنىغا كېلىپ توختىدى ۋە قۇلاق سالدى. شۇ ئەسنادا چىراغنىڭ نۇرى بۇ تۈندىكى مېھمانىنىڭ يۈزىنى غىل ـ پال يورۇتۇپ ئۆتتى.

ـــ ياق، ئۇ ئەمەس ئىكەن، ـــ دەپ پىچىرلىدى قىز.

ئۇ، چۈش كۆرۈۋاتىمەن دەپ ئويلاپ، بۇ ئادەمنىڭ غايىب بولۇشىنى ياكى باشقا ئادەمنىڭ قىياپىتىگە ئۆزگىرىشىنى كۈتۈپ ياتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ باقتى ۋە تومۇرىنىڭ تېز ـ تېز سوقۇۋاتقانلىقىنى سېزىپ، دوربلىق ئىچىملىكتىن بىر ئاز ئىچىۋالسا، بۇنداق بىزار قىلغۇچى كۆرۈنۈشلەرنىڭ غايىب بولىدىغانلىقىنى ئەسلىدى. دوختۇر تەيىارلاپ بەرگەن بۇ ئىچىملىكنى ئىستېمىنى پەسلىتىپ، مېڭىنى سەگىتەتتى. ئۇ ھەر قېتىم بۇ ئىچىملىكنى ئىچكەندە مەلۇم ۋاقىتقىچە يېنىكلەپ قالاتتى.

ۋالېنتىنا ئەينەك تەختسىگە قويۇلغان ئىستاكانىنى ئېلىش ئۈچۈن ماغدۇرسىزلىقتىن تىترەپ تۇرغان قولىنى ئۇزاتتى. بۇ چاغدا ھېلىقى كۆرۈنگەن گەۋدە ئىتتىك چامداپ، كارىۋاتقا شۇنچە يېقىن كەلدىكى، ۋالېنتىنا ئۇنىڭ تىنىقلىنى، ھەتتا ئۆزىنىڭ قولىغا ئۇنىڭ قولىنىڭ تەگكەنلىكىنى سەزدى.

ۋالېنتىناغا كۆرۈنگەن كۆرۈنۈشلەر تېخى ھېچقاچان ئەمەلىيەتكە بۇنداق ئۇيغۇنلاشقان ئەمەس ئىدى. ئۇ، بۇنىڭ چۈش ئەمەس ئىكەنلىكىنى چۈشىنىشكە باشلىدى ۋە تەنلىرى شۇركۈنۈپ كەتتى. ھېلىقى قول ئۇنىڭ ئۆزىتىلغان قولىنى

توسۇۋالدى. ۋالېنتىنا قولىنى ئاستا تارتىۋالدى. ئۇ، ئاشۇ گەۋدىدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ ياتاتتى. ھالبۇكى، بۇ كۆرۈنۈش ئۇنىڭ قورقۇتمىدى، ئەكسىچە، نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنىڭ ئىشەنچسىنى قوزغىدى. ھېلىقى گەۋدە ئىستاكانىنى قولىغا ئېلىپ چىراغنىڭ يېنىغا باردى ۋە خۇددى ئىچىملىكنىڭ سۈزۈكلۈكى ۋە تازىلىقىنى تەكشۈرگەندەك، ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قاردى. لېكىن بۇنداق يۈزەكى تەكشۈرۈش قانائەتلىنەرلىك بولمىسا كېرەك. ئۇ ئادەم ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئۇ كۆرۈنگەن گەۋدە گىلەم ئۈستىدە ھېچقانداق شەپە چىقارماستىن ھەرىكەت قىلىپ، سۈيۈق دورىنى قوشۇققا ئازراق ئېلىپ، تەمىنى تېتىپ باقتى.

ۋالېنتىنا بۇ ئىشلارغا ئىنتايىن ئەجەبلەنگەن ھالدا قاراپ ياتاتتى. ئۇ يەنىلا بۇ كۆرۈنۈش ھازىر غايىب بولۇپ، ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا بىر كۆرۈنۈش پەيدا بولىدۇ دەپ ئويلايتتى. لېكىن سىرلىق مېھمان كۆلەڭگىدەك يوقاپ كېتىش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ئىستاكانىنى ئۇزاتتى ۋە ھاياجانلىق ئاۋازى بىلەن:

— ئەمدى ئىچسىڭىز بولىدۇ، — دېدى.

ۋالېنتىنا چۆچۈپ كەتتى. بۇنداق خىيالىي كۆرۈنۈشلەرنىڭ ئۇنىڭغا تېرىك ئادەمدەك گەپ قىلىشى تۇنجى قېتىم ئىدى. ئۇ ۋارقىراشقا تەمشەلدى. ھېلىقى ئادەم «جىم بولۇڭ!» دېگەنىنى ئېپادىلەپ، بىر بارمىقىنى لەۋلىرىگە قويدى.

— گراف مونتې-كرىستو! — دەپ پىچىرلىدى قىز.

قىزنىڭ كۆزلىرىدە ئەكس ئەتكەن قورقۇنچ ئالامىتى، قوللىرىنىڭ تىترىشى ۋە يوتقانىنى ئالدىراپ يېپىۋېلىشىدىن ئۇنىڭ ئاخىرقى گۇمانلىرى تارقىلىپ، ئەمەلىيەتكە ئورۇن بەرگەنلىكى روشەنىدى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، بۇنداق كەچكى مەزگىلدە ئۇنىڭ ھۇجرىسىدا مونتې-كرىستونىڭ تۇرغانلىقى،

ئۇنىڭ سىرلىق، فانتاستىكلىق، چۈشەنگىلى بولمايدىغان ھالدا تام ئارقىسىدىن پەيدا بولۇشى قىزنىڭ قىزىپ تۇرغان مېڭىسىنى تېخىمۇ قايمۇقتۇراتتى.

— قورقماڭ، ۋارقىرىماڭ، — دېدى گراف، — قەلبىڭىزدە گۇمانىڭ سايىسىمۇ، ئەندىشىڭىز ئۇچقۇنىمۇ قالمىسۇن. سىزنىڭ ئالدىڭىزدا تۇرغان كىشى خىيالىي كۆرۈنۈش ئەمەس، بەلكى ئەڭ مېھرىبان ئاتا، ئەڭ سەممىي دوست.

ۋالېنتىنا گەپ قىلمىدى. بۇ ئاۋاز ئۇنىڭ ئالدىدا تۇرغان گەۋدىنىڭ تېرىك ئادەم ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايتتى. ئۇ شۇنداق قورقۇپ كەتتىكى، بۇ ئاۋازغا ئۆزىنىڭ ئاۋازىنى قوشۇشقا جۈرئەت قىلالمايتتى. لېكىن ئۇنىڭ قورقۇنچ ئىچىدە يوغان ئېچىلغان كۆزلىرى گويياكى «ئەگەر نېمىتىڭىز ياخشى بولسا، بۇ يەرگە نېمە ئۈچۈن كىردىڭىز؟» دەۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

مونتې-كرىستو ئۆزىنىڭ تەڭداشسىز سەزگۈرلۈكى بىلەن قىزنىڭ كۆڭلىدىكىنى دەرھال چۈشەندى.

— گېپىمنى ئاڭلاڭ، — دېدى ئۇ، — ماڭا قاراڭ. قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىمگە، ئاددەتتىكىدىن بەكرەك ئاقىرىپ كەتكەن يۈزۈمگە قاراڭ. مەن تۆت كېچە ئۇدا كۆز يۇممىدىم. تۆت كېچە بولدى، سىزنى كۆزەت قىلىۋاتىمەن، بىزنىڭ ماكسىملىئانىمىز ئۈچۈن سىزنى قوغداۋاتىمەن.

خۇشاللىقتىن بىمار قىزنىڭ مەڭزلىرىگە قىزىللىق يۈگۈردى. گراف تىلغا ئالغان ئىسىم ئىشەنمەسلىكىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى كۆلەڭگىسىنى يوققا چىقاردى.

— ماكسىملىئان ... — دېدى ۋالېنتىنا ۋە خۇددى بۇ ئىسىمنىڭ لەززىتىدىن ھۇزۇرلانغاندەك يەنە تەكرارلىدى، — ماكسىملىئان! بۇ گەپچە ئۇ سىزگە ھەممىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ-دە؟

— هەممىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ شۇنداق دېدىگى، سىزنىڭ ھاياتىڭىز — ئۇنىڭ ھاياتى. مەن سىزنىڭ ھايات بولۇشىڭىزغا كېپىللىك قىلىپ، ئۇنىڭغا ۋەدە بەردىم.

— مېنىڭ ھايات بولۇشۇمغا كېپىللىك قىلدىڭىز؟

— شۇنداق.

— سىزمېنى قوغدايمەن، ئاسرايمەن دېگەندەك گەپنى قىلدىڭىز. سىز دوختۇرمۇ؟

— شۇنداق، ماڭا ئىشىنىڭ. ھازىر تەڭرى سىزگە ئەۋەتىشى مۇمكىن بولغان ئەڭ ياخشى دوختۇر.

— بىرنەچچە كېچە ئۇخلىمىدىم دېدىڭىز، — دېدى ۋالېنتىنا، — سىز قەيەردە ئىدىڭىز؟ مەن سىزنى كۆرمىدىمغۇ.

گراف قولى بىلەن كىتاب ئىشكاپىنى كۆرسەتتى.

— مۇشۇ ئىشىكنىڭ ئارقىسىدا ئىدىم، — دېدى ئۇ، — بۇ ئىشىك يانداش ئۆيگە چىقىدۇ. ئۇ ئۆينى مەن ئىجارىگە ئالغان.

ۋالېنتىنا ئۈيات ۋە نەپرەتتىن قىزىرىپ كېتىپ، تەتۈر قارىۋالدى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ قاتتىق رەنجىگەن ھالدا، — بۇ قىلمىشىڭىز ئەخلاقسىزلىق، ماڭا بۇنداق ياخشىلىق قىلمەن دېيىشىڭىز ئەمەلىيەتتە ھاقارەتكە باراۋەر.

— ۋالېنتىنا، — دېدى گراف، — بۇ ئۇزۇن ئۈيقۇسىز كېچىلەردە مەن پەقەت سىزنىڭ يېنىڭىزغا كىملەرنىڭ كىرىدىغانلىقىنى ۋە سىزگە قانداق يېمەكلىك، قانداق ئىچىملىكلەرنى بېرىدىغانلىقىنىلا كۆزەتتىم. ئىچىملىكتە چاتاق بارلىقىنى سەزگەندە خۇددى ھازىرقىدەك بۇ يەرگە كىرىپ، ئىستاكانىڭىزدىكى زەھەرنى تۆكۈۋېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا شىپالىق ئىچىملىكنى قۇيۇپ قويدۇم. بۇ ئىچىملىكىم ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈلگەن ئۆلۈمنى يوقىتىپ، سىزگە ھاياتلىق بەخش ئەتتى.

— زەھەر! ئۆلۈم! — دەپ خىتاب قىلدى ۋالېنتىنا، ئۆزىنى يەنە جۆيلۈۋاتقاندەك ھېس قىلىپ، — نېمىلەرنى دەۋاتىسىز، تەقسىر؟

— جىم بولۇڭ، بالام، — دېدى مونتې - كرىستو ۋە يەنە بايىقىدەك بىر بارمىقىنى لەۋلىرىگە قويدى، — شۇنداق، زەھەر، ئۆلۈم ۋە يەنە تەكرارلايمەن: ئۆلۈم! سىز مانا بۇنى ئىچىڭ (گراف يانچۇقىدىن قىزىل رەڭلىك سۇيۇقلۇق قۇيۇلغان كىچىك شىشىنى چىقىرىپ، ئىستاكانغا بىرنەچچە تامچا تېمىتتى). مۇشۇنى ئىچىۋەتكەندىن كېيىن تاڭ ئاتقۇچە ھېچنېمە ئىچمەڭ.

ۋالېنتىنا قولىنى ئۇزاتتى، لېكىن ئىستاكانىنى تۇتماستىن، دەرھال قولىنى تارتىۋالدى. مونتې-كرىستو ئىستاكاندىكى ئىچىملىكنىڭ يېرىمىنى ئۆزى ئىچىۋېتىپ، ئاندىن يەنە ۋالېنتىناغا بەردى. ۋالېنتىنا كۆلۈپ قويۇپ قالغىنىنى ئىچىۋەتتى.

— ئەمدى بىلدىم، — دېدى ئۇ، — مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى كېچىدە ئىچىۋاتقان ئىچىملىكىمنىڭ تەمى مۇشۇنىڭغا ئوخشايدۇ. بۇنى ئىچسەم كۆڭلۈم يورۇپ، يېنىكلىشىپ قالىمەن. رەھمەت سىزگە، تەقسىر.

— بۇ تۆت كېچىنى سىز مانا مۇشۇنداق ئۆتكۈزدىڭىز، ۋالېنتىنا، — دېدى گراف، — مەنچۇ؟ مەن قانچىلىك قاباھەتلىك مەزگىللەرنى مۇشۇ يەردە ئۆتكۈزدۇم! ئىستاكانىڭىزغا زەھەر قۇيۇۋاتقانلىقىنى كۆرگىنىمدە قانچىلىك ئازابلاندىم! ئۇ زەھەرنى مەن كىرىپ مەشكە تۆكۈۋەتكىچە سىزنى ئىچىپ قويامدىكىن دەپ قانچىلىك قورقتىم!

— تەقسىر، — دېدى ۋالېنتىنا قورقۇپ تىترەپ تۇرۇپ، — مېنىڭ ئىستاكانىمغا زەھەر قۇيغانلىقىنى كۆرۈپ ئازابلاندىم دەمسىز! ئەمسە، زەھەرنى كىمنىڭ قۇيغانلىقىنمۇ كۆردىڭىزمۇ؟

— كۆردۇم.

ۋالېنتىنا يوتقان ئىچىده جەينىكىگە تايىنىپ كۆتۈرۈلدى ۋە تەر چىقىپ نەملىشىپ كەتكەن ئىچ كۆڭلىكى بىلەن قارەدەك ئاق كۆكسىنى ياپتى ـ دە، قايتىلاپ سورىدى:

ـ راست كۆردىڭىزمۇ؟

ـ كۆردۈم، دەپ تەكرارلىدى گراف.

ـ نېمىدېگەن قورقۇنچلۇق گەپلەرنى قىلىسىز. تەقسىر. سىز مېنى قانداقتۇر دوزاخنىڭ ئەپسانىلىرىگە ئىشەندۈرمەكچى بولۇۋاتىسىز. ئاتامنىڭ ئۆيىده، مېنىڭ ھۈجرامدا، يوتقىنىم ئىچىده مېنى بىر كىشى ئۆلتۈرەلىشى مۇمكىنمۇ؟ قايتىپ كېتىڭ تەقسىر. ۋىجدانىمنى ئازدۇرماڭ. سىز خۇدانىڭ مېھرى ـ شەپقىتىگە ھاقارەت كەلتۈرۈۋاتىسىز. بۇ، ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان گەپ، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس!

ـ بۇ قولۇڭ زەربىسىگە ئۇچرىغان يالغۇز سىزلىمۇ، ۋالېنتىنا ؟ ماركىز سېن ـ مېھران، ماركىز خانىم ۋە باررۇئانىڭ ئۆلۈمىنى كۆردىڭىزمۇ؟ ناۋادا نۇئارتىيې ئەپەندى ئۇچ يىلدىن بېرى زەھەرگە قارشى دورا ئىستېمال قىلىپ، بەدىنىنى زەھەرگە كۆندۈرمىگەن بولسا، بۇ چاققىچە ئۇمۇ ئۆلگەن بولاتتى.

ـ ۋاي خۇدايىم، ـ دېدى ۋالېنتىنا، ـ بوۋامنىڭ ماڭا ئاشۇ دورىنى ئىچكۈزۈپ كېلىۋاتقىنىڭ سەۋەبى شۇ ئىكەن ـ دە؟

ـ ئۇ دورىنىڭ تەمى قۇرۇتۇلغان ئاپېلسىن پوستىدەك ئاچچىقمۇ؟

ـ ھەئە، ھەئە!

ـ ئەمدى چۈشىنىشلىك بولدى! ـ دېدى مونتې ـ كرىستو، ـ ئۇ قەستەن زەھەرلەش ئىشىنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى بىلدىكەن ۋە ھەتتا بۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنمۇ بىلىشى مۇمكىن. ئۇ سىزنى، ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك بالىسىنى زەھەرلىك دورىغا كۆندۈرۈشكە باشلىغانىكەن. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ دورىنىڭ سىزگە

كۆرسىتىدىغان تەسىرى ئاجىزلاشقان. ئەنە شۇنىڭ ئۈچۈن سىز ھېلىغىچە ھايات تۇرۇۋاتىسىز. تۆت كۈننىڭ ئالدىدا سىزگە بەرىلگەن زەھەر ئىنتايىن كۈچلۈك دورا بولۇپ، ئادەتتە ئۇنى ئىچكەن ئادەم ساق قالمايدۇ. شۇڭا، مەن سىزنىڭ ئامان قالغىنىڭىزغا چۈشىنەلمەي يۈرگەنىدىم.

ـ ئۇ قاتىل كىم؟ ئۇ زەھەرلىگۈچى زادى كىم؟

ـ ئەمدى مەن سىزدىن سوراپ باقاي. سىز كېچىلىرى ھۈجرىڭىزغا بىر كىمنىڭ كىرگەنلىكىنى كۆرگەنمىدىڭىز؟

ـ ھەئە. مەن بىرنەچچە قېتىم قانداقتۇر بىر كۆلەڭگىلەرنىڭ ماڭا يېقىنلاپ كېلىپ، يىراقلىشىپ، يوقىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەنىدەك بولغانىدىم. لېكىن مەن بۇنى خىيالىي كۆرۈنۈشلەر دەپ ئويلاپتىكەنمەن. بۈگۈن سىز كىرگەنىدىمۇ مەن خېلىغىچە جۆيلۈۋاتىمەن ياكى چۈش كۆرۈۋاتىمەن دەپ ئويلىغانىدىم.

ـ ئەمىسە، سىزگە قەست قىلغۇاتقان ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەلمىدىڭىزمۇ؟

ـ ياق، ـ دېدى ۋالېنتىنا، ـ ماڭا كىممۇ قەست قىلىشى مۇمكىن؟

ـ ھازىر كۆرىسىز، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو، قۇلاق سېلىپ.

ـ قانداق قىلىپ؟ ـ سورىدى ۋالېنتىنا ۋە قورقۇنچ بىلەن ئەتراپىغا كۆز تاشلىدى.

ـ چۈنكى ھازىر ئىستېمىڭىز پەسلىدى، ئەمدى جۆيلۈمەيسىز، مېڭىڭىز سەگەكلەشتى. ھازىر يېرىم كېچە بولدى. بۇ، قاتىللار ياخشى كۆرىدىغان ۋاقىت.

ـ ئاھ خۇدا! ـ دېدى ۋالېنتىنا ۋە نەملىشىپ كەتكەن ماڭلىيىنى ئالقىنى بىلەن سۈرتتى.

يېرىم كېچىگە جاق ئۇرغان سائەتنىڭ بوغۇق ساداسى ئاڭلاندى. سائەتنىڭ ھەر بىر ساداسى گويا قەلبنىڭ يۈرىكىگە بولقا بىلەن ئۇرغاندەك تۇيۇلاتتى.

— ۋالېنتىنا، — دېدى يەنە گراف، — بازلىق كۈچ - غەيرىتىڭىزنى يىغىڭ، يۇرىكىڭىزنىڭ سوقۇشىنى بېسىۋېلىڭ، ئاۋازىڭىزنى چىقارماڭ. ئۇنى ھازىر كۆرىسىز.

ۋالېنتىنا گرافنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋالدى.

— بىرى كېلىۋاتامدۇ نېمە، — دېدى ئۇ، — چىقىپ كېتىڭ!

— خوش، بىز يەنە كۆرۈشمىز، — دېدى گراف ۋە ئاتىلارچە مىسكىن تەبەسسۇم بىلەن كۈلۈپ قويدى. بۇ كۈلۈمسىرەشتىن قىزنىڭ قەلبى مىننەتدارلىققا تولدى. گراف پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ، ئىشكاپ قويۇلغان ئويۇقنىڭ ئالدىغا بارىدى ۋە ئىشكىنى يېپىشتىن بۇرۇن ۋالېنتىناغا بۇرۇلۇپ قارىدى.

— مىدىرلىماڭ، ئۇنىڭىزنى چىقارماڭ، — دېدى ئۇ، — سىزنى ئۇخلاۋېتىپتۇ دەپ قالسۇن. بولمىسا، مەن ئۇلگۈرۈپ كەلگۈچە ئۇ سىزنى ئۆلتۈرۈپ قويۇشى مۇمكىن.

گراف بۇ دەھشەتلىك نەسىھەتنى ئېيتقاندىن كېيىن ئىشىكنىڭ كەينىدە غايىب بولدى. ئىشىك ئاستا، شەپسىز يېپىلدى.

ئون سەككىزىنچى باب

زەھەرلىك يىلان

ۋالېنتىنا يالغۇز قالدى. فىلىپ رۇل چېركاۋنىڭ كەينىدە قالغان ئىككى سائەتمۇ بىرنىڭ كەينىدىن بىرى يېرىم كېچىگە جاڭ ئۇردى. ئاندىن جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرۈدى. پەقەت نەدىندۇر يىراق بىر يەردىن ھارۋا چاقلىرىنىڭ تاراقلىغان سادا-سى ئانچە - مۇنچە ئاڭلىنىپ قالاتتى.

ۋالېنتىنا پۈتۈن دىققىتىنى ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىدىكى چىكىلداپ تۇرغان تام سائىتىگە مەركەزلەشتۈردى. ئۇ سېكۇنتلارنى سانىشقا كىرىشتى ۋە ئۆزىنىڭ يۈرىكىنىڭ ئادەتتىكىدىن ئىككى باراۋەر تېز سوقۇۋاتقانلىقىنى پەملىدى. ئۇ تېخىمۇ دەرگۇماندا ئىدى. ئاق كۆڭۈل ۋالېنتىنا بىرەر ئادەمنىڭ ئۆزىنى ئۆلتۈرمەكچى بولغىنىغا ئىشەنمەيتتى. نېمە سەۋەبتىن؟ قانداق مەقسەت بىلەن؟ ئۇ، بۇنداق دۈشمەنلىك بولۇپ قالغۇدەك نېمە قىلغان بولغىيدى؟

ئۇخلاش ئۇنىڭ خىيالىغىمۇ كىرمەيتتى. بىرلاخىبال ئۇنىڭ ئازابلىناقتا ئىدى: بۇ دۇنيادا ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتقان ئادەم بار ئىكەن، ئۇ ئادەم ھازىر يەنە كېلىپ شۇنداق قىلىشقا ئۇرۇنماقچى. ناۋادا قاتىل زەھەرنىڭ تەسىر قىلمىغانلىقىنى كۆرۈپ، مونتې - كرىستو ئېيتقاندەك، تىغ ئىشلەتسە قانداق قىلىش كېرەك؟ گراف ئۇنى تۇتۇۋېلىشقا ئۇلگۈرمەي قالارمۇ؟ بۇ، ئۇنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاداققى دەقىقىلىرى بولۇپ قالارمۇ؟ ئۇ ئەمدى موررېلنى كۆرەلمەسمۇ؟

ۋالېنتىنا شۇلارنى ئويلىغاندا قورقۇپ، بەدىنىدىن سوغۇق تەر چىقىپ كەتتى. ئۇ قوڭغۇراقنى جىرىڭلىتىپ، ئادەم چاقىرىشقا تەمشەلدى. لېكىن ئۇ مۇشۇ تاپتا كىتاب ئىشكاپىدىن ماراپ تۇرغان مونتې - كرىستونى كۆرگەندەك بولدى. ئۇ، مونتې - كرىستونىڭ قاراپ تۇرغانلىقىنى ئېسىدىن چىقىرالمايتتى ۋە گرافنىڭ تەكەللۇپسىز غەمخورلۇقى كەلتۈرۈپ چىقارغان ئىزا - نومۇسنى ئۆز قەلبىدىكى مىننەتدارلىق تۇيغۇسى بىلەن ئونتۇپ كېتىشكە بولۇش - بولماسلىقىنى بىلمەيتتى.

شۇ تەرىقىدە 20 مىنۇت، چەكسىز ئۇزاققا سوزۇلغان 20 مىنۇت ئۆتتى. ئاندىن يەنە ئون مىنۇت ئۆتتى. ئاخىرى

تام سائىتى جاراڭلىق سادا چىقىرىپ، بىر قېتىم جاڭ ئۇردى. شۇندىن كېيىن ئىشكاپ ئىشكىنى تىرناق بىلەن يېنىككىنە تىقىلاتقان شەپە ۋالېنتىناغا گرافىنىڭ ئۇخلىمىغانلىقىدىن دېرەك بەردى ۋە ۋالېنتىنانىمۇ ئۇخلىماسلىققا دەۋەت قىلىۋاتقانلىقىنى بىلدۈردى. شۇ ئەسنادا ئۇدۇل تەرەپتىن، يەنى ئېدۇئارنىڭ ھۇجرىسىدىن پولنىڭ غىچىرلىغىنى ئاڭلاندى. ۋالېنتىنا قىمىر قىلماستىن تىنىقىنى بېسىپ، قۇلاق سالدى. ئىشىك تۇتقۇچى شىقىلدى ۋە ئىشىك ئېچىلدى. ۋالېنتىنا ئۆزىنى ياستۇققا تاشلىدى، يۈزىنى بىلىكى بىلەن ئېتىۋېلىشقا ئارىن ئۇلگۈردى. ئۇ دىر - دىر تىترەيتتى، مىسلىسز قورقۇنچتىن يۈرىكى سىقىلاتتى، ئۇ قانداق ئىش يۈز بېرىشىنى كۈتۈپ ياتاتتى.

كىمدۇر بىرى كارىۋاتنىڭ يېنىغا كېلىپ، چىمىلدىقنى قېيا ئاچتى. ۋالېنتىنا پۈتۈن غەيرىتىنى يىغىپ، ئۇخلاۋاتقانەك تەكشى نەپەس ئېلىشقا باشلىدى.

— ۋالېنتىنا! — كىمدۇر بىرى بوش ئاۋازدا چاقىردى.

قىزنىڭ يۈرىكى ئېغىپ كەتتى، لېكىن ئۇ ئۇنچىقمىدى.

— ۋالېنتىنا! — چاقىرىش تەكرارلاندى.

جاۋاب بولمىدى. ۋالېنتىنا ئويغانماسلىقنى قارار قىلغانىدى.

ۋالېنتىنا ئۆزىنىڭ ئىستاكانىغا سۈيۇق نەرسىنىڭ قۇيۇلۇۋاتقان ئاۋاز ئاڭلانغۇدەك تاۋۇشنى ئاڭلىدى. ئۇ غەيرىتىنى يىغىپ، بىلىكىنىڭ ئاستىدىن قارىدى. ئاق كۆڭلەك كىيگەن بىر ئايال ئۇنىڭ ئىستاكانىغا كىچىك شېشىدىن قانداقتۇر سۈيۇقلۇقنى قۇيماقتا ئىدى. شۇ قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە ۋالېنتىنا تىنىقىنى توختىتىۋالدىمۇ يېاكى مىدىرلاپ سالدىمۇ، ئىشقىلىپ، ھېلىقى ئايال چۆچۈپ توختىدى ۋە قىزنىڭ ئۇخلاۋاتقان يېاكى ئويغانغانلىقىنى تەكشۈرۈپ، تۆشەك ئۈستىگە ئېگىلىشتى. بۇ ۋېلفور خانىم ئىدى.

ۋالېنتىنا ئۆگەي ئانىسىنى تونۇپ، شۇنداق تىترەپ كەتكىنى، كارىۋات يېنىككىنە سىلكىنىپ قالدى. ۋېلفور خانىم تامغا يېپىشتى ۋە چىمىلدىقنىڭ كەينىدىن ۋالېنتىنانىڭ ھەرىكىتىنى دىققەت بىلەن كۆزەتتى.

قىز مونتې - كرىستوننىڭ ئاگاھلاندۇرۇشىنى ئەسلىدى. ئۇ، ئۆگەي ئانىسىنىڭ قولىدا ئۇزۇن، ئۆتكۈر پىچاقنىڭ يالتىراپ تۇرغان بىسىنى كۆرگەندەك بولدى. شۇنىڭ بىلەن، ۋالېنتىنا ئۆزىگە زور بېرىپ كۆزىنى يۇمدى. ئادەتتە شۇنچە ئوڭاي بولمىغان بۇ ھەرىكەت شۇ تاپتا ئونىڭغا مىسلىسز قىيىن ئىشتەك تۇيۇلدى. ئەمەلىيەتنى كۆرۈش ئىستىكى كۆزلىرىنىڭ يۇمۇلۇشىغا توسقۇنلۇق قىلاتتى.

ۋېلفور خانىم جىمجىتلىق ئىچىدە ۋالېنتىنانىڭ تەكشى نەپەس ئېلىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، قىزنى ئۇخلاۋېتىپتۇ دېگەن ئوي بىلەن خاتىرجەم بولدى. ئۇ يەنە قولىنى ئۇزارتتى ۋە كارىۋاتنىڭ باش تەرىپىگە سۇرۇپ قويۇۋلغان چىمىلدىقتىن چالا كۆرۈنۈپ تۇرغان ھالەتتە ۋالېنتىنانىڭ ئىستاكانىغا شېشىدىكى سۈيۇقلۇقنىڭ ھەممىسىنى قۇيۇۋەتتى. ئاندىن ئۇ شۇنداق ئېھتىيات بىلەن چىقىپ كەتتىكى، ۋالېنتىنا ئۇنىڭ ھېچقانداق شەپىسىنى ئاڭلىيالمىدى. ئۇ پەقەت ئاشۇ قولنىڭ، 25 ياشلىق چىرايلىق ئايالنىڭ ئۆلۈمىنى قۇيۇپ قويغان ئاشۇ نازۇك قولىنىڭ غايىب بولغانلىقىنىلا كۆرەلىدى.

ۋېلفور خانىم كىرىپ چىقىپ كەتكۈچىلىك بولغان ئارىلىقتىكى بىر يېرىم مىنۇت ئىچىدە ۋالېنتىنانىڭ كۆڭلىدە نېمىلەرنىڭ بولۇپ ئۆتكەنلىكىنى سۆز بىلەن ئىپادىلەش مۇمكىن ئەمەس.

ئىشكاپنى بوشقىنا تاتىلاشتۇرغان سادا قىزنى بىھوشلۇق ھالىتىدىن ئەسلىگە كەلتۈردى. ئۇ تەسلىكتە بېشىنى كۆتۈردى. ئىشك ئاستا ئېچىلدى ۋە يەنە گراف مونتې - كرىستو پەيدا بولدى.

— قانداق، ئەمدى ئىشەنگەنسىز؟ — دەپ سوردى ئۇ.
— خۇدا! — دەپ پىچىرلىدى ۋالېنتىنا.
— كۆردىڭىزمۇ؟
— ھەئە!
— تونىدىڭىزمۇ؟
ۋالېنتىنا ئىگراپ تاشلىدى.
— ھەئە، — دېدى ئۇ، — لېكىن ئىشەنگۈم كەلمەيۋاتىدۇ.
— ئەمسە، ئۆزىڭىزنىڭمۇ، ماكسىملىئانىڭمۇ ئۆلۈشىنى خالامسىز؟
— خۇدايىم، خۇدايىم! — دەيتتى ۋالېنتىنا. ئۇ خۇددى ئۆزىنى ئەقلىدىن ئېزىپ قېلىۋاتقاندەك ھېس قىلاتتى، — مەن بۇ ئۆيدىن چىقىپ كەتسەم بولمامدۇ؟ ۋېچىپ كەتسەم بولمامدۇ؟
— ۋالېنتىنا، سىزگە قارشى كۆتۈرۈلگەن بۇ قول نەگە بارسىڭىز سىزنى قوغلاپ يېتەلەيدۇ. ئۇ، خىزمەتكارلارنى ئالتۇنغا سېتىۋالىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۆلۈم تۈرلۈك قىياپەتلەردە سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كېلىدۇ. بۇلاقتىن سۇ ئىچسىڭىزمۇ، دەرەختىن مېۋە ئۈزۈپ يېسىڭىزمۇ زەھەرلىنىپ قالىسىز.
— بىراق، بۇۋام مېنى زەھەرگە كۆندۈرۈپتىغۇ، ئۆزىڭىز شۇنداق دېدىڭىزغۇ.
— توغرا، بىر خىل زەھەرگە ۋە ئاز مىقدارىدا بېرىلگەن زەھەرگە كۆندۈرگەن. بىراق، بۇندىن كېيىن باشقا تۈردىكى زەھەر بېرىلىشى ياكى زەھەرنىڭ مىقدارى كۆپەيتىلىشى مۇمكىن.
ئۇ، ئىستاكاننى قولىغا ئېلىپ، لەۋلىرىگە تەككۈزدى.
— دېمىدىمۇ! — دېدى ئۇ، — بۇ قېتىم بېرۇتسىن ئەمەس نارکوتىك قۇيۇلۇپتۇ. نارکوتىك ئېرىتىلگەن ئىسپىرتىنىڭ تەمىدىن بىلۇالدىم. مۇبادا، ۋىلفور خانىمنىڭ بۇ قېتىم ئىستاكانىنى قۇيۇپ قويغان نەرسىنى ئىچكەن بولسىڭىز، ساقىيالمايتىڭىز، ۋالېنتىنا!

— ئاھ خۇدا! — دەپ خىتاب قىلدى قىز، — ئۇ نېمە ئۈچۈن ماڭا قەست قىلىدۇ؟
— سىز شۇنچە ئاق كۆڭۈل، شۇنچە سادىدىمۇ؟ تېخى چۈشەنمىدىڭىزمۇ؟
— ياق، — دېدى ۋالېنتىنا، — مەن ئۇنىڭغا ھېچقانداق يامانلىق قىلمىغان.
— سىز باي ئەمەسمۇ، ۋالېنتىنا. سىز يىلىغا 200 مىڭ لۇر كىرىم كەلتۈرىدىغان سەرمايىغا ئىگىدارچىلىق قىلىسىز ئەمەسمۇ. شۇ 200 مىڭنى سىز ئۇنىڭ ئوغلىدىن تارتىۋالدىڭىز.
— بۇ نېمىدېگىنىڭىز! بۇ، ۋىلفور خانىمنىڭ پۈلى ئەمەستۇ. بۇ پۈللار مېنىڭ تۇغقانلىرىمدىن ماڭا مىراس قىلىپ قالدۇرۇلغان ئەمەسمۇ.
— ئەلۋەتتە. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن سېن ـ مېھران ماركىز ۋە ماركىز خانىملار ئۆلدى؛ شۇنداق بولغىنى ئۈچۈن نۇئارتېپ ئەپەندى سىزنى ئۆزىنىڭ مىراسخورى قىلىپ بەلگىلىگەنده ئۇمۇ قەست قىلىش نىشانىغا ئايلىنىپ قالغان؛ شۇنداق بولغىنى ئۈچۈن ئۇ ئەمدى سىزنىمۇ ئۆلتۈرمەكچى، ۋالېنتىنا. سىز ئۆلسىڭىز بايلىقىڭىز ئاتىڭىزغا قالىدۇ. ئىنىڭىز ئۇنىڭ يالغۇز ئوغلى بولغاچقا، ئاتىڭىزدىن كېيىن ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا قالىدۇ.
— ئېدۇئار، بىچارە ئۇكام! بۇ جىنايەتلەر شۇ ئۇكام ئۈچۈن بولۇۋېتىپتۇ ـ دە!
— ئەمدى چۈشەندىڭىز!
— ۋاي خۇدا، ئۇمۇ بىر بالا ـ قازاغا يولۇققىسا بولاتتىغۇ!
— سىز پەرىشتە ئىكەنسىز، ۋالېنتىنا.
— ئەمسە بۇۋامنى قەستلىمەيدىغان بولدىمۇ؟ نېمە ئۈچۈن؟
— چۈنكى، سىز ئۆلسىڭىز بۇۋىڭىزنىڭ بايلىقى بەربىر

ئىنكىزگە قالىدۇ (ئەگەر ئۇ ئىنكىزنى ۋاربسلىق ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلمىسلا). شۇڭا، ئۇنداق جنايەتنىڭ زۆرۈرىيتى يوق، بەلكى ئۇنداق قىلىش بەكمۇ خەتەرلىك بولىدۇ.

— ئايال كىشىنىڭ مېڭىسىدە شۇنداق پىلان تۇغۇلۇشى مۇمكىنمۇ! ئاھ خۇدايىم، خۇدايىم!

— پېرۇدژىدىكى پوچتا مېھمانخانىسىنىڭ ئۈزۈم بېدىشىنى ۋە خورما رەڭ يېپىنچىغا يۆگىنىۋالغان كىشىنى ئۇنتۇپ قالمىغانسىز. ئۆگەي ئانىڭىز ئۇ كىشىدىن توفان زەھەرشۇناسلىقى ھەققىدە نۇرغۇن گەپلەرنى سوزىغانىدى. ئەنە شۇ چاغدىلا ئۇنىڭ مېڭىسىدە مۇشۇنداق زەھەرلەش پىلانى پىشىپ يېتىلگەن.

— ئاھ گراف، — دېدى قىز ۋە كۆزلىرىدىن تارامىلاپ ياش تۆكۈلۈپ كەتتى، — ئۇنداق بولسا، مەن ئۆلۈمدىن قېچىپ قۇتۇلالمايدىكەنمەن!

— ياق، ۋالېنتىنا، ياق. مەن ھەممە ئىشنىڭ ئالدىنى ئېلىپ قويدۇم. سىزنىڭ دۈشمىنىڭىز مەغلۇبىيەتكە مەھكۇم، چۈنكى ئۇ ئاشكارىلاندى. ياق، سىز ياشايسىز، ۋالېنتىنا، ياشايسىز، ئۆزىڭىزمۇ بەختلىك بولىسىز ۋە يەنە بىر ئالىيجاناب يۈرەكنىمۇ بەختلىك قىلىسىز. لېكىن، شۇنداق بولۇش ئۈچۈن ماڭا تولۇق ئىشىنىشىڭىز كېرەك.

— قانداق گېپىڭىز بولسا دەڤېرىڭ، گراف، قانداق قىلىشىم كېرەك؟

— مەن سىزگە بېرىدىغان نەرسىنى قوبۇل قىلىشىڭىز كېرەك.

— خۇدا كۆرۈپ تۇرىدۇ، — خىتاب قىلدى ۋالېنتىنا، — ئەگەر مەن يالغۇز بولسام، ئۆلگىنىم ياخشى دېدى.

— ھېچكىمگە ھەتتا ئاتىڭىزغىمۇ بۇ گەپلەرنى ئېيتمايسىز.

— بۇ سۈيقەستكە ئاتامنىڭ چېتىشلىقى يوقتۇر، گراف؟ — دېدى ۋالېنتىنا يالۋۇرغان سىياقتا قوللىرىنى جۈپلەپ.

— ياق، لېكىن ئاتىڭىز جنايەتچىلەرنى ئېنىقلاشتا پىشقان ئادەم بولغاچقا، ئۆيۈڭىلاردا بولۇپ ئۆتكەن بۇ ئۆلۈملەرنىڭ غەيرىي تەبىئىي ئىكەنلىكىنى پەملىشى كېرەك ئىدى. ئاتىڭىز شەخسەن ئۆزى سىزنى مۇھاپىزەت قىلىشى، ھازىرقى پەيتتە مېنىڭ ئورنۇمدا بولۇشى كېرەك ئىدى. شەخسەن ئۆزى بۇ ئىستاكاندىكى ئىچىملىكنى تۆكۈۋېتىشى، قاتىلغا تاقابىل تۇرۇشى كېرەك ئىدى. جىنغا قارشى جەن، — ئۇ ئاخىرقى سۆزلەرنى پىچىرلاپ قوشۇپ قويدى.

— ياشاش ئۈچۈن قولۇمدىن كېلىدىغانلىكىمنى قىلىمەن، گراف، — دېدى ۋالېنتىنا، — چۈنكى بۇ دۇنيادا مېنى ياخشى كۆرىدىغان ئىككى ئادەم بار. ئۇلار مېنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرىدۇكى، مەن ئۆلسەم ئۇلارمۇ ئۆلىدۇ. بۇ ئىككىسى بوۋام بىلەن ماكسىملىئان.

— مەن سىزنى قوغدىغانىدەك، ئۇلارنىمۇ قوغدايمەن.

— ئېيتىڭا، مەن نېمە قىلاي؟ — سورىدى ۋالېنتىنا، — خۇدا. ئەمدى نېمە بولۇپ كېتەرمەن؟ — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ بوش ئاۋازدا.

— قانداق ئىش بولسىمۇ قورقماڭ، ۋالېنتىنا. قىينالسىڭىزمۇ، كۆرمەس، ئاڭلىماس، سەزمەس بولۇپ قالسىڭىزمۇ قورقماڭ. كېيىن ھوشىڭىزغا كېلىپ، نەگە كېلىپ قالغانلىقىڭىزنى ئۇقالمىسىڭىزمۇ، ھەتتا سىز قەبرىستانلىقتا، جەسەت ساندۇقىدا ئويغانسىڭىزمۇ ھەرگىز قورقۇپ كەتمەڭ. شۇ چاغدا ئېسىڭىزنى يىغىۋېلىپ، «دوستۇم، ئاتام، ماكسىملىئان بىلەن ئىككىمىزنىڭ بەختلىك بولۇشىمىزنى خالايدىغان بىر ئادەم مېنى قوغداۋاتىدۇ» دەپ ئويلاڭ.

— ۋاي خۇدايىم، شۇنداق قىلىش كېرەكمۇ؟

— ياكى ئۆگەي ئانىڭىزنى پاش قىلاي دەمسىز؟

— ياق، ياق، ئۇنداق قىلغاندىن ئۆلگىنىم ياخشى!

— سىز ئۆلمەيسىز، ۋالېنتىنا. بالاڭ ئىش بولۇپ كەتسىمۇ قاقشىماسلىققا، ئۈمىدۋار بولۇشقا ۋەدە بېرەلەمسىز؟

— ھەر ئىش بولسىمۇ ماكسىملىئانىنى ئويلايمەن.

— مەن سىزنى ئۆز قىزىمدەك ياخشى كۆرىمەن، ۋالېنتىنا. سىزنى پەقەت مەنلا قوتۇلدۇرالايمەن ۋە چوقۇم قوتۇلدۇرىمەن.

ۋالېنتىنا قوللىرىنى دۈگاغا جۈپلىدى. ئۇ بۇنداق قاباھەتلىك پەيتتە پەقەت خۇدادىنلا مەدەت كۈتۈشكە بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلاتتى. ئۇ، باش - ئايىغى باغلاشمىغان سۆزلەرنى نەكرار پىچىرلايتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئاپئاق يەلكىلىرىنى پەقەت ئۈزۈن چاچلىرىلا يېپىپ تۇرغانلىقىنى ۋە نەپىس تور تۇتۇپ ئىشلەنگەن ئۇچ كۆڭلەكنىڭ تېگىدىن يۇرىكىنىڭ سوقۇشى كۆرۈنۈپ تۇرغانلىقىنى پۈتۈنلەي ئۇنۇتقاندى.

گراف ئۇنىڭ بىلىكىگە قولىنى ئاستا تېگىشتۈرۈپ، مەھەل يوتقانىنى تارتىپ، ئۇنىڭ يەلكىلىرىنى ياپتى ۋە ئاتىلارغا خاس تەبەسسۇم بىلەن شۇنداق دېدى:

— بالام، تەڭرىنىڭ شەپقىتىگە ۋە ئاكسىملىئانىڭ مۇھەببىتىگە ئىشەنگەندەك مېنىڭ سادىقلىقىمغىمۇ ئىشىنىڭ.

ۋالېنتىنا خۇددى ياۋاش گۆدەك بالىدەك ئۇنىڭغا مىننەتدارلىق ۋە مۇلايىملىق بىلەن قارىدى.

شۇندىن كېيىن گراف جىلىتكىسىنىڭ يانچۇقىدىن زۇمرەت قوتىنى چىقىرىپ، ئالتۇن ئاغزىنى ئاچتى ۋە پۈرچاقچىلىك كۈمىلاچ دورىنى چىقىرىپ، ۋالېنتىنانىڭ ئالقىنىغا قويدى. ۋالېنتىنا ئۇنى قولىغا ئېلىپ، گرافقا سىنچىلاپ قارىدى. ئۇنىڭ شىجائەتلىك قوغدىغۇچىسىنىڭ يۈزىدە ئىلاھلارغا خاس قۇدرەت ۋە ئۇلۇغۋارلىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى. ۋالېنتىنانىڭ كۆزلىرىدىن سوئال ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

— شۇنداق، دېدى مونتې - كرىستو.

ۋالېنتىنا دورىنى ئاغزىغا سېلىپ، يۇتۇۋەتتى.

— خەير - خوش، بالام، — دېدى گراف، — مەن ئەمدى چىقىپ ئۇخلىسام بولىدۇ، چۈنكى سىز ئەمدى قوتۇلدىڭىز.

— چىقىپ كېتىۋېرىڭ، — دېدى ۋالېنتىنا، — ئەمدى نېمە بولسىمۇ قورقمايمەن.

مونتې - كرىستو ۋالېنتىناغا خېلى ئۇزاققىچە قاراپ تۇرىدى. ئۇ قىز نارکوتىكنىڭ تەسىرى بىلەن ئاستا - ئاستا ئۇيقۇغا غەرق بولدى. ئاندىن، گراف ئىستاكاندىكى ئىچىملىكنى تۆتتىن ئۇچ قىسمىنى مەشكە تۆكۈۋەتتى (باشقىلار بۇنى ۋالېنتىنا ئىچىپ تۇ دەپ ئويلاپ قالسۇن دەپ) ۋە ئىستاكانىنى يەنە جايىغا قويۇپ قويدى. شۇندىن كېيىن ئۇ كىتاب ئىشكاپىنىڭ يېنىغا باردى ۋە ۋالېنتىناغا ئاخىرقى بىر قېتىم قاراپ قويۇپ، غايىب بولدى. ۋالېنتىنا خۇددى تەڭرىنىڭ ئايالىغىلى ئاستىدا ئارام ئېلىۋاتقان پەرىشتىدەك تىنچ ئۇيقۇغا كەتكەنىدى.

ئون توققۇزىنچى باب

ۋالېنتىنا

چىراغ سۇ يۈزىدە لەيلەپ قالغان ئەڭ ئاخىرقى ماي تامچىلىرىنى سەرپ قىلىپ، مەش ئۇستىدە تېخىچە كۆيۈۋاتاتتى. قىزىرىشقا باشلىغان يالقۇن گەج قالپاققا رەڭ بەرگەنىدى، چاراسلاشقا باشلىغان ئوت ئەڭ ئاخىرقى ئۇچقۇنلىرىنى چاچرىتىپ يالقۇنجىماقتا ئىدى. چۈنكى جانسىز شەيئىلەرنىڭمۇ خۇددى

ئادەملەرنىڭ سەكراتقا چۈشكىنىدەك، جان تالىشىدىغان پەيتلىرى بولىدۇ. چىراغنىڭ مۇدھىش، تۇتۇق يورۇقلۇقى ۋالېنتىنا يانقان تۆشەكنىڭ ئاق چىملىدىقىغا قىزغۇچ شولا تاشلاپ تۇراتتى.

كوچىدىكى تاراق - تۇرۇقلار جىمجىتلىقى، ئەتراپنى سۈرلۈك سۈكۈنات باسقانىدى.

شۇ ئەسنادا ئېدۇئارنىڭ ھۇجرىسىنىڭ ئىشىكى ئېچىلدى ۋە ئۇدۇلىدىكى تامغا ئېسىلغان ئەينەكتە بىز بايا كۆرگەن چىراي پەيدا بولدى. بۇ ۋىلفور خانىم ئىدى. ئۇ، ھېلىقى دورىنىڭ قانداق تەسىر كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرۈش ئۈچۈن كىرگەنىدى. ئۇ بوسۇغىدا توختىدى ۋە خۇددى ئادەم يېتىمغاندەك جىملىققا چۆمگەن بۇ ھۇجرىدىكى چىراغنىڭ چاراسلاپ كۆيۈشىگە قۇلاق سالدى. ئاندىن ئاستا شىرەنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئىستاكانغا قارىدى. سۈزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئىستاكاندىكى ئېچىملىكنىڭ يەنە تۆتتىن بىر قىسمى قالغانىدى.

ۋىلفور خانىم ئىستاكانىنى ئېلىپ، قالغان ئېچىملىكنى مەشكە تۆكتى ۋە سۇيۇقلۇق تېزرەك سىڭىپ كەتسۇن دەپ، كۈلنى ئارىلاشتۇرۇۋەتتى. ئاندىن ئىستاكانىنى ئوبدان چايقاپ، ئۈزۈمنىڭ قول ياغلىقى بىلەن سۈرتتى - دە، يەنە جايىغا قويۇپ قويدى.

ئۇ خېلى ئۇزاققىچە كارىۋات يېنىغا كېلىپ، ۋالېنتىناغا قاراشقا جۈرئەت قىلالمىدى. بۇ غۇۋا يورۇقلۇق، جىمجىتلىق، تۈن قاراڭغۇسى ئۇنىڭ قارا كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر يەرلىرىگە تەسىر كۆرسەتكەن بولسا كېرەك. زەھەرلىگۈچى ئۈز قىلمىشىدىن قورقۇنچ ھېس قىلىۋاتاتتى. ئۇ ئاخىرى غەيرىتىنى يىغىپ، چىملىدىقىنى ئاچتى ۋە ۋالېنتىنانىڭ بېشىغا ئېگىشىپ قارىدى.

قىزنىڭ تىنىقى يوق ئىدى. ئۇنىڭ يېرىم ئېچىلىپ، قېتىپ قالغان لەۋلىرىدە ئەڭ يېنىك مامۇقمۇ تەۋرىنىپ قالماس ئىدى. ئۇنىڭ قاپاقلىرى كۆكىرىپ، سەل ئىششىپ قالغانىدى، ئۇزۇن

كىرپىكلىرى سارغىيىپ كەتكەن تېرىسىگە سايە تاشلاپ تۇراتتى.

ۋىلفور خانىم بۇ ھەرىكەتسىز چىرايغا ئۇزاق قاراپ تۇردى. ئاخىرى يەنە غەيرىتىنى يىغىپ، قىزنىڭ كۆكسىگە قولىنى قويدى. كۆكرەكتە يۈرەك سوقۇش ئاڭلانمايىتتى. بارماقلىرىدا سېزىلگەن تىترەك ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ تومۇرلىرىنىڭ سوقۇشى ئىدى. ئۇ چۆچۈپ، قولىنى تارتىۋالدى.

ۋالېنتىنانىڭ بىر قولى كارىۋاتتىن ساڭگىلاپ قالغانىدى. بۇ قول خۇددى ژېرمېن پىلون ياسىغان ھەيكەللەرنىڭ قولىغا ئوخشايىتتى، لېكىن بېغىشى سەل تارتىشىپ قالغان بولۇپ، كىرىشىپ قالغان ئىنچىكە بارماقلىرى كارىۋاتنىڭ قىزىل ياغىچىدا قېتىپ قالغان، تىرناقلىرىنىڭ چۆرىلىرى كۆكىرىپ كەتكەنىدى.

ۋىلفور خانىمنىڭ گۇمانى قالمىدى. ئىش پۈتكەنىدى. ئۇنىڭ كۆڭلىگە پۈككەن ئاخىرقى دەھشەتلىك ئىشى ئەمەلگە ئاشقانىدى.

زەھەرلىگۈچىنىڭ بۇ ئۆيدە قىلىدىغان ئىشى قالمىغانىدى. ئۇ، گويا ئۆزىنىڭ قەدىم شەپسىدىن قورققاندەك، چىملىدىقىنى قويۇۋەتمەي، گىلەم ئۈستىدە ئېھتىيات بىلەن كەينىگە داجىدى. ئۇ، بۇ ئۆلۈم مەنزىرىسىگە بەنت قىلىنغانىدى.

مىنوتلار ئۆتمەكتە، لېكىن ۋىلفور خانىم ۋالېنتىنانىڭ بېشىدىن خۇددى كېپەندەك كەڭ يېيىپ، تارتىپ تۇرغان چىملىدىقىنى تېخىچە قولىدىن چىقىرىۋېتەلمەيتتى ۋە خىيالدىن ئۆزىنى قاچۇرالمايتتى. ۋەھالەنكى، جىنايەتچىنىڭ خىيالى ۋىجدان ئازابىدىن ئىبارەت.

چىراغ ئۇنلۈكرەك چاراسلىدى. ۋىلفور خانىم چۆچۈپ كەتتى ۋە چىملىدىقىنى قولىدىن چىقىرىۋەتتى. دەل شۇ پەيتتە چىراغ ئۆچتى ۋە ھۇجرىنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. قاراڭغۇلۇق ئىچىدە گويا سائەتكە جان كىرگەندەك، تۆت يېرىمغا جاك ئۇردى.

جنايەتچى ئايال تەنلىرى شۇركۈنگەن ھالدا تىمسىقلاپ، ئىشكنى تاپتى. ئۇنىڭ ماڭلىيىدىن سوغۇق تەر تامچىلىرى ئېقىپ تۇراتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ غېپىدە ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىۋالدى.

يەنە ئىككى سائەتكىچە ھۇجرا ئىچىدە قاراڭغۇلۇق ھۆكۈم سۈردى. ئاندىن، دېرىزە قاپقاقلىرى ئارىسىدىن گۈڭگا يورۇقلۇق چۈشۈشكە باشلىدى. ھۇجرا ئىچى بارغانسېرى يورۇپ، نەرسىلەرنىڭ رەڭگى ۋە شەكلى روشەنلىشىشكە باشلىدى.

كۆپ ئۆتمەي، پەلەمپەيدە يۆتىلىش ئاڭلاندى ۋە قولىدا چىنە تۇتقان سېستىرا ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىغا كىردى. ناۋادا ئاتىسى ياكى سۆيگەن يىگىتى كىرگەن بولسا، ۋالېنتىنانى ئۆلۈپتۇ دېگەن بولار ئىدى. لېكىن بۇ يالغانما ئايالنىڭ قارىشىچە ۋالېنتىنا ئۇخلاۋاتقانىدى.

— ھە، — دېدى ئۇ شىرەنىڭ يېنىغا كېلىپ، — ئۇ دورا ئىچىملىكىنىڭ بىر قىسمىنى ئىچىپتۇ، ئىستاكاننىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمى بوشاپتۇ.

ئاندىن ئۇ مەشكە ئوت قالاپ بولۇپ، كېرىلوغا ئولتۇردى ۋە تېخى ھېلى يوتقاندىن تۇرغىنىغا قارىماي، ۋالېنتىنانىڭ ئۇخلىشىنى بەنە بىر دەم كۆز يۇمۇۋېلىشقا ئوبدان پۇرسەت دەپ بىلدى.

ئۇ كۆزىنى ئاچقاندا سائەت سەككىزگە جاڭ ئۇرۇۋاتاتتى. شۇندىن كېيىن سېستىرا بىمار قىزنىڭ شۇ چاغقىچە ئويغانمىغانلىقىدىن ئەجەبلەندى، ئۇنىڭ ساڭگىلاپ قالغان قولىنىڭ بىر قېتىممۇ مىدىرلاپ قويمىغىنىدىن قورقتى. ئۇ كارىۋات يېنىغا كەلدى ۋە مۇزلاپ كەتكەن لەۋلەر بىلەن قېتىپ قالغان كۆكرەككە كۆزى چۈشتى. ئۇ، ۋالېنتىنانىڭ قولىنى كۆتۈرمەكچى بولۇۋىدى، بۇ قولنىڭ قېتىپ قالغانلىقىنى كۆردى ـ دە، ھەممىنى چۈشەندى.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ۋارقىراپ تاشلىدى ـ دە، ئىشىككە ئۆزىنى ئاتتى.

— كېلىڭلار! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ، — تېز كېلىڭلار!

— نېمە بولدى؟ — تۆۋەندىن ئاۋرىنىپىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

بۇ، ئۇنىڭ ھەر كۈنى كېلىدىغان ۋاقتى ئىدى.

— نېمە بولدى؟ — ئىشخانىسىدىن ئالدىراپ چىققان ۋىلفورنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، — دوختۇر، ئاڭلىدىڭىزمۇ؟ چاقىرىۋاتىدۇ.

— ھەئە، ھەئە، — دېدى ئاۋرىنىپى، — يۈرۈڭ، تېز بولۇڭ، ۋالېنتىنانىڭ يېنىغا كىرەيلى.

ئاتىسى بىلەن دوختۇر يېتىپ كەلگۈچە شۇ قەۋەتتىكى بۆلمىلەر ۋە كاردورلاردا ئىش قىلىۋاتقان خىزمەتكارلار كىرىشتى ۋە ۋالېنتىنانىڭ كارىۋاتتا تاتىرىپ كەتكەن، ھەركەتسىز ھالەتتە ياتقانلىقىنى كۆرۈپ، نېمە قىلىشىنى بىلمەي، ئاھ ئۇرۇشماقتا ئىدى.

— ۋىلفور خانىمنى چاقىرىڭلار، ۋىلفور خانىمنى ئويغىتىڭلار، — دەپ ۋارقىرايتتى خانلىق مۇپەتتىش بوسۇغىدا تۇرۇپ ۋە بۇ بوسۇغىدىن ئاتلاپ ئۆتۈشكە جۈرئەت قىلالمايتتى.

لېكىن خىزمەتكارلار ئۇنىڭغا جاۋاب بەرمەستىن، ئاۋرىنىيگە قارىشىپ تۇرۇشاتتى. ئاۋرىنىي ھۇجرىغا كىرىپلا ۋالېنتىنانىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئۇنى يۆلىدى.

— بۇمۇ تۈگەپتۇ!... — دېدى ئۇ ۋە قىزنى قايتىدىن ياتقۇزۇپ قويدى، — خۇدايىم، قاچانمۇ ئىشلارنىڭ ئاخىرى چىقار؟!

ۋىلفور ھۇجرىغا يۈگۈرۈپ كىردى.

— ۋاي خۇدا، نېمە دېدىڭىز؟ — دەپ ئۆزىنى تۇتالماستىن ۋارقىرىدى ئۇ، — دوختۇر!... دوختۇر!...

— ۋالېنتىنا ئۆلۈپتۇ دېدىم. — دەپ جاۋاب بەردى ئاۋرۇنيى جىددىي ۋە سۆرلۈك قىياپەتتە.

ۋىلفور ئۆزىنى تاشلاپ، تىزلەندى ۋە ۋالېنتىنانىڭ يوتقىنىغا بېشىنى قويدى.

دوختۇرنىڭ سۆزىنى، ئاتىسىنىڭ خىتابىنى ئاڭلىغان خىزمەتكارلار ئەس - هوشىنى يوقاتقان هالدا چۈقان سېلىشىپ، ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقىپ كېتىشتى. پەلەمپەيلەردىن ۋە كارىدورلاردىن ئۇلارنىڭ دۈپۈر - دۈپۈرلىرى ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ئاندىن هويلىدا قاتتىق غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى. كۆپ ئۆتمەي هەممە يەرنى جىمجىتلىق قاپلىدى. خىزمەتكارلاردىن بىرى قالماي هەممىسى بۇ قارغىش تەگكەن ئۆيدىن قېچىپ كېتىشكەنىدى.

شۇندىن كېيىن ۋىلفور خانىم يەلكىلىرىگە كېچىلىك خالىتىنى يېپىنچاقلاپ، ئىشىك پەردىسىنى قايرىدى. ئۇ ئۆزىنى ئەجەبلەنگەنگە سېلىپ ۋە كۆزلىرىدىن تەسلىكتە بىرنەچچە تامچە ياش چىقىرىپ، بوسۇغىدا تۇرغىنىدى. ئۇشتۇمتۇت ئۇ تاتىرىپ كەتتى ۋە قوللىرىنى ئالدىغا سوزۇپ، هاپىلا - شاپىلا شىرەنىڭ يېنىغا كەلدى.

ئۇ، بۇگۈنكى تۇن نىسپىدە ئۆز قولى بىلەن قۇرۇقداپ قويغان ئىستاكانغا ئاۋرىنىپ ئېڭىشىپ، دىققەت بىلەن قاراۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇ، مەشتىكى كۇلىگە قانچىلىك سۇيۇقلۇقنى تۆكۈۋەتكەن بولسا، ئىستاكاندا هازىر يەنە شۇنچىلىك سۇيۇقلۇق تۇراتتى. مۇبادا ۋالېنتىنانىڭ روهىي باش كۆتۈرۈپ پەيدا بولغان بولسىمۇ، بۇ زەهەرلىگۈچى ئايال بۇنچىلىك تەئەججۇپلەنمىگەن بولار ئىدى. ئىستاكانىدىكى سۇيۇقلۇقنىڭ رەڭگى دەل ئۇ ئۆزى قۇيۇپ قويغان ۋە ۋالېنتىنا ئىچىۋەتكەن زەهەرلىك دورىنىڭ رەڭگىگە ئوخشاشلا ئىدى. بۇ زەهەر ئاۋرىنىپنىڭ كۆزلىرىنى ئالدىيالمايدۇ. ئاۋرىنىيى ئۇنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرۈۋاتىدۇ.

بۇ — سۆزسىز خۇدانىڭ كارامىتى، چۈنكى جىنايەتچى ئايالنىڭ هەرقانچە شۇملۇق قىلىشىغا باقماي، جىنايەتنىڭ ئىزى، دەلىلى، يىپ ئۇچى قالغانىدى.

ۋىلفور خانىم گويا كى قورقۇنچنىڭ نامايەندىسىدەك قىمىر قىلماي تۇرغاندا، ۋىلفور مەرھۇمەنىڭ يوتقىنىغا يۈزىنى قويۇۋېلىپ، ئەتراپتىكى هېچنېمىنى كۆرمەي ئولتۇرغاندا، ئاۋرىنيى دېرىزە تۈۋىگە كەلدى. ئۇ، ئىستاكاندىكى سۇيۇقلۇقنى يەنە بىر قېتىم دىققەت بىلەن قارىغاندىن كېيىن بارمىقىنىڭ ئۇچىنى ئىستاكانغا چىلىدى.

— بۇ قېتىمقىسى بروتسىن ئەمەس، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — بۇنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ باقايلى.

ئۇ، كىچىك ئاپتېكىغا ئايلاندۇرۇلغان بىر ئىشكاپنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە كۈمۈش قۇتىنىڭ ئىچىدىن ئازوت كىسلاتاسى قاچىلانغان شېشىنى چىقاردى - دە، ئىستاكاندىكى سۇيۇقلۇقنى بىرنەچچە تامچە تېمىتتى. سۇيۇقلۇق دەرھال قاندەك قىزىل رەڭگە ئۆزگەردى.

— شۇنداق! — دەپ قويدى ئاۋرىنيى.

ئۇنىڭ چىرايىدا ئىشىنىڭ هەقىقىتىنى ئېنىقلىغان سوتچىغا خاس نەپرەت ۋە قىيىن مەسىلىنى هەل قىلغان ئالىمغا خاس خۇشاللىق ئەكس ئەتتى.

ۋىلفور خانىم ئالاقزادە بولۇپ، ئۆپچۆرىسىگە قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى، ئاندىن خۇنۈكلەشتى. ئۇ دەلدەڭشىپ بېرىپ، ئىشىك تۇتقۇچىنى تۇتتى - دە، غايىب بولدى. بىردەمدىن كېيىن يېقىلغان بەدەننىڭ شەپسى ئاڭلاندى. لېكىن بۇنىڭغا هېچكىم ئېتىبار قىلمىدى. سېستىرا دوختۇرنىڭ هەرىكەتلىرىنى كۆزىتىپ تۇراتتى، ۋىلفور تېخىچە بايىقىدەك بەهوشلۇق هالىتىدە ئىدى.

يالغۇز ئاۋرنيىلا ۋىلفور خانىمنىڭ كەينىدىن كۆز تاشلىدى ۋە ئۇنىڭ ئالدىراپ چىقىپ كەتكىنىگە دىققەت قىلمىدى. ئۇ، ئىشىك پەردىسىنى قايىرىدى ۋە ئىچكۈرىنىڭ بۆلمىسى ئارقىلىق نېرىقى ھۇجرىغا نەزەر سالدى. ۋىلفور خانىم پولد قىممر قىلماي ياتاتتى.

— ئۇنىڭ يېنىغا چىقىڭ، — دېدى ئۇ سېستراغا. — ۋىلفور خانىمنىڭ مىجەزى ئۆزگىرىپ قاپتۇ.

— ۋالېنتىنا خېنىمچۇ؟ — دېدى سېسترا دۇدۇقلاپ.

— ۋالېنتىنا خانىقىز ئەمدى ياردەمگە موھتاج ئەمەس، — دېدى ئاۋرنىيى، — ئو ئۆلدى.

— ئۆلدى! ئۆلدى! — دەپ ئاھ ئۇراتتى ۋىلفور ئىچ-ئىچىدىن ئۆرتىنىپ. ئۇنىڭ تۆمۈردەك يۈرىكى بۇنداق ئىچ ئاغرىقىنى ئەسلا تارتىپ باقمىغان بولغاچقا. بۇ ھەسرەت ئۇنىڭغا بەكمۇ ئېغىر كەلگەنىدى.

— نېمە گەپ بۇ! ئۆلدى؟ — ئۇچىنچى بىر ئاۋاز خىتاب قىلدى، — كىم ۋالېنتىنانى ئۆلدى دەيدۇ؟

ۋىلفور بىلەن دوختۇر بۇرۇلۇپ قاراشتى. بوسۇغىدا دەھشەتلىك تۇردە تاتىرىپ كەتكەن موررىل تۇراتتى.

ئەسلىدە مۇنداق ئىش بولۇپ ئۆتكەنىدى.

موررىل كۇندە كېلىدىغان ۋاقىتدا نۇئارتېينىك ھۇجرىسىغا ئېلىپ بارىدىغان كىچىك ئىشكىتنى كىرىپ كەلدى. ئادەتتىكىگە ھۇخالىپ ھالدا بۇ ئىشىك تاقالمىغان بولۇپ، قوڭغۇراقنى جىرىڭلىتىش ھاجەتسىز ئىدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ كىردى. ئۇ، دالاندا توختاپ، نۇئارتېينىك يېنىغا باشلاپ كىرىدىغان مالاينى تۇرۇلدى. لېكىن ھېچكىم جاۋاب قايتۇرمىدى. بىزگە مەلۇم بولغىنىدەك، خىزمەتكارلار بۇ ئۆينى تاشلاپ كېتىشكەنىدى.

موررىلنىڭ تەشۋىشلىنىشىگە تىلغا ئالغۇدەك ئاساس يوق

ئىدى. مونتې ـ كرىستو ئۇنىڭغا ۋالېنتىنانىڭ ھايات بولۇشىغا كېپىللىك قىلىپ ۋەدە بەرگەنىدى ۋە بۇ ۋەدە ھازىرغىچە بۇزۇلماي كېلىۋاتاتتى. ھەر كۈنى كەچتە گىراف ئۇنىڭغا ياخشى خەۋەرلەرنى ئېلىپ كېلەتتى ۋە بۇ خەۋەرلەر ئەتىسى نۇئارتېيې تەرىپىدىن تەستىقلىناتتى.

شۇنداقتىمۇ، بۇنداق جىمجىتلىق ئۇنىڭغا غەلىتە تۇيۇلدى. ئۇ، قوڭغۇراقنى ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى قېتىم جىرىڭلاتتى. ھەممىلا جىملىق. ئاخىرى ئۇ ئۈستۈنكى قەۋەتكە چىقىۋېرىشنى قارار قىلدى. نۇئارتېينىك ئىشكى خۇددى باشقا ئىشكىلەرگە ئوخشاشلا ئوچۇق ئىدى. ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇنىڭ كۆزى كىرىسلودا ئولتۇرغان بوۋايغا چۈشتى. بوۋاي بەكلا تاتىرىپ كەتكەن بولۇپ، يوغان ئېچىلغان كۆزلىرىدە قورقۇنچ ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

— ئەھۋالىڭىز قانداق، تەقسىر؟ — دەپ سورىدى موررىل سەل يۇرىكى سىقىلغان ھالدا.

— ياخشى دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاي، — ياخشى.

ھالبۇكى، ئۇنىڭ چىرايىدىن بارغانسېرى خاتىرجەمسىزلىنىۋاتقىنى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

— بىر ئىش بولغانىدەك تۇرىدىغۇ، — دېدى يەنە موررىل، — مالاينى چاقىرايمۇ؟

— ھەئە، — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتېيې.

موررىل قوڭغۇراقنى ئۈزۈلدۈرمەي جىرىڭلىتىشقا باشلىدى. لېكىن ئۇ قوڭغۇراق شوۋقىسىنى ھەرقانچە كۈچەپ تارتقىنى بىلەنمۇ ھېچكىم كىرمىدى. ئۇ، نۇئارتېيېگە قارىدى. بوۋاينىڭ چىرايى بارغانسېرى تاتىرىپ كېتىۋاتاتتى.

— تۇۋا! — دېدى موررىل، — نېمە ئۈچۈن ھېچكىم كىرمەيدىغاندۇ؟ يەنە بىركىم ئاغرىپ قالدىمۇ؟

— ھەئە، ھەئە! — دېگەننى ئىپادىلىدى نۇئارتېيې.

ماكسىملىئان ئاغزىنى ئاچتى، لېكىن ھېچنېمە دېيەلمىدى. ئۇ سەنتۈرۈلۈپ كېتىپ، تامغا يۆلىنىپ قالدى. ئاندىن ئۇ قولى بىلەن ئىشكنى كۆرسەتتى.

— ھەئە، ھەئە، ھەئە! — دېگەننى ئىپادىلىدى بۇۋاي.

ماكسىملىئان كىچىك پەلەمپەيگە يۈگۈرۈپ چىقتى - دە، ئىككى ئاتلاپلا ئاستىنقى قەۋەتكە چۈشتى. نۇمۇرلۇق ئىشىكنىڭ كۆزلىرى بولسا، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ، گويا «تېز، تېز!» دەۋاتقاندەك قىلاتتى.

موررىل ھەش - پەش دېگۈچە چۆلدەرەپ قالغان بىرنەچچە بۆلمىدىن ئۆتۈپ، ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىغا كەلدى. ئۇ، ئىشكنى ئاچمەن دەپ ئاۋارە بولمىدى. ئىشىك يوغان ئېچىۋېتىلگەنىدى. ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇنىڭ قۇلاقلىرىغا يېغا ئاۋازى ئاڭلاندى. ئۇ، تىزلىنىپ تۇرۇپ، يۈزىنى پۈرلەشتۈرۈلگەن ئاق يوتقانغا قويۇۋېلىپ يىغلاۋاتقان قارا گەۋدىنى كۆردى. دەھشەتلىك قورقۇنچ ئۇنى گويا بوسۇغىغا مىخلاپ قويغاندەك بولدى. شۇ ئەسنادا ئۇ «ۋالېنتىنا ئۆلدى» دېگەن بىر ئاۋازنى ۋە خودىدى ئەكس سادادەك «ئۆلدى! ئۆلدى!» دېگەن يەنە بىر ئاۋازنى ئاڭلىدى.

يىگىرمىنچى باب

ماكسىملىئان

ۋىلفور ئورنىدىن تۇردى. ئۇ، ئۆزىنىڭ بۇنداق ھەسرەتلىنىپ يىغلىغانلىقىنى باشقا كىشىنىڭ كۆرۈپ قالغانلىقىدىن سەل ئوڭايسىزلاندى. 25 يىلغا سوزۇلغان سوراقچىلىق خىزمىتى ئۇنى بىر قىسىم ئىنسان تەبىئىتىدىن مەھرۇم قىلغانىدى.

ئۇنىڭ دەسلەپتە ئالاقزادە بولغان كۆزلىرى كېيىن ماكسىملىئانغا قادالدى.

— سىز كىم، تەقسىر؟ — دېدى ئۇ، — نەدىن كەلدىڭىز؟ ئۆلۈملۈك ئۆيگە مۇشۇنداق ئۆز مەيلىچە كىرىۋېرەمسىز؟ چىقىڭ!

موررىل ئورنىدىن قوزغالمىدى. ئۇ، بۇ دەھشەتلىك مەنزىرىدىن، پۈرلەشتۈرۈلگەن يوتقاندىن، ياستۇقتىكى تاتارغان چىرايدىن كۆزىنى ئۈزەلمەيتتى.

— چىقىڭ! ئاڭلاۋاتامسىز؟ — دەپ ۋارقىرىدى ۋىلفور.

ئاۋرىنىمۇ ماكسىملىئاننى چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن يېقىن كەلدى.

ماكسىملىئان ئەس - ھوشىنى يوقاتقان قىياپەتتە ۋالېنتىناغا، بۇ ئىككى ئەر كىشىگە، ئۆي ئىچىگە قاراپ چىقتى ۋە بىر نېمە دېيىشكە تەمشەلدى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ مېڭىسىدە ھەسرەتلىك خىياللار قويۇندەك ئۇچۇپ يۈرگەن بولسىمۇ، قىلغۇدەك گەپ تاپالماستىن، بېشىنى چاڭگاللاپ تۇتۇۋېلىپ، يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى. ۋىلفور بىلەن ئاۋرىنىي بىردەملىككە ئۆز خىيالىرىنى ئۇنتۇپ، ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ قېلىشتى ۋە ئاندىن «ساراڭ ئوخشايدۇ» دېگەندەك قىلىپ، بىر - بىرىگە قاراشتى.

ۋەھالەنكى، ئاردىدىن بەش مىنۇت ئۆتمەيلا پەلەمپەي غىچىرلاشقا باشلىدى ۋە موررىل كىشىنى ھەيرەتتە قالدۇرغۇدەك كۈچ بىلەن نۇمۇرلۇق ئىشىكنى كىرىسلاۋسى بىلەن قوشۇپ كۆتۈرۈپ ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كەلدى. ئاندىن ئۇ كىرىسلونى پولغا قويدى - دە، ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىغا ئىتتىرىپ ئەكىردى. بۇ ئىشلارنى ئۇ ھەسرەتتىن تەلۋىلەنگەن ھالدا ھەسسىلەپ ئاشقان كۈچ بىلەن بېجىردى. لېكىن شۇ تاپتا ھەممىدىن دەھشەتلىكرەك

كۆرۈنگىنى نۇئارتىپىنىڭ چىرايى ئىدى. موررىل ئۇنى ۋالېنتىنا-
نىڭ كارىۋىتى يېنىغا ئەكەلگەندە پالەچ بوۋاينىڭ پۈتۈن كۈچى
ۋە ئىچكى ھېس - تۇيغۇلىرى كۆزلىرىگە مەركەزلەشكەنىدى.

ۋىلفور بۇ تاتىرىپ كەتكەن چىرايىنى ۋە ئوتقاشتەك يېنىپ
تۇرغان كۆزلەرنى كۆرۈپ قورقۇپ كەتتى. ئۇ ھەر قېتىم ئاتىسى
بىلەن توقۇنۇشقاندا جەزمەن بىر قورقۇنچلۇق ئىش يۈز بېرەتتى،
ئۇمۇر بويى شۇنداق بولۇپ كەلدى.

— قاراڭ، بۇلارنىڭ قىلغان ئىشىنى! — دەپ ۋاركىرىدى
موررىل. ئۇ، بىر قولى بىلەن كىرىسلونىڭ يۆلەنچۈكىگە تايىنىپ،
يەنە بىر قولى بىلەن ۋالېنتىنانى كۆرسەتتى. — قاراڭ، ئاتا!

ۋىلفور كەينىگە داجىدى ۋە نۇئارتىپىنى ئاتا دەپ ئاتاۋاتقان
بۇ يوچۇن يىگىتكە ئەجەبلىنىپ قارىدى.

بۇ چاغدا بوۋاينىڭ پۈتۈن جېنى ئۇنىڭ قان تولغان
كۆزلىرىگە تىقىلىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. ماڭلىيىدىكى تومۇرلىرى
كۆپچۈپ كەتتى، خۇددى تۇتقاقلىقى تۇتۇپ قالغان ئادەمدەك
بويۇن، يۈز ۋە چېكىلىرى كۆكىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى
لەرزىگە كەلتۈرگەن بۇ ئىچكى پارتلاشقا پەقەت ۋاركىراشلا
يېتىشمەي تۇراتتى. بۇ دەھشەتلىك، ئېچىنىشلىق ئۇنسۇز ۋاركىراش
گويا كى ئۇنىڭ بارلىق تېرە تۆشۈكچىلىرىدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى.

ئاۋرۇنىپ بىر شېشە ئىسپىرتنى ئېلىپ، يۈگۈرۈپ كەلدى -
دە، بوۋايغا پۈراتتى.

— تەقسىر، — دەپ ۋاركىرىدى موررىل بوۋاينىڭ قولىنى
چىڭ تۇتۇۋېلىپ، — بۇلار مېنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى، بۇ يەرگە
نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىنى سورىشىۋاتىدۇ. بۇنى سىز بىلمىسىز،
بۇلارغا ئېيتىپ بېرىڭ، ئېيتىپ بېرىڭ!

ئېتىلىپ چىققان يېغا ئۇنىڭ ئاۋازىنى بېسىپ كەتتى.

بوۋاينىڭ دېمى سىقىلىپ، كۆكرىكى بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر
پەسلەپ تۇراتتى. ئۇ خۇددى تۇتقاقلىقى باشلىنىۋاتقان ئادەمگە
ئوخشاپ قالغانىدى. ئاخىرى ئۇئارتىپىنىڭ كۆزلىرىدىن تارامىلاپ
ياش ئاقتى. بوۋاي بېشىنى ئېگەلمەيتتى. ئۇ پەقەت كۆزلىرى-
نى يۇمدى.

— ئۇلارغا ۋالېنتىنا بىلەن ئىككىمىز تۇيى قىلماقچى
بولغانلىقىمىزنى ئېيتىپ بېرىڭ، — دەپ داۋاملاشتۇردى موررىل، —
ۋالېنتىنا مېنىڭ دوستۇم. بۇ دۇنيادىكى بىردىنبىر مۇھەببىتىم
بولغانلىقىنى ئېيتىپ بېرىڭ! ئۇنىڭ نەپىسى ئۇزۇلگەن جەسىتى
ماڭا تەئەللۇق ئىكەنلىكىنى ئېيتىڭ!

شۇ گەپ بىلەن ئۇ كارىۋات يېنىغا تىزلەندى، قوللىرى
يوتقانىنى سىقىلاپ، كىرىشىپ كەتتى.

بۇ بەستىلىك، كېچىلۈك ئادەمنىڭ ھەسرەت بىلەن تۇگىشىپ
كېتىۋاتقانلىقىغا تاراپ تۇرۇش شۇنچىلىك ئازابلىق ئىدىكى،
ئاۋرۇنىيى ھاياجانلىنىشىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن تەتۈر قارىۋالدى.
ۋىلفور بۇنىڭدىن ئارتۇق چىۋىشەندۇرۇشنى تەلەپ قىلمىدى ۋە
تاقابىل تۇرغىلى بولمايدىغان بىر خىل كۈچنىڭ تارتىشى بىلەن
موررىلغا قولىنى ئۇزارتتى. چۈنكى بىزنى مۇسىبەتتە قالدۇرۇپ
كەتكەن ئادەمنى يېخىشى كۆرگەن كىشى ھامان قەلبىمىزنى
ئۆزىگە تارتىدۇ.

ھالبۇكى، ماكسىملىئان ھېچنېمىنى كۆرمەيتتى. ئۇ ۋالېنتىنا-
نىڭ مۇزدەك قولىنى چىڭ تۇتۇۋالدى ۋە يىغلاشنى بىلمىگەنلىكتىن،
كىرىلىكنىڭ چىشلىۋېلىپ، بوغۇق ئاۋازدا ئىڭرىدى.

بىرنەچچە مىنۇتقىچە بۇ ھۇجرا ئىچىدىن پەقەت يىغلاش،
قارغاش ۋە ئايەت ئوقۇشلا ئاڭلىنىپ تۇردى. شۇنداقتىمۇ، بىر ئاۋاز
ھەممىنى بېسىپ چۈشەتتى. ئۇ بولسىمۇ، نۇئارتىپىنىڭ دەھشەت-
لىك خىرقىرىشى ئىدى. ئۇ ھەر بىر خىرقىرىغاندا ئۇنىڭ

باغرىدىن گويا هاياتلىقنىڭ بىر يىلتىزى ئۈزۈلگەندەك بولاتتى.

ئاخىرى، باشقىلارغا نىسبەتەن ئۆزىنى بىر قەدەر تۇتۇۋالغان ۋىلفور ئېغىز ئېچىشقا جۈرئەت قىلدى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ، — سىز ۋالېنتىنىانى ياخشى كۆرگەنلىكىڭىزنى، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلماقچى بولغانلىقىڭىزنى ئېيتتىڭىز. مەن بۇ مۇھەببەتتىن بەخەۋەر ئىدىم. شۇنداق بولسىمۇ، مەن ئۇنىڭ ئاتىسى، سىزنى ئەپۇ قىلىمەن، چۈنكى سىزنىڭ ھەقىقىي تۇرمە ھەسرىتى چېكىۋاتقانلىقىڭىزنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمەن. مەنمۇ تەڭداشسىز ھەسرەتتە قالدىم ئەمەسمۇ. شۇڭا، كۆڭلۈمدە خاپىلىققا ئورۇن قالمىدى. بىراق، ئۆزىڭىز كۆرۈپ تۇرۇۋاتىسىز، سىزگە بەخت ئاتا قىلىش ئالدىدا تۇرغان پەرىشتە بۇ دۇنيانى تاشلاپ كەتتى. ئەمدى ئۇنىڭغا پانىي ئالەمدىكى مۇھەببەتنىڭ لازىمى يوق. ئۇ ھازىر ياراتقان ئىگىسىنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ. ئۇنىڭ جەستى بىلەن خوشلىشۇىلىڭ، ئۇنىڭ سىز ئارمان قىلغان قولىنى ئاخىرقى قېتىم تۇتۇۋىلىڭ. ئاندىن ئۇنىڭ بىلەن مەڭگۈلۈككە ئايرىلىڭ. ھازىر ۋالېنتىناغا زۆرۈر بولغىنى پەقەت دۇئا ـ تىلاۋەت قىلىدىغان روھانىي.

— خاتالاشتىڭىز، تەقسىر، — دەپ خىتاب قىلدى موررىل، ئورنىدىن تۇرۇپ؛ ئۇنىڭ يۈرىكى شۇنداق قىسىلىپ ئاغرىدىكى، ئۇ ئۆمرىدە بۇنداق ئاغرىقتا گىرىپتار بولمىغانىدى، — خاتالاشتىڭىز. ۋالېنتىنا ئۆلدى، لېكىن ئۇ شۇنداق ئۆلۈم بىلەن كەتتىكى، ئۇنىڭغا زۆرۈر بولغىنى يالغۇز روھانىيلا ئەمەس. ئۇ يەنە قىساس ئالىدىغان ئادەمگە موھتاج! سىز روھانىينى چاقىرىڭ، ۋىلفور ئەپەندى. ئۇنىڭ قىساسىنى مەن ئالىمەن!

— نېمىدېگىنىڭىز، تەقسىر! — دەپ غودۇكشىدى ۋىلفور. موررىلنىڭ تەلۋىلىنىپ ۋارقىرىشى ئۇنىڭ تەنلىرىنى لەرزىگە سالدى.

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، تەقسىر، سىزنىڭ ئىككى گىشىلىك سالاھىيىتىڭىز بار. ئاتىلىق سالاھىيىتىڭىز بىلەن يېتەرلىك يىغلىدىڭىز، ئەمدى مۇپەتتىشلىك سالاھىيىتىڭىز بىلەن مەيدانغا چىقىڭ.

نۇئارتىيېنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. ئاۋرىنىيى يېقىنراق كەلدى.

— مەن نېمىدەۋاتقانلىقىمنى بىلىپ سۆزلەۋاتىمەن، تەقسىر، — دېدى يەنە موررىل، ئۇ نەق مەيدانىدا ئىشتىراك قىلغۇچىلارنىڭ كۆزلىرىدىن ئۇلارنىڭ ئىچكى ھېس ـ تۇيغۇلىرىنى كۆرۈپ تۇراتتى، — سىز ئۆزىڭىزمۇ مەندىن ياخشىراق بىلىسىز، ۋالېنتىنا قەستلەپ ئۆلتۈرۈلدى!

ۋىلفور بېشىنى ساڭگىلاتتى. ئاۋرىنىيى يەنە بىر قېتىم يېقىنلاپ كەلدى. نۇئارتىيې تەستىقلىغان تەرىزدە كۆزلىرىنى ئاستا يۇمۇپ ئاچتى.

— بىزنىڭ دەۋرىمىزدە، — سۆزىنى داۋاملاشتۇردى موررىل، — ۋالېنتىنادەك ياش ۋە گۈزەل بولمىسمۇ، ئىشقىلىپ، ھەرقانداق تىرىك جان قەستكە ئۇچرىغانىكەن، ئۇنىڭ ئۆلۈمى جەزمەن سۈرۈشتە قىلىنىشى كېرەك. خانلىق مۇپەتتىش ئەپەندى، — موررىل بارغانسېرى ئۆرلەپ كېتىۋاتقان ئاۋازى بىلەن سۆزىنى تاماملىدى، — ئارىسالدا بولۇشقا ئورۇن قالمىدى! مەن سىزگە جىنايەتنى كۆرسىتىپ بەردىم، ئەمدى سىز قاتىلنى ئىزدەپ تېپىڭ!

ئۇنىڭ كۆزلىرى ۋىلفورغا سىختەك قادالدى. ۋىلفور نېمە دېيىشىنى بىلمەي، بىردەم نۇئارتىيېگە، بىردەم ئاۋرىنىيېگە قارىدى. لېكىن ئۇلارمۇ ۋىلفورنى قوللاش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئوخشاشلا ئۇنىڭغا قەتئىيلىك بىلەن قاراپ تۇرۇشاتتى.

— شۇنداق! — دېگەننى ئىپادىلىدى بوۋاي.

— توغرا! — دېدى ئاۋرىنىيى.

— خاتالاشتىڭىز، تەقسىر، — دېدى ۋىلفور، بۇ ئۆچ كىشىنىڭ ئىرادىسى ۋە ئۆزىنىڭ دېلىغۇللىقىنى بېسىشقا تىرىشىپ، — مېنىڭ ئۆيۈمدە جىنايەت ئۆتكۈزۈلۈشى مۇمكىن ئەمەس. تەقدىر ماڭا زەربە بەرمەكتە، تەڭرى مېنى جازالماقتا، لېكىن مېنىڭ ئۆيۈمدە قەستلەپ ئۆلتۈرۈش بولمىدى!

نۇئارتېينىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. ئاۋرىنىيى ئېتىراز بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاغزىنى ئاچتى. موررىل «جىم بولۇڭ» دېگەننى بىلدۈرۈپ، قولىنى ئالدىغا سوزدى.

— سىزگە ئېيتىمپ قويايكى، بۇ يەردە قاتىللىق قىلمۇاتقان ئادەم بار! — دېدى ئۇ بوش، ئەمما غەزەپلىك ئاۋازدا، — تۆت ئاي ئىچىدە تۆت ئادەم قۇربان قىلىندى! تۆت كۈن ئىلگىرى ۋالېنتىنانى زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈشكە قەست قىلىنغانىدى، لېكىن نۇئارتېيې ئەپەندى قوللانغان تەدبىرنىڭ خاسىيىتى بىلەن شۇ قېتىمقى سۇيىقەست ئەمەلگە ئاشمىغانىدى! سىزگە شۇنى ئېيتىپ قويايكى، كېيىن زەھەرنىڭ مىقدارى كۆپەيتىلدى يەكى باشقا خىل زەھەر ئالماشتۇرۇلدى. شۇنىڭ بىلەن، بۇ قېتىم سۇيىقەست ئەمەلگە ئاشتى! يەنە شۇنىمۇ ئېيتىپ قويايكى، بۇ ئىشلارنى سىز خۇددى ماڭا ئوخشاشلا ياخشى بىلمىسىز، چۈنكى ئاۋرىنىيى ئەپەندى ھەم دوختۇر، ھەم دوست بولۇش سۈپىتى بىلەن سىزنى بۇ ھەقتە ئاگاھلاندۇرغانىدى.

— جۆيلۇپ قاپسىز، تەقسىر، — دېدى ۋىلفور گويا ئۆزىگە تەگگەن قامچىدىن قۇتۇلۇشقا ئۇرۇنۇپ.

— مەن جۆيلۇۋاتامدىم؟ — دەپ خىتاب قىلدى موررىل، — ئۇنداق بولسا، ئاۋرىنىيى ئەپەندىگە مۇراجىئەت قىلايلى. ئۇنىڭدىن سوراپ بېقىڭ، تەقسىر، ئۇنىڭ سېپىن ـ مېران خانىم قازا تاپقان كۈنى ئاخشىمى سىزنىڭ بېغىڭىزدا، مۇشۇ ئۆينىڭ ئالدىدا تۇرۇپ قىلغان گەپلىرى ئېسىدە بارمىكىن. شۇ ئاخشىمى سىلەر ئىككىڭلار

ئۆزۈڭلارنى يالغۇز دەپ ئويلاپ، ئاشۇ پاجىئەلىك ئۆلۈم ھەققىدە سۆزلەشكەنىدىڭلار. سىز تەقدىرنى تىلغا ئالدىڭىز، خۇدانى ناھەق ئەيىبلىدىڭىز. ھالبۇكى، تەقدىر بىلەن خۇدانىڭ بۇ ئىشتىكى ئىشتىراكى پەقەت ۋالېنتىنانىڭ قاتىلىنى ياراتقانلىقىدىنلا ئىبارەت!

ۋىلفور بىلەن ئاۋرىنىيى بىر ـ بىرىگە قاراشتى.

— شۇنداق، شۇنداق، ئەسلەپ بېقىڭلار، — دېدى موررىل، — سىلەر ئۇ گەپلەرنى خىلۋەتلىكتە، پىنھانلىقتا ئېيتىلدى دەپ ئويلىغانىدىڭلار، لېكىن ئۇ گەپلىرىڭلار قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن مېنىڭ قۇلاقلىرىمغا يېتىپ كەلدى. توغرا، شۇ ئاخشامدىن كېيىن مەن ۋىلفور ئەپەندىنىڭ ئۆز يېقىنلىرىغا جىنايەتكارانە چاپان ياپقانلىقىنى كۆرۈپ، بۇ گەپنى ھۆكۈمەت ئورۇنلىرىغا مەلۇم قىلىشىم كېرەك ئىدى. شۇنداق قىلسام، سېنىڭ ئۆلۈمىڭنىڭ سەۋەبكارلىرىدىن بىرىگە ئايلىنىپ قالمىغان بولاتتىم، ۋالېنتىنا، سۆيۈملۈكۈم! لېكىن سەۋەبكار ئەمدى قىساسكارغا ئايلاندى. بۇ تۆتىنچى قاتىللىق ھەرقانداق ئادەمگە ئايان بولۇپ قالدى. ۋالېنتىنا. ناۋادا ئاتاڭ سەندىن يۆز ئۆرۈگەن بولسا، ماڭا قەسەم قىلمەنكى، قاتىلنى مەن تاپمەن!

ئاخىرى، تەبىئەت ئىچ ـ ئىچىدىن قايناپ تۇرغان بۇ كۈچ-لۈك ئادەمدىن تەسىرلەندى بولغاي، موررىلنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى ئۇنىڭ تامىقىدا توختاپ قالدى، ئۇ ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى. كۆزلىرىدىن توختىتىپ بولمايدىغان ياشلىرى تارامىلاپ ئاقتى. ئۇ سەنتۈرۈلۈپ كەتتى ۋە يىغلىغان پېتى يەنە ۋالېنتىنانىڭ كارىۋىتى يېنىغا ئۆزىنى تاشلاپ تىزلەندى.

ئەمدى نۆۋەت ئاۋرىنىيگە كەلدى.

— مەنمۇ موررىل ئەپەندىنىڭ پىكرىگە قوشۇلىمەن، جىنا-يەتچىنىڭ جازاغا تارتىلىشىنى تەلەپ قىلىمەن، — دېدى ئۇ

يۇقىرى ئاۋازدا. — بىخەستەلىك بىلەن سۆكۈت قىلغانلىقىم قاتىلنى رەنجىتەلەندۇرۇش بولۇپ قالغانلىقىنى ئويلىسام، يۈرەك-باغرىم پارە-پارە بولۇپ كېتىۋاتىدۇ!

— ئاھ خۇدا! — ۋىلفور ئاران ئاڭلانغۇدەك پىچىرلىدى.

موررىل بېشىنى كۆتۈردى ۋە بوۋاينىڭ كۆزلىرى گويا كى مىسلى كۆرۈلمىگەن ئاشتەك چاقناپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، دېدى:

— قاراڭلار، نۇئارتېي ئەپەندى بىر نېمە دېمەكچى بولۇۋاتىدۇ.

— شۇنداق، — دېگەننى بىلدۈردى نۇئارتېي. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئۆزگىچە دەھشەتلىك تۈس ئالغاندى، چۈنكى بۇ بەختسىز، ئاجىز بوۋاينىڭ بارلىق ئىقتىدارى ئاشۇ كۆزلەرگە مەركەزلەشكەنىدى.

— سىز قاتىلنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلەمسىز؟— دەپ سورىدى موررىل.

— ھەئە، — دېگەن جاۋابنى ئىپادىلىدى نۇئارتېي.

— ئۇنى بىزگە ئېيتىپ بېرەمسىز؟— دەپ خىتاب قىلدى ماكسىملىئان، — ئاڭلاڭ، ئاۋرىنىي ئەپەندى، ئاڭلاڭ!

نۇئارتېينىڭ كۆزلىرى بىچارە موررىلگە كۆلۈمسىرەش ئىپادىسى بىلەن قارىدى. ئۇ، ئىلگىرى مۇشۇنداق غەمكىن ۋە مۇلايىم قارىشى بىلەن ۋالېنتىنانى خۇش قىلاتتى. ئاندىن، ئۇ سۆھبەتدىشىنىڭ كۆزلىرىنى ئۆزىنىڭ كۆزلىرىگە گويا بەنت قىلىۋالغاندىن كېيىن ئىشىككە قارىدى.

— مېنى چېقىپ كەت دەمسىز؟ — دېدى موررىل روھىي چۈشكەن ھالدا.

— ھەئە، — دېگەننى بىلدۈردى نۇئارتېي.

— ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن!

بوۋاينىڭ كۆزلىرى ئىشىكتىن ئۈزۈلمىدى.

— ئەمسە، بىر دەمدىن كېيىن يەنە كىرسەم بولامدۇ؟— سورىدى ماكسىملىئان.

— ھەئە.

— ئۆزۈم يالغۇز چىقىپ كېتەمدىم؟

— ياق.

— كىم بىلەن چىقىمەن؟ ۋىلفور ئەپەندى بىلەنمۇ؟

— ياق.

— دوختۇر بىلەنمۇ؟

— ھەئە.

— ۋىلفور ئەپەندى بىلەن يالغۇز قالماقچىمۇسىز؟

— ھەئە.

— ئۇ سىزنى چۈشىنەلەمدۇ؟

— ھەئە.

— مالال بولماڭ، — دېدى ۋىلفور، تەكشۈرۈش يەڭ ئىچىدە بولىدىغانلىقىدىن خۇش بولۇپ، — مەن ئاتام بىلەن ئوبدان سۆزلىشەلەيمەن.

بۇ گەپنى قىلغاندا گەرچە ئۇنىڭ چىرايىدا خۇشاللىق ئالامىتى ئەكس ئەتكەن بولسىمۇ، يەنىلا چىشلىرى كاسىلداپ تۇراتتى.

ئاۋرىنىي ماكسىملىئاننى قولتۇقلاپ، ياندىكى بۆلۈمگە ئېلىپ چىقىپ كەتتى. پۈتۈن بىنا ئۆلۈمنىڭ جىمجىتلىقىدىن بەكرەك سۆكۈناتقا چۆمدى.

ئاردىدىن چارەك سائەت ئۆتكەندە جۇرئەتسىز قەدەم شەپەسى ئاڭلاندى - دە، ئاۋرىنىيى بىلەن موررىل تۇرغان بۆلۈمنىڭ بوسۇغىسىدا ۋىلفور پەيدا بولدى. بۇ چاغدا ئاۋرىنىيى خىيالغا پاتقان ھالدا، موررىل بولسا، ھەسرەتتىن دېمى سىقىلغان ھالدا كۈتۈپ تۇرۇشاتتى.

— كېلىڭلار، — دېدى ۋىلفور ۋە ئۇلارنى نۇرئارتيېنىڭ يېنىغا باشلاپ كىردى.

موررېل ۋىلفورغا سىنچىلاپ قارىدى. خانلىق مۇپەتتىشنىڭ چىرايى خۇددى جېنى چىقىپ كەتكەندەك تاتىرىپ كەتكەن، ماڭلىيىدا بىغىرەڭ داغلار پەيدا بولغانىدى، بارماقلىرى پەي قەلەمنى ئەسەبىيلىك بىلەن مىجىقلاپ. سۈندۈرماقتا ئىدى.

— ئەپەندىلەر، — دېدى ئۇ ئاۋرۇنىيى بىلەن موررېلغا قاراپ بوغۇق ئاۋازدا. — بۇ دەھشەتلىك سىر بىزنىڭ يۈرەكلىرىمىزدە ساقلىنىپ قالىدىغانلىقىغا ۋەدە بەرگەيسىلەر.

ئۇ ئىككىيلەن ئىختىيارسىز تۇردە نارازىلىق ھېسسىياتى بىلەن ھەرىكەتلىنىپ قالدى.

— سىلەردىن ئۆتۈنۈپ سورايمەن، — دېدى يەنە ۋىلفور.

— بىراق، جىنايەتچى... — دېدى موررېل، — قاتىل... زەھەرلىگۈچى...

— خاتىرجەم بولۇڭ، تەقسىر، ئۇ جازاغا تارتىلىدۇ، — دېدى ۋىلفور، — ئاتام ماڭا جىنايەتچىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەردى. ئاتام خۇددى سىلەرگە ئوخشاشلا قىساس ئېلىشقا ئىنتىزار. لېكىن ئۇ خۇددى ماڭا ئوخشاشلا سىلەردىن بۇ سىرنى ئاشكارىلىماسلىقىنى سورايدۇ. شۇنداقمۇ، ئاتا؟

— شۇنداق، — دېگەنىنى تەتۈىلىك بىلەن ئىپادىلىدى نۇرئارتيې.

موررېل قورقۇنچ ۋە ئىشەنمەسلىك قىياپىتى بىلەن ئىختىيارسىز تۇردە كەينىگە داجىدى.

— تەقسىر، — دېدى ئۇ موررېلنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ، — ئاتامنىڭ ئىرادىلىك ئادەم ئىكەنلىكىنى سىز بىلىسىز. شۇڭا، ئۇ سىزگە مۇشۇنداق تەلەپنى قويغانىكەن، دېمەك ئۇ ۋالېنتىنا ئۈچۈن دەھشەتلىك قىساس ئېلىنىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. شۇنداقمۇ، ئاتا؟

بوۋاي «ھەئە» دېگەنىنى ئىپادىلىدى.

ۋىلفور سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئاتام مېنى چۈشىنىدۇ، مەن ئۇنىڭغا ۋەدە بەردىم. مالال بولماڭلار، ئەپەندىلەر. ماڭا ئۈچ كۈن ۋاقىت بېرىشىڭلارنى سورايمەن. بۇنداق ئىشلاردا سوتمۇ ئۈچ كۈندىن ئارتۇق ۋاقىت بېرىدىغۇ. ئۈچ كۈندىن كېيىن قىزنىڭ قاتىلىدىن ئېلىنغان قىساس ھەتتا ئەڭ ھېسسىياتسىز يۈرەكلەرنىمۇ لەرزىگە كەلتۈرىدۇ. شۇنداقمۇ، ئاتا؟

شۇ گەپ بىلەن ئۇ چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ تۇرۇپ، بوۋاينىڭ جانسىز قولىنى قىسىپ سالكىدى.

— بۇ راست گەپمۇ، نۇرئارتيې ئەپەندى؟ — سورىدى موررېل. ئاۋرۇنيېنىڭ كۆزلىرىمۇ شۇ سوئالنى ئىپادىلىدى.

— ھەئە! — دېگەنىنى ئىپادىلىدى نۇرئارتيې ۋە ئۇنىڭ كۆزلىرىدە مۇلايىم خۇشاللىق ئەكس ئەتتى.

— قېنى، ۋەدە بېرىڭلار، ئەپەندىلەر، — دېدى ۋىلفور ئاۋرۇنيېي بىلەن موررېلنىڭ قوللىرىنى بىر - بىرىگە جۈپلەپ تۇتۇپ، — مېنىڭ ئائىلەمنىڭ شەرىپىگە نۇقسان يەتكۈزمەسلىككە ۋە قىساس ئېلىشنى ماڭا تاپشۇرۇشقا ۋەدە بېرىڭلار.

ئاۋرۇنيېي تەتۈر قارىۋالدى ۋە خۇش ياقمىغان نەزەردە «ماقۇل» دەپ قويدى. لېكىن موررېل ۋىلفورنىڭ قوللىرىدىن ئۆزىنىڭ قولىنى تارتىۋالدى - دە، تۆشەك يېنىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، لەۋلىرىنى ۋالېنتىنانىڭ سوغۇق لەۋلىرىگە باستى ۋە ئۇن سېلىپ ئاھ ئۇرغان بويىچە ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ كەتتى.

سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، بارلىق مالايلار قېچىپ كەتكەنىدى. شۇڭا، بىزنىڭ چوڭ شەھەرلىرىمىزدە ئۆلۈمدىن كېيىن، بولۇپمۇ مۇشۇنداق گۇمانلىق شارائىتتا يۈز بەرگەن ئۆلۈمدىن كېيىن ئۆتەشكە تېگىشلىك بولغان خىلمۇخىل مۇرەككەپ ئىشلارنى

ئادا قىلىشقا ژىلفور ئاۋرىنىيدىن ياردەم سوراشقا مەجبۇر بولدى.

نۇئارتېيگە كەلسەك، ئۇنىڭ شەپسىز ھەسرىتى، تاشتەك قېتىپ قالغان ئۈمىدسىزلىكى، ئۇنسىز ياشلىرىنى كۆرسە، كىشىنىڭ ئىچى سىيرىلىپ كېتەتتى.

ژىلفور ئۆزىنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىۋېلىپ، جىمىپ كەتتى. ئاۋرىنىي ئۆلۈمنىڭ گۈۋاھلىقىدىن ئۆتىدىغان ۋە «ئۆلۈكلەر دوختۇرى» دەپ ئاتىلىدىغان مەخسۇس دوختۇرنى چاقىرىش ئۈچۈن كەتتى.

نۇئارتېيې نەۋرىسىنىڭ يېنىدىن چىققىلى ئۇنىمىدى.

ئاردىن يېرىم سائەت ئۆتكەندە ئاۋرىنىيى ئۆزىنىڭ كەسپىدىشىنى باشلاپ قايتىپ كەلدى. كوچىغا چىقىدىغان ئىشىك تاقاقلىق ئىدى. دەرۋازىۋەن باشقا مالايلار بىلەن بىللە كەتكەن بولغاچقا، ژىلفور ئۆزى چىقىپ، ئىشكىنى ئاچتى. لېكىن، ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسى ئالدىغا كەلگەندە ئۇ توختىدى. ئۇنىڭ بۇ ھۇجرىغا يەنە كىرگۈدەك مادارى قالمىغانىدى.

ئىككى دوختۇر ھۇجرىغا ئۆزلىرى كىرىشتى. نۇئارتېيې خۇددى مەرھۇمغا ئوخشاشلا تاتىرىپ كەتكەن، ھەربىكەتسىز، ئۇنسىز ھالدا كارىۋاتنىڭ يېنىدا ئولتۇراتتى. ئۆلۈكلەر دوختۇرى تۆشەك يېنىغا كەلدى ۋە ئۆمرىنىڭ يېرىمنى جەسەتلەر بىلەن ھەپىلىشىپ ئۆتكۈزگەن ئادەمگە خاس بىپەرۋالىق بىلەن قىزنىڭ يۈزىگە يېپىلغان كىرلىكنى قايرىدى، ئاندىن ئۇنىڭ لەۋلىرىنى ئېچىپ كۆردى.

— شۇنداق، — دېدى ئاۋرىنىيى ئۈلۈغ - كىچىك تىنىپ، — بىچارە قىز ئۆلدى، بۇنىڭدا شەك يوق.

— شۇنداق، — دەپ قىسقىلا جاۋاب قايتۇردى ئۆلۈكلەر دوختۇرى ۋە كىرلىكنى يەنە ژالېنتىنانىڭ يۈزىگە يېپىپ قويدى.

نۇئارتېيې بوغۇلۇپ، خىرقىرىدى. ئاۋرىنىي ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ قارىدى. بوۋاينىڭ كۆزلىرى چاقناپ تۇراتتى. ئاۋرىنىيى ئۇنىڭ نەۋرىسىنى كۆرگۈسى كەلگەنلىكىنى چۈشەندى. ئۇ كارىۋاتنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئىككىنچى دوختۇر مەرھۇمنىڭ لەۋلىرىگە تەككۈزگەن بارماقلىرىنى خلور سۈيىدە چايقاپ تۇرغىچە، كىرلىكنى كۆتۈرۈپ، قىزنىڭ خۇددى ئۇخلاپ ياتقان پەرىشتىنىڭ يۈزىدەك تىنچ ۋە ئاپئاق يۈزىنى ئاچتى. نۇئارتېيىنىڭ كۆزلىرىدە يالتىرىغان ياشلىرى ئاۋرىنىيگە بولغان مىننەتدارلىقىدىن بىشارەت بەردى.

ئۆلۈكلەر دوختۇرى شۇ يەردىلا گۈۋاھلىق خېتى يېزىپ بەردى ۋە بۇ ئەڭ ئاخىرقى رەسمىيەتنى بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن ئاۋرىنىينىڭ ھەمراھلىقىدا چىقىپ كەتتى.

ژىلفور ئۆلارنىڭ پەلەمپەيدىن چۈشۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ، ئىشخانىسىدىن چىقتى. ئۇ، دوختۇرغا بىرنەچچە ئېغىز مىننەتدارلىق سۆزىنى ئېيتقاندىن كېيىن ئاۋرىنىيگە مۇراجىئەت قىلدى.

— ئەمدى روھانىي چاقىرىش كېرەك، — دېدى ئۇ.

— ئۆزىڭىز چاقىرىشنى ئويلاۋاتقان روھانىي بارمۇ؟ — سورىدى ئاۋرىنىيى.

— يوق، — دېدى ژىلفور، — بۇ يەرگە ئەڭ يېقىن بولغىنىنى، — چاقىرىڭ.

— بۇ يەرگە ئەڭ يېقىن بولغىنى، — دېدى شەھەرلىك دوختۇر، — ئۆيىڭىزگە تام قوشنا بولۇپ كۆچۈپ كەلگەن ئىتالىيىلىك ھەزرەت. ئۆتۈپ كېتىۋاتقاچ ئۇنىڭغا دەپ قويايمۇ؟

— ئاۋرىنىيى، — دېدى ژىلفور، — ئېغىر كۆرمەي دوختۇر ئەپەندى بىلەن بىللە بارسىڭىز. مانا ئاچقۇچ. ئۆزىڭىز

ھالىغان ۋاقىتتا كېلىۋېرىك. روھانىي چاقىرىپ، بىچارە قىزنىڭ ھۇجرىسىغا ئەكىرىپ قويۇڭ.

— روھانىي بىلەن سۆزلىشەمسىز؟

— بىر دەم يالغۇز ئولتۇرۇپ ئارام ئالغۇم كېلىۋاتىدۇ. مېنى ئەپىۋ قىلارسىز؟ روھانىي ھەرقانداق دەردلەرنى، ھەتتا ئاتىلارنىڭ دەردلىرىنى چۈشىنىشى كېرەك.

ژىلفور ئاۋرىنىيگە ئاچقۇچنى بەردى ۋە شەھەرلىك دوختۇرغا يەنە بىر قېتىم تەزىم قىلدى ـ دە، ئىشخانىسىغا كىرىپ ژىلپ، خىزمەتكە تۈتۈش قىلدى. شۇنداق ئادەملەر بولىدۇكى، ئۇلار خىزمەتكە بېرىلىپ كەتسە، ھەممە دەرد ـ ھەسرەتلەرنى ئۇنتۇپ كېتىدۇ.

ئىككى دوختۇر كوچىغا چىقتى ۋە قوشنا ئۆينىڭ ئىشىك ئالدىدا تۇرغان ئۇزۇن قارا چاپانلىق ئادەمنى كۆردى.

— مۇشۇ روھانىينى دېگەنىدىم، — دېدى ئۆلۈكلەر دوختۇرى.

ئاۋرىنىيى روھانىينىڭ ئالدىغا كەلدى:

— تەقسىر، ھېلىراقتا ئۆز قىزىدىن مەڭگۈگە ئايرىلغان بەختسىز ئاتىنىڭ، خانلىق مۇيەتتىش ژىلفورنىڭ خىزمىتىدە بولۇشنى راۋا كۆرەمسىزكىن؟

— شۇنداق، تەقسىر، — دېدى روھانىي ئۆتكۈر ئىتالىيانچە تەلەپپۇز بىلەن، — بىلىمەن، ئۇنىڭ ئۆيىگە ئەزرائىل كىرىۋالغان.

— ئۇنداق بولسا، ئۇنىڭ سىزدىن قانداق ياردەم كۈتۈپ تۇرغانلىقىنى سۆزلىشىم ھاجەتسىز.

— مەنمۇ ئۇنىڭ خىزمىتىدە بولۇش ئۈچۈن ئۆزۈم چىقىۋاتقانىدىم، — دېدى روھانىي، — بۇنداق خالىس ئىشنى بەجا كەلتۈرۈش بىزنىڭ بۇرچىمىز.

— بۇ بىر ياش قىز ئىدى،

— شۇنداق، بىلىمەن. مالايىلاردىن ئاڭلىدىم، مەن ئۇلارنىڭ بىر ئۆيىدىن قېچىپ چىقىۋاتقىنىنى كۆرگەنىدىم. ئۇ قىزنىڭ ئىسمى ژالىنتىنا ئىكەنلىكىنمۇ ئۇقتۇم، ئۇنىڭغا ئاتاپ دۇئا قىلدىم.

— ھەشقالالا، — دېدى ئاۋرىنىيى، — خۇدا يولىدىكى بۇ ئىشنى باشلاپ قويۇپسىز. ئەمدى بۇ ئىشنى ئاخىرىغا چىقىرىۋەتسىڭىز. مەرھۇمەنىڭ يېنىغا كىرگەيسىز. مۇسىبەتلىك ئائىلە سىزگە تەشەككۇر ئېيتىدۇ.

— ماقۇل، تەقسىر، — دېدى روھانىي، — شۇنىسى ئىشەنچ بىلەن ئېيتالايمەنكى، ھېچقانداق كىشى مېنىڭدەك قىزغىن قىرائەت تىلالمايدۇ.

ئاۋرىنىيى روھانىي ھەزرەتنى قولتۇقلاپ ماڭدى ۋە ئۇنىسى مەرھۇمەنىڭ يېنىغا باشلاپ كىردى. ژىلفور ئۆز ئىشخانىسىغا كىرىۋالغان بولغاچقا، ئۇلارنى كۆرمىدى. مەرھۇمە بولسا، كەچ كىرگەندە كېپەنگە ئېلىنىشى كېرەك ئىدى.

ئىككىلەن كىرىپ كەلگەندە نۇئارتېينىڭ كۆزلىرى ھەزرەتنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشتى. ئېھتىمال، نۇئارتېي ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن قانداقتۇر ئاجايىپ نەرسىنى سەزگەن بولسا كېرەك، چۈنكى ئۇ بىر قاراش بىلەنلا روھانىينىڭ يۈزىدىن كۆزنى ئۈزمەي قاراپ قالدى.

ئاۋرىنىيى ئۆلۈكنمۇ، تىرىكنمۇ ھەزرەتنىڭ باشقۇرۇشىغا تاپشۇردى. روھانىي ئاۋرىنىينى خاتىرجەم قىلىپ، ژالىنتىناغا دۇئا قىلىش ۋە نۇئارتېينىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىشقا ۋەدە بەردى.

ھەزرەتنىڭ ۋەدىسى تەنتەنىلىك جاراڭلىدى. شۇنىدىن

گېيىن ئۇ ئۆزىنىڭ دۇنيا ـ تىلاۋەت قىلىشىغا دەخلى يەتمەسۇن دېدىمۇ ياكى نۇئارتېيىنى قايغۇرۇپ ئولتۇرغاندا ئاۋارەقىلىشمىسۇن دېدىمۇ، ئىشقىلىپ، دوختۇر چىقىپ كەتكەن ئىشىكنىمۇ، ھەم شۇنداقلا ۋىلفور خانىمنىڭ ھۇجرىسىغا چىقىدىغان ئىشكنىمۇ چىڭ تاقىۋەتتى.

يىگىرمە بىرىنچى باب

دانىگلارنىڭ ئىمزاسى

تاڭ ئاتقاندا ئاسمانىنى بۇلۇت قاپلىغانىدى.

تۇنده ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى بېجىرگۈچىلەر ئۆزلىرىنىڭ نادامەتلىك ۋەزىپىلىرىنى ئادا قىلدى. ئۇلار كارىۋاتتا ياتقان مېيىتنى كېپەنگە ئالدى. ئۆلۈم ئالدىدا ھەممە ئادەم باراۋەر دېگەن بىلەنمۇ ۋاپات بولغانلارنىڭ كېپەنىدىن ئىبارەت بۇ ئاخىرەتلىك كىيىمى يەنىلا ئۇلارنىڭ ھايات ۋاقتىدا ياخشى كۆرگەن زىننىتىنىڭ ئاداققى ئەسلىمىسى بولۇپ قالىدۇ. بۇ كېپەن ۋالېنتىنا ئىككى ھەپتە ئىلگىرى ئۆزى سېتىۋالغان سېپتا ئاق شايىدىن تىكىلدى.

نۇئارتېيىنى قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەنلا ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىدىن ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىغا يۆتكەپ قويۇشقانىدى. كىشىلەرنىڭ ئويلىغىنىنىڭ ئەكسىچە، بۇۋاي نەۋرىسىنىڭ يېنىدىن چىقىپ كېتىشكە قارشىلىق قىلمىدى.

بۇزۇنى ھەزرەت كېچىچە ئولتۇرۇپ، تاڭ يورۇغاندا ھېچكىمگە گەپ قىلماي چىقىپ كەتتى.

ئەتىگەن سائەت سەككىزدە ئاۋارىنىي كەلدى. ئۇ، نۇئارتېيىنىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ كېتىۋاتقان ۋىلفورنى ئۇچراتتى ۋە ئۆزىمۇ بۇۋاينىڭ بۇ كېچىنى قانداق ئۆتكۈزگەنلىكىنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن ئۇنىڭ بىلەن بىللە كىردى. ئۇلار كىرگەندە بۇۋاي ئۆزىگە كارىۋات قىلىنغان يوغان كرېسلودا تىنچ ۋە خاتىرجەم ئۇخلاۋاتاتتى. ئىككىيلەن ھەيران بولۇپ، بوسۇغدا توختاشتى.

ـ قاراڭا، ـ دېدى ئاۋارىنىي ۋىلفورغا، ـ تەبىئەت ئەڭ ئېغىر قايغۇنىمۇ پەسكويغا چۈشۈرەلەيدۇ. ئەلۋەتتە، نۇئارتېي ئەپەندى نەۋرە قىزىنى ياخشى كۆرمەيتتى دەپ ھېچكىم ئېيتالمايدۇ. شۇنداقتىمۇ، ئۇ يەنىلا ئۇخلاۋاتىدۇ.

ـ شۇنداق، راست دەيسىز، ـ دېدى ۋىلفور تەئەججۈپ بىلەن، ـ ئۇخلاۋاتىدۇ. بۇ بەك غەلىتە ئىش. ئۇ كىچىككىنە كىلىشمەسلىك بولسا تۇن بويى ئۇخلىمايتتى.

ـ دەرد ـ ھەسرەتتىن ھالى قالماپتۇ، ـ دېدى ئاۋارىنىي.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇلار چوڭقۇر ئويغا پاتقان ھالدا مۇپەتتىشىنىڭ ئىشخانىسىغا قايتىپ كىرىشتى.

ـ مەن ئۇخلىمىدىم، ـ دېدى ۋىلفور سىلىنمىغان تۆشەكنى كۆرسىتىپ، ـ دەرد ـ ھەسرەت مېنى يېڭەلمەيدۇ. ئىككى كېچە بولدى، تۆشەككە ياتمىدىم. لېكىن ئىش ئۈستىلىمگە قاراپ بېقىڭا. بۇ ئىككى كۈن ۋە ئىككى كېچىدە قانچىلىك يېزىۋەتتىم! مەن بۇ دېلو ئۈستىدە قانچىلىك باش قاتۇردۇم، قاتىل بېنېدېتتونى ئەيىبلەش ماتېرىيالىنى قانچە ـ قانچە قېتىم تەزىتىپ يازدىم! ئاھ خىزمەت، سەن مېنىڭ ئىشقىم، پەختىم، پەقەت سەنلا مېنىڭ ئازابلىرىمنى يېڭەلەيسەن!

شۇ گەپ بىلەن ئۇ ئاۋارىنىيىنىڭ قولىنى چىڭ قىستى.

— ماڭا يەنە ئىشىڭىز بارمۇ؟ — سوردى دوختۇر.

— يوق، — دېدى ۋىلفور، — بىراق، ئىلتىپات قىلىپ، سائەت 11 گە ئۇلگۈرۈپ كەلسىڭىز، سائەت 12 دە... مېيىتنى ئېلىپ چىقمىسۇن. ئاھ خۇدا، مېنىڭ قىزىم، بىچارە قىزىم!

خانلىق مۇپەتتىش قايىتىدىن ئىنسان تۈسىگە كىرىپ، كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى - دە، ئۇلۇغ - كىچىك تىندى.

— پەتىچىلەرنى قارشى ئالغىلى چىقامسىز؟

— ياق، بۇ ئېغىر ۋەزىپىنى تۇغقانلىرىمدىن بىرى ئۆز ئۈستىگە ئالدى. مەن خىزمەتكە كىرىشىمەن، دوختۇر. خىزمەت قىلغاندا، ھەممىنى ئۇنتۇيمەن.

دوختۇر ئىشىك تۈۋىگە بېرىپ بولغۇچە خانلىق مۇپەتتىش يەنە قەغەزلىرىگە تۇتۇش قىلدى.

ئاۋرىنىي ئىشىك ئالدىغا چىققاندا، ۋىلفورنىڭ بايا ئېيتقان تۇغقىنى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. بۇ كىشى بىزنىڭ قىسىمزدىمۇ ۋە ئۆز جەمەتى ئىچىدىمۇ ئورۇن تۇتقىنى شەخسەردىن بولۇپ، تۇغۇلۇشىدىن تارتىپ تۇرمۇشتا پەقەت بىر ساتتى ئىگىلەپ تۇرۇش بىلەنلا چەكلىنەتتى. قارا كىيىم كىيىپ، بىلىكىگە ماتەملىك يەڭ بەلگىسى تاقىغان بۇ كىشى چىرايىنى مۇسىبەتكە ماسلاشتۇرغان ھالدا ۋىلفورنىڭ ئۆيىگە كىرىپ كەلگەنىدى.

سائەت ئون بىرده پەتىچىلەرنىڭ پەيتۇنىلىرى ھويلىدا تاراقلاشقا باشلىدى. سېنت - ئونورى كوچىسى توپلانغان نامراتلارنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭىغا تولدى. بۇنداق كىشىلەر بايلارنىڭ خۇشاللىقىنىمۇ، قايغۇسىنىمۇ ئوخشاشلا قىزىقىش بىلەن تاماشا قىلىشىدۇ ۋە دەبدەبىلىك مېيىت ئۇزىتىش بولۇپ قالسا، خۇددى گېرتسوگ قىزىنىڭ تويىنى كۆرىدىغاندەك ئالدىراپ يۈگۈرۈشىدۇ.

مېيىت ساندۇقى قويۇلغان ساراي ئۆيگە ئاستا - ئاستا پەتىچىلەر تولۇشقا باشلىدى. ئالدى بىلەن بىزنىڭ بىر قىسىم كونا تونۇشلىرىمىز، يەنى دېبرې، شاتو - رېنو، بوشانلار كەلدى. ئاندىن سوت، ئەدەبىيات ۋە ھەربىيلەر ساھەلىرىدىكى بارلىق مەشھۇر زاتلار قەدەم تەشرىپ قىلدى، چۈنكى ۋىلفور ئەپەندى ئىجتىمائىي ئورنى جەھەتتىلا ئەمەس، بەلكى ئۆزىنىڭ شەخسىي خىسلەتلىرى جەھەتتىمۇ پارىژ جامائەتچىلىكى ئىچىدە تۆتىنىڭ بىرى ئىدى.

ۋىلفورنىڭ ھېلىقى تۇغقىنى كەلگەنلەرنى قارشى ئېلىپ، ئىشىك ئالدىدا تۇراتتى. غەمسىز ئادەملەرگە قارىتا شۇنى ئىقرار قىلىشىمىز كېرەككى، ئۇلار قارشى ئالغۇچىنىڭمۇ غەمسىز چىرايىنى كۆرۈپ، يەڭگىللىك ھېس قىلىشتى، چۈنكى ئۇنىڭ ئورنىدا ئاتىسى، قېرىنداشى ياكى سۆيگۈنى تۇرغان بولسا، يوق قايغۇسىنى ئېپادىلەپ، يالغان كۆز يېشى قىلىشقا تېغرا كېلەتتى.

ئۆزئارا تونۇش بولغانلار كۆز ئىشارىسى بىلەن بىر-بىرىنى چاقىرىشاتتى ۋە بىر يەرگە توپلىناتتى. ئەنە شۇنداق توپلارنىڭ بىرى دېبرې، شاتو - رېنو ۋە بوشاندىن تەركىب تاپتى.

— بىچارە قىز، — دېدى دېبرې ئۆزىنى تۇتالماستىن ۋە ھەممەيلەنگە ئوخشاش بۇ قايغۇلۇق ۋەقەدىن ئېچىنىپ، — شۇنچە باي، شۇنچە گۈزەل قىز ئىدى! شاتو - رېنو، ئىككىمىز بۇ يەرگە كەلگەن چېغىمىزدا مۇشۇنداق بولۇشىنى ئويلىغانمىدۇق، ھە؟ بىز قاچان كەلگەنىدۇق - ھە؟... ئۇچ ھەپتە بولدىمۇ؟... كۆپ بولسا بىر ئاي بولغاندۇر... ئۇنىڭ ھېلىقى ئەمەلگە ئاشمىغان نىكاھ كېلىشىمىنى ئىمزالاشقا كەلگەنىدۇققۇ.

— ياق، بۇنداق بولۇشنى كىم ئويلىسۇن، — دېدى شاتو - رېنو.

— سىز ئۇنىڭ بىلەن تونۇشامتىڭىز؟

— مورسېر خانىمنىڭ ئۆيىدىكى بەزمىدە ئۇنىڭ بىلەن ئىككى قېتىم پاراڭلاشقانىدىم. ئۇ ماڭا بەك گۈزەل، ئەمما بىر-ئاز مەيۈس كۆرۈنگەنىدى. ھە، ئۇنىڭ ئۆگەي ئانىسى نەدە، سىز بىلەمسىز؟

— ئۇ، بىزنى قارشى ئالغان ھېلىقى مۇھتەرەم ئەپەندىنىڭ خوتۇنىنىڭ يېنىدا بىر كۈننى ئۆتكۈزىدىكەن.

— ئۇ كىم بولىدۇ؟

— كىمنى دەيسىز؟

— بىزنى قارشى ئالغان ئەپەندىنى دەيمەن. ئۇ پالاتا ۋەكىلمۇ؟

— ياق، — دېدى بوشان، — مەن بىزنىڭ سىياسىئون-لىرىمىز بىلەن ھەر كۈنى ئۇچرىشىپ تۇرمەن، لېكىن ئۇ كىشىنىڭ چىرايى ماڭا تونۇش ئەمەس.

— سىز بۇ ئۆلۈم ھەققىدە گېزىتتىكە خەۋەر بەردىڭىزمۇ؟

— گېزىتتىكە خەۋەر بېرىلدى، لېكىن ئۇ خەۋەرنى مەن يازمىغان. مېنىڭچە، ئۇ خەۋەر ۋىلفورنىڭ كۆڭلىگە ياقمايدۇ. بىلىشىمچە، ئۇ خەۋەردە «بىرىگە بىرى ئۆلۈشىپ كەلگەن بۇ تۆت ئۆلۈم خانلىق مۇپەتتىشنىڭ ئۆيىدە ئەمەس، باشقا بىر ئۆيدە يۈز بەرگەن بولسا، خانلىق مۇپەتتىش بۇ ئىشقا خېلى كۆڭۈل بۆلگەن بولاتتى» دېيىلگەن.

— بىراق، مېنىڭ ئانامنى داۋالاۋاتقان دوختۇر ئاۋرىنىيى ۋىلفورنى قايغۇدىن تۇڭشۇپ كەتتى دەيدۇ، — دېدى شاتۇرېنو.

— كىمنى ئىزدەۋاتىسىز، دېبرې؟

— گراف مونتې - كرىستونى.

— مەن بۇياققا كېلىۋاتقاندا ئۇنى بولۇۋار كوچىسىدا

ئۇچراتقانىدىم. قارىغاندا، ئۇ پارىژدىن كېتىشكە تەييارلىنىۋاتقان بولسا كېرەك. ئۇ ئۆزىنىڭ بانكىرىنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقانلىكەن، — دېدى بوشان.

— ئۇنىڭ بانكىرى دانگلارمۇ؟ — شاتو - رېنو دېبرېدىن سورىدى.

— شۇنداق بولسا كېرەك، — دېدى كاتتىپ سەل ئوڭايسىزلانغان ھالدا، — لېكىن كەلمىگەنلەر يالغۇز مونتې-كرىستولا ئەمەستەك قىلىدۇ. موررېلمۇ كۆرۈنمەيدىغۇ.

— موررېل؟ ئۇ بۇ ئۆيدىكىلەر بىلەن تونۇشمۇ؟ — سورىدى شاتو - رېنو.

— ئۇ يالغۇز ۋىلفور خانىمنىلا تونۇيدىغۇ دەيمەن.

— شۇنداق بولسىمۇ، كەلسە بوپتىكەن، — دېدى دېبرې، — بۈگۈن كەچتە ئۇ نېمە ھەقتە سۆھبەتلىشىدۇ؟ بۇ ئۆلۈم بۈگۈنكى كۈننىڭ يېڭى خەۋىرى. ھە، جىم بولۇڭلار، ئەنە ئەدلىيە ۋەزىرى كېلىۋاتىدۇ. ئۇ، ھازىرلارغا ئاز - تولا نۇتۇق سۆزلىشى مۇمكىن.

شۇنىڭ بىلەن، يىگىتلەر ئەدلىيە ۋەزىرىنىڭ «نۇتۇقى»نى ئاڭلاش ئۈچۈن ئىشىك يېنىغا كېلىشتى.

بوشاننىڭ ئېيتقىنى توغرا ئىدى. ئۇ دەپنە ئىشىغا قاتنىشىش ئۈچۈن كېلىۋېتىپ، دانگلارنىڭ ئۆيىگە كېتىۋاتقان مونتې-كرىستونى ئانتېن كوچىسىدا ئۇچراتقانىدى.

بانكىر دېرىزە يېنىدا تۇرۇپ، ھويلىغا كىرىۋاتقان گرافنىڭ پەيتۇنىنى كۆردى ۋە غەمكىن، لېكىن دوستانە قىياپەتتە گرافنىڭ ئالدىغا چىقتى.

— ماڭا تەسەللى بېرىش ئۈچۈن كەلگەن ئوخشايسىز، گراف، — دېدى ئۇ مونتې - كرىستوغا قولىنى سۇنۇپ، — شۇنداق، — مېنىڭ ئۆيۈمگە شۇنداق بەختسىزلىك چۈشتىكى،

سز كىرگەن چاغدا مەن غەمگە پېتىپ، ئاشۇ بىچارە مورسېرلارغا يامانلىق تىلىگەن يېرىم بولغانمىدى، دەپ ئويلاپ ئولتۇراتتىم. ناۋادا راستىنلا شۇنداق ئويۇم بولغان بولسا، «باشقىلارغا ئورا كولىساڭ، ئۆزۈڭ چۈشمىسەن» دېگەن ماقالنى ئىسپاتلىغاندەك ئىش بولاتتى. ياق، ئەزىزىم خۇدا، مەن مورسېرلارغا يامانلىق ئويلىمىغان. توغرا، ئۇ گەرچە ئىشنى ماڭا ئوخشاش قۇرۇق قول بىلەن باشلاپ، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ بېيىغان بولسىمۇ، بىر ئاز ھاكاۋۇرلۇق قىلاتتى. بىراق، ھەممە ئادەمنىڭ ئۆزىگە چۈشلۈق يېتەرسىزلىكى بولىدۇ. پەخەس بولۇڭ، گراف، بىز دېمەتلىك ئادەملەردىن... ياق، ئەپسۇ قىلىڭ، سىز بىلەن بىز تەڭتۈش ئەمەس، سىز ياش... مەن بىلەن بىر دېمەتلىك ئادەملەردىن ئامەت قاچتى. مەسىلەن، تېخى يېڭىلا قىزىدىن ئايرىلىپ قالغان ئاشۇ سېپايى خانىلىق مۇپەتتىشنى ئالايلى. ئويلاپ بېقىڭا، نېمە ئۈچۈندۇر ژىلفورنىڭ پۈتۈن ئائىلىسى قىرىلىپ كېتىۋاتسۇ؛ مورسېر شەرمەندە بولۇپ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋۈالدى، مەن ھېلىقى بېنېدېتتو دېگەن مۇناپىقنىڭ كاساپىتىدىن نومۇسقا قالدىم ۋە يەنە...

— يەنە نېمە بولدى؟ — سورىدى گراف.

— خەۋىرىڭىز يوقمۇ؟

— يەنە بىر پېشكەللىك يۈز بەرمىگەندۇر؟

— قىزىم...

— دانگلار خانىقىز؟

— ئېڭىنى بىزنى تاشلاپ كەتتى.

— ۋۇي، نېمە دەيسىز!

— شۇنداق، قەدىرلىك گراف. سىز بەختلىك، چۈنكى سىزنىڭ خوتۇنىڭىزمۇ، پەرزەنتلىرىڭىزمۇ يوق.

— سىز شۇنداق ئويلامسىز؟

— ئەلۋەتتە!

— دېمەك، ئېڭىنى خانىقىز...

— ئۇ ھېلىقى مۇناپىقنىڭ ئەلىمگە چىدىمايى، مەندىن سايامەتكە چىقىپ كېلىشكە رۇخسەت سورىغانىدى.

— شۇنىڭ بىلەن، ئۇ كەتتىمۇ؟

— ئالدىنقى كۈنى كەچتە كەتكەن.

— دانگلار خانىم بىلەن بىللە ماڭدىمۇ؟

— ياق، بىر تۇغقىنىمىز بىلەن... قانداقلا بولمىسۇن، بىز قەدىرلىك ئېڭىنىمىزدىن ئايرىلىپ قالدۇق. ئۇنىڭ تەرسالىقى بىلەن ئەمدى فرانسىيىگە قايتىپ كېلىشى ناتايىن!

— بۇنىڭغا نېمە ئامال، قەدىرلىك بارون، — دېدى موڭتې - كرىستو، — بالىلىرىدىن باشقا ھېچقانداق بايلىقى بولمىغان كەمبەغەللەرگە قارىتا ئېيتقانىدا، بۇنداق ئائىلىۋى پاراكەندىچىلىكلەر زور پاجىئە ھېسابلىنىدۇ، لېكىن مىليونېرلارغا قارىتا ئېيتقاندا، بۇ ئانچە قورقۇپ كەتكۈدەك ئىش ئەمەس. پەيلاسوپلارنىڭ نېمە دېيىشىدىن قەتئىينەزەر، پۇلدار كىشىلەر ئۇلارنىڭ دېگىنىنىڭ ئەكسىنى ئىسپاتلىيالايدۇ. نۇرغۇن كۆڭۈل ئاغرىتقىلىرىغا پۇل شىپا بولىدۇ. ئەگەر سىز بۇ شىپالىق دورىنىڭ كۈچىگە ئىشەنسىڭىز، باشقا ھەرقانداق ئادەمگە قارىغاندا، سىزنىڭ كۆڭلىڭىز ئاسانراق ئارام تاپىدۇ. سىز مالىيە خاقانىي، بارلىق قۇدرەتلىك كۈچلەرنىڭ مەركەزلەشكەن نۇقتىسى.

دانگلار گرافنىڭ ئۈنى مازاق قىلىۋاتقان ياكى چىن گەپ قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىشكە تىرىشىپ، يەر تېگىدىن قاراپ قويدى.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ، — ئەگەر بايلىق كۆڭۈلگە ئارام بەرسە، مەن ئارام تاپالمىشىم مۇمكىن، چۈنكى مەن باي.

— سىز ھەقىقەتەن ئىنتايىن باي، قەدىرلىك بارون، سىزنىڭ بايلىقىڭىز خۇددى ئالتۇن مۇنارلارغا ئوخشايدۇ. بۇ مۇنار-

لارنى ھېچقانداق ئادەم بۇزۇشقا يېتىنالمايدۇ، يېتىنالغان تەقدىردىمۇ چامىسى يەتمەيدۇ.

دانگلار گرافنىڭ بۇنداق ساددىلىق بىلەن ئىشىنىپ كەتكىنىگە قاراپ كۈلۈپ قويدى.

— سىز كىرگەن چاغدا مەن بەش پارچە قەغەزنى ئىمزالاش ئۈچۈن كۆرۈۋاتاتتىم. بۇلاردىن ئىككىسىگە ئىمزا قويۇپ بولدۇم. ئەمدى قالغان ئۈچىگىمۇ ئىمزا قويۇۋالسام رۇخسەت قىلامسىز؟

— مەرھەمەت، قەدىرلىك بارون، مەرھەمەت.

ئۇلار جىم بولۇشتى. بانكىرنىڭ قەلبىنىڭ شىرىقلىشىنى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. مونتې ـ كرىستو تورۇستىكى ئالتۇن رەڭلىك نەقىشلەرگە قاراپ ئولتۇردى.

— ئىسپانىيە چەكلىرىمۇ؟ — سورىدى مونتې ـ كرىستو، — ياكى گايىتىنىڭمۇ؟ نېئاپولىنىڭمۇ؟

— ياق، — دېدى دانگلار مەغرۇرلۇق بىلەن كۆلۈمسىرەپ، — بۇ فرانسىيە بانكىسىنىڭ مەبلەغ قوشۇش چەكلىرى. ھە، گراف، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ، — مەن مالىيە خاقانى بولسام، سىز مالىيە ئىمپېراتورى. ھەر بىرى مىليونغا توختايدىغان مۇشۇنداق قەغەزلەرنى سىز كۆپ كۆرگەنمۇ؟

مونتې ـ كرىستو دانگلارنىڭ گىدەيگەن ھالدا سۇنۇپ بەرگەن بەش پارچە قەغەزنىنى قولىغا ئالدى ۋە خۇددى بۇ قەغەزلەرنىڭ سالمىقىنى دەڭسەپ باقماقچى بولغاندەك قولىدا تۇتۇپ تۇرۇپ، ئوقۇدى:

«جانابىي بانكا مۇدىرى، مەزكۇر چەك بويىچە مەبلىغىنى 1 مىليون فرانك ئاجرىتىپ بېرىشىڭىزنى سورايمەن.

بارون دانگلار».

— بىر، ئىككى، ئۈچ، تۆت، بەش، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — بەش مىليون! پاھ، سىز خۇددى بايلىقتا نام چىقارغان كىرىزدەك چوڭ يەرگە تۈتۈش قىلىپسىز!

— مەن تاپاۋەتنى ماڭا مۇشۇنداق جايلايمەن! — دېدى دانگلار.

— ئەگەر بۇ سوممانى نەق پۇل بىلەن قوبۇل قىلىدىغان بولسا قالتىس ئىش بولىدىكەن ـ دە!

— دېمىسىڭىزمۇ شۇنداق بولىدۇ، — دېدى دانگلار.

— بۇنداق چەكلەرنى قولغا كىرگۈزۈش ھەقىقەتەنمۇ كىشىنى خۇش قىلىدۇ. دەرۋەقە، بۇ خىل ئىشلارنى پەقەت فرانسىيىدىلا كۆرۈشكە بولىدۇ. 5 مىليونغا توختايدىغان بەش پارچە قەغەز ـ ھە! بۇنى پەقەت ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنىدىلا ئىشىنىش مۇمكىن.

— يا بۇنىڭدىن شەكلىنىۋاتامسىز؟

— ياق.

— يەنىلا شەكلىنىۋاتقان ئاھاڭدا گەپ قىلىۋاتىسىز. خالىسىڭىز، مېنىڭ ۋەكىلىم بىلەن بانكىغا بىللە بېرىڭ، ئۇنىڭ مۇشۇ قەغەزلەردىكى سوممىغا باراۋەر نەق پۇلنى ئېلىپ چىققانلىقىنى كۆرىسىز.

— ياق، — ئۇنداق قىلىش ھاجەتسىز، — دېدى مونتې ـ كرىستو، بەش پارچە چەكنى بىر قاتلاپ، — ئۇ ئىشنى مەن ئۆزۈم قىلاي. مەن سىزنىڭ بانكىڭىزغا 6 مىليون فرانك قويغانىدىم. مەن 900 مىڭ فرانكنى ئالدىم، سىزدە يەنە 5 مىليون 100 مىڭ فرانك قالدى. سىزنىڭ ئىمزايىڭىزغا ئىشىنىپ، بۇ بەش پارچە قەغەزنى ئالاي. شۇنىڭ بىلەن، بىزنىڭ ئېلىم ـ بېرىمىمىز خالاس بولىدۇ. ماڭا، مېنىڭ 6 مىليونغا يېزىلغان ھۆججىتىم. مەن بۇ ھۆججەتنى ئالدىنئالا يىرتىۋېتىمەن.

زىپ ئەكەلگەنىدىم. چۈنكى بۇگۈن پۇلغا بەك ھاجەتمەن بو-
لۇپ قالدىم.

ئۇ، بىر قولى بىلەن چەكلەرنى يانچۇقىغا سېلىپ، يەنە بىر قولى بىلەن ھۈججەتنى بانكىرغا ئۇزاتتى. مۇبادا، دانگلار-نىڭ ئاياغلىرى ئاستىغا ئۇشتۇمتۇت چاقماق چۈشكەن بولسىمۇ، ئۇ بۇنچىلىك قورقۇپ كەتمىگەن بولاتتى.

— بۇ قانداق بولغىنى؟ — دەپ دۈدۈقلىدى ئۇ، — بۇ پۇللارنى سىز ئالامسىز، گراف؟ ئەپۇ قىلىڭ، مەن بۇ پۇللارنى دارىلئىتامغا بېرىشىم كېرەك، مەن بۇنى بۈگۈن تۆلەشكە ۋەدە قىلغان.

— ھە، ئەمسە مەيلى، — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇ چەكلەرنى ئالمىسامۇ بولۇۋېرىدۇ، ماڭا باشقا قىممەتلىك نەرسىلەر بىلەن تۆلىسىڭىزمۇ بولىدۇ. بۇ پۇللارنى پەقەت ھەۋ-سەم كەلگەنلىكتىنلا ئېلىپ قويدۇم. مەن تېخى دانگلارنىڭ بانكىسى ئالدىن كېلىشىپ قويماي تۇرۇپ ۋە مەندىن بەش مىنۇت ۋاقىتمۇ سورىماي، ھە دېگەندىلا مېنى 5 مىليون فرانك نەق پۇل بىلەن تەمىنلىدى، دەپ كىشىلەرگە سۆزلەپ بېرىشنى ئۈي-لاپتىمەن. ئەگەر شۇنداق بولسا قالتىس ئىش بولاتتى - دە! ھە، مەيلى، مانا، چەكلىرىڭىزنى ئېلىۋېلىڭ، لېكىن ماڭا باشقا نەرسە بېرىڭ.

ئۇ، چەكلەرنى دانگلارغا قايتۇرۇپ بەردى. دانگلار ئۆلگۈ-دەك تاتىرىپ كەتكەن ھالدا خۇددى قەپەز ئىچىدە تۇرۇپ، سىرت تىكى گۆشكە چاڭ سالغان سارداك قولىنى ئۇزاتتى. لېكىن شۇ ھامان ئۆزىگە زور بېرىپ، قولىنى تارتىۋالدى. ئاندىن ھەجاي-دى ۋە ئۇنىڭ ئۆزگىرىپ كەتكەن چىرايىغا ئەسلىگە كەلدى.

— ئۇنداق دېمەڭ، — دېدى ئۇ، — سىزنىڭ ھۈججىتى-ڭىزمۇ پۇلغا ئوخشاش.

— ئەلۋەتتە! رېمغا باربىغان بولسىڭىز تومسوم بىلەن فرېنچ مېنىڭ ھۈججىتىم بويىچە بۇ پۇللارنى سىزگە ھېچ ئىككى-لەنمەستىن قايتۇرۇپ بېرىدۇ.

— مېنى ئەپۇ قىلىڭ، گراف، ئەپۇ قىلىڭ.

— ئەمسە، بۇ پۇللارنى ئېلىۋېرەمدىم؟

— ھەئە، ھەئە، ئېلىڭ، — دېدى دانگلار تەر باسقان ماڭلىينى سۈرتۈپ.

مونتې - كرىستو چەكلەرنى يەنە يانچۇقىغا سالدى. ئۇنىڭ چىرايىدىن قارىغاندا، خۇددى «ھە، قانداق؟ ئەگەر خالىمسا-ڭىز قايتۇرۇپ بېرەي» دەۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى.

— ياق، ياق، — دېدى دانگلار، — بۇ چەكلەرنى سىزگە بەردىم. لېكىن ئۆزىڭىز بىلمىسىڭۇ، بىز، مالىيەچىلەر بەك رەسمىي-يەتچىل كېلىمىز. ئەسلىدە بۇ پۇللارنى دارىلئىتامغا بېرىشىم كې-رەك ئىدى. شۇڭا، خۇددى مەن ئۇلارغا خىيانەت قىلىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. ھە، ھېچقىسى يوق، ئۇلارغا بۇ چەكلەرنى بەرمەي، باشقا پۇل بەرسەممۇ ئوخشىمايدۇ. مېنى ئەپۇ قىلىڭ!

ئۇ ئەسەبىيلىك بىلەن ئۇنلۈك كۈلۈپ كەتتى.

— ئەپۇ قىلىمەن، — مونتې - كرىستو خۇش پېئىللىق بىلەن جاۋاب قايتۇردى، — ئەمسە، بۇ پۇللارنى يانچۇقۇمغا سالدىم.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ، چەكلەرنى ھەمىيانغا سالدى.

— بىراق، ئوتتۇرىمىزدا يەنە 100 مىڭ فرانك قالدى، — دېدى دانگلار.

— بۇنىڭ كارى چاغلىق! — دېدى مونتې - كرىستو، — ئېشىپ قالغىنى شۇنچىلىك بولسا كېرەك. ئۇ پۇللار سىزگە قال-سۇن. شۇنىڭ بىلەن، ھېسابتا خالاس بولايلى.

— راست گەپ قىلمۇاتامسىز، گراف؟

— مەن ھېچقانداق ۋاقىتتا بانكىرلارغا چاقچاق قىلمايمەن، — دېدى مونتې - كرىستو قوپاللىقىغا مايىل جىددىيلىك بىلەن.

شۇ گەپ بىلەن، ئۇ ئىشىككە قاراپ ماڭدى. دەل شۇ چاغدا خىزمەتكار كىرىپ خەۋەر قىلدى:

— دارىلئېتام باشقۇرۇش ئىدارىسىنىڭ باش خەزىنىچىسى بوۋىل ئەپەندى كەلدى.

— كۆردىڭىزمۇ، — دېدى مونتې - كرىستو، — مەن سىزنىڭ چەكلىرىڭىزنى ئېلىش ئۈچۈن دەل ۋاقتىدا كەلگەنكەنمەن. بۇ چەكلىرىڭىزنىڭ بازىرى ئىتتىك ئىكەن ئەمەسمۇ.

دانگلار يەنە تاتىرىپ كەتتى ۋە گراف بىلەن ئالدىراش خوشلاشتى. مونتې - كرىستو چىقىپ كېتىۋېتىپ، قوبۇلخانىدا كۆتۈپ ئولتۇرغان بوۋىل ئەپەندىگە ئەدەب بىلەن تەزىم قىلدى. گراف چىقىپ كەتكەن ھامان خىزمەتكار بوۋىل ئەپەندىنى دانگلارنىڭ ئىشخانىسىغا باشلاپ كىردى.

گراف دارىلئېتام خەزىنىچىسىنىڭ قولىدىكى ھەمياننى كۆردى ۋە ئۇنىڭ ئادەتتىكى جىددىي چىرايىدا يېنىككىنە كۈلۈمسىرەش پەيدا بولدى. ئۇ، ئىشىك ئالدىدا كۆتۈپ تۇرغان پەيتۇنغا ئولتۇردى - دە، دەرھال بانكىغا يۈرۈشنى بۇيرۇدى.

دانگلار ھاياجانلىنىشىنى بېسىپ، يېڭى مېھمانىنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۇنىڭ لەۋلىرىدە خۇش تەبەسسۇم ئويناپ تۇراتتى.

— ياخشىمۇسىز، قەدىرلىك قەرز ئىگىسى، — دېدى ئۇ، — كېسىپ ئېيتالايمەنكى، مېنىڭ ئالدىمغا ھەقمەتەن قەرز ئىگىسى كەلدى، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق، بارون، — دېدى بوۋىل، — مەن دارىلئېتاملارغا ۋەكالىتەن كەلدىم. تۆل خوتۇنلار ۋە يېتىم بالىلار مەبلىغ قولۇم ئارقىلىق سىزدىن 5 مىليون بېرىشنى سوراۋاتىدۇ.

— شۇنداق تۇرۇپ يەنە يېتىملارغا رەھىم قىلىش كېرەك دېيىشىدۇ! — دېدى دانگلار چاقچاق قىلىپ، — بىچارە بالىلار!

— مەن ئەنە شۇ يېتىم بالىلارنىڭ نامىدىن كەلدىم، — دېدى بوۋىل، — مېنىڭ خېتىمنى تۇنۇگۈن تاپشۇرۇۋالغان بوۋىل ئىشىكىز مۇمكىن...

— شۇنداق.

— مەن شۇ پۇللارنى ئەكىتىش ئۈچۈن ھۇججەت ئېلىپ كەلدىم.

— قەدىرلىك بوۋىل، — دېدى دانگلار، — سىزنىڭ تۆل خوتۇن، يېتىم ئوغۇللىرىڭىز يەنە 24 سائەت كۈتۈپ تۇرسا بولارمىكىن، چۈنكى گراف مونتې - كرىستو... ئۇ ھازىر چىقىپ كەتتى، ئۇنى كۆرگەنسىز؟

— كۆردۈم. ھە، نېمە بولدى؟

— ئاشۇ مونتې - كرىستو 5 مىليوننى ئېلىپ كەتتى.

— بۇ قانداق بولغىنى؟

— گراف رىمدىكى تومسون ۋە فرېنچ شىركىتىنىڭ نامىدىن مېنىڭ بانكام بىلەن چەكسىز قەرز ئېلىشقا توختام تۈزگەنىدى. بۈگۈن ئۇ بىراقلا 5 مىليون سوردى. مەن ئۇنىڭغا بانكا چەكلىرىنى بەردىم. مېنىڭ پۇللىرىم شۇ بانكىدا. شۇڭا، بىر كۈندىلا 10 مىليون ئالسام، بانكا مۇدىرى ئەجەبلىنىپ قېلىشى مۇمكىن. بۇنى ئىككى كۈنگە بۆلۈپ ئالساق تۈزۈكرەك بولىدۇ، — دانگلار سۆزىنىڭ ئاخىرىنى كۈلۈمسىرەش بىلەن تاماملىدى.

— نېمە دەيسىز!! — دېدى بوۋىل ئىشەنمىگەن ھالدا، — ھازىر مۇشۇ يەردىن چىقىپ كەتكەن ۋە خۇددى بىز تونۇشدەك ماڭا تەزىم قىلغان ئاشۇ ئەپەندىگە 5 مىليون بەردىڭىزمۇ؟

— سز ئۇنى تونۇمىغان بىلەن ئۇ سىزنى تونۇشى مۇمكىن. گراف مونتې - كرىستو ھەممە ئادەمنى تونۇيدۇ.

— 5 مىليون!

— مانا ئۇنىڭ ھۆججىتى. ئىشەنمىسىڭىز ئاپوستول فوماغا① ئوخشاش كۆرۈپ بېقىڭ، تۇتۇپ بېقىڭ.

بوۋىل دانگلار سۇنۇپ بەرگەن قەغەزنى قولىغا ئېلىپ، ئوقۇدى:

«بارون دانگلاردىن 5 مىليون 100 مىڭ فرانكنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. ئۇ تەلەپ قىلغاندا، بۇ پۇللار رىمدىكى تومسون ۋە فرېنچ بانكا شىركىتى تەرىپىدىن ئۇنىڭغا قايتۇرۇلىدۇ».

— راست ئىكەن! — دېدى ئۇ.

— سز تومسون ۋە فرېنچ شىركىتىنى بىلەمسىز؟

— بىلىمەن، — دېدى بوۋىل، — مەن بىر قېتىم ئۇ شىركەتتىن 200 مىڭ فرانك ئالغانىدىم. بىراق، شۇنىدىن كېيىن بۇ شىركەتنىڭ ھېچقانداق گېپىنى ئاڭلىمىدىم.

— بۇ، ياۋروپادىكى بانكا شىركەتلىرى ئىچىدە ئەڭ ياخشىسى، — دېدى دانگلار ۋە بوۋىلنىڭ قولىدىن ھۆججەتنى ئېلىپ، شىرە ئۈستىگە تاشلاپ قويدى.

— ئۇ يالغۇز سىزدىنلا 5 مىليوننى ئالدىمۇ؟ ئەمىسە، بۇ گراف مونتې - كرىستو دېگەن قالتىس كاتتا باي ئوخشىمامدۇ؟

— راستىنى ئېيتقاندا، مەن ئۇنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن. لېكىن ئۇ ئۇچ بانكا بىلەن چەكسىز قەرزگە

① ئاپوستول فوما — دىنىي رىۋايەتلەردىكى 12 ئەۋلىيانىڭ بىرى. ئۇ، ئەيسانىڭ تىرىلگەنلىكىگە گۇمان قىلغان. كېيىن كىشىلەر ئۇنى گۇمانخور ئادەملەرنىڭ تەمسىلى قىلغان.

توختام تۈزگەن. بۇنىڭ بىرى مېنىڭ بانكام، يەنە بىرى روتېشىلد، ئۈچىنچىسى لاففىت بانكىلىرى. ئۆزىڭىز كۆردىڭىز، — دەپ قوشۇپ قويدى دانگلار پىسەنت قىلمىغان ئاھاڭدا، — ئۇ مېنىڭ بانكامنى ھەممىدىن ئەۋزەل كۆرۈپتۇ، شۇڭا 100 مىڭ فرانكنى ماڭا ئۆتكۈزۈۋەتتى.

بوۋىل چەكسىز ئەجەبلەنگەنلىكىنى ھەممە ئالامەتلىرىنى ئىپادىلىدى.

— ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ باقسام بولىدىكەن، — دېدى ئۇ، — ئۇنىڭدىن بىرئاز ئىشانە ئېلىشقا ھەرىكەت قىلىپ باقاي.

— توغرا گەپ. ئۇ ھەر ئايدا 20 مىڭ فرانكتىن كۆپرەك ئىشانە بېرەلەيدۇ.

— ئەمىسە بەك ياخشى بولغىدەك! مەن ئۇنىڭغا مورسىبر خانىم بىلەن ئۇنىڭ ئوغلىنى ئۇلاپ قىلىپ كۆرسىتىمەن.

— قايسى جەھەتتىن؟

— ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ بارلىق مال - مۈلكىنى داربلئېتامىلارغا ھەدىيە قىلىپ ئۆتكۈزىۋەتتى.

— قانداق مال - مۈلكىنى؟

— ئۆزلىرىنىڭ شەخسىي مۈلكىنى، مەرھۇم گېنېرال مۇرسېرنىڭ مۈلكىنى.

— نېمە ئۈچۈن؟

— چۈنكى ئۇلار بۇنداق رەزىللىك بىلەن يىغىلغان بايلىقنى ئىشلىتىشنى خالىمايدىكەن.

— ئەمىسە ئۇلار قانداق كۈن كەچۈرمەكچىكەن؟

— ئانىسى سەھراغا كەتكۈدەك، ئوغلى ھەربىي خىزمەتكە كىرگۈدەك.

— شۇنچىلىكمۇ ئىنچىكىلەپ كەتكەن بارمۇ! — دېدى دانگلار.

— مەن تۇنۇگۈن ئۇلارنىڭ ھەددىيە قىلىنغان ۋەجىنى تەزىمغا ئالدىم.

— ھەممىسى بولۇپ قانچىلىك ئىكەن؟

— ئانچە كۆپ ئەمەس، 1 مىليون 200 مىڭ ئۆپچۆرىسىدە. ھە، ئەمدى ئۆزىمىزنىڭ مىليونلىرىمىزغا كېلەيلى.

— بولىدۇ، — دېدى دانگلار ئىنتايىن تەبىئىي ئاھاڭدا، — بۇ پۇللارغا بەكلا ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغان ئوخشىمامسىز؟

— شۇنداق. ئەتە بىزنىڭ خەزىنىمىز تەكشۈرۈلىدۇ.

— ئەتە؟ باشتىلا شۇنداق دېمىگىز بولمامتى! ئەتىگىچە يەنە خېلى ۋاقىت بار. سائەت قانچىدە تەكشۈرۈش بولىدۇ؟

— سائەت ئىككىدە.

— ئەمىسە سائەت 12 دە كېلىمىز، — دېدى دانگلار كۈلۈمسىرەپ.

بوۋىل ھەمياننى ئوينىتاپ ئولتۇرۇپ، بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى.

— ياكى مۇنداق قىلايلى، — دېدى دانگلار، — بۇ تېخىمۇ ياخشى ئۇسۇل.

— قانداق ئۇسۇل؟

— گراف مونتې - كرىستونىڭ ھۈججىتىمۇ پۈلغا ئوخشاش. بۇ ھۈججەتنى روتشىلد ياكى لافىتقا بەرسىمىز، ئۇلار قوبۇل قىلىدۇ.

— رەھمەت ھېسابلىشىش ئاۋارىگەرچىلىكىدىن قاچماي قوبۇل قىلامدۇ؟

— ئەلۋەتتە. سىز پەقەت 5000 — 6000 چە زىيان تارتىسىز، شۇنىڭ بىلەن ئىش پۈتىدۇ.

خەزىنىچى سەكرەپ كەتتى.

— ياق، ياخشىسى، مەن ئەتىگىچە كۈتۈپ تۇراي. مۇنداقمۇ گەپ بولامدۇ!

— ئەپۇ قىلىڭ، — دېدى دانگلار ھەيران قالغۇدەك ئۆكتەملىك بىلەن، — مەن تېخى سىزنى ئازراق كەم قالغان يېرى بولسا، تولۇقلىۋالماقچى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپتىكەنمەن.

— قويۇڭ بۇ گەپنىڭىزنى! — دېدى خەزىنىچى.

— ئەگەر شۇنداق بولسا، ئاز - تولا قۇربان بېرىشكە توغرا كېلىدۇ.

— خۇداغا شۈكۈر، ئۇنداق ئەمەس، — دېدى بوۋىل.

— ئۇنداق بولسا ئەتە كۆرۈشەيلى. بولامدۇ، قەدىرلىكىم؟

— ماقۇل، ئەتە كۆرۈشەيلى، بىراق، بۇ گەپنىڭىزدە تۇرامسىز؟

— مېنى مەسخىرە قىلىۋاتىسىز! ئەتە چۈشتە ئادەم ئەۋەتىمەن، مەن بانكىنى ۋاقىپلاندۇرۇپ قويىمەن.

— مەن ئۆزۈم كېلىمەن.

— ئۇنداق بولسا تېخىمۇ ياخشى. سىز بىلەن يەنە بىر قېتىم كۆرۈشۈش شەرىپىگە مۇيەسسەر بولىدىكەنمەن.

ئۇلار ئۆزئارا قول قىسىشتى.

— ھە، راست، — دېدى بوۋىل، — سىز بىچارە ۋىلفور خانىمزادىڭ دەپنە مۇراسىمىغا قاتناشمامسىز؟ مەن دەپنە قىلغۇچىلارنى بۇلۇڭار كوچىسىدا ئۇچراتقانىدىم.

— ياق، — دېدى بانكىر، — مەن ھېلىقى بېنىدىكتوڭ ۋەقەسىدىن كېيىن خىجىل بولۇپ، كىشىلەرگە كۆرۈنمەي يۈرۈۋاتىمەن.

— ئۇنداق قىلىش توغرا ئەمەس. بۇ ئىشتا سىزنىڭ نېمە گۇناھىڭىز بولسۇن؟

— بىلەمسىز، قەدىرلىكىم، مېنىڭدەك نامى پاك ئادەم نازۇك تەبىئەتلىك بولىدىكەن.

— ھەممە ئادەم سىزگە ھېسداشلىق قىلىدۇ، قىزىڭىزغا ئېچىنىدۇ.

— بىچاره ئېژېنى! — دېدى دانگلار چوڭقۇر تىنىق ئېلىپ، — ئۇنىڭ موناستىرغا كەتمەكچى بولغانلىقىنى بىلەمسىز؟

— ياق.

— بەختىمىزگە قارشى ئۇ ھەقىقەتەن شۇنداق قىلماقچى. ھېلىقى ۋەقە بولۇپ ئەتىسى ئۇ بىر راھىبە دوستى بىلەن بىللە كەتتى. ئۇ ئىتالىيە ياكى ئىسپانىيىگە بېرىپ، بىرەر خىلۋەت يەردىكى موناستىرغا كىرىپ راھىبە بولماقچى.

— بۇ، ئادەمنى چۆچۈتىدىغان ئىش بوپتۇ!

شۇنىڭ بىلەن، بوۋىل ئەپەندى بەختسىز ئاتىغا تەسەللى بېرىپ، چىقىپ كەتتى.

ۋەھالەنكى، ئۇ چىقىپ كېتىشى بىلەنلا دانگلار خىتاب قىلدى:

— ئەخمەق!

كىمكى روبېر - ماكېرنىڭ① رولىنى ئوينىغان ھەربىرىكىنى كۆرگەن بولسا، دانگلارنىڭ شۇ سۆزىنى ئېيتقاندىكى ھەرىكىتىۋە قىياپىتىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلەيدۇ.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ مونتې - كرىستونىڭ ھوجىتىنى كىچىك ھەميانغا سېلىۋېتىپ، قوشۇپ قويدى:

— سائەت 12 دە كەل! ئۇنىڭغىچە مەن بۇ يەردىن يىراقتا بولىمەن!

ئاندىن، ئۇ، ئىشكنى ئېچىدىن تاقىدى ۋە خەزىنىسىنىڭ ھەممە تارتمىلىرىنى قۇرۇقداپ، 50 مىڭ فرانكچە قەغەز پۇلنى ئالدى، بىر قىسىم قەغەزلىرىنى كۆيدۈردى، يەنە بىر قىسىم قەغەزلىرىنى كۆزگە چېلىقمىدىغان يەرگە قويدى - دە،

① روبېر - ماكېر — ئەينى دەۋردە پارىژدا كەڭ تارقالغان كومېدىيە (1834 - يىلى يېزىلغان).

ئولتۇرۇپ، خەت يېزىشقا گىرىشتى. يېزىپ بولغاندىن كېيىن لىپاپقا سالدى ۋە «بارون خانىم دانگلارغا» دەپ يېزىپ قويدى.

— ئاخشاملىققا بۇ خەتنى ئۆزۈم ئۇنىڭ پەرداز ئۈستىلىگە قويۇپ قويىمەن، — دېدى ئۇ.

ئاندىن، ئۇ، شىرەنىڭ تارتمىسىدىن پاسپورتنى ئالدى.

— ياخشى، — دېدى ئۇ، — بۇ پاسپورت يەنە ئىككى ئايغىچە ئىناۋەتلىك.

بىگىرمە ئىككىنچى باب

پېر - لاشېز قەبرىستانلىقى

بوۋىل ۋالېنتىنانى ئاخىرەتلىككە ئۇزىتىپ ماڭغان كىشىلەرنى ھەقىقەتەن كۆرگەنىدى.

ھاۋا تۇتۇق ۋە بۇلۇتلۇق ئىدى. سوقۇۋاتقان شامال يەنىلا ئىللىق بولسىمۇ، دەرەخلەرگە ھالاكەت يەتكۈزىدىغاندەك، سېرىق يوپۇرماقلارنى يۇلۇپ ئېلىپ، بۇلۇڭ كوچىسىغا توشۇپ كەتكەن ئادەملەرنىڭ باشلىرى ئۈستىدىن چۆگىلىتىپ، ئۇچۇرۇپ يۈرەتتى.

ۋىلفور چىن پارىژلىق بولغىنى ئۈچۈن پېر - لاشېز قەبرىستانلىقىنى بىر پارىژ ئائىلىسىنىڭ ئەزاسىنىڭ تېنىنى قوبۇل قىلىشقا مۇناسىپ بولغان بىردىنبىر قەبرىستانلىق دەپ ھېسابلايتتى. ئۇنىڭدىن باشقا قەبرىستانلىقلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا بەك چەت ۋە ئادەتتىكى ئۆلۈكخانىدەك كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ

لەزەردە يۇقىرى تەبەقىدىن چىقىدىغان ھېيت پەيغەمبەر ـ لا-
شىز قەبرىستانلىقىدىلا خاتىرجەم ياتالايتتى.

بىزگە مەلۇم بولغىنىدەك، بۇ يەردىن ئۇ باقىۋەندىلىكىكە ئايرىم جايىنى سېتىۋالغان بولۇپ، ئۇ جايغا ئۇنىڭ دەسلەپكى ئائىلىسىنىڭ بارلىق ئەزالىرى ماكانلىشىپ بولغانىدى. بۇ مازار-
نىڭ دەرۋازىسى ئۈستىگە «سېن ـ مېران ۋە ۋىلغور ئائىلىسى» دەپ يېزىلغانىدى. ۋالېنتىنانىڭ ئانىسى رېنېنىڭ ئاداققى ئىسرا-
ىلىسى شۇنداق ئىدى.

شۇنداق قىلىپ، ھېيت ئۇزاتقۇچىلارنىڭ ھەيۋەتلىك سېپى سېنت ـ ئونورېدىن چىقىپ، پېر ـ لاشېزغا قاراپ ئىلگىرىلەپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇلار پۇتۇن پارىژنى كېسىپ ئۆتۈپ، تامپىل كوچىسىغا يەتتى، ئاندىن بۇلۋار كوچىسى ئارقىلىق قەبرىستانلىققا كەلدى، ھازىرلارنىڭ 20 پەيتۇنىنىڭ ئارقىسىدىن يەنە 50 شەخسىي پەيتۇن ۋە ئۇلارغا ئەگىشىپ 500 دىن ئارتۇق ئادەم پىيادە كەلمەكتە ئىدى.

پىيادە ماڭغۇچىلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ياشلار بولۇپ، ۋالېنتىنانىڭ ئۆلۈمى ئۇلارغا خۇددى ئۇچۇق ئاسماندا چاقماق چېقىلغاندەك تەسىر قىلغانىدى. زامانىنىڭ سوغۇق، دەۋرىنىڭ مې-
ھىر ـ شەپقەتسىز بولۇشىغا قارىماي، ئۇلارنىڭ قەلبى ئېچىلماي تۇرۇغان غۇنچىدەك قازا تاپقان بۇ گۈزەل، يېقىملىق قىزغا-
قارىتا شائىرانە تەلپۈنۈشكە تولغانىدى.

ئۇزاتقۇچىلار شەھەر قاراۋۇلخانىسىنىڭ يېنىغا كەلگەندە ئۆت ئات قوشۇلغان بىر پەيتۇن پەيدا بولدى ـ دە، ئويناق ئاتلار دەرھال توختىدى. گرافى مونتې ـ كرىستو كەلگەنىدى. گرافى پەيتۇندىن چۈشۈپ، مېيىت سېلىنغان پەيتۇنىنىڭ كەينىدىكى پىيادىلەر توپىغا قوشۇلدى.

شاتو ـ رېنو ئۇنى كۆرۈپ، دەرھال پەيتۇندىن چۈشۈپ،

ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى. بوشانمۇ ئۇزىنىڭ كىرا ھارۋىسىدىن چۈشتى.

گرافى ئادەملەر توپىغا دىققەت بىلەن كۆز يۈگۈرتۈپ چىق-
تى. ئۇ، بىر كىمنى ئىزدەۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئاخىرى ئۇ تا-
قەت قىلالمىدى.

ـ موررېل قېنى؟ ـ دەپ سورىدى ئۇ، ـ ئەپەندىلەر، ئۇنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟

ـ بىز مەرھۇمەنىڭ ئۆيىدىن چىقماستىلا مۇشۇ سوئالنى قويغانىدۇق، ـ دېدى شاتو ـ رېنو، ـ بىز ئۇنى كۆرمىدۇق.

گرافى جىم بولۇپ، يەنە ئەتراپىغا قاراشقا باشلىدى.

ئاخىرى، قەبرىستانلىققا يېتىپ كېلىشتى.

مونتې ـ كرىستو ئۆتكۈركۆزلىرى بىلەن دەرەخزارلىق ئىچىگە قاراپ چىققاندىن كېيىن خاتىرجەم بولدى. دەرەخلەر ئارىسىدا بىر ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈندى. مونتې ـ كرىستو ئېھتىمال، ئۆزى ئىزدىگەن ئادەمنى تونۇغان بولسا كېرەك.

بۇ ھەشەمەتلىك شەھەردە دەپنە ئىشلىرىنىڭ قانداق بو-
لىدىغانلىقى ھەممە كىشىگە ئايان: ئاقۇش يوللارغا چېچىلىپ كەتكەن قارا كىيىملىك ئادەملەر؛ دەرەخ شاخلىرىنىڭ ياكى بە-
رەر قەبرىنىڭ چۆرىسىدىكى قاشانىڭ سۇنۇشى بىلەن ئاندا-
ساندا بۇزۇلۇپ تۇرىدىغان سۈكۈنات؛ ئۇيەر ـ بۇيەردىكى دەس-
تە ـ دەستە گۈللەرنىڭ ئارقىسىدا ئالقانلىرىنى جۈپلەپ، باشلە-
رىنى ئېگىپ تۇرغان ئايالالارنىڭ يىغا ئاۋازىغا قوشۇلۇپ ئاڭلى-
نىۋاتقان روھانىيلارنىڭ قىرائەتلىرى.

مونتې ـ كرىستونىڭ كۆزى چۈشكەن ھېلىقى ئادەم ئېلو-
يىزا ۋە ئابېلىيار مازارىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى دەرەخزارلىقنى كە-
زىپ ئۆتۈپ، ئۇزاتقۇچىلارنىڭ ئالدىدىكى مەشئەلچىلەرگە يېتىش-
تى ۋە ئۇلار بىلەن بىرلىكتە دەپنە قىلىش ئورنىغا كەلدى.

باشقا گىشىلەرنىڭ كۆزلىرى ئۇنىڭدىن بۇنىڭغا كۆچۈپ ئۇرسىمۇ، لېكىن مونتې ـ كرىستونىڭ كۆزلىرى ئاشۇ ئادەمگە قادىلىپ قالغانىدى. گىراف ئىككى قېتىم كىشىلەر توپى ئىچىدىن ئالدىغا چىقىپ، ئاشۇ ئادەمنىڭ قولى كىيىمى ئىچىگە يوشۇرۇلغان بىرەر قورالنى چىقىرىپ قالارمۇ دەپ ئەنسىرەپ قارىدى.

دەپنىچىلەر تونىتىغاندا كىشىلەر ھېلىقى ئادەمنىڭ موررېل ئىكەنلىكىنى تونۇدى. ئۇ، تاتىرىپ، جۇدەپ كەتكەن، كالتە چاپىنىنىڭ ھەممە تۈگمىلىرى ئېتىلگەن ھالدا شلەپىسىنى ئەسەبىيلىك بىلەن مىجىقلاپ، مازار يېنىدىكى دۆڭدە دەرەخكە يۆلىنىپ تۇراتتى. شۇ يەردىن ئۇ دەپنە ئىشىنىڭ بارلىق تەپسىلاتلىرىنى كۆرەلەيتتى.

ئىشلار قائىدە ـ يوسۇن بويىچە ئادا قىلىنىدى. ھەر دائىم بولىدىغاندەك، قايغۇغا ئانچە بېرىلمىگەن كەتمەن بىرنەچچە ئادەم نۆتۈق سۆزلىدى. بەزىلەر بۇ بىمەزگىل ئۆلۈمكە ئېچىندى. يەنە بەزىلەر قىزنىڭ ئاتىسىغا ئىچىنى ئاغرىتىشتى. يەنە شۇنداق ئادەملەرمۇ چىقتىكى، ئۇلار «ۋىلفور سوتلانغۇچىلارنىڭ بېشىنىڭ ئۈستىدە قانۇننىڭ شەپىسىنى كۆتۈرگەندە، ۋالېنتىنا ئاتىسىدىن ئۇلارغا كەچىلىك قىلىشىنى يالۋۇرۇپ سورىغان» دېگەندەك گەپلەرنى قىلىشتى. قىسقىسى كىشىلەر مالېرنىڭ دۇپېرىيېگە بېغىشلىغان شېئىرىي تەرىپلىرىنى ھەركىم ئۆزى بىلگەنچە ئۆزگەرتىپ، پاساھەتلىك سۆزلەر ۋە تەسىرلىك ئىبارىلەرنى كەڭ ـ كۈشادە بايان قىلىشتى.

بۇ گەپلەر مونتې ـ كرىستونىڭ قۇلىقىغا كىرمەيتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى پەقەت موررېلنىلا كۆرەتتى. موررېلنىڭ كۆڭلىدە نېمىلەرنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى بىلىدىغان كىشىلەر ئۇچۇن ئېيتقاندا، ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى خاتىرجەملىكى ۋە قىسىر قىلماي تۇرۇشى قورقۇنچلۇق كۆرۈنۈشنى ھاسىل قىلاتتى.

ـ قاراڭ! ـ دېدى بوشان ئۇشتۇمتوت دېبرېگە بۇرۇلۇپ، ـ ئەنە موررېل! چىقىۋالغان يېرىنى قاراڭلار!

ئۇلار ئىككىسى موررېلنى شاتو ـ رېنوغا كۆرسەتتى.

ـ ئۇ نېمە ئانچە تاتىرىپ كەتكەندۇ؟ ـ دېدى شاتو ـ رېنو.

ـ توغۇپ كەتكەندۇر، ـ دېدى دېبرې.

ـ ياق، ـ دېدى شاتو ـ رېنو ئاۋازىنى سوزۇپ، ـ مېنىڭچە، ئۇنىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپتۇ. ماكسىملىئان بەك ھېسسىياتچان ئادەم.

ـ ياق، ـ دېدى دېبرې، ـ ئۇ ۋىلفور خانىمنى بەلەن تونۇشمايدۇ ئەمەسمۇ. ئۆزىڭىز شۇنداق دېگەنىدىڭىزغۇ.

ـ ئۇغۇ شۇنداق. لېكىن مورسېر خانىمنىڭ ئۆيىدىكى بەزمىدە ئۇنىڭ ۋالېنتىنا بىلەن ئۇچ قېتىم تانسا ئويناغانلىقى يادىمدا تۇرىدۇ. يادىڭىزدا بارمۇ، گىراف؟ شۇ قېتىمقى بەزمىدە سىز ئىنتايىن كۆچلۈك تەسىر قوزغىغانىدىڭىزغۇ.

ـ يادىمدا يوق، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو كىشىنىڭ نېمە سوئالىغا جاۋاب بېرىۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەستىن. ئۇنىڭ پۈتۈن دىققىتى ـ ئېتىبارى موررېلغا قارىتىلغانىدى. موررېل خۇددى نەپىسى ئۈزۈلۈپ قالغاندەك ھېچنېمىنى سەزمەي تۇراتتى.

ـ نۆتۈقلارمۇ تۈگىدى. خەير ـ خوش، ئەپەندىلەر، ـ دېدى مونتې ـ كرىستو.

شۇ گەپ بىلەن ئۇ غايىب بولدى، ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى ھېچكىم كۆرمىدى.

ماتەم مۇراسىمى تامام بولدى. ئىشتىراك قىلغۇچىلار كەلگەن يوللىرىغا راۋان بولۇشتى. يالغۇز شاتو ـ رېنولا كۆزلىرى بىلەن موررېلنى ئىزدىدى. ئۇ، يىراقلاپ كېتىۋاتقان

گرافنىڭ كەينىدىن قاراپ قالغىچە، موررىل بايىقى تۇرغان يېرىدىن كېتىپ قالغانىدى. شاتو - رېنو ئۇنى تاپالمىدى ۋە دېبرې بىلەن بوشاننىڭ كەينىدىن ماڭدى.

مونتې - كرىستو كوكاتلار ئىچىگە كىردى ۋە بىر يوغان قەبرىنىڭ كەينىگە مۆكۈنۈپ تۇرۇپ، موررىلنى كۆزىتىشكە باشلىدى. موررىل ھەممە كىشىلەر كېتىپ، چۆلدەرەپ قالغان مازارغا كەلدى ۋە ئالدىرىماي ئۆپچۆرىسىگە قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى قارشى تەرەپكە قارىتىلغاندا مونتې - كرىستو تۇيدۇرماستىن يەنە ئون قەدەم يېقىنلاپ كېلىۋالدى. ماكسىملىئان تىزلاندى. گراف بىر ئىش بولۇپ قالسا، ئېتىلىپ بېرىشقا تەييارلىنىپ كۆزلىرى يوغان ئېچىلغان ھالدا ئېگىلىپ يېقىن كېلىۋەردى.

موررىل پېشانىسىنى تاش توسۇققا تىرەپ ئىنكى قولى بىلەن رېشاتكىنى چىڭ تۇتۇپ، پىچىرلىدى:

— ۋالېنتىنا!

بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ، گرافنىڭ يۈرىكى چىدىيالمىدى. ئۇ يەنە بىر قەدەم ئىلگىرىلەپ كېلىپ، موررىلنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويدى.

— بۇ يەردە ئىكەنسىزغۇ، دوستۇم، — دېدى ئۇ، — مەن سىزنى ئىزدەپ كەلدىم.

مونتې - كرىستو ئۆزىنىڭ سۆزلىرىگە جاۋابەن زارلىنىش ۋە ئەيىبلەشلەرنى ئاڭلايمەن دەپ ئويلىدى، لېكىن ئۇ خاتالاشقانىدى. موررىل ئۇنىڭغا قاراپ قويدى ۋە ئۆزىنى خاتىرجەم كۆرسەتكىنى تىرىشىپ جاۋاب بەردى:

— مەن ئايەت ئوقۇۋاتىمەن.

مونتې - كرىستو ماكسىملىئاننىڭ بېشىدىن ئايىغىچە زەن قويۇپ قارىدى. بۇ قاراشتىن ئۇنىڭ كۆڭلى ئىمىن تاپتى.

— مەن سىزنى شەھەرگىچە ئۇزىتىپ قويسام بولامدۇ؟ — دەپ تەكلىپ قىلدى ئۇ موررىلغا.

— ياق رەھمەت.

— سىزگە بىر نەرسە لازىممۇ؟

— مېنىڭ ئايەت ئوقۇشۇمغا ئىمكانىيەت بېرىڭ.

گراف گەپ قىلماي چەتكە ئۆتتى ۋە باشقا بىر جايغا مۆكۈندى - دە، يەنە موررىلنى كۆزىتىشكە باشلىدى. موررىل ئاخىرى ئورنىدىن تۇردى، تىزلىرىدىكى توپىنى قاقتى ۋە ئارقىغا بۇرۇلۇپ قارىماستىن، پارىژ يولىغا چۈشۈپ ماڭدى.

ئۇ لاراكېت كوچىسىدىن ئالدىرىماي مېڭىپ ئۆتتى. گراف قەبرىستانلىقىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا ساقلاپ تۇرغان پەيتۇنىنى كەتكۈزۈۋېتىپ، ماكسىملىئاندىن 100 قەدەمچە ئارقىدا ماڭدى.

ماكسىملىئان قانالدىن ئۆتتى ۋە بۇلۇۋار كوچىسىدىن ئۆتۈپ، مېلې كوچىسىغا كىردى.

دەرۋازىنىڭ كېچىك قاپقىقى موررىلنىڭ كەينىدىن يېپىلغاندىن كېيىن بەش مىنۇت ئۆتۈپ، مونتې - كرىستونىڭ كىرىشى ئۇچۇن يەنە ئېچىلدى.

ژيۇلى باغدا ئىدى. ئۇ، ئۆزىنىڭ باغۋەنلىك كەسپىنى ناھايىتى كۆكۈل قويۇپ ئىشلەيدىغان پېنىلونىنىڭ بېنگال ئەتىرگۈللىرىنى قىرقىشقا قاراپ تۇراتتى.

— گراف مونتې - كرىستو! — دېدى ئۇ چىن كۆڭلىدىن خۇشال بولۇپ، مونتې - كرىستو مېلې كوچىسىغا كەلسە، بۇ ئائىلىدىكى ھەر بىر ئادەم ئەنە شۇنداق خۇشال بولاتتى.

— ماكسىملىئان ھېلى قايتىپ كەلدىغۇ دەيمەن؟ — دەپ سورىدى گراف.

— ھەئە، كەلگەندەك قىلۇاتاتتى، — دېدى ژيۇلى، — بىراق، ئېھتىمالىنى چاقىرسىڭىزمىكىن.

— ئەپۇ قىلىڭ، خانىم، مەن ھازىرلا ماكسىملىئاننىڭ يېنىغا كىرمىسەم بولمايدۇ، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئۇنىڭغا بەك مۇھىم ئىشىم بار.

— ماقۇل، ئەمسە ئۇنىڭ يېنىغا كىرىڭ، — دېدى ژيۇلى ۋە گراف پەلەمپەيدە غايىب بولغۇچە يېقىملىق تەبەسسۇم بىلەن ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇردى.

مونتې ـ كرىستو ماكسىملىئاننىڭ ئۆيلىرى جايلاشقان ئۇچىنچى قەۋەتكە ئالدىراپ چىقتى ـ دە، ئەتراپىغا قۇلاق سېلىپ توختىدى. جىمجىتچىلىق. ئۆي ئىگىسى ئۆزى ئىشلىتىدىغان كونىچە ئىمارەتلەرنىڭ تولىسىدا بولىدىغاندەك پەلەمپەيگە يەقەت بىرلا ئەينەكلىك ئىشىك قارايتتى. بىراق، بۇ ئەينەكلىك ئىشكىتە ئاچقۇچ يوق ئىدى. ماكسىملىئان ئىشكىنى ئىچىدىن ئېتىۋالغانىدى. ئىشىك ئەينىكىگە قىزىل شايى پەردە تارتىلغان بولغاچقا، ئۆي ئىچىنى كۆرگىلى بولمايتتى.

گرافنىڭ خاتىرجەمسىزلىكى ئۇنىڭ مەڭزىلىرىنىڭ قىزىرىپ كېتىشىدە ئىپادىلەنىدى. بۇ يۈرىكى قېتىم كەتكەن ئادەمنىڭ شۇ قەدەر ھاياجانلىنىشى ئاسان گەپ ئەمەس ئىدى.

— قانداق قىلىش كېرەك؟ — دەپ پىچىرلىدى ئۇ.

ئۇ بىردەم ئويلىنىپ قالدى.

— قوڭغۇراقنى جىرىڭلىتايمۇ؟ — دېدى ئۇ يەنە، — ياق! قىسمەن ھاللاردا قوڭغۇراقنىڭ جىرىڭلىشى، بىر كىمنىڭ كېلىشى ماكسىملىئاندەك ھالى خاراب بولغان ئادەمنىڭ بىر قارارغا كېلىشىنى تېزلىتىپ قويۇشى مۇمكىن. شۇنداق بولغاندا قوڭغۇراقنىڭ جىرىڭلىشىغا جاۋابەن باشقا بىر ئاۋازنى ئاڭلايدىغان ئىش بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

مونتې ـ كرىستونىڭ بېشىدىن تاپىنىغىچە تىترەك ئولىشىپ كەتتى. ۋەھالەنكى، ئۇ ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدىمۇ چاقماق تېزلىكىدە بىر قارارغا كېلەلەيدىغان بولغاچقا، جەينىكى بىلەن ئىشىك ئەينىكىگە بىرنى ئۇردى. ئەينەك پاچاقلىنىپ تۆكۈلۈپ كەتتى. ئۇ پەردىنى قايىرىدى ۋە موررىبلنى كۆردى.

موررىبل ئىش ئۈستىلىنىڭ يېنىدا قەلەم تۇتۇپ ئولتۇراتتى. سۇنغان ئەينەكنىڭ جاراڭلىشىنى ئاڭلاپ، ئۇ كەسكىنلىك بىلەن ئارقىغا بۇرۇلدى.

— خۇدا ھەققى، ئەپۇ قىلىڭ، قەدىرلىك دوستۇم، — دېدى گراف، — تېپىلىپ كېتىپ، جەينىكىم ئەينەكىكە تېگىپ كەتتى. ئەينەك سۇنۇپ بولدى، مەن ئەمدى پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ يېنىڭىزغا كىرىۋالاي. ئاۋارە بولماڭ، ئاۋارە بولماڭ.

گراف ئەينەك سۇنغان جايدىن قولىنى تەقىپ، ئىشكىنى ئاچتى. موررىبل ئەپسۇسلانغان ھالدا ئورنىدىن تۇردى ھەمدە ئۇنى قارشى ئېلىشتىن تولاراق، ئۇنىڭ يولىنى توسۇۋېلىش ئۈچۈن مونتې ـ كرىستونىڭ ئالدىغا كەلدى.

— ھەق گەپنى قىلغاندا، بۇ، مالايلىرىڭىزنىڭ سەۋەنلىكىدىن بولدى، — دېدى مونتې ـ كرىستو جەينىكىنى ئۇۋۇلاپ، — ئۇلار پولنى خۇددى ئەينەكتەك سىلىق قىلىپ سۇرتۇۋېتىپتۇ.

— بىر يېرىڭىز جاراھەتلەنمىگەندۇ؟ — سوغۇق تەلەپپۇزدا سورىدى موررىبل.

— بىلمەيمەن. ھە، سىز نېمە قىلىۋاتقانىدىڭىز؟ خەت يېزىۋاتامتىڭىز؟

— مەنمۇ؟

— بارماقلىرىڭىزغا سىيا تېگىپ قاپتۇ.

— ھەئە، يېزىۋاتاتتىم، — دېدى موررىبل، — ئۆزۈم ھەربىي بولسامۇ بەزىدە بىرنېمىلەرنى يېزىپ قويىمەن.

مونتې ـ كرىستو بۆلمىگە بىرنەچچە قەدەم ئېچىرىلەپ كىردى. ماكسىملىئان ئۇنى كىرگۈزمەسلىككە تامالسىز ئىدى. لېكىن ئۇ ئۇنىڭ كەينىدىن قالماي ماڭدى.

— يېزىۋاتامسىز؟ — دېدى يەنەمونتې - كرىستو ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ.

— بۇ سوئالىڭىزغا جاۋاب بېرىش شەرىپىنى ئادا قىلىپ بولغانىدىم، — دەپ جاۋاب بەردى موررېل.

گراف ئۆپچۆرىسىگە كۆز يۈگۈرتتى.

— سىيادانىنىڭ يېنىدا تاپانچا تۇرىدىغۇ؟ — دېدى ئۇ شەرە ئۇستىدىكى قورالنى موررېلغا كۆرسىتىپ.

— سايا‌ھەتكە چىقماقچى بولۇۋاتىمەن، — دېدى ماكسىملىئان.

— دوستۇم! — دېدى مونتې - كرىستو چەكسىز مېھرىبانلىق بىلەن.

— تەقسىر!

— قەدىرلىك ماكسىملىئان، ئۇنداق چېكىدىن ئاشقان ئويلارغا بېرىلىپ كەتمەڭ، سىزدىن ئۆتۈنۈپ سوراپ قالاي!

— چېكىدىن ئاشقان ئۇي دېگىنىڭىز نېمىسى؟ — دېدى موررېل مۇرىلىرىنى قىسىپ، — سايا‌ھەتكە چىقماقچى بولۇش چېكىدىن ئاشقان ئۇي بولامدۇ؟

— نىقابلىرىمىزنى تاشلىۋېتەيلى، ماكسىملىئان، — دېدى مونتې - كرىستو، — سىز مېنى ياسالما خاتىرجەملىكىڭىز بىلەن ئالدىيالمايسىز. مەنمۇ سىزنى يۈزەكى ھېسداشلىق قىلىش بىلەن ئالدىيالمايمەن. مەن ھازىرقىدەك تەدبىر قوللىنىپ، ئەينەكنى چېقىپ، تاقاقلىق ئىشىكنى ئېچىپ، دوستۇمنىڭ ئالدىغا كىرگەن ئىكەنمەن، دېمەك، بۇنداق قىلىشىمدا سەۋەب بار، ئوچۇقراق ئېيتقاندا، سىزدىن ئەنسىرىدىم. موررېل، سىز ئۆزىڭىزنى ئۆلتۈرۈۋالماقچى بولۇۋاتىسىز.

— قويۇڭا! — دېدى موررېل چۆچۈپ كېتىپ، — بۇ گەپنى نەدىن تاپتىڭىز؟

— بۇ چوقۇم شۇنداق، ئۆلۈۋالماقچى بولۇۋاتىسىز، — دېدى يەنە گراف، — مانا، بۇنىڭ ئىسپاتى.

شۇ گەپ بىلەن، ئۇ شەرەنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە موررېلنىڭ باشلاپ قويغان خېتىنى، يېپىپ قويغان بىر ۋاراق قەغەزنى ئېلىۋېتىپ، خەتنى قولىغا ئالدى. موررېل خەتنى تارتىۋېلىش ئۈچۈن ئېتىلىپ كەلدى. مونتې - كرىستو ئۇنىڭ شۇنداق قىلىشىنى ئالدىن پەملىگەنىدى. ئۇ ماكسىملىئانىڭ قولىنى ئامبۇردەك قىسىپ تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى توختىتىۋالدى.

— سىز ئۆلۈۋالماقچى بولمىدىڭىز، موررېل، — دېدى ئۇ، — مانا بۇ ئاق قەغەزگە قارا سىيا بىلەن شۇنداق دەپ يېزىلغان!

— شۇنداق بولسا نېمە بوپتۇ! — دەپ خىتاب قىلدى موررېل ياسالما خاتىرجەملىكىنى بىراقلا چۆرۈپ تاشلاپ، — سىز ئېيتقاندەك، مەن بۇ تاپانچىنى ئۆزۈمگە قاراتماقچى بولسام كىم مېنى توسۇۋالالايدىكەن؟ مېنى توسۇۋېلىشقا كىمنىڭ قۇربى يېتىدىكەن؟ مېنىڭ بارلىق ئۇمىدلىرىم يوققا چىقتى، يۈرىكىم زەردەب بولدى، ھاياتىمنىڭ چىرىغى ئۆچتى، قارا‌ڭغۇ زۇلمەت ئىچىدە قالدىم، يەر يۈزى ماڭا دوزاخ بولدى، ئادەملەرنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىسام ئازابلىنىدىغان بولدۇم. ئۆلۈشۈمگە يول قويۇش — ماڭا رەھىم قىلغانلىق بولىدۇ، چۈنكى ئۆلۈشۈمگە يول قويمىساڭلار ئەقلىمدىن ئازىمەن، ساراڭ بولۇپ قالىمەن. ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە يۈرىكىمگە قان تولغان ھالدا مۇشۇ گەپلەرنى قىلسام، قانداق ئادەم مېنى «خاتا قىلدىڭ» دەپ ئەيىبلىيەلەيدۇ؟ مېنىڭ بەختسىزلەر ئىچىدىكى ئەڭ بەختسىز بولماسلىقىمغا كىم توسقۇنلۇق قىلالايدۇ؟ ئېيتىڭا، گراف، سىز شۇنداق قىلماقچىمۇ يا؟

— شۇنداق، موررېل، — دېدى مونتې - كرىستو قەتئىي

ئىيلىك بىلەن. ئۇنىڭ ۋەزمنلىكى ماكسىملىئانىنىڭ ئەسەبىيلىكىگە كەسكىن سېلىشتۇرما بولغانىدى، — شۇنداق، مەن توسقۇنلۇق قىلىمەن.

— سىز! — دەپ خىتاب قىلدى موررېل بارغانسېرى غەزەپلىنىپ، — سىز ئەخمىقانە ئۇمىد بىلەن ئالداپ قويدىڭىز، يالغان ۋەدىڭىز بىلەن مېنى تىزگىنلەپ، پەپلەپ، ئۇخلىتىپ قويدىڭىز. شۇنداق بولمىسا، مەن جەددىي تەۋتۇش قىلىپ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇۋالاتتىم ياكى ھېچبولمىغاندا، ئۇنى ئۆلۈش ئالدىدا باغرىمغا بېسىۋالاتتىم. سىز ئەقىل - پاراسەتنىڭ ھەممە ئىمكانىيەتلىرىنى، تەبىئەتنىڭ بارلىق كۈچ - قۇدرىتىنى ئۆز ئىلكىڭىزدە تۇتۇپ تۇرغانىدەك ماختانغانىدىڭىز، سىز تەقدىرنى ئىدارە قىلالايدىغانىدەك گەپلەرنى قىلغانىدىڭىز، ئۆزىڭىزنى تەقدىرنىڭ رولىنى ئويناۋاتقانىدەك قىلىپ كۆرسەتكەنىدىڭىز. شۇنداق تۇرۇپ، زەھەرلەنگەن قىزغا ھەتتا زەھەرنى يانداۇرۇش دورىسىنمۇ بېرەلمىدىڭىز! ياق، تەقسىر، ئەگەر سىز مېنىڭ نەپرىتىمنى قوزغىمىغان بولسىڭىز، كۆڭلۈمنى يۇمشىتالىغان بولاتتىڭىز!

— موررېل!

— ھە، سىز مېنى نىقابىنى چۆرۈپ تاشلاشقا دەۋەت قىلدىڭىز. مانا، مەن نىقابىنى چۆرۈپ تاشلىدىم، رازى بولغانسىز. ھە، سىز قەبرىستانلىقتا كەينىمدىن كەلگىنىڭىزدە كۆڭلۈمنىڭ ياخشىلىقىدىن گېپىڭىزگە جاۋاب قايتۇرغانىدىم. بۇ يەرگە كىرگىنىڭىزدىمۇ كىرىشىڭىزگە پول قويدۇم... لېكىن سىز مېنىڭ پول قويۇشۇمنى سۈيىئىستېمال قىلمۇاتىسىز، مەن خۇددى گۆرنى ماكان قىلغانىدەك بۇ ئۆيگە كىرىۋالسام، ئارقامدىن قوغلاپ كىرىدىڭىز؛ مەن بۇ دۇنيادىكى ئازابلارنىڭ ھەممىسىنى تارتىپ تۈگىتىپ بولدۇم دېسەم، سىز ماڭا يەنە يېڭى ئازابلارنى ئېلىپ

كەلدىڭىز... گېپىمگە قۇلاق سېلىڭ، گراف مونتې - كرىستو، مېنىڭ يالغان پاسىبانىم، ئىنسانلارنىڭ قۇتقۇزغۇچىسى، ئەمدى قانائەت ھاسىل قىلىسىز، دوستىڭىز سىزنىڭ كۆز ئالدىڭىزدا ئۆلىدۇ!

موررېل تەلۋىلەرچە قاقاقلاپ كۈلۈپ، تاپانچىغا ئېتىلدى. خۇددى ئەرۋاھتەك تاتىرىپ كەتكەن، كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ تۇرغان مونتې - كرىستو قولىنى تاپانچىنىڭ ئوستىگە قويدى ۋە خۇددىنى يوقاتقان يىگىتكە خىتاب قىلدى:

— تەكرار ئېيتىپ قويايكى، سىز ئۆزىڭىزنى ئۆلتۈرمەيسىز!

— مېنى توسۇپ بېقىڭا قېنى! — دەپ ۋارقىرىدى موررېل ۋە بارلىق كۈچىنى ئىشقا سېلىپ، تاپانچىغا ئۆزىنى ئاتتى. لېكىن ئۇنىڭ بۇ ئۇرۇنۇشىمۇ گرافنىڭ پولات قولى بىلەن قايتۇرۇۋېتىلدى.

— بۇنداق قىلىشىڭىزغا يول قويمايمەن!

— سىز زادى نېمە ئادەم؟ يىگىر قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولغان ئەركىن ئادەمنى زالىلارچە باشقۇرىمەن دېيىشكە نېمە ھەققىڭىز بار؟ — ۋارقىرىدى ماكسىملىئان.

— مېنى نېمە ئادەم دەمسىز؟ — دېدى مونتې - كرىستو، — قۇلاق سېلىڭ. مەن «موررېل، ئاتاڭنىڭ ئوغلىنىڭ بۇگۈنكى كۈندە ئۆلۈشىنى خالىمايمەن» دېيىشكە ھەقلىق بولغان بىردىنبىر ئادەم.

مونتې - كرىستو باشقىچە، ئۆزگىرىگەن ئۇلۇغۋار، دەخلىسىز قىياپەتتە قوللىرىنى گىرەلەشتۇرۇپ، ماكسىملىئانىنىڭ ئالدىغا كەلدى. تىترەپ تۇرغان ماكسىملىئان گويا كى ئىلاھىيەت قۇدرىتىگە ئىگە بولغان بۇ ئادەمنىڭ ئالدىدا ئەختىيارسىز پەسكويغا چۈشۈپ، بىر قەدەم كەينىگە چېكىندى.

— نېمە ئۈچۈن ئاتامنى تىلغا ئالىسىز؟ — دېدى ئۇ

پىچىرلاپ، — ئاتامنى ئەسلەش بىلەن بۇگۈنكى ئىشنى نېمە ئۈچۈن بىرلەشتۈرۈۋالدىڭىز؟

— چۈنكى ئاتاڭمۇ ساڭا ئوخشاش ئۆلۈۋالماقچى بولغانىدا، ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغان كىشى مەن؛ سېنىڭ سىگنىغا هېلىقى هەمياننى ۋە موررېل بۇۋايغا «فىرئاۋن» نى تەقدىم قىلغان كىشى مەن بولىمەن. سەن كىچىك بالا ۋاقتىڭدا مەن سېنى قۇچىقىمغا ئېلىپ ئويناتاتتىم، مەن ئېدمون دانتېس!

هاڭ - تاڭ بولغان موررېل سەنتۈرۈلۈپ، ئېغىر تىنىق ئېلىپ، يەنە بىر قەدەم كەينىگە داجىدى. ئاندىن ئۇ ماداردىن كېتىپ، قاتتىق ۋارقىراپ تاشلىدى - ده، مونتې - كرىستو ئىياغلىرى ئاستىغا يىقىلدى. ئاندىن، ئۇ، ئۇشتۇمتۇت ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى - ده، بۆلمە ئىچىدىن يۇگۈرۈپ چىقتى ۋە پەلەمپەي تەرەپكە ئۆزىنى ئېتىپ، بارلىق ئاۋازى بىلەن ۋارقىراپ كەتتى:

— ژيۇلى! ئېممانۇئېل!

مونتې - كرىستو ئۇنىڭ ۋارقىرىدىن قورقىلاپ كەلگەندى، لېكىن ماكسىملىئان ئىشكىنى يېپىۋېلىپ، گرافنى چىقارمىدى ۋە خۇددى بۇ ئىشىك ئېچىلىپ كەتسە جېنى چىقىپ كېتىدىغاندەك، تۇتقۇچنى كۈچىنىڭ بارىچە تارتىپ تۇرۇۋالدى. ماكسىملىئاننىڭ ۋارقىرىشىنى ئاڭلاپ، ژيۇلى، ئېممانۇئېل ۋە ئۇلارنىڭ كەينىدىن يېنىلون بىلەن خىزمەتكارلار قورقۇپ يۇگۈرۈپ كېلىشتى.

موررېل ئىشكىنى ئاچتى ۋە ژيۇلى بىلەن ئېممانۇئېلنىڭ قوللىرىدىن تۇتتى.

— تىزلىنىڭلار! — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ يىغا ئارىلاش بوغۇلۇپ كەتكەن ئاۋازى بىلەن، — مانا بىزنىڭ شەپقەتچىمىز، ئاتىمىزنىڭ قۇتقۇزغۇچىسى مانا...

ئۇ «مانا ئېدمون دانتېس!» دېمەكچى بولغانىدى، لېكىن گراف ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى تېخىتتىۋالدى.

ژيۇلى گرافنىڭ بىلىكىگە يېپىشتى، ئېممانۇئېل خۇددى قادىر ئاللاهنى كۆرگەندەك ئۇنىڭ قوللىرىغا سۆيدى. موررېل يەنە تىزلاندى ۋە بېشى يەرگە تەگكۈچە ئېگىلىپ تەزىم قىلدى.

ئەنە شۇ چاغدا بۇ تۆمۈر ئادەم يۈرىكىنىڭ پارە - پارە بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى هېس قىلدى، گويا كى ئۇنىڭ كۆكسىدىن كۆيدۈرۈپ چىقىۋاتقان يالقۇن كۆزلىرىگە تىقىلغاندەك بولدى. ئۇ بېشىنى ئېگىپ، يىغلاپ تاشلىدى. بۆلمە ئىچىدە بىر هازاغچە يىغا ئاۋازى ۋە ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشلاردىن باشقا هېچنېمە ئاڭلانمىدى.

ژيۇلى هاياجاندىن ئېسىگە كېلىش بىلەن تەڭ بۆلمىدىن يۇگۈرۈپ چىقىپ، ئىككىنچى قەۋەتكە چۈشتى ۋە بالىلارچە خۇشاللىق بىلەن ساراي ئۆيگە كىردى - ده، ئەينەك قاچىنى ئېچىپ، بىر چاغلاردا مېلې كوچىسىدىكى يوچۇن كىشى تەقدىم قىلغان هەمياننى ئالدى.

بۇ چاغدا ئېممانۇئېل ئۇزۇلۇپ - ئۇزۇلۇپ تۇرغان ئاۋازى بىلەن مونتې - كرىستوغا سۆزلەۋاتاتتى:

— ئاه، گراف، بىزنىڭ غايىبانە شەپقەتچىمىز توغرۇلۇق قانچىلىك تولا سۆزلىشىدىغانلىقىمىزنى، ئۇنى قانچىلىك مىننەتدارلىق ۋە مۇهەببەت بىلەن ئەسلەيدىغانلىقىمىزنى ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ. نېمە ئۈچۈن مۇشۇ چاغقىچە ئۆزىڭىزنى ئاشكارىلىمىدىڭىز؟ بۇنداق قىلىشىڭىز بىزنىمۇ هەم ئۆزىڭىزنىمۇ ئايىمىغانلىق!

— كۆڭلۈمنى چۈشىنىڭ، دوستۇم، — دېدى گراف، — مەن سىزنى شۇنداق دەپ ئاتايمەن، چۈنكى سىز ئۆزىڭىز بىلمىگەن بىلەن 11 يىلدىن بېرى ماڭا دوست بولۇپ كېلىۋاتىسىز. بىر جىددىي ۋەقە يۈز بەرگەنلىكتىن سىلەرگە بۇ سىرنى ئېچىش

قا مەجبۇر بولدۇم. لېكىن نېمە ۋەقە يۈز بەرگەنلىكىنى سىزگە ئېيتالمايمەن. خۇدا كۆرۈپ تۇرىدۇ، مەن بۇ سىرنى يۇرىكىمدە مەڭگۈ يوشۇرۇپ ئۆتىمەن. ماكسىملئان مېنى تەھلىكىدە قويۇپ، بۇ سىرنى قەلبىمدىن يۇلۇپ چىقىرىۋالدى. ئىشىنمەنكى، ئۇ مېنى شۇنداق تەھلىكىگە سالغانلىقى ئۈچۈن پۇشايمان قىلمىدۇ.

ماكسىملئان سەل ئېرىدا تېخىچە تىزلىنىپ، يۈزىنى كرېسلوغا قويۇۋېلىپ تۇراتتى.

— ئۇنى ئوبدان كۆزىتىڭ، — دەپ بوش ئاۋازدا قوشۇپ قويدى مونتې ـ كرىستو ۋە ئېمىگانۇئېلنىڭ قولىنى مەنىلىك قىسىپ قويدى.

— نېمىشقا؟ — سوردى ئېمىگانۇئېل ھەيران بولۇپ.

— بۇنى سىزگە ئېيتالمايمەن، لېكىن سىز ئۇنى كۆزىتىڭ.

ئېمىگانۇئېل ئۆپچۆرىسىگە كۆز تاشلىدى ۋە موررېلنىڭ تاپانچىسىنى كۆردى. ئۇ قورقۇپ كەتتى ۋە قولىنى ئاستا كۆتۈرۈپ شىرە ئۈستىدىكى قورالنى مونتې ـ كرىستوغا كۆرسەتتى. مونتې ـ كرىستو يەرگە قارىدى. ئېمىگانۇئېل قولىنى تاپانچىغا ئۇزاتقانىدى، لېكىن گراف ئۇنى توختىتىۋالدى. ئاندىن ئۇ موررېلنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى. ھېلى تېخى ماكسىملئاننىڭ قەلبىنى لەرزىگە كەلتۈرگەن تاشقىنلىق ھېسسىياتلار ئەمدى جەمئىيەت خامۇشلۇقىغا ئورۇن بەرگەنىدى.

ژېيۇلى يېنىك ھەمياننى كۆتۈرۈپ قايتىپ كىردى. خۇشال لىقتىن ئاققان ئىككى تامچە ياش خۇددى سەھەردىكى شەبنەم دەك يالتىراپ، ئۇنىڭ مەڭزىلىرىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشتى.

— مانا بىزنىڭ تەۋەررۈكىمىز، — دېدى ئۇ، — شەپ قەتچىمىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن بۇ تەۋەررۈك نىڭ قىممىتى تۆۋەنلەپ قالدى دەپ ئويلىماڭ.

— بالام، — دېدى مونتې ـ كرىستو ۋە قىزىرىپ كەتتى. — بۇ ھەمياننى ماڭا قايتۇرۇپ بەرگەيسىز. ئەمدى مېنى بىلىپ بولدۇڭلار، بۇندىن كېيىن ئوتتۇرىمىزدىكى دوستلۇقنى قەدىرلەپ، مېنى ئەسلەپ تۇرساڭلارلا بولىدۇ.

— ياق، ياق، سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، — دەپ خىتاب قىلدى ژېيۇلى، ھەمياننى كۆكسىگە بېسىپ، سىز ئاخىرى بىر كۈنى بىزنى تاشلاپ كېتمىسىز ئەمەسمۇ، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق. — دېدى مونتې ـ كرىستو كۈلۈمسىرەپ، — مەن يەنە بىر ھەپتە ئۆتكەندە بۇ مەملىكەتتىن كېتىمەن، چۈنكى بۇ مەملىكەتتە تەڭرىنىڭ جازاسىغا لايىق بولغان نۇرغۇن ئادەملەر بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپ كەلدى، لېكىن مېنىڭ ئاتام ئاچلىق ۋە ھەسرەتتىن ئۆلۈپ كەتتى.

مونتې ـ كرىستو ئۆزىنىڭ كېتىدىغانلىقىنى تىلغا ئالغاندا موررېلغا قارىدى ۋە «بۇ مەملىكەتتىن كېتىمەن» دېگەن سۆزلەر ئۇنىڭ تېگىرقىشىنى يوقىتالمىغانلىقىنى بايقىدى. گراف دوستلۇق قايغۇسى بىلەن ئاداقىغە جەڭگە كىرىش لازىملىقىنى ھېس قىلدى. ئۇ، ژېيۇلى بىلەن ئېمىگانۇئېلنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، ئاتىلارچە مېھرى بىلەن بۈيرۇق تەلەپپۇزىدا سۆزلىدى:

— قەدىرلىك دوستلىرىم، مېنى ماكسىملئان بىلەن يالغۇز قويۇشۇڭلارنى سورايمەن.

بۇ، ژېيۇلىگە ھېلىقى قىممەتلىك تەۋەررۈكنى ئېلىپ كېتىش كە پۇرسەت بولدى. شۇڭا، ئۇ، ئېرىنى ئالدىراتتى.

— چىقىپ كېتەيلى، — دېدى ئۇ.

گراف خۇددى ھەيكەلدەك قېتىپ قالغان موررېل بىلەن يالغۇز قالدى.

— ماڭا قارىغىن، ماكسىملئان، — دېدى گراف، ئۇنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ، — سەن قايتىدىن ئادەم بولالامسەن؟

— هەئە، چۈنكى مەن قايتىدىن ئازابلىنىشقا باشلىدىم.

گراف قاپىقىنى تۈردى. ئۇنىڭ قاتتىق دېلىغۇل بولۇپ تۇرغانلىقى روشەنىدى.

— ماكسىملىئان! — دېدى ئۇ، — بۇنداق خىياللار خرىستىئانغا مۇناسىپ ئەمەس.

— خاتىرجەم بولۇڭ، دوستۇم، — دېدى ماكسىملىئان بېشىنى كۆتۈرۈپ ۋە گرافقا چەكسىز غەمكىن تەبەسسۇم بىلەن قاراپ، — مەن ئۆلۈۋالمايمەن.

— دېمەك، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئەمدى تاپانچىنى، ئۇمىدسىزلىكنى چۆرۈپ تاشلامدۇق؟

— شۇنداق، مېنى ئازابتىن پېچاق بىلەن تاپانچىدىنمۇ ئوڭايلا قۇتۇلدۇرىدىغان نەرسەم بار ئەمەسمۇ.

— ھەي بىچارە! قانداق نەرسە ئۇ؟

— مېنىڭ دەردىم. شۇ دەردىم مېنى ئۆلتۈرىدۇ.

— دوستۇم، گېپىمنى ئاڭلا، — دېدى مونتې - كرىستومۇ خۇددى شۇنداقلا غەمكىنلىك بىلەن، — مەنمۇ بىر قېتىم ساڭا ئوخشاش مۇشۇنداق ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋېلىشنى ئويلىغانىدىم. ئاتاڭمۇ بىر قېتىم خۇددى مۇشۇنداق ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماقچى بولغانىدى. ناۋادا ئاتاڭ ئۆزىنىڭ ماڭلىيغا تاپانچا تەڭلىگەن چاغدا ياكى مەن ئوچ كۆنگىچە تۇرمە ئىنىنى يېمىگەن چاغدا بىر ئادەم كېلىپ «ياشاڭلار! سىلەر بەختلىك بولىدىغان كۈن يېتىپ كېلىدۇ، ھايات ئىنى قەدىرلەڭلار» دېگەن بولسا، بۇ گەپنى كىم قىلغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بىز ئۇنىڭغا ئىشەنمىگەن ھالدا غەمكىن كۈلۈمسىرەپ قويغان بولاتتۇق. ھالبۇكى ئاتاڭ قانچە - قانچە قېتىملار سېنى سۆيۈپ، ھاياتنىڭ قەدرىگە يەتكەندۇر، مەن ئۆزۈمنۇ قانچە - قانچە قېتىملار...

— بىراق، سىز پەقەت ئەركىنلىكتىنلا مەھرۇم بولغان، — ماكسىملىئان ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — ئاتام پەقەت مال - دۇنيادىنلا ئايرىلغان، مەن بولسام ۋالېنتىنادىن ئايرىلىپ قالدىم!

— ماڭا قارا، ماكسىملىئان، — مونتې - كرىستو شۇنداق تەنتەنىلىك قىياپەتتە سۆزلىدىكى، بۇنداق قىياپەت ئۇنى ھەمىشە ئۇلۇغۋار قىلىپ كۆرسىتەتتى ۋە ئۇنىڭ سۆزىنىڭ تەسىل قىلىش كۈچىنى ئاشۇراتتى، — مېنىڭ كۆزلىرىمدىن ياش ئاقمىدى، قېنىم قىزىمىدى، يۈرىكىم ھەسرەتلىك سوقمىدى. شۇنداق بولسىمۇ، سېنىڭ ئازابلىنىۋاتقانلىقىڭنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەنغۇ، ماكسىملىئان. مەن سېنى ئۆز ئوغلۇمدەك ياخشى كۆرىمەن. بىلىشىڭ كېرەككى، ئازابنىمۇ خۇددى ھاياتقا ئوخشاپ دۇ. ئۇنىڭ كەلگۈسى قانداق بولۇشىنى بىلگىلى بولمايدۇ. مەن سېنىڭ ياشىشىڭنى ئۆتۈنۈپ سورايمەن، سېنى ياشاشقا بۇيرۇيمەن، چۈنكى كۈلەرنىڭ بىرىدە ھاياتىڭنى ساقلاپ قالغىنىم ئۈچۈن ماڭا رەھمەت ئېيتىدىغانلىقىڭنى بىلىمەن.

— ئاھ خۇدايىم، — دەپ خىتاب قىلدى يىگىت، — ماڭا نېمە ئۈچۈن بۇنداق گەپلەرنى قىلىسىز، گراف؟ ياكى سىز ئۆمرىڭىزدە مۇھەببەت باغلاپ باقمىغانمۇ؟

— گۆدەك! — دېدى گراف.

— مەندەك مۇھەببەت باغلاپ باقمىغانسىز دېمەكچىدىم. — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى موررېل، — بىلەمسىز، مەن چوڭ بولغاندىن تارتىپ ھەربىي خىزمەت ئۆتەپ كېلىۋاتىمەن. 29 ياشقا كىرگۈچە مۇھەببەتنى بىلمىگەنىدىم، چۈنكى بۇنىڭدىن ئىلگىرىكى ھېسىياتلىرىمنى مۇھەببەت دېگىلى بولمايدۇ. 29 يېشىمدا ۋالېنتىنانى ئۇچراتتىم. مەن ئۇنى ياخشى كۆرۈۋاتقىلى ئىككى يىل بولۇپ قالدى؛ ئىككى يىلدىن بېرى مەن

ئۇچۇن خۇددى خۇدانىڭ ئۆز قولى بىلەن پۈتۈلگەن كىتابتەك ئېچىپ قويۇلغان يۈرەكتە قىزلار ۋە ئاياللاردا بولۇشقا تېگىشلىك ئالىي پەزىلەتلەرنى كۆرۈپ كەلگەنىدىم. گراف، ۋالېنتىنا مەن ئۇچۇن چەكسىز بەخت ئىدى. مىسلى كۆرۈلمىگەن بەخت ئىدى، بۇ دۇنيادىن تاپقىلى بولمايدىغان غايەت زور بەخت ئىدى. مەن بۇ دۇنيادا شۇ بەختكە ئېرىشەلمىدىم. ئەمدى، ۋالېنتىنا سىزياشسام، ھەسرەت- نادامەتتىن باشقا نەرسىنى كۆرەلمەيمەن.

— مەن سىزگە ئۈمىدۋار بولۇڭ دېدىمغۇ، — دېدى گراف.

— ئېھتىيات قىلىپ سۆزلەڭ، گراف، — دېدى موررېل، — سىز مېنى قايىل قىلماقچى بولۇۋاتىسىز. ئەگەر قايىل قىلالمىسىڭىز مەن ئەقلىمدىن ئېزىپ قالىمەن، چۈنكى ۋالېنتىنا بىلەن يەنە كۆرۈشىدىغان ئوخشايمەن دەپ ئويلاپ قالىمەن.

گراف كۈلۈپ قويدى.

— دوستۇم، ئاتام! — دەپ خىتاب قىلدى موررېل خۇددىنى يوقاتقان ھالدا، — يەنە بىر قېتىم دەپ قويماي، ئېھتىيات قىلىڭ! بۇنداق ئىشەنچلىك گەپ قىلمىشىڭىزدىن قورقۇم كېلىۋاتىدۇ. ئويلاپ سۆزلەڭ. كۆزلىرىم روشەنلىشىۋاتىدۇ، يۈرىكىمگە قايتىدىن جان كىرىۋاتىدۇ. ئېھتىيات قىلىڭ، بولمىسا مۇمكىن بولمايدىغان ئىشقا ئىشىنىپ قالىمەن! شۇ تاپتا ئەگەر سىز ئىئا- يىرنىڭ① قىزىنىڭ قەبرىسىنى بېسىپ تۇرغان تاشنى يۆتكەۋېتىشنى بۇيرۇسىڭىزمۇ دېگىنىڭىزدەك قىلىشقا تەييارمەن؛ ماڭا ئىشارەت قىلىپ قويسىڭىزلا خۇددى ئاپوستولدەك ئۇپقۇنلارنى يېرىپ ماڭىمەن. ئېھتىيات قىلىڭ، مەن ئىتائەت قىلىشقا تەييار بولۇپ قالدىم.

— ئۈمىدۋار بولغىن، دوستۇم، — دېدى گراف تەكرارلاپ.

— ياق، — دەپ خىتاب قىلدى موررېل،

① رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە. ئەيسا ئۇنىڭ قىزىنى تىرىلدۈرگەنىكەن.

گويا شادلىقىنىڭ يۈكىنى پەللىسىدىن يەنە ئۈمىدسىزلىك ھاڭىغا چۈشۈپ كەتكەندەك بولۇپ، — سىز مېنى ئوينىتىۋاتىسىز، سىز خۇددى ئاق كۆڭۈل ئادەمدەك، توغرىسىنى ئېيتقاندا، خۇددى ئاغرىپ قالغان بالىنىڭ يىغىسىدىن بىزار بولغان ئادەمدەك مېنى تاتلىق سۆزلەر بىلەن ئالداۋاتىسىز. ياق، بايا سىزنى ئېھتىيات قىلىڭ دېگىنىم توغرا بولمىدى. قورقماڭ، مەن ھەسرەتسىمنى يۈرىكىمنىڭ چوڭقۇر يېرىگە سېلىپ، ھېچكىمگە ئۇقتۇرماي، مەڭگۈ ساقلايمەن، سىزنى ئاۋارە قىلمايمەن. خەير - خوش، دوستۇم، خەير - خوش.

— ئەكسىچە، ماكسىمىلىئان، — دېدى گراف، — بۇگۈندىن باشلاپ سەن مېنىڭ يېنىمدا تۇرىسەن، بىز ئەمدى ئايرىلمايمىز ۋە بىر ھەپتىدىن كېيىن فرانسىيىدىن كېتىمىز.

— يەنىلا مېنى ئۈمىدۋار بولۇشقا دەۋەت قىلامسىز؟

— ئۈمىدۋار بول دېدىم، چۈنكى سېنىڭ دەردىڭگە داۋا بولىدىغان ئۇسۇلنى بىلىمەن.

— گراف، سىز مېنى بارغانسېرى خاپا قىلىۋاتىسىز. مېنىڭ بەختسىزلىكىمنى سىز ئادەتتىكى ھەسرەت دەپ چۈشىنىپ قاپسىز ۋە مېنى ساياھەتتىن ئىبارەت ئادەتتىكى ئۇسۇل بىلەن تىنچلاندۇرماقچى بولۇۋاتىسىز.

شۇ گەپ بىلەن، موررېل رەنجىگەن ۋە ئىشەنمىگەن تەرزدە بېشىنى چايقىدى.

— ئەمسە نېمە دېسەم بولاتتى؟ — دېدى مونتې - كرىستو، — ۋەدەمنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا ئىشەنچىم بار. ئالدى بىلەن مېنىڭ نېمە قىلىشىمنى كۆرۈپ باقمامسەن.

— ئازابلىنىش ۋاقتىمنى تېخىمۇ ئۇزارتمىسىز.

— ھەي چىدىماس، — دېدى گراف، — دوستۇڭنىڭ قەلبىمەن دېگەن ئىشىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن بىرنەچچە كۈن

لۈك ۋاقىت بېرىشىگىمۇ قۇربىڭ يەتمەمدۇ؟ گراف مونتې - گرىستو تونىڭ قانداق ئىشلارغا قادىر ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن؟ بۇ جاھاندىكى قانداق كۈچلەرنى تۆز ئىلكىمدە تۇتۇپ تۇرۇۋاتقىنىمنى بىلەمسەن؟ تەڭرىنىڭ كالامىدا «كىمنىڭ ئېتىقادى بولسا، شۇ تاغلارنى يۆتكىيەلەيدۇ» دېيىلگەن. مەن تەڭرىگە ئېتىقاد قىلىمەن ۋە شۇ ئېتىقادىم بىلەن مۆجىزە يارىتالايمەن! مەن ئىشەنگەن شۇ مۆجىزىنى كۈتكەن، ئۈندىڭ بولمىسا...

— ئۈندىڭ بولمىسا... — دەپ تەكرارلىدى موررىل.

— ئۈندىڭ بولمىسا، ئاگاھ بولغىنكى، موررىل، مەن سېنى ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان ئادەم دەپ ئاتايمەن.

— ماڭا ئېچىڭىز ئاغرىسۇن!

— ماكسىملىئان، ساڭا بەك ئېچىم ئاغرىيدۇ. شۇنچىلىك ئېچىم ئاغرىيدۇكى، بۇ سۆزلىرىمنى يادىڭدىن چىقارما، بىر كۈن، بىر سائەت نېرى - بېرى بولماي تۇپتوغرا بىر ئايدىن كېيىن ساقايتالمايدىغان بولسام، مەن ئۆزۈم ساڭا بەتلەنگەن تاپانچىنى تۇتقۇزىمەن ياكى ئىتالىيىنىڭ ئەڭ داڭلىق زەھەرىدىن بىر چىنە قۇيۇپ بېرىمەن. ئۇ شۇنداق زەھەرکى، ۋالېنتىنانى ھالاك قىلغان زەھەرىدىنمۇ تېز تەسىر قىلىدۇ.

— شۇنداق قىلىشقا ۋەدە بېرەمسىز؟

— ۋەدە بېرىمەن، چۈنكى مەنمۇ ئادەم، مەنمۇ بىر چاغلاردا ئۆلۈۋېلىشنى ئويلىغان، ھەتتا بەختسىزلىكىم ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىنمۇ مەڭگۈلۈك ئۇيقۇنىڭ لەززىتىنى ئارزۇ قىلغان.

— بۇ راست گەپمۇ؟ راستىنلا شۇنداق ۋەدە بېرەمسىز، گراف؟ — دەپ خىتاب قىلدى ماكسىملىئان لەززەتلەنگەن ھالدا.

— ۋەدە بېرىش ئەمەس، قەسەم قىلىپ بېرىمەن، — دېدى مونتې - كرىستو ۋە بىر قولىنى كۆتۈردى.

— ئەگەر بىر ئايدىن كېيىن ھەسرىتىم تۆگىمىسە ھايات-تىمنى ئۆزۈمنىڭ بىر تەرەپ قىلىشىمغا يول قويامسىز؟ شۇ چاغدا مەن نېمە قىلسامۇ، مېنى ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان ئادەم دەپ ئاتمايدىغان بولامسىز؟

— تۇپتوغرا بىر ئايدىن كېيىن. سەن بۇنى ئويلىنىپ كۆرگىن، بۇ كۈننىڭ خاتىرىسى مۇقەددەس. بۈگۈن 5 - سېنتەبىر. ئون يىل ئىلگىرى بۈگۈنكى كۈندە مەن ئۆلۈۋالماقچى بولغان ئاتاڭنى قۇتۇلدۇرۇپ قالغانىدىم.

موررىل گرافنىڭ قولىنى تۇتۇپ سۆيدى. گراف گويا ئۆزىنى بۇنداق تېۋىنىشقا مۇناسىپ دەپ ھېسابلىدى بولغاي، قارشىلىق قىلمىدى.

— بىر ئايدىن كېيىن، — دېدى يەنە مونتې - كرىستو، — ئىككىمىز بىر شەرەگە كېلىپ ئولتۇرمىز، سەن شۇ شەرە ئۈستىدە سۈپەتلىك قوۋال ۋە يەڭگىل ئۆلۈمنى كۆرسەن. لېكىن ئۇنىڭغىچە ياشاشقا ۋەدە بېرەمسەن؟

— مەنمۇ قەسەم قىلمەن! — دېدى موررىل.

مونتې - كرىستو ئۈنى ئۆزىگە تارتىپ، چىڭ قۇچاقلىدى.

— بۈگۈندىن باشلاپ سەن مېنىڭ يېنىمدا تۇرىسەن، — دېدى ئۇ، — گايدەنىڭ ئۆيلىرىنى ساڭا بېرىمەن. ئەمدى قىزىمنىڭ ئورنىغا ئوغلۇم ئالمىشىدۇ.

— گايدەچۇ؟ — سورىدى موررىل.

— ئۇ تۇنۈگۈن ئاخشام كەتكەن.

— سىزنى تاشلاپ كەتتىمۇ؟

— ياق، ئۇ مېنى كۈتۈپ تۇرىدۇ... تەييارلىقىنى پۈتتۈرۈپ، مېنىڭ يېلىسەي كوچىسىدىكى ئۆيۈمگە كۆچۈپ بارغىن. ئەمدى مېنى بۇ يەردىن ھېچكىمگە كۆرسەتمەي چىقىرىپ قوي.

ماكسىملىئان خۇددى ياۋاش بالىدەك ياكى ئىتائەتمەن تالىپتەك بېشىنى ئەگدى.

يىگىرمە ئۈچىنچى باب

بۆلۈشمەك

ئالبېر مورسېر ئانىسى ۋە ئۆزى ئۈچۈن سېن - ژېرمېن - پرې كوچىسىدىن بىر ئۆي تاپتى. بۇ ئۆينىڭ ئىككىنچى قەۋىتى بىر ئېغىزلىق ياتاقتىن ئىبارەت بولۇپ، بىر سىرلىق كىشىگە ئىجارىگە بېرىلگەنىدى، بۇ بىر ئەر كىشى بولۇپ، ئۇنىڭ چىرايىنى ھەتتا دەرۋازىۋەنمۇ شۇ كەمگىچە ئېنىق كۆرەلمىگەنىدى. قىش كۈنلىرى بولسا، ئۇ كىشى بەئەينى تېياتىرخانا ئالدىدا ئۆز خوجايىنلىرىنى ساقلاپ تۇرغان ھارۋىكەشلەردەك يۇزىنىڭ ئۆۋەنكى قىسمىنى قىزىل شارپا بىلەن يۆگەۋالاتتى؛ ياز كۈنلىرى بولسا، دەل دەرۋازىۋەن ئۆيىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا مىشقىرغان بولۇپ يەرگە قارىۋالاتتى. شۇنى ئېيتىش كېرەككى، بۇ كىشىنى ھېچكىم ئوغرىلىقچە كۆزەتمەيتتى. بۇ شەخسنى چوڭ يەرلەر بىلەن ئالاقىسى بولغان بەك يۇقىرى مەرتىۋىلىك ئادەم ئىكەن دېگەن گەپ - چۆچەكلەر پەيدا بولدى ۋە شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭ سىرىنى بىلىۋېلىشقا ھېچكىم پېتىنالمىدى.

ئۇ ئادەتتە ھەمىشە بىرلا ۋاقىتتا كېلەتتى. كېلىش ۋاقتى ئاندا - ساندا ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ قالسىمۇ، قىشتىمۇ، ياز-دىمۇ سائەت تۆتلەر ئۆپچۆرىسىدە كېلەتتى ۋە قونماي كېتەتتى. قىش كۈنلىرى ئۇنىڭ ياتقىغا قارايدىغان جىمغۇر دېدەك سا-ئەت ئۈچ يېرىم بولغاندا مەشكە ئوت قالاپ قويۇاتتى. ياز كۈنلە-رى يەنە شۇ دېدەك ئۇنىڭ شىرەسى ئۈستىگە بىر پارچە مۇزنى

ئەگىرىپ قويۇپ قويۇاتتى. ئېيتىپ ئۆتكىنىمىزدەك، سائەت تۆت بولغاندا سىرلىق كىشى پەيدا بولاتتى.

ئارىدىن 20 مىنۇت ئۆتكەندە بۇ ئۆينىڭ ئالدىغا بىر پەي-تۇن كېلەتتى. بۇ پەيتۇندىن ئۈچىسىغا قارا ياكى قارا - كۆك كىيىم كىيىپ، يۈزىگە قويۇق تور تارتىۋالغان بىر ئايال چۈشەتـ تى - دە، دەرۋازىۋەن ئۆيىنىڭ ئالدىدىن خۇددى كۆلەڭگىدەك غىپپىدە ئۆتۈپ كېتەتتى ۋە شەپە چىقارماستىن، پۈتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ، ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كېتەتتى. بۇ ئايالنىڭمۇ نېمە ئىش بىلەن كەلگەنلىكىنى ھېچكىم سورىمايتتى.

شۇنداق قىلىپ، ھەر ئىككى دەرۋازىۋەن بۇ ئايالنىڭمۇ چى-رايىنى كۆرۈپ بېقىشقا ھەرىكەت قىلمىدى. ئېھتىمال، پايتەخت دەرۋازىۋەنلىرى ئىچىدە بۇنداق كەمتەرلەرنى يەنە تاپقىلى بول-مىسا كېرەك.

ھېلىقى ئايال ئىككىنچى قەۋەتكە چىقاتتى - دە، ئىشىكنى شەرتلىك ئۇسۇل بىلەن چېكەتتى. ئىشىك ئېچىلاتتى، ئاندىن يەنە ھەم يېپىلاتتى.

ئۆيدىن چىقىشتىمۇ، خۇددى كىرگەندىكىگە ئوخشاشلا ئېھ-تىيات چارىلىرى كۆرۈلەتتى. ناتونۇش ئايال يەنە شۇنداقلا يـۇ-زىگە تور تارتىپ، ئۆيدىن ئاۋۇال چىقاتتى - دە، يەيتۇنغا ئول-تۇراتتى. ئۇنىڭ پەيتۇنى بەزىدە كوچىنىڭ ئۇ چېتىگە، بەزىدە بۇ چېتىگە قاراپ يۈرەتتى. ئارىدىن 20 مىنۇت ئۆتكەندە ھېلە-قى سىرلىق كىشى شارپىغا يۆگىنىۋېلىپ ياكى يۈزىنى قولياغـ لىقى بىلەن ئېتىۋېلىپ چىقاتتى - دە، غايىب بولاتتى.

مونتې - كرىستو بىلەن دانگلار كۆرۈشكەن ۋە ۋالېنتىنا ھەپتە قىلىنغان كۈننىڭ ئەتىسى سىرلىق كىشى ئادەتتىكىدەك سائەت تۆتتە ئەمەس، ئەتىگەن سائەت ئونلار ئەتراپىدا كەل-دى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىلا (ئادەتتىكىدەك ئارىلىق قويماي) كىرا

هارۋنسى كەلدى ۋە يۈزىگە تور يېپىۋالغان ئايال پەلەمپەيدىن ئالدىراپ چىقىپ كەتتى. ئىشىك ئېچىلدى ۋە يەنە يېپىلدى. هالبۇكى، ئىشىك تېخى تولۇق يېپىلىپ بولماي تۇرۇپلا ئايال خىتاب قىلدى:

— لىيۇسيېن، دوستۇم!

شۇنداق قىلىپ، دەرۋازىدىن بۇ خىتابنى تاسادىپىي هالدا تۇنجى قېتىم ئاڭلاپ قالدى ۋە بۇ ئۆيدىكى كىشىنىڭ ئىسمى لىيۇسيېن ئىكەنلىكىنى بىلدى. ۋەهالەنكى، ئۇ ئەدەبلىك دەرۋازىدىن بولغاچقا، بۇنى هەتتا خوتۇنىغىمۇ ئېيتماسلىقنى نىيەت قىلدى.

— نېمە بولدى، قەدىرلىكىم؟ — يۈزىگە تور تارتقان ئايال نىڭ هودۇقۇشى ۋە ئالدىراپ كەتكەنلىكىدىن ئىسمى ئاشكارىلانغان كىشى سورىدى، — گەپ قىلسىڭىزچۇ.

— سىزگە ئىشەنسەم بولامدۇ؟

— ئەلۋەتتە، ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ. هە نېمە ئىش بولدى؟ خېتىڭىزنى ئوقۇپ، هەيران قالدىم. خېتىڭىز شۇنچە ئالدىراش، قالايمىقان يېزىلىپتۇ... مېنى يا خاتىرجەم قىلىڭ، يا بىراقلا قورقۇتۇڭ!

— مۇنداق ئىش بولدى! — دېدى هېلىقى ئايال لىيۇسيېنگە تىكىلىپ قاراپ، — دانگلار تۇنۇگۈن ئاخشام كېتىپ قالدى.

— كەتتى؟ دانگلار كەتتى؟ نەگە كېتىپتۇ؟

— بىلمەيمەن.

— بىلمەيمەن دېگىنىڭىز نېمىسى؟ كەلمەسكە كەتتىمۇ؟

— شۇنداق بولسا كېرەك. ئۇ، كەچ سائەت ئونىدا ئۆزىنىڭ پەيتۇنى بىلەن شارانتون قاراۋۇلخانىسىغا بېرىپتۇ. ئۇ يەردە ئۇنى كىرا هارۋىسى كۈتۈپ تۇرغانىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ خىزمەتكارى بىلەن ئاشۇ كىرا هارۋىسىغا ئولتۇرۇپتۇ ۋە بىزنىڭ هار-

ۋىگىشىمىزگە قۇنتېنبلوغىا باربىدىغانلىقىنى ئېيتىپ قويۇپتۇ.

— بۇ هېچقانچە هەيران بولغۇدەك گەپ ئەمەس ئىكەنغۇ. سىزنىڭ گېپىڭىزچە...

— توختاپ تۇرۇڭ، دوستۇم. ئۇ ماڭا بىر پارچە خەت قالدۇرۇپتۇ.

— خەت؟

— هەئە. ئوقۇپ بېقىڭ.

بارون خانىم دېبرىگە خەتنى ئۇزىتىپ بەردى. دېبرې بۇ خەتتە نېمىلەر يېزىلغانلىقىنى ئالدىن پەملىمەكچى بولغاندەك ياكى نېمە دەپ يېزىلغان بولسىمۇ، ئالدىن بىر قارارغا كېلىپ قويماقچى بولغاندەك، خەتنى قولىغا ئېلىپ سەل ئويلىۋالدى. بىر دەمدىن كېيىن ئۇ قانداقتۇر بىر قارارغا كەلگەن بولسا كېرەك، خەتنى ئوقۇشقا باشلىدى.

دانگلار خانىمنى شۇنچە تەمتىرىتىپ قويغان بۇ خەت مۇنداق يېزىلغانىدى:

— «خانىم، مېنىڭ ئەڭ سادىق رەپىقەم.»

دېبرې ئىختىيارسىز هالدا ئوقۇشنى توختىتىپ، بارون خانىمغا قارىدى. بارون خانىمنىڭ يۈزى قىزىرىپ كەتتى.

— ئوقۇڭ! — دېدى ئۇ.

دېبرې ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى:

— «بۇ خەت قولىڭىزغا تەككەن چاغدا سىزنىڭ ئېرىڭىز يوق بولىدۇ! بەك تەشۋىشلىنىپ كەتمەڭ؛ ئېرىڭىزنىڭ يوق بولۇشى قىزىڭىزنىڭ يوق بولغىنىغا ئوخشاش؛ باشقىچە ئېيتقاندا، بۇ خەت سىزنىڭ قولىڭىزغا تەككەن چاغدا مەن فرانسىيەدىن ماڭىدىغان 40 - 30 يولىنىڭ بىرىدە كېتىۋاتقان بولىمەن.

سىز بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلىشنى خالىشىڭىز مۇمكىن. سىز غەرەز ئۇقىدىغان ئايال. شۇڭا، كېتىشىمدىكى سەۋەبلەرنى بايان قىلىپ ئۆتىمەن.

ئاڭلاڭ: بۈگۈن بىراۋ مەندىن 5 مىليون فرانك بېرىشنى تەلەپ قىلدى. مەن بەردىم. ئارقىدىنلا يەنە بىر راۋ مەندىن شۇ مىقداردا پۇل بېرىشنى تەلەپ قىلدى. مەن پۇل بېرىش ۋاقتىنى ئەتىگە سۈردۈم. مەن ئاشۇ ئەتىكى كۆڭۈلسىز كۈندىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن بۈگۈن يولغا چىقتىم.

خانىم ۋە ئەپەندىلەر رەپىقەم، سىز بۇنى چۈشىنىسىز، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ «چۈشىنىسىز» دېيىشىمدىكى سەۋەب شۇكى، مېنىڭ ئىشلىرىمنى سىز مەندىن ياخشىراق بىلىسىز، چۈنكى تېخى يېقىندىلا خېلى زور سالماقنى تەشكىل قىلغان بايلىقىمنىڭ نەق يېرىمى نەگە كەتكەنلىكىنى سوراشقا توغرا كەلسە، مەن بۇنىڭغا جاۋاب بېرەلمىگەن بولاتتىم، لېكىن، ئىشىنەمسىزكى، سىز بۇ سوئالغا ناھايىتى توغرا جاۋاب بېرەلەيسىز.

ئايالىلار بەكمۇ سەزگۈر كېلىدىكەن. ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى كەشىپ قىلغان ئالگىبراسى بولۇپ، ھەرقانداق مۆجىزىلىك مەسىلىنىمۇ يېشىپ چىقالايدىكەن. مەن بولسام، پەقەت ئۆزۈمنىڭ رەقەملىرىنىلا بىلەتتىم. شۇڭا، بۇ رەقەملىرىم خاتا بولۇپ چىققاندا، ھېچنېمىنى چۈشىنەلمەي قالدىم.

خانىم، مېنىڭ شۇنچە شىددەت بىلەن يېقىلىپ چۈشۈۋاتقىنىمنى كۆرۈپ زوقلاندىڭىزمۇ؟ ئالتۇنلىرىمنىڭ كۆزىنى چاقنىتىپ تۇرىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندە ئەجەبلەندىڭىزمۇ؟

راستىنى ئېيتسام، مەن بېشىمغا چۈشكەن بۇ چاقماقتىن ھېچنېمىنى كۆرمەس بولۇپ قالدىم. ئەھالەنكى، سىز كۈل تېگىدىن بىرئاز ئالتۇن تاپقانسىز.

خانىم ۋە بەك ئەقىللىق رەپىقەم، مەن ئەنە شۇنداق

ئارامبەخش ئۇمىد بىلەن يولغا چىقتىم. سىزنى تاشلاپ كەتكىنىم ئۈچۈن ۋىجدانىم ھەرگىز ئازابلانمايدۇ. سىزنىڭ دوستلىرىڭىز بار، ھېلىقى كۈلمۇ سىزگە قالدى. ھۈزۈر-ھالاۋەتتىڭىزنى يۈكسەك پەللىگە كۆتۈرۈش ئۈچۈن ئەمدى ئەركىنلىكىڭىزنىمۇ ئۆزىڭىزگە قايتۇرۇپ بەردىم.

خانىم، شۇنداقتىمۇ، بىرنەچچە ئېغىز ھەق گەپنى قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. مەن باشتا سىزنى ئائىلىمىزنىڭ، قىزىمىزنىڭ مەنپەئىتى ئۈچۈن ھەربىر قىلىۋاتقىدۇ دەپ ئويلاپ، ھەممە ئىشلىرىڭىزغا پەيلاسوپلارچە كۆز يۇمۇۋالغانىدىم. ھالبۇكى، ئاقىۋەتتە سىز بۇ ئائىلىنى تەلتۆكۈس ۋەيران قىلدىڭىز. شۇڭا، مەن باشقىلارنىڭ راھەت-پاراغىتى ئاستىدا كۆمۈلۈپ يېتىشنى خالىمايمەن.

ئىككىمىز توي قىلغاندا سىزنىڭ بايلىقىڭىز كۆپ، لېكىن مېنىڭ ئالدىمدا ھۆرمىتىڭىز ئاز ئىدى. گەپنى بۇنداق يالىڭاچ قويغىنىمنى ئەپۇ قىلغايسىز. ۋەھالەنكى، بۇ گەپلەر ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا قالىدىغان بولغاچقا، چىرايلىق سۆزلەرنى ياساپ چىقىشنىڭ ھاجىتى يوق دەپ ھېسابلايمەن.

مەن 15 يىلدىن بېرى بايلىقىمنى ئۆزلۈكسىز كۆپەيتىپ كەلگەنىدىم. كېيىن كۆتۈلمىگەن، چۈشىنىپ بولمايدىغان پالاكەتلەر بېشىمغا چۈشۈپ، مېنى ۋەيران قىلدى. لېكىن شۇنى كېسىپ ئېيتالايمەنكى، بۇنداق ۋەيرانچىلىق مېنىڭ سەۋەنلىكىمدىن بولمىدى.

خانىم سىز پەقەت ئۆزىڭىزنىڭ شەخسىي بايلىقىڭىزنىلا كۆپەيتىشكە تىرىشتىڭىز ۋە بۇ جەھەتتە مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشتىڭىز. بۇنىڭغا ئىشەنچىم كامىل.

شۇنداق قىلىپ، سىز ماڭا تەگكەن چاغدا قانداق

بولغان بولسىڭىز، هازىرمۇ شۇ بويىچە قالدىڭىز، يەنى مەن سىزنى بايلىقىڭىز كۆپ، ھۆرمىتىڭىز ئاز بولغان ھالىڭىزچە قالدۇرۇپ كەتتىم.

خەير - خوش.

بۇگۈندىن باشلاپ، مەنمۇ ئۆزۈم ئۆچۈنلا باش قاتۇرىدىغان بولىمەن.

سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، ماڭا ئۆلگە تىكلەپ بەرگىنىڭىز ئۈچۈن ئىنتايىن مىننەتدارمەن. بۇندىن كېيىن سىزنىڭ ئۆلگىڭىز بويىچە ئىش قىلىمەن.

سىزنىڭ سادىق ئىرىڭىز

بارون دانگلار».

بۇ ئۇزۇن ۋە كۆڭۈلسىز خەتنىڭ ئوقۇلۇشى داۋامىدا بارون خانىم دېبرېنى دىققەت بىلەن كۆزىتىپ ئولتۇردى ۋە ئۇنىڭ ھەرقانچە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشسىمۇ، ئىككى قېتىم رەڭگى ئۆڭۈپ كەتكەنلىكىنى بايقىدى. دېبرې ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن خەتنى ئاستا قاتلىدى ۋە يەنە خىيالغا كەتتى.

— ھە، قانداق؟ — دەپ سورىدى دانگلار خانىم تەشۋىش بىلەن.

— قانداق، خانىم؟ — دېبرې ئۆنىدەرىگەنىدەك قايتۇرۇپ سورىدى.

— بۇنى نېمە دەپ ئويلايسىز؟

— دانگلار گۇمانلىنىپ يۈرۈپتىكەن دەپ ئويلاۋاتىمەن، خانىم.

— ھەئە، شۇنداق. ئەمدى ماڭا دەيدىغان باشقا گېپىڭىز يوقمۇ؟

— گېپىڭىزنى چۈشەنمىدىم، — دېدى دېبرې توك تېگىپ.

— ئۇ كەتتى! كەلمەسكە كەتتى! ئەمدى قايتىپ كەلمەيدۇ!

— ئۇنداق گەپكە ئىشەنمەك، بارون خانىم، — دېدى دېبرې.

— ياق، ئەمدى كەلمەيدۇ. مەن ئۇنى بىلىمەن، ئۇنىڭ مەنپەئىتىگە تاقىلىدىغان ئىشلاردا گېپىدىن يانمايدۇ. ئەگەر ئۇ مەندىن پايدا تېگىدىغۇ دەپ ئويلىغان بولسا، مېنى بىللە ئېلىپ كەتكەن بولاتتى. ئۇ مېنى پارىژدا قالدۇرۇپ كەتتى. دېمەك، ئۇ ئايرىلىشنى پىلانلىغان. شۇنداق ئىكەن، بىز ئايرىلىپ بولدۇق، مەن مەڭگۈگە ئەركىن بولدۇم، — دانگلار خانىم ئاخىرقى سۆزلەرنى يالۇرغان ئاھاڭدا ئېيتتى.

دېبرې جاۋاب قايتۇرمىدى. دانگلار خانىمنىڭ كۆڭلىدىكى تەشۋىش كۆزلىرىگە چىقتى.

— جىم تۇرىدىغۇ، — دېدى ئۇ ئاخىرى، — گەپ قىلمامسىز.

— مەن سىزگە پەقەت بىرلا سوئال قويالايمەن: سىز قانداق قىلماقچى بولۇۋاتىسىز؟

— مەنمۇ سىزدىن شۇنى سورىماقچىدىم، — دېدى دانگلار خانىم ۋە ئۇنىڭ يۈرىكى قاتتىق سوقۇپ كەتتى.

— مەندىن مەسلىھەت سورىماقچىمۇسىز؟

— ھەئە، مەسلىھەت سورىماقچى، — دېدى دانگلار خانىم چۈشكۈنلەشكەن ئاۋازدا.

— ئۇنداق بولسا، — دېدى دېبرې چىرايىنى ئاچماي، — سايا‌ھەتكە چىقىپ كېلىشىڭىزنى مەسلىھەت قىلىمەن.

— سايا‌ھەت! — دەپ پىچىرلىدى دانگلار خانىم.

— ئەلۋەتتە، دانگلارنىڭ ئېيتقىنىدەك، سىز بۈي ۋە تامامەن ئەركىن. مېنىڭچە، ئېڭىزىنى خانىمزىنىڭ ئەمەلگە ئاشمىغان تويى ۋە دانگلارنىڭ يوقلىشىدىن ئىبارەت قوش پالاكەتتىن كېيىن پارىژدىن كەتكىنىڭىز تۈزۈك. كىشىلەر سىزنى غېرىب

بولدی، نامراتلاشتی دەپ ئویلىسۇن. ۋەيران بولغان كىشىنىڭ خوتۇنى بايا‌شادچىلىقتا ئەيشى - ئىشرەت بىلەن ياشسا، ئەپسۇ قىلمىشقا ئېرىشەلمەيدۇ. سىز پارىژدا يەنە ئىككى ھەپتە تۇرۇپ، يېقىن دوستلىرىڭىزغا دانگلارنىڭ سىزنى تاشلۇۋەتكەنلىكىنى تەپسىلىي سۆزلەپ بېرىڭ. ئۇلار بۇ گەپنى ھەممە يەرگە تارقىتىشىدۇ. ئاندىن، گۆھەرلىرىڭىزنى قالدۇرۇپ، ئۆي ئىچىدىكى ئۆزىڭىزگە تېگىشلىك مۇلۇكتىن ۋاز كېچىپ، چىقىپ كېتىسىز. شۇنىڭ بىلەن، ھەممە ئادەم سىزنىڭ ياخشى گېپىڭىزنى قىلىپ، سىزگە مەدھىيە ئوقۇيدۇ، شۇندىن كېيىن كىشىلەر سىزنى تاشلۇۋېتىلگەن، غېرىب بولغان دەپ ھېسابلايدۇ. سىزنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىڭىزنى يالغۇز مەنلا بىلىمەن ۋە ئادىل شېرىك بولۇش سۈپىتىم بىلەن ھازىر سىزگە ھېسابات‌تىمىزنى كۆرسىتىمەن.

بارون خانىم قورقۇنچ ۋە ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە تاتىرىپ كەتكەن ھالدا بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ ئولتۇردى. لېكىن دېبرې تامامەن خاتىرجەم بولۇپ، ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىدى.

— تاشلۇۋېتىلدىم! — دېدى بارون خانىم، — راست دەيسىز، تاشلۇۋېتىلدىم... مېنىڭ تەنھالىقىمدىن ھېچكىمنىڭ گۇمانلانمايدۇ!

شۇنچە مەغرۇر، شۇنچە مۇھەببەتلىك بولغان بۇ ئايال دېبرىگە پەقەت شۇ سۆزلەر بىلەنلا جاۋاب قايتۇرالىدى.

— لېكىن سىز باي، ناھايىتى باي، — دېدى دېبرې ھەمياندىن قانداقتۇر قەغەزلەرنى چىقىرىپ ۋە ئۇلارنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ.

دانگلار خانىم قاتتىق سوقۇۋاتقان يۈرىكىنى بېسىۋېلىشقا ۋە كۆزلىرىگە كەلگەن ياشنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشىپ، ئۇنچىقماي قاراپ ئولتۇراتتى.

— خانىم، — دېدى دېبرې، — بىز شېرىك بولغانلىغا يېرىم يىل بولۇپ قالدى. سىز 100 مىڭ فرانىك قوشتىڭىز. بۇ، مۇشۇ يىلنىڭ ئاپرېل ئېيىدا بولغان ئىش. مايدا بىزنىڭ پائالىيەتلىرىمىز باشلاندى. شۇ ئايدا بىز 450 مىڭ فرانىك جۇغلىدۇق. ئىيۇندا كىرىمىمىز 900 مىڭ فرانكقا يەتتى. ئىيۇلدا بۇنىڭغا يەنە 1 مىليون 700 مىڭ فرانىك قوشتۇق. يادىڭىزدا بار، بۇ ئىسپانىيە پۇلىنىڭ قىممىتى ئۆرلىگەن ئاي ئىدى. ئاۋغۇست ئېيىنىڭ بېشىدا 300 مىڭ فرانك زىيان تارتتۇق. لېكىن، 15 - چېسلاغا كەلگەندە چىقىمنى تىزگىنلىدۇق ۋە ئاي ئاخىرىدا زىياننىڭ ئورنىنى تولدۇرۇۋالدۇق. مەن پائالىيەتلىرىمىزنىڭ ماي ئېيىدىن تۇنۇگۈنكى كۈنگىچە بولغان ھېسابىنى چىقىرىپ قويدۇم. ھازىر بىزنىڭ قولىمىزدا2مىليون400 مىڭ فرانك بار، يەنى ھەر بىرىمىزگە 1 مىليون 200مىڭفرانكتىن توغرا كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى دېبرې سودىگەرلەرگە خاس رەسمىيەتچىلىك ۋە خاتىرجەملىك بىلەن، — مېنىڭ قولۇمدا يەنە بۇ سوممىنىڭ 800 مىڭ فرانك پىرسەنتى بار.

— بۇ نەدىن كەلگەن پىرسەنت؟ — بارون خانىم ئۇنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى، — سىز بۇ پۇللارنى ئوبوروتقا قويمىغان ئىدىڭىزغۇ.

— ئەپسۇ قىلمىڭ، خانىم، — دېدى دېبرې، — بۇ پۇللارنى ئوبوروتقا قويۇشقا سىزدىن ئىجازەت ئالغانىدىمغۇ. شۇ بويىچە ئىش قىلدىم. شۇنداق قىلىپ، پىرسەنتتىن سىزگە 40 مىڭ فرانىك كېلىدۇ. يەنە سىزنىڭ دەسلەپتە قوشقان 100 مىڭ فرانىكىڭىز بار. باشقىچە ئېيتقاندا، سىزگە تېگىدىغىنى جەمئىي بىر مىليون 340 مىڭ فرانىك. سىزگە تېگىشلىك ئۈلۈشنى ئۈچ كۈن ئىلگىرى نەق پۇلغا ئايلاندۇرۇپ قويغانىدىم.

كۆردىڭىزمۇ، سىز بىلەن ئۇشتۇمتۇت ھېساب قىلىشىدىغانلىقىمىزنى ئالدىن مۆلچەرلىگەنىدىم. پۇللىرىڭىز مۇشۇ يەردە، يېرىمى قەغەز پۇل، يېرىمى چەك. پۇللىرىڭىزنى مۇشۇ يەردە ساقلىدىم، چۈنكى ئۆيۈم ئانچە ئىشەنچلىك ئەمەس، نوتارىئۇسلار سىر ساقلاشنى بىلمەيدۇ. بۇنى كۆچمەس مۇلۈككە ئايلاندۇرۇشقىمۇ بولمايدۇ، چۈنكى سىزنىڭ ئېرىڭىزنىڭ ھېسابىدىن سىرت مۇلۈككە ئىگە بولۇش ھوقۇقىڭىز يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن بۇ پۇلنى مۇنۇ ئىشكاپنىڭ ئىچىگە جايلاشتۇرۇلغان مەخپىي ساندۇقچىدا ساقلىدىم. ئېخىمۇ ئىشەنچلىك بولسۇن دەپ، بۇ ساندۇقچىنى ئىشكاپنىڭ ئىچىگە ئۆزۈم جايلىدىم. شۇنداق قىلىپ، خانىم، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى دېبرې ۋە ئالدى بىلەن ئىشكاپنى، ئاندىن ئاشۇ ساندۇقچىنى ئاچتى، — مانا، 800 مىڭ فرانك قەغەز پۇل. قاراپ بېقىڭا، خۇددى تۇپلەپ قويۇلغان قېلىن ئالبومدەك تۇرىدۇ. مانا يەنە 25 مىڭ فرانكلىق پاي چېكى، مانا بۇ مېنىڭ بانكىرىمنىڭ 100 مىڭ فرانكلىق چېكى. مېنىڭ بانكىرىم دانگلار ئەمەس. شۇڭا بۇ پۇلنى بىمالال ئالالايسىز.

دانگلار خانىم چەك ۋە پۇللارنى كاراڭ بولغان ھالدا يىغىشتۇرۇۋالدى. شىرە ئۇستىدىكى بۇ زور بايلىق ئۇنىڭغا گويياكى بىر دۆۋە كېرەكسىز قەغەزدەك كۆرۈنەتتى. دانگلار خانىم يىغىسىنى زورغا بېسىپ، پۇللارنى سومكىسىغا، چەكلەرنى ھەميانغا سالدى ۋە ئۆزىنىڭ بۇنچىلىك باي ئىكەنلىكىگە تەسەللى بولغۇدەك ياخشى گەپلەرنى كۆتۈپ، تاتىرىپ كەتكەن ھالدا زۇۋان سۆرەي تۇردى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ كۆتۈشى بىھۇدە ئىدى.

— خانىم،—دېدى دېبرې، — ئەمدى تۇرمۇشىڭىز كاپالەتكە ئىگە بولدى، يىلىغا 60 مىڭ لۇئر كىرىم قىلىدىغان دەسمايىگە

ئىگە بولدىڭىز. بۇ، گەم دېگەندىمۇ بىر يىلغىچە خۇپيانە كۆن ئۆتكۈزمەكچى بولغان ئايال ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ سومما. سىز خالىغانچە ھەشەمەتچىلىك قىلالايسىز. ناۋادا بۇ ئۇلۇشىڭىزنى ئۆزىڭىز مەھرۇم بولغان بايلىققا سېلىشتۇرغاندا كەم بولۇپ قالدى دەپ ھېسابلىسىڭىز، ماڭا مۇراجىئەت قىلىسىڭىزمۇ بولىدۇ، خانىم. مەن ئۆز ئۇلۇشۇمنى، يەنى 1 مىليون 60 مىڭ فرانكنى سىزگە ھەدىيە قىلىشقا ھەر ۋاقىت تەييار.

— رەھمەت سىزگە، تەقسىر، — دېدى بارون خانىم، — ئۆزىڭىز بىلىسىز، ماڭا تەككەن بۇ پۇللار بۇنداق كېيىن ئۇزاققىچە جەمئىيەتكە ئارىلاشمايدىغان بەختسىز ئايال ئۈچۈن ناھايىتى كۆپلۈك قىلىدۇ.

دېبرې ئەجەبلەندى، لېكىن ئۆزىنى تۇتۇۋالدى ۋە «قانداق قىلىسىڭىز ئۆزىڭىزنىڭ ئىختىيارىڭىز» دېگەن مەنىنى ئەدەب بىلەن ئىپادىلەيدىغان ھەرىكەت قىلىپ، ئېگىلىپ قويىدى.

دانگلار خانىم، ئېھتىمال، تېخىچە بىرەر ئۈمىد كۈتكەن بولغىيدى، ئەمما دېبرېنىڭ پەرۋاسىزلىق بىلەن تازىم قىلىپ، جىم تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، بېشىنى كۆتۈردى، ئاندىن ئىشكنى ئاچتى. ئۇ، دېبرېگە ھەتتا بېشىنى لىڭشىتىپمۇ قويمىدى ۋە غەزەپلەنمەستىن، زارلانماستىن، ئىككىلەنمەستىن چىقتى ـ دە، پەلەمپەيگە ئۆزىنى ئاتتى.

— قۇرۇق گەپ! — دېدى دېبرې بارون خانىم چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، — ئۇنىڭ دېگىنىدەك بولمايدۇ. ئۇ ئۆز ئۆيىدىن كەتمەيدۇ، رومان ئوقۇپ ئولتۇرىدۇ، سودا ئويۇنلىرىغا قاتنىشالمىسۇ، قارتا ئويناپ كۈن ئۆتكۈزىدۇ.

ئۇ، خاتىرە دەپتىرىنى قايتا قولىغا ئېلىپ، ھېلى تۆلۈۋەتكەن سوممىنىڭ رەقەملىرىنى ئۆچۈرۈشكە باشلىدى.

— ماڭا 1 مىليون 60 مىڭ فرانك قاپتۇ، — دېدى

ئۇ، ــ ئىسىت، ۋىلفور خانىمز ئۆلۈپ گەتتى ـ دە! ھەر جەھەتتىن قارىغاندىمۇ ئۇ ماڭا تازا باب كېلىدىغان ئايال بولالايتتى.

ئۇ، دانگلار خانىم كەتكەندىن كېيىن ئۆزىمۇ كېتىش ئۈچۈن 20 مىنۇت ئۆتۈشىنى تەمكىنلىك بىلەن كۈتۈشكە باشلىدى. شۇ 20 مىنۇت جەريانىدا دېبرې سائىتىنى ئالدىغا قويۇپ قويۇپ، يەنە ھېساباتقا كىرىشىپ كەتتى.

لېساژنىڭ نادىر ئەسىرىدىكى ئۆگزىلەرنى ئېچىپ، ئۆي ئىچىنى كۆرۈشكە ھەۋەس قىلىدىغان ئاسمودېي ئىسىملىك جىن (ئەگەر ئۇنىڭ ئوبرازىنى لېساژ بىرىنچى بولۇپ يارىتىۋالمىغان بولسا، تەسەۋۋۇر كۈچى ئۇرغۇپ تۇرغان باشقا يازغۇچىمۇ ئۇنداق ئوبرازىنى يارىتالمىغان بولاتتى) شۇتاپتا سېن ـ ژېرمېن ـ پېرې كوچىسىدىكى بۇ ئاددىي ئۆينىڭ ئۆگزىسىنى ئېچىپ باققان بولسا، دېبرىنىڭ ئىنتايىن قىزىقارلىق ھالدا ھېساباتقا بېرىلىپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن بولاتتى.

دېبرې بىلەن دانگلار خانىم 2 يېرىم مىليون فرانكنى بۆلۈشكەن شۇ بۆلمىنىڭ ئۈستىدە يەنە بىر بۆلمە بار ئىدى. بۇ بۆلمىدە تۇرغان كىشىلەرمۇ بىزگە تونۇش بولۇپ، ئەمدى دېققىتىمىزنى شۇلارغا قارىتىمىز.

بۇ بۆلمىدە مېرسېدېس بىلەن ئالبېر جايلاشقانىدى. ئاخىرقى كۈنلەردىن بۇيان مېرسېدېس بەك ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئۆزگىرىشى قىممەتلىك زىبۇ زىننەتلەردىن خالي بولغانلىقىدىن بولمىدى، چۈنكى ئۇ بايا‌شاتچىلىقتا ياشىغان چاغلىرىدىمۇ ھەشەمەتچىلىككە بېرىلمەيتتى؛ ئۇنىڭ ئۆزگىرىشى نامراتلارچە كىينىگەنلىكتىنمۇ بولمىدى، چۈنكى ئۇ بۇنچىلىك گادايلىققا چۈشۈپ قالمىغانىدى. ياق، مېرسېدېسنىڭ ئۆزگىرىشى شۇنىڭدىن بولدىكى، ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ قاراشلىرى خۇنۇكلەشتى،

لەۋلىرىدىن تەبەسسۇم يوقالدى، ئۇنىڭ بىر چاغلاردا شۇنچە ئۆتكۈر بولغان مېڭىسىنى ئازابلىق خىياللار چۈلغىۋالدى. ئاۋازىنىڭ جەلپ قىلىش كۈچى قالمىدى.

مېرسېدېسنىڭ مېڭىسىنى قاتۇرغان نەرسە نامراتلىق ئەمەس. ئۇنىڭ بۇ نامراتلىقتا مىسكىن بولۇپ قېلىشى چىدامسىزلىقتىن بولمىدى. مېرسېدېس ئۆزى ئادەتلەنگەن تۇرمۇشنى تاشلاپ، ئۆزىگە يات بولغان تۇرمۇشقا چۆكتى. بۇنداق تۇرمۇشنى ئۇ ئۆزى تاللىۋالدى. ئۇ بەجايىكى، يوپيۇرۇق زالدىن چىقىپ، قاراڭغۇلۇق ئىچىگە كىرىپ قالغان ئادەمگە ئوخشايتتى. ئۇ، بەجايىكى، سارايدىن چىقىپ، كەپىگە كۆچۈپ كىرگەن خانىشقا ئوخشايتتى ۋە بۇرۇنقى پەر تۆشەكنىڭ ئورنىدا ئاددىي ياغاچ كارىۋاتنى كۆرۈپ، ئۆز قولى بىلەن شىرە ئۈستىگە قويۇشقا مەجبۇر بولغان ساپال كوزىغا قاراپ، ئۆز ـ ئۆزىنى تونۇيالمايتتى.

گۈزەل كاتالانلىق ئايال، ئېسىلزادە گراف خانىم ئۆزىنىڭ مەغرۇر قاراشلىرىنى، يېقىملىق تەبەسسۇمىنى يوقاتقانىدى. چۈنكى ئۆز ئەتراپىدا كۆرۈمسىز نەرسىلەرنىلا كۆرەتتى: تاملارغا كۈلرەڭ زەددۇال چاپلانغان؛ ئادەتتە تولمۇ ئىقتىسادچىل كىشىلەر كىر كۆتۈرۈشلۈك دەپ، مۇشۇنداق زەددۇاللارنى ئىشلىتىدۇ؛ تاقىر تاش پول؛ قوپال ئىشلەنگەن ئىسكەتسىز قاچا ـ قۇچىلار. مانا مۇشۇ نەرسىلەر نەپىس ۋە رەڭدار بۇيۇملارنى كۆرۈشكە ئادەتلەنگەن كۆزلەرگە گويا ھاقارەتلىك نەرسىلەردەك كۆرۈنىدۇ.

مورسېر خانىم ئۆيىنى تاشلاپ چىققاندىن بۇيان مۇشۇ يەردە تۇرۇۋاتاتتى. خۇددى يىلار لېۋىگە كېلىپ قالغان يولۇچىدەك، بۇ دائىمي جىملىق ئىچىدە بېشى قايىاتتى. ئۇ، ئالبېرنىڭ ئۆزىگە ئاستىرتتىن قاراپ، ئۇنىڭ نېمىلەرنى

ئويلاۋاتقانلىقىنى بىلەمكچى بولۇۋاتقانلىقىنى سېزەتتى ۋە لەۋلىرىگە تەبەسسۇم يۈرگۈزۈشكە تىرىشاتتى. بۇ قېتىم قالغان تەبەسسۇم كۆزلىرىنىڭ يېقىملىق كۈلۈمسىرەش ئىپادىسىدىن خالىي بولۇپ، ھاياتبەخش ھارارەتنى بولمىغان يورۇقلۇقنىڭ ئەكس تەسۈرىگە ئوخشايتتى.

ئالبېرمۇ روھى چۈشۈپ، غەمگە پاتقانىدى. ئۇنىڭ بۇرۇنقى ھەشەمەتسىنىڭ قالدۇقلىرى ھازىرقى شارائىتقا ماسلىشىشقا توسقۇنلۇق قىلاتتى. ئۇ، سەرتقا چىققاندا پەلەي كىيمەي دېسە، قوللىرى بەك ئاق ئىدى؛ پىيادە ماڭاي دېسە، ئاياغ كىيىمى بەك پارقىراپ تۇراتتى.

شۇنداقتىمۇ، ئانىلىق ۋە پەرزەنتلىك رىشتىسى بىلەن باغلانغان بۇ ئىككى نەپەر پەرزىلەتلىك ۋە ئەقىللىق جان تۇرمۇشنىڭ ماددىي ئاساسى ئۈستىدە گەپ بولغاندا بىر - بىرىنى گەپ - سۆزسىز چۈشىنەلەيتتى. قىسقىسى، ئالبېر: «ئاپا، پۇلىمىز قالمىدى» دېسە، ئانىسى ھېچقانچە تەشۋىشلەنمەيتتى.

مېرسېدېس ئۆز ئۆمرىدە ھەقمۇ گادايلىقنى كۆرمىگەنىدى. ياشلىقىدا ئۇ ئۆزىنى كەمبەغەل دەپ ھېسابلايتتى. لېكىن بۇ باشقا گەپ. موھتاجلىق ۋە گادايلىق مەنداش سۆزلەر بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئاسمان - زېمىن پەرق بار.

مېرسېدېس كاتالاندىكى چېغىدا نۇرغۇن نەرسىلەرگە موھتاج بولاتتى، لېكىن ئۇنىڭ يەنە نۇرغۇن نەرسىلىرى بار ئىدى؛ تورلار ساق بولۇپ، بىلىق تۇتۇلۇپ تۇراتتى: بېلىق تۇتۇلغانىكەن، تورلارنى ياماشقا كېرەكلىك يىپلارمۇ بولاتتى. ئۇرۇق - تۇغقانلىرى بولمىسىمۇ، مۇھەببىتى بار ئىدى. مۇھەببەت دېگەن تۇرمۇشنىڭ ئاۋارىگەرچىلىكلىرىگە مۇناسىۋەتسىز. ئۇ چاغلاردا ئۇ يالغۇز ئۆزىنىلا ئويلايتتى، ئۆزىنىڭلا غېمىنى قىلاتتى. قول - ئىلكىدە بولغان ئاشۇ ئازغىنا نەرسىنىمۇ

مېرسېدېس باشقىلار بىلەن تەڭ تارتىشاتتى. ئەمدى ئۇنىڭ قولىدا ھېچنەرسە يوق، لېكىن ئىككى ئادەمنىڭ غېمىنى يېيىشكە توغرا كېلىدۇ.

قىش يېقىنلاپ قالغانىدى. بۇرۇنقى كۈنلەردە بولسا، مورسېر خانىمنىڭ دەھلىزىدىن ھۇجرىغىچە ھەممە خانىلىرىدىكى مەشئەلدە گۈرۈلدەپ ئوت كۆيۈپ تۇرغان بولاتتى؛ ئەمدى بۇ سوغۇق يېقىمسىز ئۆيدە قالىغۇدەك ئوتۇنمۇ يوق ئىدى. بۇرۇن ئۇنىڭ ئۆيلىرىدە ئالتۇن قىممەتكە باراۋەر كېلىدىغان كەم ئۇچرايدىغان گۈللەر تولۇپ تۇراتتى؛ ئەمدى بولسا، ئادەتتىكى بىر تال گۈلمۇ يوق ئىدى.

لېكىن ئۇنىڭ ئوغلى بار...

ئۇلارنىڭ غەيرەتكە كېلىپ پايلىقىتىن ۋاز كەچكەنلىكى بەلكىم چېكىدىن ئېشىپ كەتكەندۇر، لېكىن بۇ ئىش ئۇلارنىڭ روھىنى ئۇرغۇتتى ۋە بۇنداق روھلىنىش ئۇلارنى ئادەتتىكى كىشىلىك تۇرمۇشتىن يۇكسەك پەللىگە كۆتۈردى. روھلىنىش دېگەنلىك شادلىق دېگەنگە ئوخشاش. شادلىق بولسا، ئىنسان قەلبىنى پانىي ئالەمدىكى ھەممە نەرسىدىن ئۈستۈنلۈككە ئېرىشتۈرىدۇ.

ئۇلار مەنىۋى جەھەتلەردىن ئۇزاق سۆزلەشكەندىن كېيىن ماددىي تۇرمۇشتىن سۆز ئېچىشتى.

— ئاپا، — ئالبېر دەل دانگلار خانىم پەلەمپەيدىن چۈشۈپ كېتىۋاتقان چاغدا سۆز باشلىدى، — يېنىمىزدا بار پۇلنى ساناپ كۆرەيلى. كېيىنكى ئىشلىرىمىزنىڭ پىلانىنى تۈزۈپ چىقىش ئۈچۈن بىزدە قانچىلىك دەسمايە قالغانلىقىنى بىلىشىمىز كېرەك.

— دەسمايىمىز نۆلگە باراۋەر، — دېدى مېرسېدېس ئاچچىق كۈلۈمسىرەپ.

— ياق، ئاپا. دەسمايىمىز 3000 فرانكقا يېتىدۇ. شۇ 3000 فرانك بىلەن ياماڭ ئەمەس كۇن ئۆتكۈزەلەيمىز.

— گۆدەك! — دېدى مېرسېدېس ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ.

— ئاپا، — دېدى ئالبېر، — مەن سىزنىڭ پۇلىڭىزنى كۆپ ئىشلىتىپ كەتتىم، ئەمما پۇلنىڭ قىممىتىنى بىلمىگەنىكەنـمەن. 3000 فرانك دېگەن ناھايىتى زور سوممۇ. مەن شۇ 3000 فرانك بىلەن ئۆمۈرلۈك راھەت ـ پاراغەتنىڭ ھېكمەتلىك بىناسىنى تۇرغۇزۇپ چىقتىم.

— چاقچاق قىلما، ئوغلۇم. بىز ئاشۇ 3000 فرانكنى قوبۇل قىلامدۇق؟ — دەپ سوردى مېرسېدېس ۋە قىزىرىپ كەتتى.

— مېنىڭچە، قوبۇل قىلىش كېرەك، — دېدى ئالبېر قەتئىيلىك بىلەن، — قوبۇل قىلمىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ پۇل تېخى بىزنىڭ قولىمىزدا ئەمەس. ئۆزىڭىز بىلىسىز، ئۇ پۇللار مارسېلدا، مېلىيان كوچىسىدىكى بىر كىچىك ئۆينىڭ بېغىدا كۆمۈپ قويۇلغان، 200 فرانك خەجلىسەك ئىككىمىز مارسېلغا بېرىۋالالايمىز.

— 200 فرانك نېمىگە يېتىدۇ! — دېدى مېرسېدېس، — بۇ نېمىدېگىنىڭ، ئالبېر؟

— يېتىدۇ. مەن پوچتا ئىستانسىسىغا ۋە پاراخوت باشقارمىسىغا بېرىپ سۈرۈشتۈرۈپ باقتىم. سىز شالونغىچە پوچتا پەيتۇنى بىلەن بارىسىز. كۆردىڭىزمۇ، ئاپا، سىز خۇددى خانىشتەك سەپەر قىلىسىز.

ئالبېر قولىغا قەلەم ئېلىپ، يازدى:

پەيتۇن ..... 35 فرانك

شالوندىن لىئونغا، پاراخوت ..... 6 فرانك

لىئوندىن ئاۋىئونغا، پاراخوت ... 16 فرانك

ئاۋىئوندىن مارسېلغىچە ..... 7 فرانك

يول خىراجىتى ..... 50 فرانك

جەمئىي ..... 114 فرانك.

— 120 فرانكنى ئايرىپ قويايلى، — دېدى ئالبېر كۈلۈمسىرەپ، — قاراڭا، ئاپا، مەن نېمىدېگەن سېخى ـ ھە؟

— سەنچۇ؟ سەن قانداق قىلىسەن، بىچارە ئوغلۇم؟

— مەن؟ مانا، ئۆزۈمگە 80 فرانك ئايرىپ قويدۇمغۇ. ياش ئادەمگە ئانچە ھەشەم قىلمىسمۇ بولۇۋېرىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مېنىڭ سەپەردە تەجرىبەم بار.

— ئۆزۈڭنىڭ پەيتۇنىڭدا خىزمەتكار بىلەن بىللە سەپەرگە چىققاندا شۇنداق بولغىيدى.

— قانداق ئۇسۇلدا سەپەر قىلسامۇ ئوخشاش، ئاپا.

— ماقۇل، — دېدى مېرسېدېس، — لېكىن 200 فرانكنى نەدىن تاپىمىز؟

— مانا ئەمەسمۇ، مانا يەنە 200 فرانك. مەن سائىتىمنى 100 فرانكقا، سائەت زەنجىرىنى 300 فرانكقا ساتتىم. قاراڭا بۇ ئىشنى! سائەت زەنجىرى سائەتتىن ئۇچ ھەسسە قىممەت ئىكەن. بۇرۇندىنلا شۇنداق، ئارتۇقچە نەرسىلەر ھەممىدىن قىممەت بولىدۇ. ئەمدى بىز باي بولدۇق. بىزگە لازىم بولغان 114 فرانكنىڭ ئورنىغا 250 فرانكىمىز بار بولدى.

— بۇ ئۆينىڭ ئىجارىسى قانچە بولىدىكەن؟

— 30 فرانك. بۇنىسى مەن ئۆزۈمنىڭ 150 فرانكىمدىن تۆلەۋېتىمەن. مېنىڭ يول خىراجىتىمگە ئاران 80 فرانك لازىم بولىدۇ. شۇڭا، مەندە يەنە نۇرغۇن پۇل ئېشىپ قالىدۇ. بۇ تېخى ھەممىسى ئەمەس. بۇنىڭغا نېمە دەيسىز، ئاپا؟

شۇ گەپ بىلەن ئالبېر ئالتۇن تۆگمىلىك خاتىرە دەپتىرىنى قولىغا ئالدى. بۇ ئۇنىڭ بۇرۇنقى ياخشى كۆرىدىغان بۇيۇملىرى

ددن بىرى ياكى ئېھتىمال، يۈزىگە تور تارتىۋېلىپ، ئۇنىڭ بۇرۇنقى ھۈجرىسىنىڭ ئارقا ئىشىكىنى چېكىشكەن خۇپىيانە ئايال دوستلىرىدىن بىرىنىڭ شېرىن يالدامسى بولسا كېرەك. ئالبېر شۇ خاتىرە دەپتىرىدىن 1000 فرانكلىق قەغەز پۇلدىن بىرنى چىقاردى.

— بۇ نېمە؟ — سوردى مېرسېدېس.

— 1000 فرانك، ئاپا، نەق پۇل.

— بۇنى نەدىن ئالدىڭ؟

— ھازىر ئېيتىپ بېرىمەن، ئاپا خاتىرجەم بولۇڭ.

ئالبېر ئانىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭ ھەر ئىككى مەڭزىگە سۆيۈپ قويدى. ئاندىن بىر چەتكە ئۆتۈپ ئۇنىڭغا قاردى.

— ئاپا، سىز گۈزەللىكىڭىزنى ئۆزىڭىز ھېس قىلمايسىز! — دېدى ئۇ چوڭقۇر پەرزەنتلىك مېھرى بىلەن، — سىز بۇ دۇنيادا ئەڭ گۈزەل، ئەڭ پەزىلەتلىك ئايال!

— قەدىرلىك ئوغلۇم! — دېدى مېرسېدېس، كىرپىك لىرىدە ئېسىلىپ قالغان ياش تامچىلىرىنى تۇتۇپ قېلىشقا بىھۇدە ئۇرۇنۇپ.

— ئەزىرايىل خۇدا، سىز بەختسىز بولۇپ قالغاندىن كېيىن سىزگە بولغان مۇھەببىتىم چېكىدىن ئېشىپ كەتتى.

— مەن بەختسىز ئەمەس، مېنىڭ ئوغلۇم بار، — دېدى مېرسېدېس، — ئوغلۇم يېنىمدا بولىدىكەن، مەن ھەرگىز بەختسىز بولمايمەن.

— شۇنداق، — دېدى ئالبېر، — گەپ شۇنىڭدا، بىزنىڭ قارارىمىز ئېسىڭىزدە بارمۇ؟

— قايسى قارارنى دەيسەن؟ — سوردى مېرسېدېس.

— سىز مارسېلغا، مەن ئافرىقىغا كېتىدىغان بولۇپ كېلىش

كەندۇققۇ. مەن ئافرىقىغا بارغاندىن كېيىن ئۆزۈم رەت قىلغان فامىلىنىڭ ئورنىغا يېڭى فامىلە قوبۇل قىلىمەن.

مېرسېدېس ئېغىر تىنىۋالدى.

— مەن تۇنۇگۈن ئالجىرىيەدىكى ئىشلەپچى ئاتىلىق قىسمىغا يېزىلىپ قويدۇم، — دېدى ئالبېر ۋە ئۆيىلىپ كۆز-لىرىنى پەسكە قارىتتى، چۈنكى ئۇ بۇنداق تۆۋەن دەرىجىلىك خىزمەتنىڭ قانچىلىك شەرەپلىك ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى، — مېنىڭ بەدىنىم ئۆزۈمگە مەنسۇپ بولغاچقا، بەدىنىمنى ساتالايمەن دەپ ھېسابلىدىم. مەن تۇنۇگۈن باشقا بىرىنىڭ ئورنىغا ئالماش-تىم. شۇنداق قىلىپ، ئۆزۈمنى ساتتىم. يەنە شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ كۈلۈمسىرەشكە ئۇرۇنۇپ، — مېنىڭچە، ئۆز نەرقىمدىن ئۈستۈنرەك باھادا 2000 فرانكقا سېتىلدىم.

— بۇ 1000 فرانك ... — دېدى مېرسېدېس چۆچۈپ كېتىپ.

— بۇ ماڭا بېرىلىدىغان پۇلنىڭ يېرىمى. قالغان يېرىمنى بىر يىلدىن كېيىن ئالىمەن.

مېرسېدېس كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قارىتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئىپادىلەنگەن مەنىنى ھېچقانداق سۆز بىلەن تەرىپلەش مۇمكىن ئەمەس. ئىككى تامچە ياش ئۇنىڭ مەڭزىلىرىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشتى.

— ئۇنىڭ قېنىنىڭ باھاسى! — دەپ پىچىرلىدى ئۇ.

— ئەگەر مەن ئۆلتۈرۈلسەم شۇنداق بولىدۇ، — دېدى ئالبېر، كۈلۈپ تۇرۇپ، — لېكىن، سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، ئاپا، مەن ھاياتىمنى پۈتۈن كۈچۈم بىلەن قوغدايمەن. مەن ھېچقاچان ھاياتقا ھازىرقىدەك تەلپۈنگەن ئەمەس.

— ئاھ خۇدا! — دېدى مېرسېدېس، نەپسى بوغۇلۇپ.

— سىز نېمە ئۈچۈن مېنى ئۆلۈپ كېتىدۇ دەپ ئويلايسىز؟

لامورسيپر① ئۆلدىمۇ؟ شانگارنى② ئۆلدىمۇ؟ بېدو③ ئۆلدىمۇ؟ بىز تونۇيدىغان موررىل ئۆلدىمۇ؟ ئويلاپ بېقىڭا، ئاپا، مەن كۆركەم ھەربىيچە كىيىم كىيىپ ئالدىڭىزغا كىرگەندە سىز قانچىلىك خۇشال بولۇپ كېتەرسىز! شۇنىمۇ ئېيتىپ قويايكى، شۇ كىيىمگە ھەۋىسىم كەلگەنلىكتىن، ئاشۇ ئاتلىق پولكنى تاللىۋالدىم.

مېرسىدىس ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى ۋە ئۆزىنى كۈلۈمسىرەشكە زورلىدى. ئۇ، ئوغلىنىڭ بارلىق قىيىنچىلىقىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغانلىقىنى ئويلاپ، دەرد ـ ئەلەم ئىچىدە ئۆرتىنەتتى.

ـ مانا، ئاپا. ـ دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئالبېر، ـ سىزنىڭ 4000 فرانكتىن ئارتۇق پۇلىڭىز بار بولدى. شۇ 4000 فرانىك بىلەن ئىككى يىلغىچە بەھۇزۇر ياشايسىز.

ـ شۇنداق دەپ ئويلامسەن؟ ـ دېدى مېرسىدىس.

ئۇ، شۇنداق ئازابلىق ئاھاڭدا سۆزلىدىكى، بۇ سۆزلەرنىڭ چىن مەنىسى ئالبېرنىڭ دىققىتىدىن ساقىت بولمىدى. ئالبېرنىڭ يۈرىكى سىقىلدى. ئۇ مۇلايىملىق بىلەن ئانىسىنىڭ قول لىرىنى تۇتتى.

ـ شۇنداق، سىز ياشايسىز! ـ دېدى ئۇ.

ـ مەن ياشايمەن، ـ دەپ خىتاب قىلدى مېرسىدىس، ـ لېكىن سەن كەتمىگىن، ئالبېر.

ـ كېتىمەن، ئاپا، ـ دېدى ئالبېر تەمكىن ۋە قەتئىي ئاۋازدا، ـ سىز مېنى بەك ياخشى كۆرىسىز. شۇڭا، مېنىڭ يېنىڭىزدا بىكار تولتۇرۇپ، ئۆمرىمنى بىھۇدە ئۆتكۈزۈشۈمنى خالىمايسىز. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مەن توختامغا قول قويۇپ بولدۇم.

ـ ماقۇل، سەن ئۆز ئىرادەڭ بويىچە ئىش قىل، مەن خۇدانىڭ ئىرادىسى بويىچە ئىش قىلاي.

① ② ③ ئەينى دەۋردە ئالجىرىيە قاتارلىق ئافرىقا ئەللىرىنى ئىستىلا قىلغان فرانسىيە گېنېراللىرى.

ـ ياق، ئاپا، ئىرادەم بويىچە ئەمەس، ئەقىل ۋە زۆرۈرىيەت بويىچە ئىش قىلىمەن. بىز ھەر ئىككىمىز ئۈمىدسىزلىكنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى كۆردۇق. ئەمدى ھايات سىز ئۈچۈن نېمە؟ ھېچنېمە ئەمەس. ھايات مەن ئۈچۈن نېمە؟ سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، ئاپا، سىزنى دېمىسەم، مەن ئۈچۈن ھاياتنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى قالمىدى. ئەگەر سىز بولمىغان بولسىڭىز، مەن ئاتامنىڭ قىلمىشلىرىنى ئۇقۇپ، ئۇنىڭ فامىلىسىدىن ۋاز كەچكەن كۈنۈملا ھاياتمىدىنمۇ ۋاز كەچكەن بولاتتىم! ئەگەر سىز ماڭا ئۈمىدۋار بولۇشقا ۋەدە بەرسىڭىز، مەن داۋاملىق ياشايمەن؛ ئەگەر سىز ئۆزىڭىزنىڭ كەلگۈسى بەختىڭىزنىڭ غېمىنى قىلىشنى ماڭا تاپشۇرسىڭىز شىجائىتىم ھەسسىلەپ ئاشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، مەن ئالجىرىيە ۋالىيسىنىڭ ئالدىغا بارىمەن. ئۇ، ۋىجدانلىق ئادەم، ھەقىقىي ھەربىي. مەن ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ قايغۇلۇق كەچۈرمىشلىرىمنى سۆزلەپ بېرىمەن، ئۇنىڭدىن ماڭا ئانچە ـ مۇنچە قاراپ قويۇشنى سورايمەن. ئەگەر ئۇ ماقۇل بولسا، مېنىڭ كارىغا كېلىدىغانلىقىمنى كۆرسە، ئۇ چاغدا مەن بىر بولسا، يېرىم يىلدىن كېيىن ئوفىتسېر بولۇپ قايتىمەن ياكى بولمىسا، پۈتۈنلەي قايتىپ كەلمەيمەن. ئەگەر مەن ئوفىتسېر بولالىسام، سىزنىڭ ئىستىقبالىڭىز كاپالەتكە ئىگە بولىدۇ، چۈنكى مېنىڭ پۇلۇم ئىككىمىزگە يېتىدىغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بىز مېنىڭ يېڭى فامىلەم بىلەن پەخىرلىنىدىغان بولىمىز، چۈنكى بۇ سىزنىڭ ھەقىقىي فامىلىڭىز بولىدۇ. ئەگەر مەن قايتىپ كەلمىسەم ... ئۇ چاغدا، ئەگەر ياشاشنى خالىمىسىڭىز، ھاياتىڭىزدىن ئايرىلىسىڭىز بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، بىزنىڭ بەختسىزلىكلىرىمىزمۇ ئۆزلۈكىدىن تامام بولىدۇ.

ـ ماقۇل، ـ دېدى مېرسىدىس، ـ ياخشى گەپ قىلدىڭ ئوغلۇم. بىزگە كۆز تىكىپ، كەينىمىزدىن گەپ تېپىپ

يۇرگەن كىشىلەرگە ئۆزىمىزنىڭ ھېسداشلىق قىلىشقا مۇناسىپ ئىكەنلىكىمىزنى كۆرسىتىپ قويايلى.

— كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، ئاپا، — دېدى ئالبېر، — ئىشىنىڭ، بىز بەختلىك. ھەر ھالدا بۇنىدىن كېيىن بەختلىك بولالايمىز. سىز ئەقىللىق ۋە مۇلايىم. مەن قانائەتچان بولۇپ قالدىم، ئەقىل ـ ھوشۇمنى يېتەرلىك دەپ ئويلايمەن. مەن خىزمەتكە ئورۇنلاشتىم، دېمەك، باي بولدۇم دېگەن سۆز. سىز دانىتىس ئەپەندىنىڭ ئۆيىدە تۇرىسىز. دېمەك، سىزمۇ خاتىرجەم بولدىڭىز. ھەربىرىمىز قىلىپ باقايلى، ئاپا.

— توغرا، ھەربىرىمىز قىلىپ باقايلى، چۈنكى سېنىڭ بەختلىك بولۇشۇڭ كېرەك، ياشىشىڭ كېرەك، ئوغلۇم، — دېدى مېرسېدېس.

— شۇنداق قىلىپ، تەقسىماتىمىز پۈتتى، ئاپا، — دېدى ئالبېر، ئۆزىنى خاتىرجەم كۆرسىتىپ، — ئەمدى بۈگۈنلا يولغا چىقىساق بولىدۇ. مەن سىزنى يولغا سېلىپ قويايي.

— ئۆزۈڭچۇ؟

— مەن يەنە ئىككى ـ ئۈچ كۈنگىچە تۇرۇپ تۇرايي. بۇ، جۇدالىقنىڭ مۇقەددىمىسى. شۇڭا، ئايرىلىشقا ئۆزىمىزنى كۆندۈرۈشىمىز كېرەك. مېنىڭ رەسىمىيەت ئۆتەيدىغان ئىشلىرىم بار. ھەققىدىكى مەلۇماتلارنى سۈرۈشتۈرىدىغان ئىشلىرىم بار. كەينىڭىزدىنلا مارسېلغا يېتىپ بارىمەن.

— ماقۇل، ماڭايلى، — دېدى مېرسېدېس رومىلىنى يەلكىلىرىگە ئارتىپ، ئۇ ئۆيدىن كېتىشتە يالغۇز شۇ رومالنىلا ئېلىۋالغانىدى. ئەمدى قارىغۇدەك بولسا، بۇ ئىنتايىن قىممەت باھالىق قارا كەشمىر رومىلى ئىدى.

— ئالبېر ھەش ـ پەش دېگۈچە قەغەزلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، خوجايىنىنى چاقىردى ـ ده، ئۇنىڭغا 30 فرانكىنى تۆلە-

ۋەتتى ۋە ئانىسىغا قولىنى بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە پەلەمپەيگە چىقتى.

ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر كىشى چۈشۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ كىشى يېپەك كۆڭلەكنىڭ پەلەمپەي سالاسىغا ئورۇلغان شەپسىنى ئاڭلاپ، ئارقىغا قارىدى.

— دېبرې! — دېدى ئالبېر بوش ئاۋازدا.

— مورسېر، سىزمۇ؟ — دېدى ۋەزىرنىڭ كاتىپى ۋە توختىدى.

دېبرې ھەيران بولغانلىقتىن، ئۆزىنى يوشۇرۇشنى ئۇنۇتقانىدى. ئۇنداق بولمىغاندىمۇ، مېرسېدېس بىلەن ئالبېر بەربىر ئۇنى كۆرۈپ بولغانىدى. دەرۋەقە، ئۇشتۇمتوت بېختسىزلىككە يولۇققۇش بىلەن پۈتۈن پارىژدا غۇلغۇلا پەيدا قىلغان كىشىلەرنى ھېچكىم كىرىپ باقمىغان بۇ ئۆيدە ئۇچرىتىش ئەجەبلىنەرلىك ئىدى.

— مورسېر! — دەپ تەكرارلىدى دېبرې.

ھالبۇكى، ئۇ پەلەمپەيدىكى گۈڭگا يورۇقلۇقتا رومالغا ئورىنىۋالغان مورسېر خانىمنىڭ سۈمبىتلىق قەددىنى كۆرۈپ، تەبەسسۇم بىلەن قوشۇپ قويدى:

— ھە، ئەپۇ قىلىڭ، ئالبېر! سىلەرگە دەخلى قىلمايمەن.

ئالبېر دېبرېنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەندى.

— ئاپا، — دېدى ئۇ مېرسېدېسكە قاراپ، — بۇ دېبرې ئەپەندى بولىدۇ، ئىچكى ئىشلار ۋەزىرىنىڭ كاتىپى، مېنىڭ سابىق دوستۇم.

— سابىق دېگىنىڭىز نېمىسى؟ — دېدى دېبرې دۈدۈقلاپ، — نېمە دېمەكچىسىز؟

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، دېبرې ئەپەندى، — دېدى ئالبېر، — مېنىڭ ئەمدى دوستۇم يوق، ئەمدى دوست تۇتمايمەن. ئىلتىپات قىلىپ، مېنى تونۇغانلىقىڭىز ئۈچۈن ئىنتايىن مىننەتدارمەن.

دېبرى پەلەمپەيدىن ئىككىسى باسقۇچ ئۆرلەپ، ئالبېرنىڭ قولىنى چىڭ قىستى.

— دوستۇم، — دېدى ئۇ، ئىمكان قەدەر ئىللىق مۇئامىلە قىلىشقا تىرىشىپ، — بېشىڭىزغا چوڭ دەرد - ئەلەم چۈشتى، مەن سىزگە چوڭقۇر ھېسداشلىق قىلىمەن، خىزمىتىڭىزگە ھەر دائىم تەييارمەن.

— رەھمەت سىزگە، تەقسىر، — دېدى ئالبېر كۈلۈمسىرەپ، — بىز غېرىب بولساقمۇ باشقىلارنىڭ ياردىمىگە موھتاج بولغۇدەك ھالغا چۈشۈپ قالمىدۇق. بىز پارىژدىن كەتمەكچى بولۇۋاتىمىز. بارلىق يول خىراجىتىنى چىقىرىۋەتكەندە بىزدە يەنە 5000 فرانك قالىدۇ.

دېبرى قىزىرىپ كەتتى، چۈنكى شۇ تاپتا ئۇنىڭ ھەمياندا 1 مىليون فرانك بار ئىدى. ئۇنىڭ سەگەك مېڭىسى شائىرانە تەسەۋۋۇرغا ھەرقانچە يات بولسىمۇ، ئىختىيارسىز ھالدا شۇنى ئويلىدىكى، تېخى بايىلا بۇ بىنادا ئىككى ئايال بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى ھەقلىق ھالدا شەرمەندە قىلىندى ۋە يېپىنچىسىنىڭ ئاستىدا بىر يېرىم مىليونىنى كۆتۈرۈپ، گادايلىق ئەپتى بىلەن چىقىپ كەتتى؛ يەنە بىر ئايال ئەكسىچە، ناھەق زەربىگە ئۇچرىغان بولسىمۇ، بەختسىزلىككە باش ئەگمەي، ئىززىتىنى ساقلاپ تۇراتتى ۋە قولىدىكى ئازغىنا پۇل بىلەن ئۆزىنى بايدەك ھېس قىلاتتى. بۇ سىلىشتۇرما ئۇنىڭ نوچىلارچە كىبرىنى ئۇنتۇلدۇردى. ئۇ قائىدە - يوسۇن تەلىپى بويىچە بىرنەچچە ئېغىز سۆزنى دۇدۇقلاپ ئېيتتى - دە، پەلەمپەيدىن ئالدىراپ چۈشۈپ كەتتى.

شۇ كۈنى ژازارەتتىكى خىزمەتچىلەر ۋە ئۇنىڭ قول ئاستىدىكىلەر ئۇنىڭ ئاچچىقلىنىپ، تېرىكىپ يۇرۇشىدىن ئارام تاپالمىدى. لېكىن شۇ كۈنى كەچتە ئۇ مادلېن كوچىسىدىكى يىلغا 50 مىڭ لىۋر كىرىم كىرگۈزىدىغان بىر كاتتا بىنانىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدى.

ئەتىسى كەچ سائەت بەشتە، دېبرې ئۆيې سېتىۋېلىش ھۆججىتىگە قول قويۇۋاتقان مەزگىلدە، مورسېر خانىم ئوغلىنى مېھرى بىلەن سۆيۈپ قويۇپ، ئۇزۇن يوللۇق كىرا ھارۋىسىغا ئولتۇردى.

بۇ چاغدا لافىت بېكىتمىنىڭ ھويلىسىدىكى كۈتۈش ئۆيىنىڭ كىمىرلەنگەن دېرىزىلىرىنىڭ بىرىدىن بىر كىشى قاراپ تۇراتتى. ئۇ مېرسېدېسنىڭ ھارۋىغا ئولتۇرغىنىنى، ھارۋىنىڭ يۈرۈپ كەتكىنىنى ۋە ئاندىن ئالبېرنىڭ قايتىپ كەتكىنىنى كۆرۈپ تۇردى. شۇندىن كېيىن ئۇ چوڭقۇر خىيال بىلەن ئېغىرلاشقان ماڭلىيىنى ئالقىنى بىلەن سۈرتتى ۋە مۇنداق دېدى:

— مەن بۇ ئىككى گۇناھسىزنىڭ بەختىنى تارتىۋالدىم. ئەمدى ئۇلارنىڭ شۇ بەختىنى قانداق قىلىپ قايتۇرۇپ بېرىسەم بولار؟ خۇدا، ماڭا ياردەم قىلغىن!

يىگىرمە تۆتىنچى باب

شىر ئۇۋىسى

لافورس تۇرمىسىنىڭ ئەڭ ئېغىر ۋە ئەڭ خەتەرلىك جىنايەتچىلەر قامىلىدىغان بۆلۈمى ببرنار بۆلۈمى دەپ ئاتىلىدۇ. تۇرمە ئەھلى بۇ بۆلۈمنى ئۆزلىرىنىڭ ئوبرازلىق تىلىدا «شىر ئۇۋىسى» دەپ ئاتىشىۋالغان. ئېھتىمال، بۇ يەردىكى مەھبۇسلار چىشلىرى بىلەن رېشاتكىلارنى غاجىلايدىغان ۋە بەزىدە ھەتتا جېسەكچىلەرنى چىشلەيدىغان بولغاچقا، شۇ نام كىلىپ چىققان بولسا كېرەك.

بۇ — تۇرمە ئىچىدىكى تۇرمە، بۇ يەرنىڭ تاملىرى باشقا

يەرلەرنىڭكىدىن ئىككى ھەسسە قېلىن. ھەر كۈنى گۈندىپاي كىرىپ، يوغان رېشاتكىلارنى ئىنچىكىلىك بىلەن تەكشۈرۈپ چىقىدۇ. جېسەكچىلەرنىڭ بوي - بەستى قابىل، قاراشلىرى سوغۇق ۋە ئۆتكۈر بولۇپ، بۇ يەرگە ئۆزىنىڭ قولىدىكىلەرنى قورقۇتۇپ، بويسۇندۇرالايدىغان ۋە باشقۇرالايدىغان ئادەملەرنىڭ تاللاپ ئېلىنغانلىقىنى كۆرۈۋېلىشقا بولاتتى.

مەزكۇر بۆلۈمنىڭ ھويلىسى ئېگىز سېپىل بىلەن قورشالغان. بۇ مەنزىلى ھەم جىسمانىي ئىپلاسلىقنىڭ كانىغا قۇياش نائىلاج قاراپ قويغان مەزگىلدە سېپىللارغا قىيپاش كۈن نۇرى ئاران چۈشىدۇ. بۇ يەردە قانۇننىڭ شەمشىرى ئاستىغا قويۇلغان خاپىغان، تەلەتى سۆرۈن، يادائغۇ كىشىلەر خۇددى قارا كۆلەڭگىلەردەك ئايلىنىپ يۈرۈشىدۇ. ئۇلار ئىككى - ئۈچتىن ۋە تولىسى بىر - بىرىدىن بولۇپ، ئاپتاپ كۆپرەك چۈشكەن تامنىڭ تۈۋىدە تۇرۇشىدۇ. ياكى ئولتۇرۇشىدۇ. ئۇلار ھەدەپ دەرۋازىغا تەلمۈرۈپ قارىشىدۇ. ئاندا - ساندا دەرۋازا ئېچىلغۇدەك بولسا، بۇ كۆلپەتلىك ماكاندا ياشىغۇچىلاردىن بىرى چاقىرىلىپ چىقىپ كېتىدۇ ياكى جەمئىيەت دەپ ئاتىلىدىغان ئوتخانا ئىچىدىن چىقىرىپ تاشلانغان يېڭى بىر پارچە داشقال بۇ چوڭ ئورىغا چۆرۈپ تاشلىنىدۇ.

بېرنار بۆلۈمنىڭ ئۆز ئالدىغا ئايرىم قوبۇلخانىسى بار. بۇ بىر سوزۇنچاق ئۆي بولۇپ، ئىككى قاتار رېشاتكا ئارقىلىق ئوتتۇرىدىن بۆلۈنگەن. يوقلاپ كەلگەن كىشى مەھبۇسنىڭ قولىنى تۇتالماسلىقى ۋە ئۇنىڭغا چەكلەنگەن نەرسىلەرنى بېرەلمەسلىكى ئۈچۈن رېشاتكىلار بىر - بىرىدىن ئوچ فۇت ئارىلىق قالدۇرۇپ ئايرىلغان. بۇ قوبۇلخانىغا كۈن چۈشمەيدىغان بولغاچقا، زەي تارتىپ كەتكەن. بولۇپمۇ، بۇ رېشاتكىلارنىڭ ئىككى تەرىپىدە تۇرغان كىشىلەرنىڭ دەھشەتلىك جىنايى قىلمىشلار ئۈستىدە سۆزلىشىدىغانلىقىنى ئويلىغاندا، بۇ ئورۇن ھەر جەھەتتىن بىر-گىنىشلىك تۇيۇلىدۇ. شۇنداقتىمۇ، بۇ يەر ساناقلىق كۈنلىرى قالغان كىشىلەر ئۈچۈن ئۆز يېقىنلىرىنىڭ ئىنتىزارلىق ۋىسالىغا مۇيەسسەر قىلغۇچى جەننەتكە ئوخشايدۇ؛ چۈنكى «شىر ئۇۋىسى» دىن پەقەت سېپىل - ژاك قاراۋۇلخانىسىغا① ئېلىپ بېرىلىدىغانلار ياكى سۈرگۈنگە ماڭىدىغانلار ۋە ياكى يالغۇز كىشىلىك كامېرغا سولىنىدىغانلارلا چىقالايدۇ.

بىز يۇقىرىدا تەسۋىرلەپ ئۆتكەن زەي ۋە سوغۇق ھويلىدا بىر ياش يىگىت قوللىرىنى يانچۇقىغا تىقىۋېلىپ، ئايلىنىپ يۈرەتتى. شىر ئۇۋىسىدا ياشىغۇچىلار ئۇنىڭغا زور قىزىقىش بىلەن قارىشاتتى. ئۇ يىگىتنىڭ ئۈستىبېشى يىرتىلىپ كەتكىنى بولمىسا، ئۆزى گويا بىر بايۋەتچىگە ئوخشاپ تۇراتتى. بۇ ياش مەھبۇس نېپىز يىپەك كۆڭلەكنى سىلاپ، تارتىشتۇرۇپ، بۇرۇنقى پارقىراقلىقىنى ئەسلىگە كەلتۈردى. ئاندىن، تۇرمىدە ئۆتكەن كۈنلەر ئىچىدە خېلىلا ئۆكۈپ قالغان چاپىنىنى كۆكۈل قويۇپ تۈگمىلىدى؛ تاج سۈرتىتى چۈشۈرۈلۈپ، كەشتىلەنگەن قول ياغلىقىنىڭ بىر چېتى بىلەن لاكلانغان ئاياغ كىيىملىرىنى سۈرتتى.

شىر ئۇۋىسىدىكى بىر نەچچە كىشى بۇ مەھبۇسنىڭ كىيىم-كېچەكلىرىنى تۈزەشتۈرۈشكە قىزىقسىنىپ قارىشىپ تۇراتتى.

— قارىغىنا، بەگزادە ياسانغىلى تۇردى، — دېدى ئوغرىلاردىن بىرى.

— ياسانمىسمۇ ناھايىتى كېلىشكەن ئەمە ئىكەن، — دېدى يەنە بىرى، — ئەگەر ئۇنىڭ تارغاق ۋە چاچ مېيى بولغان بولسا، ئاق پەلەيلىك ئېسىلزادىلەرنى بېسىپ چۈشەتتىكەن.

— چاپىنى يېپىيېڭى ئىكەن، ئاياغلىرىمۇ پارقىراپ تۇرىدۇ. ئارىمىزغا بۇنداق بىر قۇشنىڭ ئۇچۇپ كىرگەنلىكى ماختانغۇدەك

① پارىژدىكى ئۆلۈم جازاسى ئىجرا قىلىنىدىغان جاي.

ئىش - ته! بۇ ژاندارما دېگەنلەرنىڭ قاراقچىلاردىن نېمە پەرقى بولسۇن. قاراڭلار، شۇنداق ئېسىل كىيىملەرنى يىرتىۋەتكىنىنى!

— ئۇنى قالتىس يامان نېمە دېيىشدۇ، — دېدى ئۇچىنچىسى، — پارچە - پۇرات ئىشلارغا قول تىقماپتىكەن ... شۇنچە ياش تۇرۇپ تۇلوندىن كەلگىنىنى كۆرمەمسىلەر!

بۇ ئاجايىپ زوقلىنىشنىڭ ئوبيېكتى بولسا، بۇنداق ماختاشلاردىن ھۇزۇرلىنىپ تۇراتتى. ئۇ ياسىنىشنى تاماملاپ، يان ئىشكىنىڭ يېنىغا كەلدى - دە، پەنجىرىدىن قارىدى. جېسەكچى تامغا يۆلىنىپ تۇراتتى.

— ماڭا قاراڭا، تەقسىر، — دېدى ئۇ، — ماڭا 20 فرانك بېرىپ تۇرسىڭىز. كېچىكتۈرمەي قايتۇرۇپ بېرىمەن. زىيان تارتمايسىز. سىز تىنىنلەپ سانىسىڭىز، مېنىڭ تۇغقانلىرىم مىلىيونلاپ سانايدۇ ئەمەسمۇ... قېنى، ئىلتىپات قىلىڭ. 20 فرانكقا بىر خالات سېتىۋالاي دەيمەن. كېچە - كۈندۈز چاپان كىيىپ يۈرۈش بەك ئەپسىز بولىدىكەن. ئۇنى دېمىگەندىمۇ، كىنەز كاۋالكانتى مۇشۇنداق چاپان كىيىپ يۈرسە بولامدۇ!

جېسەكچى مۇرىلىرىنى قىسىپ قويۇپ، تەتۈر قارىۋالدى. بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ، ئۇ ھەتتا ھەجىيىپمۇ قويمىدى. ھالبۇكى، بىر-مۇنچە جېسەكچىلەر بۇنداق گەپلەرنى ئاڭلىسا كۆلۈپ كەتكەن بولاتتى. بۇ كىشى ھەر خىل گەپلەرنى كۆپ ئاڭلىغان، توغرىسى، ھەمىشە مۇشۇ خىلدىكى گەپلەرنى ئاڭلاپ تۇراتتى.

— باغرى تاش ئادەم ئىكەنسىز، — دېدى ئاندرېئا، — كۆرۈپ تۇرۇڭ، سىزنى بۇ يەردىن قوغلاپ كەتكۈزۈۋېتىمەن.

جېسەكچى ئەمدى ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ قارىدى - دە، قاتتىق قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى. مەھبۇسلار يېقىن كېلىپ، ئۇلارنىڭ چۆرىسىگە توپلىنىشتى.

— سىزگە ئېيتىپ قويايى، — دېدى يەنە ئاندرېئا، —

ئاشۇ ئازغىنا پۇلنى بېرىپ تۇرسىڭىز، مەن تۇزۇگرەك كىيىنىپ، ئايرىم ئۆيگە چىقىۋالالايمەن. پات ئارىدا مېنى مۇھىم بىر ئادەم يوقلاپ كېلىدۇ. شۇ كىشىنى مۇناسىپ ھالدا كۈتۈۋېلىشىم كېرەك.

— توغرا، توغرا! — دېيىشتى مەھبۇسلار، — ئۇنىڭ ئېسىل زاتلاردىن ئىكەنلىكى كۆرۈنۈپ تۇرمامدۇ.

— ئەمىسە ئۇنىڭغا 20 فرانكنى سىلەر بېرىڭلار، — دېدى جېسەكچى يەنە بىر مۇرىسى بىلەن تامغا يۆلىنىپ، — ئۇ سىلەرنىڭ بۇرادىرىڭلار بولغاندىن كېيىن شۇنداق قىلساڭلار بولىدۇ.

— مەن ئۇلارنىڭ بۇرادىرى ئەمەس، — دېدى ئاندرېئا يوغانچىلىق قىلىپ، — مېنى ھاقارەتلەشكە ھەققىڭىز يوق.

مەھبۇسلار بىر - بىرىگە قارىشىپ، غۇلغۇلا كۆتۈرۈشتى. ئاندرېئانىڭ سۆزلىرى بىلەن ئەمەس، تولاراق جېسەكچىنىڭ كۆشكۈرتۈشى بىلەن كۆتۈرۈلگەن بوران بۇ ئاقسۆڭەكنىڭ بېشى ئۈستىگە كېلىپ قالغاندى. جېسەكچى بۇ بوران چېكىدىن ئېشىپ كەتكەنىدە بولسا، ئۇنى ۋاقتىدا توختىتۇۋېلىشقا ئىشەنچى بولغاچقا، بۇ رودىپاينىڭ ئەدىبىنى بېرىپ قويۇش ۋە شۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىۋېلىش ئۈچۈن چەتكە چىقىپ تاماشا كۆرۈپ تۇردى. مەھبۇسلار ئاندرېئاغا يېقىنلاپ كېلىشكە باشلىدى.

— كىپىش بىلەن ساۋايلى! — دېيىشتى ئۇلارنىڭ بەزىلىرى.

بۇ دېگەنلىك، بالاغا قالغان مەھبۇسنى كىپىش بىلەن ئەمەس، ناھايىتى قېقىلغان ئۆتۈك بىلەن ئۇرۇشتىن ئىبارەت ئىدى. يەنە بەزىلەر «يىلانبېلىق» نى ئىشقا سېلىش پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. بۇ يەنە بىر خىل رەزىل ئويۇن بولۇپ، بىر ياغلىققا قۇم، شېخىل ۋە تېپىلسا يارماقلارنى تولدۇرۇۋېلىشاتتى. ئاندىن ياغلىقنى تۇگۈنچە قىلىپ چىگىپ، شۇنىڭ بىلەن ئوتتۇرىغا ئېلىنغان ئادەمنىڭ باش ۋە يەلكىلىرىگە ئۇرۇپ، دۇمبالىشاتتى.

— ئۇرايلى بۇ ياسانچۇقنى! — دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازلار ئاڭلاندى، — ئۇرايلى بۇ ئېسىل زاتنى!

بۇ چاغدا ئاندرېئا ئۇلارغا بۇرۇلۇپ، كۆزىنى قىسىپ قويدى ۋە بىر مەڭزىنى كۆپتۈرۈپ تۇرۇپ، تىلىنى چاكىلدىتىپ قويدى. بۇ، ئاشكارا سۆزلىشىش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم بولغان قاراقچىلار-نىڭ ئۆزئارا تونۇشۇش بەلگىسى ئىدى. بۇنى ئۇنىڭغا كادرۇس ئۆگىتىپ قويغانىدى. مەھبۇسلار ئۇنىڭ ئۆز ئادىمى ئىكەنلىكىنى بىلىشتى. ياغلىقلار پەسكە چۈشۈرۈلدى: ناھال قېتىلغان ئۆتۈك ئۆز ئىگىسىنىڭ پۇتىغا كىيىلدى. بەزىلەر ئۇن سېلىپ، بۇ جانابـ نىڭ دېگىنى توغرا، ئۇ قانداق كىشىنىمەن دېسە، ئۆزىنىڭ مەيلى ئەمەسمۇ، باشقىلارنىڭ ۋىجدان ئەركىنلىكىگە دەخلى يەتـ كۈزمەيمىز، دېيىشتى. خۇلغۇلا بېسىقتى. جېسەكچى شۇنچىلىك ھەيـ-ران بولدىكى، دەرھال ئاندرېئانىڭ قولىدىن تۇتۇۋالدى ۋە «شىر ئۇۋىسى»دا ياشىغۇچىلارنىڭ بۇنداق ئۇشتۇمتۇت ئۆزگىرىشىدىن گۇمانلىنىپ، ئۇنىڭ يېنىدا كىشىلەرنى ئۆزىگە قارىتىۋالغۇدەك بىر نەرسە بارمىكىن دەپ، ئۇنى ئاختۇرغىلى تۇردى. ئاندرېئا غودۇكشۇپ قويدىيۇ، قارشىلىق قىلمىدى.

شۇ ئەسنادا رېشاتكىلىق ئىشىكنىڭ سىرتىدىن تۇرمە نازا-رەتچىسىنىڭ قىچقىرغان ئاۋازى ئاڭلاندى:

— بېنېدېتتو!

جېسەكچى قولىنى تارتتى.

— مېنى چاقىرىۋاتىدۇ! — دېدى ئاندرېئا.

— قوبۇلخانىغا! — دەپ ۋارقىرىدى نازارەتچى.

— كۆردىڭىزمۇ، مېنىڭ ئىز - دېرىكىمنى قىلىدىغان كىشى كەپتۇ. كاۋالكانتىغا ئادەتتىكى ئادەملەرنى كۆرگەندەك مۇئامىلە قىلىشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلىپ قويۇڭ!

ئاندرېئا تۇرمىداشلىرىنى ۋە جېسەكچىنى ھەيران قالدۇرۇپ، قىيا

ئوچۇق ئىشىكتىن خۇددى قارا كۆلەڭگىدەك غىپىدە چىقىپ كەتتى.

دەرۋەقە، ئۇ قوبۇلخانىغا چاقىرىلغانىدى. بۇنداق بولغانلىـ-قىدىن باشقىلارمۇ، ئاندرېئا ئۆزىمۇ ھەيران ئىدى، چۈنكى ئۇ لافورس تۇرمىسىگە قامالغاندىن بېرى باشقىلاردەك خەت يېزىپ ياردەم سوراشنىڭ ئورنىغا، ئېھتىياتچانلىق يۈزىسىدىن ئىزچىل تۇردە ئېغىز ئاچماي كەلگەنىدى.

«شۇبھىسىزكى، مېنى ھمايە قىلىدىغان بىر قۇدرەتلىك ئادەم بار، — دەپ ئويلايتتى ئۇ، — ھەممە ئالامەتلەر شۇنى ئىسپاتلاپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇشتۇمتۇت بېشىمغا بەخت قۇشى قوندى، بارلىق توسقۇنلۇقلارنى ئوڭايلا يېڭىپ چىقتىم، ئويلىمىغان يەر-دىن ماڭا ئاتا بولىدىغان ئادەم چىقىپ قالدى، ھۆرمەتلىك زات بولۇپ قالدىم، ئۇستۈمگە ئالتۇن يامغۇرى ياغدى، بىر كاتتا ئائىلىنىڭ قىزى بىلەن توي قىلماقچى بولدۇم. تاسادىپىي كېلىشـ-مەسلىك يۈز بەرگەنلىكى، مېنى ھمايە قىلىدىغان كىشىنىڭ يوق بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن تۇتۇلۇپ قالدىم، لېكىن يەنە ئۈمىد بار. ساخاۋەتلىك قول بىر دەملىككە غايىب بولدى. ئۇ قول يەنە پەيدا بولدۇ ۋە مېنى يار لېۋىدىن تارتىۋالىدۇ. قاراملىق قىلىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ ئۇنداق قىلىپ، ئىشنى بۇزۇپ قويسام ھمايىچىم مەندىن يۈز ئۆرۈۋېلىشى مۇمكىن. ئۇ مېنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئىككى خىل ئۇسۇلنى ئىشلىتەيدۇ، يەنى ئالتۇن بېرىپ، مېنى مەخپىي قاچۇرۇۋېتىش ۋە سوتچىلارغا تەسىر كۆرسىتىپ، مېنى ئاقلاپ چىقىش. سۆزلەشكە، ھەرىكەت قىلىشقا ئالدىرىماي تۇراي. ناۋادا مېنى قوللايدىغان ئادەم ئىكەنلىكى ئەمەلدە ئىسپاتلانسا، ئۇ چاغدا...»

ئاندرېئا كۆڭلىدە ئاللاقاچان پىلان تۈزۈپ قويغانىدى. بۇ بەتبەخت قاراملىق بىلەن ھۇجۇم قىلىش ۋە جان - جەھلى بىلەن ئۆزىنى قوغداشنى بىلەتتى. تۇرمىنىڭ جەبىر - جاپالىرى

ۋە تۇرلۇك قىيىنچىلىقلار ئۇنىڭغا تونۇش ئىدى. لېكىن ئىنسان تەبئىتى ياكى توغرىسىنى ئېيتقاندا، ئادەت كۈچى ئاستا ـ ئاستا ئۇستۈنلۈكنى ئىگىلىدى. ئاندرېئا ئاچ ـ يالىڭاچلىق ۋە پاسكىنە چىلىقتىن ئازابلىنىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ تاقىتى تاق بولدى.

تۇرمە نازارەتچىسى ئۇنى قوبۇلخانىغا چاقىرغان چاغدا ئۇنىڭ كەيپىياتى ئەنە شۇنداق ئىدى. ئاندرېئانىڭ يۈرىكى خۇشال سوقۇپ كەتتى. ئۇنى ئىزدەپ كەلگەن كىشىنى تەرگەۋچە مىكىن دېسە، تېخى ئۇنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى توشمىغان، تۇرمە باشلىقى ياكى دوختۇرمىكىن دېسە، ئۇلارنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى ئۆتۈپ كەتكەنىدى. دېمەك، بۇ ئاندرېئا كۈتكەن ھېلىقى ئادەم بولۇشى مۇمكىن.

ئاندرېئا قوبۇلخانىغا كىرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ تەقەززالىق بىلەن يوغان ئېچىلغان كۆزلىرىگە رېشاتكىنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئولتۇرغان بېرتۇچچونىڭ ئەقىللىق ۋە سۈرلۈك چىرايى ناماياں بولدى. ئۇ غەمكىنلىك بىلەن ۋە قىزىقسىنغان ھالدا رېشاتكىلارغا، ئىشكىلەردىكى قۇلۇپلارغا ۋە رېشاتكىنىڭ ئۇ تەرىپىدىن كىرىپ كېلىۋاتقان ئادەمگە قارىماقتا ئىدى.

— كىم بۇ؟ — ئاندرېئا قورقۇپ كېتىپ خىتاب قىلدى.

— ياخشىمۇ سەن، بېنېدېتتو، — دېدى بېرتۇچچو ئۆزىنىڭ جاراڭلىق ئاۋازى بىلەن.

— سىز، سىز! — دېدى يىگىت، كۆزلىرى ئالاق ـ جالاق بولۇپ.

— مېنى تونۇمايۋاتامسەن، بەدبەخت؟ — دەپ سوردى بېرتۇچچو.

— ئاستا! ئاستىراق! — دېدى ئاندرېئا. ئۇ، بۇ يەردىكى تاملارنىڭمۇ ئۆتكۈر قۇلاقلىرى بار ئىكەنلىكىنى بىلەتتى، — خۇدا ھەققى بۇنداق ئۇنلۇك سۆزلىمەڭ!

— مېنىڭ بىلەن ئايرىم سۆزلىشىشنى خالامسەن؟ — سوردى بېرتۇچچو.

— ھەئە، ھەئە! — دېدى ئاندرېئا.

— ماقۇل.

بېرتۇچچو قولىنى يانچۇقىغا سالدى ۋە ئەينەكلىك ئىشىك ئىنكى كەينىدە تۇرغان جېسەكچىنى ئىما قىلىپ چاقىردى.

— ئوقۇپ بېقىڭ! — دېدى ئۇ.

— بۇ نېمە؟ — دەپ سوردى ئاندرېئا.

— ساڭا ئايرىم ئۆي بېرىش ۋە مەن بىلەن كۆرۈشۈپ تۇرۇشقا رۇخسەت قىلىش ھەققىدىكى بۇيرۇق.

ئاندرېئا خۇشاللىقىدىن ۋاراقلاپ تاشلاشقا تاس قالدى، لېكىن دەرھال ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ ئويلىدى: «يەنە ھېلىقى سىرلىق ھمايىچى! ئۇ مېنى ئۇنتۇپ قالماپتۇ! مەن بىلەن ئايرىم ئۆيدە سۆزلەشمەكچى بولۇشقانىكەن، دېمەك بۇ يەردە قانداقتۇر بىر سىر بار. ئۇلار مېنىڭ قولۇمدا... بېرتۇچچونى ئاشۇ ھمايىچىم ئەۋەتىپتۇ!»

جېسەكچى ئۆزىنىڭ باشلىقى بىلەن سۆزلىشىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن رېشاتكىنىڭ ئىشكىنى ئاچتى ۋە خۇشال لىقىدىن قىنى ـ قىنىغا پاتماي تۇرغان ئاندرېئانى ئىكىكىنچى قەۋەتتىكى دېرىزىلىرى ھويلىغا قارايدىغان بىر ئۆيگە باشلاپ كىردى. بۇ ئۆي تۇرمىلەردىكى ئادەت بويىچە ئاقارتىلغان بولۇپ، خېلى كۆرۈملۈك ئىدى. بۇ يەردىكى مەش، كارىۋات، ئورۇندۇق شىرەگە قاراپ، ئاندرېئانىڭ كۆڭلى يورۇپ كەتكەندەك بولدى. بېرتۇچچو ئورۇندۇققا ئولتۇردى، ئاندرېئا ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىۋەتتى. جېسەكچى چىقىپ كەتتى.

— ماڭا دەيدىغان نېمە گېپىڭ بار؟ — سوردى گراف مونتې ـ كرىستونىڭ غوجدارى.

— سىزنىڭ نېمە گېپىڭىز بار؟ — سورىدى ئاندرېيا.
— ئاۋۋال سەن سۆزلە.
— ياق، سىز مېنى ئىزدەپ كەلگەن بولغاچقا، گەپنى سىز باشلاڭ.
— ماقۇل، سەن تېخىچە جىنايەت يوللىدىن قايتماپسەن. يەنە ئوغرىلىق قىلدىڭ. ئادەم ئۆلتۈردۈڭ.
— مۇشۇ گەپنى قىلىش ئۈچۈن مېنى ئايرىم ئۆيگە باشلاپ كىرگەن بولسىڭىز ئارتۇقچە ئاۋارە بولۇپسىز. بۇ گەپنى مەن بىلمەن، لېكىن بەزى ئىشلارنى بىلمەيمەن. شۇ توغرۇلۇق سۆزلىشەيلى. سىزنى بۇ يەرگە كىم ئەۋەتتى؟
— ئالدىراپ كەتتىڭىز، بېنېدېتتو ئېپەندى!
— شۇنداق، مەن ئۇششاق گەپنى ياخشى كۆرمەيمەن. نېمە بولسا شۇنى دەڭ. سىزنى كىم ئەۋەتتى؟
— ھېچكىم.
— مېنىڭ تۇرمىدە ئىكەنلىكىمنى نەدىن بىلدىڭىز؟
— مەن سېنىڭ بايۇەچچەڭ ياسىنۇۋىلىپ، يېلىسەي كوچىسىدا ئىككى چاقلىق ھارۋىغا ئولتۇرۇپ يۈرگىنىڭنى ئاللىقاچان كۆرگەن.
— يېلىسەي كوچىسىدا! ... توغرا، بۇ، ئادەمنىڭ ئىچىنى قىزىتىدىغان گەپ بولدى! يېلىسەي كوچىسىدا! شۇنداق، شۇنداق... مېنىڭ ئاتام توغرۇلۇق سۆزلەشمەك قانداق.
— مەن سېنىڭ نېمەڭ؟
— سىزمۇ؟ سىز مېنى بېقىۋالغان ئاتام... بىراق، مەن بەش ئايدا خەجلەپ تۈگىتىۋەتكەن ھېلىقى 100 مىڭ فرانكنى ماڭا سىز بەرمىگەنسىز؛ ھېلىقى ئىتالىيىلىك بايىنى ماڭا ئاتا قىلىپ ئورۇنلاشتۇرغان سىز ئەمەسقۇ دەيمەن؛ مېنى جەمئىيەتكە باشلاپ كىرىپ، ھېلىقى زىياپەتكە تەكلىپ قىلغان كىشىمۇ سىز

ئەمەسقۇ دەيمەن. شۇ زىياپەتنى ئەسلىسەم ھازىرمۇ شۆلگەيلىرىم ئېقىپ كېتىدۇ. يادىڭىزدىمۇ، ھېلىقى ئوتېيېلدىكى زىياپەتنى دەۋاتىمەن. ئۇ يەرگە پارىژنىڭ ئاتاقلىق ئادەملىرى يىغىلغانىدى، ھەتتا خانلىق مۇپەتتىشىمۇ كەلگەن. ئەپسۇسكى، ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇۋالالماي قالدىم. تونۇشۇپ قالغان بولسام ھازىر ماڭا تازا ئەسقاتاتتى ـ دە. مەن تۇتۇلۇپ قېلىشتىن ئىلگىرى ماڭا 2 مىليون فرانك بەرمەكچى بولغان كىشىمۇ سىز ئەمەسقۇ دەيمەن... گەپ قىلىڭ، ھۇرمەتلىك كورسكانلىق، گەپ قىلىڭ...
— نېمە توغرۇلۇق گەپ قىلىشمىنى خالايسەن؟
— نېمە توغرۇلۇق گەپ قىلىشىڭىزنى مەن ئېيتىپ بېرەي. سىز ھېلى تېخى يېلىسەي كوچىسىنى تىلغا ئالدىڭىزغۇ، ھۇرمەتلىك ئاتام.
— تىلغا ئالسام نېمە بوپتۇ؟
— يېلىسەي كوچىسىدا ئىنتايىن بىر باي جاناب ياشايدۇ.
— سەن شۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئوغرىلىق قىلىپ، ئادەم ئۆلتۈردىڭغۇ، شۇنداقمۇ؟
— شۇنداق بولسا كېرەك.
— گراف مونتې ـ كرىستونى دەمسەن؟
— شۇنداق... ئەمدى مەن ئۇنىڭ قۇچىغىغا ئۆزۈمنى ئېتىپ، ئۇنى باغرىغا چىڭ بېسىپ، خۇددى پىكسېرىكۇرغا ئوخشاش «ئاتا! ئاتا!» دەپ خىتاب قىلىشىم كېرەكمۇ؟
— چاقچاق قىلما، — دېدى بېرتۇچچو جىددىيلىك بىلەن، — ئۇنىڭ ئىسمىنى بۇ يەردە بۇنداق قالايمىقان تىلغا ئالغۇچى بولما.
— پاھ، شۇنداقمۇ تېخى! — دېدى ئاندرېئا، بېرتۇچچو-

نىڭ بۇنداق تەنتەنىلىك تەلەپپۇزدا سۆزلىشىدىن ھەيران بولۇپ، — ئۇنى تىلغا ئالسام نېمە بولىدىكەن؟

— چۈنكى ئۇ تەكرىنىڭ ئالاھىدە ئىلتىپاتىغا ئىگە بولغان ئادەم، ئۇ سېنىڭدەك پەس مۇناپىقنىڭ ئاتىسى بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

— نېمىدېگەن ھەيۋەتلىك سۆزلەر...

— ئۆزۈڭگە ئاگاھ بولمايدىغان بولساڭ كۆرگىلىكسىزنى كۆرۈسەن.

— مېنى قورقۇتماقچىمۇ سىز؟ قورقمايمەن...

— ئۇنى ئۆزۈڭگە ئوخشاش چۈپرەندە دەپ ئويلاۋاتامسەن؟ — دېدى بېرتۇچچو. ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق تەمكىنلىك ۋە ئىشەنچ بىلەن چىقتىكى، ئاندرېئانىڭ تەنلىرى شۇركۈنۈپ كەتتى، — ئۇنى سۈرگۈندىن قېچىپ كەلگەن گۇناھكار ياكى ئادەتتىكى بىر ھاماقەت دەپ ئويلاۋاتامسەن؟ بېنېدېتتو، سەن بىر قۇدرەتلىك ئادەمنىڭ قولىغا چۈشتۈڭ. بۇ قول سېنى قويۇۋېتىشكە رازى بولدى. بۇ پۈرسەتنى قولدىن بەرمە. بۇ قول سېنى كۆيدۈرۈپ تاشلايدىغان چاقماقنى بىردەملىككە چەتكە قايرىپ قويدى. ئۇنىڭ بىلەن ئويناشما. ئەگەر سەن ئۇنىڭ مۇددىئاسىغا دەخلى يەتكۈزۈشكە ئۇرۇنساڭ شۇ ھامان بالاغا قالسەن.

— مېنىڭ ئاتام كىم؟ ئاتامنىڭ كىملىكىنى بىلىشنى خالايمەن! — دېدى ئاندرېئا تەرسالىق قىلىپ، — جېنىم چىقسىپ كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ، ئۇنى بىلىشىم كېرەك. نومۇس دېگەن مەن ئۈچۈن نېمە ئىدى؟ بۇنىڭ مەن ئۈچۈن ھېچقانداق زىيىنى يوق... مۇخبىر بوشانىڭ ئېيتقىنىدەك، ئىشىنىڭ ئاشكارىلىنىشى خۇددى ئېلان چىقارغانغا ئوخشاش. سىلەر، باي غوجاملار، قولۇڭلاردا پۇل ۋە ھوقۇق بولسىمۇ، جېدەل چىقىشىدىن قورقىسىلەر... ھە، مېنىڭ ئاتام كىم؟

— مەنمۇ ئاتاڭنىڭ كىملىكىنى ئېنىقلاپ بېرىش ئۈچۈن كەلدىم

— يا ئاللا! — دەپ خىتاب قىلدى بېنېدېتتو ۋە ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇشاللىقىدىن چاقناپ كەتتى.

شۇ ئەسنادا ئىشىك ئېچىلىپ، گۈندىپاي كىردى.

— ئەپۇ قىلىڭ، تەقسىر، — دېدى ئۇ بېرتۇچچوغا قاراپ، — تەرگەۋچى جاۋابكارنى چاقىرىۋاتىدۇ.

— بۈگۈن ئاخشىقى سوراق بولماقچى، — دېدى ئاندرېئا فوجىدارغا، — گېپىمىز تۈگىمەي قالدى - دە!

— ئەتە يەنە كېلىمەن، — دېدى بېرتۇچچو.

— ياخشى، — دېدى ئاندرېئا، — جانابىي ژاندارمىلار، مەن تەييار... تەقسىر، ئىلتىپات قىلىپ ماڭا ئون ئېكىيۇ قالدۇرۇپ كەتسىڭىز. لازىمەتلىك نەرسىلىرىمنى ئالماقچىدىم.

— بولىدۇ، — دېدى بېرتۇچچو.

ئاندرېئا ئۇنىڭغا قولىنى سوزدى، لېكىن بېرتۇچچو قولىنى يانچۇقىدىن چىقارماي تۇرۇپ، تەڭگىلەرنى جىرىڭلىتىپ قويدى.

— سورىغىنىم شۇ ئىدى، — دېدى ئاندرېئا، ئاغزىنىڭ بىر بۇرجىكىدە كۈلۈمسىرەپ ۋە بېرتۇچچونىڭ چۈشەنگىلى بولمايدىغان خاتىرجەملىكىنى كۆرۈپ، روھى چۈشۈپ كەتتى.

«ئىش مېنىڭ ئويلىغىنىمدەك بولۇپ چىقمامدۇ نېمە؟ — دەپ ئويلىدى ئۇ، گۆكتات سېۋىتى، دېگەن نام بىلەن ئاتالغان رېشاتكىلىق يوغان پەيتۇنغا ئولتۇرۇۋېتىپ، — قېنى، كېيىنچە كۆرۈپ باقارمىز!»

— خەير - خوش، تەقسىر، — دېدى ئۇ بېرتۇچچوغا قاراپ.

— ئەتە كۆرۈشەيلى! — دەپ جاۋاب بەردى فوجىدار.

يېگىرمە بەشىنچى باب

سوتچى

كىتابخانىلارنىڭ ئېسىدە بولسا كېرەك، بۇزونى ھەزرەت بىلەن نۇئارتيې ژالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىدا قېلىشقانىدى. بوۋاي بىلەن روھانىي ئىككىسى مەرھۇمەنىڭ يېنىدا كېچىچە ئۇخلىماي ئولتۇرۇشتى.

ئېھتىمال ھەزرەتنىڭ خىرىستىئانچە پەند - نەسىھەتلىرى، كۆڭۈلچەكلىكى ۋە قايىل قىلارلىق سۆزلىرى بوۋايغا غەيرەت ئاتا قىلدى بولغاي، روھانىي ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكەندىن كېيىن نۇئارتيېنىڭ بۇرۇنقى قايغۇسىنىڭ ئورنىغا قانداقتۇر چەكسىز مۇلايىملىق ۋە غەلىتە خاتىرجەملىك پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ژالېنتىنانى پۈتۈن قەلبى بىلەن ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلار بۇنى كۆرۈپ تولىمۇ ئەجەبلىنىشتى.

ژىلفور قىزى ئۆلگەن كۈندىن تارتىپ بوۋاينى كۆرمىگەنىدى. ئۇي ئىچى شارائىتى پۈتۈنلەي يېڭىلانغانىدى. خانلىق مۇپەتتەشكە باشقا مالاي، نۇئارتيېگە باشقا خىزمەتكار يالليۇبلىشتى.

ژىلفور خانىمنىڭ خىزمىتىگە يېڭىدىن ئىككى مەھرەم ئايال تېپىشتى. ئومۇمەن، دەرۋازىۋەندىن تارتىپ ھارۋىكەشكىچە ھەممىسى يېڭى كەلگەن كىشىلەر ئىدى. ئۇلار گويا كى بۇ قارغىش تەگكەن ئۆينىڭ خوجايىنلىرىنىڭ ئارىسىغا چۈشۈپ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئۇنىڭسىزمۇ سۇۋۇپ كەتكەن مۇناسىۋەتلەرنى پۈتۈنلەي ئۆزۈپ تاشلىغاندەك تۇيۇلاتتى.

سوت يىغىنى ئۆچ كۈندىن كېيىن ئېچىلماقچىدى. ژىلفور ئىشخانىسىغا كىرىۋېلىپ، كادرۇسنىڭ قاتىلى ئۈستىدىن ئوقۇلىدىغان ئەيىبنامىنى يېزىشقا پۈتۈن زېھنى بىلەن كىرىشىپ كەتتى. بۇ دېلو مونتې - كىرىستوغا ئالاقىسى بولغان ھەرقانداق ئىشقا ئوخشاشلا پارىژدا نۇرغۇن غۇلغۇلا پەيدا قىلدى. پاكىتلارنى تېخى تولۇق دېگىلى بولمايتتى. ئاساسلىق پاكىت زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ ئۆلۈش ئالدىدا يېزىپ قالدۇرغان بىرنەچچە ئېغىز سۆزىدىنلا ئىبارەت ئىدى. ئۆلگۈچى جازا مەيدانىدىن قېچىپ كەتكەن جىنايەتچى بولۇپ، قاتىلنىڭ دوستى ئىدى. پاش قىلىش خىزمىتىنى ئۇ ئۆچمەنلىك سەۋەبىدىن ياكى ئۆچ ئېلىش مەقسىتى بىلەن يازغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. ۋەھالەنكى، خانلىق مۇپەتتىش قەتئىي نىيەتكە كېلىپ قويغانىدى. ئۇ، ئۆز كۆڭلىدە بېنىدېتتونىڭ ئەيىبلىك ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ تۇراتتى ۋە بۇ مۇشەققەتلىك غەلىبە بىلەن ئۆز غۇرۇرىنىڭ تەلەپلىرىنى قانائەتلەندۈرۈشكە ئىنتىلەتتى. ئەنە شۇ ئىنتىلىشلار ئۇنىڭ مۇزدەك سوۋۇپ كەتكەن قەلبىنى ئاز - تولا جانلاندۇرۇپ تۇراتتى.

ژىلفورنىڭ ھارماي - تالماي ئىشلىشى نەتىجىسىدە بۇ دېلونى تەكشۈرۈش ئىشى ئاخىرلىشىپ قالغانىدى. ئۇ، ئېچىلغۇسى سوت يىغىنىنى مۇشۇ دېلو بىلەن باشلىماقچىدى. شۇڭا، يىغىن بېلىتىنى سوراپ ئايىغى ئۆزۈلمەي كېلىۋاتقان كىشىلەردىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ ھەمىشە تەنھا ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ژالېنتىنا تېخى يېقىندىلا دەپنە قىلىنغان بولغاچقا، ئائىلە ئىچى تېخىچە ماتەم قايغۇسىدا ئىدى. شۇڭا، كىشىلەر ئۇنى ئاتىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىپ، ئۆز قايغۇسى بىلەن بولۇپ كەتتى دەپ ئويلاپ، ھېچكىم ئەجەبلەنمىدى.

پېرتۇچچو پېنىدېتتونىڭ يېنىغا ئىككىنچى قېتىم كېلىپ،

ئۇنىڭ تاتسىنىك كىم ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگەن كۈنىنىڭ ئەتىسى، يەنىي يەكشەنبە كۈنى ژىلفور نۇئارتىپ بوۋاينىي بىر قېتىم كۆردى. تولا ئىشلەپ چارچاپ كەتكەن ژىلفور باغقا چىقىپ قاندى. ئۇ چوڭقۇر خىيالىلار بىلەن بېشى ئاگىلىغان ھالدا خۇددى تاركۈنىيە① ئېگىز ئۆسكەن لەيلى گۈللەرنى تاياق بىلەن ئۇرۇپ، ئۆزۈپ ئوينىغاندەك يول بويىدىكى سولىشىقا باشلىغان ئەتىرگۈللەرنى ھاسا تايىقى بىلەن ئۇرغىلى تۇردى. ئۇ، كىتابخانىلىرىمىزغا تونۇشلۇق بولغان، باغنىك ئەكچېتىدىكى قاغجىراپ قالغان كۆكتاتلىقتا چىقىدىغان دەرۋازىنىچە بىرنەچچە قېتىم بېرىپ، يەنە شۇ يول بىلەن قايتتى. ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ كۆزلىرى ئوغلى ژارقىراپ ئويناۋاتقان ئۆيگە قارىتىلدى. شۇ ئۆينىڭ ئوچۇق تۇرغان دېرىزىسىدىن بىرنەچە ئۇ نۇئارتىيېنىي كۆردى. بوۋاي ئاپتاپقا قاقلىنىش ئۈچۈن ئۆزىنى دېرىزىنىڭ يېنىغا ئەكىلىپ قويۇشنى بۇيرۇغانىدى. ئېتىپ كېتىۋاتقان قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرلىرى سولىشىپ قالغان ھەشقىپچەكلەرنى ۋە بالكونغا چىرمىشىپ چىققان ياۋا ئۈزۈمنىڭ قىزغۇچ يوپۇرماقلىرىنى گويا نۇرلاندۇرۇپ تۇراتتى.

بوۋاينىڭ كۆزلىرى قانداقتۇر بىر نەرسىگە تىكىلىپ قالغانىدى. ئۇنىڭ نېمىگە قاراۋاتقانلىقىنى ژىلفور پەرق ئېتەلمىدى. بوۋاينىڭ كۆزلىرى چەكسىز غەزەپ ۋە نەپرەتكە تولۇپ، چاقناپ تۇراتتى. خانلىق مۇپەتتىش ئۇنىڭ چىرايىغا قارىپ، كۆڭلىدىكىنى تاپالايدىغان بولغاچقا، ئۇنىڭ غەزەپ كۆزلىرى كىمگە قارىتىلغانلىقىنى كۆرۈش ئۈچۈن سەل چەتكىرەك ئۆتۈپ قارىدى. ۋە شاخلىرى يالىڭاچلىنىپ قالغان لىپا دەرىخىنىڭ ئاستىدا كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرغان ژىلفور خانىمنى كۆردى. ژىلفور خانىم ئارىلاپ-ئارىلاپ بېشىنى كىتابتىن كۆتۈرەتتى ۋە ئوغلى ساراي

① تاركۈنىيە — ردم پادىشاھى.

ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن تاشلىغان پوسمزەكنى ئۇنىڭغا قايتۇرۇپ تاشلاپ بېرەتتى ياكى ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈپ قويىاتتى.

ژىلفور تاتىرىپ كەتتى. ئۇ، بوۋاينىڭ نېمە دېمەكچى بولغانلىقىنى چۈشەندى. تۇيۇقسىز نۇئارتىيېنىڭ كۆزلىرى ئوغلىغا قارىتىلدى. ژىلفور ئۆزىگە زور بېرىپ، بۇ ئوتلۇق قاراشقا بەرداشلىق بەردى. بوۋاينىڭ كۆزلىرى قارىشىنىڭ يۆنىلىشىنى ئۆزگەرتكەندىن كېيىن باشقا مەنىنى ئىپادىلىگەن بولسىمۇ، يەنىلا شۇنداق سوغۇق ئىدى.

ژىلفور خانىم ئۆز بېشىنىڭ ئۈستىدىن ئۆتۈشۈۋاتقان غەزەپلىك قاراشلاردىن بەخەۋەر يېگىدىن تاشلانغان پوسمزەكنى تۇتۇۋالدى ۋە ئىما - ئىشارەت بىلەن ئوغلىنى چاقىردى. لېكىن ئېدۇئار ئۇزاققىچە ئۇنمىدى، چۈنكى ئۇ ئانىسىنىڭ ئەركىلىتىشلىرىنى سەرتقا چېتىپ تاۋارە بولغانغا ئەرزىگۈدەك ئىش ئەمەس دەپ ھېسابلايتتى. ئاخىرى، ئۇ ماقۇل بولدى. ئۇ، دېرىزىدىن سەكرەپ، گېيلىئوتروپ ۋە ئاسترا گۈللىرى تېرىلغان گۈلزارلىققا چۈشتى - دە، ژىلفور خانىمنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ كەلدى. ژىلفور خانىم ئۇنىڭ ماڭلىيىغا سۆيدى. شۇنداق كېيىن ئېدۇئار بىر قولىدا پوسمزەكنى، يەنە بىر قولىدا بىر سېغىم كەمپۇتنى كۆتۈرۈپ يەنە يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى.

ژىلفور خۇددى يىلانىنىڭ دەم تارتىشى بىلەن ئايلىنىپ كەتكەن قۇشتەك ئىختىيارسىز ھالدا ئۆي تەرەپكە ماڭدى. ئۇ، ئۆيگە يېقىنلاشقانسېرى نۇئارتىيېنىڭ كۆزلىرى ئۇنىڭغا ئەگىشىپ، پەسكە قارىتىلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن چاقناپ تۇرغان ئوت ئۆچۈپ ژىلفورنىڭ يۈرىكىنى كۆيدۈرۈۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. بۇ كۆزلەردىن قاتتىق نارازىلىق ۋە رەھىمسىزلىك سېزىپ تۇراتتى. نۇئارتىيې ئوغلىغا ئۇنتۇلغان قەسىمنى ئەسلەتكەندەك كۆزلىرىنى ئاستا يۇقىرىغا قاراتتى.

— بىلمەن، تەقسىر، — دېدى ۋىلفور، — چىداپ تۇرۇڭ. يەنە بىر كۈن چىداپ تۇرۇڭ. مەن ۋەدەمنى ئۇنتۇپ قالمىدىم.

نۇئارتيې بۇ سۆزلەردىن قانائەت ھاسىل قىلدى بولغاي، كۆزلىرىنى چەتكە ئالدى. ۋىلفور دېمى سىقىلىپ، ياقىسىنى يەشتى، تىترەپ تۇرغان قولى بىلەن ماڭلىينى سۈرتتى ۋە ئىشخانىسىغا قايتىپ كىرىپ كەتتى.

تۈن ئادەتتىكىچە ئۆتتى. ئۆي ئىچىدە ھەممىسى ئۇيقۇغا كەتتى. يالغۇز ۋىلفورلا، ھەر دائىمقىدەك، ئۇخلىمىدى ۋە ئەتىگەن سائەت بەشكىچە ئىشلىدى. ئۇ، تۈنۈگۈن تەرگەۋچىلەردىن ئالغان ئاخىرقى سوراق خاتىرىلىرىنى كۆرۈپ چىقتى، گۇۋاھچىلارنىڭ كۆرسەتمىلىرىنى سېلىشتۇرۇپ چىقتى ۋە ئۆزىنىڭ ئەيىبنامىسىنى يەنىمۇ ئىشەنچلىك دەلىللەر بىلەن تولۇقلىدى. شۇنىڭ بىلەن، بۇ ئەيىبنامە ئۇ يازغان ھەرقانداق ئەيىبنامىلەردىن قايىل قىلارلىق ۋە پاساھەتلىك بولۇپ چىقتى.

ئەتىسى، دۈشەنبە كۈنى ئەتىگەندە بىرىنچى قارارلىق سوت يىغىنى ئېچىلماقچىدى. ۋىلفور بۈلۈتلۇق، سۈرلۈك تاڭنىڭ يورۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇردى. كۆكۈش كۈن نۇرى قەغەز ئۈستىگە چۈشۈپ، قىزىل سىيا بىلەن يېزىلغان قۇرلارنى تېخىمۇ قىزارتىۋەتتى. خانلىق مۇپەتتىش بىرنەچچە مىنۇت يانپاشلىۋالدى. چىراغ كۆيۈپ بولاي دەپ قالغانىدى. ئۇ، چىراغنىڭ چاراسلىشىدىن ئويغىنىپ كەتتى ۋە بارماقلىرىنىڭ خۇددى قانغا بويالغاندەك نەم ۋە قىزىل ئىكەنلىكىنى كۆردى.

ئۇ، دېرىزىنى ئاچتى. ئاسمانىنىڭ كۈنچىقىش قىسمى قېنىق قىزىل رەڭ ئالغان بولۇپ، ئۈپۈڭتا قارىيىپ تۇرغان دەرەخلەرنىڭ سۈمباتلىق شەكىللىرىنى گويا كېسىپ ئۆتكەندەك كۆرۈنەتتى. دەرۋازىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى چۆلدەرەپ ياتقان كۆكتاتلىق ئۈستىدە بىر تورغاي پەرۋاز قىلىپ، ئۆزىنىڭ ئەتىگەنلىك

ناخشىسىنى ياڭراتتى. ۋىلفور سەھەرنىڭ سالقىن ھاۋاسىنى سۈمۈرۈپ، خېلىلا يېنىكلەپ قالدى.

— سوت قىلىش كۈنى يېتىپ كەلدى، — دېدى ئۇ، — بۈگۈن قانۇننىڭ شەمشىرى بارلىق گۇناھكارلارنى ھالاك قىلىدۇ.

ئۇنىڭ كۆزلىرى ئىختىيارسىز تۇرده نۇئارتىيېنىڭ دېرىزىسىگە، تۈنۈگۈن بۇۋايىنى كۆرگەن ھېلىقى دېرىزىگە قارىدى. دېرىزە پەردىلىرى تېخى ئېچىلمىغانىدى. شۇنداقتىمۇ، ئاتىسىنىڭ قىيابىتى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا گەۋدىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ، بەجايىكى بۇ قاراڭغۇ دېرىزە ئېچىلىپ، بۇۋاي ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن قاراپ تۇرغاندەك، شۇ دېرىزىگە قاراپ، بوش ئاۋاز بىلەن دېدى:

— شۇنداق، خاتىرجەم بولغىن!

ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئىشخانا ئېچىدە بىرنەچچە قېتىم ئۇياق - بۇياققا ماڭدى، ئاندىن يېشىنمەيلا سافاغا ئۆزىنى تاشلىدى. ئۇ، ئۇخلاش ئۈچۈن ئەمەس، كېچىچە كىرپىك قاقماي ئولتۇرۇپ، ھېرىشتىن كۆيۈشۈپ كەتكەن بەدىنىگە بىرئاز ئارام بېرىش ئۈچۈن يېتىۋالدى.

ئۆي ئىچىدىكىلەر بىر - بىرلەپ ئويغىنىشقا باشلىدى. ۋىلفور كۈندىلىك تۇرمۇشنى تەشكىل قىلىدىغان ئۆزىگە تونۇش سادالارنىڭ بارغانچە كۆپىيىۋاتقانلىقىنى تىڭشاپ ياتتى. ئىشىك لەر كەينى - كەينىدىن ئېچىلىپ - يېپىلغىلى تۇردى. مەھرەم ئايالنى چاقىرغان ۋىلفور خانىمنىڭ قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى، ئېدۇئارنىڭ دەسلەپكى شوخ ۋە خۇشال ۋارقىراشلىرى ئاڭلاندى. ھەرقانداق ئادەم ئۇنىڭ يېشىدىكى چېغىدا ئاشۇنداق كەيپىياتتا ئويغىنىدۇ.

ۋىلفورمۇ ئۆز نۆۋىتىدە قوڭغۇراقنى جىرىڭلاتتى. يېڭى مەھرەم گەپزىتلەرنى ئېلىپ كىردى. ئۇ، گەپزىت بىلەن بىرگە بىر چىنە شاكلاتمۇ ئېلىپ كىرگەنىدى.

— بۇ نېمە؟ — دەپ سورىدى ۋىلفور.
— شاكىلات.
— مەن شاكىلات سورىمىدىمغۇ. ماڭا بۇنچىلىك كۆڭۈل بۆلۈپ كەتكەن كىم ئۇ؟
— ۋىلفور خانىم. ئۇ، بۈگۈن قاتتىل بېنىدىتتونىڭ دېلوسى بىر تەرەپ قىلىنىدۇ، سىزنى كۆپ سۆز قىلدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن سىزنى قورسىقىنى ئوبدان تويغۇزۇۋالسۇن دېدى.
مەھرەم ئالتۇن رەڭلىك چىنىنى سافانىڭ يېنىدىكى قەغەز-لەر بىلەن تولۇپ كەتكەن شىرەگە قويدى - دە، چىقىپ كەتتى.
ۋىلفور قاپقىنىنى تۇرۇپ چىنىگە قاراپ قويدى. ئاندىن چىنىنى ئەسەبىيلىك بىلەن يۇلۇپ ئالدى - دە، بىر كۆتۈرۈپلا ئىچىۋەتتى. قارىماققا ئۇ، بۇ شاكىلاتنىڭ زەھەرلىك بولۇشىنى ئۈمىد قىلغاندەك ۋە ئۆلۈمدىنمۇ ئېغىر بولغان ۋەزىپىنى ئادا قىلىشتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۆلۈمنى راۋا كۆرگەندەك كۆرۈنەتتى. شۇندىن كېيىن ئۇ ئورنىدىن تۇردى ۋە كۈلۈمسىرىگەن هالدا ئىشخانا ئىچىدە مېڭىشقا باشلىدى. شۇ تاپتا بىر كىم ئۇنىڭ كۈلۈمسىرىشىنى كۆرگەن بولسا قورقۇپ كەتكەن بولاتتى.
شاكىلات زەھەرسىز بولۇپ چىقتى.
ناشتا ۋاقتى توشقاندا ۋىلفور تاماقخانىغا چىقمىدى. مەھرەم يەنە ئۇنىڭ ئىشخانىسىغا كىردى.
— ۋىلفور خانىم سائەت 11 بولغانلىقىنى، سوت يىغىنى سائەت 12 دە ئېچىلىدىغانلىقىنى سەمىگزگە سېلىپ قويۇش ئۈچۈن مېنى كىرگۈزدى...
— يىغىنىڭ قاچان ئېچىلىشى بىلەن ئۇنىڭ چاتىقى نېمىكەن؟ — دېدى ۋىلفور.
— ئۇ، سىز بىلەن بىللە بارامدىم دەپ سوراۋاتىدۇ.
— نەگە؟

— سوتقا.
— نېمە قىلغىلى بارىدىكەن؟
— خانىمگز بۇ قېتىمقى سوت يىغىنىغا بېرىشقا بەك قىزىقسىدىغانلىقىنى ئېيتتى.
— ھە، قىزىقامدىكەن تېخى! — دېدى ۋىلفور دەرغەزەپ بولۇپ.
مەھرەم ھەيران بولۇپ بىر قەدەم كەينىگە داجىدى.
— سىز يالغۇز بېرىشنى خالىمگز، مەن ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويايى، — دېدى مەھرەم.
ۋىلفور ئۇنچىقماستىن، تاتىرىپ كەتكەن يۈزىنى ئەسەبىيلىك بىلەن تاتىلاشقا باشلىدى.
— ۋىلفور خانىمغا ئېيتىپ قويۇڭ، — دېدى ۋىلفور، — ئۇنىڭغا گېپىم بار، مېنى ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىدا ساقلاپ تۇرسۇن.
— خوپ، تەقسىر.
— ئاندىن، كىرىپ، ساقلىمىنى قىرىپ قويۇڭ.
— ھازىرلا قايتىپ كىرىمەن.
مەھرەم چىقىپ كەتتى ۋە هايال بولماي قايتىپ كىرىپ، ۋىلفورنىڭ ساقلىنى قىردى ۋە باشتىن - ئاياغ قارا كىيىم كىيىپ گۈزدى. شۇندىن كېيىن ئۇ:
— ۋىلفور خانىم سىزنى ساقلاپ ئولتۇرىدىغانلىقىنى ئېيتقان — دېدى.
— ھازىر چىقىمەن.
ۋىلفور سومكىسىنى قولتۇقىغا قىسىپ، شىلەپىسىنى قولىدا تۇتۇپ، خوتۇنىنىڭ ھۇجرىسىغا ماڭدى. ئىشىك ئالدىغا كەلگەن-دە توختاپ، ماڭلىيىدىكى تەرنى سۈرتتى ۋە ئاندىن ئىشىكنى ئاچتى.
ۋىلفور خانىم كەڭرى سافادا ئولتۇرۇپ، ژۇرنال ۋە رەسىم-

لىك كىتابچىلارنى تاقەتسىزلىك بىلەن ۋاراقلىماقتا ئىدى. ئىدۇئار كىتابچىلارنى ئانسى كۆرۈپ بولماي تۇرۇپلا ئۇنىڭ قولىدىن تارتىۋېلىپ يىرتماقتا ئىدى. ۋىلفور خانىم سىرتقا چىقىشقا تەييارلىنىپ بولغانىدى. ئۇنىڭ قوللىرىغا پەلەي كىيىلگەن بوۋۇپ، شىلەپىسى كىرىپسلوغا ئېلىپ قويۇلغانىدى.

— ھە كىرىپسزغۇ، — دېدى ئۇ تەبئىي ۋە خاتىرجەم ئاۋازدا، — ۋاي خۇدا، نېمە ئانچە تاتىرىپ كەتتىڭىز! يەنە كېچىچە ئۇخلىماي ئىشلىگەن ئوخشىمامسىز؟ نېمە ئۈچۈن بىز بىلەن بىللە ناشتا قىلىشقا چىقمىدىڭىز؟ ھە، قانداق، مېنى ئېلىپ بارامسىز ياكى مەن ئىدۇئارنى ئېلىپ، ئايرىم بارامدىم؟

كۆرگىنىمىزدەك، ۋىلفور خانىم بىر مۇنچە سوئاللارنى قويدى، لېكىن ۋىلفور ئۇنىڭ ئورنىدا خۇددى ھەيكەلدەك گەپ قىلماي ۋە قىمىر قىلماي تۇراتتى.

— ئىدۇئار، — دېدى ئۇ ئاخىرى بالىسىغا قاراپ، — سارايغا چىقىپ ئويناپ تۇر، ئاپاڭ بىلەن سۆزلىشىدىغان ئىشىم بار.

ۋىلفور خانىم چۆچۈپ كەتتى. ئىرىنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسى ۋە قوپال ئاۋازى ئۇنى قورقۇتۇۋەتتى. ئىدۇئار بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئاپىسىغا قاردى ۋە ئۇنىڭ بۇنداق بۇيرۇقنى ماقۇللايدىغان ئىپادىسىنى يوق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ قەلەيدىن ياسالغان ئويۇنچۇق ئەسكەرلىرىنىڭ باشلىرىنى كەسكىلى تۇردى.

— ئىدۇئار، — ۋىلفور شۇنداق قاتتىق ۋارقىرىدىكى، ئوغلى سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى، — ئاڭلىدىڭمۇ؟ چىق بۇ يەردىن!

بۇنداق مۇئامىلىگە كۆنمىگەن بالا تاتىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ تاتىرىپ كەتكەنلىكى ئاچچىقى كەلگەنلىكتىنمۇ ياكى قورقىنىلىقتىنمۇ، بۇنىڭغا بىر نېمە دېيىش قىيىن ئىدى. ئاتىسى ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە بىلىكىدىن تۇتۇپ، پىشانىسىگە سۆيۈپ قويدى.

— چىقىپ تۇرغىن، بالام، چىقىپ تۇرغىن! — دېدى ئۇ. ئىدۇئار چىقىپ كەتتى. ۋىلفور ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بېرىپ، ئىشىكنى تاقىۋالدى.

— خۇدايىم، — دېدى ۋىلفور خانىم، ئېرىنىڭ نېمە قىلماقچى بولۇۋاتقانلىقىنى بىلىشكە تىرىشىپ. ئۇنىڭ لەۋلىرى كۈلۈمسىرەشكە تەمشىلدىيۇ، ۋىلفورنىڭ مېھرىسىز كۆزلىرى ئالدىدا كۈلۈمسىرەلمىدى، — ۋاي خۇدايىم، نېمە بولدى؟

— خانىم، سىز ئىشلىتىپ كېلىۋاتقان زەھەرنى قەيەردە ساقلايسىز؟— خانلىق مۇپەتتىش ئېنىق قىلىپ، گەپنىڭ توپ توغرىسىنى ئېيتتى.

ۋىلفور خانىم خۇددى قارچىغىنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ قالغان تورغايدەك تىترەپ كەتتى. ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ، كۆكىرىپ كەتتى. كۆكرەكتىدىن يا ئاھ ئۇرغانغا، يا ئۇلۇغ - كىچىك تىنغانغا ئوخشىمايدىغان بىر خىل بوغۇق سادائېتىلىپچىقتى.

— مەن... مەن... گېپىڭىزنى چۈشىنەلمىدىم، — دېدى ئۇ، ئاۋازىنى ئاران چىقىرىپ.

ئۇ، ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلدى، لېكىن ماغدۇرى يەتمەستىن، قايتا ساغاغا ئولتۇرۇپ قالدى.

— مەن سىزدىن سوراۋاتىمەن، — دېدى يەنە ۋىلفور خاتىرجەملىك بىلەن، — سىز مېنىڭ قېيىن ئاتام ماركىز سېن - مېراننى، قېيىن ئانامنى، بارروئانى ۋە قىزىم ۋالېنتىنانى ئۆلتۈرۈشكە ئىشلەتكەن زەھەرنى نەگە تىقىپ قويدىڭىز؟

— نېمە دەۋاتىسىز، تەقسىر؟ — دەپ خىتاب قىلدى ۋىلفور خانىم، نېمە قىلىشنى بىلمەي، قوللىرىنى قوشتۇرۇپ.

— ماڭا سوئال قويماستىن، جاۋاب بېرىڭ.

— ئېرىمگە جاۋاب بېرەمدىم ياكى سوتچىغىمۇ؟ — سورىدى ۋىلفور خانىم دۈدۈقلاپ.

— سوتچىغا، خانىم!

شۇ تاپتا ئۆلگۈدەك تاتىرىپ، تىترەپ تۇرغان، كۆزلىرى ئالاق - جالاق بولۇپ كەتكەن بۇ ئايالغا قارىغان ئادەمنىڭ قورققۇسى كېلەتتى.

— ئاھ تەقسىر... — دەپ پىچىرلىدى ئۇ ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ھېچنېمە دېيەلمىدى.

— ماڭا جاۋاب بەرمەيۋاتمسىز، خانىم! — دەپ ھەيۋە بىلەن خىتاب قىلدى پاش قىلغۇچى. ئاندىن، ئۇ غەزىپىدىنمۇ دەھشەتلىكرەك بولغان كۈلۈمسىرەش بىلەن قوشۇپ قويدى: — توغرا، يەنە بىر تەرەپتىن ئېيتقاندا، سىز تېنىۋالمىدىڭىز!

ۋىلفور خانىم ئورنىدىن قوزغىلىپ قويدى.

— گۇناھىڭىزدىن تېنىۋېلىشىڭىزمۇ مۇمكىن ئەمەس، — دېدى يەنە ۋىلفور، ئۇنىڭغا قولىنى شىلتىپ، — سىز مىسلىسىز رەزىللىك بىلەن شۇ جىنايەتلەرنى قىلدىڭىز. سىزنىڭ ھېيلە - نەيرەڭلىرىڭىز پەقەت ئىشقىۋاز ئادەملەرنىلا ئالدىيالايدۇ. ماركىز خانىم سېن - مېران ئۆلگەندىن كېيىن مەن ئۆيۈمدە زەھەرلەش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان ئادەمنىڭ بار ئىكەنلىكىنى بىلگەنىدىم. مېنى بۇ ھەقتە ئاۋرىنىيى ئاگاھلاندۇرغانىدى. بارروۋا ئۆلگەندىن كېيىن مەن بىر پەرىشتىدىن گۇمانلىنىپ يۈرۈپتىمەن. خۇدا بۇ گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلغاي. ھەتتا نەق جىنايەت سادىر بولمىغان شارائىتتىمۇ مېنىڭ كۆڭلۈم ھامان گۇماندىن خالى ئەمەس ئىدى؛ لېكىن ۋالېنتىنانىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىن ماڭا ھەممە ئىش بەش قولدەك ئايان بولدى. مەنلا ئەمەس، باشقىلارمۇ بۇ ئىشنىڭ تېگى - تەكتىگە يەتتى. شۇنداق قىلىپ، سىزنىڭ ھازىر ئىككى ئادەمگە ئايان بولغان ۋە بىرمۇنچە كىشىنىڭ گۇمانىنى قوزغىغان جىنايىتىڭىز ئەمدى خەلقى - ئالەمگە ئاشكارىلىنىدۇ. خانىم، بايا ئېيتقىنىمدەك، مەن ئەمدى سىزنىڭ ئېرىڭىز ئەمەس، بەلكى سوتچى!

ۋىلفور خانىم يۈزىنى ئالقانلىرى بىلەن ئېتىۋالدى.

— سىزدىن ئۆتۈنۈپ قالاي، تاشقى كۆرۈنۈشتىكى ئالاھەتلەرگە ئىشىنىپ كەتمەڭ، — دېدى ئۇ ئاۋازىنى ئاران چىقىرىپ.

— سىز شۇنچىلىك قورقۇنچاقمۇ؟ — ۋىلفور يىركىنىش بىلەن خىتاب قىلدى، — توغرا، مەن زەھەرلىگۈچىلەرنىڭ قورقۇنچاق بولىدىغانلىقىنى كۆپ كۆرگەن. ۋەھالەنكى، سىزنىڭ قولىڭىز بىلەن زەھەرلەنگەن ئىككى مويسىپت ۋە بىر گۇناھسىز قىزنىڭ ئۆلۈشىنى كۆرگەنىدە قورقمىغانىدىڭىزغۇ؟

— تەقسىر!

— سىز شۇنچىلىك قورقۇنچاقمۇ؟ — ۋىلفور بارغانسېرى غەزىپى ئۆرلەپ سۆزلەشنى داۋاملاشتۇردى، — سىز تۆت ئادەمنىڭ ئاداققى دەقىقىلىرىنى سانغانىدىڭىزغۇ، ۋەھشىيانە مۇددىئايىڭىزنى ئىشقا ئاشۇردىڭىزغۇ، سىز قىلچە ئىككىلەنمەستىن، شۇنچە ئۇستاتلىق بىلەن زەھەرلىسىڭ دورىڭىزنى تەييارلىغانىدىڭىزغۇ! ئىشلىرىڭىزنى شۇنچە قامالاشتۇرۇپ ئورۇنلاشتۇردىڭىز، بىراق، جىنايەتلىرىڭىز پاش بولسا قانداق قىلىشنى ئويلىمىدىڭىزمۇ؟ ياق، ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ. سىز قانۇننىڭ جازاسىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئۆزىڭىزگە ئەڭ شېرىن، ئەڭ تېز تەسىر قىلىدىغان ۋە ئەڭ كۈچلۈك زەھەرنى ساقلاپ ئېلىپ قويغانسىز... شۇنداق قىلغانسىز، ھە؟

ۋىلفور خانىم ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ، تىزلەندى.

— قارىغاندا، گۇناھىڭىزنى ئىقرار قىلمۇاتمسىز، — دېدى ۋىلفور، — بىراق، سوتچىنىڭ ئالدىدا ئىقرار قىلىش، تېنىۋېلىشقا بولمايدىغان ئەڭ ئاخىرقى پەيتكە كەلگەندە ئىقرار قىلىش بىلەن جازانى ھەرگىزمۇ يېنىكلىتىشكە بولمايدۇ.

— جازا؟ — دەپ ۋايسىدى ۋىلفور خانىم، — بۇ سۆزنى ئىككى قېتىم تىلغا ئالدىڭىزغۇ!

— ئەلۋەتتە. تۆت قېتىم گۇناھ قىلىپ، يەنە جازادىن قۇتۇلمەن دەپ ئويلىغانمىدىڭىز؟ سىز جازا ھۆكۈم قىلغۇچىنىڭ خوتۇنى بولغىنىڭىز ئۈچۈن جازادىن قۇتۇلۇپ قالمەن دەپ ئويلىغانمىدىڭىز؟ ياق، خانىم! زەھەرلىگۈچى كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، مويتۇڭزىغا چىقىشى كېرەك. لېكىن، يەنە بىر قېتىم ئېيتىپ قويايكى، ئەگەر زەھەرلىگۈچى ئۆزى ئۈچۈن ئەڭ كۈچلۈك زەھەردىن بىرئاز ئېلىپ قويغان بولسىلا مويتۇڭزىغا چىقماسلىقى مۇمكىن.

ۋىلفور خانىم ئەس - ھوشىنى يوقاتقان ھالدا ۋارقىراپ تاشلىدى. ئۇنىڭ چىرايى قورقۇشتىن پۈرۈشۈپ، سەتلىشىپ كەتتى.

— قورقماڭ، مەن سىزنىڭ مويتۇڭزىغا چىقىشىڭىزنى تەلەپ قىلمايمەن، — دېدى خانلىق مۇپەتتىش، — مەن سىزنىڭ شەرمەندە بولۇشىڭىزنى خالىمايمەن، چۈنكى ئۇنداق بولغاندا مەنمۇ شەرمەندە بولىمەن. ئەكسىچە، مېنىڭ سۆزلىرىمنى چۈشەنگەنسىز، سىز مويتۇڭزىغا چىقماي تۇرۇپ ئۆلۈشىڭىز كېرەك.

— ياق، چۈشەنمىدىم، نېمە دەۋاتىسىز؟ — ۋىلفور خانىم ئاۋازىنى ئاران - ئاران چىقىرىپ دۇدۇقلىدى.

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، خانلىق مۇپەتتىشىڭ ئايالى پەسكەشلىك قىلىپ، ئۆز نامىغا داغ چۈشۈرۈشىنى خالىمايدۇ، ئېرى بىلەن ئوغلىنى شەرمەندە قىلمايدۇ.

— ھەئە، شۇنداق!

— شۇنداق قىلىسىڭىز ياخشى ئىش قىلغان بولىسىز، خانىم. مەن سىزدىن مىننەتدار.

— مىننەتدار؟ نېمە ئۈچۈن؟

— ھازىر ئېيتقان سۆزىڭىز ئۈچۈن.

— مەن نېمە دېدىم؟ بىلمەيمەن، يادىمدا يوق، ۋاي خۇدايىم!

ئۇ، چىرايى دەھشەتلىك تۇرده ئۆزگىرىپ كەتكەن، چاچلىرى چۈۋۈلغان، ئاغزىدىن كۆپۈك چىققان ھالدا ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى.

— مەن بۇ يەرگە كىرىشىم بىلەنلا سىز ئىشلەتتىپ ئادەتلەنگەن زەھەرنى نەگە قويدىڭىز دەپ سورىغانىدىم. بۇ سوئالىمغا جاۋاب بەردىڭىز.

ۋىلفور خانىم ئۆزىنىڭ قولىنى ئەسەبىيلىك بىلەن قىستى.

— ياق، ياق، سىز ئۇنداق بولۇشىنى خالىمايسىز! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى ئۇ.

— مېنىڭ خالىمايدىغىنىم بىرلا ئىش، خانىم. سىزنىڭ مويتۇڭزىدا ئۆلۈشىڭىزنى خالىمايمەن، ئۇقتىڭىزمۇ؟ — دېدى ۋىلفور.

— رەھىم قىلىڭ!

— مەن سىزنىڭ ھەققانىي رەۋىشتە جازالىنىشىڭىزنى خالايمەن. مېنىڭ بۇ دۇنيادىكى ۋەزىپەم جازالاش، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ ۋە ئۇنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى، — سىزنىڭ ئورنىڭىزدا باشقا بىر ئايال بولغان بولسا، ھەتتا خانىش بولغان بولسىمۇ، ئۇنى جاللاتنىڭ قولىغا تاپشۇرغان بولاتتىم، لېكىن سىزگە بىرئاز كەڭچىلىك قىلىمەن. سىزگە يەنە بىر قېتىم ئېيتاي: خانىم، ئەڭ شېرىن، ئەڭ تېز تەسىر قىلىدىغان، ئەڭ كۈچلۈك زەھەردىن ئۆزىڭىز ئۈچۈن بىرئاز ئېلىپ قويغانسىز؟

— رەھىم قىلىڭ، بىر قوشۇق قېنىمنى تىلەيمەن!

— ئۇ راستىنلا قورقۇنچاق ئىكەن - دە! — دەپ قويدى ۋىلفور.

— مەن سىزنىڭ خوتۇنىڭىزغۇ.
— سىز زەھەرلىگۈچى قاتىل!
— خۇدا ھەققى ئۆتۈنۈپ قالاي!
— ياق.
— مۇھەببەتسىزنىڭ يۈز ـ خاتىرىسىنى قىلىڭ!
— ياق، ياق!
— بالىسىزنى ئويلاڭ! بالىسىز ئۇچۇن بولسىمۇ رەھىم قىلىڭ!
— ياق، ياق، ياق. ئەگەر سىزنىڭ ھايات‌تىكىزنى ساقلاپ قالسام، كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىمۇ ئۆلتۈرۈپ قويىسىز.
— مەن؟ مەن ئۆزۈمنىڭ ئوغلۇمنى ئۆلتۈرەمدىم؟ — ئەقىل ـ ھوشىنى يوقاتقان ئانا ۋىلفورنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ، ۋارقىراپ كەتتى، — ئۆزۈمنىڭ ئىدۇئارنىمنى ئۆلتۈرەمدىم! ھا ـ ھا ـ ھا!
جىن ـ شەيتانلارغا خاس ياۋايىلارچە قاقاقلاپ كۈلگەن ئاۋاز ئۈيى ئىچىنى بىر ئالدى ۋە ئاندىن خورقىرىغان ئىگراش بىلەن ئۆزۈلۈپ قالدى. ۋىلفور خانىم يەرگە تاشلىنىپ، تىزلەندى.
— ئۇنتۇپ قالماڭ، خانىم، — دېدى ۋىلفور، — مەن قايتىپ كەلگۈچە ئۆلمىسىڭىز سىزنى ئۆزۈم پاش قىلىپ، ئۆزۈم قولغا ئالىمەن.
ۋىلفور خانىم پۈتۈنلەي تۇگەشكەن ھالدا ئېگىز ـ پەس تىنىپ ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىدى. گويياكى ئۇنىڭ بارلىق ھاياتى مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرىگە مەركەزلىشىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى.
— چۈشەندىڭىزمۇ؟ — دېدى ۋىلفور، — مەن ھازىر سوتقا بارىمەن، بىر قاتىلغا ئۆلۈم جازاسى بېرىشنى تەلەپ

قىلىمەن... ئەگەر مەن قايتىپ كەلگەندە سىزنىڭ ئۆلمىگەنلىگىڭىزنى كۆرسەم، سىز بۈگۈنكى كېچىنى كونسېرژېرى تۇرمىسىدە ئۆتكۈزىسىز.
ۋىلفور خانىم ماداريدىن كېتىپ، گىلەمگە ئولتۇرۇپ قالدى. شۇ ئەسنادا خانلىق مۇپەتتىشنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ قالدى بولغاي، ئۇنىڭ كۆزلىرى سەل مۆلايسىلاشتى، ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ بوش ئاۋازدا دېدى:
— ئەلۋىدا، خانىم!
بۇ سۆز ۋىلفور خانىمغا خۇددى جاللاتنىڭ قولىدىكى پىچاقتەك تەگدى. ئۇ ھوشىدىن كەتتى.
خانلىق مۇپەتتىش ئۆيىدىن چىقىپ، ئىشىكنى ھەم يېپتى ۋە ئىشىك قولۇپىنىڭ ئاچقۇچىنى ئىككى تۈلغىدى.

يىگىرمە ئالتىنچى باب

سوت يىغىنى

سوتچىلار ئىچىدە ۋە كىشىلەر ئاغزىدا «بىنبەبتتو دېلوسى» دەپ ئاتالغان دېلو پارىژدا زور غۇلغۇلا قوزغىدى. ئاتالمىش كاۋالكانتى ھەمىشە پارى تەھۋەخانىسىدا، گېنت كوچىسىدا ۋە بۇلون ئورمانلىقىدا تاماشا قىلىپ ھەم ئاقسۆڭەكلەرچە سۆلەتۋازلىق قىلىپ، نۇرغۇن كىشىلەر بىلەن تونۇشۇپ كەتكەنىدى.
گېزىتلەردە ئۇنىڭ پارىژدىكى ۋە جازا مەيدانىدىكى ھاياتى ھەققىدە بىزمۇنچە تەپسىلىي خەۋەر بېرىلدى. شۇنىڭ

بىلەن، كىشىلەردە، بولۇپمۇ گىنەز ئاندرېئا كاۋالكانتى بىلەن شەخسەن تونۇشلۇقى بولغان كىشىلەردە زور قىزىقىش پەيدا بولدى. ھەممە ئادەم بېنىدېنتو ئەپەندىنىڭ، ئۆز شەرىكىنى ئۆلتۈرگەن قاتىلنىڭ جاۋابكارلار ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغانلىقىنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن ھېچنېمىسىنى ئايمايتتى.

بىرمۇنچە كىشىلەر بېنىدېنتونى ھەققانىي جازاغا تارتىلغۇچى دەپ قارىماستىن، ئەكسىچە، سوتچىلارنىڭ خاتالىقى بىلەن تۇتۇلغان دەپ ئويلايتتى. ئۇنىڭ ئاتىسى كاۋالكانتى ئەپەندى پارىژدا تونۇشلۇق بولغاچقا، كىشىلەر ئۇ ھايال بولماستىن، ئوغلىنى قۇتۇلدۇرۇشقا كېلىدۇ دەپ ئىشىنەتتى. قېرى كاۋالكانتىنىڭ گراف مونتې - كرىستونىڭ ئالدىغا ئادەتتىكى ئەسكەرلەر كىيىدىغان كونا كالتە چاپان بىلەن كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ باقمىغان نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭ سۆلەتلىك تەقى - تۇرقى مەردانە چىرايى ۋە پىشقەدەم ئاقسۆڭەكلەرگە خاس مۇئامىلىسىنى كۆرۈپ قايىل بولۇشقانىدى. دەرۋەقە، ئۇ ئارتۇق سۆزلىمىگەن ۋە ھېسابات ئىشلىرىدىن ئېغىز ئاچمىغان شارائىتتا راستىنلا ھەقمۇ مۆتىۋەردەك كۆرۈنەتتى.

جاۋابكارنىڭ ئۆزىگە كەلسەك، نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنى كۆڭۈلچەك، چىرايلىق، مەرد يىگىت دەپ بىلگەچكە، بۇ ئىشتا قانداقتۇر بىر دۇشمەننىڭ سۇيىقەستى بار دېگەن قاراشقا مايىل بولاتتى. دېمىسىمۇ، بايلىق بىلەن ھەم ياخشىلىق، ھەم يامانلىق قىلىشقا بولىدىغان، پۇلدارلار مەسلىسز قۇدرەتكە ئىگە بولىدىغان بۇ دۇنيادا سويىقەستلىك ئىشلار پات - پات كۆرۈلۈپ تۇرىدۇ.

قىسقىسى، كىشىلەر سوت يىغىنىغا كىرىشكە ئالدىرايتتى. بەزىلەر تاماشا كۆرۈشكە، يەنە بەزىلەر جاۋابكار ئۇستىدە بولىدىغان گەپلەرگە قىزىقاتتى. ئەتىگەن سائەت يەتتە بولماي

تۇرۇپلا ئىشىك ئالدىدا ئادەم توپلىنىشقا باشلىدى ۋە يىغىن باشلىنىشتىن بىر سائەت ئىلگىرى سوت زالىغا جامائەت جەم بولدى.

كىشىلەرنىڭ دىققەت - ئېتىبارىنى قوزغىغان سوت يىغىنلىرى بولىدىغان كۈنلەردە سوتچىلار كىرىشتىن ئىلگىرى ۋە ھەتتا ئۇلار كىرىپ بولغاندىن كېيىنمۇ سوت زالى بەئەينى بىر مېھمانخانىغا ئوخشاپ قالىدۇ. بۇ يەردە تونۇشلار جەم بولىدۇ ۋە ئورۇنلىرىنى تارتقۇزۇپ قويۇشتىن قورقمىسا، بىر - بىرىنىڭ ئالدىغا بېرىشىدۇ ياكى ئۇلارنىڭ ئارىلىقلىرى يىراق بولۇپ، ئوتتۇرىدىكى تاماشىبىنلار، ئادۋوكاتلار ۋە ژاندارمىلارنىڭ ئارىسىدىن ئۆتۈشكە بولمىسا، ئۆزئارا ئىما - ئىشارەت قىلىشىدۇ.

يامغۇرلۇق ۋە تولىمۇ قىسقا ياز پەسلىدىن كېيىن كىلىدىغان گۈزەل كۈز كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى. سەھەردە قۇياشنى توسۇپ تۇرغان بۇلۇتلار تارقىلىپ، ئىللىق كۈن نۇرى سېنتەبىرنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋە ئەڭ ئوچۇق كۈنلىرىدىن بىرىنى يورۇتتى.

بوشان قەرەللىك مەتبۇئاتنىڭ خاقانى بولغانلىقتىن، نەگە بارمىسۇن، ئۇنىڭ ئولتۇرىدىغان تەختى تەييار ئىدى. ئۇ ھەدەپ، ئۆپچۆرىسىگە نەزەر سېلىپ، كىشىلەرنى كۆزىتەتتى. ئۇنىڭ كۆزى شاتو - رېنو بىلەن دېبرېگە چۈشتى. ئۇلار ئىككىسى ئۆزلىرىنىڭ ئالدىنى توسۇپ تۇرغان بىر ساقچىنى ئالداپ، شىلاپ يۈرۈپ، ئۇنى ئارقىغا ئۆتۈپ تۇرۇشقا ماقۇل كەلتۈرۈشتى. بۇ تەرتىپ قوغدىغۇچى ساقچى ۋەزىرىنىڭ كاتىپى بىلەن مىليونېرنى تونۇدى، شۇڭا ياخشىچاق بولۇش ئۈچۈن ئۇلارغا ئالاھىدە غەمخورلۇق قىلىپ، بوشان بىلەن سۆزلىشىپ كېلىشىگە رۇخسەت بەردى ۋە ھەتتا ئۇلارنىڭ ئورۇنلىرىنى ساقلاپ تورۇشقا ۋەدە قىلدى.

— ھە، سىلەرمۇ ئاغىنىمىزنى كۆرگىلى كەپسىلەر — دەپ دېدى بوشان.

— ئەلۋەتتە! — دېدى دېبرې، — ئۇ بىر ھۆرمەتلىك كىنەز تۇرسا! كۆردىڭلارمۇ، بۇ ئىتالىيىلىك كىنەزلەرنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى!

— يەنە كېلىپ، ئۇنىڭ نەسەبنامىسىنى دانىتې ئۆز قولى بىلەن يازغانمىش، ئۇنىڭ ئۇرۇقى «ئىلاھىي كومېدىيە»گە باغلىنارمىش!

— ساختا ئاقسۆڭەك، — دەپ قويدى شاتو — رېنو مەنستىمىگەن ھالدا.

— سىز ئۇنى ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنىدۇ دەپ ئويلامسىز؟ — سورىدى دېبرې بوشاندىن.

— مېنىڭچە، بۇنى سىزدىن سورىساق بولىدۇ، — دېدى مەتبۇئاتچى، — سوتچىلارنىڭ نېمە قىلماقچى بولۇۋاتقىنىنى باشقىلارغا قارىغاندا سىز ياخشىراق بىلسىز. تۇنۇگۈن ۋەزىرنىڭ ئىشخانىسىدا سوت رەئىسىنى كۆرگەنسىز؟

— كۆردۈم.

— ئۇ نېمە دېدى؟

— دېسەم ھەيران قالىسىز.

— ئۇنداق بولسا تېزرەك سۆزلەڭ. مەن ھەيران بولۇپ باقمىغىلى خېلى ئۇزۇن بولدى.

— ئۇنىڭ ئېيتقىنىچە، بېنېدېتتو بەزىلەرنىڭ داۋراڭ قىلىپ يۈرگىنىدەك ئاجايىپ قابىل ۋە ھىيلە ئىشلىتىشتە كامال لەتكە يەتكەن بولماستىن، ئەكسىچە، ئادەتتىكى بىر لۇكچەك ئىكەن، ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ مېڭە تۈزۈلۈشىنى تەتقىق قىلىشقىمۇ ئەرزىمەيدىكەن.

— شۇنداقتىمۇ، ئۇ كىنەزنىڭ رولىنى بەك قامىلاشتۇرۇپ ئويناپتۇ، — دېدى بوشان.

— سىزنىڭ قارىشىڭىز بويىچە شۇنداق بولۇشى مۇمكىن، بوشان. چۈنكى سىز بىچارە كىنەزلەرنى ئۆچ كۆرىسىز ۋە ئۇلارنىڭ ئۇقۇشلىرىنى تاپسىڭىز خۇشال بولىسىز. مەن خۇددى ئەسەب بەلگىلىرىنىڭ تەتقىقاتچىسىدەك ھەقىقىي ئاقسۆڭەكنى بىر كۆرۈشتىلا تونۇۋالالايمەن.

— بۇ گەپچە سىز ئۇنىڭ كىنەزلىك ئۇنۋانىغا ئىشەنمىگەنىمكەنسىز — دە؟

— كىنەزلىك ئۇنۋانىغا دەمسىز؟ ئىشەنگەن... ئەممما، ئۇنىڭ كىنەزلىك سالاھىيىتىگە ھەرگىز ئىشەنمىگەن.

— بۇمۇ قاملاشقان گەپ بولدى، — دېدى دېبرې، — لېكىن، سىزدىن باشقا ھەممە ئادەم ئۇنى ھەقىقىي كىنەز دەپ ئويلىغان... مەن ئۇنى ۋەزىرلەرنىڭ سارايلىرىدىمۇ ئۇچراتقان.

— سىزنىڭ ۋەزىرلىرىڭىز كىنەزلەرنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى نەدىن بىلسۇن! — دېدى شاتو — رېنو.

— دەل جايىدا ئېيتىلغان گەپ بولدى، — دەپ كۈلۈپ كەتتى بوشان، — بۇ سۆزىڭىزنى گېزىت ماقالىسىگە خاتىرىلەۋالسام بولامدۇ؟

— مەرھەمەت، قەدىرلىك بوشان، — دېدى شاتو — رېنو، — مېنىڭ سۆزۈمنى شۇنچىلىك يۈڭىرى باھالىغان بولسىڭىز خاتىرىلەۋېرىڭ.

— مەنمۇ سوت رەئىسى بىلەن سۆزلىشىپتىمەن، — دېدى دېبرې بوشانغا، — سىزمۇ خانلىق مۇپەتتىش بىلەن سۆزلەشكەنسىز؟

— سۆزلىشەلمىدىم. ۋىلفورنىڭ ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ يۈرۈۋاتقىنىغا بىر ھەپتە بولۇپ قالدى. ئۇنداق بولۇشى چۈشىنىشلىكلىكتۇر. ئۇنىڭ ئائىلىسىدە بىر قاتار غەلىتە بەختسىزلىكلەر يۈز بەردى، قىزىمۇ شۇنداقلا غەلىتە ئۆلۈم بىلەن تۇگەپ كەتتى.

— غەلىتە ئۆلۈم؟ بۇ نېمىدېگىنىڭىز، بوشان؟

— سىز بۇ ئىشلار سوتچىلارغا تەئەللۇق دېگەننى باھانە قىلىپ، ئۆزىڭىزنى ئۇقماسقا سېلىۋالىدىڭىز، — دېدى بوشان، يەككە كۆزلۈك ئەينەكنى كۆزىگە قىستۇرۇپ ۋە ئۇنى چۈشۈرۈۋەتمەسلىككە تىرىشىپ.

— قەدىرلىك بوشان، — دېدى شاتو - رېنو، — يەككە كۆزلۈك ئەينەكنى دېمىرىدەك ئەپچىل تاقىيالمايدىكەنسىز. دېمىرى، بۇنى قانداق تاقاشنى بوشانغا كۆرسىتىپ قويۇڭا.

— كۆردۈڭلارمۇ، مەن خاتالاشماپتىمەن، — دېدى بوشان.

— نېمە؟

— شۇنىڭ ئۆزى.

— كىمنى دەيسىز؟

— ئۇنى كېتىپ قالدى دەپ ئاڭلىغانىدىم.

— ئېڭىنى خانىقىزنى دەمسىز؟ — دەپ سورىدى شاتو-رېنو، — ئۇ قايتىپ كەپتىمۇ؟

— ياق، ئۇ ئەمەس، ئانىسى.

— دانگلار خانىم؟

— مۇمكىن ئەمەس، — دېدى شاتو - رېنو، — قىزى قېچىپ كېتىپ ئون كۈن بولغاندا، ئېرى خانىۋەيران بولۇپ ئۇچ كۈندىن كېيىن ئۇنىڭ بۇ يەردە ئولتۇرۇشى مۇمكىنمۇ؟

دېمىرىنىڭ يۈزى سەل قىزاردى ۋە ئۇ بوشان كۆز تىككەن تەرەپكە قارىدى.

— ياق، ئۇ ئەمەس، — دېدى ئۇ، — يۈزىگە قېلىن تور تارتىۋالغان بۇ ئايال قانداقتۇر بىر باي چەتئەللىك ئايال دەك قىلىدۇ، كىنەز كاۋالكانتىنىڭ ئانىسى بولۇشى مۇمكىن. ھە، بوشان، سىز بايا بىر گەپ قىلماقچى بولغانىدىڭىزغۇ.

— مەن؟

— ھەئە. ۋالېنتىنانىڭ غەلىتە ئۆلۈمنى تىلغا ئالغانىدىڭىز.

— ھە، راست. بىراق، ۋىلفور خانىم كۆرۈنمەيدىغۇ؟

— بىچارە ئايال! — دېدى دېمىرى، — ئۇ، شىپاخانىلار ئۇچۇن دورا ياساپ بېرىۋاتقاندۇر ياكى ئۆزى ۋە دوستلىرى ئۇچۇن ئەڭلىك ياساۋاتقاندۇر. ئاڭلىشىمچە، ئۇ مۇشۇنداق ئىشلار ئۇچۇن ھەر يىلى 3000 ئېكىيۇ چامىسىدا پۇل سەرپ قىلىدىكەن. راست، ئۇ نېمە ئۇچۇن كەلمىگەندۇر؟ ئۇنى كۆرسەم خۇش بولۇپ قالاتتىم، مەن ئۇنى بەك ياقتۇرىمەن.

— مەن ئۇنى زادىلا ياقتۇرمايمەن، — دېدى شاتو - رېنو.

— نېمىشقا؟

— بىلمەيمەن. بىز نېمە ئۇچۇن ياخشى كۆرىمىز؟ نېمە ئۇچۇن يامان كۆرىمىز؟ ئۇ ماڭا يېقىملىق كۆرۈنمەيدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن ياقتۇرمايمەن.

— سىزدە شۇنداق بىر تەبىئىي تۇيغۇ بار ئىكەن - دە.

— ئېھتىمال... ھە، قېنى، سىزنىڭ سۆزىڭىزگە كېلەيلى. بوشان.

— جانابلار، — دېدى بوشان سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، — سىلەر ۋىلفورنىڭ ئائىلىسىدە نېمە ئۇچۇن كەينى - كەينىدىن شۇنچە كۆپ ئادەم ئۆلۈپ كەتتى دېگەن مەسىلە ئۇستىدە ئويلىنىپ باقمىدىڭلارمۇ؟

— كۆپ دەمسىز؟ بۇمۇ جايىدا ئېيتىلغان سۆز بولدى، — دېدى شاتو - رېنو.

— بۇنداق ئىبارىلەر سېن - سىمونىنىڭ ئەسىرىدە ئۇچرايدۇ.

— ئۇنىڭ ئەمەلىيتى ۋىلفورنىڭ ئۆيىدە كۆرۈلدى. ۋىلفور توغرۇلۇق سۆزلىشەيلى.

— مەن بۇ ئائىلىگە راستىنلا ھەيران بولۇۋاتىمەن، —

دېدى دېبرې، — ئۇلار ئۇچ ئايدىن بېرى ھازىرغىچە ئالماي ۋاتىدۇ. ئالدىنقى كۈنى ئۇمۇ ماڭا ۋالېنتىنانىڭ ئۆلۈمى ھەققىدە توختىلىپ، ھەيران بولغانلىقىنى ئېيتقانىدى.

— «ئۇمۇ» دېگىنىڭىز كىم؟ — سوردى شاتو ـ رېنو.

— كىم بولماقچىدى؟ ۋەزىرنىڭ ئايالى.

— ئەپۇ قىلىڭ، — دېدى شاتو ـ رېنو، — مەن ۋەزىرنىڭ ئۆيىگە بېرىپ باقمىغان. ئۇنداق ئىشلار بىلەن كىنەزلەر شۇغۇللانسۇن.

— بارون، سىز بۇرۇن ئۇچقۇن چاچراتقان بولسىڭىز، ئەمدى چاقماق چېقىۋاتىسىز. بىزلەرگىمۇ ئېچىڭىز ئاغرىسۇن، بولمىسا، خۇددى يۇپىتېردەك بىزنى كۆيدۈرۈپ، كۈل قىلىۋېتىسىز.

— ماقۇل، گەپ قىلماي، — دېدى شاتو ـ رېنو، — لېكىن سىزنىڭمۇ ماڭا ئېچىڭىز ئاغرىسۇن، مېنى مازاق قىلماڭ.

— بولدى، بۇ گەپلەرنى قويايلى. بوشان، ھېلى ئېيتقىنىمدەك، ئالدىنقى كۈنى «ئۇ» مەندىن بۇ ئىشنى سۈرۈشتە قىلغانىدى. بىلدىغىنىڭىزنى ئېيتىڭا، مەن ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرەي.

— ئەپەندىلەر، — دېدى بوشان، — بىر ئۆيدە كۆپ ئادەم ئۆلگەنىكەن (مەن بۇ ئىبارىنى ياقتۇرۇپ قالدىم)، دېمەك، شۇ ئۆيدە قاتىل بار دېگەن سۆز.

ئۇنىڭ سۆھبەتداشلىرى چۆچۈپ كېتىشتى. بۇ پىكىر ئۇلارنىڭ مېڭىسىگىمۇ بىرنەچچە قېتىم كىرگەنىدى.

— ئەسىە قاتىل كىم؟ — دەپ سوراشتى ئۇلار.

— كىچىككىنە ئىدۇئار.

شاتو ـ رېنو بىلەن دېبرې قاتاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى. بوشان قىلچە تەمتىرىمەي سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— شۇنداق، ئەپەندىلەر، كىچىككىنە ئىدۇئار، گۆدەك بالا ئادەم ئۆلتۈرۈشكە كەلگەندە چوڭ ئادەمدىن قېلىشمايدىكەن.

— چاقچاق قىلىۋاتامسىز؟

— ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس. مەن تۈنۈگۈن ۋىلسفورلارنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەن بىر خىزمەتكارنى ياللىۋالغانىدىم. بۇنى بىلمىدىغانسىلەر؟

— بىلمىز.

— ئۇنى ئەتە ئىشتىن بوشىتىۋېتىمەن. چۈنكى ئۇ نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تاماق يېيىشتىن قورقۇپ، ئېچىرقاپ كەتكەن بولغاچقا، زادى قورسىقى تويمايدىكەن. ئەنە شۇ خىزمەتكارنىڭ گېپىدىن قارىغاندا، ئاشۇ ئومىلاق بالا قانداقتۇر بىر خىل دورا قاچىلانغان بىر قۇتىنى تېپىۋالغانمىش. ئۇ كىمگە خاپا بولۇپ قالسا، شۇنىڭ ئىشىغا شۇ دورىنى قۇيۇپ تويارمىش. ئەگەر باشتا بۇۋىسى بىلەن مومىسى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ياقماي قالغان بولغاچقا، ئۇلارغا ئۇچ تامچىدىن دورا قۇيۇپتۇ. ئاندىن، بۇۋىسىنۇئارتىپىنىڭ قېرى خىزمەتكارى ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ قويغانلىقتىن، بۇ ئوماق چاتاقچى ئۇنىڭغىمۇ ئۇچ تامچە دورا قۇيۇپ بېرىپتۇ. شۇندىن كېيىن بىچارە ۋالېنتىنامۇ خۇددى شۇ قىسمەتكە دۇچار بولۇپتۇ. تۈگرا، ۋالېنتىنا ئۇنىڭ چىشىغا تەگمەيدىكەن، لېكىن ئىدۇئار ئۇنىڭغا ھەسەت قىلىدىكەن. شۇڭا، ئۇنىڭغىمۇ شۇ دورىسىدىن ئۇچ تامچە قۇيۇپ بېرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ قىزمۇ ھاياتىدىن ئايرىلىپتۇ.

— چۆچەك ئېيتىۋاتامسىز نېمە؟ — دېدى شاتو ـ رېنو.

— قورقۇنۇچلۇق چۆچەكمىكەن؟ — دېدى بوشان.

— قۇرۇق گەپ، — دېدى دېبرې.

— سىز ھەققەتەن كۆرۈشتىن قورقمىدىكەنسىز، — دېدى بوشان ئۇنىڭغا ئېتىزار بىلدۈرۈپ، — ئۇنداق ئەمەس، مېنىڭ خىزمەتكارىمدىن ياكى توغرىسىنى ئېيتقانىدا، ئەتىدىن باشلاپ مېنىڭ خىزمەتكارىم بولمايدىغان شۇ كىشىدىن سوراپ بېقىڭ.

ۇيلفورنىڭ ئۆيىدىكىلەر ھەممىسى شۇنداق دېيىشىدىگەن.

— ئەمسە، ئۇ قانداق دورا ئىكەن؟ ئۇ دورا قەيەردە ئىكەن؟

— ئېدۇئار ئۇ دورىنى تىقىپ قويۇپتۇ.

— ئۇنى نەدىن تېپىپتۇ؟

— ئانىسىنىڭ تەجرىبىخانىسىدىن.

— ئانىسىنىڭ تەجرىبىخانىسىدا ئوغا بارمىكەن؟

— مەن نەدىن بىلەي؟ سىز مېنى خۇددى خانلىق مۇپەتتىشتەك سوراق قىلغىلى تۇردىڭىزغۇ. مەن خەقتىن ئاڭلىغان گەپنى ئېيتىپ بەردىم، كىمدىن ئاڭلىغانلىقىمنى دەپ بەردىم. ئۇنىڭدىن باشقىسىنى بىلمەيمەن. ئۇ بىچارە قورقۇپ كەتكەنلىكتىن گېلىدىن غىزا ئۆتمەس بولۇپ قالغانىكەن.

— ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ!

— ئۇنداق ئەمەس، قەدىرلىكىم، بۇ ئىشەنگىلى بولمىغۇدەك گەپ ئەمەس. بۇلتۇر رىشلىيې كوچىسىدا ۋەقە پەيدا قىلغان ھېلىقى بالا يادىڭىزدا يوقمۇ؟ ئۇ، بىر تۇغقان قېرىنداشلىرى ئۇخلاپ ياتقاندا ھەممىسىنىڭ قۇلاقلىرىغا يېڭنە سانجىۋەتكەن ئەمەسمىدى. ھازىرقى ئۆسمۈرلەرئۆز يېشىدىن بالدۇر چوڭ بولدىغان بولۇپ كەتتى.

— ئۆزىڭىزنىڭ گېپىڭىزگە ئۆزىڭىزمۇ ئىشەنمەيۋاتقانسىز، — دېدى شاتو - رېنو، — ھە، گراف مونتې - كرىستو كۆرۈنمەيدىغۇ. ئۇ كەلمىگەن ئوخشىمامدۇ؟

— ئۇ تاماشىغا ھەۋەس قىلمايدىغان ئادەم، — دېدى دېبرې، — ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇ بۇ يەرگە كېلىشتىن خىجىل بولىدۇ. بۇ كاۋالكانتى دېگەنلەر ئۇنى ئوڭدا قويىدى ئەمەسمۇ. ئاڭلىشىمچە، ئۇلار ئۇنىڭ ئالدىغا يالغان تونۇشتۇرۇش بىلەن كەلگەنىكەن. ئۇلار كىنەزلىك مەرتىۋىسىنى پەش قىلىپ، ئۇنىڭ 100 مىڭ فرانكىنى ئالداپ ئېلىۋاپتۇ.

— ھە، راست، شاتو - رېنو، موررېلنىڭ ئەھۋالى قانداق؟— سورىدى بوشان.

— ئۇنى ئىزدەپ ئۆچ قېتىم بېرىپ تاپالمىدىم، — دېدى شاتو - رېنو، — سىگىلىسى ئۇنىڭدىن غەم قىلمايدىكەن. ئۇمۇ ئاكىسىنى ئۆچ كۆندىن بېرى كۆرمەپتۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئەھۋالىنىڭ ياخشى ئىكەنلىكىگە ئىشىنىدىكەن.

— ھە، راست، گراف مونتې - كرىستو بۇ يەرگە كېلەلمەيدۇ ئەمەسمۇ، — دېدى بوشان.

— نېمىشقا؟

— چۈنكى ئۇ ئۆزىنمۇ بۇ دراما‌دىكى بىر شەخس.

— ئۇمۇ ئادەم ئۆلتۈرگەنمىكەن؟ — سورىدى دېبرې.

— ياق، ئەكسىچە، ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇشقان. ھېلىقى كادرۇس دېگەن گراف مونتې - كرىستونىڭ ئۆيىدىن چىقىۋاتقاندا ئۆزىنىڭ شېرىكى بېنېدېتتو تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن. گرافنىڭ ئۆيىدە كادرۇسنىڭ چاپىنى بىلەن بىر پارچە خېتى تېپىلغان ۋە شۇ خەتنىڭ كاساپتىدىن نىكاھ كېلىشىمى ئىمزالانمىغان. سىلەر ئۇ چاپاننى كۆرگەنمۇ؟ ئۇ ئەنە، شىرە ئۈستىدە تۇرىدۇ، پۈتۈنلەي قانغا مىلەنگەن. بۇ، ماددىي ئىسپات.

— كۆردۇم، كۆردۇم!

— جىم بولايلى، ئەپەندىلەر، سوت باشلانىدى. ئۆز جايىمىزغا كېتەيلى.

زال ئىچىدىكىلەر ئوپۇر - توپۇر بولۇشتى. ھېلىقى ساقچى كۆچىنىپ «ھىم!» دېيىش بىلەن ئۇلارنى ئۆز جايىغا كېلىپ ئولتۇرۇشقا چاقىردى. ئىشىك ئالدىدا پەيدا بولغان ساقچى باشلىقى خۇددى بومارشې زامانىسىدىكى ساقچىلاردەك چىرقىراق ئاۋاز بىلەن جاكا قىلدى:

— سوت باشلانىدى!

يىگىرمە يەتتىنچى باب

ئەيىبنامە

سوتچىلار چوڭقۇر سۈكۈنات ئىچىدە كىرىپ ئولتۇرۇشتى. سوت مەسلىھەتچىلىرىمۇ ئۆز جايلىرىنى ئىگىلەشتى. كۆپچىلىكنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلغان ۋىلفور ئۆز كرىسلوسىغا ئولتۇرۇپ، زال ئىچىگە خاتىرجەملىك بىلەن كۆز يۈگۈرتتى. كىشىلەر ئۇنىڭ سۈرلۈك، ھېسسىياتسىز چىرايىغا ئەجەبلىنىپ قارىشاتتى. بۇ چىرايدا ئاتىلىق قايغۇسىنىڭ ئىزىمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇ، ئىنسانىي ھېس - تۈيغۇلاردىن خالىي بولۇپ، ئۇنىڭغا قارىغان كىشىنىڭ قورقۇسى كېلەتتى.

— جاۋابكارنى ئېلىپ كىرىڭلار، — دېدى رەئىس.

بارلىق كىشىلەرنىڭ كۆزلىرى بىنىدىتتو كىرىدىغان ئىشىككە قارىتىلدى. ھايال بولماي ئىشىك ئېچىلدى ۋە جاۋابكار كىردى. ئۇنىڭدىن ھەممە كىشى ئوخشاش تەسىراتقا ئىگە بولدى، ھەممە كىشى ئۇنىڭ چىرايىدا ئىپادىلەنگەن ئالامەتنى ئېنىق كۆردى. ئۇنىڭ چىرايىدا يۈرىكىنى تىترىتىپ، يۈزىنى ئاقارتىۋېتىدىغان قورقۇنچ ئىپادىسى كۆرۈنمەيتتى. ئۇ بىر قولى بىلەن شىلەپىسىنى تۇتقان، يەنە بىر قولىنى ئاق جىلىتكىسىنىڭ تۆش كەسمىسىگە تىققان بولۇپ، بارماقلىرى بىرئازمۇ تىترىمەيتتى؛ كۆزلىرى كىشىلەرگە تىك بېقىپ، چاقناپ تۇراتتى. ئۇ، زالغا كىرىش بىلەنلا سوتچىلارغا ۋە تاماشىبىنلارغا كۆز يۈگۈرتۇپ چىقتى ۋە رەئىسكە، بولۇپمۇ خانىملىق مۇپەتتىشكە ئالاھىدە دىققەت بىلەن تىكىلىپ قارىدى.

ئاندرېئانىڭ يېنىغا ئۇنىڭ ئادۋوكاتى كېلىپ ئولتۇردى. بۇ مەكىزلىرى قىزىرىپ تۇرغان ئاق - سېرىق يىگىت ئوت تەرىپىدىن بەلگىلەنگەن ئاقلىغۇچى بولۇپ (ئاندرېئا ئۆزى ئاقلىغۇچى تاللاشنى رەت قىلغان ۋە بۇنداق ئەرزىمەس ئىشقا ئەھمىيەت بەرمىگەنىدى)، سوتلانغۇچىغا قارىغاندا بەكلا ھاياجانلانغانىدى.

رەئىس ئەيىبنامىنى ئوقۇشنى تەكلىپ قىلدى. بىزگە مەلۇمكى، بۇ ئەيىبنامە ۋىلفورنىڭ ئۆتكۈر ۋە شەپقەتسىز قەلىمى بىلەن يېزىلغانىدى. بۇ ئۇزۇن ئەيىبنامىنىڭ ئوقۇلۇشى جەريانىدا خالايىقنىڭ دىققىتى ئاندرېئاغا مەركەزلەشتى. ئاندرېئا بولسا، قىلچە پىسەنت قىلماي، سىپارتالىقلارغا خاس روھلۇق كەيپىياتتا تۇراتتى.

ۋىلفور ھېچقاچان بۇنداق سالماقلىق، پاساھەتلىك نۇتۇق سۆزلىمىگەن بولغىيدى. ئۇ، جىنايەتنى ئەڭ قايىل قىلارلىق ئىبارىلەر بىلەن تەسۋىرلەپ بەردى. جاۋابكارنىڭ ئۆتمۈشى، ئۇنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ تەدرىجىي ئۆزگىرىشى، بالىلىق دەۋرىدىن تارتىپ قىلمىشلىرىنىڭ ئىزچىل تۇردە داۋاملىشىپ كەلگەنلىكى خانىلىق مۇپەتتىشىنىڭ تۇرمۇش ۋە ئىنسان قەلبى ھەققىدىكى بارلىق بىلىملىرىدىن ھاسىل قىلىنغان يۈكسەك ئەقىل - پاراسىتى بىلەن بايان قىلىندى. تېخى قانۇنىي جازا ھۆكۈم قىلىنماي تۇرۇپ، مۇشۇ نۇقتىنىڭ ئۆزىلا جامائەتنىڭ نەزەرىدە بېنىدىتتونى ھالاك قىلىپ بولغانىدى.

ئاندرېئا كەينى - كەينىدىن مۆلدۈردەك يېغىۋاتقان دەھشەتلىك ئەيىبلەشلەرگە پەرۋا قىلمايتتى. ۋىلفور ئۇنىڭغا پات - پات قاراپ قويىاتتى. ئۇ، ئۇزۇن يىللىق تەجرىبىسى بويىچە بۇ جىنايەتچىنىڭ روھىي ھالىتىنى كۆزەتسەكتە ئىدى. لېكىن ئۇ ھەرقانچە دىققەت قىلىپ، تىكىلىپ قارىسىمۇ، ئاندرېئا ئادىلا پەسكە قارىمىدى.

ئاخىرى ئەيىبنامە ئوقۇلۇپ بولدى.

— جاۋابكار، — دېدى رەئىس، — ئىسىم ـ فامىلىڭىز نېمە؟

ئاندرېئا ئورنىدىن تۇردى.

— ئەپۇ قىلىڭ، رەئىس ئەپەندى، — دېدى ئۇ جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن، — سوئاللىرىڭىزنى بۇ تەرتىپ بىلەن باشلىسىڭىز مەن جاۋاب بېرىشتە قىينىلىپ قالمەن. مەن ئادەتتىكى سوتلانـ غۇچىلاردىن مۇستەسنا بولدىغانلىقىمنى بىردەمدىن كېيىن ئىسپاتلاپ كۆرسىتىمەن. شۇڭا، سوئاللىرىڭىزنى باشقىچە تەرتىپ بويىچە قويۇشىڭىزنى سورايمەن. شۇنداق قىلسىڭىز ھەممە سوئاللىرىڭىزغا جاۋاب بېرىمەن.

رەئىس ھەيران بولۇپ، مەسلىھەتچىلەرگە قارىدى. مەسلىھەتچىلەر خانلىق مۇپەتتىشكە قاراشتى. بارچە ئادەم ھاڭ ـ تاڭ بولدى. ئاندرېئا خۇددى ھېچنېمە بولمىغاندەك قاراپ تۇراتتى.

— نەچچە ياشقا كىردىڭىز؟ — سورىدى رەئىس، — بۇ سوئالغا جاۋاب بېرەمسىز؟

— بۇ سوئالغىمۇ، ياشقا سوئاللارغىمۇ ئۆز نۆۋىتىدە كەلگەندە جاۋاب بېرىمەن، رەئىس ئەپەندى.

— نەچچە ياشقا كىردىڭىز؟ — دەپ قايتىلاپ سورىدى سوت رەئىسى.

— 21 ياش. توغرىسىنى ئېيتقاندا،يەنە بىرنەچچە كۈندىن كېيىن 21 ياشقا كىرىمەن. مەن 1817 - يىلى 27 - سېنتەبىردىن 28 - سېنتەبىرگە ئۆتەر كېچىسى تۇغۇلغان.

ژېمىدۇر بىر نەرسىنى يېزىپ ئولتۇرغان ژىلفور بۇ گەپنى ئاڭلاپ بېشىنى كۆتۈردى.

— سىز قەيەردە تۇغۇلغان؟ — رەئىس داۋاملاشتۇرۇپ سورىدى.

— پارىژغا يېقىن جايدا، ئوتېيىلدا، — دەپ جاۋاب بەردى بېنېدېتتو.

ژىلفور بېنېدېتتوغا ئىككىنچى قېتىم قارىدى ۋە خۇددى مېدۇزانىڭ بېشىنى كۆرۈپ قالغاندەك تاتىرىپ كەتتى. بېنېدېتتو بولسا، چىرايلىق ھەركەت قىلىپ، كەشتىلەنگەن ئاق قول ياغلىقنىڭ ئۇچى بىلەن لەۋلىرىنى سۈرتتى.

— كەسپىڭىز نېمە؟ — سورىدى رەئىس.

— دەسلەپتە يالغان پۇل ياسىغان، — ئاندرېئا خۇددى ھېچنېمە بولمىغاندەك جاۋاب بەردى، — كېيىن ئوغرىلىق قىلدىم، ئەڭ ئاخىرى قاتىل بولدۇم.

زال ئىچىدە ئەجەبلىنىش سادالىرى ۋە غەزەپلىك غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى. ھەتتا سوتچىلارمۇ ھەيران بولۇپ، بىر ـ بىرىگە قاراشتى. مەسلىھەتچىلەر بولسا، ئەدەبلىك ئادەملەرگە يات بولغان بۇنداق ھايا‌سىزلىقتىن غەزەبلىنىشتى.

ژىلفور ئالقىنى بىلەن ماڭلىيىنى سۈرتتى. ئۇنىڭ بايا تاتىرىپ كەتكەن يۈزى ئەمدى قان قۇيغاندەك قىزىرىپ كەتتى. ئۇ تۇيۇقسىز ئورنىدىن تۇرۇپ، ھودۇققان ھالدا ئۇياق ـ بۇياققا قارىدى. ئۇنىڭ نەپىسى بوغۇلدى.

— بىرنېمىڭىزنى يوقىتىپ قويدىڭىزمۇ، خانلىق مۇپەتتىش ئەپەندى؟ — دەپ سورىدى بېنېدېتتو ئىنتايىن ئەدەبلىك تەبەسسۇم بىلەن.

ژىلفور زۇۋان سۈرمىدى ۋە يەنە كىرىسلوغا ئۆزىنى تاشلىۋەتتى.

— جاۋابكار، ئەمدى ئىسىم ـ فامىلىڭىزنى ئېيتىپ بېرەرسىز؟ — سورىدى رەئىس، — سىز جىنايەتچى بولغىنىڭىزدىن پەخىرلەنگەندەك، جىنايەتلىرىڭىزنى نومۇسسىزلىق بىلەن كەسىپ دەپ ئاتىغانلىقىڭىزنىلا كۆزدە تۇتقاندىمۇ، ئەدەب ـ ئەخلاق ۋە ئىنسانىيەتچىلىك تەلىپى بويىچە سوت سىزگە ئېغىر جازا ھۆكۈم قىلىشقا ھەقلىق. قارىغاندا، سىز غەرەزلىك ھالدا ئىسمىڭىزنى

ئېيتقىلى ئۇنىمايۋاتسىز، سىز ئىسمىڭىزنى ئۆزىڭىز ھېلى ئېيتقان ئاشۇنداق «ئۇنۇئالمىرىڭىز» بىلەن تەرىپلەپ، ئالاھىدە ھەيۋەتلىك قىلىپ كۆرسەتمەكچى بولىسىڭىز كېرەك.

— توغرا ئېيتتىڭىز، رەئىس ئەپەندى، — بېنىدىتتو ئاۋازىنى سىلىق چىقىرىپ، سىپايىلىق بىلەن جاۋاب بەردى، — دەل مېنىڭ كۆڭلۈمدىكىنى تاپتىڭىز. شۇنداق، مەن شۇ مەقسەت بىلەن سوئاللىرىڭىزنىڭ تەرتىپىنى ئۆزگەرتىشنى سورىغانىدىم.

جامائەتچىلىكنىڭ ئەجەبلىنىشى چېكىگە يەتتى. سوتلانغۇچىنىڭ سۆزلىرىدە ئەمدى ماختانچاقلىقمۇ، ئەدەبسىزلىكمۇ سېزىلەمەيتتى. ھاياجانلانغان كىشىلەر ئەمدى بۇ قارا بۇلۇتلار ئىچىدىن چاقماق چېقىلىدىغانلىقىنى ھېس قىلىشتى.

— شۇنداق قىلىپ، ئىسمىڭىز نېمە؟ — رەئىس يەنە سورىدى.

— ئىسمىمنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن، چۈنكى ئىسمىمنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. لېكىن مەن ئاتامنىڭ ئىسمىنى بىلىمەن. ئەگەر خالىسىڭىز، ئۇنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بېرىمەن. ۋىلفورنىڭ كۆزلىرى قارائغۇلاشتى. ئۇنىڭ مەڭزىلىرىنى بويلاپ تەر ئاقتى، ئۇنىڭ قوللىرى ئەسەبىيلىك بىلەن قەغەزلەرنى پۈرلىدى.

— ئەمىسە، ئاتاڭىزنىڭ ئىسمىنى ئېيتىڭ، — دېدى رەئىس.

زال ئىچىدە گۆرىستان جىملىقى ھۆكۈم سۈردى. بارلىق كىشىلەر ئۇنىڭ نېمە دېيىشىنى كۈتۈپ، گويا قېتىپ قېلىشتى.

مېنىڭ ئاتام خانلىق مۇپەتتىش، — دېدى ئاندرېئا خاتىرجەملىك بىلەن.

— خانلىق مۇپەتتىش! — رەئىس تەئەججۈبلىنىپ تەكرارلىدى ۋە ۋىلفورنىڭ چىرايىنىڭ ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكىنى بايقىدى.

— شۇنداق. ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلىشنى خالىسىڭىز، ئېيتىپ بېرەي. ئۇنىڭ ئىسمى ۋىلفور!

شۇ چاغقىچە كىشىلەر سوتنىڭ ھۆرمىتىنى قىلىپ، ئۆزىنى بېسىپ ئولتۇرغان بولسا، ئەمدى ھەممە ئېغىزلاردىن غەزەپ - نەپرەت ساداسى بوراندەك ئېتىلىپ چىقتى. ھەتتا سوتچىلارمۇ غەزەپلەنگەن ئاممىنى تىنچلاندۇرۇشنى بىر ئەسناغىچە ئۇنتۇپ قېلىشتى. تەپسە تەۋرىمەس بېنىدىتتوغا قارىتىلغان خىتابلار، تىل - ھاقارەتلەر، ژاندارمىلارنىڭ پوپوزا قىلىشلىرى، ۋارقىراشلىرى، مالىمانچىلىق ۋە ماجىرا ئىچىدە ئۆزىنى كۆرسىتىدىغان جەدەلخورلارنىڭ ئاغزىنى بۇزۇشلىرى، ... ئەنە شۇلارنىڭ ھەممىسى بەش مىنۇتچە داۋاملاشتى. ئاخىرى سوتچى ۋە ساقچىلار ئاران دېگەندە تەرتىپنى ئەسلىگە كەلتۈردى.

توختاۋسىز چۇقان ئىچىدىن رەئىسنىڭ ئۇنلۈك خىتابلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— جاۋابكار، سىز سوتنى مازاق قىلىۋاتامسىز؟ سىز ۋەتەندىشلىرىڭىزنىڭ ئالدىدا بۇنداق چېكىدىن ئاشقان ئەخلاقسىزلىقىڭىزنى قەستەن كۆز - كۆز قىلىۋاتىسىز!

بىرنەچچە ئادەم ئۆز كرېسلوسىدا ھالىدىن كېتىپ ئولتۇرغان خانلىق مۇپەتتىشنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ، ئۇنىڭغا تەسەللى بېرەتتى، ئۆزلىرىنىڭ ساداقەتلىكى ۋە ھېسداشلىقىنى بىلدۈرۈپ، ئۇنىڭغا مەدەت بېرەتتى.

زال ئىچىدىكى تىنچلىق ئورنىتىلدى. پەقەت چەتتىكى بىر بۆلۈكدىلا كىشىلەر بىسىرەمجان بولۇپ شۇئىرلىشاتتى. كىشىلەر قانداقتۇر بىر ئايالنىڭ ھوشىدىن كەتكەنلىكىنى بىر - بىرىگە يەتكۈزۈشتى. ئۇ ئايالغا تۆز پۈرتىپ، ئۇنى ھوشىغا كەلتۈرۈشتى. بۇ مالىمانچىلىق بېسىقمىچە ئاندرېئا كۈلۈمسىرىگەن ھالدا جامائەتكە كۆز تىكىپ تۇردى. ئاندىن، ئۇزۇن ئورۇندۇقنىڭ

يۆلەنچۈكىگە بىر قولى بىلەن تايىنىپ تۇرۇپ، سۆزلىدى:

— جانابلار خۇدا كۆرۈپ تۇرىدۇ، مەن سوتقا ھاقارەت كەلتۈرۈشنى ۋە ئىززەتلىك يىغىن ئەھلىنى بىھۇدە ئاۋارە قىلىشنى خالىمايمەن. مېنىڭ قانچە ياشقا كىرگەنلىكىم سورالدى، مەن جاۋاب بەردىم؛ قەيەردە تۇغۇلغانلىقىم سوراldى. بۇنىڭغىمۇ جاۋاب بەردىم. ئىسىم فامىلەم سورالغاندا جاۋاب بېرەلمىدىم؛ مەن فامىلەمنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، چۈنكى ئاتا - ئانام مېنى تاشلىۋەتكەن. شۇنداقتىمۇ، ئاتامنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بەردىم. يەنە بىر قېتىم ئېيتىپ قويايى، ئۇنىڭ ئىسمى ۋىلفور. مەن بۇنى ئىسپاتلاپ بېرەلەيمەن.

سوتلانغۇچىنىڭ ئاۋازىدىن شۇ قەدەر ئىشەنچ ۋە راستچىللىق چىقىپ تۇراتتىكى، غۇلغۇلا بىسقىپ، ھەممە ئادەم شۇك بولدى. بارلىق كۆزلەر خانلىق مۇپەتتىشكە قارىتىلدى. ۋىلفور خۇددى جېنى چىقىپ كەتكەندەك قىمىر قىلماي، ئۈن - تىنسىز ئولتۇراتتى.

— جانابلار، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى ئاندرېئا، — مەن بۇ مەسىلىنى تەپسىلىي چۈشەندۈرۈشۈم ۋە دەلىل كەلتۈرۈشۈم كېرەك.

— سىز سوراقتا ئىسمىڭىزنى بېنېدېكتو دېگەنغۇ، — دېدى رەئىس غەزەپلىنىپ، — سىز ئۆزىڭىزنى كورسكادا تۇغۇلغان پاناھسىز يېتىم دەپ تونۇشتۇرغانغۇ.

— مەن سوراق ئۇستىدە قىلىشقا تېگىشلىك دەپ ھېسابلىغان گەپلەرنى قىلدىم. بۇ سىرىمنى جامائەت ئالدىدا تەنتەنە بىلەن جاكالىشمىغا يول قويماسلىقىڭلاردىن قورقتۇم. شۇنداق قىلىپ، تەكرارلايمەن: مەن 1817 - يىلى 27 - سېنتەبىردىن 28 - سېنتەبىرگە ئۆتەر كېچىسى ئوتېيلدا تۇغۇلدۇم، مەن خانلىق مۇپەتتىش ۋىلفور ئەپەندىنىڭ ئوغلى. تەپسىلاتنى ئۇقۇشنى

خالامسىلەر؟ بۇنىمۇ سۆزلەپ بېرەي. مەن ئوتېيلنىڭ فونتېن دېگەن يېرىدە، 28 - ئۆيىنىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدە، قىزىل پەردە تارتىلغان ھوجرىدا تۇغۇلغان. ئاتام مېنى قولىغا ئېلىپ، ئانامغا مېنى ئۆلۈك ئىكەن دەپ قويۇپ، مېنى «ئې» ۋە «ن» ھەرپلىرى چۈشۈرۈلگەن لاتىغا يۆگىدى ۋە ئاندىن باغقا ئېلىپ چىقىپ، مېنى تېرىك كۆمۈۋەتتى.

كىشىلەر سوتلانغۇچىنىڭ ئىشەنچىسى ئۆرلىگەنسېرى ۋىلفورنىڭ روھىي چۈشۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، يەنىمۇ غۇلغۇلا قىلىشتى.

— سىز بۇ تەپسىلاتلارنى نەدىن ئۇقتىڭىز؟ — دەپ سورىدى رەئىس.

— ھازىر ئېيتىپ بېرىمەن، رەئىس ئەپەندى. شۇ كۈنى كەچتە ئاتام مېنى كۆمگەن باغقا بىر كورسكانلىق ئوغرىلىقچە كىرىۋالغانىدى. ئۇ كىشىنىڭ ئاتامغا ھايات - ماماتلىق ئۆچ مەنلىكى بولۇپ، ئۇنىڭدىن قىساس ئالماقچىدى. ئۇ، كوكاتلار ئارىسىدا مۆكۈنۈپ يېتىپ، ئاتامنىڭ بىر ساندۇقچىنى يەرگە كۆمگەنلىكىنى كۆرىدۇ ۋە دەرھال ئاتامغا پىچاق ئۇرىدۇ؛ ئاندىن، بۇ ساندۇقچىدا قىممەتلىك نەرسە بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ، كۆمۈلگەن ساندۇقچىنى كولاپ چىقىرىۋالىدۇ ۋە مېنى تاپىدۇ. مەن تېخى ئۆلمىگەنلىكىم ئۈچۈن ئۇ مېنى دارىلىشتامغا ئاپىرىپ بېرىدۇ. دارىلىشتامدا مېنى 57 - نومۇر دەپ تىزىملىشىدۇ. ئارىدىن ئۈچ ئاي ئۆتكەندە ئۇ كىشىنىڭ يېڭىسى رولىيانودىن پارىژغا كېلىپ، مېنى ئوغلۇم دەپ، ئېلىپ كېتىدۇ. مەن ئوتېيلدا تۇغۇلۇپ، كورسكادا چوك بولغانلىقىمدىكى سەۋەب شۇ.

زال ئىچىنى شۇ قەدەر جىمجىتلىق باستىكى، كىشىلەرنىڭ

هایاجان ئەجەدە ئېگىز - پەس تىنىشلىرى ئاڭلانمىغان بولسا، بۇ يەردە بىرمۇ ئادەم يوق دەپ ئويلاش مۇمكىن ئىدى.

— سۆزلەۋېرىڭ دېدى رەئىس.

— ئەلۋەتتە، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى بېنېدىكتو، — ئۇ ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنىڭ ئالدىدا بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشۈم تامامەن مۇمكىن ئىدى. ئۇلار مېنى ئۆز ئوغلىدەك ياخشى كۆرەتتى. بېقىۋالغان ئانام مېنى ياخشى تەربىيىلەشكە ھەرقانچە كۈچ چىقارغان بولسىمۇ، يەنىلا يامان ئادەتلىرىم ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىدى. ئاخىر جىنايەتچى بولۇپ قالدىم. بىر كۈنى مەن خۇدانىڭ مېنى مۇشۇنداق شور پېشانە قىلىپ ياراتقانلىقىغا لەنەت ئوقۇپ ئولتۇرسام، بېقىۋالغان ئاتام ماڭا مۇنداق دېدى: «خۇداغا تىل تەگكۈزگۈچى بولما، بەدبەخت! خۇدا سېنى يارىتىپ يامان قىلمىدى. گۇناھ سەندە ئەمەس، ئاتاڭدا، ئاتاڭ سېنى ئۆلۈسەڭ ئۇ دۇنيادا مەڭگۈلۈك ئازاب چېكمەيسەن، ئۆلمىسەڭ بۇ دۇنيادا گادايلىقتا ياشايدىغان قىلىپ قويدى». شۇندىن كېيىن مەن خۇدانى قارغىماستىن، ئاتامنى قارغايدىغان بولدۇم. رەئىس ئەپەندى، مەن ئەنە شۇ سەۋەبتىن سىزنىڭ ۋە بۇ يەردىكى ئەھلىنىڭ غەزىپىنى قوزغايدىغان گەپلەرنى قىلدىم. ئەگەر بۇنداق گەپلەرنى قىلغانلىقىم جىنايەت ھېسابلانسا، مېنى جازالاڭ؛ ئەگەر مەن ئازابلىق، كۈلپەتلىك، ئېچىنىشلىق تەقدىر ئۈستىگە تۆرەلگەنلىكىم بىلەن سىزنى قايىل قىلالمىغان بولسام. ماڭا كەڭچىلىك قىلىڭ!

— ئەمىسە، ئانىڭىز كىم؟ — دەپ سورىدى رەئىس.

— ئانام مېنى ئۆلۈڭ دەپ ئويلىغان. ئۇنىڭ مېنىڭ ئالدىمدا گۇناھى يوق. مەن ئانامنىڭ ئىسمىنى بىلمىگىنىم خالىمىدىم، ئۇنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن.

تېخى بايىلا ھوشىغا كەلگەن ناتونۇش ئايال ئولتۇرغان

بۆلۈڭدىن قاتتىق ۋارقىرىغان ۋە ئاندىن ئۆن سېلىپ يىغلىغان ئاۋاز ئاڭلانىدى. ئۇ ئايال ئەسەبىيلىشىپ، يەنە ھوشىدىن كەتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭ سوت زالىدىن ئېلىپ چىقىپ كېتىشتى. كىشىلەر ئۇنى كۆتۈرۈپ ئېلىشقاندا، ئۇنىڭ يۈزىگە يېپىلغان قېلىن تور ئېچىلىپ كەتتى ۋە ئەتراپتىكىلەر ئۇنىڭ بارون خانىم دانگلار ئىكەنلىكىنى تونۇشتى.

مادارىددىن كەتكەن، قۇلاقلىرى زەڭگىلداپ تۇرغان، مېڭىسى گاراڭ بولۇپ كەتكەن ۋىلفورمۇ ئۇنى تونۇدى ۋە ئورنىدىن تۇردى.

— قانداق ئىسپاتىڭىز بار؟ — دېدى رەئىس، — جاۋابكار، ئېسىگىزدە بولسۇن، بۇنداق گەپلەرنى قىلغاندا رەت قىلغىلى بولمايدىغان دەلىل - ئىسپات بولۇشى كېرەك.

— ئىسپات كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلىۋاتامسىز؟ — دېدى بېنېدىكتو مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرەش بىلەن.

— شۇنداق.

— ئەمىسە، ۋىلفور ئەپەندىگە قاراپ بېقىڭ. سىزگە بۇنىڭدىن باشقا يەنە قانداق ئىسپات بولسا بولىدۇ؟

زالدىكى ھەممە ئادەم بۇرۇلۇپ، ۋىلفورغا قارىدى. خانلىق مۇپەتتىش ئۆزىگە تېگىلگەن 1000 ئادەمنىڭ كۆزلىرى ئالدىدا سەنتۈرۈلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ چاچلىرى چۈۋۈلغانىدى؟ يۈزىنى ئۆزى تاتىلاپ، تىرناق يارىسى قىلىۋەتكەنىدى، كىشىلەر يەنە غۇلغۇلا قىلىشتى.

— ئاتا، ئىسپات كەلتۈرۈشىمنى تەلەپ قىلمىشۇاتىدۇ، — دېدى بېنېدىكتو، — ئىسپات كەلتۈرەيمۇ؟

— ياق، — دېدى ۋىلفور خىرقىرىغان ئاۋاز بىلەن، — ئۇنداق قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق.

— ھاجىتى يوق؟ — دەپ خىتاب قىلدى رەئىس، — سىز نېمە دېمەكچى بولىۋاتىسىز؟

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، — دېدى خانلىق مۇپەتتەش، — بويىنۇمنى سەۋاتقان ئەجەل سەرتىمقىدىن قۇتۇلۇشقا ئۇرۇنۇشنىڭ پايدىسى يوق. شۇنداق، مەن خۇدانىڭ جازاسىغا تارتىلدىم! ئىسپات كەلتۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق! بۇ كىشى ئېيتقان گەپلەرنىڭ ھەممىسى توغرا.

سۇرلۇك جىمجىتلىق، گويا كىشى زور ئاپەتنىڭ ئالدىدىكى جىمجىتلىق بارلىق يەنىن قاتناشچىلىرىنى خۇددى قوغۇشۇن يوپۇقتەك بېسىۋالدى.

— سىز نېمە بولدىڭىز، ۋىلفور ئەپەندى، — دەپ خىتاب قىلدى رەئىس، — ئەقلىڭىز جايىدىمۇ؟ بۇنداق كۆتۈلمىگەن، مىسلىسىز ئەيىبلەشتىن كاتىگىراپ قالغان بولۇشىڭىز چۈشىنىشلىك. ئېسىڭىزنى يىغىۋېلىڭ!

خانلىق مۇپەتتەش بېشىنى چايقىدى. ئۇ، خۇددى بەزگەك بولغاندەك، چىشلىرى كاسىلدايتتى، يۈزدە قان دىدارى قالمىغانىدى.

— ئەقلى ـ ھوشۇم جايىدا، رەئىس ئەپەندى، — دېدى ئۇ، — مەن روھىي جەھەتتىن ئەمەس، جىسمانىي جەھەتتىن ئازابلىنىۋاتىمەن. بۇ كىشىنىڭ ماڭا قويغان گۇناھلىرىنىڭ ھەممىسىنى بويىنۇمغا ئالىمەن. مەن ھازىر قايتىپ كېتىپ، مېنىڭ ئورنۇمغا تەيىنلىنىدىغان خانلىق مۇپەتتەشنىڭ بىر تەرەپ قىلىشىنى كۈتىمەن.

ۋىلفور بۇ سۆزلەرنى ئاران ئاڭلانغۇدەك بوغۇق ئاۋازدا سۆزلىدى ۋە سەنتۇرۇلۇپ، دەلدەڭشىپ، ئىشىك تەرەپكە ماڭدى. نۆۋەتچى ساقچى دەرھال ئۇنىڭغا ئىشىكنى كەڭ ئېچىپ بەردى.

زال ئىچىدىكىلەر بۇ دەھشەتلىك پاش قىلىشتىن ۋە ئۇنىڭدىن بەتتەر دەھشەتلىك ئىقرار قىلىشتىن ھاڭ ـ تاڭ

بولۇپ زۇۋان سۇرۇشمىدى. ئىككى ھەپتىدىن بېرى پارىژنىڭ يۇقىرى تەبىقىسىنى ھەيرەتكە سېلىپ كېلىۋاتقان ئىشلارنىڭ سىرى ئاخىرى ئەنە شۇنداق تراگىدىيىلىك تۈردە ئايان بولدى.

— تۇرمۇش دراماسىغا ئوخشىمايدۇ دېگۈچىلەر ئەمدى نېمە دەيدىكىن، — دېدى بوشان.

— بۇنداق بولغاندىن، گېنېرال مورسېردەك تۇغقىشكەن ياخشى ئەمەسمۇ، — دېدى شاتو ـ رېنۇ، — بۇنداق شەرمەندە بولغانغا سېلىشتۇرغاندا ئۆزىنى ئېتىۋالغان مىڭ ئەۋزەل.

— بۇنداق شەرمەندىچىلىكمۇ ئادەمنى ئۆلتۈرىدۇ. — دېدى بوشان.

— مەن تېخى ئۇنىڭ قەرىغا ئۆيلىنىشنى ئويلاپ يۈرۈپ تىكەنمەن، — دېدى دېبرې. — بىچارە قىزنىڭ ئۆلۈپ كەتكىنى ياخشى بوپتۇ.

— سوت يەنىنى ئاياغلاشتى، — دېدى رەئىس، — مەزكۇر دېلو كىلەركى يەنىغا قالدۇرۇلىدۇ، تەرگەۋ قىلىش ئۇچۇن باشقا كىشى تەيىنلىنىدۇ.

يەنە شۇنداقلا تەمتىرىمەي تۇرغان ئاندرېئا كۆپچىلىكنىڭ نەزىرىدە يەنە بىر بالداق ئۆرلىگەنىدى. ئۇ، ژاندارمىلارنىڭ ھەمراھلىقىدا زالدىن چىقتى. ژاندارمىلار ئىختىيارسىز تۇرده ئۇنىڭغا ھۆرمەت ئىپادىسىنى كۆرسەتتى.

— ھە بۇ ئىشقا سىزنىڭ كۆز قارىشىڭىز قانداق؟ — دېدى دېبرې ھېلىقى ساقچىغا ۋە ئۇنىڭ قولىغا بىر تىللانى تۇتقۇزۇپ قويدى.

— جازانى يېنىكلىتىشى مۇمكىن، — دەپ جاۋاب بەردى ساقچى.

يىگىرمە سەككىزىنچى باب

گۈناھنى يۇماق

ۋىلفور سىرتقا قاراپ ماڭدى. كىشىلەر چەتكە ئۆتۈپ، ئۇنىڭغا يول بېرىشتى. ئادەمنىڭ بېشىغا چۈشكەن ھەرقانداق زور بالايىئاپەت باشقىلارنىڭ ھۇرمەت تۈيغۇسىنى قوزغايدۇ. ھەتتا ئەڭ قاباھەتلىك زامانىلاردىمۇ ئۆڭشۈالغىلى بولمايدىغان بەختسىزلىككە يولۇققان ئادەمگە دەسلەپكى پەيتتە كىشىلەرنىڭ ھېسداشلىق قىلمىغانلىقى كۆرۈلۈپ باقمىغاندۇر، غەزىپى چېكىدىن ئاشقان ئادەملەر ئەشەددىي رەقىبىنى ئۆلتۈرۈۋېتىشى مۇمكىن. لېكىن ئۆلۈم جازاسى ئېلان قىلىنغاندا نەق مەيداندا بولغان كىشىلەر ئۆلۈش ئالدىدا تۇرغان جىنايەتچىنى ھاقارەتلەيدىغان ئىش ناھايىتى كەم ئۇچرايدۇ.

ۋىلفور خالايىق، جېسەكچىلەر ۋە سوت خىزمەتچىلىرىنىڭ ئارىسىدىن ئۆتۈپ، چىقىپ كەتتى. ئۇ، ئۆزىنىڭ ھۆكۈمىنى ئۆزى چىقاردى، لېكىن قايغۇ - ھەسرىتى گويا ئۇنىڭغا قالقان بولدى.

شۇنداق تراگىدىيىلەرمۇ بولىدۇكى. كىشىلەر ئۇنى ھېس قىلىدۇ، لېكىن ئۇنىڭغا ئەقلى يەتمەيدۇ. ئەنە شۇنداق چاغلاردا كىمنىڭ ئاغزىدىن ئەڭ سەمىمىي، ئەڭ چىن سادا چىقسا، شۇ كىشى بۈيۈك «شائىر» بولۇپ قالىدۇ. بۇ سادا كىشىلەر

نەزەردە پۈتۈن بىر داستاننىڭ ئورنىنى ئىگىلەيدۇ. كىشىلەر شۇ ساداغا دىن قانائەت ھاسىل قىلسا توغرا قىلغان بولىدۇ؛ ئەگەر بۇ ھەقىقەت ساداسى بولۇپ، كىشىلەر ئۇنى كامالەتكە يەتكەن داستان دەپ ئېتىراپ قىلسا، يەنىمۇ توغرا قىلغان بولىدۇ.

ۋەھالەنكى، ۋىلفورنىڭ سوتتىن چىقىپ كېتىۋاتقان ۋاقتىدىكى ھالىتىنى تەسۋىرلەش قىيىن. ئۇنىڭ تومۇرلىرى تېز سوقۇپ، قىزىتمىسىنى ئۆرلىتەتتى، ئەسەبىيلىرى جىددىيلىشىپ، بەدىنىنىڭ ھەر بىر ئەزاسىغا چىرماشقان ئازابلارنى ھەسسىلەپ ئاشۇراتتى. ۋىلفور پەقەت ئادەت كۈچىگە تايىنىپلا سىرتقا چىقىۋالالىدى. ئۇ، سوتچىلار تونىنى ئەدەب - قائىدە يۈزىسىدىن ئەمەس، بەلكى بۇ تون خۇددى نېسوسنىڭ① جازا كىيىمىدەك ئۇنىڭ يەلكىلىرىنى بېسىپ، كۆيدۈرۈۋاتقانلىقى ئۈچۈن سېلىۋەتتى. ئۇ دەلدەڭشىپ مېڭىپ، دوقمۇشقا كەلدى ۋە ئۇ يەردە تۇرغان ئۆزىنىڭ پەيتۇنىنى تېپىپ، ھارۋىكەشنى ئويغاتتى. پەيتۇن ئىشكىنى ئۆزى ئېچىپ، پەيتۇنغا ئۆزىنى تاشلاپ ئولتۇردى - دە، قولى بىلەن سېنت - ئونورې تەرەپنى كۆرسەتتى. ئاتلار يۈرۈپ كەتتى.

ئۇ ئۆز قولى بىلەن قۇرۇپ چىقىقان ئۆزىنىڭ ھاياتلىق ئىمارىتى ئەمدى دەھشەت بىلەن ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆرۈلۈپ چۈشكەنىدى، ئۇ ئاشۇ ئىمارەتنىڭ خارابىلىرى ئاستىدا كۆمۈلۈپ قالغانىدى. ئۇ، ئاقىۋەتنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى مۆلچەرلىمىدى، دەڭ سېلىپ باقمىدى. پەقەت ئاقىۋەتنىڭ سالمىقىنى ھېس قىلدى ۋە سوغۇق قانلىق قاتىل ئۆزى ئۈستىدە چىقىرىلىدىغان ھۆكۈمنى ئويلىغانىدەك.

---

① نېسوس — يونان ئەپسانىلىرىدىكى ئات قىياپەتلىك ئادەم بولۇپ، ھېراكلېسنىڭ خوتونىنى ئازدۇرغانلىقتىن، ھېراكلېس تەرىپىدىن زەھەرلىنىپ ئۆلۈپ بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن. ھېراكلېسنىڭ خوتونى نېسوسنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە ھېراكلېسنىڭ كىيىمىنى بۇ غەلىتە مەخلۇقنىڭ قېنىغا مىلاپ، ھېراكلېسقا كىيدۈرگەندىن كېيىن، ھېراكلېس زەھەرلىنىپ، قاتتىق پەرىشانلىق ئىچىدە ئۆلۈۋالغان.

قانۇننى ئويلىمىدى. ئۇ چىن قەلبىدىن خۇدانى ئويلاپ قالدى.

— خۇدا! — ئۇ نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ ئۇقمىغان هالدا پىچىرلايتتى، — خۇدا!

ئۇ، ئۆز بېشىغا كەلگەن بالانى پەقەت خۇدادىنلا كۆرەتتى.

پەيتۇن تېز كېتىۋاتماقتا. ۋىلفور ئۆزىنى ئارقىسىغا تاشلىغاندى، قانداقتۇر بىر نەرسىنىڭ تاقاشقانلىقىنى سەزدى. ئۇ، قولىنى سۇندى. بۇ، ۋىلفور خانىم ئۇنتۇپ قالغان يەلپۇگۈچ بولۇپ، يۆلەنچۈك بىلەن ياستۇقنىڭ ئارىلىقىدا قىسىلىپ قالغانىدى. بۇ يەلپۇگۈچ ئۇنىڭ خاتىرىسىنى ئويغاتتى. ئۇنىڭ خاتىرىسى خۇددى قاراڭغۇ تۇنده چېقىلغان چاقماقتەك يورۇدى. ۋىلفور ئايالىنى ئەسلىدى....

ئۇ، خۇددى يۇرىكىگە قىزىتىلغان تۆمۈر سانجىلغاندەك، ئىڭراپ تاشلىدى. ئۇ، پەقەت بىرلا بەختسىزلىكنى ئويلاپ ئول تۇرغانىدى، مانا ئەمدى ئۇنىڭ كۆزلىرى ئالدىدا ئۇنىڭدىنمۇ دەھشەتلىكرەك بولغان ئىككىنچى بەختسىزلىك گەۋدىلىنىپ چىقتى.

ئۇنىڭ ئايالى! ئۇ تېخى بايىلا ئايالىنىڭ ئالدىدا شەپقەتسىز سوتچىنىڭ قىياپىتىده تۇرغانىدى. ئۇ، ئايالىنى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلغانىدى. ئۇ ئايال، قورقۇپ ھالدىن كەتكەن، ئۈيات - نومۇسقا كۆمۈلۈپ تۇنجۇققان، پۇشايمانىنى ئالدىغان قاچا تاپالماي ئۆرتەنگەن شۇ بەختسىز، ئاجىز ئايال بۇ چەكسىز، يۇقىرى ھاكىمىيەت كۈچىگە تاقابىل تۇرالمىغانلىقتىن ئۆلۈشكە ھازىرلىنىۋاتقاندۇر! ئۇ، ئايالىغا ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلىپ بىر سائەت ئۆتكەنىدى. ھازىر ئۇ ئايال ئۆز جىنايەتلىرىنى كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزۈپ، خۇدانىڭ كەچۈرۈشىنى تىلەۋاتقاندۇر، ئۆزىنىڭ ئادىل سوتچىسىنىڭ كەچۈرۈم قىلىشىنى سوراپ خەت يېزىۋاتقاندۇر، ئۆز گۇناھىنى ئۆلۈم بىلەن يۇماقچى بولۇۋاتقاندۇر.

ۋىلفور تەلۋىلىنىپ، يۇرىكى ئېچىشىپ، بوغۇق ئاۋازدا ئىڭرىدى

ۋە پەيتۇننىڭ تاۋار ياستۇقلىرى ئۈستىده ئۆزىنى ئۇيان - بۇيان تاشلىدى.

— بۇ ئايال ماڭا چېتىلغانلىقى ئۈچۈنلا جىنايەتچى بولۇپ قالدى! — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ، — مەن ئۆزۈم جىنايەتچى! مېنىڭ جىنايىتىم خۇددى كېزىكتەك، ۋاباده‌ك ئۇنىڭغا يۇقتى. مەن ئۇنىڭغا زامىن بولدۇم! مەن ئۇنىڭغا توۋا قىلىپ ئۆلۈشنى بۇيرۇدۇم... مەن... ياق، ياق، ئۇ ئۆلمەيدۇ، ئۇ مەن بىلەن بىللە بولىدۇ... بىز قېچىپ كېتىمىز. فرانسىيەدىن كېتىمىز، بىز سەرگەردان بولۇپ كۆچۈپ يۈرىمىز. مەن ئۇنىڭغا مويىتۇكزىنىڭ گېپىنى قىلغانىدىم... ئۇلۇغ خۇدا! ئۇ سۆز ئاغزىمدىن قانداقمۇ چىققاندۇر! ئەمدى مېنىمۇ مويىتۇكزا كۈتۈپ تۇرۇۋاتىدىغۇ!... قېچىپ كېتىمىز... شۇنداق، ئۇنىڭغا ناماقۇل بولمەن. ئۆزۈمنىڭ ئۇنىڭغا ئوخشاشلا جىنايەتچى ئىكەنلىكىنى ياۋاشلىق بىلەن بوينۇمغا ئالمەن... يولۋاس بىلەن يىلاننىڭ ئىتتىپاقى! ئاھ، ئېرىنگە مۇناسىپ خوتۇن!... ئۇ ياشىشى كېرەك، ئۇنىڭ ياۋۇزلۇقى مېنىڭ ياۋۇزلۇقلىرىمنىڭ ئالدىدا ھېچقانچە گەپ ئەمەس!

ۋىلفور پەيتۇننىڭ ئالدىنقى ئەينىكىنى شىددەت بىلەن تارتىپ ئېچىۋەتتى.

— تېز، تېز! دەپ ۋارقىرىدى ئۇ. ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق دەھشەتلىك ئاڭلاندىكى، ھارۋىكەش ئولتۇرغان يېرىدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتى. قورقۇپ كەتكەن ئاتلار قۇيۇندەك ئۇچوپ كەتتى.

— شۇنداق، شۇنداق، — دەپ تەكىتلەيتتى ۋىلفور، — ئۇ ياشىشى كېرەك، ئۇ توۋا قىلىپ، مېنىڭ ئوغلۇمنى، ئاشۇ بىچارە ئوغلۇمنى بېقىشى كېرەك. يالغۇز شۇ ئوغلۇم بىلەن ھېلىقى تۆمۈر بوۋايلا ئائىلىمگە چۈشكەن ئۆلۈمدىن چەتته قالدى. ئايالىم ئوغلىمىزنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇ، ئاشۇ ئوغلىنى دەپ جىنايەت ئۆتكۈزدى. ئۆز بالىسىنى ياخشى كۆرىدىغان ئايالىنىڭ قەلبىگە ئىشىنىش

كېرەك. ئايالىم توۋا قىلدۇ، ئۇنىڭ جىنايىتىنى ھېچكىم بىلمەي قالىدۇ. مېنىڭ ئۆيۈمدە بولغان ۋە كىشىلەرنىڭ ئاغزىغا چىقىپ قالغان پاجىئەلىك ئىشلار ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ. ئۇنتۇلماي قالغۇدەك بولسا، مەن گۇناھىنى ئۆز ئۈستۈمگە ئالىمەن. يەنە ئىككى، ئۈچ گۇناھىنى قوشۇپ ئۈستۈمگە ئارتىۋالسامۇ ئوخشاش‌ئەمەسمۇ. ئايالىم ئالتۇنلىرىمزنى ئېلىپ، مۇھىمى، ئوغلىمىزنى ئېلىپ، مېنى يوتۇپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان بۇ تۈۋى يوق ھاڭدىن قېچىپ قۇتۇلدۇ. ئۇ ياشايدۇ، بەختلىك بولىدۇ، چۈنكى ئۇنىڭ سۆيگۈسى ئوغلىغا تەئەللۇق، ئوغلى ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولىدۇ. شۇنداق بولغاندا، مەن بىر ياخشى ئىش قىلغان بولىمەن. شۇنداق بولغاندىلا كۆڭلۈم يەڭگىللەپ قالىدۇ.

خانلىق مۇپەتتىش يېنىكلەشكەن ھالدا تىنىۋالدى.

پەيتۇن ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ توختىدى. ۋىلفور پەيتۇندىن پەلەمپەيگە سەكرەپ چۈشتى. خىزمەتكارلار ئۇنىڭ بالدۇر قايتىپ كەلگىنىدىن ھەيران بولۇشۇپ، ئۇنىڭغا قاراشتى. ۋىلفور ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدىن شۇ ھەيرانلىقتىن باشقا ئالامەتنى سەزمىدى. ھەممىسى زۇۋان سۆرمەستىن، ئۇنىڭغا يول بوشتىپ بېرىشتى.

ئۇ، نۇئارتېينىڭ ھۇجرىسى ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا قېنا ئوچۇق تۇرغان ئىشىكتىن ئىككى ئادەمنىڭ قارىسىنى كۆردى، لېكىن ئاتمىسىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان كىشىنىڭ كىملىكى ئۇستىدە باش قاتۇرۇپ تۇرمىدى. تەشۋىش ئۇنى قامچىلاپ، ئالدىرىتىپ تۇراتتى.

«بۇ يەردە ھېچقانداق ئۆزگىرىش يوق»، دەپ ئويلىدى ئۇ. ئايالى بىلەن ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىلىرىغا ئېلىپ بارىدىغان پەلەمپەيدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ.

ئۇ، پەلەمپەي مەيدانچىسىنىڭ ئىشكىنى تاقىدى.

— بۇ يەرگە ھېچكىم كىرمىسۇن، — دېدى ئۇ، — ئۇنىڭ بىلەن پىنھانلىقتا سۆزلىشىشىم كېرەك، ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىشىم، ئۇنىڭغا ھەممىنى دەپ بېرىشىم كېرەك...

ئۇ، ئىشكىنىڭ ئەينەك تۆۋىقىدىن تارتتى. ئىشىك ئېچىلدى.

— ئىشىك ئوچۇق ئىكەن، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — بۇ ياخشى ئالامەت!

ئۇ، كېچىسى ئېدۇئار ئۇخلايدىغان كىچىك ھۇجرىغا كىردى. بۇ بالا گەرچە ياتاقلىق مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بولسىمۇ، ھەر كۈنى كەچتە ئۆيگە قايتىپ كېلەتتى، چۈنكى ئانىسى ئۇنىڭدىن بىر كۈنمۇ ئايرىلىشقا چىدىيالمايتتى. ۋىلفور خانا ئىچىگە كۆز يۈگۈرتتى.

— ھېچكىم يوق، — دېدى ئۇ، — ئۇ ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىدا بولسا كېرەك.

ئۇ ئېتىلىپ، ئىشىك ئالدىغا باردى. لېكىن ئىشىك تاقۇلۇپ لىنغانىدى. ئۇ غال ـ غال تىترەپ توختىدى.

— ئېلويىزا! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ.

كىمدۇر بىرىنىڭ ئورۇندۇقنى يۆتكىگەنلىكى ئاڭلاندى.

— ئېلويىزا! — ئۇ يەنە ۋارقىرىدى.

— كىم؟ — ئايالىنىڭ سوزغان ئاۋازى ئاڭلاندى.

بۇ ئاۋاز ئۇنىڭغا ئادەتتىكىدىن جانسىزراق چىققاندەك تۇيۇلدى.

— ئىشىكنى ئېچىڭ، ئېچىڭ، — دەپ ۋارقىرىدى ۋىلفور، — بۇ مەن!

ھالبۇكى، ئۇ بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا ۋە تەشۋىشلىك ئاھاڭدا ۋارقىرىغان بولسىمۇ، ئىشىك ئېچىلمىدى. ۋىلفور ئىشكىنى تېپىپ ئاچتى. ئىشىك ئالدىدا ۋىلفور خانىم تۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايى

تاتىرىپ، ئۆزگىرىپ كەتكەن بولۇپ، ئادەمنى قورقۇتقۇدەك قىياپ قالغان كۆزلىرى ئېرىنگە مىختەك قادالغانىدى.

— ئېلويزا! — دەپ خىتاب قىلدى ۋىلفور، — نېمە بولدىڭىز؟ گەپ قىلسىڭىزچۇ!

ۋىلفور خانىم كۆيۈشۈپ قالغان قانىسز قولىنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتى.

— ئېيتقىنىڭىزدەك قىلدىم، تەقسىر، — دېدى ئۇ، خۇددى كانىيىنى يىرتىپ چىقىۋاتقاندەك خىرقىرىغان بوغۇق ئاۋازدا، — سىزگە يەنە نېمە كېرەك؟

شۇ گەپ بىلەن، ۋىلفور خانىم گىلەم ئۈستىگە يىقىلدى. ۋىلفور يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى. ئالتۇن قاپقاقلىق كىچىككىنە شىشە قۇتىنى قولىدا چىڭ سىقىۋالغان ۋىلفور خانىم جان ئۈزگەنىدى.

ۋىلفور قورقۇپ جېنى چىققۇدەك بولۇپ، جەسەتتىن كۆزىنى ئالماي ئىشىك تەرەپكە داجىدى.

— ئېدۇئار! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى ئۇ تۇيۇقسىزدىن، — ئوغلۇم قېنى؟ — ئۇ جېنىنىڭ بارىچە ۋارقىراپ، ھۇجرىدىن يۈگۈرۈپ قېچىپ چىقتى، — ئېدۇئار! ئېدۇئار!

ئۇ، شۇنداق دەھشەتلىك ۋارقىراپ كەتتىكى، خىزمەتكارلار تەرەپ - تەرەپتىن يۈگۈرۈپ كېلىشتى.

— ئوغلۇم! ئوغلۇم قېنى؟ — دەپ سوردى ۋىلفور، — ئۇنى ئەچىقىپ كېتىڭلار، ئۇ كۆرۈپ قالمىسۇن...

— ئېدۇئار ئەپەندى ئاستىنقى قەۋەتتە يوق، تەقسىر، — دەپ جاۋاب بەردى مەھرەم.

— باغقا چىقىپ كەتكەن بولمىسۇن، يۈگۈرۈڭ!

— ياق، تەقسىر. يېرىم سائەتنىڭ ئالدىدا ۋىلفور خانىم ئۇنى ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىغا چاقىرىپ كىرىپ كەتكەنىدى. ئېدۇئار

ئەپەندى ئۇنىڭ يېنىغا كىرىپ كېتىپ، تېخى قايتىپ چىقمىدى. ۋىلفورنىڭ ماڭلىيىدىن مۈزدەك تەر چىقىپ كەتتى، پۈتلىرى پۈكۈلۈپ كەتتى، مېڭىسى خۇددى بۇزۇلغان سائەتنىڭ چاقلىرىدەك پىرقىراپ كەتتى.

— ئۇنىڭ يېنىغا كىرىپ كەتكەن! — دەپ شۇڭىرلىدى ئۇ، — ئۇنىڭ يېنىغا!

ئۇ، بىر قولى بىلەن ماڭلىينى سۈرتۈپ، يەنە بىر قولى بىلەن تامغا تايىنىپ، ئاستا ئارقىغا قايتىپ ماڭدى. ئۇ، ئاشۇ ھۇجرىغا كىرىشكە، بەختسىز ئايالنىڭ جەسىتىنى يەنە كۆرۈشكە مەجبۇر ئىدى. ئۇ، ئېدۇئارنى چاقىرىشى، گۆرگە ئايلانغان بۇ ھۇجرىنىڭ جىملىقىنى بۇزۇشى كېرەك. ھالبۇكى، بۇ يەردە ئۇنىڭ سۆزلەش گويا كى قەبرىستان سۈكۈناتىنى ئىلىك ئالمىغانلىق بولاتتى. ۋىلفور تىلىنىڭ كالۋالىشىپ قېلىۋاتقانلىقىنى سەزدى.

— ئېدۇئار! ئېدۇئار! — زارلاندى ئۇ.

جاۋاب يوق. خىزمەتكارلار ئۇ بالىنى ئانىسىنىڭ يېنىغا كىرىپ كېتىپ، تېخى قايتىپ چىقمىدى دېيىشكەن ئەمەسمىدى. ئۇ نەگە كەتكەندۇر؟

ۋىلفور يەنە بىر قەدەم چامدىدى. ئۇنىڭ ئوغلى دەم ئېلىش ئۆيىدە بولۇشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن ۋىلفور خانىمنىڭ جەسىتى دەم ئېلىش ئۆيىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا بوسۇغىنى توسۇپ ياتاتتى. ئۇنىڭ ئېچىلىپ قالغان كۆزلىرىدە ۋە جانسىز لەۋلىرىدە سىرلىق كۈلۈمسىرەش قېتىپ قالغانىدى.

ئىشىك پەردىلىرىنىڭ ئارقىسىدىن رويالنىڭ بىر پۇتى ۋە ھاۋارەڭ تاۋار بىلەن قاپلانغان سافانىڭ بىر بۇرجىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ۋىلفور يەنە بىرنەچچە قەدەم ئىلگىرىلىدى ۋە سافادا ياتقان ئوغلىنى كۆردى. بالا ئۇخلاپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى. بەختسىز

ئاتا سۆز بىلەن تەربىيلىگۈسىز دەربەدە خۇشال بولدى. ئۇنى مىسلسىز ئازاب بىلەن قىيناۋاتقان دوزاخ ئىچىگە گويياكى قۇياش نۇرى چۈشكەندەك بولدى. ئۇ، جەسەتنى ئاتلاپ ئۆتۈپ، دەم ئېلىش ئۆيىگە كىرىدۇ ۋە بالىسىنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە يىراق ـ يىراقلارغا قېچىپ كېتىدۇ.

بۇ ئەمدى ئازاكەتلىك تەكەللۇپ بىلەن مەدەنىيەتلىك ئادەمنىڭ ئوبرازىنى نامايان قىلىدىغان ئىلگىرىكى ژىلفور ئەمەس ئىدى. بۇ ئەمدى ئەڭ ئاخىرقى جان تالىشىش ئىچىدە ئالدىغا ئۇچرىغان نەرسىنى چىشلەپ، چىشلىرىنى سۈندۈرۈۋاتقان يىرتقۇچ ھايۋان ئىدى.

ئۇ ئەمدى خۇدادىن ئەمەس، ئەرۋاھتىن قورقاتتى. ئۇ بىر قەدەم كەينىگە چېكىندى ـ دە، خۇددى يالقۇنلۇق گۈلخان ئۈستىدىن ئۆتكەندەك، جەسەت ئۈستىدىن سەكرەپ ئۆتتى. ئۇ، ئوغلىنى كۆتۈرۈپ باغرىغا باستى ۋە ئۇنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ، سىلكىشتۈردى، بالا جاۋاب قايتۇرمىدى. ژىلفور ئىنتىزارلىق لەۋلىرىنى ئۇنىڭ مەڭزىگە ياقتى. بالىنىڭ مەڭزى سوغۇق ۋە ئاقىرىپ كەتكەنىدى. ژىلفور بالىنىڭ قېتىشىپ قالغان تىنىنى تۇتتى، يۈرىكىگە ئالقىنىنى قويدى. يۈرەك سوقۇشتىن توختىغان، بالا ئاللىقاچان قازا تاپقانىدى.

تۆت پۈكلەنگەن بىر پارچە قەغەز ئىدۇئارنىڭ كۆكرىكىدىن گىلەم ئۈستىگە چۈشۈپ كەتتى. ژىلفور خۇددى بېشىغا چاقماق ئۇرۇلغاندەك، تىزلىنىپ قالدى. بالا ئۇنىڭ جېنى قالمىغان قوللىرىدىن چۈشۈپ كەتتى ـ دە، ئانىسىنىڭ يېنىغا دومىلاپ كەتتى. ژىلفور قەغەزنى قولىغا ئېلىپ، ئايالىنىڭ قەلىمىنى تونۇدى ۋە تەقەززالىق بىلەن ئوقۇپ چىقتى. بۇ خەت مۇنداق يېزىلغانىدى:

«مېنىڭ ياخشى ئانا بولغانلىقىمنى سىز بىلمىسىز. مەن ئوغلۇمنى دەپ جىنايەتچى بولۇپ قالدىم. ياخشى

ئانا ئۆز ئوغلىدىن ئايرىلمايدۇ».

ژىلفور ئۆز كۆزلىرىگە ئىشىنەلمىدى، ئۆز ئەقلىگىمۇ ئىشەنەلمەي قالدى. ئۇ ئۆمىلەپ، ئىدۇئارنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە خۇددى ئۆلۈپ قالغان كۆچۈكنى كۆرگەن چىشى شىردەك ئوغلىنىڭ تېنىنى دىققەت بىلەن قاراپ چىقتى. ئېچىنىشلىق ژارقىراش گويا ئۇنىڭ كۆكسىدىن ئېتىلىپ چىقتى.

— خۇدا! — دەپ قاقشىدى ئۇ، — بۇ يەنە خۇدانىڭ قىلغان ئىشى!

قۇربان بولغان بۇ ئىككى جانغا قاراپ، ئۇنىڭمۇ جېنى چىقمەي كېتەي دەپ قالدى. ئۇ، گويا مۇشۇ ئىككى جەسەتتىن باشقا ھېچنەرسە مەۋجۇت بولمىغان بوشلۇقتا تۇرغاندەك يۈرىكى قىسىلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدى.

تېخى بايىلا ئۇنىڭ ئىرادىلىك ئادەملەرگە خاس غەزىپى، شەرەپ بىلەن قۇربان بولۇش ئالدىدا تۇرغان كىشىلەرگە خاس جاسارىتى بار ئىدى. ئۇنىڭ تىتانغا① ئوخشاش ئەرشنى ھۇجۇم بىلەن ئالغۇدەك، ئاياكسقا② ئوخشاش ئىلاھلارغا مۇشت كۆتۈرگىدەك شىجائىتى بار ئىدى. ئەمدى ژىلفورنىڭ بېشى غايەت زور ئېغىرلىقنى كۆتۈرەلمىگەندەك پەسكە ساڭگىلاپ كەتتى. ئۇ، تىزلىنىپ تۇرغان يېرىدىن ئۆرە قوپتى ۋە تىترەپ تۇرغان قولى بىلەن يېپىشىپ كەتكەن چاچلىرىنى سىلىدى. ھېچقانداق ئەھۋال ئاستىدا كىشىلەرگە ئىچ ئاغرىتىشنى بىلمەيدىغان بۇ ئادەم ئەمدى دەردىنى تۆكۈۋېلىش، ئىچىنى بوشىتىۋېلىش ئۈچۈن ماغدۇرسىزلانغان ھالدا ئۆزىنىڭ قېرى ئاتىسىنى ئىزدەپ ماڭدى. ئۇ، بىزگە تونۇشلۇق بولغان پەلەمپەيدىن چۈشۈپ، ئىدۇئارتېيىنىڭ يېنىغا كىردى.

ژىلفور كىرگەندە ئىدۇئارتېي ئۆزىنىڭ كۆزلىرىدە ئىپادىلىنىشى

① ② يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى باتۇرلار.

مۇمكىن بولغان دىققەت ـ ئېتىبارى ۋە خۇش پېئىللىقى بىلەن بۇ-
زونى ھەزرەتنىڭ سۆزلىرىنى تىڭشاپ ئولتۇراتتى. بۇزونى ھەزرەت
ھەر دائىمقىدەك خاتىرجەملىك بىلەن تەمكىن سۆزلەۋاتاتتى.

ۋلفور ھەزرەتنى كۆرۈپ، پېشانىسىنى سىلىدى. ئۆتكەن
ئىشلار خۇددى شىددەتلىك دولقۇندەك ئۇنىڭ مېڭىسىگە قۇيۇلۇ-
ۋاندەك بولدى. ئۇ، ئوتېيلدىكى زىيافەتتىن ئىككى كۈن ئۆتكەندە
بۇ ھەزرەت بىلەن كۆرۈشكەنلىكىنى ۋە ۋالېنتىنا ۋاپات بولغان
كۈنى ھەزرەتنىڭ بۇ ئۆيگە كەلگەنلىكىنى ئەسلىدى.

ـــ سىز بۇ يەردە ئىكەنسىز، تەقسىر، ـــ دېدى ئۇ، ـــ
سىز ھەمىشە ئۆلۈم بولغان چاغدىلا كېلەمسىز؟

بۇزونى ھەزرەت قەددىنى رۇسلىدى. ئۇ، ۋلفورنىڭ ئۆزگىرىپ
كەتكەن چىرايىنى، ئەلەڭ ـ سەلەڭ بولۇپ كەتكەن كۆزلىرىنى
كۆرۈپ، سوت زالىدا نېمە ئىش بولغانلىقىنى چۈشەندى، لېكىن
كېيىنكى ئىشلاردىن ئۇنىڭ خەۋىرى يوق ئىدى.

ـــ مەن قىزىڭىزغا دۇئا ـ تىلاۋەت قىلىش ئۈچۈن كەلگەن، ـــ
دېدى بۇزونى.

ـــ بۇگۈن نېمە ئىش بىلەن كەلدىڭىز؟

ـــ دۇئا ھەققى ئۈچۈن ئەۋەتكەن پۇلىڭىزنى تاپشۇرۇۋالغا-
لمىقىمنى ئېيتىپ قويۇش ئۈچۈن كەلدىم. بۇگۈندىن باشلاپ بۇ
ئىلتىپاتىڭىزدىن خۇدانىڭمۇ ماڭا ئوخشاش رازى بولۇشىنى تىلەپ
دۇئا قىلىمەن.

ـــ ۋاي، خۇدايىم، ـــ دەپ خىتاب قىلدى ۋلفور كەينىگە
داجىپ، ـــ بۇ ئاۋاز... سىز بۇزونى ھەزرەت ئەمەسمۇ!

ـــ ئەمەس.

بۇزونى ھەزرەت ياسالما چېچىنى يۇلۇپ ئېلىۋەتتى ـ دە،
بېشىنى سىلكىگەنىدى، ئۇزۇن قارا چاچلىرى ئۇنىڭ باتۇرانە
تۇس ئالغان يۈزىنى ئوراپ، يەلكىلىرىگە چېچىلىپ چۈشتى.

ـــ گىراف مونتې ـ كرىستو! ـــ دەپ خىتاب قىلدى ۋلفور
ھاڭ ـ تاڭ بولۇپ.

ـــ ئۇمۇ ئەمەس، خانلىق مۇپەتتىش ئەپەندى. ئويلاپ بې-
قىڭ، ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەپ بېقىڭ.

ـــ بۇ ئاۋاز! بۇ ئاۋازنى نەدە ئاڭلىغانىدىم؟

ـــ بۇ ئاۋازنى سىز مارسېلدا، بۇنىڭدىن 23 يىل ئىلگىرى،
رېنې سېن ـ مېران بىلەن تويىڭىز بولغان كۈنى ئاڭلىغانىدىڭىز.
دېلو ماتېرىياللىرى سېلىنغان سومكىلىرىڭىزنى ئاختۇرۇپ بېقىڭ.

ـــ سىز بۇزونى ھەزرەت ئەمەس؟ مونتې ـ كرىستومۇ
ئەمەس؟ خۇدايىم، ئەسسە، سىرلىق، شەپقەتسىز، ھايات ـ ماماتلىق
دۈشمىنىم ئىكەنسىز ـ دە! مارسېلدا سىزگە قانداقتۇر بىر يا-
مانلىق قىلغىنىم ئېسىمگە كېلىۋاتىدۇ. ياتاللا!

ـــ شۇنداق، تاپتىڭ، ـــ دېدى گىراف قوللىرىنى كۆكرە-
كىنىڭ ئۈستىدىن گىرەلەشتۈرۈپ، ـــ ئەسلە، يەنە ئەسلە!

ـــ ساڭا نېمە يامانلىق قىلغان بولغىيدىم؟ ـــ دېدى
ۋلفور، ـــ ساڭا نېمە قىلدىم؟ ئېيتىپ باقمىنا!

ئۇنىڭ پىكىر ـ خىياللىرى گويا تۇمان ئىچىگە كىرىپ
قالغان بولۇپ، بۇ تۇماندا ئەقلىنىڭ ساغلاملىقى بىلەن سارا-
لمىقىنى ئايرىۋالغىلى بولمايتتى. بۇ، ئۇيقۇ ئەمەس، شۇنداقلا
بىدارلىقمۇ ئەمەس ئىدى.

ـــ سەن مېنى مىسلى كۆرۈلمىگەن ئازابلىق ئۆلۈمگە تۇتۇپ
بەرگەنسىدىڭ، سەن مېنىڭ ئاتامنى ئۆلتۈردۈڭ، سەن مېنىڭ
ئەركىنلىكىمگە قوشۇپ مۇھەببىتىمنى، مۇھەببىتىمگە قوشۇپ بەخ-
تىمنى تارتىۋالغان!

ـــ سەن زادى كىم؟ كىم؟

ـــ مەن روھ، سەن ئىنى قەلئەسىنىڭ زىندانىغا كۆمۈپ تاشلىغان
ئادەمنىڭ روھى. بۇ روھ گۆر ئىچىدىن چىققاندا خۇدا ئۇنى

گراف مونتې ـ کرىستوفنىڭ نىقابى ئاستىدا يوشۇرۇپ ساقلىدى. سېنى تونۇۋالمىسۇن دەپ، خۇدا ئۇنىڭ ئالتۇن، ئالماسلىرىنى زىيادە قىلدى.

— تونۇدۇم، تونۇدۇم! — دېدى خانلىق مۇپەتتىش، — سەن...

— مەن ئېدمون دانتېس!

— سەن... ئېدمون دانتېس! — دەپ ۋارقىراپ تاشلىدى خانلىق مۇپەتتىش ۋە يۈگۈرۈپ كېلىپ گرافنىڭ قولىدىن تۇتۇۋالدى، — ئۇنداق بولسا، يۈر!

ئۇ، گرافنى پەلەمپەي تەرەپكە تارتىپ ماڭدى. ھەيران بولغان مونتې ـ كرىستو خانلىق مۇپەتتىشنىڭ نەگە باشلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى بىلمەستىن، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭدى ۋە يەنە بىر بەختسىزلىكنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى ھېس قىلدى.

— قارا، ئېدمون دانتېس! — دېدى ۋىلفور، ئايالى بىلەن ئوغلىنىڭ جەسەتلىرىنى كۆرسەتكەنلىكىنى، — قارا! ئەمدى كۆڭلۈڭ تىندىمۇ؟

مونتې ـ كرىستو مۇرىدىكى تاتىرىپ كەتتى. ئۇ، قىساس ئىلىش يولىدا چېكىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكىنى چۈشەندى. ئۇ ئەمدى «خۇدا مېنى قوللايدۇ» دېيىلمەيدىغانلىقىنى چۈشەندى.

گويا ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى مۇزلاپ كەتكەندەك بولدى. ئۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ بالىنىڭ قاپقىنى ئېچىپ قارىدى، تومۇرىنى تۇتتى ـ دە، ئاخىرى ئۇنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ، دەرھال ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىغا ئوقتەك ئېتىلىپ چىقىپ كەتتى ۋە ئىشكىنى تاقىۋالدى.

— ئوغلۇم! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى ۋىلفور، — ئۇ ئوغلۇمنى ئەپقېچىپ كەتتى! ۋاي جان، لەنەت ساڭا، سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن!

ئۇ مونتې ـ كرىستونىڭ كەينىدىن قوغلىماقچى بولدىيۇ، ئەمما خۇددى چۈش كۆرۈۋاتقاندەك، پۈتلىرى قوزغالماي قالدى؛

كۆزلىرى چاناقلىرىدىن چىقىپ كەتكىدەكتەك چەكچىيىپ قالدى؛ بارماقلىرى مەيدىسىنى قامالاپ، كىرىشىپ كەتتى ۋە ئاخىرى مەيدىسىدىن قان تامچىدى: چېكە تومۇرلىرى كۆپۈشتى؛ گىرەلىشىپ كەتكەن قالايمىقان خىياللارنىڭ بېسىمى بىلەن باش سۆڭىكى يېرىلىپ كەتكۈدەك بولدى؛ مېڭىسى گويا ئوت دېگىزىغا غەرق بولغاندەك تۇيۇلدى. بۇ خىل بىھوشلۇق بىرنەچچە مىنۇت داۋام لاشتى ۋە ئاخىرى ساراڭلىقنىڭ ھېچنېمىنى كۆرگىلى بولمايدىغان قاراڭغۇلۇقى ۋىلفورنى يۇتۇپ كەتتى. ئۇ، ۋارقىراپ ـ جارقىراپ، ئەسەبىيلەرچە قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى ـ دە، يۈگۈرگىنىچە پەلەمپەيدىن چۈشۈپ كەتتى.

ئارقىدىن چارەك سائەت ئۆتكەندە ۋالېنتىنانىڭ ھۇجرىسىنىڭ ئىشكى ئېچىلىپ، بوسۇغىدا گراف مونتې ـ كرىستو پەيدا بولدى. ئۇ تاتىرىپ كەتكەن، كۆزلىرى خۇنۇكلەشكەن بولۇپ، ئېغىر تەنەپ ئالغانلىقتىن كۆكرىكى كۆتۈرۈلۈپ ۋە پەسلەپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ھەممىسە خاتىرجەم چىرايلى ئازابلىنىشتىن ئۆزگىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ، قولىدا ئەمدى ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش مۇمكىن بولمىغان بالىنى كۆتۈرۈپ تۇراتتى.

مونتې ـ كرىستو بىر پۇتىنى پۈكۈپ، تىزلاندى ۋە بالىنىڭ بېشىنى ئانىسىنىڭ كۆكسىگە قويۇپ، گىلەمگە ياتقۇزدى.

ئاندىن، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، بۇ ئۆيدىن چىقتى ۋە پەلەمپەيدە بىر مالاينى ئۇچراتىپ، ئۇنىڭدىن سورىدى:

— ۋىلفور ئەپەندى قېنى؟

مالاي ئۇنچىغماستىن، قولى بىلەن باغ تەرەپنى كۆرسەتتى.

مونتې ـ كرىستو سىرتقا چىقىپ، مالاي كۆرسەتكەن تەرەپكە ماڭدى ۋە توپلىشىپ تۇرغان خىزمەتكارلارنىڭ ئارىسىدىن ۋىلفورنى كۆردى. ئۇ قولىدا گۈرجەك تۇتۇپ، جان ـ جەھلى بىلەن يەرنى كولاۋاتاتتى.

— ياق، بۇ يەردە ئەمەس، — دەيتتى ئۇ، — ياق، بۇ يەردە ئەمەس.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ يەنە باشقا يەرنى كولاشقا كىرىشتى.

مونتې - كرىستو ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى ۋە ئاران ئاڭلانغۇدەك ئاۋاز بىلەن دېدى:

— تەقسىر، سىز ھەقىقەتەن ئوغلىڭىزدىن ئايرىلىپسىز، لېكىن سىزنىڭ يەنە...

ۋىلفورنىڭ قولىغا گەپ كىرمەيتتى. ئۇ، گرافنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋەتتى.

— مەن ئۇنى تاپىمەن، — دېدى ئۇ، — ئۇنى بۇ يەردە يوق دېمەڭلار، مەن ئۇنى تاپىمەن، خۇدانىڭ دەرگاھىغچە ئاخ تۇرۇپ بولسىمۇ تاپىمەن.

مونتې - كرىستو كەينىگە داجىدى.

— ساراڭ بولۇپ قاپتۇ! — دېدى ئۇ.

گراف خۇددى بۇ قارغىش تەككەن ئۆيىنىڭ تاملىرى ئۆرۈلۈپ، ئۇنى بېسىۋالىدىغاندەك، كوچىغا يۈگۈرۈپ قېچىپ چىقتى. ئۇ، ئۆزىنىڭ قىلغان ئىشلىرىنىڭ توغرا بولغانلىقىدىن تۇنجى قېتىم گۇمانلاندى.

— بولدى، بولدى، — دېدى ئۇ، — ئەمدى ئەڭ ئاخىرقى ئادەمنى قۇتۇلدۇراي!

مونتې - كرىستو ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، موررېلنى كۆردى. موررېل بەجايىكى گۆرگە كىرىپ كېتىش ئۈچۈن خۇدانىڭ بۇيرۇغان سائىتىنى كۈتۈۋاتقان زۇۋانسىز ئەرۋاھقا ئوخشاش خانىلارنى ئارىلاپ، ئايلىنىپ يۈرەتتى.

— تەييار بولۇڭ، ماكسىمىلىئان، — دېدى مونتې - كرىستو ئۇنىڭغا كۆلۈمسىرەپ قاراپ، — بىز ئەتە پارىژدىن كېتىمىز.

— بۇ يەردىكى ئىشلىرىڭىزنى پۈتتۈرۈپ بولدىڭىزمۇ؟ — سورىدى موررېل.

— پۈتتۈرۈپ بولدۇم، — دېدى مونتې - كرىستو، — ھەتتا قىلىدىغان ئىشلىرىمنى بەك ئاشۇرۇۋەتتىمىكىن دەپ قورقۇۋاتىمەن.

يىگىرمە توققۇزىنچى باب

قايتىش

ئاخىرقى ھەپتىلەردىن بۇيان يۇز بەرگەن ۋەقەلەر پۈتۈن پارىژنى زىلزىلىگە كەلتۈردى. ئېممانۇئېل ۋە ئۇنىڭ ئايالى مېلې كوچىسىدىكى ئۆيىنىڭ كىچىك ساراينىدا ئولتۇرۇپ، بۇ ۋەقەلەر ئۈستىدە ئەجەبلەنگەن ھالدا مۇلاھىزە يۈرگۈزمەكتە ئىدى. ئۇلار مورسېر، دانگلار ۋە ۋىلفورغا كەينى - كەينىدىن ئۇلىشىپ كەلگەن ئۈچ قېتىملىق پالاكەتچىلىكنىڭ ئوتتۇرىسىدا قانداقتۇر باغلىنىش بارلىقىنى ھېس قىلىشاتتى.

ئۇلارنى يوقلاپ كەلگەن ماكسىمىلىئان ئۆزىگە ئادەت بولۇپ قالغان پەرۋاسىزلىق بىلەن ئۇلارنىڭ سۆھبىتىنى ئارىلاپ ئولتۇردى.

— ئېممانۇئېل، — دېدى ژېيۇلى، — تېخى تۇنۇگۈنلا شۇنچە باي، شۇنچە بەختلىك بولغان بۇ كىشىلەر دۆ - پەرىگە ئاتاپ نەزىر قىلىشنى ئۇنتۇپ قالغان ئوخشايدۇ. پېرونىڭ چۆچىكىدە، شۇنداق ئىش بارغۇ. تويغا ياكى بالىنى چوقۇندۇرۇشقا تەكلىپ قىلىنمىغان دۆ - پەرى ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولۇپ، بۇنداق ئۇنتۇغاقلىقنىڭ جازاسىنى بېرىدۇ. خۇددى شۇ چۆچەكتىكىدەك ئىش بولدى - دە.

— نېمىدېگەن ئېغىر زەربە! — دېدى ئېممانۇئېل، مورسېر بىلەن دانگلارنى ئويلاپ.

— نەقەدەر ئېچىنىشلىق! — دېدى ژېيۇلى ۋالېنتىنانى

ئويلاپ. ئۇ، ئايالالارغا خاس سەزگۈرلۈك بىلەن ئاكسىنىڭ ئالدىدا ۋالېنتىنانىڭ ئىسمىنى ئېغىزىدىن چىقارمىدى.

— ئەگەر ئۇلارنى خۇدا جازالىغان بولسا، — دېدى ئېمە مانۇئېل، — دېمەك، رەھىملىك تەڭرى ئۇلارنىڭ ئۆتمۈشىدىن جازانى يېنىكلەتكۈدەك بىرەر ساۋابلىق ئىشنى تاپالمىغان ئوخشايدۇ. دېمەك، ئۇلارنى خۇدا ئوردى دېگەن گەپ.

— ئويلىماي سۆزلىمە، ئېممانۇئېل، — دېدى ژيۇلى، — ناۋادا مېنىڭ ئاتام قولىغا تاپانچىسىنى ئالغان چاغدا بىرەر ئادەم: «بۇ كىشى ئۆزىنىڭ قىسمىتىگە يارىشا ئىش قىلدى» دېگەن بولسا، خاتالاشقان بولماسمىدى؟

— شۇنداق، ئەمما خۇدا خۇددى ئاۋرائامنىڭ ئۆز ئوغلىنى قۇربان قىلىشىغا يول قويمىغاندەك، ئاتىمىزنىڭ ئۆلۈشىگىمۇ يول قويمىغان. خۇدا بىر پەرىشتىنى ئەۋەتىپ، ئاتامنىڭ ئەجىلىنى يېرىم يولدا توختىتىپ قويغان.

ئۇ، سۆزىنى ئەمدىلا تۈگىتىپ تۇرۇشىغا قوڭغۇراق جىرىڭلىدى. ئۇ، دەرۋازىۋەننىڭ مېھمان كەلگەنلىكىدىن ئۇچۇر بەرگەنلىكى ئىدى.

شۇ ھامان ئىشىك ئېچىلىپ، بوسۇغىدا گراف مونتې ـ كرىستو پەيدا بولدى. ژيۇلى بىلەن ئېممانۇئېل ئۇنى شادىمان خىتابلار بىلەن قارشى ئالدى. ماكسىملىئان بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپ قويدى ـ دە، يەنە تۆۋەن قارىۋالدى.

— ماكسىملىئان، — دېدى گراف ئۇنىڭ سوغۇق مۇئامىلىسىنى سەزمىگەن بولۇپ، — مەن سىزنى ئىزدەپ كەلدىم.

— مېنى ئىزدەپ؟ — موررېل خۇددى ئۇيقۇسى ئېچىلمىغاندەك قايتىلاپ سورىدى.

— شۇنداق، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — بىز بىللە كېتىدىغان بولۇپ كېلىشكەن ئەمەسمۇ. سىزگە تۇنۇگۈن تەييارلىنىپ تۇرۇشنى ئېيتقانىدىمغۇ.

— مەن تەييار، — دېدى ماكسىملىئان، — مەن بۇلار بىلەن خوشلاشقىلى كەلگەنىدىم.

— قەيەرگە بارماقچى بولىدۇكىلار، گراف؟ — دەپ سورىدى ژيۇلى.

— ئالدى بىلەن مارسېلغا بارىمىز، خانىم.

— مارسېلغا؟ — ژيۇلى يېنىشلاپ سورىدى.

— ھەئە، ئاكىڭىزنى شۇ يەرگە ئېلىپ كەتمەكچىمەن.

— گراف، ئۇنداق بولسا، ئاكامنى ساقايتىپ كېلىڭ.

موررېل يۈزىنىڭ قىزىرىپ كەتكەنلىكىنى يوشۇرۇش ئۈچۈن تەڭۈر قارىۋالدى.

— ئۇنىڭ تاۋى يوقتەك كۆرۈنۈۋاتامدۇ؟ — دەپ سورىدى گراف.

— ھەئە، ئۇ بىز بىلەن تۇرسا زېرىكىپ قالامدىكىن دەپ قورقىمەن.

— ئەمىسە، مەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېچىپ قويماي، — دېدى گراف.

— خىزمىتىڭىزگە مەن تەييار، — دېدى ماكسىملىئان، — خەير ـ خوش. قەدىردانلىرىم. خوش، ئېممانۇئېل، خوش، ژيۇلى!

— خوشلىشىۋاتسەنغۇ. — دەپ خىتاب قىلدى ژيۇلى، — سىلەر ھازىرلا يولغا چىقامسىلەر؟ نەرسە ـ كېرەكلىرىڭىزچۇ؟ پاسپورتچۇ؟

— بىراقلا خوشلاشسا ئايرىلىش ئوڭايراق بولىدۇ، — دېدى مونتې ـ كرىستو، — ئىشىنىمەنكى، ماكسىملىئان مېنىڭ ئېيتقىنىم بويىچە ھەممە نەرسىلىرىنى تەييارلاپ بولدى.

— پاسپورتىنى ئېلىپ بولدۇم، يۇك ـ تاقىلىرىم تېڭىلىپ بولدى، — دېدى موررېل خاتىرجەم، جاراڭسىز ئاۋازدا.

— ناھايىتى ياخشى، — دېدى مونتې ـ كرىستو كۈلۈمسىرەپ، — ھەربىي ئادەم دېگەن مانا مۇشۇنداق بولىدۇ ـ دە.

— سىزمۇ مۇشۇنداقلا كېتىپ قالامسىز؟ — دېدى ژيۇلى. — هازىرلا كېتەمسىز؟ بىز بىلەن بىر كۈن، ھېچبولمىغاندا بىر ساەتمۇ بىللە بولالمامسىز؟

— هارۋام دەرۋازا ئالدىدا ساقلاپ تۇرىدۇ، خانىم. مەن بەش كۈندىن كېيىن رەسمدا بولۇشۇم كېرەك.

— ماكسىملىئانمۇ رەسمغا بارامدۇ؟ — سورىدى ئېمانۇئېل.

— گراف نەگە باشلىسا شۇ يەرگە كېتىۋېرىمەن، — دېدى ماكسىملىئان غەمكىن تەبەسسۇم بىلەن، — مەن يەنە بىر ئايغىچە ئۇنىڭ باشقۇرۇشىدا بولىمەن.

— ئۇ نېمە ئۈچۈن بۇنچىلىك ھەسرەتلىنىپ سۆزلەيدۇ، گراف؟

— ئاكىسى مەن بىلەن بىللە بولىدۇ، — دېدى گراف يۇمشاق ئاۋاز بىلەن، — شۇڭا ئۇنىڭدىن غەم قىلمىغىلار.

— خوش، سىڭلىم! — دېدى يەنە ماكسىملىئان، — خوش، ئېمانۇئېل!

— ئۇنىڭ ھېچنېمىگە قىزىقمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرسەم يۈرىكىم سىقىلىپ كېتىدۇ، — دېدى ژيۇلى. — ماكسىملىئان، سەن بىزدىن بىر ئىشنى يوشۇرۇپ يۈرۈۋاتىسەن!

— كۆرۈپ تۇرۇڭ، ئۇ سىلەرنىڭ ئالدىڭلارغا خۇش خۇي، خۇشال كۆلۈپ تۇرغان ھالدا قايتىپ كېلىدۇ، — دېدى مونتې ـ كرىستو.

ماكسىملىئان مونتې ـ كرىستوغا تېرىكىپ، ئاچچىقلانغاندەك قاراپ قويدى.

— يۈرۈڭ! — دېدى گراف.

— گراف، — دېدى ژيۇلى، — سىلەر كېتىشتىن بۇرۇن مەن سىزگە ئۆتكەن قېتىمدا ئېيتالمىغان كۆڭۈلدىكى ھەممە گەپلىرىمنى...

— خانىم، — دېدى گراف ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ، — كۆزلىرىڭىزدە ئىپادىلىنىۋاتقان مەنە ھەرقانداق سۆزدىن ئارتۇق. سىزنىڭ يۈرىكىڭىزدىكى سۆزلەرنى مېنىڭ يۈرىكىم ئاڭلاپ تۇرۇۋاتىدۇ. مەن ئەسلىدە رومانلاردىكى ساخاۋەتچىلەردەك سىلەرگە ئۇقتۇرماي كېتىپ قالسام بولاتتى، لېكىن ئۇنداق قىلىشقا قۇربىم يەتمىدى، چۈنكى مەن ئاجىز ۋە ھېسسىياتچان بەندە. مەن يېقىن ئادەملىرىمنىڭ مېھرىلىك ۋە تەسىرلەنگەن كۆزلىرىنى كۆرگىنىمدە شادلىنىمەن. ئەمدى كېتىدىغان بولدۇم. مېنى ئۇنۇتمىغايلار، دوستلىرىم. بىز بۇندىن كېيىن مەڭگۈ كۆرۈشمەسلىكىمىز مۇمكىن.

— مەڭگۈ كۆرۈشمەيمىز دەمسىز؟ — دەپ خىتاب قىلدى ئېمانۇئېل. بۇ چاغدا ژيۇلىنىڭ كۆزلىرىدىن چىققان ياش تامچىلىرى ئۇنىڭ مەڭزىلىرىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشتى، — بىز سىزنى ئەمدى كۆرەلمەمدۇق؟ ئەمسە سىز ئادەم ئەمەس، بەلكى ئەرشتىن چۈشكەن ئىلاھ ئوخشىمامسىز! قىلىدىغان ياخشىلىقلىرىڭىزنى قىلىپ بولۇپ، يەنە ئەرشكە چىقىپ كەتمەكچى بولۇۋاتامسىز؟

— ئۇنداق دېمەڭ! — مونتې ـ كرىستو ئالدىراپ، ئۇنىڭ سۆزىنى توستى، — ھەرگىز ئۇنداق دېمەڭلار، دوستلىرىم. ئىلاھلار كىشىلەرگە زىيان يەتكۈزمەيدۇ. ئىلاھلار قەيەردە توختايمەن دېسە شۇ يەردە توختايدۇ. ئۇلار تەقدىرگە بويسۇنمايدۇ، بەلكى تەقدىرنى باشقۇرىدۇ. ياق، ئېمانۇئېل، مەن بەندە. بۇنداق گەپلەرنى قىلىشىڭىز توغرا ئەمەس. شۇنداقلا. بۇنداق گەپلەرگىمۇ مۇناسىپ ئەمەس.

گراف بۇ بەخت ماكانىدەك تېچ ئۆيىدىن ئارمان بىلەن ئايرىلىش ئالدىدا ئۆزىنىڭ قۇچقىغا ئېتىلغان ژيۇلىنىڭ قولىنى سۆيدى ۋە يەنە بىر قولىنى ئېمانۇئېلغا ئۇزاتتى. ئاندىن، يەنىلا سېزىمىنى يوقاتقاندەك جىم تۇرغان ماكسىملىئانغا قاراپ بېشىنى لىڭشىتتى.

— ئاكامنىڭ خۇشاللىقىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپ بەرگەيسىز! — ژيۇلى گرافنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى.

مونتې - كرىستو خۇددى 11 يىل ئىلگىرى خوجايىن موررېلنىڭ ئىشخانىسىغا چىقىدىغان پەلەمپەيدە ژيۇلىنى ئۇچراتقان چاغدىكىگە ئوخشاش، ئۇنىڭ قولىنى قىسىپ قويدى.

— سىز يەنىلا سىندباد سايلاھەتچىگە ئىشىنەمسىز؟ — گراف كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ سورىدى.

— ھەئە.

— ئۇنداق بولسا، ھېچنېمىدىن غەم قىلماڭ، خۇدانى ياد ئېتىڭ.

سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، دەرۋازا ئالدىدا كىرا ھارۋىسى كۈتۈپ تۇرغانىدى. شوخ تۆت تات باشلىرىنى سىلكىپ، يابلىلىرىنى ئوينىتىپ، تاقەتسىزلىنىپ، تۇيىاقلىرى بىلەن يەرنى تېپىپ تۇرۇشاتتى.

ئىشىك ئالدىدا ئەلى كۈتۈپ تۇرغانىدى. ئۇ چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمگەن بولۇپ، يىراق يەردىن يۈگۈرۈپ كەلگەنىدەك كۆرۈنەتتى.

— ھە، بۇۋاينىڭ يېنىغا بارىدىكەنسىز؟ — گراف ئۇنىڭدىن ئەرەبچىلەپ سورىدى.

ئەلى بېشىنى لىڭشىتتى.

— مەن ئېيتقانىدەك، ئۇنىڭغا خەتنى ئېچىپ كۆرسەتتىكەنسىز؟

قۇل يەنە بېشىنى لىڭشىتتى.

— ئۇ نېمە دېدى ياكى توغرىسىنى ئېيتقانىدا، ئۇ قانداق قىلدى.

ئەلى خوجايىنىغا چىرايىنى ئوبدانراق كۆرسىتىش ئۈچۈن يۈزىنى يورۇق تەرەپكە بۇراپ، نۇئارتېيىنىڭ «ھەئە» دېگەنىنى ئىپادىلەيدىغان ئىشارىسىنى ئۇستىلىق بىلەن دوردى.

ناھايىتى ياخشى. — ئۇ، رازى بولتۇ، — دېدى مونتې - كرىستو، — كەتتۇق!

ئۇنىڭ ئاغزىدىن شۇ گەپ چىقىشى بىلەن تەڭ ئاتلار يۇل قۇنۇپ قوزغالدى ۋە ئۇلارنىڭ تۇياقلىرى ئاستىدىن ئۇچقۇنلار چاچراپ كەتتى.

ماكسىملىئان بىر بۇلۇڭغا تىقىلىپ ئولتۇرۇۋالدى.

يېرىم سائەت ئۆتتى. ئۇشتۇمتوت پەيتۇن توختىدى. ئەسلىدە گراف ئەلىنىڭ بارمىقىغا باغلانغان تاۋار بوقۇچىنى تارتقانىدى. قۇل ھارۋىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئىشىكنى ئاچتى. گراف پەيتۇندىن چۈشتى.

يۇلتۇزلۇق تۇن ئىدى. مونتې - كرىستو ۋىلىۋىنى تۆپىلىكىدە تۇراتتى. بۇ يەردىن قارىغاندا پۈتۈن پارىژ خۇددى مىليونلىغان ئوت - چىراغلاردىن فوسفورلۇق بۇۇغۇن ھاسىل قىلغان قاراڭغۇ دېڭىزغا ئوخشاپ كۆرۈنەتتى. شۇنداق، دېڭىز بۇۇغۇنلىرى، دول قۇنلار،... لېكىن بۇ دولقۇنلار بورانلىق كۈندىكى ئوكيان دولقۇنلىرىغا نىسبەتەن تېخىمۇ شىددەتلىك، قۇتۇرغان ۋە تۇراقسىز، تېخىمۇ ئەشەددىي ۋە تېخىمۇ ئاچكۆز بولۇپ، مەڭگۈ تىنىم تاپمايدۇ. ئۇزلۇكسىز توقۇنۇشۇپ، مەۋج ئۇرۇپ، ھالاكەت تەھدىتىنى چېچىپ تۇرىدۇ!

گراف ئىشارەت قىلغانىدى، ھارۋا سەل نېرىغا ئۆتۈپ تۇردى. گراف ئۆزى يالغۇز قالدى ۋە قوللىرىنى كۆكرىكىنىڭ ئۈستىدىن گىرەلەشتۇرۇپ، بەجايىكى ئوتخانىدەك كۆرۈنگەن بۇ شەھەرگە ئۇزاققىچە نەزەر سالدى. بۇ ئوتخانىدا تۇرلۈك پىكىرلەر ئارىلىشىپ، بىرىكىپ، تاۋلىنىپ ۋە گويا تۈۋسىز بۇلاقتىن ئۇرغۇپ چىقىپ، پۈتۈن جاھاننى لەرزىگە كەلتۈرىدۇ. ئۇ، پەزىلەتلىك مۇتەپەككۇرلەرنىمۇ، مەغرۇر ماتېرىيالىستلارنىمۇ مەپتۇن قىلىدىغان بۇ ۋاۋىلونغا قانغۇچە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن بېشىنى ئەگدى ۋە قوللىرىنى دۈگا قىلغانىدەك جۈپلىدى.

— ئۇلۇغ شەھەر، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — سېنىڭ تۇپرىقىڭغا قەدەم باسقىنىمغا تېخى يېرىم يىلمۇ بولمىدى. ئىشىنىمەنكى، مېنى بۇ يەرگە خۇدانىڭ ئىرادىسى ئېلىپ كەلگەن. ئەمدى مەن تەنتەنە قۇچۇپ، سەندىن ئايرىلىۋاتىمەن. سېنىڭ دۇئارلىرىڭ ئىچىدە تۇرغان ۋاقتىمدىكى سىرلىرىمنى خۇداغا تاپشۇرغانىدىم. شۇڭا، قەلبىمدە نېمىلەر بولۇپ ئۆتكەنلىكىنى بىر خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. مېنىڭ بۇ يەردىن غەزەپلەنمەستىن ۋە مەغرۇرلانماستىن، لېكىن ئەپسۇس بىلەن كېتىۋاتقانلىقىمنىمۇ بىر خۇدا ئۆزى بىلىدۇ. ئۇنىڭ ماڭا بەرگەن قۇدرىتىدىن ئۆزۈم ئۈچۈن ۋە بىمەنە غەرەزلەر ئۈچۈن پايدىلانمىدىم. ئۇلۇغ شەھەر، مەن سېنىڭ جۇشقۇنلۇق باغرىڭدا ئىزدىگەن نەرسىلىرىمنى تاپتىم. مەن خۇددى ھارماس كانچىغا ئوخشاش باغرىڭنى قېزىپ، ئۇنىڭدىكى يارماس نەرسىلەرنى شاللاپ چىقىرىۋەتتىم. ئەمدى قىلىدىغان ئىشىم پۈتتى، ۋەزىپەمنى ئورۇندىدىم بولدۇم. ئەمدى سەن ماڭا شادلىقمۇ ھەسرەتمۇ بېرەلمەيسەن. ئەلۋىدا، پارىژ، ئەلۋىدا!

ئۇ، خۇددى تۇننى باشقۇرىدىغان ئىلاھتەك، كەڭرى تۇزلەڭگە يەنە بىر قېتىم نەزەر تاشلىدى. ئاندىن ئۇ، پېشانىسىنى سىلاپ قويدى ـ دە، پەيتۇنغا ئولتۇردى ۋە ئىشكىنى ياپتى. پەيتۇن قۇيۇندەك كۆتۈرۈلگەن چاڭ ـ توزان ئىچىدە تاراقلىغىنىچە ئىدىرىنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپ، غايىب بولدى.

ئىككى لىپ مۇساپە بېسىپ ئۆتۈلگىچە ئۇلار بىر ئېغىزمۇ سۆز قىلىشمىدى. موررىل ئۆزىنىڭ تۇغمىس خىياللىرىغا بېرىلىپ كەتكەنىدى.

مونتې ـ كرىستو ئۇنىڭغا ئۇزاققىچە سىنچىلاپ قارىدى.

— موررىل، — دەپ سورىدى ئۇ ئاخىرى، — مېنىڭ بىلەن بىللە سەپەرگە چىققانلىقىڭغا پۇشايمان قىلمىغانسىز؟

— ياق، گراف. بىراق، پارىژدىن ئايرىلىش...

— ئەگەر سىزنىڭ بەختىڭىز پارىژدا بولغان بولسا، سىزنى ئۇ يەردىن ئېلىپ كەتمىگەن بولاتتىم.

— ۋالېنتىنا پارىژدا دەپنە قىلىنغان. شۇڭا، پارىژدىن ئايرىلىش خۇددى ۋالېنتىنادىن ئىككىنچى قېتىم جۇدا بولغاندەك تۇيۇلۇۋاتىدۇ.

— ماكسىملىئان، — دېدى گراف، — بىزدىن جۇدا بولغان دوستلىرىمىز بىزنىڭ قەلبىمىزدە ياشايدۇ. بۇ — خۇدانىڭ ئىرادىسى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىزدىن مەڭگۈ ئايرىلمايدۇ. ماڭا ھەمىشە ھەمراھ بولۇپ كېلىۋاتقان ئىككى دوستۇم بار. مەن ئۇلارنىڭ بىرىگە ھايات بىلەن قەرزدار، يەنە بىرىگە ئەقىل ـ ئىدراكىم بىلەن قەرزدار. ئۇلارنىڭ روھى مېنىڭ قەلبىمدە ياشايدۇ. تەڭلىكتە قالغان چاغلىرىمدا مەن ئۇلار بىلەن پىكىرلىشىمەن. قولۇمدىن كەلگەن ئاز ـ تولا ساۋابلىق ئىشلىرىمنى مەن شۇ دوستلىرىمنىڭ مەسلىھەتلىرى بويىچە قىلدىم. موررىل، سىزمۇ قەلبىڭىزنىڭ ساداسىغا قۇلاق سېلىڭ. قەلبىڭىزدىن سوراپ بېقىڭ، سىزنىڭ ماڭا مۇشۇنداق سوغۇق مۇئامىلىدە بولۇشىڭىز توغرىمۇ.

— دوستۇم، — دېدى ماكسىملىئان، — مېنىڭ قەلبىم ھەسرەتكە تولغان، قەلبىمنىڭ ساداسى ماڭا ئازابتىن باشقا نەرسىنى بەخش ئېتەلمەيدۇ.

— ئىرادىسى بوش ئادەملەر ھەر قانداق نەرسىگە ماتەم پەردىسىنىڭ كەينىدىن قارايدۇ. ئادەمنىڭ قەلبى ئۆزىنىڭ مۇھەببىنى ئۆزى ھازىرلايدۇ. سىزنىڭ روھىڭىز چۈشكۈن، شۇنىڭ ئۈچۈن قەلب ئاسمىنىڭىزنى بۇلۇت قاپلىغاندەك ھېس قىلىسىز.

— بەلكىم شۇنداقتۇر، — دەپ قويدى ماكسىملىئان. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ يەنە ئويغا پاتتى.

سەپەر گرافنىڭ خاھىشى بويىچە كىشىنى ھەيران قىلغۇدەك تېزلىك بىلەن داۋاملاشتى. يول ئۈستىدە ئۇچرىغان شەھەرلەر بەجايىكى كۆلەڭگىلەردەك غىل ـ پال قىلىپ ئۆتۈپ كېتەتتى. دەسلەپكى كۈز شامالىرى ئىغاڭلىتىپ تۇرغان دەرەخلەر بەئەينى چاچلىرى پاخپىيىپ كەتكەن گىگانت مەخلۇقلاردەك ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئۇچقاندەك كېلەتتى ـ دە، ھەش ـ پەش دېگۈچە يەنە غايىب بولاتتى. ئەتىسى سەھەردە ئۇلار شالۋنغا يېتىپ كېلىشتى. شالوندا گرافنىڭ پاراخوتى كۈتۈپ تۇرغاندى. بىر مىنۇت ۋاقتىنى قولدىن بەرمەي، پەيتۇننى پاراخوتقا چىقىرىشتى. ئاندىن، بۇ يولۇچىلارمۇ پاراخوت ئۈستىگە چىقىشتى.

بۇ، تېز سۈرئەتلىك پاراخوت بولۇپ، ئىندىئانلارنىڭ ئۇچقۇر قېيىقلىرىنى ئەسلىتەتتى. ئۇنىڭ ئىككى چاقى گويا قاناتلاردەك، سۇ يۈزىدە ئۇزۇشى گويا قۇشلارنىڭ ئۇچقىنىدەك تۇيۇلاتتى. ھەتتا موررىلمۇ بۇنداق تېز سۈرئەتتىن ھەۋەسلىنەتتى. ئارىلاپ ـ ئارىلاپ ئۇنىڭ چاچلىرىنى ئويىنىتىپ تۇرغان شامال گويا ئۇنىڭ قەلبىدىكى بۇلۇتلارنىمۇ ئۇچۇرتۇپ كېتىشكە ئاز قالغاندى.

ئۇلار پاردىدىن يىراقلاشقانسېرى گرافنىڭ چىرايى ئېچىلىپ، گويا كى ئىلاھلارنىڭ چېھرىسىدەك نۇرلىنىشقا باشلىدى. ئۇ، خۇددى يۇرتىغا قايتىپ كېلىۋاتقان مۇساپىرغا ئوخشايتتى.

كۆپ ئۆتمەي ئۇلارنىڭ كۆز ئالدىدا مارسېل مەنزىرىسى نامايان بولدى. ئاپئاق، ئىللىق، ھاياتقا تولغان مارسېل، تىر ۋە كارفاگېننىڭ ئىنىسى، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرا دېگىزدىكى ۋارىسى! يېشى چوڭايغانسېرى ياشىرىپ كېتىۋاتقان مارسېل! ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى كۆزىتىش مۇنارىسىنى، مۇقەددەس نىكولاي قەلئەسىنى ۋە تاش قىرغاقلىق پىرىستانىنى كۆرۈپ، ئۆتمۈشتىكى نۇرغۇن ئىشلارنى ئەسلەشتى. ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى ئالىلىق

چاغلىرىدا مۇشۇ يەرلەردە ئويناپتىتى. ئىككىيلەن تەقەززالىق بىلەن كاننېبېر كوچىسىغا چىقىشتى.

قانداقتۇر بىر كىمە ئالجىرىيىگە يۈرۈش ئالدىدا تۇراتتى. كىمە ئۈستىگە يۈكلەر ۋە كىشىلەر تولغانىدى، پەستە ئۇزاتقۇچى ئۇرۇق ـ تۇغقانلار ۋە يارۇ ـ بۇرادەرلەر تۆپلىشىپ تۇراتتى، بەزىلەر ئۇن سېلىپ، خىتاب قىلىشاتتى، بەزىلەر يىغا ـ زارە قىلىشاتتى. ھەتتا بۇنداق ئىشلارنى كۆندە كۆرۈپ تۇرىدىغان كىشىلەرمۇ ھاياجانلانماقتا ئىدى. ھالبۇكى، ماكسىمىلىئان تاش ياتقۇزۇلغان قىرغاقتا چىقىشى بىلەنلا كۆڭلىگە چۈشكەن خىيالـلاردىن ئۆزىنى قاچۇرالماي، بۇ قىستاڭچىلىقلارغا ئېتىبارقىلمىدى.

ـــ قارىغا، ـــ دېدى ئۇ مونتې ـــ كىرىستونىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ، ـــ «فىرئاۋن» پورتقا كىرىپ كېلىۋاتقاندا ئاتام مانا مۇشۇ يەردە تۇرغانىدى. سىز ئۆلۈمدىن ۋە نومۇستىن قۇتۇلدۇرۇپ قالغان ئاشۇ پاك دىل ئىنسان مانا مۇشۇ يەردە تۇرۇپ، مېنى قۇچاقلىغانىدى. ھازىرمۇ مەڭزىمگە ئۇنىڭ ياشلىرى تۆكۈلۈۋاتقاندەك ھېس قىلىۋاتىمەن. شۇ كۈنى يىغلىغان يالغۇز ئۇلا ئەمەس، يەنە نۇرغۇن كىشىلەر بىزگە قاراپ يىغلاشقانىدى.

مونتې ـ كرىستو كۈلۈپ قويدى.

ـــ شۇ چاغدا مەن ئەنە ئاۋۇ يەردە تۇرغانىدىم، ـــ دېدى ئۇ، بىر كوچىنىڭ دوقمۇشىنى قولى بىلەن كۆرسىتىپ.

ئۇنىڭ سۆزى ئاياغلاشماي تۇرۇپ، ئۇ كۆرسەتكەن تەرەپتىن پىغانلىق ئىگىرىغان ئاۋاز ئاڭلانىدى ۋە ئۇلار ئىككىسى يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان كىمىدىكى بىر كىشىگە قول سىلكىۋاتقان بىر ئايالنى كۆرۈشتى. ئۇ ئايالنىڭ يۈزىگە تور تارتىلغانىدى. مونتې ـ كرىستو ئۇنىڭغا شۇ قەدەر ھاياجانلىنىپ قاريدىكى، ناۋادا موررىلنىڭ كۆزلىرى كىمە ئۈستىگە قادىلىپ قالمىغان بولسا، ئۇنىڭ بۇ ھالىتىنى بايقىغان بولاتتى.

— قاراڭ! — دەپ خىتاب قىلدى موررىبل، — ئاۋۇ ھەربىيچە كىيىم كىيگەن، قولىنى پۈلاڭلىتىۋاتقان يىگىتكە قاراڭ. ئۇ ئالبېر مورسېرغۇ!

— ھەئە، كۆردۈم، — دېدى مونتې ـ كرىستو.

— قانداق قىلىپ كۆردىڭىز؟ سىز باشقا تەرەپكە قاراپ تۇرغانىدىڭىزغۇ.

گراف كۈلۈمسىرىدى. ئۇ، جاۋاب بېرىشنى خالىمىغاندا ئاشۇنداق كۈلۈمسىرەيتتى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭ كۆزلىرى يەنە بايىقى يۇزىگە تور تارتقان ئايالغا قارىتىلدى. ئۇ ئايال دوقمۇشتىن ئېگىلىپ غايىب بولدى. شۇنداق كېيىن گراف كەينىگە بۇرۇلدى.

— قەدىرلىك دوستۇم، — دېدى ئۇ ماكسىملىئانغا، — بۇ يەردە باشقا ئىش ـ كۈشلىرىڭىز يوقمۇ؟

— ئاتامنىڭ تۇپراق بېشىغا چىقىدىغان ئىشىم بار، — دېدى موررىبل بوغۇق ئاۋازدا.

— ماقۇل، مېنى شۇ يەردە كۈتۈپ تۇرۇڭ. بىردەم تۇرۇپ مەنمۇ شۇ يەرگە بارىمەن.

— ھازىر باشقا بىر يەرگە بارامسىز؟

— ھەئە... مەنمۇ ئۆزۈم ئۈچۈن مۇقەددەس بولغان بىر يەرگە بېرىپ كېلىشىم كېرەك.

موررىبل گرافنىڭ ئۆزىتىلغان قولىنى بوشلا قىسىپ قويدى ۋە ئۇنىڭغا قاراپ غەمكىنلىك بىلەن بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى ـ ده، شەھەرنىڭ شەرقىي قىسمىغا يول ئالدى.

مونتې ـ كرىستو ماكسىملىئان كۆزدىن غايىب بولغۇچە كۈتۈپ تۇردى ۋە ئاندىن مېلىيان كوچىسى تەرەپكە ماڭدى. ئۇ كوچىدا ھېلىقى ئاددىيغىنا ئۆي بولۇپ، كىتابخانلىرىمىز ئۇ ئۆي بىلەن مەزكۇر ھېكايىمىزنىڭ بېشىدا تونۇشقانىدى.

كوچىدىكى دەرەخ شاخلىرى بۇ ئۆيگە بۇرۇنقىدەكلا سايە تاشلاپ تۇراتتى (بۇ كوچا مارسېللىقلارنىڭ سەيلىگاھى ئىدى). بىر تۇپ ياۋا ئۈزۈمنىڭ قاپقارا يىرىك شاخلىرى بۇ ئۆينىڭ تاشتىن قويۇرۇلغان تاملىرىغا چىرمىشىپ كەتكەن، ئۆينىڭ تاملىرى جەنۇب قۇياشىنىڭ ئۆتكۈر نۇرلىرى ئاستىدا سارغىيىپ كەتكەنىدى. تاشقىرقى ئىشىك ئالدىدىكى ئىككى باسقۇچلۇق تاش پەلەمپەي ئۇپراپ، سىلىقلىشىپ كەتكەنىدى. ئىشىك ئۈچ پارچە تاختايدىن مىخلاپ ياسالغان بولۇپ، تاختايلار ھەر يىلى يازدا بىر ـ بىرىدىن ئاجراپ، يوچۇق ھاسىل قىلاتتى، لېكىن يا لاي بىلەن سۇۋاپ قويۇلمايتتى، يا سىرلانمايتتى. كۈزدىكى نەم ھاۋادا بۇ تاختايلار قايتىدىن جۇپلىشىپ، ھەم بولۇپ قالاتتى.

بۇ ئۆي كونا بولسىمۇ گۈزەل، كۆرۈمسىز بولسىمۇ يېقىملىق بولۇپ، بۇ يەردە بىر چاغلاردا دانتېس بۇۋاي ياشىغانىدى. ھالبۇكى، بۇۋاي بىر ئېغىز كولىدا تۇراتتى، ئەمدى گراف پۈتۈن بىر بىنا ئۆينى مېرسىدىسكە ئۆتكۈزۈپ بەرگەنىدى.

مونتې ـ كرىستو بايا پىرستاندا كۆرگەن ھېلىقى يۇزىگە تور تارتقان ئايالمۇ شۇ ئۆيگە كىردى. گراف دوقمۇشتىن ئەگىلىپ چىققان مەزگىلدە ئۇ ئايال بىناغا كىرىپ، ئىشكىنى يېپىۋاتقانىدى. شۇنداق قىلىپ، گراف ئۇنىڭغا يېتىشەي دەپ قالغاندا ئۇ ئايال يەنە غايىب بولدى.

بۇ ئۇپرىغان پەلەمپەي گرافقا ئوبدان تونۇشلۇق ئىدى. گراف يوغان باشلىق مىخ بىلەن تاقىلىدىغان بۇ كونا ئىشىكنى ھەرقانداق ئادەمدىنمۇ ئوڭايراق ئاچالايتتى. ئۇ، ئىشكنى چەكمەستىن، ئۆزىنىڭ كەلگەنلىكى ھەققىدە ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمەستىن، خۇددى يېقىن دوست ياكى ئۆي خوجايىنىدەك، ھويلىغا كىردى.

بىنانىڭ ئارقا تەرىپىدە كۈن نۇرى تولۇق چۈشۈپ تۇرۇپ دېغان كىچىككىنە باغچە بار ئىدى. بۇ باغدا مېرسىدىبس گرافنىڭ ئېيتقىنى بويىچە ئۇنىڭ 24 يىل ئىلگىرى قالدۇرۇپ كەتكەن پۇللىرىنى تاپقانىدى.

ئىشكىتىن كىرگەندە بۇ بافىنىڭ چەتتىكى دەرەخلىرى كۆزگە تاشلىناتتى.

مونتې - كرىستو شۇ ئىشكىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئۆتۈپلا خۇددى بۈقۇلداپ يىغلىغانغا ئوخشاش بىر خىل چوڭقۇر تىنغان شەپىنى ئاڭلىدى. ئۇ، شۇ تىنىق ئاڭلانغان تەرەپكە قاردى ۋە بۈككىدە ئۆسۈپ كەتكەن قىزىلگۈللۈك ژاسمىن دەرىخىنىڭ شاخلىرى ئارىسىدىن مېرسىدىبسنى كۆردى. مېرسىدىبس ئۆزۈن ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ يىغلاۋاتاتتى. ئۇ بايا ئوغلىنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇۋالغان بولسىمۇ، ئەمدى بۇ يەردە يۈزىدىكى تورىنى ئارقىغا قايرىپ قويۇپ ۋە ئىككى قولى بىلەن يۈزىنى ئېتىۋېلىپ، يىغىسىنى قويۇۋەتكەنىدى.

مونتې - كرىستو ئۇنىڭغا بىرنەچچە قەدەم يېقىنلاشتى. ئۇنىڭ ئاياغلىرى ئاستىدىكى قۇم - شېغىل شىرىقلىدى. مېرسىدىبس بېشىنى كۆتۈردى ۋە چۆچۈپ، ۋارقىراپ تاشلىدى.

— خانىم، — دېدى گراف، — مەن ئەمدى سىزگە بەخت ئاتا قىلالمايمەن، لېكىن سىزگە تەسەللى بېرىشنى خالايمەن. مېنى ئۆز دوستىڭىزدەك كۆرۈپ، ۋاپىسىنى ئاڭلامسىز؟

— شۇنداق، مەن بەكلا بەختسىز، — دېدى مېرسىدىبس، — بۇ دۇنيادا تەكەندەك يالغۇز قالدىم ... يالغۇز بىر ئوغلۇم بار ئىدى، ئۇمۇ مېنى تاشلاپ كەتتى.

— ئۇ ياخشى قىلدى، خانىم، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى گراف، — ئۇنىڭ يۈرىكى ياخشى. ئۇ، ھەر بىر ئادەمنىڭ ۋەتەن ئۈچۈن كۆچ چىقىرىشى كېرەكلىكىنى چۈشەندى. بەزىلەر ۋەتەن

ئۈچۈن ئۆز قابىلىيىتىنى، يەنە بەزىلەر ئۆز ئەمگىكىنى ئەقىدىسى قىلىدۇ؛ بەزىلەر ۋەتەن ئۈچۈن ئۈيقۇسىز تۈنلەرنى ئۆتكۈزسە، بەزىلەر ۋەتەن ئۈچۈن قان تۆكىدۇ. ئۇ، سىزنىڭ يېنىڭىزدا قالغان بولسا، ئۆمرىنى سەۋدە ئۆتكۈزۈۋەتكەن بولاتتى. سىزنىڭ ھەسرەتلىرىڭىزگە كۆنەلمەيتتى؛ ئامالسىزلىقتىن ئۇنىڭ ئىچى پۇشۇپ، مىجەزى بۇزۇلغان بولاتتى. ئۇ، ئۆزىنىڭ ئوكۇشسىزلىقلىرىنى ئۇتۇققا ئايلاندۇرۇپ، كۆچلۈك ۋە قۇدرەتلىك ئادەم بولۇپ چىقالايدۇ. ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ۋە سىزنىڭ ئىستىقبالىڭىزنى يارىتىش ئۈچۈن پۇرسەت بېرىڭ، خانىم. ئىشىنىڭ، بۇ ئىستىقبالنى ئىشەنچلىك قوللار تۇتۇپ تۇرۇۋاتىدۇ.

— سىز دەۋاتقان ئۇنداق بەختنى مەنمۇ ئوغلۇم ئۈچۈن جان - دىلىم بىلەن خۇدادىن تىلەۋاتىمەن، لېكىن مەن ئەمدى بەختنىڭ لەززىتىنى تېتىيالمايمەن. — دېدى بىچارە ئايال ۋە ھەسرەتلىنىپ بېشىنى چايقىدى، — قەلبىمدە ۋە ئەتراپىمدا شۇنچە كۆپ نەرسىلەر نابۇت بولدى. مەن ئەمدى ئۆزۈمنى گۈر ئاغزىغا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلىمەن. گراف، بۇ يەرگە كېلىشىمگە ياردەم قىلغىنىڭىز ئۈچۈن رەھمەت. مەن بۇرۇن بۇ يەردە تۇرغان چېغىمدا بەك بەختلىك ئىدىم. ئەمدى مۇشۇ يەردە، بەختنىڭ تەمىنى تېتىغان يەردە ئۆلۈشنى خالايمەن.

— خانىم، — دېدى مونتې - كرىستو، — سىزنىڭ ئاچچىق سۆزلىرىڭىز مېنىڭ يۈرىكىمنى كۆيدۈرۈۋاتىدۇ. سىزنىڭ ھەقلىق تۇرۇپ مەندىن نەپرەتلىنىۋاتقانلىقىڭىزنى ئويلىسام يۈرىكىم تېخىمۇ ئۆرتىنىدۇ. مەن سىزنى مۇشۇ كۈنگە قويدۇم. مېنى ئەيىبلىمەستىن، ماڭا ئىچىڭىزنى ئاغرىتىڭىز بولمامدۇ؟ ئۇنداق قىلسىڭىز يۈرىكىم تېخىمۇ قاتتىق ئاغرىيدۇ ...

— سىزدىن نەپرەتلىنەمدىم، سىزنى ئەيىبلەمدىم، ئېدمون؟... ئوغلۇمنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قالغان ئادەمدىن

لەپەرەتلىنىشىم. ئۇنى ئەيىبلىشىم مۇمكىنمۇ؟ دەسلەپتە مورسېر ئەپەندىنىڭ ياخشى كۆرىدىغان ئوغلىنى ھالاك قىلىشتەك دەھشەتلىك مۇددىئايىگىز بولغان ئەمەسمىدى؟ ماڭا قاراپ بېقىڭا، مېنىڭ يۈزۈمدىن ئۆچمەنلىكنىڭ سايىسىنمۇ كۆرەلمەسسز.

گرافى ئۇنىڭغا قارىدى. مېرسېدېس ھەر ئىككى قولىنى ئۇنىڭغا سۇندى.

— ماڭا قارىڭا، — دېدى ئۇ چەكسىز ھەسرەت بىلەن، — مېنىڭ گۈزەللىكىم سولدى. كۆزلىرىمنىڭ نۇرى قالمىدى، ئاتسىنىڭ ئەنە ئاۋۇ ئۆيىنىڭ دېرىزىسى ئالدىدا مېنى كۈتۈپ تۇرغان ئېدموند دانتېسنىڭ ئالدىغا كولۇپ كېلىدىغان چاغلىرىم ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەن... شۇندىن بېرى ئېقىپ ئۆتكەن ھەسرەتلىك كۈنلەر ئۆتمۈش بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرۇمدا چوڭقۇر ھاك پەيدا قىلدى. سىزنى ئەيىبلەمدىم، ئېدموند، سىزدىن نەپرەتلىنەمدىم، دوستۇم؟ ياق! مەن ئۆزۈمنى ئەيىبلەيمەن، ئۆزۈمدىن نەپرەتلىنىمەن! ھەممە گۇناھ ئۆزۈمدە، — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ ئۆزىنىڭ قوللىرىنى چىڭ قىسىپ، — شۇنىڭ ئۈچۈن قاتتىق جازالاندىم!... بۇرۇن مېنىڭ ئىشەنچىم، پاكلىقىم، مۇھەببىتىم بار ئىدى. بۇ، تەكرىنىڭ پەرىشتىلەرگە ئاتا قىلغان ئۇچ خىل پەزىلىتى. لېكىن مەن ئەخمەق، خۇدانىڭ بۇ ئىلتىپاتىنىڭ قەدرىنى بىلمەپتىمەن!

مونتې - كرىستو ئۇنچىقماستىن، ئۇنىڭغا قولىنى ئۇزارتتى.

— ياق، دوستۇم، — دېدى مېرسېدېس قولىنى ئاستا تارتىۋېلىپ، — ماڭا قولىڭنى تەگكۈزمەك. سىز مېنى ئايىپ قويدىڭىز. ھالبۇكى، سىز جازالىغان كىشىلەر ئىچىدە يالغۇز مەنلا ئاياشقا تېگىشلىك ئەمەس ئىدىم. باشقىلار ئۆچمەنلىكىدىن، ھەسەتخورلۇقىدىن، شەخسىيەتچىلىكىدىن ياماناتلىق قىلغان بولسا، مەن ئىرادىسىزلىكىمدىن شۇنداق قىلدىم. باشقىلارنىڭ غەرىزى

بىلەن ئىدى، مەنچۇ؟ مەن قورقۇنچاقلىق قىلدىم. ياق، مېنىڭ قولۇمنى تۇتمايسىز، ئېدموند. بىلىپ تۇرۇپ ئاتىسىمەن، سىز مېنىڭ كۆڭلۈمنى ياساپ، ياخشى گەپ قىلماقچى بولۇۋاتىسىز. ئۇنداق قىلماڭ، ياخشى گەپلىرىڭىزنى باشقا ئايال ئۈچۈن ساقلاپ قويۇڭ. مەن ئۇنداق گەپلەرگە مۇناسىپ ئەمەس. قارىڭ... (ئۇ، تورنى يۇزىدىن پۈتۈنلەي ئېلىپ تاشلىدى)، دەرد تارتىپ، چاچلىرىم ئاقىرىپ كەتتى. كۆزلىرىمدىن شۇنچە كۆپ ياشلار ئاققىكى، قاپاقلىرىم ئولتۇرۇشۇپ، كۆكىرىپ كەتتى؛ پېشانەمگە قورۇق چۈشتى. سىزچۇ، ئېدموند، سىز يەنىلا شۇنچە ياش، چىرايلىق، مەغرۇر تۇرىسىز. بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، سىزنىڭ ئىشەنچىڭىز، غەيرىتىڭىز بار ئىدى. سىز خۇدانى ئۇنتۇپ قالمىدىڭىز. شۇڭا، خۇدا سىزنى قوللىدى. مەن قورقۇنچاقلىق قىلدىم، خۇدانى ئۇنتۇپ قالدىم. شۇڭا، خۇدا مېنى تاشلۇۋەتتى. ئاقىۋەتتە مۇشۇ كۈنگە قالدىم.

مېرسېدېس ئۇن سىلىپ يىغلاپ كەتتى. ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلىگەنسېرى ئۇنىڭ يۈرىكى ئاغرىپ، يېرىلىپ كەتكۈدەك بولماقتا ئىدى. مونتې - كرىستو ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇپ، مېھرىبانلىق بىلەن سۆيۈپ قويدى. ھالبۇكى، مېرسېدېس بۇنىڭ خۇددى ئىلاھىي بۇتنىڭ مەرمەر قولىنى سۆيگەندەك ھاراەتسىز سۆيۈش ئىكەنلىكىنى سەزدى.

— بەزىلەرنىڭ ھاياتى مۇشۇنداق قىسمەتكە مەھكۇم قىلىنغان، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى مېرسېدېس، — بىر قەدەمنى خاتا بېسىش بىلەنلا ئۇلارنىڭ ئىستىقبالى كۈكۈم - تالقان بولۇپ كېتىدۇ. مەن سىزنى ئۆلۈپ كەتتى دەپ ئويلىغانىدىم. شۇنداق ئىكەن، مېنىڭمۇ ئۆلۈشۈم كېرەك ئىدى. سىزنى ئەسلەپ، يۈرىكىمنى داغلىغانلىقىمنىڭ پايدىسى نېمە؟ 39 يېشىمدا موماي بولۇپ قالدىم. سىزنى تونۇغاندىن كېيىن (ئۇ

چاغدا سىزنى يالغۇز مەنلا تونۇغاندىم) ئوغلۇمنى قۇتقۇزۇپ قالغىنىنىڭ نېمە پايدىسى بولدى؟ ئېرىمۇ بار ئىدىغۇ. ئۇنىڭ گۈناھى ھەرقانچە ئېغىر بولسىمۇ، ئۇنىمۇ قۇتقۇزۇشۇم كېرەك ئەمەسمىدى. لېكىن مەن ئۇنىڭ ئۆلۈشىگە يول قويدۇم. شۇنداقلا بولسا مەيلىدىغۇ! مەن ئۆزۈمنىڭ جۇرئەتسىزلىكىم، ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلمىگەنلىكىم بىلەن ئۇنىڭ ئۆلۈمىنى يېقىنلاشتۇرۇپ بەردىم. ئۇنىڭ مەن ئۈچۈن گۈناھ قىلىپ، خائىن بولۇپ قالغانلىقىنى ئويلىمىدىم، ئويلاشنى خالىمىدىم! يەنە كېلىپ، ئوغلۇمدىن ئايرىلىپ، ئۇنى يالغۇز كەتكۈزۈۋېتىپ، ئۇنى ھالاكەت ئوچىقى بولغان ئافرىقىغا بېرىۋېتىپ، بۇ يەرگە كېلىپ تۇرغىنىمنىڭ نېمە پايدىسى؟ شۇنداق، مەن ئىرادىسىز! مەن مۇھەببىتىمنى تاشلىۋەتتىم ۋە بارلىق مۇھەببەت ئاسىيلىرىغا ئوخشاش يېقىن ئادەملىرىمنى بەختسىز قىلدىم.

— ياق، مېرسېدېس، — دېدى مونتې - كرىستو، — ئۆزىڭىزنى بۇنداق قاتتىق ئەيىبلىمەڭ. سىز ئالىيجانابلار ئاق كۆڭۈل ئايال. سىز ھەسرىتىڭىزنىڭ كۆچى بىلەن مېنى قورالسىزلاندۇردىڭىز. ھالبۇكى، مېنى بۇ يەرگە ئەۋەتكەن كۆرۈنمەس، قەھرىلىك تەقدىر ھامان كەينىمدە، تۇراتتى. ئۇ، مەن ئاتقان چاقماقنى توختىتىۋېلىشنى خالىمىدى. ئەزىرايىل خۇدا، سىز ئۈچۈن ھايات تىمنى ۋە بارلىق ئارزۇ - ئۈمىدلىرىمنى قۇربان قىلغانلىقىمغا تەڭرىنى گۇۋاھ قىلىپ، ئون يىلدىن بۇيان ئۇنىڭغا ھەر كۈنى تېۋىنىپ كېلىۋاتقانلىقىمنى، بىراق، مېرسېدېس، سىزگە مەغرۇرلۇق بىلەن ئېيتمىغانلىقىمنى، مەن تەقدىرگە كېرەك بولدۇم، شۇڭا تەقدىرى ماڭا قايتىدىن جان بەردى. ئۆتكەن كۈنلەرنى ئەسلەپ بېقىڭ، ھازىرقى ئىشلارنى ئويلاپ بېقىڭ ۋە كەلگۈسىنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈپ ئېيتىپ بېقىڭ: مەن تەقدىرنىڭ قورالى ئەمەسمۇ؟ مەن ئەڭ دەھشەتلىك بەختسىزلىكلەردە، ئەڭ ئېغىر ئازاب -

ئوقۇبەتلەردە مېنى ياخشى كۆرگەن كىشىلەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلغان ۋە مېنى تونۇمايدىغان كىشىلەر تەرىپىدىن خارلانغان ھالدا ئۆمرۈمنىڭ يېرىمىنى ئۆتكۈزدۇم. تۇتقۇنلۇق، تەنھالىق، يوقسۇللۇقتىن كېيىن ئۇشتۇمتوت قايتىدىن ساپ ھاۋا، ئەركىنلىك ۋە بايلىققا ئېرىشتىم. بۇ، شۇنداق ھەيران قالارلىق، چۆچەكلەردىكىدەك ئاجايىپ بايلىق ئىدىكى، بۇ بايلىقنى خۇدا مېنىڭ چوڭ ئىشلارنى قىلىشىم ئۈچۈن بەرگەنلىكىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلدىم. شۇندىن بۇيان مەن بۇ بايلىقنى قورال سۈپىتىدە ئىشقا سېلىۋاتىمەن. شۇندىن بۇيان، مېرسېدېس، مەن سىزگە ئوخشاش لەززەتلىك تۇرمۇش كەچۈرەلەيدىغان بولدۇم. مەن بىر سائەتمۇ تىنىم تاپمىدىم. قانداقتۇر بىر غايىبانە كۈچ مېنى ئالغا يېتەكلەيتتى. مەن خۇددى خۇدانىڭ غەزىپىنى كەلتۈرگەن شەھەرلەرنى كۆلگە ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن كۆكنى كېزىپ كېتىۋاتقان ئاتەش بۇلۇتقا ئوخشايتتىم. مەن خۇددى ئۆز كېمىسىنى مۇشكۈل ۋە خەتەرلىك سەپەرگە تەييارلاۋاتقان جەسۇر كاپىتانغا ئوخشاش لازىمەتلىكلەرنى يىغدىم، قوراللارنى تەقلىدىم. مەن قوراللىرىمنى ئادەم ئۆلتۈرەلەيدىغان، كۆزلىرىمنى كىشىلەرنىڭ قايغۇسىغا ئېچىنماستىن قارىيالايدىغان، لەۋلىرىمنى ئەڭ دەھشەتلىك ئىشلارنى كۆرگەندىمۇ كۈلۈمسىرەيدىغان قىلىش ئۈچۈن تېنىمنى ئەڭ قاتتىق سىناقلارغا، دىلىمنى ئەڭ ئېغىر روھىي زەربىلەرگە كۆندۈرۈپ، چىنىقتۇردۇم. مەن يامانلىقنى بىلەيدىغان ئاق كۆڭۈل، ساددا يىگىتتىن ئىچى پىشىق، باغرى تاش قىساسكار بولۇپ چىقتىم. توغرىسىنى ئېيتقاندا، ھېسسىياتسىز، ئاڭلىماس ۋە كۆرمەس ئەرۋاھقا ئايلاندىم. شۇندىن كېيىن مەن ئۈچۈن بەلگىلەنگەن يولغا چۈشۈپ، ئۈزۈن مۇساپىنى بېسىپ ئۆتتۈم ۋە ئاخىرى كۆزلىگەن نىشانغا يەتتىم. بۇ يولۇمدا ئۇچرىغانلارنىڭ ئەدىبىنى بەردىم.

— بولدى، — دېدى مېرسېدېس، — بولدى قىلىڭ، ئېدمون! ماڭا ئىشىنىڭ، سىزنى يالغۇز مەنلا تونۇۋالدىم ۋە يالغۇز مەنلا سىزنىڭ قەلبىڭىزنى چۈشىنەلەيمەن. ناۋادا سىز مېنى ئۆز يولىڭىزدا ئۇچرىتىپ خودىدى ئەينەك قاچىنى چاقىقانـ دەك پارە - پارە قىلىۋەتكەن بولسىڭىزمۇ، مەن يەنىلا سىزدىن زوقلانغان بولاتتىم، ئېدمون! ئۆتمۈش بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا ھاڭ پەيدا بولغاندەك، باشقا كىشىلەر بىلەنمۇ مېنىڭ ئوتتۇرامدا چوڭقۇر ھاڭ بار. چۈنكى دۇنيادا ھېچكىمنى سىزگە تەڭ قىلمايمەن، ھېچقانداق ئادەمنى سىزگە ئوخشاتمايمەن. ئەمدى خوشلىشايلى، ئېدمون، ھەر ئىككىمىز ئۆز يولىمىزغا ماڭايلى.

— ئايرىلىشتىن ئىلگىرى چىن سۆزىڭىزنى ئېيتىڭا، مېرسېدېس، سىز ئۈچۈن نېمە قىلىپ بېرەي؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىستو.

— مېنىڭ پەقەت بىرلا ئارزۇيۇم بار، ئېدمون. ئۇ بولسىمۇ، ئۇغلۇمنىڭ بەختلىك بولۇشى.

— خۇدادىن ئۇنىڭ ئۆمرىنى تىلەڭ. بىر خۇدالا بەندىلەرنىڭ ھاياتىنى ئۆز ئىلكىدە تۇتۇپ تۇرىدۇ. قالغان ئىشلاردا مەن ئۇنىڭغا يار - يۆلەك بولىمەن.

— رەھمەت سىزگە، ئېدمون!

— سىز ئۆزىڭىزچۇ، مېرسېدېس؟

— ماڭا ھېچنەرسە كېرەك ئەمەس. مەن ئىككى قەبرىنىڭ ئارىلىقىدا ياشاۋاتىمەن. بۇلارنىڭ بىرى ئالىلىبۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن ئېدمون دانتېسنىڭ قەبرىسى. مەن ئۇنى ياخشى كۆرەتتىم! مېنىڭ سولغان لەۋلىرىمدىن ھازىر بۇ گەپنىڭ چىقىشى مۇۋاپىق ئەمەس، لېكىن مېنىڭ قەلبىمدە ھېچ نەرسە ئۇنتۇلمىدى، قەلبىمدىكى شۇ ئەسلىمىلەرنى بۇ دۇنيانىڭ ھەر-

قانداق ھۇزۇر - ھالاۋەتتىگىمۇ تېڭىشمەيمەن. يەنە بىر قەبرىدە ئېدمون دانتېس ئۆلتۈرگەن ئادەم ياتىدۇ. مەن ئۇنىڭ ئۆلۈشىنى توغرا بولدى دەپ ھېسابلايمەن، لېكىن مەرھۇمنىڭ روھىغا ئاتاپ دۇئا قىلىش مېنىڭ بۇرچۇم.

— ئوغلىڭىز بەختلىك بولىدۇ، — دەپ تەكرارلىدى گراف.

— شۇنداق بولسا، مەنمۇ ئاز - تولا بەختلىك بولىمەن.

— شۇنداقتىمۇ... ھەر ھالدا... سىز قانداق تۇرمۇش كەچۈرىسىز؟

مېرسېدېس غەمكىنلىك بىلەن كۈلۈمسىرىدى.

— ئەگەر مەن بۇرۇنقى مېرسېدېستەك ئەمگەك قىلىپ جان باقمەن دېسەم، سىز ئىشەنمەيسىز. ھازىر مېنىڭ قولۇمدىن پەقەت دۇئا قىلىشلا كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئەمدى مېنىڭ ئەمگەك قىلىشىمنىڭمۇ ھاجىتى يوق. سىزنىڭ كۆمۈپ قويغان پۇللىرىڭىزنى ئۆزىڭىز ئېيتقان جايدىن تاپتىم. بەلكىم كىشىلەر مېنىڭ كىم ئىكەنلىكىمگە، نېمە قىلىدىغانلىقىمغا، تۇرمۇشۇمنى قانداق قامداۋاتقانلىقىمغا قىزىقىشى مۇمكىن. لېكىن مەن بۇنىڭغا پىسەنت قىلمايمەن. بۇ پەقەت خۇدا بىلەن سىزنىڭ ۋە مېنىڭ ئوتتۇرىمىزدىكى ئىش.

— مېرسېدېس، — دېدى گراف، — مەن بۇ گەپلەرنى سىزگە تاپا - تەنە قىلىپ ئېيتمىدىم، ئەمما سىز گراف مورسېر يىغقان مال - مۈلۈكنىڭ ھەممىسىدىن قول ئۈزۈپ، بەك ئاشۇرۇۋەتتىڭىز. قانۇن بويىچە ئۇ مۈلۈكنىڭ يېرىمى سىزگە تەئەللۇق بولاتتى.

— ماڭا نېمە دېمەكچى بولۇۋاتقىنىڭىزنى چۈشەندىم، لېكىن بۇ گەپنىڭىزنى قوبۇل قىلمايمەن. ئېدمون، ئۇنداق قىلىشىمغا ئوغلۇم يول قويمايدۇ.

— شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئالبېرنىڭ پىكرىنى ئالماي تۇرۇپ، سىزگە بېرەر ئىش قىلىپ بېرىشكە پېتىنالمەيمەن. مەن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىپ، ئۇنىڭ پىكرىگە بويسۇنمەن. ئەگەر ئۇ مېنىڭ ئېيتقىنىمغا قوشۇلسا، سىز قارشىلىق قىلماسسىز؟

— بىلمىدىم كېرەك، ئېدمون، مەن ئەمدى پىكىر قىلىش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم بولدۇم. مەن ھېچقانداق ئىشتا بىر قارارغا كېلەلمەيمەن. مېنىڭ بىردىنبىر قارارىم شۇكى، ھېچقانداق پىكىرنى قارارلاشتۇرماسلىق. تەڭرىم مېنى بوران - قۇيۇنلارغا تاشلاپ، ئىرادەمنى سۇندۇردى. مەن خۇددى بۇركۇتنىڭ تىرناقلىرىغا ئىلىنغان قۇشقاچتەك تەڭرىنىڭ ئىلكىدىكى ئاجىز بەندىمەن. مەن ھايات ئىكەنمەن، دېمەك تەڭرىنىڭ ئىرادىسى شۇنداق.

— خانىم، — دېدى مونتې - كرىستو، — تەڭرىگە سېغىنغان ئادەم بۇنداق گەپلەرنى قىلمايدۇ! تەڭرى بەندىلەردىن ئۆزىنى چۈشىنىشنى ۋە ئۇنىڭ قادىرلىقىغا ئاڭلىق بويسۇنۇشنى تەلەپ قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن تەڭرى ئەركىن ئىرادە ئاتا قىلغان.

— ياق! — دەپ خىتاب قىلدى مېرسېدېس، — ئۇنداق دېمەڭ! ئەگەر تەڭرى ماڭا ئەركىن ئىرادە بەرگەن بولسا، مەن ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە جېنىمنى ساقلاشنى خالامتىم؟

مونتې - كرىستونىڭ چىرايى بىلىنەر - بىلىنمەس تاتاردى ۋە ئۇ بۇنداق تاشقىنلاپ تۇرغان ھەسرەتنىڭ كۈچىدىن تەسىرلىنىپ، بېشىنى تۆۋەن سالدى.

— ماڭا «خوش» دېيىشنى خالىمامسىز؟ دېدى ئۇ مېرسېدېسكە قولىنى ئۇزىتىپ.

— ياق، سىزگە «خوش» دەيمەن، — دېدى مېرسېدېس

ۋە ئىشەنچ بىلەن ئەرشىنى ئىشارەت قىلدى، — كۆردىڭىزمۇ، يەنىلا ئۈمىدىم بولغاچقا شۇنداق دەۋاتىمەن.

مېرسېدېس تىترەپ تۇرغان قولى بىلەن گرافنىڭ قولىنى قىستى - دە، يۈگۈرگەن پېتى پەلەمپەيدىن چىقىپ، غايىپ بولدى.

مونتې - كرىستو ھويلىدىن ئاستا چىقىپ، يەنە پرىستان تەرەپكە ماڭدى.

ھالبۇكى، مېرسېدېس گەرچە بۇرۇن دانتېس بىۋاڭا تۇرغان ئۆينىڭ دېرىزىسى يېنىدا تۇرغان بولسىمۇ، گرافنىڭ بۇ يەردىن يىراقلىشىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرمىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى ئوغلىنى ئوچۇق دېگىزغا ئېلىپ كېتىۋاتقان كېمىنى ئىزدەيتتى.

توغرا، ئۇنىڭ لەۋلىرى يەنىلا ئىختىيارسىز تۇرده:

— ئېدموں! ئېدموں! — دەپ پىچىرلايتتى.

ئوتتۇزدىنچى باب

ئۆتمۈش

گراف بۇ ھويلىدىن يۈرىكى قىسىلغان ھالدا قايتىپ چىقتى. ئۇ يەردە مېرسېدېس ئۆزى يالغۇز قالدى. كىم بىلسۇن، بەلكىم بۇ ئۇنىڭ مېرسېدېسنى ئاخىرقى نۆۋەت كۆرۈشى بولۇپ قالۇر.

كىچىككىنە ئېدۇئار قازا تاپقاندىن كېيىن مونتې - كرىستونىڭ قەلبىدە زور ئۆزگىرىش يۈز بەردى. ئۇ قىساسنىڭ ئۇزۇن ۋە ئەگرى - توقاي يولىنى بېسىپ ئۆتتى. ۋەھالەنكى،

بۇ يولنىڭ يەللىسىگە يەتكەندە ئۇشتۇمتۇت ئۇنىڭ ئالدىدا دېلىغۇللىقنىڭ چوڭقۇر ھاڭى پەيدا بولدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە مېرسىدېس، بىلەن بولغان سۆھبەت ئۇنىڭ يۈرەك قېتىدىكى ئەسلىمىلەرنى ئويغاتتى. ھالبۇكى، ئۇ بۇنداق ئەسلىمىلەرنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتىشكە تىرىشاتتى.

مونتې - كرىستو روھىي چۈشكۈنلۈككە ئۇزاققىچە بېرىلىپ كېتىدىغان ئادەملەردىن ئەمەس ئىدى. روھىي چۈشكۈنلۈك دېگەن نەرسە چۈشكۈنلۈك ئىچىدىن ساختا ئاقىلانە پىكىر ئىزدەيدىغان ئادەتتىكى ئادەملەرنىڭ مېڭىسىگە ئۇزۇق بولالايدۇ، لېكىن ئىچى كۆچلۈك ئادەملەرگە ئەجەللىك تەسىر كۆرسىتىشى مۇمكىن. گراف ئۆزىگە شۇنداق دېدىكى، ئەگەر ئۇ دېلىغۇللىقتا بېرىلىپ، ئۆزىنى قارىلاش دەرىجىسىگە يەتكەن بولسا، دېمەك ئۇنىڭ ئۈي - پىكىرلىرىگە قانداقتۇر خاتالىق سىڭىپ كىرگەن بولىدۇ.

«ئۆتمۈشنى بۇنداق مۇلاھىزە قىلىشقا بولمايدۇ، — دېدى ئۇ ئۆزىگە، — بۇنداق قوپال خاتالىققا يول قويماسلىقىم كېرەك. مەن ئەخمىقانە مەقسەتنى كۆزلىدىممۇ؟ ئون يىلدىن بېرى خاتا يولدا ماڭدىممۇ؟ بىر بىناكار پۈتۈن ئۆمرىنى يۈكلەپ قويغان بىناسىنىڭ يارامسىز بولغانلىقىنى بىر سائەتتىلا چۈشىنىپ يەتكەندەك ئىش بولۇپ قالدىمۇ - يە؟ ياق، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، ئەگەر شۇنداق بولسا ساراڭ بولۇپ قالىمەن. ناھايىتى ئۇزاقتىن قارىغانلىقىم ئۈچۈن ئۆتمۈش ماڭا ئەينەن كۆرۈنمەيۋاتىدۇ. ئالغا قاراپ كېتىۋاتقىنىمدا ئۆتمۈش خۇددى ئارقامدا قېلىۋاتقان مەنزىرىگە ئوخشاش ئاستا - ئاستا كۆزدىن غايىب بولىدۇ. مەن گويا چۈشۈمدە ياردار بولغان ئادەمگە ئوخشايمەن. قانىنى كۆرۈۋاتىمەن، ئاغرىقىنى سېزىۋاتىمەن، لېكىن نېمە سەۋەبتىن بولغانلىقىنى ئېسىمگە ئالالمايۋاتىمەن.

سەن، قايتىدىن ھاياتلىققا ئېرىشكەن ھاماقەت باي، كۆزى ئوچۇق تۇرۇپ جۆيلىۋاتقان قادىر ئەۋلىيا، قۇدرەتلىك مىليونېر، بىردەملىككە بولسىمۇ، گادايلارچە ئېچىنىشلىق تۇرمۇشنىڭ كۆڭۈلسىز مەنزىرىسىگە قايتقىن. سېنى بەختسىزلىككە، زۇلمەتكە ئېلىپ بارغان تەقدىرنىڭ ھېلىقى يولىنى قايتىدىن مېڭىپ ئۆتكىن. مونتې - كرىستوغا دانىپسنى كۆرسەتمۇاتقان ئاشۇ ئەينەكنىڭ ئۈستىگە ناھايىتى كۆپ ئالماس. ئالتۇن ۋە ھۈزۇر - ھالاۋەتلەر دۆۋىلىنىپ، كۆزنى چاقنىتىپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئالماسلارنى ئېلىۋېتكىن، ئالتۇنلارنى تەقسىۋەتكىن. كۆزنى چاقنىتىدىغان نۇرلارنى سۇرتۈپ چىقىرىۋەتكىن. باي ئادەملىكىڭنى ئۇنتۇپ، كەمبەغەلنى ئەسلە: ھۆر ئادەملىكىڭنى ئۇنتۇپ تۇتقۇننى ئەسلە؛ تىرىك بەندىلىكىڭنى ئۇنتۇپ، ئۆلۈكنى ئەسلە».

مونتې - كرىستو ئەنە شۇنداق خىياللار بىلەن كېسىرى كوچىسىدا كېتىۋاتاتتى. بۈ، 24 يىل ئىلگىرى زۇۋانسىز قاراۋۇللار ئۇنى يالاپ ئېلىپ ماڭغان ھېلىقى كوچا ئىدى. مانا مۇشۇ كۆركەم ۋە شادىمان ئۆيلەر شۇ كېچىسى قاراڭغۇ ۋە جىمجىت ئىدى.

— ئەنە شۇ ئۆيلەر، — دەپ پىچىرلىدى مونتې - كرىستو، — لېكىن ئۇ چاغدا قاراڭغۇ تۇن ئىدى، ھازىر يورۇق ناھار. قۇياش ھەممىنى يورۇتۇپ، ھەممىنى شادىيانە تۇسكە كىرگۈزگەن.

ئۇ سېن - لوران كوچىسى بىلەن دېڭىز بويىغا چىقىپ، پورت باشقارمىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئاشۇ چاغدا ئۇنى مۇشۇ يەردە قولۇاقتا ئولتۇرغۇزۇشقانىدى.

ئۇنىڭ ئالدىدىن بۆزدىن سايۋان تارتقان بىر قېيىق كېتىۋاتاتتى. مونتې - كرىستو قېيىقچىنى قىچقاردى. قېيىقچى ئوبدان تاپاۋەت قىلىش پۇرستى كەلدى دەپ، دەرھال ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى.

هاۋا ئوچۇق بولۇپ، راسا سەيلە قىلىش پەيتى ئىدى. ئوتقاشتەك قىپقىزىل قۇياش ئۇپۇققا پەسلەپ، دولقۇنلارنى يالقۇن تۈسىگە كىرگۈزگەنىدى. كۆرۈنمەس رەقىبىدىن قېچىپ كېتىۋاتقان بىلىق تەبىئەت قۇچىقىدىن پاناھ ئىزدەپ. سۇدىن ئېتىلىپ چىققاندا ئەينەكتەك سىلىق دېڭىز يۈزىدە يېنىككىنە داۋالغۇش پەيدا بولاتتى. مارتىگ تەرەپكە كېتىۋاتقان خۇددى بىلىق ئالغۇچىلاردەك ئاپئاق يېنىك قولۇاقلار ۋە كورسكا ياكى ئىسپانىيىگە يۈك توشۇۋاتقان سودا كېمىلىرى يىراقتىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ھالبۇكى، گراف تىنچ ئاسمانىمۇ، قولۇاقلارنىمۇ، ئالتۇن قۇياشنىمۇ كۆرمەيتتى. ئۇ يېپىنچىغا يۆگىنىۋېلىپ، ئۆزىنىڭ دەھشەتلىك ھايات يولىنىڭ ھەرقايسى باسقۇچلىرىنى ئەسلىمەكتە ئىدى. كاتالان كەنتىدە بورۇپ تۇرغان يىگانە چىراغ ئوتى. ئۇنىڭ نەگە ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىپ تۇرغان ئىنى قەلئەسىنىڭ مۇدھىش قىياپىتى، ئۇ ئۆزىنى دېڭىزغا تاشلىماقچى بولغاندىكى ژاندارمىلار بىلەن بولغان كۈرەش، ئۇلارغا تەڭ كېلەلمىگەن چاغدىكى ئۈمىدسىزلىك، ئۇنىڭ چېكىسىگە تەڭلەنگەن مىلتىق... ئەنە شۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى.

گويا ياز پەسلىدە قۇرۇپ كېتىپ، كۈز بۇلۇتلىرىنىڭ كېلىشى بىلەن تەدرىجىي سۇ يېغىپ، تامار - تامار بۇلۇن سۇغا ئايلانغان ئېرىقلارەك، گراف مونتې - كرىستوغۇ بىر چاغلاردا ئېدمون دانتېسنىڭ يۈرىكىگە تراغان زەردەب يەنە قايتىدىن تامار - تامار ئۆزىنىڭ يۈرىكىگە تولۇاتقانلىقىنى سەزدى. شۇ دەقىقىدىن ئېتىبارەن ئۇنىڭ ئۈچۈن تىنچ ئاسمانمۇ، يېنىك قولۇاقلارمۇ، ئالتۇن قۇياشمۇ مەۋجۇت بولمىدى. ئاسمانىنى گويا كى ماتەملىك بۇلۇتلار قاپلىدى. ئالدى تەرەپتە قارا، يوغان ئىنى قەلئەسى چوقچىيىپ چىققاندا ئۇ خۇددى ھايات - ماماتلىق دۇشمىنىنىڭ روھىنى كۆرگەندەك چۆچۈپ كەتتى.

ئۇلار مەنزىلگە يېقىنلاپ قالغانىدى.

گراف ئىختىيارسىز تۇرده قېيىقنىڭ بىر بۇلۇڭىغا سۈرۈلۈپ ئولتۇرۇۋالدى.

قېيىقچى بولسا، دوستانە رەۋىشته ئۇنىڭغا قاراپ:

— كېلىپ قالدۇق، تەقسىر، — دەپ تەكرار خىتاب قىلاتتى.

مونتې - كرىستو مۇشۇ يەردە، مۇشۇ تاشلىق بولدا قاراۋۇللارنىڭ ئۇنى سۆرەپ، كەينىدىن مىلتىق نەيزىلىرى بىلەن ئىتتىرىپ مېڭىشقانلىقىنى ئەسلىدى. شۇ چاغدا بۇ يول دانتېسقا چەكسىز ئۇزۇندەك بىلىنگەنىدى. ئەمدى مونتې - كرىستو بۇ يولنىڭ بەك قىسقا ئىكەنلىكىنى كۆردى. پالاقنىڭ ھەربىر ئۇرۇلۇشى چاچراپ چىققان سۇ تامچىلىرىغا قوشۇلۇپ، مىليونلىغان ئوي ئۇە ئەسلىمىلەرنى قوزغىتاتتى.

ئىيۇل ئىنقىلابىدىن ئېتىبارەن ئىنى قەلئەسى تۇرمە ئەمەس ئىدى. ئۇ، ئەمدى ئەتكەس مالىلارنى تۇسىدىغان كۆزەتچىلىك پونكىتىغا ئايلانغانىدى. دەرۋازىدىن بۇ مۇدھىش يادىكارلىقنى كۆرۈش ئۈچۈن كەلگەن سايا ھەتچىلەرنى كۈتۈپ، دەرۋازا ئالدىدا تۇراتتى، چۈنكى بۇ قەلئە ھازىر مەشھۇر جايلاردىن بىرى بولۇپ قالغانىدى.

مونتې - كرىستو بۇنى بىلەتتى. شۇنداقتىمۇ، ئۇ سېپىل ئىچىگە كىرىپ، قاراڭغۇ پەلەمپەي ئارقىلىق تۆۋەنگە چۈشكەنده ئۇنى ئۆزى كۆرۈشنى ئىلتىماس قىلغان يەر ئاستى ئۆيىگە باشلاپ كىرىشكەنده، ئۇنىڭ چىرايى مۇرددەك تاتىرىپ كەتتى، يۈرىكىنى گويا مۇز قاپلىۋالغاندەك بولدى.

گراف «بۇ يەردە خانلىقنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش دەۋرىدىكى كونا گۇندىپايلاردىن بىرەرى يوقمۇ؟» دەپ سورىدى. ھالبۇكى، ئۇ گۇندىپايلارنىڭ ھەممىسى يا دەم ئېلىشقا چىقىپ كەتكەن،

يا باشقا خىزمەتلەرگە ئالمىشىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭغا يول باشلاپ ماڭغان دەرۋازىۋەن ئۇ يەرگە 1830 - يىلى كەلگەنىدى.

گرافنى بۇرۇن ئۇ ئۆزى ياتقان قاراڭغۇ كامېرغا باشلاپ كىرىشتى. ئۇ. تار تۆشۈكتىن چۈشۈپ تۇرغان خىرە يورۇقلۇقنى ۋە بۇرۇن كارىۋات تۇرغان ئورۇننى يەنە كۆردى. هازىر ئۇ يەردە كارىۋات يوق ئىدى. شۇ جايدىكى فارىيا هەزرەت تەشكەن تۆشۈك ئېتىۋىتىلگەن بولسىمۇ، تاشلىرىنىڭ بىر قەدەر يېڭىلىقى كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى.

مونتې - كرىستو پۈتلىرىنىڭ پۈكۈلۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، يۆلەنچۈكسىز ئورۇندۇققا ئولتۇرۇۋالدى.

— بۇ قەلئەگە قامالغان مەھبۇسلاردىن مىرابونى① ھەر- سابقا ئالمىغاندا، باشقىلىرى توغرىسىدا قانداق گەپلەر بار؟ — دەپ سورىدى گراف، — بۇ سۈرلۈك زىندانغا تىرىك ئادەمنىڭ قامالغانلىقىغا كىشىنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ. بۇ زىندان توغرۇلۇقمۇ رىۋايەت بارمۇ؟

— شۇنداق، تەقسىر. — دېدى دەرۋازىۋەن، — ماڭا بۇ كامېرنىڭ گېپىنى گۇندىپاي ئانتۇئان سۆزلەپ بەرگەنىدى.

مونتې - كرىستو چۆچۈپ كەتتى. بۇ ئانتۇئان دېگىنى بۇرۇن ئۇنىڭغا قارىغان گۇندىپاي ئىدى. گراف ئۇنىڭ ئىسمى ۋە چىرايىنى ئۇنتۇپ كەتكەنىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئىسمىنى ئاڭلىغاندا خۇددى كۆز ئالدىدا تۇرغاندەك تەسەۋۋۇر قىلدى: ساقاللىق تەلەت، كالتە قارا چاپان ۋە بىر باغلام ئاچقۇچ. شۇ تاپتا ئۇ خۇددى شۇ ئاچقۇچلارنىڭ شاراقلىشىنى ئاڭلىغاندەك بولدى. گراف ئارقىسىغا بۇرۇلدى ۋە ئۇنىڭغا خۇددى قاراڭغۇ

① مىرابو — (1749 — 1791). فرانسىيە ئىنقىلابى دەۋرىدىكى سىياسەتچى. ئۇنى قەلئەسىدە سىياسىي رەقىبلىرى تەرىپىدىن زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈلگەن.

كاردىنالدا ئانتۇئاننى كۆرگەندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. بۇ كاردىنال دەرۋازىۋەن تۇتۇپ تۇرغان مەشئەلنىڭ يورۇقىدا تېخىمۇ سۈرلۈك كۆرۈنەتتى.

— خالىسىڭىز مەن سۆزلەپ بېرەي، — دېدى دەرۋازىۋەن.

— ماقۇل، سۆزلەپ بېرىڭ، — دېدى مونتې - كرىستو.

ئۇ، يۈرىكىنىڭ قاتتىق گۈپۈلدەپ سوقۇشىنى بېسىۋېلىشقا تىرىشىپ، قولىنى كۆكسىگە قويدى ۋە قورقۇنچ ئىچىدە ئۆزى ھەققىدىكى ھېكايىنى ئاڭلاشقا تەييارلاندى.

— سۆزلەڭ، — دېدى ئۇ تەكرارلاپ.

— بۇ كامېردا، — دەپ سۆز باشلىدى دەرۋازىۋەن، — نۇرغۇن يىللار ئىلگىرى بىر مەھبۇس قامالغان. ئۇنى بەك خەتەرلىك، بەك قارام ئادەم ئىدى دېيىشىدۇ. شۇ يىللاردا بۇ تۇرمىدە يەنە بىر مەھبۇس بولغان. ئۇ روھانىي بولۇپ، ياۋاش ئادەم ئىدى. بىراق ئۇ بىچارە سەۋدايى بولۇپ قالغان.

— سەۋدايى؟ — مونتې - كرىستو يانداۋۇپ سورىدى. — سەۋدايىلىقى نېمىدە ئىپادىلىنىدىكەن؟

— ئۇ كىمنىلا كۆرسە، ئەگەر ئۇنى تۇرمىدىن چىقىرىۋېتىشسە بىرنەچچە مىليون پۇل بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ يۈرىدىكەن.

مونتې - كرىستو كۆزلىرىنى يۇقىرىغا قاراتتى، لېكىن ئاسمانىنى كۆرەلمىدى. ئۇنىڭ بىلەن ئەر- شىئەلانى تاش تورۇس ئايرىپ تۇراتتى. ئۇ، شۇنداق دەپ ئۆيلىدىكى، فارىيا هەزرەت بايلىقلارنى بەرمەكچى بولغان كىشىلەرنىڭ كۆزلىرى بىلەن شۇ بايلىقلارنى ئايرىپ تۇرغان توسۇقمۇ بۇ تورۇستىن كەم ئەمەس ئىدى.

— ئۇ مەھبۇسلار بىر - بىرى بىلەن كۆرۈشەلەمتى؟ — سورىدى مونتې - كرىستو.

— يوقسۇ، تەقسىر، كۆرۈشۈش قاتتىق مەنئى قىلىنغان. ئەمما ئۇلار چەكلىمىنى چەتكە قايرىپ قويۇپ، ئىككى كامېرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن تۆشۈك ئېچىۋالغان.

— بۇ تۆشۈكنى ئۇلارنىڭ قايسىسى تەشكەن؟

— ئەلۋەتتە ياش مەھبۇس تەشكەن، — دېدى دەرۋازەۋەن، — ئۇ كۈچلۈك ۋە ئەپچىل بولغانمىش. بىچارە روھانىي ھەزرەت بولسا قېرىپ قالغان ۋە ئەقلىمۇ جايىدا ئەمەس ئىكەن.

— كۆزى ئوچۇق كورلار! ... — دەپ پىچىرلىدى مونتې - كرىستو.

— قىسقىسى، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى دەرۋازەۋەن، — ياش مەھبۇس تۆشۈك ئاچقان. ئېمە بىلەن تەشكەنلىكىنى خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ، ئىش قىلىپ، تەشكەن. مانا قاراڭ، تۆشۈكنىڭ ئىزىنى ھازىرمۇ كۆرگىلى بولىدۇ.

ئۇ، مەشئەلنى تامنا يېقىنلاشتۇردى.

— ھە، كۆردۈم، — دېدى گىراف ھايدىجاندىن بوغۇلغان ئاۋازدا.

— شۇنداق كېيىن ئۇلار بىر - بىرىنىڭ كامېرىغا كىرىپ - چىقىپ تۇرۇشقان. قانچىلىك ۋاقىتچە شۇنداق بولغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدۇ. كېيىن قېرى مەھبۇس كېسەل بولۇپ ئۆلگەن. ئاندىن ياش مەھبۇس قانداق قىلغان؟ ئويلاپ بېقىڭا.

— سۆزلەۋېرىڭ.

— ئۇ، جەسەتنى ئۆزىنىڭ كامېرىغا يۆتكەپ چىقىپ، كارىۋاتقا ياتقۇزىدۇ ۋە يۈزىنى تام تەرەپكە قىلىپ قويىدۇ. ئاندىن بوش قالغان كامېرغا چىقىپ، تۆشۈكنى ئېتىۋېتىدۇ - دە، جەسەت سىلىنىدىغان تاغارغا كىرىۋالىدۇ. مۇشۇنداق گەپلەرنى ئاڭلاپ باققانمۇ سىز - ھە؟

مونتې - كرىستو كۆزلىرىنى يۇمدى ۋە گويا سوغۇق تاغارنىڭ يۈزىگە تەككەنلىكىنى سەزگەندەك بولدى.

— ئۇ، ئىش قەلئەسىدە ئۆلۈكلەرنى ساندۇققا سالمايلا كۆمۈۋېتىدۇ دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك، — دەرۋازەۋەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى. — شۇڭا، كۆمۈۋەتكەندىن كېيىن يەر تېگىدىن يەنە چىقىۋالمەن دەپ ئويلىغان چېغى. لېكىن بۇ قەلئەنىڭ قائىدىسى ئۆزگىچە ئىدى. ئۆلۈكلەر يەرگە كۆمۈلمەيتتى، بەلكى ئۇلارنىڭ پۇتلىرىغا توپ ئوقنى باغلاپ، دېڭىزغا تاشلىۋېتەتتى. بۇ نۆۋەتمۇ شۇنداق بولغان. ياش مەھبۇس دېڭىزغا تاشلانغان. ئەتىسى ھەممەي ئۆلۈك ئۇنىڭ كارىۋىتىدا ياتقانلىقى بايقالغان. شۇنىڭ بىلەن، ھەممە ئىش ئايدىڭلاشقان. جېسەكچىلەر ئۆز ۋاقتىدا ئېيتىشقا جۈرئەت قىلالمىغان گەپنى ئىقرار قىلىشتى، يەنى ئۇلار تاغارنى پەسكە تاشلىغاندا قاتتىق ۋارقىرىغان ئاۋازنى ئاڭلىغان. تاغار سۇغا چۆكۈش بىلەن ئاۋاز جىمىققان.

گىراف ئېغىر نەپەس ئالاتتى، ئۇنىڭ يۈرىكى قىسلىپ ئاغرىماقتا ئىدى.

— ياق، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — ياق! مەن بۇ ئىشلارنى ئۇنتۇشقا باشلىغانلىقىم ئۈچۈن دېلىغۇل بولدۇم. بۇ يەردە يۈرىكىمنىڭ جاراھىتى قايتىدىن ئېچىلدى، قىساس تەشنالىقى قايتىدىن قوزغالدى.

— ئۇ مەھبۇس توغرىسىدا باشقا گەپ يوقمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— ھېچقانداق گەپ يوق. ئۇ بىر بولسا 50 فۇت ئېگىزلىكتىن موللاقلاپ چۈشۈپ ئۆلدى...

— سىز ئۇنىڭ پۇتلىرىغا توپ ئوقى باغلانغان دېگەنىدىڭىزغۇ. شۇنداق بولغاندا ئۇ تىك چۈشكەن بولۇشى كېرەك.

— يەنە بىر بولسا ئۇ تىك چۈشكەن، — دەرۋازىۋەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — توپ ئوقىي ئۇنى سۇنۇك تەكتىگە سۆرەپ چۈشۈپ كەتكەن. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ بىچارە سۇنۇك ئاستىدا قالغان.

— ئۇنىڭغا ئىچىنامسىز؟

— راستىنى ئېيتقاندا ئىچىنمەن، لېكىن ئۇ دېگىزغا چۆكسە، خۇددى ئۆز ئۆيىگە كىرگەندەك بولىدۇ.

— نېمە ئۈچۈن؟

— ئۇ بىچارە يىگىت بۇرۇن دېگىزچى بولغانىكەن. ئۇ بوناپارتچى بولغانلىقتىن قامالغان دېيىشىدۇ.

— ھەقمقەتەن، — دەپ پىچىرلىدى گراف، — سەن خۇدانىڭ ئىرادىسى بىلەن ئوت ۋە سۇنىڭ ئۈستىگە سۈزۈلۈپ چىقتىڭ! بىچارە دېگىزچىنىڭ خاتىرىسى تېخى ئۆچمەپتۇ. كىشىلەر ئۇنىڭ ئىچىنىشلىق تەقدىرىنى ھېكايە قىلىشماقتا؛ ئۇنىڭ ھاۋانى يېرىپ چۈشۈپ، دېگىز قەھرىگە چۆككەنلىكىنى ئاڭلىغاندا كىشىلەرنىڭ تەنلىرى شۇرىكۈنمەكتە.

— ئۇنىڭ ئىسمىنى بىلەمسىز؟ — گراف ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ سورىدى.

— ئۇنىڭ ئىسمىنى نەدىن بىلەي؟ — دېدى دەرۋازەۋەن، — ئۇ 34 - نومۇر دەپ ئاتالغانىكەن.

— ۋىلفور، ۋىلفور! — دېدى مونتې - كرىستو بوش ئاۋازدا. — ئۇيقۇسىز تۈنلەردە مېنىڭ روھىم مۇشۇ ئىشلارنى سېنىڭ ئېسىڭگە سېلىپ تۇرغان بولغىيدى.

— يەنە باشقا يەرلەرنىمۇ كۆرەمسىز، تەقسىر؟ — دەرۋازەۋەن سورىدى.

— ھەئە، ھېلىقى سەۋدايى ھەزرەتنىڭ كامېرىنى كۆرسىتىڭ.

— 27 - نومۇرنى دەمسىز؟

— ھەئە، 27 - نومۇر، — دەپ تەكرارلىدى مونتې - كرىستو. شۇ تاپتا ئۇ قارىيا ھەزرەتنىڭ ئۆزىنىڭ كىم ئىكەنلىكى سورالغاندا تامنىڭ ئۇ تەرىپىدىن مۇشۇ نومۇرنى ئېيتقان چاغدىكى ئاۋازىنى قايتا ئاڭلىغاندەك بولدى.

— يۇرۇڭ.

— توختاپ تۇرۇڭ، — دېدى مونتې - كرىستو، — بۇ كامېرنى ياخشىراق كۆرۈۋالاي.

— ماقۇل ئەمسە، — دېدى يول باشلىغۇچى، — مەن ئاۋۇ كامېرنىڭ ئاچقۇچىنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.

— بېرىپ ئەكىلىڭ.

— مەشئەلنى سىزگە بېرەي.

— ياق، ئۆزىڭىز ئېلىپ كېتىۋېرىڭ.

— سىز قارىغۇدا قالمامسىز.

— مەن قارىغۇدىنمۇ كۆرەلەيمەن.

— يائاللا! سىزمۇ شۇنىڭغا ئوخشايدىكەنسىز - دە.

— كىمگە؟

— 34 - نومۇرغا. ئاڭلىشىمچە، ئۇ قارىغۇغا شۇنداق كۆنۈپ كېتىپتۇكى، بۇ كامېرنىڭ ئەڭ قارىڭغۇ بۇلۇڭىدىنمۇ يېڭىنىنى تاپالايدىكەن.

— ئۇنىڭ شۇ دەرىجىگە يېتىشىگە ئۇن يىل كەتكەن، — دەپ پىچىرلىدى گراف.

يول باشلىغۇچى مەشئەلنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كەتتى.

گراف توغرا ئېيتقانىدى. بىرنەچچە مىنۇت ئۆتەر - ئۆتمەيلا ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇددى كۈندۈزدىكى يورۇقلۇقتا كۆرگەندەكلا كۆرەلەيدىغان بولدى. ئۇ ئەتراپىغا نەزەر سالدى، شۇندىن كېيىن ئۇ ئۆزى ياتقان بۇ زىندانىنى ھەقمقىي رەۋىشتە تونۇدى.

— شۇنداق،— دېدى ئۇ،— مانا بۇ تاشنىك ئۈستىدە مەن ئولتۇراتتىم. مانا بۇ تامدا يەلكىلىرىنىڭ ئىزى تۇرىدۇ! مانا، قېنىمنىڭ داغلىرى. بۇ قان داغلىرى مەن بېشىمنى تامغا ئۇرۇپ، ئۆلۈۋالماقچى بولغان كۈنى قالغان! مانا رەقەملەر... ئېسىمدە... مەن بىر كۈنى ئاتامنى يەنە كۆرەلەمدىم دېگەن ئوي بىلەن ئۈنىڭ يېشىنى ھېسابلاپ ۋە مېرسىدىس تۇرمۇشقا چىقىپ كەتكەنمىدۇر دېگەن ئوي بىلەن ئۈنىڭ يېشىنى ھېسابلاپ، مۇشۇ رەقەملەرنى سىزغانىدىم... ھېسابلاپ بولغاندا گويا ئۈمىد ئۇچقۇنىنى كۆرگەندەك بولغانىدىم... بۇ چاغدا ئاتامنىڭ ئاچ قالغانلىقىنمۇ، مېرسىدىسنىڭ يوز ئۆرۈگەنلىكىمۇ خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم!

ئۈنىڭ كۆكسىدىن ئاچچىق كۆلكە ئۇرغۇپ چىقتى. ئۇ، خودىدى چۈش كۆرۈۋاتقاندەك، ئاتىسىنىڭ دەپنە قىلىنىشىنى... مېرسىدىس نىڭ نىكاھلىنىش ئۇچۇن چېركاۋغا كىرىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆز ئالدىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتكۈزدى.

ئۇ، يەنە بىر تامدىكى خەتلەرگە كۆز تاشلىدى. بۇ خەتلەر كۆكۈش تامدا تېخىچە ئاقىرىپ كۆرۈنۈپ تۇراتتى:

«پەرۋەردىگارىم، — ئوقۇدى مونتې - كرىستو، — ئەقلىمنى يوقتىپ قويۇشتىن ساقلىغايسەن».

— شۇنداق، شۇنداق،— دەپ خىتاب قىلدى ئۇ،— مەن بۇ زىنداندا ياتقان ئاخىرقى يىللاردا خۇدادىن پەقەت شۇنلا تىلەيتتىم. ئەركىنلىكنى ئەمەس، پەقەت ئەقلىمدىن ئېزىپ قالماسلىقنىلا تىلەيتتىم. مەن سارائ بولۇپ قېلىپ، بۇ ئىشلارنى ئۇنتۇپ كېتىشتىن قورقاتتىم. خۇدا، سەن مېنى ئەقلىمدىن ئازدۇرمىدىڭ. مەن ھېچ نەرسىنى ئۇنتۇمىدىم. شۆكرى، پەرۋەردىگارىم!

شۇ ئەسنادا تاملاردا مەشئەل ئوتىنىڭ شولىسى پىل - پىل

قىلىپ كۆرۈندى. دەرۋازىدىن پەلەمپەيدىن چۈشۈپ كېلىۋاتاتتى. مونتې - كرىستو ئۈنىڭ ئالدىغا باردى.

— كەينىمدىن مېڭىڭ، — دېدى دەرۋازىدىن.

ئۇلار يەر ئاستى كارىدورى ئارقىلىق يەنە بىر كامېرىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىشتى.

فارىيا ھەزرەتلىرىنىڭ كامېرىغا كىرگەندە مونتې - كرىستو قايتىدىن ئەسلىمەرگە بېرىلىپ كەتتى. ئەڭ ئاۋۋال ئۈنىڭ كۆزلىرى تامغا سىزىلغان مېرىدىئانغا چۈشتى. فارىيا ھەزرەت بۇ مېرىدىئان ئارقىلىق ۋاقىتنى بەلگىلەيتتى. ئاندىن ئۇ، بەختسىز مەھبۇس ئۆلۈش ئالدىدا ياتقان كارىدۇاتنىڭ سۈنۇقلىرىنى كۆردى. گراف ئۆز كامېرىدا قورقۇنچ ھېس قىلغان بولسا، بۇ يەردە چەكسىز مىننەتدارلىق تۇيغۇسى قوزغىلىپ، گويا قەلبىگە ئىللىق ھارارەت يۈگۈرگەندەك بولدى ۋە ئۈنىڭ كۆزلىرىگە ياش تولدى.

— سارائ ھەزرەت مۇشۇ كامېرغا قامالغان،— دېدى يول باشلىغۇچى،— ھېلىقى ياش مەھبۇس مانا بۇ يەردىن كىرەتتى (ئۇ، تامدىكى تۆشۈكنى كۆرسەتتى. تۆشۈكنىڭ بۇ كامېردىكى ئېغىزى ئېتىلمىگەنىدى).— بىر ئالىم تاشلارنىڭ رەڭگىگە قاراپ، ئۇلارنىڭ ئون يىل داۋامىدا بۇ تۆشۈكتىن كىرىپ - چىقىپ يۈرگەنلىكىنى ئېنىقلىغان. بىچارىلەر بۇ ئون يىلنى قانچىلىك جاپادا ئۆتكۈزگەندۇر!

دانتېس يانچۇقىدىن بىرنەچچە تىللانى چىقاردى ۋە ئۆزىنى تونۇماي تۇرۇپ، مۇشۇنىڭ بىلەن ئىككىنچى قېتىم ئىچىنى ئاغرىتقان بۇ كىشىگە ئۇزاتتى. دەرۋازىدىن تىللالارنى ئالدى ۋە مەشئەلنىڭ يورۇقىدا بۇنىڭ بىرنەچچە ئۇششاق تەڭگە بولماستىن، نۇرغۇن پۇل ئىكەنلىكىنى كۆردى.

— تەقسىر،— دېدى ئۇ،— سىز خاتالىشىپ قاپسىز.

— نېمه بولدى؟
— ماڭا ئالتۇنلارنى بېرىپ قويۇپسىز.
— بىلمەن.
— بىلمەن دەمسىزا؟
— ھەئە.
— مۇشۇ ئالتۇنلارنى ماڭا بەرمەكسىزما؟
— ھەئە.
دەرۋازىۋەن ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭغا قارىدى.
— تەقسىر، — دېدى ئۇ، بۇ ئامەتكە ئىشەنگۈسى كەلمەي، — بۇنداق سېخىيلىق قىلىشىڭىزنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنەلمەيۋاتىمەن.
— بۇنى چۈشىنىش بەك ئوڭاي، دوستۇم، — دېدى گراف، — مەنمۇ بۇرۇن دېڭىزچى بولغان. شۇڭا، سىزنىڭ ھېكايىڭىز مېنى بەك قىزىقتۇردى.
— تەقسىر، سىز بۇنداق سېخىيلىق قىلغان يەردە مەنمۇ سىزگە ئاز - تولا بىر نېمە بېرەي، — دېدى يول باشلىغۇچى.
— ماڭا نېمە بېرىشىڭىز مۇمكىن؟ قۇلۇلە قاپلىرىمۇ، توقۇلما سېۋەتلەرمۇ؟ ياق، رەھمەت سىزگە.
— ياق، ياق، تەقسىر، بۇ مېنىڭ ھېكايەمگە مۇناسىۋەتلىك نەرسە.
— شۇنداقمۇ؟ — گراف تېتىكلىشىپ سورىدى، — قانداق نەرسە ئۇ؟
— بۇ مۇنداق بولغان ئىش، — دېدى دەرۋازىۋەن، — مەن ئۆزۈمچە، بىر ئادەم 15 يىللىق ئۆمرىنى ئۆتكۈزگەن كامېردا ئاز - تولا بىر نېمە تاپقىلى بولىدۇ دەپ ئويلاپ، تاملارنى توكۇلدىتىپ تەكشۈردۈم.
— تۇغرا، — دېدى مونتې - كرىستو، فارىيا ھەزرەتلىرىنىڭ نەرسە - كېرەكلىرىنى تېقىدىغان جايلىرىنى ئېسىگە ئېلىپ.

— ئۇزاق ئىزدىگەندىن كېيىن، — دەرۋازىۋەن سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — كارىۋاتنىڭ باش تەرىپىدىكى تام ۋە ئوچاقنىڭ تېگىدىكى تاشنىڭ پوكۇلدايدىغانلىقىنى سەزدىم.
— شۇنداق، — دېدى مونتې - كرىستو.
— تاشلارنى قومۇرۇپ چىقاردىم ۋە...
— ئارغامچا شوتا بىلەن سايمانلارنى تاپتىڭىزمۇ؟ — دەپ تاشلىدى گراف.
— سىز قانداق بىلىسىز؟ — دەرۋازىۋەن ھەيران بولۇپ سورىدى.
— مەنغۇ بىلمەيمەن، شۇنداقمىكىن دەپ ئويلىدىم، — دېدى، — ئادەتتە تۆرمە كامېرلىرىدىكى مەخپىي ئويۇقلاردىن ئاشۇنداق نەرسىلەر تېپىلىدۇ.
— شۇنداق، تەقسىر، — دېدى دەرۋازىۋەن، — ئارغامچا شوتا بىلەن سايمانلارنى تاپتىم.
— ئۇ نەرسىلەر ھازىر سىزدىمۇ؟ — سورىدى مونتې - كرىستو.
— ياق، تەقسىر، مەن ئۇ نەرسىلەرنى سايا ھەتچىلەرگە سېتىۋەتكەن. لېكىن مەندە يەنە بىر نەرسە بار.
— قانداق نەرسە؟ — گراف تاقەتسىزلىنىپ سورىدى.
— قانداقتۇر كىتاب بولسا كېرەك، پارچە لاتىلارغا پېزىلغان.
— ھە! — دەپ خىتاب قىلدى مونتې - كرىستو، — ئۇ كىتاب سىزدە بارمۇ؟
— بەلكىم ئۇ، كىتابمۇ ئەمەستۇر، — دېدى دەرۋازىۋەن، — ھەر ھالدا مەن ئۇنى ساقلاپ قويغان.
— ئۇنى ئېلىپ كېلىڭ، دوستۇم، — دېدى گراف. — ئەگەر ئۇ مەن ئويلىغان نەرسە بولسا، زىيان تارتمايسىز.

— هازىر ئەكىلىمەن، تەقسىر.

دەرۋازىۋەن چىقىپ كەتتى.

مونتې ـ كرىستو گويا ئۆزى ئۈچۈن سەجدىگاھ بولغان بۇ كاردۋات سۈنۈقلىرىنىڭ يېنىغا تىزلاندى.

— ئەي، مېنىڭ ئىكىكىنچى ئاتام،— دېدى ئۇ،— سەن ماڭا ئەركىنلىك، بىلىم، بايلىق بەردىڭ. سەن گويا ياخشىلىق ۋە يامانلىقنىڭ سىرىنى بىلىدىغان ئالىي ئىنسان. ئەگەر گۆر ئىچىدە زېمىنىدىكى جانلارنىڭ نېداسىغا ئىنكاس قايتۇرىدىغان بىر نەرسە بار بولسا، ئەگەر تەنىدىن جان ئايرىلغاندىن كېيىن سۆيگۈسىز ياكى ھەسرەتسىز قالغان زېمىنده شۇ جانىنىڭ بىرەر ئۇچۇرى قالىدىغان بولسا، ماڭا ئىلتىماس قىلمەنكى، ئەي ئالىيجاناب يۈرەك، بۈيۈك ئاقىل، ئاق كۆڭۈل پەدەر، ماڭا بەرگەن ئاتىلىق مېھرىڭ ۋە مېنىڭ ساڭا بولغان ئوغۇللۇق سادىقىتىم ھەققىدە بىر ئېغىز سۆز ياكى بىشارەت بىلەن گۇمانلىرىمنى تارقىتىۋەتكىن، چۈنكى گۇمانلىرىم ئىشەنچكە ئايلانمىسا، پۇشايمانغا ئايلىنىپ كېتىدۇ.

گراف بېشىنى تۆۋەن سېلىپ، ئالقانلىرىنى جۈپلىدى.

— ئەكەلدىم، تەقسىر،— ئارقا تەرەپتىن ئېيتىلغان ئاۋاز ئاڭلاندى.

مونتې ـ كرىستو چۆچۈپ، ئارقىغا بۇرۇلدى. دەرۋازىۋەن فارىيا ھەزرەتنىڭ بارلىق بىلىم بايلىقىنى سەرپ قىلىپ يازغان رەخت پارچىلىرىنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتى. بۇ، فارىيا ھەزرەتنىڭ ئىتالىيە ھاكىمىيىتىنىڭ تۈزۈلمىسى ھەققىدىكى كاتتا ئەسىرىنىڭ قول يازمىسى ئىدى. گراف بۇنى دەرھال تولىغا ئالدى ۋە ئەڭ ئالدى بىلەن ئېپىگرافقا كۆزى چۈشتى. ئۇ تۆۋەندىكىنى ئوقۇدى:

«تەڭرىشۇنداق دەيدۇكى، سەن ئەجدىھانىڭ چىشلىرىنى يۇلۇپ تاشلايسەن، شىرلار سېنىڭ ئاياغ ئاستىدا بولىدۇ».

— مانا جاۋاب!— دەپ خىتاب قىلدى ئۇ، — رەھمەت ساڭا، ئاتا، رەھمەت!

شۇ گەپ بىلەن ئۇ يانچۇقىدىن 10 ماڭ فرانكلىق قەغەز پۇلدىن ئونى سېلىنغان ھەميانىنى چىقىرىپ، دېدى:

— مەڭ.

— بۇنى ماڭا بەردىڭىزمۇ؟

— ھەئە، لېكىن بىر شەرتىم بار. بۇنى مەن كەتمىگۈچە ئاچمايسىز.

گراف ئۆزى ئۈچۈن پۈتۈن جاھانىنىڭ بايلىقىدىنمۇ قەدىرلىك بولغان بۇ تەۋەررۇكنى قوينىغا تىقىپ، يەر ئاستى يولىدىن يۈگۈرۈپ چىقتى ـ دە، قېيىققا ئولتۇردى.

— مارسېلغا!— دېدى.

قېيىق قوزغالدى. مونتې ـ كرىستو مۇدھىش قەلئەگە كۆز تىكتى.

— مېنى بۇ قاراڭغۇ زىندانغا سولىغانلار ۋە مېنىڭ ئۇ يەردە ياتقىنىمنى ئۇنتۇغانلار ئۆلسۇن ئازلىق قىلىدۇ!— دېدى ئۇ.

قېيىق كاتالان كەنتىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈۋاتقانىدا گراف تەتۇر قارىۋالدى ۋە يۈزىنى يېپىنچىسىغا پۈركۈۋېلىپ بىر ئايالچە ئىسىمنى پىچىرلىدى. بۇ، تولۇق غەلبىگە ئېرىشكەنلىك ئىدى. گراف يەنە بىر قېتىملىق دېلىغۇللىقنى يەڭدى. ئۇ، مۇلايىم ئاۋازى ۋە چوڭقۇر مېھرى بىلەن تىلغا ئالغان ئىسىم گايدەنىڭ ئىسمى ئىدى.

مونتې ـ كرىستو قىرغاقتا چىققانىدىن كېيىن موررېل كەتكەن قەبرىستانلىققا قاراپ ماڭدى.

ئۇ، ئون يىلنىڭ ئالدىدا بۇ قەبرىستانلىقتىن بىر قەبرىنى بەھۇدە ئىزدىگەنىدى. ئۇ، فرانسىيىگە مىليونېر بولۇپ

قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئاچ قېلىپ ئۆلگەن ئاتىسىنىڭ قەبرىسىنى تاپالمىغانىدى.

توغرا موررېل بوۋاي ئۇنىڭغا كرېست ياستىپ قويغۇزغانىدى. لېكىن ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن كرېست ئۆرۈلۈپ چۈشتى ۋە گۆركار ئۇنى ئوتۇن قىلىپ قالدۇرتتى. ئومۇمەن، گۆركارلار قەبرىستانلىقتا ئۇچرىغانلىكى نەرسىنى تېرىپ ئېلىپ كېتىدىغان خەق. بۇ ھۆرمەتلىك موررېل ئەپەندى تەلەيلىك چىقتى. ئۇ ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ قولىدا ۋاپات بولدى ۋە ئىككى يىل ئالدىدا باقى ئالەمگە كەتكەن ئايالىنىڭ يېنىغا دەپنە قىلىندى. ئۇلارنىڭ ئىسىملىرى ئويۇلغان كەڭ مەرمەر تاختىلاردىن قوپۇرۇلغان ئىككى قەبرە تۆت تۈپ سەرۋە دەرىخىنىڭ تۈۋىگە جايلاشقان بولۇپ، ئەتراپى تۆمۈر رېشاتكا بىلەن قاشالانغانىدى.

ماكسىملىئان دەرھەقە يۆلىنىپ، بۇ ئىككى قەبرىگە پەرىشانلىق بىلەن قاراپ تۇراتتى. ئۇ، قايغۇرۇپ، ئەس - ھوشىنى يوقتىپ قويغاندەك كۆرۈنەتتى.

— ماكسىملىئان،— دېدى گراف ئۇنىڭغا،— قەبرىلەرگە ئەمەس، بۇياققا قاراش كېرەك!

ئۇ، ئاسمانغا كۆرسەتتى.

— ئۆلگەنلەر ھامان بىز بىلەن بىللە بولىدۇ،— دېدى موررېل،— مېنى پارىژدىن ئېلىپ كېتىش ئالدىدا ئۆزىڭىز شۇنداق دېگەنىدىڭىز.

— ماكسىملىئان،— دېدى گراف،— يولدا كېلىۋاتقاندا سىز مارسېلدا بىرنەچچە كۈن تۇرۇشنى ئويلاۋاتسەن دېگەنىدىڭىز. بۇ نىيىتىڭىزدىن يانمىغانسىز؟

— مېنىڭ ئەمدى ھېچقانداق نىيىتىم يوق، گراف. شۇنداقتىمۇ، باشقا بىرگە بارغاندىن مۇشۇ يەردە تۇرغۇم كېلىۋاتىدۇ.

— شۇنداق بولغىنى ياخشى، ماكسىملىئان. چۈنكى مەن ئەمدى سىزدىن ئايرىلىمەن ۋە سىزنىڭ ۋەدىڭىزنى ئېلىپ كېتىمەن. شۇنداقمۇ؟

— ۋەدەمنى ئۇنتۇپ كېتىمەن، گراف،— دېدى موررېل.

— ياق، ئۇنتۇمايسىز، چۈنكى سىز لەۋزىڭىزدە تۇرىدىغان ئادەم، ماكسىملىئان، چۈنكى سىز مېنىڭ ئالدىمدا قەسەم قىلغان، سىز مېنىڭ ئالدىمدا يەنە بىر قېتىم قەسەمياد قىلىسىز.

— گراف، ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن! مەن شۇنچە بەختسىز بولۇپ قالدىمغۇ!

— سىزدىنمۇ بەختسىزرەك بولغان بىر ئادەم بار، موررېل.

— مۇمكىن ئەمەس.

— بەندىلەر ھامان مۇشۇنداق شەخسىيەتچى بولىدىكەن،— دېدى مونتې - كرىستو،— ھەرقانداق بەندە ئاھ ئۇرۇپ، كۆز يېشىنى تۆكۈۋاتقان بىر كىشىنى كۆرۈپ تۇرسىمۇ، ئۆزىنى ئۇنىڭدىن بەختسىزرەك دەپ ھېسابلايدىكەن.

— بۇ دۇنيادا بىردىنبىر ياخشى كۆرگەن ۋە ئارزۇ قىلغان نەرسىسىدىن ئايرىلغان ئادەمدىنمۇ بەختسىز بولغۇدەك كىم ئىكەن ئۇ؟

— ماڭا قاراڭ، موررېل،— دېدى مونتې - كرىستو،— سۆزلىرىمنى زېھىن قويۇپ ئاڭلاڭ. مەن بىر كىشىنى تونۇيتتۇم. ئۇمۇ خۇددى سىزگە ئوخشاش ئۆزىنىڭ بارلىق بەختىنى بىر ئايالىنىڭ مۇھەببىتىگە باغلاپ قويغانىدى. ئۇ كىشى ياش ئىدى. ئۇ، ئاتىسىنى ياخشى كۆرەتتى. ۋەدىلەشكەن قىزىنى چىن قەلبىدىن سۆيەتتى. ئۇلار توي قىلماقچى بولۇشتى. لېكىن ئۇشتۇمتۇت تەقدىرنىڭ تەتۈرلۈكى تۇتتى. بۇنداق تەتۈرلۈككە دۇچ كەلگەن كىشىلەر تەڭرىنىڭ رەھمدىللىكىدىن شەكىللىنىپ قېلىشى مۇمكىن. ئەمما تەڭرى ئاخىرى بىر كۈنى پۈتۈن ئالەم ئۇنىڭ يېگانە

ئىرادىسىگە بويسۇندىغانلىقىنى ئەمەلدە كۆرسىتىدۇ. شۇنداق قىلىپ، تەقدىرنىڭ شۇ تەۋرىۋكى ئۇنىڭ ئەركىنلىكىنى، سۆيگەن قىزىنى ئېلىپ كەتتى. ئۇ بىچارە ئىستىقبالىنى قولغا كەلتۈرۈپ بولدۇم دەپ ئويلاپ يۈرەتتى، چۈنكى ئۇ كۆزى ئاجىز ئادەمدەك پەقەت كۆز ئالدىدىكى ئىشلارنىلا كۆرەتتى. ھالبۇكى، تەقدىر ئۇنىڭ ئىستىقبالىنمۇ ئېلىپ كەتتى ۋە ئۇنىڭ ئۆزىنى قاراڭغۇ زىندانغا تاشلىدى.

— زىنداندىن بىر ھەپتە، بىر ئاي ياكى بىر يىلدىن كېيىن قايتىپ چىقىشى مۇمكىن،— دېدى موررېل.

— ئۇ، زىندانىدا 14 يىل ياتتى، موررېل،— دېدى گراف ئۇنىڭ يەلكىسىگە قولىنى قويۇپ.

ماكسىملىئان چۆچۈپ كەتتى.

— 14 يىل!— دەپ پىچىرلىدى ئۇ.

— 14 يىل،— دەپ تەكرارلىدى گراف،— ئاشۇ ئۆزۈن يىللار جەريانىدا ئۇنىڭمۇ ئۈمىدسىزلەنگەن چاغلىرى بولغان. ئۇمۇ خۇددى سىزگە ئوخشاش ئۆزىنى ئەڭ بەختسىز ئادەم دەپ ھېسابلىغان ۋە ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشنى ئويلىغان.

— ئاخىرى قانداق بولدى؟— سورىدى موررېل.

— ھالقىلىق پەيتكە كەلگەندە تەڭرى ئۇنىڭ ئالدىغا ئىنسان قىياپىتىدىكى بىر قۇتقۇزغۇچىنى ئەۋەتتى. چۈنكى ھازىرقى دەۋرده تەڭرى ئۆزى بەۋاستە مۆجىزە كۆرسەتمەيدۇ. دەسلەپكى مەزگىلدە ئۇ تەڭرىنىڭ چەكسىز شاپائىتىگە تولۇق ئىشەنچ تۈرگۈزالمىغان. تولا ياش تۆكۈپ تۇمانلاشقان كۆزلەرنىڭ قايتىدىن روشەنلىشىشى ئۈچۈن بەلگىلىك ۋاقىت كېرەك بولىدۇ. شۇنداق- تىمۇ ئۇ سەۋر قىلىپ، ئاخىرغىچە كۈتۈشنى قارار قىلدى. ئاخىرى شۇنداق بىر كۈن يېتىپ كەلدىكى، ئۇ كارامەت كۆرسەتكەنده باي، قۇدرەتلىك ئەۋلىيا قىياپىتىده كۆردىن چىقتى.

ئۇ ئەڭ ئالدى بىلەن ئاتىسىنى كۆرۈشكە ئىنتىلدى، لېكىن ئۇ- نىڭ ئاتىسى ئۆلگەنىدى.

— مېنىڭ ئاتامۇ ئۆلۈپ كەتكەن،— دېدى موررېل.

— شۇنداق، لېكىن سىزنىڭ ئاتىڭىز مېھىر - مۇھەببەت، بەخت - سائادەت، ئىززەت - ئېھتىرام ۋە بايلىق ئىچىده ئۆزۈن ئۆمۈر كۆرۈپ، سىلەرنىڭ قولۇڭلاردا ئۆلدى. ئۇنىڭ ئاتىسى بولسا، يوقسۇللۇق ۋە ئۈمىدسىزلىك ئىچىده تەڭرىدىن شەكلىنپ ئۆلدى. ئۇ ۋاپات بولۇپ ئون يىل ئۆتكەنده ئوغلى ئۆنى ئىزدەپ كېلىپ، قەبرىسىنى تاپالمىدى. ھېچقانداق ئادەم ئۇنىڭغا «سېنى شۇنچە ياخشى كۆرگەن يۈرەك مانا مۇشۇ يەرده ياتىدۇ» دەپ كۆرسەتمەپ بېرەلمىدى.

— ئاھ خۇدا!— دېدى موررېل.

— شۇ كىشى سىزدىنمۇ بەختسىز ئىدى، موررېل. ئۇ ھەتتا ئۆز ئاتىسىنىڭ قەبرىسىنىڭ نەده ئىكەنلىكىنمۇ بىلمەيتتى.

— بىراق، ئۇ ياخشى ئايال ئۆلمىگەندۇر،— دېدى موررېل.

— خاتالاشتىڭىز، موررېل. ئۇ ئايال...

— ئۆلۈپ كەتكەنمۇ؟— دېدى موررېل.

— ئۇنىڭدىنمۇ يامانراق بولدى. ئۇ، مۇھەببەتكە ئاسىيلىق قىلدى. ئۇ، ئۆز يېگىتىگە زىيانكەشلىك قىلغان كىشىلەرنىڭ بىرىگە تەگدى. كۆردىڭىزمۇ، موررېل، ئۇ كىشى مۇھەببەتنە سىزدىن بەكرەك بەختسىز بولغان.

— تەڭرى ئۇ كىشىنىڭ كۆڭلىنى تىنچىتالمىدىمۇ؟— دەپ سورىدى موررېل.

— تەڭرى ئۇنىڭغا ئارام بەخش ئەتتى.

— ئۇ كىشى يەنە ئۆزىنى بەختلىك دەپ ھېسابلامدۇ؟

— ئۇنىڭ بەختلىك بولۇشقا ئۈمىدى بار، ماكسىملىئان. موررېل گەپ قىلماستىن بېشىنى تۆۋەن سالدى.

— مەن ۋەدەمگە ئەمەل قىلىمەن، — دېدى ئۇ مونتې ـ كرىس توغا قولىنى ئۇزىتىپ، — لېكىن يادىڭىزدا بولسۇن...

— يادىمدا، موررىل، 5 ـ ئۆكتەبر كۈنى مەن سىزنى مونتې ـ كرىستو ئارىلىدا كۈتىمەن. تۆتىنچى كۈنى «ئېۋرو» نامـلىق يەلكەنلىك كېمە باستېيدە سىزنى كۈتـۈپ تـۇرىدۇ. شـۇ كېمىنىڭ كاپىتانىغا ئۆزىڭىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىڭىزنى ئېيتسىڭىز ئۇ سىزنى مېنىڭ يېنىمغا يەتكۈزۈپ قويىدۇ. شۇنداق بولسۇنمۇ، ماكسىملىئان؟

— شۇنداق بولسۇن، گىراف. مەن سۆزۈمدە تۇرىمەن. لېكىن، ئۇنتۇپ قالماڭ، 5 ـ ئۆكتەبر كۈنى...

— سىز تېخىچىلا گۆدەك ئىكەنسىز، موررىل. چوڭ ئادەملەرنىڭ ۋەدىسى قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلمەيدىكەنسىز ... مەن سىزگە بۇنى 20 قېتىملارچە تەكرارلاپ ئېيتقانىدۇرمەن. 5 ـ ئۆكتەبر كۈنى ئەگەر سىز يەنىلا ئۆلۈشنى خالىسىڭىزئۆلۈشىڭىزگە مەن ياردەم قىلىمەن. خوش، ماكسىملىئان!

— مېنى بۇ يەردە قالدۇرۇپ كېتەمسىز؟

— شۇنداق، مېنىڭ ئىتالىيەدە بىرنەچە ئىشىم بار. سىزنى قايغۇ ـ ھەسرەتلىرىڭىز بىلەن يالغۇز قويۇپ كېتىمەن. تەكرى ئۆزىنىڭ نەزىرى چۈشكەن بەندىلىرىنى ئالدىغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ئەۋەتكەندەك ئاشۇ كەڭ قاناتلىق بۈركۈت سىزگە ھەمراھ بولغاي. ماكسىملىئان، گانىمېدنىڭ ۋەقەسى چۆچەك ئەمەس، بەلكى تەمسىل①.

— قاچان كېتىسىز؟

— ھازىر. مېنى كۈتۈپ تۇرغان پاراخوت بار. يەنە بىر سائەتتىن كېيىن مەن بۇ يەردىن يىراقتا بولىمەن. مېنى پىرىس تانغىچە ئۇزىتىپ قويامسىز؟

① بۇ يەردە يۇنان ئەپسانىلىرىدىكى بىر ۋەقە كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

— مەن پۈتۈنلەي سىزنىڭ باشقۇرۇشىڭىزدا، گىراف.

— مېنى قۇچاقلاڭ.

موررىل گرافنى پرىستانغىچە ئۇزىتىپ باردى. پاراخوتنىڭ قارا تۈرخۈنىدىن چىقىۋاتقان تۈگۈر ـ تۈگۈر ئىسلار ئاسمانىنىڭ قەھرىگە ئۆرلىمەكتە ئىدى. پاراخوت ھايال بولماي قىرغاقتىن ئايرىلدى ۋە بىر سائەتتىن كېيىن خۇددى مونتې ـ كرىستونىڭ ئېيتقىنىدەك، پاراخوتنىڭ ئاقۇش ئىسى گۈگۈم چۈشۈپ، قاراڭغۇلۇشتا باشلىغان ئۇپۇقىنىڭ شەرقىي تەرىپىدە ئاران كۆرۈنۈپ قالدى.

ئوتتۇز بىرىنچى باب

پېپىنو

گرافنىڭ پاراخوتى مورژئون تۈمشۇقىدىن ئۆتىۋاتقان مەزگىلدە، فلورېنسىيەدىن رىمغا بارىدىغان يول بىلەن كىرا ھارۋىسىدا كېتىۋاتقان بىر كىشى ئاكۇاپېندېنتى نامىلىق بىر كىچىك شەھەردىن ئۆتتى. ئۇ، كىشىلەرنىڭ گۈمانىنى قوزغىماسلىقى ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى.

ئۇنىڭ ئۇچىسىدىكى پەلتو يول ئۈستىدە پېتىدىن چۈشكەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭغا قادالغان «ھۆرمەت لېگىئونى» ئوردېنىنىڭ لېنتىسى تېخى يېڭىدەك ئىدى. كاستيۇمنىڭ ئىزمىسىگىمۇ ئاشۇنداق لېنتىدىن بىرى قادالغانىدى. بۇ ئالامەتلا ئەمەس، ئۇنىڭ ھارۋىكەشكە سۆزلىگەنىدىكى تەلەپپۇزىدىن قارىغانىدىمۇ بۇ كىشىنىڭ فرانسۇز ئىكەنلىكىدە شەك يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئۇنى

ژەرسال تىللىق دۆلەتنە تۇغۇلغانلىقىنى يەنە شۇنىڭدىن كۆرۈشكە بولىدۇكى، ئۇ ئىتالىيان تىلىدىن پەقەت مۇزىكىغا ئائىت سۆزلەرنىلا بىلەتتى. مەسىلەن، فىگارو كۆپ ئىشلىتىدىغان «گوددام»① دېگەندەك سۆزلەر ھەرقانداق تىلنىڭ نازۇك تەرەپلىرىگە ۋەكىللىك قىلالايدۇ.

— ئاللېرگو!② — دەيتتى ئۇ ھارۇنكەشكە يول يۇقىرىغا ئۆرلىگەن چاغلاردا.

— مودېراتو! ③ — دەپ ۋارقىرايتتى ئۇ يول تۆۋەنگە يۈزلەنگەندە.

ۋەھالەنكى، فلورېنسىيەدىن رىمغا ئاكۇاپېندېنتې ئارقىلىق ئۆتىدىغان يول ئۇستىدە قانچىلىك ئويمان-دۆڭلەرنىڭ بارلىقىنى بىر خۇدانىڭ ئۆزى بىلىدۇ!

ئېيتقاندەك، ئۇنىڭ بۇ ئىككى سۆزنىنى كىم ئاڭلىسا شۇنىڭ كۈلگىسى كېلەتتى.

مەگگۇلۇك شەھەرنىڭ بوسۇغىسىغا كېلىپ قالغاندا، يەنى ستورتاغا يېتىپ كەلگەندە رىمنى كۆرگىلى بولىدۇ. بۇنداق چاغدا ھەرقانداق چەت ئەللىك زوقىنى باسالماي، رىمغا يېقىن قالغاندا ھەممىدىن ئاۋۋال كۆزگە چېلىقىدىغان مۇقەددەس پېتر گۈمبىزىنى كۆرۈش ئۈچۈن ھارۇا ئۇستىدە ئۆرە تۇرۇۋالىدۇ. لېكىن، مەزكۇر ساياھەتچى ئۇنداق ئەمەس ئىدى.

ئۇ، يانچۇقىدىن ھەمياننى چىقاردى، ھەمىياندىن تۆت قاتلانغان بىر ۋاراق قەغەزنى ئالدى ۋە ئۇنى ھۆرمەت تۇيغۇسى بىلەن ئاۋايلاپ ئاچتى، ئاندىن يەنە قاتلاپ قويۇپ:

① فرانسىيەدە كەڭ تارقالغان ئىنگلىزچە سۆزلەردىن بىرى بولۇپ، XV ئەسىردە فرانسۇزلار ئىنگلىزلارنى گوددام دەپ ئاتايتتى.

② نوتىدا ئىشلىتىلىدىغان ئىتالىيانچە سۆز، «شىددەتلىك، تېز» دېگەن مەنىلەردە.

③ نوتىدا ئىشلىتىلىدىغان ئىتالىيانچە سۆز، «ئاستا، سىلىق» دېگەن مەنىدە.

— ياخشى، بۇ ئەرسە يوقالمىدى، — دېگەن گەپنىلا ئېيتتى.

ھارۇا پوپولو دەرۋازىسىدىن كىرىپ، سولغا بۇرۇلىدى ۋە «لوندون» مېھمانخانىسىنىڭ ئالدىدا توختىدى.

خوجايىن پاستىرىنى ئەپەندى، بىزنىڭ كونا تونۇشىمىز ئىشىك ئالدىغا چىقىپ، شىلەپىسىنى قولىدا تۇتقان ھالدا بۇ ساياھەتچىنى قارشى ئالدى. ساياھەتچى ھارۇىدىن چۈشۈپ، سۈپەتلىك غىزا تەييارلاشنى بۇيرۇدى ۋە «تومسون ۋە فرېنچ» بانكا شىركىتىنىڭ ئادرېسىنى سورىدى. بۇ ئادرېس ئۇنىڭغا دەرھال ئېيتىپ بېرىلدى، چۈنكى ئۇ رىمدىكى ئەڭ مەشھۇر بانكا شىركەتلىرىنىڭ بىرى ئىدى. بۇ شىركەت «بانكا» كوچىسىدىكى مۇقەددەس پېتر ئىبادەتخانىسىنىڭ يېنىدا ئىدى.

رىمدا، خۇددى ھەرقانداق جايدىكىگە ئوخشاش، كىرا ھارۇىسىنىڭ كېلىشى كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغايدۇ. بىرنەچچە يالىڭاياق گۆدەكلەر بىر قولىنى بېلىگە تىرەپ، يەنە بىر قولىنى بېشىنىڭ كەينىگە ئېلىپ، ساياھەتچى، ھارۇا ۋە ئاتلارغا ھاڭ ۋېقىپ قاراپ تۇرۇشاتتى. مەگگۇلۇك شەھەرنىڭ بۇ كوچا بالىلىرىغا يەنە 50 چە بىكارچى كېلىپ قوشۇلدى. بۇنداق بىكارچىلار قىلىدىغان ئىش تاپالماي، ھەر كۈنى دېگۈدەك «پەرىشتە» كۆۋرۈكىدىن تىبر دەرياسىغا تۆكۈرۈپ، سۇ يۇزىدە چەمبەرسىمان دائىرىلەرنىڭ تارقىلىشىغا ھەۋەسلىنىپ تۇرۇشىدۇ. ھالبۇكى، رىمنىڭ كوچا بالىلىرى ۋە بىكارچىلىرى پارىژلىقلارغا نىسبەتەن خېلى تەلەيلىك. ئۇلار ھەرخىل تىللارنى، بولۇپمۇ فرانسۇز تىلىنى بىلىدۇ. شۇڭا، ئۇلار مەزكۇر ساياھەتچىنىڭ ئۆزىگە ھۇجۇم سورىغانلىقىنى ۋە غىزا بۇيرۇتقانلىقىنى، ئاندىن تومسون ۋە فرېنچ بانكا شىركىتىنىڭ ئادرېسىنى سۇرۇشتۇرگەنلىكىنى ئاڭلاپ چۈشىنىشتى.

يېڭى كەلگەن ساياھەتچى يول باشلىغۇچىنىڭ ھەمراھلىرى

قىدا مېھمانخانىدىن چىققاندا، توپلىشىپ تۇرغان كىشىلەر ئىچىدىن بىر ئادەم ئايرىلىپ چىقتى. ئۇ، ساياھەتچىگىمۇ، ئۇنىڭ يول باشلىغۇچىسىغىمۇ تۆيدۈرماستىن، مەلۇم ئارىلىق قويۇپ، ئۇلارنىڭ كەينىدىن ماڭدى. ئۇ، شۇنداق چېۋەرلىك بىلەن پايلاپ ماڭدىكى، پاردىنىڭ مەخپىي ساقچىلىرى ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەس ئىدى.

فرانسۇز ساياھەتچى تومسۇن ۋە فرېنچ بانكا شىركىتىگە بېرىشقا شۇ قەدەر ئالدىرىدىكى، ئاتلار ئالماشتۇرۇلغۇچە ساقلاپ تۇرمىدى. ھارۋا ئۇنىڭ كەينىدىن يېتىشۇۋېلىشى ياكى بانكىنىڭ ئىشىك ئالدىدا كۈتۈپ تۇرۇشى كېرەك ئىدى.

يول بويى ھارۋا ئۇنىڭ كەينىدىن يېتىشىپ كەلمىدى.

فرانسۇز بانكىغا كىردى. يول **باشلىغۇچى** ئىشىك ئالدىدا قالدى ھەمدە مۇقىم كەسپى بولمىغان ياكى توغرىسىنى ئېيتىقاندا، ئۇدۇل كەلگەن ئىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بىرنەچچە شەخس بىلەن پاراڭغا چۈشۈپ كەتتى. ئىمدا بۇنداق كىشىلەر ھەمىشە بانكا، چېركاۋ، خارابىلەر، مۇزېي ۋە تىياتىرخانىلارنىڭ ئالدىدا لاغايلاپ يۈرۈشىدۇ.

توپ ئىچىدىن ئايرىلىپ چىققان ھېلىقى كىشىمۇ فرانسۇزنىڭ كەينىدىنلا كىرىپ كەتتى. فرانسۇز ئىشخانا ئىشىكىنىڭ قوڭغۇرىقىنى جىرىڭلاتتى ۋە بىرىنچى بۆلمىگە كىردى. گويا ئۇنىڭ سايىسىدەك ئەگىشىپ كېلىۋاتقان ھېلىقى كىشىمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن كىردى.

— تومسۇن ۋە فرېنچ ئەپەندىلەر بىلەن كۆرۈشكىلى بولامدۇ؟ — دەپ سورىدى فرانسۇز.

بىرىنچى بۆلمىدە كېرىلىپ ئولتۇرغان ئەمەلدار ئىشارەت قىلىپ، بىر خىزمەتچىنى چاقىردى.

— كىم كەلدى دەپ خەۋەر قىلىمەن؟ — سورىدى خىزمەتچى، بۇ چەت ئەللىكە يول باشلاشقا ھازىرلىنىپ.

— بارون دانگلار، — دەپ جاۋاب بەردى ساياھەتچى.

— مەرھەمەت.

ئىشىك ئېچىلدى. خىزمەتچى بىلەن بارون كىرىپ كېتىشتى. دانگلارنى ماراپ كەلگەن كىشى بىرىنچى بۆلمىدىكى ئۇزۇن ئورۇندۇققا ئولتۇردى.

ئەمەلدار بەش مىنۇتقىچە بېشىنى كۆتۈرمەي بىرنېمىلەرنى يازدى. شۇ بەش مىنۇت ئىچىدە ئۇزۇن ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان كىشى ئۇن - تىن چىقارماي ۋە قىمىر قىلماي ئولتۇردى. ئاخىرى، ئەمەلدار يېزىشنى توختاتتى. ئۇ، بېشىنى كۆتۈرۈپ، ئۆپچۆرىسىگە زەن سېلىپ قاراپ قويدى ۋە باشقا ئادەم يوق ئىكەنلىكىگە ئىشەنچ ھاسىل قىلغاندىن كېيىن دېدى:

— ھە، بۇ سەنمۇ، پېپىنو؟

— ھەئە! — دەپ قىسقىلا جاۋاب بەردى ھېلىقى كىشى.

— بۇ يوغان قورساقتىن بىرەر نەپ چىقىدۇ دەپ ئويلامسەن؟

— **بۇ** قېتىمقى ئىشتا مېنىڭ تۆھپەم يوق. ئۇنىڭ كېلىشىنى بىزگە باشقا بىر ئادەم ئۇقتۇرۇپ قويدى.

— ئەمىسە ئۇنىڭ بۇ يەرگە نېمە ئىش بىلەن كەلگەنلىكىنى بىلىدىكەنسەن - دە؟

— بىلمەيچۇ! پۈل ئالغىلى كەلدى. ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىغان پۇلىنىڭ قانچىلىك سوممىا ئىكەنلىكىنى بىلمەكلا بولىدۇ.

— ھازىرلا بىلمەن، دوستۇم.

— ياخشى. لېكىن ئۆتكەن قېتىمقىدەك يالغان ئېيتىپ قويما، جۇمۇ!

— قايسى گەپنى دەيسەن؟ نەچچە كۈننىڭ ئالدىدا 3000 سكۇدو ئالغان ھېلىقى ئىنگلىزنى دەمسەن؟

— **ياق**، ئۇنىڭ يېنىدا راستىنلا 3000 سكۇدو بار ئىكەن. **بىز ئۇنى تاپتۇق. مەن ھېلىقى رۇس كىسەزنىنى دەيمەن.**

— نېمە بولدى؟

— نېمە بولاتتى! سەن ئۇنىڭ يېنىدا 30 مىڭ لۈر بار دېگەنىدىڭ. بىز ئاران 22 مىڭنى تاپالىدۇق.

— تۈزۈكرەك ئاختۇرمىغان ئوخشايسىلەر.

— ئۇنى لۈيدزى ۋامپا ئۆزى ئاختۇرغان.

— ئەمىسە، ئۇ قەرزى بولسا تۆلىۋەتكەن بولغىيدى...

— رۇسنى دەمسەن؟

— ... ياكى خەجلىۋەتكەن بولغىيدى.

— ھە، بەلكىم شۇنداقتۇر.

— بەلكىم ئەمەس، چوقۇم شۇنداق. ھە، بولدى، ئەمدى مەن بېرىپ كۆزىتىپ كېلەي. بۇ فرانسۇز يەنە ئىشنى تۈگىتىپ بولسا، ئېنىق سوممىنى ئۇقالماي قالماي.

پېپىنو بېشىنى لىڭشىتتى ۋە يانچۇقىدىن تەسۋىنى چىقىرىپ، بوش ئاۋازدا ئايەت ئوقۇغىلى تۇردى. ئەمەلدار بايا خىزمەتچى بىلەن بارون كىرىپ كەتكەن بۆلمىگە كىرىپ كەتتى.

ئارىدىن ئون مىنۇت ئۆتەر - ئۆتمەيلا ئەمەلدار كۈلۈمسىرىگەن ھالدا قايتىپ چىقتى.

— ھە، قانداق؟ — دەپ سورىدى پېپىنو.

— دېققەت، دېققەت! — دېدى ئەمەلدار، — سالماقلىق سوممۇ ئىكەن ئەمەسمۇ!

— 5 - 6 مىليون چىقامدىكەن؟

— شۇنداق. سەن قانداق بىلدىڭ؟

— جانابىي گراف مونتې - كرىستونىڭ خېتىدىن ئۇققان.

— گرافنى سەنمۇ تونۇمسەن؟

— رېم، ۋېنېتسىيە ھەم ۋېنا بانكىلىرىنىڭ چەكلىرىگە يېزىلغانمۇ؟

— توغرا! — دەپ خىتاب قىلدى ئەمەلدار، — بۇنى نەدىن بىلدىڭ؟

— بىز ئالدىن خەۋەر تاپقان دېدىمغۇ.

— ئەمسە، مەندىن سوراپ نېمە قىلسەن؟

— بىز تۇتماقچى بولغان ئادەمنىڭ شۇ ئىكەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن سوردىم.

— شۇ ئىكەن... 5 مىليون. قالتىس ئىش بولدى، پېپىنو، شۇنداقمۇ؟

— شۇنداق.

— سېنىڭ بىلەن بىز ھەرگىز ئۇنچىلىك دۇنياغا ئىگە بولالمايمىز.

— ئۇنداق دېگىلى بولمايدۇ، — دېدى پېپىنو پەيلاسوپلارچە مۇلاھىزە قىلىپ، — بىزنىڭ قولىمىزدىمۇ ئانچە - مۇنچە بار بولىدۇ.

— جىم! ئۇ چىقىۋاتىدۇ.

ئەمەلدار يەنە قەلەمنى قولىغا ئالدى. پېپىنو يەنە تەسۋى سىيرىگىلى تۇردى. ئىشىك ئېچىلغاندا ئۇلارنىڭ بىرى يېزىۋاتاتتى، يەنە بىرى ئايەت ئوقۇۋاتاتتى.

چىرايىدىن كۈلكە يېغىپ تۇرغان دانگلار پەيدا بولدى. بانكىر ئۇنى ئىشىك ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى. پېپىنومۇ دانگلارغا ئەگىشىپ پەلەمپەيدىن چۈشتى.

كېلىشىپ قويۇلغىنى بويىچە، تومسون ۋە فرېنچ بانكا شىركىتىنىڭ ئىشىك ئالدىدا پەيتۇن كۈتۈپ تۇرغانىدى. ھەر-قانداق ئىشنى قاملاشتۇرىدىغان خۇش خۇي يول باشلىغۇچى پەيتۇننىڭ ئىشكىنى ئاچتى. دانگلار 20 ياشلىق يىگىتتەك ئەپچىل بىلەن پەيتۇنغا سەكرەپ چىقتى. يول باشلىغۇچى ئىشكىنى يېپىپ، ھارۋىكەشنىڭ يېنىغا ئولتۇردى. پېپىنو ھارۋىنىڭ كەينىگە ئېسىلىپ تۇرۇۋالدى.

— جانابلىرى مۇقەددەس پېتر ئىبادەتخانىسىنى كۆرۈشنى خالامدىكىن؟ — دەپ سوردى يول باشلىغۇچى.

— نېمە ئۈچۈن؟

— كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن - دە.

— مەن رەسىمنى سەيلە قىلىش ئۈچۈن كەلمىدىم، — دېدى دانگلار ۋە ئاندىن خۇپسەنلىك بىلەن ھەجىيىپ قوشۇپ قويدى، — مەن پۇل ئېلىش ئۈچۈن كەلدىم.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇ، ئامانەت چېكى سېلىنغان ھەمياننى سىلاپ قويدى.

— ئۇنداق بولسا، جانابلىرى نەگە بارىدىكەن؟

— مېھمانخانىغا.

— پاسترىنىڭ مېھمانخانىسىغا، — دېدى يول باشلىغۇچى ھارۋىكەشكە.

پەيتۇن تېز سۈرئىتتە يۈرۈپ كەتتى.

ئون مىنۇتتىن كېيىن بارون ئۆزىنىڭ مېھمانخانىدىكى ھۈجرىسىغا كىردى. پېپىنو كوچىدا توپلىشىپ تۇرغان كىشىلەردىن بىرنەچچە ئېغىز سۆزنى پىچىرلاپ ئېيتتى ۋە مېھمانخانىنىڭ ئىشىك ئالدىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇردى. ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان ھېلىقى كىشى بولسا، كاپىتولىيىگە بارىدىغان يول بىلەن يۈگۈرۈپ كەتتى.

دانگلار ھېرىپ كەتكەن بولسىمۇ، كۆڭلى ئارام تاپقاندى. شۇڭا ئۇخلىغۇسى كەلدى. ئۇ، تۆشەككە ياتتى ۋە ھەمياننى ياستۇقىنىڭ ئاستىغا تىقىپ قويۇپ، ئۇيقۇغا كەتتى.

پېپىنونىڭ ئالدىرىغۇدەك ئىشى يوق ئىدى. ئۇ، ھامىلالار بىلەن قارتا ئويناندى، ئاخىرى ئۈچ سكۇدو ئۇتتۇرۇپ قويدى ۋە ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىش ئۈچۈن بىر شىشە ئورۇنبېت شارابىنى ئىچىۋەتتى.

دانگلار بالدۇر ياتقان بولسىمۇ، ئەتىسى كېچىكىپ ئۇرنىدىن تۇردى. ئالتە كۈندىن بېرى ئۇنى ئۇخلىدى دېگەندىسىمۇ،

ناھايىتى كەم ئۇخلىغانىدى. ئۇ، ئۆزى ئېيتقاندەك، مەڭگۈلۈك شەھەرنىڭ گۈزەللىكلىرىگە پەرۋاسىز بولغاچقا، چىڭ تۇرۇپ غىزالانىدى - دە، پېشىنگە ئۇلگۈرتۇپ كىرا ھارۋىسىنى تەييار قىلىشنى بۇيرۇدى.

ھالبۇكى، دانگلار ساقچىلارنىڭ رەسمىيەتچىلىكىنى ۋە بېكەت نازارەتچىسىنىڭ ھۆرۈنلۇقىنى ھېسابقا ئالمىغانىدى. ھارۋا چۈشتىن كېيىن سائەت ئىككىدە تەييار بولدى. يول باشلىغۇچى بولسا، رەسمىيەتلىرى بېجىرىلگەن پاسپورتنى سائەت ئۈچتە ئېلىپ كەلدى.

بۇ ئاۋارىگەرچىلىكلەر تاماملانغۇچە پاستورنى ئەپەندىنىڭ ئىشىك ئالدىغا نۇرغۇنلىغان بىكار تەلەپلەر توپلاندى. ھېلىقى دەك كوچا بالىلىرىمۇ ئاز ئەمەس ئىدى.

بارون ئۆزىنى «جانابلىرى» دەپ ئاتىشىپ، ئاز - تولا چاي پۇلىدىن تەمە قىلىشىپ تۇرغان بىكارچىلارنىڭ ئارىسىدىن غالىبانە قىياپەتتە مېڭىپ ئۆتتى. مەلۇمكى، دانگلار دېموكراتنىڭ كۆز قارىشىغا ئىگە كىشى بولۇپ، ھازىرغا قەدەر بارون ئۆزىنى بىلەنلا قانائەتلىنىپ يۈرەتتى ۋە «جانابلىرى» دەپ ئاتىلىپ باقمىغانىدى. شۇڭا، ئۇ ئىنتايىن مەمنۇن بولغان ھالدا بۇ توپلىشىپ تۇرغان ھەر خىل كىشىلەرگە ئۇنچە كەمۇش تەڭگىنى تارقىتىپ بېرىۋەتتى. ناۋادا شۇ تاپتا كىشىلەر ئۆزىنى «جانابىي ئالىيلىرى» دەپ ئاتىغان بولسا، يەنە 20 تەڭگە بېرىۋېتىشكىمۇ تەييار ئىدى.

— قايسى يول بىلەن ماڭمىز؟ — دەپ سورىدى ھارۋىكەش ئىتالىيانچىلاپ.

— ئانكونغا، — دەپ جاۋاب بەردى بارون.

پاستورنى سوئال ۋە جاۋابنى تەرجىمە قىلىپ بەردى ۋە ئاتلار ئۇچقاندەك چېپىپ كەتتى. دانگلار ئاۋۋال ۋېنېتسىيەگە

بېرىپ، پۇللىرىنىڭ بىر قىسمىنى ئېلىشنى، ئاندىن ۋېناغا بېرىپ، پۇللىرىنىڭ قالغان قىسمىنى ئېلىۋېلىشنى ئويلىغانىدى. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ «كۆكۈللۈك شەھەر» دەپ نامى چىققان ۋېنادا ماكان لىشىپ قېلىشنى ئويلايتتى.

ئۇ، رىم تۇزلەڭلىكىنى بويلاپ ئۆچ ليپ ماڭماي تۇرۇپلا گۈگۈم چۈشۈشكە باشلىدى. دانگلار يولغا بۇنداق كېچىكىپ چىقىدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىدى، بولمىسا ئەتىگىنىچە كۈتۈپ تۇرغان بولاتتى. ئۇ، ھارۋىكەشتىن نۆۋەتتىكى شەھەرگىچە يەنە قانچىلىك قالغانلىقىنى سورىدى.

— نون كاپسكو①! — دېدى ھارۋىكەش.

دانگلار خۇددى «ياخشى» دېگەننى ئېيتىدىغىلىكچى بولغاندەك، بېشىنى لىڭشىتىپ قويدى. پەيتۇن يولىنى داۋاملاشتۇرۇۋەردى.

«دەسلەپكى بېكەتتىلا قونۇشقا توختايمەن»، — دېدى دانگلار ئۆز ئىچىدە.

دانگلار قانىغىچە ئۇخلىۋالغان بولغاچقا، تۇنۇگۈنكىدەكلا روھىي كۆتۈرەڭگۈ ئىدى. ئۇ، سۇ پەتلىك ياسالغان ئەنگلىيە پەيتۇنىدا يۇمشاق ياستۇقلارغا بەخىرامان يانپاشلىدى. پەيتۇنغا قوشۇلغان بىر جۈپ ياخشى ئات توختىماي چاپماقتا. ئۇ، ئەڭ يېقىندىكى بېكەتكە يەنە يەتتە ليپ قالغانلىقىنى بىلەتتى. تېخى ھازىرلا پۇلسىزلىقتىن شۇنچە ئەپچىللىك بىلەن قۇتۇلغان بانكىر نېمىلەرنى ئويلىشى مۇمكىن؟

دانگلار پارىژدا قالغان ئايالىنى ئون مىنۇتچە ئويلىدى. ئاندىن، ئارمىلىي خانىمنى بىلەن جاھانكەشتىلىك قىلىپ چىقىپ كەتكەن قىزىنىمۇ ئون مىنۇتچە ئويلىدى. شۇنىڭدىن كېيىن يەنە

① ئىتالىيانچە: بىلمەيمەن، چۈشەنمەيمەن.

ئون مىنۇتلۇق ۋاقتىنى ئۆزىگە پۇل بەرگەن بانكىرلارنى ۋە ئۇ پۇللارنى قانداق ئىشلىتىشنى ئويلاشقا بېغىشلىدى. ئاخىرى يەنە ئويلىغۇدەك باشقا ئىشلىرى بولمىغاچقا، كۆزلىرىنى يۇمدى - دە، ئۇخلاپ قالدى. ئارىلاپ، ھارۋا بەكرەك سىلكىنىپ كەتكەندە دانگلار بىر دەملىككە كۆزلىرىنى ئاچتى. ئۇ ھەر قېتىم كۆزلىرىنى ئاچقاندا پەيتۇننىڭ رىم تۇزلەڭلىكىنى بويلاپ بىر خىل تېزلىكتە كېتىۋاتقانلىقىنى ۋە خۇددى يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇشتۇمتۇت تاشقا ئايلىنىپ قالغان دۆلەردەك چوقچىيىپ تۇرغان ئاسما سۇ يوللىرىنىڭ خارابلىرىنى كۆرەتتى. ھالبۇكى، بۇگۈنكى تۈن سوغۇق، قاراڭغۇ ۋە يامغۇرلۇق بولغاچقا، بېشىنى سىرتقا چىقىرىپ، ھارۋىكەشتىن «مەنزىلگە يېتىشكە ئاز قالدۇقمۇ؟» دەپ سورىغاندىن كۆرە، پەيتۇننىڭ بىر بۇلۇڭىغا تىقىلىۋېلىپ، مۈگدەپ ياتقان تۈزۈك ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ ھارۋىكەشتىن نېمىنى سورىسىمۇ «نون كاپسكو!» دېيىشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ.

شۇنىڭ بىلەن، دانگلار ئۆز ئىچىدە «بېكەتكە يەتكەندە تورىسامۇ بولىدىغۇ»، دەپ قايتىدىن ئۇخلايتتى.

پەيتۇن تېزىتىدى. دانگلار، ئاخىرى كۆزلەنگەن نىشانغا يەتتىم دەپ ئويلىدى. ئۇ، كۆزلىرىنى ئاچتى ۋە بىر شەھەر ياكى بولمىغاندىمۇ بىرەر يېزىغا كەلگەن ئوخشايمىز دەپ ئويلاپ سىرتقا قارىدى. ھالبۇكى ئۇ پەقەت بىر يېگانە كەپسىنى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدا يۇرگەن ئۈچ - تۆت ئادەمنىڭ قارىسىنى كۆردى. دانگلار ئۆزىنى بۇ بېكەتكە يەتكۈزۈپ قويغان ھارۋىكەشنى ئۆزىنىڭ ئىش ھەققىنى سوراپ كېلىدۇ دېگەن ئوي بىلەن كۈتۈپ تۇلتۇردى. ئۇ باشقا ھارۋىكەشنى ئالماشقاندا ئۇنىڭدىن سوراپ باقاي دەپ ئويلىدى. لېكىن، پەيتۇنغا ئاتلار ئالماشتۇرۇلۇپ قوشۇلدىيۇ، ئۇنىڭ ئالدىغا ھېچكىم پۇل تەلەپ قىلىپ

گەلمىدى. دانگلار تولمۇ ئەجەبلىنىپ، پەيتۇننىڭ ئىشىگىنى ئاچتى. لېكىن كىمدۇر بىرىنىڭ كۆچلۈك قولى دەرھال ئىشىكنى قاتتىق يېپىۋەتتى. پەيتۇن يەنە يولغا چۈشتى. ھاڭ - تاڭ بولغان بانكىرنىڭ ئۈيقۇسىدىن ئەسەرمۇ قالمىدى.

— ھەي! — دەپ ۋارقىرىدى ئۇ ھارۋىكەشكە، — ھەي! مىنۇ كارو!①

دانگلار بۇ ئىككى سۆزنى ئونىڭ قىزى كىنەز كاۋالكانتى بىلەن ناخشا ئېيتىشىپ يۈرگەن چاغلىرىدا ئۆگىنىۋالغانىدى. بىراق، مىنۇ كارو ھېچقانداق جاۋاب قايتۇرمىدى. دانگلار پەيتۇننىڭ يەنجىرىسىنى ئاچتى.

— ھەي، دوستۇم! نەگە كېتىۋاتىسىز؟ — دېدى ئۇ بېشىنى چىقىرىپ.

— دېنتىرو لا تېستا! — ھارۋىكەش قوپال ئاۋاز ۋە بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا ۋارقىرىدى.

دانگلار «دېنتىرو لا تېستا» دېگەننىڭ «بېشىڭنى چىقارما» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغانلىقىنى چۈشەندى. كۆرۈپ تۇرۇپتىمزكى، ئونىڭ ئىتالىيان تىلىنى ئۆزلەشتۈرۈش ئونۇمى ناھايىتى تېز بولماقتا ئىدى. ئۇ بىرئاز خاتىرجەمسىزلەنگەن بولسىمۇ، بۇيرۇقنا بويسۇندى. ئۇنىڭ خاتىرجەمسىزلىكى مىنۇتسېرى ئازلاۋاتاتتى. ئۇ كۆپ ئۆتمەي ئونىڭ مېڭىسىدە، يەنى مەزكۇر سەپەرنىڭ بېشىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، ئارتۇقچە خىيالدىن خالى بولۇپ، ئونىڭ كۆز يۇمۇشىغا ئىمكان بەرگەن غەمسىز مېڭىسىدە يولۇچىنىڭ دىققىتىنى سەگەكلەشتۈرىدىغان سان - ساناقسىز ئوي - پىكىرلەر قوزغالدى. دەسلەپتە ئونىڭ كۆزلىرى روشەنلەشتى، كېيىن جىددىيلىشىپ كەتكەنلىكتىن قاراڭغۇلۇق ئىچىدىكى نەرسىلەرنى پەرق

① ئىتالىيانچە: قەدىرلىكىم.

ئېتەلمەي قالدى، كىشىلەر قورقۇشتىن بۇرۇن ھەممە نەرسىنى ئېنىق كۆرىدۇ، قورقۇپ كەتكەندە كۆزنىگە بىر نەرسە ئىككى بولۇپ كۆرۈنىدۇ، ئاندىن كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىدۇ.

دانگلار پەيتۇننىڭ ئوك تەرىپىدە يېپىنچىغا پۈركىنىۋالغان بىر ئادەمنىڭ ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى.

«ژاندارما بولسا كېرەك، — دېدى ئۇ ئۆز ئىچىدە، — فرانسىيە ساقچى دائىرىلىرى تېلېگراف ئارقىلىق پاپا مەمۇرىيىتىگە مېنى تۇتۇش ھەققىدە خەۋەر بەرگەنمىدۇ؟» ئۇ مەسىلىنى ئايدىڭلاشتۇرۇش قارارىغا كەلدى.

— مېنىمۇ نەگە ئېلىپ كېتىۋاتىسىلەر؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— دېنتىرو لا تېستا! — يەنە بايىقىدەك تەھدىت تەلەپپۇزىدا ۋارقىرىغان ئاۋاز ئاڭلاندى.

دانگلار پەيتۇننىڭ سول تەرىپىگە قارىدى. سول تەرەپتىمۇ بىر ئاتلىق كىشى چېپىپ كېلىۋاتاتتى.

— قولۇمنى چۈشۈپتىمەن، — دېدى دانگلار، تەنلىرى تىكەنلىشىپ.

ئۇ، ئەمدى ئۆخلاش ئۈچۈن ئەمەس، بەلكى ھوشىنى يىغىۋېلىش ئۈچۈن پەيتۇننىڭ بىر بۇلۇڭىغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇۋالدى. ئاربىدىن كۆپ ئۆتمەستىن ئاي چىقتى.

دانگلار پەيتۇننىڭ ئېچىكىرىسىدىن تۆزلەڭگە قارىدى ۋە بايا كۆرگەن سۇ يوللىرىنىڭ يوغان - يوغان تاش قالدۇقلىرىنى يەنە كۆردى، بىراق، ئەمدى ئۇلار ئوك تەرەپتە ئەمەس، سول ياقتا ئىدى. ئۇ، پەيتۇننىڭ ئارقىغا قايتقانلىقىنى ۋە ئۇنى رىمغا ياندۇرۇپ ئېلىپ كېتىشىۋاتقانلىقىنى چۈشەندى.

— تۇڭشتىم! — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — ئۇلار مېنى قۇتۇپ بەرمەكچى.

پەيتۇن شددەت بىلەن ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى، ئازابلىق بىر سائەت ئۆتتى. يول بويى ئۇچرىغان نەرسىلەر قاچقۇننى كەلگەن يولى بىلەن قايتۇرۇپ مېڭىشۋاتقانلىقىنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى، ئاخىرى ئۇ قانداقتۇر قاپقارا ھەم يوغان توسۇقنى كۆردى ۋە خۇددى پەيتۇن شۇ توسۇققا بېرىپ ئۇرۇلىدىغاندەك تۇيۇلدى، لېكىن، ئاتلار بىر يانغا بۇرۇلدى - دە، بۇ قارا توسۇققا يانداشىپ مېڭىشتى. بۇ، رېمنى قورشاپ تۇرغان قورغانلاردىن بىرىنىڭ سېپىلى ئىدى.

— بۇ قانداق بولغىنى؟ — دېدى دانگلار، — شەھەرگە كىرمەيدىكەنمىزغۇ، دېمەك، مەن ساقچىلارنىڭ قولىغا چۈشمەپ تىمەن، يا پەرۋەردىگارىم! بۇ كىشىلەر...

گويا ئۇنىڭ چاچلىرى دىڭ - دىڭ بولۇپ كەتتى، ئۇ، پارىژدىكى كىشىلەرنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگەن رېم قاراقچىلىرى ھەققىدىكى گەپلەرنى ئېسىگە ئالدى. ئۇ، يەنە ئالبىر مورسېرنىڭ ئېغزىنى بىلەن مۇناسىۋىتى ئۇزۇلمىگەن چاغدا مۇشۇ ھەقتە سۆزلەپ بەرگەن ھېكايىسىنى ئەسلىدى.

— بۇلاڭچىلار ئوخشىمامدۇ؟! — دەپ پىچىرلىدى ئۇ.

پەيتۇننىڭ چاقلىرى قۇم يولغا قارىغاندا قاتتىقراق بىر يەرگە چىقىپ تاراقلاشقا باشلىدى، دانگلار ھوشىنى يىغىپ سىرتقا قارىدى، ئۇ، ئالبېرنىڭ سۆزلەپ بەرگەنلىكىنى ئەسلەپ، ئۆزىنىڭ ئاپىسى يولىدا كېتىۋاتقانلىقىنى پەملىدى، سول تەرەپتىكى پەسلىكتە بىر چەمبەر شەكلىدىكى ئويۇق جاي كۆرۈنۈپ تۇراتتى. بۇ كاراكېللا سېرىك مەيدانى ئىدى.

ئۇنىڭ تەرەپتە ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقان كىشىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن پەيتۇن توختىدى، شۇ ھامان پەيتۇننىڭ سول يانىدىكى ئىشكى ئېچىلدى.

— چۈشۈڭ! — كىمدۇر بىرى بۇيرۇق قىلدى.

دانگلار دەرھال پەيتۇنىدىن چۈشتى. ئۇ، ئىتالىيانچە سۆزلىيەلمىسىمۇ، چۈشىنەلەيدىغان بولۇپ قالغانىدى.

ئۆلگۈدەك قورقۇپ كەتكەن بارون ئۆپچۆرىسىگە قارىدى. ھارۋىكەشنى ھېسابقا ئالمىغاندا تۆت ئادەم ئۇنى قورشاپ تۇراتتى.

— بۇياققا مېڭىڭ، — دېدى تۆتەيلەنىدىن بىرى ۋە رېم تۈزلەڭلىكىنىڭ ئېگىز - پەس ئىدىرلىرىدىن ئاپپىسي يولى تەرەپكە تۆۋەنلەپ ماڭدى. دانگلار ئۇن - تىن چىقارماستىن، ئۇنىڭغا ئەگەشتى ۋە ئارقىسىغا قارىماي تۇرۇپمۇ قالغان ئۇچەيلەننىڭ ئىز بېسىپ كېلىۋاتقانلىقىنى بىلدى. ئۇ يەنە شۇنىڭغا دىققەت قىلدىكى، بۇ كىشىلەر خۇددى قاراۋۇللۇق ئورۇنلىرىغا تۇرغۇزۇلۇۋاتقان جېسەكچىلەردەك تەڭ ئارىلىق قالدۇرۇپ، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى توختاشقا باشلىدى.

شۇ تەرىقىدە ئون مىنۇتچە يۈرگەندىن كېيىن دانگلار ئۆزى بىلەن بىر ئېغىزمۇ سۆز ئالماشتۇرماي يول باشلاپ ماڭغان كىشىگە ئەگىشىپ كېلىپ، ئانچە چوڭ بولمىغان بىر دۆڭ بىلەن ئېگىز ئۆسكەن كۆكاتلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا توختىدى. زۇۋان سۈرمىگەن ئۇچ ئادەم ئۇچ بۈلۈڭ ھاسىل قىلىپ، ئۇنى ئارىغا ئالدى. ئۇ، گەپ قىلماقچى بولدىيۇ، لېكىن تىلى سۆزگە بارمىدى.

— ئاۋانتى![1] — دېدى يەنە بايىقى قوپال ۋە بۈيرۇق تەلەپپۇزىدىكى ئاۋاز.

دانگلار بۇ سۆزنىڭ مەنىسىنى ناھايىتىمۇ ياخشى چۈشەندى. چۈنكى بۇ سۆز ھەربىكەت بىلەن بىرلەشتۈرۈلدى: ئۇنىڭ كەينىدە تۇرغان ئادەم ئۇنى شۇنداق ئىتتىرىدىكى، ئۇ، يول باشلاپ ماڭغان كىشىگە ئۇسۇۋالدى.

---

[1] ئىتالىيانچە: ئالغا.

بۇ يول باشلاپ ماڭغان كشى پىپىنو ئىدى. ئۇ ئېگىز چۆپلەرنىڭ ئارىسىغا كىرىپ ماڭدى. ئۇ باشلىغان چىغىر يول شۇ قەدەر ئەگرى ـ بۈگرى ئىدىكى، بۇنى پەقەت سۆسەر ۋە كەسلەنچۇكلەرلا ئېچىلغان يول دەپ ھېسابلىشى مۇمكىن ئىدى. پىپىنو قويۇق چاتقاللىق ئىچىدىكى ئانچە ئېگىز بولمىغان يارنىڭ ئېۋگە كېلىپ توختىدى. ئاندىن ئۇ خۇددى ئەپسانىلەردىكى شەيتانلارغا ئوخشاش ئەچىللىك بىلەن يارنىڭ يېرىقىغا كىرىپ كەتتى. دانگلارنىڭ كەينىدىن كېلىۋاتقان كشى ۋاراقىراپ ۋە قوـ لىنى شىلتىپ، بانكىرنىمۇ شۇ يېرىققا كىرىشكە زورلىدى. شەك ـ شۈبھىسىزكى، پاردۇلىق بانكىر رىم قاراقچىلىرىنىڭ قولىغا چۈشكەنىدى.

دانگلار ئىلاجسىزلىقتىن ۋە تورقۇپ كەتكەنلىكتىن ئۇلارغا ياۋاشلىق بىلەن بويسۇندى. ئۇنىڭ يوغان قورسىقى بۇنداق يوـ چۇقلاردا قىسلىپ مېڭىشقا ماسلاشمىغان بولسىمۇ، ئۇ پىپىنونىڭ كەينىدىن كىرىپ، كۆزلىرىنى چىڭ يۇمدى ـ دە، ئوڭدىسىغا يېـ تىپ، تۆۋەنگە سىيرىلىپ چۈشتى ۋە ئاندىن ئۆرە قوپتى. ئۇ يەرـ گە چۈشكەندىن كېيىن كۆزلىرىنى ئاچتى.

ئۇنىڭ ئالدىدىكى يول كەڭ بولسىمۇ، تۇم قاراڭغۇ ئىدى. پىپىنو ئەمدى ئۆز ئۆيىدە بولغاچقا، چىرايىنى يوشۇرماستىن مەشئەلگە ئوت ياقتى.

دانگلارنىڭ كەينىدىن يەنە تەككى ئادەم چۈشتى. ئۇلار، دانگلار توختاپ قالغۇدەك بولسا، ئۇنى كەينىدىن ئىتتىرىپ، يانتۇ يول ئارقىلىق بىر قاراڭغۇ ئاچالغا ئېلىپ كېلىشتى.

ئۇدۇلدا ئاق تام بولۇپ، ئۇنىڭدىكى قاتار ـ قاتار ئويۇقلار خۇددى باش سۆڭىدىكى كۆز تۆشۈكلىرىدەك قارىيىپ كۆرۈنەتتى. شۇ يەردە تۇرغان جېسەكچى مىلتىقىنى تەڭلىدى.

ـ كىم؟ ـ دەپ سورىدى ئۇ.

ـ ئۆز ئادەم! ـ دېدى پىپىنو، ـ ئاتامان قېنى؟

ـ ئاۋۇ ياقتا. ـ دېدى جېسەكچى ۋە بېشىنى سىلكىپ ئارقا تەرەپنى كۆرسەتتى. ئۇ يەردە ئۆيۈل تاشقا ئويۇلغان بىر زال بولۇپ، كەڭ كىمىرلىك تۆشۈكلەردىن يورۇقلۇق چىـ قىپ تۇراتتى.

ـ قالتىس ئولجا، ئاتامان، ـ دېدى پىپىنو ئىتالىيانچىلاپ.

ئۇ، دانگلارنىڭ گەجگىسىدىن تۈتۈپ، ئىشككە ئوخشاش بىر تۆشۈكنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى. بۇ ئىشىك ئاتامانىنىڭ تۇرار جايىغا ئېلىپ كىرەتتى.

ـ ھېلىقى كىشىمۇ؟ ـ سورىدى ئاتامان. ئۇ ئەسلىدە، پلۇتارخ تەرىپىدىن تۈزۈلگەن ئالېكساندرنىڭ تەرجىمھالىنى ئوقۇپ ئولتۇرغانىدى.

ـ شۇنىڭ ئۆزى، ئاتامان.

ـ ياخشى. ئۇنى ماڭا كۆرسىتىپ باققىنا.

پىپىنو بۇ ئىلتىپاتسىز بۇيرۇقنى ئورۇنداپ، مەشئەلنى دانگـ لارنىڭ يۈزىگە شۇنداق شىددەت بىلەن يېقىنلاشتۇردىكى، دانگلار قاشلىرىنى كۆيدۈرۈۋالماسلىق ئۈچۈن ئارقىسىغا داجىدى. ئۇنىڭ ئۆلگۈدەك تاتىرىپ كەتكەن يۈزى قورقۇشتىن ئۆزگىرىپ، يىرگىنىشلىك تۈس ئالدى.

ـ ئۇ چارچاپ كېتىپتۇ، ـ دېدى ئاتامان، ـ ئۇنىڭ ياتىدىغان يېرىنى كۆرسىتىپ بېرىڭ.

ـ ياتىدىغان يېرىم گۆر بولۇشى مۇمكىن، ـ دەپ پىچىرلىدى دانگلار، ـ مېنى كۈتۈپ تۇرغان ئۈيۈقۇ ئاشۇ قاـ راڭغۇدا يالتىراپ تۇرغان خەنجەرلەرنىڭ بىرىدىن كېلىدىغان ئەجەل بولۇشى مۇمكىن.

دەرۋەقە، ئالبىر مورسىر كىرگەندە «تېمىزار خاتىرىلىرى» نى ئوقۇپ ئولتۇرغان، دانگلار كىرگەندە ئالېكساندرنىڭ تەرـ جىمھالىنى ئوقۇۋاتقان ئاشۇ كىشىنىڭ سەپداشلىرى يوغان زالـ

ئىك ئىچكىرىسىدىكى قۇرۇق چۆپ ۋە بۆرە تېرىلىرى ئۈستىدىن تۇرۇپ، قوزغىلىشقا باشلاشتى.

بانكىر بوغۇق ئاۋازدا ئىگىراپ، پېپىنونىك كەينىدىن ماڭدى. ئۇ، ۋارقىراشقىمۇ، يالۋۇرۇشقىمۇ ئۇرۇنمىدى. ئۇنىڭ كۆچ - مادارى، ئىرادىسى، ئارزۇسى ۋە ھېس - تۇيغۇلىرىمۇ قالمىغاندى. ئۇ، مېڭىشقا مەجبۇر قىلىنغانلىقى ئۈچۈنلا مېڭىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ، پۈتلىشىپ كەتتى ۋە پەلەمپەيگە كېلىپ قالغانلىقىنى چۈشىنىپ، ماڭلىينى ئۇرۇۋالماسلىق ئۈچۈن بېشىنى ئەگدى - دە، قىياغا ئويۇلغان بىر گەمگە كىرىپ قالدى. بۇ گەمە پاكىز ۋە يەر ئاستىدا بولۇشىغا قارىماي قۇرۇق ئىدى. بىر بۇلۇڭغا قۇرۇق چۆپ سېلىنغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىرنەچچە پارچە ئۆچكە تېرىسى تاشلاپ قويۇلغانىدى.

دانگلار بۇ تۆشەككە قاراپ، گويا ئۆزىنىڭ نىجات يۇلتۇزىنى كۆرگەندەك بولدى.

— خۇداغا شۈكۈر! — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — بۇ ھەقىقەتەن ئادەم ياتىدىغان جاي ئىكەن.

ئۇ مۇشۈنىڭ بىلەن بىر سائەت ئىچىدە ئىككى قېتىم خۇدانى تىلغا ئالدى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ خۇدانى ياد ئەتمىگەنگە ئون يىل بولۇپ قالغانىدى.

— مانا، — دېدى يول باشلىغۇچى ۋە دانگلارنى گەمە ئىچىگە ئىتتىرىپ كىرگۈزۈپ، ئىشىكنى ياپتى. قۇلۇپ شاراقلىدى. دانگلارئەسىرگە چۈشكەنىدى. قۇلۇپ بولمىغاندىمۇ، سان - سېپاستيانو ئەخمىسىدىكى بۇ قورالسىز كىشىلەرنىڭ ئاربىسىدىن پەقەت ئەۋلىيا پېترلا پەرىشتىنى يول باشلىغۇچى قىلىپ، چىقىپ كېتەلىشى مۇمكىن ئىدى. بۇ قورالسىز كىشىلەرنىڭ سەردارى ئاتاقلىق لۇيىدژى ۋامپا ئىكەنلىكىنى كىتابخانىلىرىمىز چوقۇم

بىلىپ بولدى. دانگلارمۇ بۇ قاراڭغۇچىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولدى. ۋاھالەنكى، ئالېبر ئۇنى پارىژلىقلارغا تونۇشتۇرۇپ سۆزلەپ بەرگەندە دانگلار ئۇنىڭ گەپلىرىگە قەتئىي ئىشەنمەي گەنىدى. ئۇ ئەمدى مورسېر قامالغان بۇ گەمىنىمۇ تونۇدى. قارىغاندا، بۇ گەمە مەخسۇس چەتئەللىك «مېھمانلار» ئۈچۈن ئاجرىتىلغاندەك كۆرۈنەتتى.

بۇ ئەسلىمىلەر دانگلارنىڭ خاتىرجەملىكىنى ئەسلىگە كەلتۈردى. قاراقچىلار ئۇنى تۇتۇۋېلىش بىلەنلا ئۆلتۈرۈۋەتمىگەن ئىكەن، دېمەك ئۇلارنىڭ ئومۇمەن ئۆلتۈرۈش نىيىتى يوق دېگەن سۆز. ئۇنى بۇلاش مەقسىتىدە تۇتۇۋېلىشقان بولۇشى مۇمكىن. بۇلايمەن دېيىشسە، ئۇنىڭ يېنىدا ئاران بىرنەچچە تىللادىن باشقا نەرسە يوق. شۇڭا، ئۇنىڭدىن تۆلەم تەلەپ قىلىشلىرى مۇمكىن. ئۇ، مورسېرغا 4000 ئېكىيۇ تۆلەم قويۇشقانلىقىنى ئەسلىدى. ھالبۇكى، ئۇ، ئۆزىنى مورسېرغا نىسبەتەن خېلى ئىناۋەتلىك دەپ ھېسابلىغاچقا، ئۆز ئىچىدە 8000 ئېكىيۇ تۆلەم بېرىپ قۇتۇلارمەن دەپ ئويلىدى. 8000 ئېكىيۇ دېگەن 48 مىڭ لىئۇرغا باراۋەر. ئۇنىڭ يېنىدا بولسا، 5 مىليون 50 مىڭ فرانك تۇرسا، ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدىمۇ قۇتۇلۇپ چىقىپ كەتكىلى بولمامدۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۇنىڭ بۇ يەردىن قۇتۇلۇپ چىقىشقا گۇمانى قالمىدى، چۈنكى بىر ئادەمدىن 5 مىليون 50 مىڭ فرانك تۆلەم ئېلىش كۆرۈلۈپ باقمىغان ئىش - تە. دانگلار تۆشەك ئۈستىگە سوزۇلۇپ ياتتى ۋە ئۇياق - بۇياققا ئۆرۈلۈپ قويۇپ، خۇددى لۇيىدژى ۋامپا ئوقۇپ ئولتۇرغان كىتابتىكى قەھرىمانەدەك خاتىرجەملىك بىلەن ئۇيقۇغا كەتتى.

ئوتتۇز ئىككىنچى باب

لۇيمدژى ۋامپانىڭ مال باها ئۆلچىمى

دانگلار قورققان ھېلىقىدەك ئۇيقۇنى مۇستەسنا قىلغاندا، ھەرقانداق ئۇيقۇدىن كېيىن ئادەم ئويغىنىدۇ.

دانگلار ئويغاندى. تاۋار پەردىلەر، يۇمران زەدىۋالىلار، مەشتە كۆيۈۋاتقان ئوتۇندىن كېلىۋاتقان دۇبرقاي پۇرىقى، خۇش پۇراق ئەتلەس چىمىلدىقلارغا ئۆگۈنچ قالغان پارىژلىق بۇنداق ئەسكى تېرىلەر سېلىنغان ئۆكۈرده ياتقانلىقىنى گويا قارا باسقاندەك ھېس قىلىشى تۇرغان گەپ. دانگلار ئۆزىنىڭ ئاستىدىكى ئۆچكە تېرىلىرىنى تۇتۇپ بېقىپ، ياۋايى ئادەمخورلارنىڭ ياكى لاپلاندلارنىڭ① قولىغا چۈشۈپ قالغان ئوخشايمەن، دەپ ئويلىغاندۇر. ھالبۇكى، بۇنداق شارائىتتا گۇمانىنى ئىشەنچكە ئايلاندۇرۇش ئۆچۈن بىر سېكۇنت ۋاقىتلا كۆپايە قىلىدۇ.

«شۇنداق، شۇنداق، دەپ ئەسلىدى ئۇ، — مەن ھازىر ئالبېر مورسېر سۆزلەپ بەرگەن قاراقچىلارنىڭ قولىدا». ئەگەر ئالدى بىلەن ئۇ ئۆزىنىڭ ياردىدار ئەمەسلىكىگە ئىشىنىش ئۈچۈن چوڭقۇر نەپەس ئالدى. بۇنداق قىلىشنى ئۇ «دونكىخوت»تىن ئوقۇپ بىلىۋالغانىدى. بۇ، ئۇنىڭ ئۆمرىدە ئوقۇغان بىردىنبىر كىتابى بولۇپ، ئۇنىڭ بەزى جايلىرى يادىدا قالغانىدى.

«ياق، — دېدى ئۇ ئۆز ئىچىدە، — ئۇلار مېنى ئۆلتۈر-

① شۆبتسىيە، نورۋېگىيە ۋە فىنلاندىيەنىڭ شىمالىي قىسىملىرىدا ياشىغۇچى سائىم خەلقنىڭ بۇرۇنقى نامى.

مەيتۇ، ھەتتا ياردارمۇ قىلماپتۇ. يا ئۇلار مېنى بۇلىۋالدىمۇ؟» ئۇ، ھاپىلا ـ شاپىلا يانچۇقلىرىنى ئاختۇردى. يانچۇقلاردىكى ھەممە نەرسە جايىدا ئىدى. ئۇ، رەسمدىن ۋېنېتسىيىگە بارغىچە ئىشلىتىشكە ئايرىپ قويغان 100 لۇيدور ئاۋۋالقىدەكلا شۇمىنىڭ يانچۇقىدا، 5 مىليون 50 مىڭ فرانكنىڭ چېكى سېلىنغان ھەميان يەنىلا چاپىنىنىڭ يانچۇقىدا ئىدى.

«غەلىتە قاراقچىلار ئىكەنغۇ بۇلار! — دېدى ئۇ، ئۆز ئىچىدە، — پۇلنىمۇ، چەكنىمۇ ئېلىشماپتۇ! تۇنۇگۈن ئوخلاشنىڭ ئالدىدا ئويلىغانلىرىم توغرا ئىكەن ـ دە. ئۇلار مەندىن تۆلەم ئالماقچى. تېخى سائىتىمگىمۇ تېگىشمەپتۇ! قېنى، سائەت قانچە بولدىكىن». دانگلارنىڭ سائىتى بريگېتنىڭ داڭلىق سائەتلىرىدىن بولۇپ، تۇنۇگۈن يولغا چىقىشنىڭ ئالدىدا ئوبدان بۇراپ قويۇلغانىدى. ھازىر بۇ سائەت سەھەر بەش يېرىمنى كۆرسىتىپ تۇراتتى. بۇ سائەت بولمىسا، دانگلار ۋاقىتنى بىلەلمىگەن بولاتتى، چۈنكى ئۇنىڭ بۇ گەمىسىگە كۈن نۇرى چۈشمەيتتى.

قاراقچىلاردىن گەپ سوراش كېرەكمۇ ياكى ئۆلار ئۆزلىرى ئېغىز ئاچقۇچە تاقەت قىلىپ تۇرۇش تۇرۇكمۇ؟ ئاخىرقىسى مۇۋاپىقتەك ئىدى. دانگلار كۈتۈشنى قارار قىلدى. ئۇ پېشىنە گىمچە كۈتتى.

ئۇنىڭ ئىشىك ئالدىدا بىر جېسەكچى تۇراتتى. ئەتىگەن سائەت سەككىزدە باشقا جېسەكچى ئالماشتى.

دانگلارنىڭ جېسەكچىلىك قىلۇاتقان كىشىنى كۆرۈپ باققۇسى كەلدى. ئىشىكنىڭ ياخشى ھىملەنمىگەن تاختايلىرىنىڭ يوچۇقلىرىدىن يورۇقلۇق (كۈن نۇرى ئەمەس، چىراغنىڭ يورۇقى) چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ، ئاشۇ يوچۇقلارنىڭ بىرىدىن سىرتقا قارىدى بۇ چاغدا جېسەكچى تورسۇقتىن مەي ئىچمۇاتاتتى. تورسۇقتىن كېلىۋاتقان يۇراق دانگلارغا يېرگىنىشلىك تۇيۇلدى.

— تۇف! — دەپ غودۇكشىدى ئۇ ۋە گەمنىڭ نېرىقى بۇلۇڭىغا بېرىۋالدى.

چۈش بولغاندا مەيپەرەسنىڭ ئورنىغا باشقا جېسەكچى ئالماشتى. دانگلار بۇ يېڭى قاراۋۇلنىمۇ كۆرۈپ ببقىشقا قىزىقتى. ئۇ يەنە ئىشكنىڭ يېنىغا كېلىپ، يوچۇقتىن قارىدى. بۇ قېتىم ئۇنىڭ كۆرگىنى بىر قابىل يىگىت بولۇپ، پال كۆز، دورداي كالپۇك، پاناق بۇرۇن ئىدى؛ تۇتام - تۇتام سېرىق چاچلىرى يىلاندەك تولغىنىپ، يەلكىلىرىگە چۈشۈپ تۇراتتى.

«بۇ، بەئەينى بىر ئادەمخور مەخلۇققا ئوخشايدىكەن، — دەپ ئويلىدى دانگلار، — بىراق، مەن بەك قېرى، گۆشۈم قاتتىق، تەمسىز».

كۆرۈپ تۇرۇپتىمىزكى، دانگلار تېخى چاقچاق قىلىش ئىقتىدارىنى يوقاتمىغانىدى.

شۇ ئەسنادا، جېسەكچى گويا ئۆزىنىڭ ئادەمخور ئەمەسلىكىنى كۆرسەتمەكچى بولغاندەك، ئىشكنىڭ ئۈدۈلىغا ئولتۇرۇپ، خالتىسىدىن بىر پارچە قارا بولكا، بىرنەچچە باش پىياز ۋە بىر كېسىم سېرىق ماينى چىقاردى - دە، ئىشتىها بىلەن غىزالىنىشقا كىرىشتى.

— يا ئاللا، — دېدى دانگلار يوچۇقتىن قارىاپ تۇرۇپ، — مۇشۇنداق قاتتىق - قۇرۇق نەرسىلەرنى قانداقمۇ يەيدىغاندۇر.

ئۇ، خۇددى ئالدىنقى جېسەكچى ئىچكەن مەيگە ئوخشاش سېسىق پۇرايدىغان ئۆچكە تېرىلىرىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇردى.

دانگلار خىلىغچە غەيرەت قىلىپ باقتى، لېكىن تەبىئەتنىڭ سىرلىرىنى بىلىپ يەتكىلى بولمايدۇ: ئاچ قورساقتا ئەڭ بولمىغۇر يېمەكلىكلەرمۇ بەك تاتلىق تېتىيدۇ. دانگلار ئۇشتۇمتۇت ئاش قازىنىسىنىڭ بوشاپ قالغانلىقىنى سەزدى. ئۇنىڭغا جېسەكچى

ئانچە سەت ئەمەستەك. بولكا ئانچە قارا ئەمەستەك ۋە سېرىدق مايمۇ خېلى يېڭىدەك تۇيۇلدى. ھەتتا ياۋايىلار يەيدىغان ئاشۇ خام پىيازلارمۇ ئۇنىڭ ئۆز ئاشپىزىگە «دېنىزو، ماڭا ئاچچىق - چۈچۈك بىر نەرسە تەييارلاپ بېرىڭا» — دېگەن ۋاقىتلىرىدىكى كەلتۈرۈلىدىغان خام سەيلەرنى ئەسلەتتى.

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشكنى چەكتى. جېسەكچى بېشىنى كۆتۈردى. دانگلار ئىشكنى يەنە چەكتى.

— نېمە بولدى؟ — دەپ سورىدى قاراقچى.

— بۇيىاقتا كېلىڭا، دوستۇم، — دېدى دانگلار، ئىشكنى بارماقلىرى بىلەن تاقىلدىتىپ، — مېنىمۇ ئويلاپ قويىساڭلار بولاتتىغۇ!

قاراقچى ئۇنىڭ گېپىنى چۈشەنمىدىمۇ ياكى ئۇنىڭغا بۇ ھەقتە كۆرسەتمە بېرىلمىگەنمۇ، ئىشقىلىپ، غىزاسىغا قايتىدىن تۇتۇش قىلدى. دانگلار ئۆزىنى ھاقارەتلەنگەندەك ھېس قىلدى ۋە بۇنداق ئەدەبسىز بىلەن سۆزلىشىشنى خالىماي، يەنە ئۆچكە تېرىلىرى ئۈستىگە ياتتى - دە، ئارتۇق سۆز قىلمىدى.

يەنە تۆت سائەت ئۆتتى. بايىقى جېسەكچىنىڭ ئورنىغا باشقا بىر قاراقچى ئالماشتى. دانگلار خېلىدىن بېرى قورسىقى ئېچىپ، قىينالماقتا ئىدى. ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشكنىڭ يوچۇقىدىن قارىدى ۋە ئۆزىنى بۇ يەرگە ئېلىپ كەلگەن كىشىنىڭ چىرايىنى تونۇدى. بۇ، پېپىنو بولۇپ، قارىغاندا ئۆزىنىڭ نۆۋەتچىلىك ۋاقتىنى كۆڭۈلدىكىدەك ئۆتكۈزۈشكە تەييارلىق قىلىپ كەلگەنىدى. ئۇ، ئىشكنىڭ ئۈدۈلىغا ئولتۇردى ۋە ياغدا پۇشۇرۇلغان خۇش پۇراقلىق تۇركىيە پۇرچىقى سېلىنغان ساپال كورىنى ئالدىغا قويدى. ئاندىن، كورىنىڭ يېنىغا بىر سېۋەت ۋېلتېرنې ئۈزۈمى بىلەن بىر شىشە ئورۇسىيەت شارابىنى ئەكىلىپ قويدى. قارىغاندا. پېپىنو قورسىقىغا ئامراق ئادەمدەك

كۆرۈنەتتى. بۇ، ئىشتىهانى قوزغىغۇچى يېمەك .. ئىچمەكنى كۆرگەندە دانگلارنىڭ شۆلگەيلىرى ئېقىپ كەتتى.

«قاراپ باقايلى، — دېدى تۇتقۇن ئۆز ئىچىدە، — بۇ، قۇلىقى يۇمشاقراق بولۇپ چىقسا ئەجەب ئەمەس». ئۇ، ئىشكىنى ئاستا چەكتى.

— ھە، مانا، مانا، — دېدى قاراقچى فرانسۇز تىلىدا، چۈنكى ئۇ پاسترىنىڭ مېھمانخانىسىغا بېرىپ - كېلىپ يۈرۈپ، بۇ تىلنى ئۆگىنىۋالغانىدى.

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىشكىنى ئاچتى. دانگلار ئۇنىڭ ھېلىقى «بېشىڭنى چىقارما!» دەپ زەردە بىلەن ۋارقىرىغان ئادەم ئىكەنلىكىنى تونۇدى. لېكىن دانگلارنىڭ ھازىر رەنجىگۈدەك ھالى قالمىغانىدى. ئەكسىچە، ئۇ خۇشامەتگۆيلۈق بىلەن كۈلۈمسىرەپ، دېدى:

— ئەپۇ قىلىڭ، تەقسىر، ماڭا تاماق بېرىلمەمدۇ؟

— يوقسۇ، يوقسۇ! — دېدى پېپىنو، — جانابلىرىنىڭ قورسىقى ئېچىپ قالغان ئوخشىمامدۇ؟

— بۇنداق سوئال قويۇشىڭىز ئورۇنسىز! — دەپ غودۇكشىدى دانگلار، — ئاغزىمغا بىر نېمە ئالمىغىنىمغا بىر سوتكا بولدى. ھە، شۇنداق، تەقسىر، — دەپ قوشۇپ قويدى ئۇ، ئاۋازىنى چىگىراق چىقىرىپ، — قورسىقىم ئاچتى، بەك ئاچتى.

— جانابلىرى تاماق يېسەم دېمەكچىمۇ؟

— مۇمكىن بولسا، ھازىرلا تاماق بەرسەكلەر ئىكەن.

— بۇ بەك ئوڭاي ئىشقۇ، — دېدى پېپىنو، — بۇ يەردە خالىغىنىڭىزنىڭ ھەممىسى بار. ئەلۋەتتە، پۈلغا سېتىلىدۇ. بارلىق مۆمىن خرىستىئانلارنىڭ ئادىتى شۇنداققۇ.

— ئەلۋەتتە، ئەلۋەتتە! — دەپ خىتاب قىلدى دانگلار، —

شۇنداقتىمۇ، ھەق گەپنى قىلغاندا، سىلەر ئادەملەرنى سولىۋالىغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ قورسىقىغا بىر نېمە بېرىشىڭلار كېرەك ئىدى.

— يوقسۇ، جانابلىرى، — دەپ ئېتىراز بىلدۈردى پېپىنو، — بىزدە ئۇنداق ئادەت يوق.

— بۇنداق سەۋەب كۆرسىتىش تۇغرا ئەمەس، لېكىن بىز مۇنازىرە قىلىشمايلى، — دېدى دانگلار، ئۆزىنىڭ گۇندىپىينى خۇش مۇئامىلە بىلەن يۇمشاتماقچى بولۇپ، — قېنى، ئەمسە ماڭا تاماق ئەكەلدۈرۈپ بەرمەمسىز.

— مانا ھازىرلا، جانابلىرى. نېمە يېيىشنى خالايسىز؟

پېپىنو قولىدىكى كورىنى يەرگە قويىدى. ئۇنىڭدىن چىقىۋاتقان ھور ئۇدۇل دانگلارنىڭ بۇرنىغا يەتتى.

— بۈيرۇڭ، — دېدى پېپىنو.

— بۇ يەردە ئاشخانا بارمۇ؟ — سورىدى بانكىر.

— بولمايچۇ! ئەلۋەتتە بار. ناھايىتى ياخشى ئاشخانا بار.

— ئاشپەزلەرمۇ بارمۇ؟

— ئاجايىپ ئۇستا ئاشپەزلەر بار.

— ئۇنداق بولسا، بىر چۈجە، ياكى بىلدىق، ياكى بولمىسا، نېمىنىڭ گۆشى بولسىمۇ بولۇۋېرىدۇ. ئىشقىلىپ يەيدىغان نەرسە بەرسەكلەرلا بولدى.

— جانابلىرى نېمىنى خالسا شۇنى بېرىمىز. چۈجە كېرەكمۇ؟

— ھەئە، چۈجە.

پېپىنو قەددىنى رۇسلاپ، ئاۋازىنىڭ بارىچە ۋارقىرىدى:

— جانابلىرىغا بىر چۈجە!

پېپىنونىڭ ئاۋازى بىسىقماي تۇرۇپلا بىر چىرايلىق، قامەتلىك ۋە خۇددى قەدىمكى بىلدىق توشۇغۇچىدەك بىلىنىڭ

ئۇستى تەرىپىنى يالىڭاچ قويغان بىر يىگىت پەيدا بولدى، ئۇ چوجە سېلىنغان كۆمۈش تاۋاقنى بېشىغا قويۇپ، قولى بىلەن تۇتماي كېلىۋاتاتتى.

— پارى قەھۋەخانىسىدىكىگە ئوخشاشلا، — دەپ شۇڭىرلىدى دانگلار.

— مەرھەمەت، جانابلىرى، — دېدى پېپىنو ۋە تاۋاقنى ياش قاراقچىنىڭ قولىدىن ئېلىپ، قۇرت يەپ كەتكەن شىرەنىڭ ئۈستىگە قويدى. مۇشۇ بىر شىرە، بىر ئورۇندۇق ۋە ئۆچكە تېرىلىرى بۇ گەمنىڭ بارلىق بىساتىنى تەشكىل قىلاتتى.

دانگلار ئاريچاق بىلەن پىچاق سورىدى.

— مەرھەمەت، جانابلىرى، — دېدى پېپىنو ۋە ئۇنىڭغا ئۇچى يوق بىر كىچىك پىچاق بىلەن ياغاچ ئاريچاقنى بەردى.

دانگلار بىر قولىغا پىچاقنى، بىر قولىغا ئاريچاقنى ئېلىپ، چوجىنى كېسىشكە تەمشەلدى.

— خاپا بولمىسىلا، جانابلىرى، — دېدى پېپىنو، بانكىرنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ، — بۇ يەردە پۇلنى ئالدىن تۆلەيدىغان ئادەت بار. بولمىسا، مېھمان تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن نارازى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن.

«بۇ ئىشى پارى قەھۋەخانىسىدىكىگە پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىكەن، — دەپ ئويلىدى دانگلار، — ئۇلار مېنى شىلىۋالماقچى بولسا كېرەك. مەيلى، بېخىلله قىلماي، ئىتتالىيىده ئەرزەنچىلىق دەپ ئاڭلىغانىدىم. ربمدا بىر چوجىنىڭ باھاسى 12 سۇدىن① ئاشماس».

— مانا، ئېلىڭ، — دېدى ئۇ ۋە پېپىنونىڭ ئالدىغا بىر تىللانى تاشلاپ بەردى.

① سۇ — فرانسىيە تەڭگىسى؛ $\frac{1}{20}$ لىۋرغا باراۋەر.

پېپىنو تىللانى ئالدى. دانگلار پىچاقنى چوجىگە تەڭكۈردى.

— تەخىر قىلىپ تۇرسىلا، جانابلىرى، — دېدى پېپىنو قەددىنى تىك تۇتۇپ، — بەرگەن پۇللىرى تولۇق بولمىدى.

— مېنى شىلىۋالماقچى بولغىنىنى بىلگەنىدىم! — دەپ غودۇڭشىدى دانگلار.

شۇنداقتىمۇ، ئۇ بۇنداق ئۆكتەملىككە قارشى تۇرماسلىقنى قارار قىلدى.

— بۇ ئاۋاق چوجىگە يەنە قانچە پۇل بېرىشىم كېرەك؟ — سورىدى ئۇ.

— جانابلىرىنىڭ ماڭا بەرگەن بۇ بىر لۇيىدورى زاكالەت هېسابىدا بولدى.

— بىر چوجىگە بىر لۇيىدور بەرسەم يەنە زاكالەت هېسابلىنامدۇ؟

— ئەلۋەتتە، زاكالەت.

— ماقۇل ... يەنە قانداق گېپىڭىز بار؟

— جانابلىرى ئەمدى يەنە 4999 لۇيىدور بەرسە هېساب تولۇق بولىدۇ.

بۇنداق مىسلىسىز چاقچاقنى ئاڭلاپ، دانگلارنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى.

— قالتىس، — دەپ پىچىرلىدى ئۇ، — قالتىس!

ئۇ يەنە چوجىگە تۇتۇش قىلماقچى بولۇۋىدى، لېكىن، پېپىنو سول قولى بىلەن ئۇنى توختىتىۋالدى ۋە ئوڭ قولىنى ئالقىنىنى يۇقىرىغا قىلىپ سوزدى.

— بەرسىلە، — دېدى ئۇ.

— بۇ قانداق گەپ؟ چاقچاق قىلىۋاتامسىز؟ — دېدى دانگلار.

— بىز ھېچقانداق ۋاقىتتا چاقچاق قىلمايمىز، جانابلىرى.

لىرى، — دېدى پېپنو خۇددى كۆزاكېردەك① جىددي قىياپەتتە.

— نېمە، مۇشۇ چۇجە ئۈچۈن 100 مىڭ فرانك بېرەمدىم!

— بۇ قارغىش تەگكەن ئۆڭكۈرلەرنىڭ ئىچىدە توخۇ بېقىش بەكمۇ تەس، جانابلىرى.

— بۇ بەك قىزىق گەپ بولدى، — دېدى دانگلار، — ناھايىتى كۈلكىلىك چاقچاق بولدى. بىراق، مەن ئاچ قالدىم، قورسىقىمنى تويغۇزۇۋالاي، مېنى توسۇماڭ. مانا، سىزگە يەنە بىر لۇيدور، دوستۇم.

— ئۇنداق بولسا، سىزنىڭ بوينىڭىزدا يەنە 4998 لۇيدور قالغان بولىدۇ، — دېدى پېپنو بايىقىدەكلا سوغۇققانلىق بىلەن، — يەنە بىرىدەم تەخىر قىلىپ تۇرساق، ھېسابتىمۇ كېلىشىپ قالىمىز.

— ھەرگىز كېلىشمەيمىز، — دېدى دانگلار بۇنداق بوزەك قىلىشتىن غەزەپلىنىپ، — يوقىلىڭ كۆزۈمدىن، كىم بىلەن گەپلىشىۋاتقىنىڭىزنى بىلەمسىز!

پېپنو ئىشارەت قىلغاندەك، ھېلىقى يىگىت ھەش - پەش دېگۈچە چۈجنى ئېلىپ كەتتى. دانگلار ئۆچكە تېرىلىرىنىڭ ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلىۋەتتى. پېپنو ئىشكىنى ياپتى ۋە قايتىدىن ياغلىق پۇرچاققا تۇتۇش قىلدى. دانگلار پېپنونىڭ نېمە قىلىۋاتقىنىنى كۆرەلمەيتتى، لېكىن بۇ قاراقچى ئاغزىدىن شۇنداق ئۇنلۇك ئاۋازلارنى چىقىرىۋاتاتتىكى، ئۇنىڭ قانداق ئىش بىلەن مەشغۇل بولۇۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى. ئۇ، تاماق يەۋاتاتتى، يىگەندىمۇ، تەربىيە كۆرمىگەن ئادەملەرگە خاس ھالدا شالاپ-شۇپ يەۋاتاتتى.

① كۇاكېرلار — XVII ئەسىردە ئەنگلىيىدە بارلىققا كەلگەن بىر خىل ئوزگىچە دىنىي تەشكىلات ئەزالىرى.

— مۇتتەھەم! — دەپ تىللىدى دانگلار.

پېپنو بۇنى ئاڭلىمىغاندا سېلىۋالدى ۋە يەنە ئاۋۋالقىدەكلا شالاپشۇشىنى داۋاملاشتۇردى.

دانگلار ئاشقازىنىڭ بەئەينى دانايىدىنىڭ تۈۋى يوق تۇڭقا① ئوخشاپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى. بۇ ئاشقازاننى تولدۇرۇش مۇمكىنلىكىگە ئۇنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمەي قالدى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ يەنە يېرىم سائەتكىچە بەرداشلىق بەردى، لېكىن بۇ يېرىم سائەت ئۇنىڭغا بىر ئەسىرەدەك تۇيۇلدى. ئاخىرى ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، يەنە ئىشكىنىڭ يېنىغاكەلدى.

— ھەي، تەقسىر، — دېدى ئۇ، — مېنى بۇنداق قىيناۋەرمەڭ، مېنى نېمە قىلماقچى بولۇۋاتقىنىڭلارنى ئېيتىپ بېرىڭ.

— ئۇنداق دېمىسىلە، جانابلىرى، ئۆزلىرىگە نېمە كېرەك؟ ئېيتسىلا، دېگەنلىرىنى قىلىپ بېرىمىز.

— ئۇنداق بولسا، ئاۋۋال ئىشكىنى ئېچىڭ.

پېپنو ئىشكىنى ئاچتى.

— ماڭا يەيدىغان نەرسە بېرىڭ، — دېدى دانگلار.

— قورساقلىرى ئېچىپ قالدىمۇ؟

— مەن دېمىسەممۇ ئۆزىڭىز بىلمىسىز.

— جانابلىرى نېمە يېيىشنى خالايدىكەن؟

— بۇ لەنىتى ئورىنىڭ ئىچىدە چۈجلەر شۇنچە قىممەت بولسا، بىر پارچە قانتىق بولكا بېرىڭ.

① يۇنان ئەپسانىلىرىدە پادىشاھ دانايىدىنىڭ 50 قىزى بولۇپ، ئۇلار ئاتىسىنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئىكاۋ كېچىسى ئۆزلىرىنىڭ ئەرلىرىنى ئولتۇرگەن. قىزلارنىڭ بىرى بۇ بۇيرۇقتا خىلاپلىق قىلغىنى ئۈچۈن دانايىد ئۆز قىزلىرىغا يەر ئاستى پادىشاھلىقىدا بىر تۇۋى يوق تۇڭقا مەڭگۈ سۇ قۇيۇش جازاسىنى بەرگەن.

— بولگىمۇ؟ مەرھەمەت! — دېدى پېپىنو، — ھەي، بولكا ئەكېلىڭلار! — ۋارقىردى ئۇ.

ھېلىقى يىگىت بىر بولكا ئېلىپ كەلدى.

— مەرھەمەت! — دېدى پېپىنو.

— نەچچە؟ — سوردى دانگلار.

— سىلى ئالدىن ئىككى لۇيدور بېرىپ بولدىلا، ئەمدى. يەنە 4998 لۇيدور بەرسىلە بولىدۇ.

— نېمە! بىر بولكا 100 مىڭ فرانكقا توختامدۇ؟

— 100 مىڭ فرانك، — دېدى پېپىنو.

— 100 مىڭ فرانك دېگەن چۈجىنىڭ باھاسى ئەمەسمىدى!

— بىزدە باھا تىزىملىكى يوق. بۇ يەردە ھەممە نەرسىنىڭ باھاسى ئوخشاش. ئاز يېسىڭىزمۇ، كۆپ يېسىڭىزمۇ، بىر قاچا يېسىڭىزمۇ، ئون قاچا يېسىڭىزمۇ باھاسى ئۆزگەرمەيدۇ.

— يەنە چاقچاق قىلىۋاتامسىز! بۇ بەك قاملاشمىغان گەپ، ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس! ئۇنداق دېگۈچە، مېنى ئاچلىقتىن ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتىمىز دېسىڭىزلا ئىش پۈتىمەيدۇ.

— يوقسۇ، جانابلىرى، سىلى ئۆزلىرى ئاچلىقتىن ئۆلمەكچى بولۇۋاتىلا. پۇلنى تۆلەپ، يەيدىغانىنى يەۋەرسىلە بولىدى ئەمەسمۇ.

— نېمەم بىلەن تۆلەيمەن، ھايۋان؟ — دەپ ۋارقىردى دانگلار ئۆزىنى باسالماستىن، — مېنى يانچۇقىغا 100 مىڭ فرانكنى سېلىپ يۈرىدۇ دەپ ئويلامسەن؟

— يانچۇقلىرىدا 5 مىليون 50 مىڭ فرانك بار، جانابلىرى، — دېدى پېپىنو، — بىر چۈجىنى 100 مىڭ فرانكتىن ھېسابلىغاندا 5 مىليون فرانكقا 50 چۈجە، قالغان 50 مىڭ فرانكقا يەنە يېرىم چۈجە كېلىدۇ.

دانگلار تىترەپ كەتتى. بۇلار ئۇنى ئوينىتۇاتقانلىقىنى ئۇ ئەمدى چۈشەندى. بۇ چاقچاقنىڭ ئادەتتىكىدەك تۈز چاقچاق ئەمەس ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇ ئەمدى بىلدى.

— ماڭا قاراڭ، — دېدى ئۇ، — سىزگە ئاشۇ 100 مىڭ فرانكنى بەرسەم ئىش پۈتەمدۇ؟ مېنىڭ خاتىرجەم غەزالىنىشىمغا يول قويامسىلەر؟

— ئەلۋەتتە، — دېدى پېپىنو.

— بىراق، ئۇ پۇللارنى قانداق قىلىپ ئەكىلىپ بېرىمەن؟ — سوردى دانگلار، يېنىكلەشكەن ھالدا تىنىۋېلىپ.

— بۇ بەك ئوڭاي ئىش. سىلى رىمدىكى «بانكا» كوچىسىغا جايلاشقان تومسون ۋە فرېنچ بانكا شىركىتى بىلەن ھېساب ئاچقانغۇ. شۇ بانكىغا قارىتىپ 4998 لۇيدورغا چەك يېزىپ بەرسىلە، بىزنىڭ بانكىرىمىز ئۇنى قوبۇل قىلىدۇ.

دانگلار ئۆزىنى گويا كى رازى بولغان قىياپەتكە سالدى. ئۇ، پېپىنو سۇنۇپ بەرگەن قەلەم بىلەن قەغەزنى ئېلىپ، چەكنى يازدى ۋە ئىمزا قويدى.

— مانا چەك، ئېلىڭ، — دېدى ئۇ.

— مانا سىلىگە چۈجە.

دانگلار ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ، چۈجىنى پارچىلىدى. شۇنچە نۇرغۇن پۇلغا سېلىشتۇرغاندا، بۇ چۈجە ئۇنىڭغا بەكمۇ كىچىكتەك كۆرۈنۈپ كەتتى.

پېپىنو يېزىلغان چەكنى زەن قويۇپ ئوقۇپ چىقتى ـ دە، يانچۇقىغا سالدى ۋە تۇركىيە پۇرچاقلىرىغا قايتىدىن تۇتۇش قىلدى.

ئوتتۇز ئۈچىنچى باب

كەچۈرۈم

دانگلار ئەتىسى قورسىقىنىڭ يەنە ئېچىۋاتقانلىقىنى سەزدى. بۇ ئۆكۈرنىڭ ھاۋاسى ئىشتىھانى بەك ئاچاتتى. بۇ تۇتقۇن ئۆز ئىچىدە «بۈگۈن پۇل خەجلىمەيمەنغۇ» دەپ ئويلىدى. چۈنكى ئۇ ئىقتىسادچىل ئادەم بولغاچقا، چۈجىنىڭ يېرىمىنى ۋە بىر پارچە نانىنى ئۆزى ياتقان گەمنىڭ بىر بۇلۇڭىغا تىقىپ قويغانىدى. لېكىن ئۇ، بۇ نەرسىلەرنى يەپ بولماي تۇرۇپلا ئۇسساپ قالدى. ئۇ، ئۇسسۇلۇقنىڭ غېمىنى قىلىپ قويمىغانىدى. ئۇ، خېلىغىچە تاقەت قىلدى، لېكىن ئاخىرى تىلى قۇرۇپ، تاڭلىيغا يېپىشىپ قالغىلى تۇردى. شۇنىدىن كېيىن ئۇ تەشنالىقتا چىدىيالماستىن، توۋلىدى. جېسەكچى ئىشكىنى ئاچتى. بۇ قاراقچى تۇتقۇنغا ناتونۇش ئىدى. دانگلار يەنە تۇنۇگۈنكى كىشى بىلەن سۆزلىشىشنى مۇڭاپىق تاپتى. ئۇ، يېپىنوغا توۋلاپ چاقىردى.

— مانا مەن، جانابلىرى، — دېدى يېپىنو. ئۇ شۇنچە تېز يېتىپ كەلدىكى، دانگلار بۇنى ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى دەپ چۈشەندى، — ئۆزلىرىگە نېمە لازىم؟

— ئىچىملىك، — دېدى تۇتقۇن.

— جانابلىرىغا مەلۇم بولسا كېرەك، — دېدى يېپىنو، — ۋىمنىڭ ئەتراپىدىكى جايلاردا مەينىڭ باھاسى ناھايىتى قىممەت.

— ئۇنداق بولسا، ماڭا سۇ بېرىڭ، — دېدى دانگلار، زەربىنى قايتۇرماقچى بولۇپ.

— ۋاي جانابلىرى، سۇ مەيدىنىمۇ قىممەتلىك. بۇ يىل بەك قۇرغاقچىلىق بولدى ئەمەسمۇ.

— يەنە باشلاندى! — دېدى دانگلار.

ئۇ كۈلۈمسىرىدى ۋە گەرچە ماڭلىيىدىن تەر چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۆزىنى چاچاق قىلىۋاتقاندەك كۆرسەتمىشكە ئۇرۇندى.

— ماڭا قاراڭا، دوستۇم، — دېدى ئۇ، يېپىنونىڭ پىسەنت قىلماي تۇرغىنىنى كۆرۈپ، — مەن سىزدىن بىر ئىستاكان مەي ئۆتۈنۈپ قالاي. شۇنى بېرىشكىمۇ ئۇنىمامسىز؟

— مەن ئېيتتىمغۇ، جانابلىرى، — دېدى يېپىنو جىددىي قىياپەتتە، — بىز مال باھاسىنى ئۆزگەرتمەيمىز.

— ئەمسە بىر شىشە مەي بېرىڭ.

— قانىدىقىنى؟

— قانىدىقى ئەرزان بولسا شۇنى.

— بارلىق مەيلەرنىڭ باھاسى ئوخشاش.

— قانچە؟

— بىر شىشىسى 25 مىڭ فرانك.

— ئۇنداق دېگۈچە مېنى بۇلۇڭالمەن دېسىڭىز بولمامدۇ! — دېدى دانگلار ھەسرەتلىك ئاھاڭدا، — بۇنداق قىلىپ، تېرەمنى پارچىلاپ شىلغانىدىن، بىراقلا بۇلۇڭالسىڭىز ياخشى ئەمەسمۇ.

— باشلىق مۇشۇنداق قىلىشنى مۇڭاپىق تاپقاندۇر، — دېدى يېپىنو.

— باشلىق؟ ئۇ كىم؟

— ئالدىنقى كۈنى ئۆزلىرىنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىرگەنىدۇقۇ.

— ئۇ قەيەردە؟
— مۇشۇ يەردە.
— ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشسەم بولامدۇ؟
— ئەلۋەتتە بولىدۇ.
بىر مىنۇت ئۆتەر - ئۆتمەيلا دانگلارنىڭ ئالدىغا لۇيىدژى ۋاپىا كەلدى.
— مېنى چاقىردىڭىزمۇ؟ — دەپ سورىدى ئۇ تۇتقۇندىن.
— تەقسىر، مېنى بۇ يەرگە ئېلىپ كەلگەن كىشىلەرنىڭ باشلىقى سىز بولامسىز؟
— شۇنداق، تەقسىر. نېمە بولدى؟
— مەن ئۇچۇن قانچىلىك تۆلەم تەلەپ قىلىسىز؟
— يېنىڭىزدىكى 5 مىليوننى بەرسىڭىزلا بولدى.
دانگلارنىڭ يۇرىكىنى گويا بىر مۇزدەك قول سىقىۋالغاندەك بولدى.
— مېنىڭ بارى - يوقۇم شۇ، تەقسىر. بۇرۇنقى زور بايلىقىمدىن ھازىر قالغىنى شۇ. بۇنى ئالىمەن دېسىڭىز، جېنىم نىمۇ قوشۇپ ئېلىڭ.
— سىزنىڭ قېنىڭىزنى تۆكۈشىمىز چەكلەپ قويۇلغان.
— كىم چەكلەپ قويغان؟
— بىز بويسۇندۇرغان ئادەم.
— دېمەك، سىز باشقا بىر ئادەمگە بويسۇندۇرىكەنسىز - دە؟
— شۇنداق، باشلىقىمىزغا بويسۇنىمەن.
— مەن تېخى سىزنى باشلىق دەپ ئويلاپتىمەن.
— مەن بۇ يەردىكى ئادەملەرنىڭ باشلىقى، لېكىن مېنىڭمۇ باشلىقىم بار.
— ئۇ باشلىق يەنە باشقا بىرىگە بويسۇنامدۇ؟
— شۇنداق.

— كىمگە بويسۇنىدۇ؟
— خۇداغا.
دانگلار ئويلىنىپ قالدى.
— چۈشەنمىدىم، — دېدى ئۇ.
— ئېھتىمال.
— ئاشۇ باشلىق مېنى مۇشۇنداق قىلىشنى بۇيرۇغانمۇ؟
— شۇنداق.
— نېمە ئۈچۈن؟
— بۇنى بىلمەيمەن.
— بۇنداق بولۇۋېرسە ئاخىرى بىر كۈنى ھەممىنىم قۇرۇقدىلىپ قالمامدۇ؟
— ئېھتىمال.
— ماڭا قاراڭ، — دېدى دانگلار، — سىزگە 1 مىليونىنى بېرەيمۇ؟
— ياق.
— 2 مىليونچۇ؟
— ياق.
— 3 مىليون... 4 مىليون... 4 مىليونىنى بېرەيمۇ؟ مېنى قويۇۋەتسىڭىزلا 4 مىليونىنى بېرىمەن.
— تۇختالغان يېرى 5 مىليون تۇرسا، نېمە ئۈچۈن 4 مىليون بېرىمەن دەيسىز؟ — دېدى ۋاپىا، — بۇ جازانە خورلۇق، بانكىر ئەپەندى، بۇنى مەن شۇنداق چۈشىنىمەن.
— ھەممىنى ئېلىڭ! ھەممىنى، ئاڭلىدىڭىزمۇ! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى دانگلار، — ھەممىنى ئېلىپ، مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭ!
— ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىڭ، ئەپەندىم. قېنىڭىزنى قىزىتماڭ، بولمىسا، ئىشتىھايىڭىز شۇنداق ئېچىلىپ كېتىدۇكى، كۈنىگە 1 مىليوندىن سەرپ قىلغىلى تۇرىسىز. ئىقتىسادچىل بولۇڭ، ئەپەندىم.

— سلەرگە تۆلگۈدەك پۈلۈم قالمىغاندا قانداق قىلىمەن؟ — دانگلار خۇددىنى يوقاتقان ھالدا ۋارقىرىدى.

— ئۇ چاغدا ئاچ قورساق يېتىۋېرىسىز.

— ئاچ قورساق؟ — دېدى دانگلار تاتىرىپ كېتىپ.

— ئېھتىمال، — دېدى ۋامپا ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن.

— ئەمسە، بايا مېنى ئۆلتۈرۈش نىيىتىگلارنىڭ يوقلۇقىنى ئېيتقاندىڭىزغۇ؟

— شۇنداق.

— بىراق، مېنىڭ ئاچلىقىتىن ئۆلۈشۈمگە يول قويمىدىكەنسىلەرغۇ؟

— بۇ باشقا گەپ.

— ھە، مۇناقىمۇ، ئىپلاسلار، — دەپ ۋارقىرىدى دانگلار، — ياق، سىلەرنىڭ دېگىنىگلارىدەك بولمايدۇ! ئۆلىدىغان ئىش بولسا، تېزرەك ئۆلگىنىم ياخشى. مېنى ئۇرۇغلار، قىينىغلار، ئۆلتۈرۈگلار، لېكىن ئەمدى مېنىڭ چېكىمنى ئالالمايسىلەر!

— خالىغىنىڭىزنى قىلىڭ، ئەپەندىم، — دېدى ۋامپا ۋە گەپتىن چېقىپ كەتتى.

دانگلار خۇددىنى يوقاتقان ھالدا ھۆركىرەپ، ئۆزىنى ئۆچكە تېرىلىرىگە تاشلىدى.

بۇ كىشىلەر كىملەر؟ ئۇلارنىڭ ئاشكارا باشلىقى كىم؟ تېخى ئۆزىنى كۆرسەتمىگەن باشلىقى كىم؟ ئۇلارنىڭ مەقسىتى نېمە؟ باشقىلار ئۇلارغا تۆلەم بېرىپ، قۇتۇلۇپ چىقالايدىكەنۇ، نېمە ئۈچۈن يالغۇز ئۇلا بۇنداق قىلالمايدۇ؟

توغرا، بۇ ئەشەددىي دۈشمەنلەر ئۈنى قانداقتۇر چۈشىنىكسىز قىساسنىڭ قۇربانى قىلىشنى قەستلىگەنىكەن، ئەمدى تېز، ئۇشتۇمتۇت ئۆلۈش — ئۇلارنىڭ مۇددىئاسىنى يوققا چىقىرىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلى بولىدۇ.

بىراق، ئۆلۈم!

دانگلار ئۆزىدە بىرىنچى قېتىم ئۆلۈمنى ئويلىدى بولغاي. ئۇ، ئۆلۈمنى ھېم خالايتتى، ھەم ئۇنىڭدىن قورقاتتى. ھەر- قانداق تىرىك جاندا يوشۇرۇنۇپ تۇرىدىغان رەھىمسىز روھقا يۈز تۇرانە قاراش پەيتى يېتىپ كەلدى. يۈرەكنىڭ ھەر بىر سوقۇشىدا بۇ روھ «سەن ئۆلىسەن!» دېگەن خىتابنى تەكرارلاپ تۇرىدۇ.

دانگلار خۇددى ئوۋچىلارنىڭ ئارىسىغا چۈشۈپ قالغان ياۋايى ھايۋانغا ئوخشاپ قالغانىدى. بۇنداق ھايۋان دەسلەپتە غەزەپلىنىدۇ، ئاندىن ئۈمىدسىزلىنىدۇ ۋە ئۈمىدسىزلىك ئىچىدە قۇتۇراپ، بەزىدە قېچىپ كېتەلەيدۇ. دانگلارمۇ قېچىشنى ئويلىدى. لېكىن، ئەترابتىكى تاملار ئۇيۇل تاش ئىدى. گەمىنىڭ بىرىدىنبىر چىقىش يولىدا ھېلىقى ئادەم كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرىدۇ. ئۇ ئادەمنىڭ ئارقىسىدا ملتىقلار بىلەن قوراللانغان كىشىلەر ئايلىنىپ يۈرۈشىدۇ.

دانگلارنىڭ غەيرىتى ئاران ئىككى كۈنگە يەتتى. شۇندىن كېيىن ئۇ غىزا تەلەپ قىلدى ۋە شۇ غىزا ئۈچۈن 1 مىليون فرانك بېرىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇنىڭغا ياخشى تائام بېرىشتى ۋە ئاشۇ 1 مىليونىنى ئېلىپ كېتىشتى.

شۇندىن باشلاپ، بەختسىز تۇتقۇننىڭ ھاياتى گويا كى ئۇزلۇكسىز چېكىنىشكە ئوخشىدى. ئۇ، شۇنداق ئازاب تارتتىكى، ئاخىرىغا كېلىپ، ئازابنىمۇ سەزمەس بولۇپ قالدى ۋە ئۇنىڭغا نېمە دېيىشسە، شۇنى قىلىدىغان بولۇپ قالدى. شۇ تەرىقىدە 12 كۈن ئۆتكەندە، ئۇ ئۆزىنىڭ ئەركىن چاغلىرىدىكىدەك ئوبدان غىزالىنىپ بولۇپ، قانچىلىك چىقىم قىلغانلىقىنى ھېساب لاپ كۆرگەندى، ئۆز ئىلكىدە ئاران 50 مىڭ فرانك قال غانلىقى مەلۇم بولدى.

شۇنىڭ بىلەن، ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا غەلىتە بىر خىل ئۆزگىرىش يۈز بەردى. ئۇ، 5 مىليوننى بىرىۋەتكەن تۇرۇقلۇق، ئەمدى ئاخىرقى 50 مىڭ فرانكنى قولدىن چىقارغۇسى كەلمەي قالدى. مۇشۇ 50 مىڭنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ھېچ نەرسە ئالماسلىقنى قارار قىلدى. ئۇنىڭ مېڭىسىدە ساراڭلىققا مايىل ئۇمىد ئۇچقۇنلىرى چىمىرلاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ خۇدانى ئونتۇپ كەتكىنىگە شۇنچە ئۇزۇن يىللار بولغانىدى. ئەمدى ئۇ قايتىدىن خۇدانى يادىغا ئالدى. «خۇدا كارامەت كۆرسىتىشى مۇمكىنغۇ، — دەپ ئويلىدى ئۇ، — بۇ ھاڭ، ئۆڭكۈرلەر ئۆرۈلۈپ، گۈمران بولۇشى مۇمكىن؛ ھۆكۈمەت ئەسكەرلىرى بۇ لەنىتى ماكاننى تېپىپ، ئۇنى قۇتۇلدۇرۇۋېلىشى مۇمكىن. شۇنداق بولسا، ئۇنىڭ يەنە 50 مىڭ فرانكى ساقلىنىپ قالىدۇ. شۇ 50 مىڭ فرانك ئاچلىقتىن ئۆلۈپ قالمىغۇدەك دەرىجىدە جان بېقىشقا يېتىدۇ.» شۇنىڭ بىلەن، ئۇ يىغلاپ ـ قاقشاپ، خۇداغا نالە قىلىپ، شۇ 50 مىڭ فرانكنى ساقلاپ قېلىشنى تىلىدى.

يەنە ئۇچ كۈن ئۆتتى. شۇ ئۇچ كۈن جەريانىدا خۇدا ئۇنىڭ قەلبىدە بولمىسمۇ، ئېغىزىدىن چۈشمىدى. بەزى چاغلاردا ئۇنى قارا باساتتى. ئۇ، خۇددى روجەكتىن ماراپ، غېرىبانە كولىا ئىچىدىكى كونا تۆشەكتە جان تالىشىپ ياتقان بىر بۇۋايىنى كۆرۈۋاتقاندەك بولاتتى. ئۇ بۇۋايمۇ ئاچلىقتىن ئۆلگەنىدى.

تۆتىنچى كۈنىگە كەلگەندە دانگلار ئادەم ئەمەس، بەلكى تىرىك مۇردىغا ئايلىنىپ قالدى. ئۇ، ئىلگىرى ئىستېمال قىلغان يېمەكلىكلىرىنىڭ ئۇۋاقلىرىنى تېرىپ، ئاغزىغا سالدى ۋە ئاخىرى تاشيول ئۈستىگە سېلىنغان بورىنى غاجىغىلى تۇردى.

ئەنە شۇ چاغدا ئۇ پېپىنونى گويا كى قۇتقۇزغۇچى پەرىشتىدەك كۆرۈپ، ئۇنىڭدىن تاماق سوراپ، يالۋۇردى؛ بىر پارچە نانغا مىڭ فرانك بەرمەكچى بولدى.

پېپىنو جاۋاب قايتۇرمىدى.

بەشىنچى كۈنى دانگلار ئىشىك تۈۋىگە ئۆمىلەپ كەلدى.

— سىلەر خرىستىئان ئەمەس! — دېدى ئۇ، تىزلىنىپ تۇرۇپ، — سىلەر بىر بەندىنى، خۇدانىڭ ئالدىدىكى قېرىنداشلىرىنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتسىلەر! ... ئاھ، قېنى مېنىڭ دوستلىرىم! — ئۇ شۇنداق دەپ پىچىرلاپ، يىقىلىپ، دۈم چۈشتى. بىردەمدىن كېيىن يەنە قوپتى ۋە جېنى چىقىپ كېتىدىغاندەك ۋارقىرىدى:

— باشلىق! باشلىق!

— مانا مەن، — دېدى ۋامپا، ئۇشتۇمتوت پەيدا بولۇپ، — نېمە دەيسىز؟

— ھەممە پۇلۇمنى ئېلىڭ، — دېدى دانگلار، تىلى كالۋالىشىپ ۋە ھەمىينىنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتى، — مېنى بۇ ئۆڭكۈردىن چىقارمىسىڭىزمۇ مەيلى، ئۆلتۈرۈۋەتمىسىڭىزلا بولدى. مەن ئەمدى ئەركىنلىكىمنى تىلىمەيمەن، جېنىمنى ئامان قويسىڭىزلا بولدى.

— بەك ئازابلاندىڭىزمۇ؟ — سورىدى ۋامپا.

— ھەئە، بەك ئازابلاندىم!

— لېكىن بەزى كىشىلەر سىزدىن بەكرەك ئازابلانغان.

— ئۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس!

— شۇنداق بولغان! ئاچلىقتىن ئۆلگەنلەرچۇ.

دانگلار قارا بېسىپ جۆيلۈگەن چاغلىرىدا غېرىبانە كولىدىكى كونا تۆشەكتە ياتقانلىقىنى كۆرگەن ھېلىقى بۇۋاينى ئەسلىدى ۋە ئىگىرىغان پېتى پىشانىسىنى تاش پولغا ياقتى.

— راست، مەندىن بەكرەك ئازابلانغان كىشىلەر بولغان، لېكىن ئۇلار شۆھرەت بولۇپ، ئىمانى بىلەن كەتتى.

— تۇۋا قىلدىڭىزمۇ؟ — كىمدۇر بىرىنىڭ سۆزلۈك ۋە تەنتەنىلىك ئاۋازدا سورىغىنى ئاڭلاندى. بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ، دانگ-

لارنىڭ قۇيقا چاچلىرى تىك تۇرۇپ كەتتى. ئۇ، خۇنۇكلەشكەن كۆزلىرى بىلەن ئۇياق - بۇياققا قارىدى ۋە لۈيىدژىنىڭ كەيىنىدىكى تاش تۆۋرۈكىنىڭ يېنىدا يېپىنچىغا پۈركىنىۋېلىپ تۇرغان بىر كىشىنى كۆردى.

— نېمىگە تىۋۇا قىلىمەن؟ — دەپ ئاران ئاڭلانغۇدەك دۇدۇقلىدى دانگلار.

— قىلغان گۇناھىڭغا، — دېدى بايىقى ئادەم.

— ھەئە، تىۋۇا قىلدىم، تىۋۇا قىلدىم! — دەپ تىۋۈلدى دانگلار ۋە ئورۇقلاپ كەتكەن قولى بىلەن مەيدىسىگە ئۇرغىلى تۇردى.

— ئۇنداق بولسا، سىزنى كەچۈرىمەن، — دېدى يوچۇن كىشى ۋە يېپىنچىسىنى سېلىۋېتىپ، بىر قەدەم ئالغا چاممىدى - دە، يورۇق جايغا چىقتى.

— گراف مونتې - كرىستو! — دانگلار قورقۇنچ ئىچىدە خىتاب قىلدى. ئۇنىڭ ئاچلىق ۋە ئازابتىن تاتارغان چىرايى تېخىمۇ تاتىرىپ كەتتى.

— خاتالاشتىڭىز، مەن گراف مونتې - كرىستو ئەمەس.

— ئەمسە كىم؟

— مەن ھېلىقى سىز سېتىۋەتكەن ۋە خورلۇققا قويغان ئادەم. سىز شۇ ئادەمنىڭ سۆيگەن قىزىنى يولدىن ئازدۇرۇپ، كاردىن چىقاردىڭىز؛ بايلىق ۋە يۇقىرى ئورۇنغا چىقىش ئۈچۈن شۇ ئادەمنى دەپسەندە قىلدىڭىز. شۇ ئادەمنىڭ ئاتىسى سىزنىڭ گۇناھىڭىز بىلەن ئاچلىقتىن ئۆلدى. ئەمدى مەنمۇ سىزنى ئاچ لىقتىن ئۆلۈشكە مەھكۇم قىلغانىدىم، لېكىن يەنىلا سىزگە كەچۈرۈم قىلدىم، چۈنكى مەن ئۆزۈمنىڭ كەچۈرۈم قىلىنىشقا موھتاج. مەن ئېدمون دانتېس!

دانگلار ۋارقىراپ تاشلىدى - دە، ئۇنىڭ ئايىغىلىرى ئاستىغا يىقىلدى.

— تۇرۇڭ، — دېدى گراف، — مەن سىزنى ئۆلتۈرمەيمەن. سىزنىڭ شېرىكلىرىڭىز بۇنچىلىك تەلەيلىك بولالمىدى. ئۇلارنىڭ بىرى ساراڭ بولدى، بىرى ئۆلدى! 50 مىڭ فرانكىڭىز ئۆزىڭىزگە قالسۇن، ئۇنى مەن سىزگە تەقدىم قىلدىم. سىز دارىلئېتامدىكى يېتىملەرنىڭ رىزقىدىن قاقتى - سوقتى قىلمۇالغان 5 مىليون فرانك ئۆز ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىلدى. ئەمدى قورسىقىڭىزنى تويدۇرۇڭ. بۈگۈن سىزنى مېھمان قىلىمەن. ۋامپا، بۇ كىشى يەيدىغىنىنى يەپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى قويۇۋېتىڭ.

گراف قايتىپ كەتكۈچە دانگلار ئورنىدىن تۇرمىدى. ئۇ، بېشىنى كۆتۈرگەندە، يىراقلىشىپ كېتىۋاتقان گرافنىڭ تۇتۇق گەۋدىسىنى كۆردى. قاراقچىلار ئۇنىڭغا باش ئېگىپ، ھۆرمەت بىلدۈرۈپ تۇرۇشاتتى.

ۋامپا گرافنىڭ بۇيرۇقىنى بەجا كەلتۈردى، دانگلارغا يېڭى مېۋىلەر ۋە ئىتالىيىنىڭ ئېسىل شارابى كەلتۈرۈلدى. ئاندىن ئۇنى ئۆزىنىڭ كىرا ھارۋىسىغا ئولتۇرغۇزۇشتى ۋە بىر ھازا يول يۈرۈشكەندىن كېيىن قانداقتۇر بىر دەرەخنىڭ تۈۋىگە كېلىپ، ئۇنى شۇ يەردە ھارۋىدىن چۈشۈرۈپ قويۇشتى.

دانگلار نەگە كېلىپ قالغانلىقىنى بىلمەي، تاڭ ئاتقۇچە شۇ دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئولتۇردى. تاڭ يورۇغاندا يېقىن جايدىكى بىر ئېرىققا كۆزى چۈشتى. ئۇنىڭ سۇ ئىچكۈسى كېلىپ، ئېرىق بويىغا ئۆمىلەپ كەلدى. ئۇ، سۇ ئىچىش ئۈچۈن ئېگىشكەندى، چاچلىرىنىڭ ئاقىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆردى.

ئوتتۇز تۆتىنچى باب

بەشىنچى ئۆكتەبر

كەچ سائەت ئالتە بولۇپ قالغاندى، كۈز قۇياشنىڭ ئالتۇن نۇرلىرى تىنىق ئاسماندىن كۆك دېڭىزغا چۈشۈپ تۇراتتى.

ئاستا - ئاستا سالقىن چۈشۈپ، گويا كۈندۈزدىكى ئىسسىق-تىن كېيىن ئويغانغان تەبىئەتنىڭ يېقىملىق تىنىقىدەك ئىزغىرىن شامال چىقىشقا باشلىدى: بۇنداق راھەتبەخش شامال ئوتتۇرا دېڭىز بويلىرىنى سۆيۈپ ئۆتۈپ، دېڭىزنىڭ قىرىق ھىدى بىلەن دەرەخلەرنىڭ خۇش پۇراقلىرىنى جاي - جايلارغا تارقىتىدۇ.

جەبىلتەرىقتىن داردانېلغىچە ۋە ئۇنىستىن ۋېنېتسىيىگىچە سوزۇلغان بۇ زور دېڭىزنى بويلاپ، كېچىنىڭ دەسلەپكى ئۇمان-لىرى ئىچىدە بىر چىرايلىق يەلكەنلىك كېمە ئۆزۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ، خۇددى قاناتلىرىنى كېرىپ ئۇزۇۋاتقان ئاققۇغا ئوخشاپ كېتەتتى. بۇ كېمە ئارقىسىدا فوسفورەك يارقىن ئىز قالدۇرۇپ، تېز سۈرئەتتە كېتىۋاتاتتى.

ئۇپۇقتا قۇياشنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نۇرلىرى ئۆچتى. شۇنداقتىمۇ، بەجايىكى قەدىمكى ئەپسانىلەرنىڭ ئاجايىپ ھېكا-يەتلىرى ناماياں بولماقتا ئىدى، يەنى قۇياشنىڭ ئوتقاش كەبى شولىسى تېخىچە بۇزغۇنلارنى نۇرلاندۇرۇپ، گويا دېڭىز ئىلاھى ئامفىترىتانىڭ سىرىنى ئاشكارىلىماقتا ئىدى: ئوت ئىلاھى ئۆزىنى ئامفىترىتانىڭ قۇچىقىغا ئاتتى؛ ئامفىترىتا بولسا، بۇ ئاشقىنى كۆك لىباسنىڭ ئېتەكلىرى بىلەن يېپىپ، ئۇنى يوشۇ-رۇشقا بېھۇدە ئۇرۇنماقتا ئىدى.

شامال گەرچە قىز كوكۇلىنى ئۇچۇرالمىغۇدەك دەرىجىدە كۈچسىز بولسىمۇ، ھېلىقى يەلكەنلىك كېمە تېز ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. كېمىنىڭ باش تەرىپىدە ئېگىز بويلۇق، بۇغداي ئۆڭلۈك، بىر كىشى تۇراتتى. ئۇ، بارا - بارا يېقىنلاۋاتقان قاپقارا قىرغاق-تىن كۆزىنى ئۆزمەي كۆزەتمەكتە ئىدى. دولقۇنلار كەينىدىن ئۆرلەپ چىقىۋاتقان كونۇسسىمان قۇرۇقلۇق بەئەينى غايەت زور كاتالان شىلەپىسىگە ئوخشاپ كۆرۈنمەكتە ئىدى.

— مونتې - كرىستو شۇمۇ؟ — كېمە ئۈستىدىكى سايا-ھەتچى خىيالچان ۋە غەمكىن ئاھاڭدا سورىدى. قارىغاندا، بۇ كىچىك كېمە ئۇنىڭ باشقۇرۇشىدا ئىدى.

— شۇنداق، جانابلىرى، — دەپ جاۋاب بەردى كاپىتان، نىشانغا يېقىنلاپ قالدۇق.

— نىشانغا يېقىنلاپ قالدۇق! — دەپ پىچىرلىدى سايا-ھەتچى ئېيتقۇسىز ھەسرەت بىلەن.

ئاندىن ئۇ يەنە بوش ئاۋازدا قوشۇپ قويدى:

— شۇنداق، مېنىڭ پىرىستانىم مۇشۇ يەردە.

شۇنىڭ، بىلەن، ئۇ قايتىدىن خىيالغا پاتتى. ئۇنىڭ لەۋلىرىدە يېغلىغاندىنمۇ ھەسرەتلىك تەبەسسۇم پەيدا بولدى.

ئاردىدىن بىرنەچچە مىنۇت ئۆتكەندىن كېيىن قىرغاقتا ئاران كۆرۈنۈپلا، دەرھال ئۆچۈپ قالغان يورۇقلۇق ئىلغا قىلىن-دى - دە، كېمىگە ئوق ئاۋازى يېتىپ كەلدى.

— جانابلىرى، — دېدى كاپىتان، — قىرغاقتىن سىگنال بېرىشۋاتىدۇ. ئۆزلىرى جاۋاب قايتۇرامىلا؟

— قانداق سىگنال؟ — دەپ سورىدى سايا‌ھەتچى.

كاپىتان قولى بىلەن ئارالنى كۆرسەتتى. يېگانە ئاقۇش ئىس ئارالنىڭ چوققىسىغا كۆتۈرۈلۈپ ھاۋادا تارقالماقتا ئىدى.

— ھەئە، شۇنداق! — دېدى سايامەتچى، خۇددى ئۈيقۇ-لۇقتا ئۆزىدىن ئۆزىگە سۆز قىلىۋاتقاندەك، — ياخشى!

كاپىتان ئۇنىڭغا بەتلەنگەن مىلتىقنى سۇنۇپ بەردى. سايا-مەتچى مىلتىقنى قولىغا ئېلىپ، ئاستا يۇقىرىغا قاراتتى ـ دە، ئوق ئۇزدى.

ئون مىنۇت ئۆتەر ـ ئۆتمەيلا يەلكەنلەر چۈشۈرۈلۈپ بولدى ۋە كېمە ئانچە چوڭ بولمىغان بىر پرىستانغا بەش قەدەمچە قال-غان جايدا لەڭگەر تاشلىدى. تۆت پالاقچى ۋە بىر رولچى ئول-تۇرغان قېيىق سۇغا چۈشۈرۈلۈپ، دولقۇندا چايقىلىپ تۇراتتى. سايامەتچىمۇ شۇ قېيىققا چۈشتى، لېكىن ئۆزى ئۈچۈن راسلاپ قويۇلغان ھاۋا رەڭ گىلەمگە ئولتۇرماستىن، قوللىرىنى كۆكرىكى-نىڭ ئۈستىدىن گىرەلەشتۈرۈپ، ئۆرە تۇردى.

پالاقچىلار خۇددى قانات-لىرىنى قۇرۇتۇۋاتقان قۇشلارغا ئوخشاش پالاقلىرىنى كۆتۈرۈپ، بۈيرۇقنى كۈتۈپ، ئولتۇرۇشاتتى.

— ئالغا! — دېدى سايامەتچى.

تۆت جۈپ پالاق بىراقلا سۇغا ئۇرۇلدى ۋە قېيىق ئىنتىرە-لىپ، ئالغا قاراپ تېز ئىلگىرىلىدى. بىر مىنۇتتىن كېيىن ئۇلار قىيا تاشلار ئارىسىدىكى بىر كىچىك قولتۇققا يېتىپ كېلىشتى ۋە قېيىق تۇمشۇقى بىلەن قىرغاقتىكى قۇمغا ئۇسۇپ كىرىپ توختىدى.

— تەقسىر، — دېدى رولچى، — ئىككى پالاقچى سىزنى كۆتۈرۈپ، قىرغاققا چىقىرىپ قويىدۇ.

سايامەتچى بۇ تەكلىپكە پەرۋا قىلمىغان ھالدا قولىنى سىلكىپ قويدى ـ دە، پۇتلىرىنى قېيىقتىن ئارتىلدۇرۇپ، سۇغا سىيرىلىپ چۈشتى. سۇ ئۇنىڭ بېلىگىچە يەتتى.

— ئۇنداق قىلمىسىڭىز بولاتتى، تەقسىر، — دېدى رولچى، — خوجايىن بىزنى تىللايدۇ.

سايامەتچى جاۋاب قايتۇرماستىن، سۇ ئاستىدىن ئەپچىلرەك يول تاللاپ مېڭىۋاتقان ئىككى دېڭىزچىغا ئەگىشىپ كېتىۋەردى. 30 چامىمۇچە ماڭغاندىن كېيىن ئۇلار قۇرۇقلۇققا يەتتى. سايامەتچى ئۈستىبېشىنى قېقىشتۇرۇپ، قايسى تەرەپكە مېڭىشنى بىلمەي، ئۆپچۆرىسىگە نەزەر سالدى، چۈنكى بۇ چاغدا پۈتۈنلەي قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەنىدى. ئۇ ئەمدى بىر چەتكە بورۇ-لاي دەپ تۇرۇشىغا، كىمدۇر بىرى ئۇنىڭ يەلكىسىگە قولىنى قويدى. بۇ كىشىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ، سايامەتچى چۆچۈپ كەتتى.

— سالام، ماكسىملىئان، — دېدى بۇ ئاۋاز، — دېگەن ۋاقتىڭىزدا يېتىپ كەلدىڭىز، رەھمەت سىزگە.

— ھە، بۇ سىزمىدىڭىز، گراف! — دېدى موررىل ۋە ئالدى-راپ، ھەتتا خۇشال بولۇپ دېگۈدەك ئىككى قولى بىلەن مونتې-كرىستونىڭ قولىنى قىسىپ تۇتتى.

— شۇنداق. كۆردىڭىزمۇ، مەنمۇ سىزگە ئوخشاش دەل ۋاقتىدا كەلدىم. بىراق، سىزنىڭ ئۇستىبېشىڭىز ھۆل بولۇپ كېتىپتۇ، قەدىرلىكىم. كىيىملىرىڭىزنى يەڭگۈشلىۋېلىڭ. يۈرۈڭ، بۇ يەردە سىزگە تۇرالغۇ جاي تەييارلاپ قويۇلغان. ئۇ جايغا كىرسە-ڭىز ھارغىنلىقىنمۇ، ئاچلىقىنمۇ ئۇنتۇپ قالسىز.

مونتې ـ كرىستو موررىلنىڭ ئۇياق ـ بۇياققا كۆز تاشلە-غانلىقىنى كۆرۈپ، بىر دەم كۈتۈپ تۇردى.

دەرۋەقە، موررىل ئەجەبلەنگەنىدى. ئۇنى بۇ يەرگە يەتكۈزۈپ قويغان كىشىلەر ئىش ھەققىنى ئالماي، گەپ قىلماستىن كېتىپ قېلىشقانىدى. موررىل پالاقلارنىڭ سۇغا ئۇرۇلغان شەپىسىنى ئاڭلىدى. قېيىق كېمە تەرەپكە قايتىپ كېتىۋاتقانىدى.

— دېڭىزچىلارنى ئىزدەۋاتامسىز؟ — دەپ سورىدى گراف،

— شۇنداق. ئۇلار كېتىپ قالدىغۇ، مەن ئۇلارنىڭ ئىش ھەققىنى بەرمىگەنىدىم.

— بۇنىڭدىن غەم قىلماڭ، ماكسىملىئان، — دېدى مونتې- كرىستو كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ، — بۇ دېڭىزچىلار بىلەن مەن توختام تۈزۈشۈپ قويغان. شۇ توختامغا ئاساسەن ئۇلار مېنىڭ ئارىلىمغا مال ۋە سايامەتچىلەرنى ھەقسىز توشۇيدۇ. مەدەنىيەتلىك ئەللەرنىڭ تىلى بويىچە ئېيتقاندا، ئارىمىزدا كېلىشىم بار.

موررىل گرافقا ھەيران بولۇپ قاردى.

— سىز پارىژدىكىگە پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىغان بولۇپ قاپسىز، — دېدى ئۇ.

— نېمە ئۈچۈن؟

— بۇ يەرگە كېلىپ كۆلدىغان بولۇپ قاپسىز.

مونتې - كرىستونىڭ چىرايىدىن دەرھال كۈلكە قاچتى.

— تۈغرا ئېيتتىڭىز، ماكسىملىئان، ھېسىياتقا بېرىلىپ كېتىپ قاپتىمەن، — دېدى ئۇ، — سىز بىلەن بىللە بولۇش مەن ئۈچۈن بەخت، لېكىن ھەرقانداق بەختنىڭ ئۆتۈپ كېتىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن.

— ياق، ياق، گراف! — دەپ خىتاب قىلدى موررىل ۋە دوستىنىڭ قولىنى يەنە قىستى، — ئۇنداق دېمەڭ، كۈلۈڭ، بەختلىك بولۇڭ، مېنىڭ بىلەن كارىڭىز بولمىسۇن. ھايات پەقەت دەردمەنلەر ئۈچۈنلا كۈلپەتلىك بولىدۇ. سىز ئاق كۆڭۈل، رەھىمدىل، ئالىيجاناب، سىز ماڭا مەدەت بېرىش ئۈچۈنلا ئۆزىڭىزنى خۇش كەيپ قىلىپ كۆرسىتىۋاتىسىز.

— ئۇنداق ئەمەس، موررىل، — دېدى مونتې - كرىستو، — مەن ئەتەن ئۆزۈمنى بەختلىك ھېس قىلدىم.

— ئەمسە، مېنى ئۇنتۇپسىز - دە، شۇنداق بولغىنى ياخشى.

— نېمە ئۈچۈن؟

— ئۆزىڭىز بىلىسىزغۇ، دوستۇم، مەن خۇددى ئېلىشىش مەيدانىدا تۇرۇپ، ئۇلۇغ ئىمپېراتورغا سالام بېرىۋاتقان گلادىئا-

تورەك شۇنداق دەيمەنكى: «ئۆلۈمنىڭ قۇچقىغا كېتىۋېتىپ، ساڭا سالام يوللايمەن».

— تېخىچە نېيتىڭىزدىن يانمىدىڭىزمۇ؟ — دەپ سوردى مونتې - كرىستو، ئۇنىڭغا سىرلىق نەزەر تاشلاپ.

— ئۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ — دېدى ماكسىملىئان ھەسرەتلىنىپ.

— مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلاپ بېقىڭ، ماكسىملىئان، — دېدى گراف، — سىز مېنى گېپىدە تۇرمايدىغان نامەرد دەپ ھېسابلىمايدىغانسىز؟ مەن سىزدىن «نېيتىڭىزدىن يانمىڭىزمۇ» دەپ سوراشقا ھەقلىق، چۈنكى ئىنسان قەلبى مەن ئۈچۈن سىر ئەمەس. قېنى، سىزنىڭ قەلبىڭىزنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا نېمە يوشۇرۇنۇپ ياتقانلىقىنى كۆرۈپ باقايلى. قەلبىڭىز تېخىچىلا ئاغرىۋاتامدۇ؟ تېنىڭىز يەنىلا جاراھەتلەنگەن ئارسلاندەك ئازابلىنىۋاتامدۇ؟ پەقەت گۆرگە كىرگەندىلا قانمىدىغان تەشنالىق، بەندىنى ھاياتتىن بىزار قىلىپ، ئەجەلنىڭ ئالدىغا ھەيدەپ بارىدىغان ھەسرەت يەنىلا سىزنى قىيناۋاتامدۇ؟ بەلكىم قەلبىڭىزدىكى غەيرىتىڭىز خوراپ تۆگىگەندۇر؟ قەلبىڭىزگە ھەسرەت تولۇپ، ئۈمىدنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ئۇچقۇنلىرىنى ئۆچۈرگەندۇر؟ شۇنىڭ بىلەن ئەمدى قەلبىڭىزنىڭ يېغلىغۇدەكمۇ ماداری قالمىغاندۇر؟ ئەگەر شۇنداق بولسا، ياشلىرىڭىز قۇرۇپ، قەلبىڭىز ئۆلگەندەك تۇيۇلۇۋاتقان بولسا، تەكرىدىن باشقا تايانچىڭىز قالمىغان ۋە كۆزلىرىڭىز ئەرشكە قارىتىلغان بولسا، ئەمدى ئارام تېپىپسىز، دوستۇم، ئەمدى زارلانمايدىغانبوپسىز.

— گراف، — موررىل مۇلايىم ئاۋازدا قەتئىيلىك بىلەن جاۋاب بەردى، — مېنىڭمۇ سۆزۈمنى ئاڭلاپ بېقىڭ. مەن زېمىنده تۇرسامۇ، كۆزلىرىم ئەرشكە قارىتىلغان، مەن دوستۇمنىڭ قۇچىقىدا جان بېرىش ئۈچۈن ئالدىڭىزغا كەلدىم. توغرا، مەن ياخشى

كۆردىغان باشقا ئادەملەرمۇ بار. مەن سىڭلىمنى ۋە ئۇنىڭ ئېرىنى ياخشى كۆرىمەن. لېكىن ئاداققى ئۆمرىمدە ماڭا قۇچاق ئېچىپ، كۈلۈپ تۇرغان ئادەمنى كۆرگۈم كېلىدۇ. ژيۇلى زار قاقشاپ، هوشىدىن كەتكەن بولاتتى؛ مەن ئۇنىڭ ئازابلىرىنى كۆرگەن بولاتتىم. ئېممانۇئېل قولۇمدىن تاپانچىنى تارتىپ، پۈتۈن ئۆينى بېشىغا كىيىپ ۋارقىرىغان بولاتتى. هالبۇكى، سىز ماڭا ۋەدە بەردىڭىز، گراف. مەن سىزنى ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئۈستۈن چاغلايمەن. ناۋادا، سىز بەندىدىن تۆرەلمىگەن بولسىڭىز، مەن سىزنى ئىلاھ دەپ هېسابلىغان بولاتتىم. سىز مېنى مېهرىبانلىق بىلەن باقمي ئالەمنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا ئۇزىتىپ قويىسىز.

— دوستۇم، — دېدى گراف، — مېنىڭ يەنە بىر گۇمانىم بار. سىز هەسرەتكە مۇشۇنچىلىك تەسلىم بولۇپ كەتكۈدەك غەيرەتسىزمۇ؟

— ياق، گراف، ماڭا قاراپ بېقىڭا، مەن غەيرەتسىز ئەمەس —، دېدى موررېل گرافقا قولىنى سۇنۇپ، — تۇمۇرۇمنىڭ سوقۇشى ئادەتتىكى چاغلاردىكىدىن تېزمۇ ئەمەس، ئاستىمۇ ئەمەس. مەن هايات يولۇمنىڭ چېكىگە يەتتىم. ئەمدى ئۇنىڭ نېرىسىغا ماڭمايمەن. سىز ئۆزىڭىزنى دانىشمەن دەپ ئاتايسىز، سىز ماڭا كۆتۈش ۋە ئۈمىدۋار بولۇش كېرەك دېگەنىدىڭىز. بۇ سۆزىڭىزنىڭ قانداق نەتىجە بەرگەنلىكىنى بىلەمسىز؟ مەن تولۇق بىر ئاي كۈتتۈم. بۇ دېگەنلىك، تولۇق بىر ئاي ئازابلاندىم دېگەن سۆز! بەندە دېگەن ئاجىز، بەختسىز مەخلۇق ئىكەن. مەن نېمىدىن ئۈمىد كۆتۈشكە بولىدىغانلىقىنى بىلمىسەممۇ، قانداقتۇر نامەلۇم، غايىبانە، ئەملىدە يوق نەرسىگە ئۈمىد باغلىغانىدىم! مۆجىزىدىن ئۈمىد كۈتكەنىدىم... بىراق، ئۇ قانداق مۆجىزە؟ بۇنى بىر تەڭرى ئۆزى بىلىدۇ. تەڭرى مېنى ئەخمىقانە ئۈمىدلەر بىلەن ئالداپ، ئەقلىمنى خۇنۇكلەشتۈردى. شۇنداق، مەن كۈتتۈم،

ئۈمىدىمنى يوقاتمىدىم. سىز بىلەن سۆزلىشىۋاتقان مۇشۇ چاغدىكى سائەت ئىچىدە سىز ئۆزىڭىز بىلمىگەن هالدا يۈرىكىمنى زەردار قىلدىڭىز، چۈنكى سىزنىڭ هەر بىر سۆزىڭىز ئەمدى مەن ئۈچۈن ئۈمىد قالمىغانلىقىنى ئىسپاتلاپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئەمدى ئەجەل مېنى قوينىغا ئالسا، نەقەدەر شېرىن، نەقەدەر لەززەتلىك ئۇيقۇغا كېتىمەن — هە!

موررېل ئاخىرقى سۆزلىرىنى شۇنچىلىك زوق بىلەن ئېيتتىكى، گراف چۆچۈپ كەتتى.

— گراف، — دەپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى موررېل، مونتې — كرىستونىڭ گەپ قىلماي تۇرغىنىنى كۆرۈپ، — سىز بەشىنچى سېنتەبىر كۈنى مەندىن بىر ئايغىچە كۈتۈپ تۇرۇشنى تەلەپ قىلغانىدىڭىز. مەن ماقۇل بولغان... دوستۇم، بۈگۈن بەشىنچى ئۆكتەبىر، — موررېل سائىتىگە قاراپ قويدى، — هازىر سائەت توققۇز بولدى. مېنىڭ تىرىك تۇرۇشۇمغا يەنە ئۈچ سائەت قالدى.

— ماقۇل، — دېدى مونتې - كرىستو، — يۈرۈڭ.

موررېل دەرهال گرافنىڭ كەينىدىن ماڭدى ۋە بىر غارغا كىرگەنلىكىنى سەزمەي قالدى. ئۇنىڭ ئاياغلىرى گىلەم ئۈستىگە دەسسىدى؛ بىر ئىشىك ئېچىلدى. هاۋاغا خۇش پۇراق تارقالدى، يارقىن يورۇقلۇق كۆزلەرنى چاقنىتتى. موررېل دېلىغۇل بولۇپ توختاپ قالدى. ئۇ، ئادەمنىڭ ئىرادىسىنى سۇسلاشتۇرىدىغان بۇنداق گۈزەللىكتىن قورقاتتى.

مونتې - كرىستو ئۇنى دوستانە رەۋىشتە شىرەنىڭ يېنىغا ئىتتىردى.

— قالغان ئۈچ سائەتنى بىز قەدىمكى رىملىقلاردەك ئۆتكۈزەيلى، — دېدى ئۇ، — ئۆزلىرىنىڭ هۆكۈمدارى نېرون تەرىپىدىن ئۆلۈمگە هۆكۈم قىلىنغان رىملىقلار گۈل تىزىلغان شىرە-

نىڭ چۆرىسىدە يانپاشلاپ يېتىشىپ، سۆزۈن ۋە قىزىلگۈللەر-
نىڭ خۇش پۇراقلىرى بىلەن ئۆلۈمنى ئىچىگە سۈمۈرۈشەتتى.

موررىل كۈلۈپ قويدى.

— مەيلى، — دېدى ئۇ، — ئۆلۈم دېگەن ھامان ئۆلۈم. ئادەم ئۆلسە، ھەممىنى ئۇنتۇيدۇ، ئارام تاپىدۇ، جاننىدىن جۇدا بولىدۇ ۋە شۇنىڭ بىلەن ئازابلىرىمۇ يوق بولىدۇ.

ئۇ، شىرەنىڭ يېنىغا ئولتۇردى. مونتې - كرىستو ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى.

بۇ، بىز بۇرۇن بىر قېتىم تەسۋىرلىگەن ھېلىقى ئاجايىپ مېھمانخانا ئىدى. مەرمەر ھەيكەللەر يەنە بۇرۇنقىدەكلا گۈل ۋە مېۋىلەر سېلىنغان سېۋەتلەرنى باشلىرىغا ئېلىپ تۇتۇپ تۇرۇشاتتى.

موررىل بۇ يەرگە كىرگەندە پىكرى چېچىلغان ھالدا ئۆپ-چۆرىسىگە قاراپ قويدى ۋە ئېھتىمال ھېچنېمىنى كۆرمىدى بولغاي.

— سىزگە بىر سوئالىم بار، مەردلەرچە سۆزلىشەيلى، — دېدى ئۇ، گرافقا تىكىلىپ قاراپ.

— سوئالىڭىز بولسا سوراڭ.

— گراف، — دېدى موررىل، — سىز ئىنسانلار بىلمەس نىڭ ھەممىسىگە ئىگە بولغان ئادەم. سىز ماڭا باشقا بىر دۇنيا-دىن، بۇ دۇنياغا نىسبەتەن يۇكسەك ۋە ئاقىلانە دۇنيادىن كەل-گەندەك تۇيۇلىسىز.

— موررىل، بۇ گېپىڭىزنىڭ مەلۇم ئاساسى بار، — دېدى گراف ئۆزىگە شۇنچە يارىشىدىغان غەمكىن تەبەسسۇم بىلەن، — مەن باشقا بىر سەييارىدىن چۈشتۈم، ئۇ سەييارىنىڭ نامى «ئازاب».

— سىزنىڭ ھەرقانداق گېپىڭىزگە ئىشىنىمەن، گراف، ھەتتا سۆزلىرىڭىزنىڭ يوشۇرۇن مەنىسىنى بىلمىسەممۇ ئۇرۇنمايمەن. سىز ماڭا «ياشا» دېگەنسىڭىز، مەن ياشىدىم؛ سىز ماڭا «ئۆمىدۋار بول» دېگەنسىڭىز، مەن ئۆمىدۋار بولۇشقا تىرىشتىم.

ئەمدى سىزدىن سوراپ باقاي، گراف، ئەگەر سىز ئۆلۈمنى چۈشەنگەن بولسىڭىز، ئېيتىڭا، ئۆلۈش تەسمۇ؟

مونتې - كرىستو موررىلغا ئاتىلارچە مېھرى بىلەن قارىدى.

— شۇنداق، — دېدى ئۇ، — ئەگەر سىز ئۆلۈشنى خالىمىغان ھايات‌لىقنىڭ پوستىنى زورلۇق بىلەن چاقسىڭىز، ئەلۋەتتە ئۆلۈش تەس بولىدۇ. ئەگەر تېنىڭىزنى كۆزگە كۆرۈنمەس خەنجەر تىغلىرى بىلەن پارچىلىسىڭىز، ئەگەر سىز كىچىككىنە زەربىگە شۇنچە تېز ئىنكاس قايتۇرىدىغان مېڭىڭىزنى ئېھتىياتسىزلىقتىن چىقىپ كەتكەن بەڭباش ئوق بىلەن تېشىپ قويسىڭىز، ئۇ ھالدا جەزمەن بەك ئازابلىنىسىز ۋە ئېچىنىشلىق تۇرده ھاياتىڭىزدىن ئايرىلىسىز. شۇنداق بولغاندا، جان تالىشىۋاتقان چېغىڭىزدا بۇنداق ئۆلۈمدىن ھاياتنى ئەۋزەل كۆرىسىز.

— چۈشەندىم، — دېدى موررىل، — ئۆلۈم خۇددى ھاياتقا ئوخشاشلا ئازابنىمۇ، لەززەتنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان. بۇنىڭ سىرىنى بىلىش كېرەك.

— ناھايىتى توغرا گەپ قىلدىڭىز، ماكسىملىئان. ئۆلۈمنى بىزنىڭ خۇشاللىق ياكى ئۆچمەنلىك بىلەن قارشى ئالغىنىمىزغا قاراپ، ئۆلۈم بىزگە يا دوست بولۇپ، بىزنى ئاستا ئوخلىتىپ قويىدۇ؛ يا بولمىسا، بىزگە دۇشمەن بولۇپ، تېنىمىزدىن جېنىمىزنى قوپاللىق بىلەن تارتىپ ئېلىۋالىدۇ. نەچچە مىڭ يىللار ئۆتۈپ، ئاخىرى شۇنداق بىر كۈن يېتىپ كېلىدۇكى، ئىنسان تەبىئەتنىڭ بارلىق ۋەيران قىلغۇچى كۈچلىرىنى بويسۇندۇرىدۇ ۋە ئۇلارنى ئىنسانىيەتنىڭ بەخت - سائادىتى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرىدۇ؛ كىشىلەر، خۇددى سىز ئېيتقاندەك، ئۆلۈمنىڭ سىرىنى بىلىۋالىدۇ، ئەنە شۇ چاغدا ئۆلۈم خۇددى سۆيۈملۈك يارنىڭ قۇچىقىدىكى ئۇيقۇدەك شېرىن ۋە لەززەتلىك بولىدۇ.

— گراف، ئەگەر سىز ئۆلۈمنى ئارزۇ قىلىپ قالغۇدەك بولسىڭىز شۇ تەقدىرنى ئۆلەلەمسىز؟

— ھەئە.

موررېل ئۇنىڭغا قولىنى ئۇزاتتى.

— چۈشەندىم، — دېدى ئۇ، — نېمە ئۈچۈن مەن بىلەن بۇ يەردە، دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بۇ خىلۋەت ئارالدا كۆرۈشمەكچى بولغىنىڭىزنى، نېمە ئۈچۈن مېنى بۇ يەر ئاستى ساراينىغا، ھەتتا فرائوننىمۇ تاڭ قالدۇرغۇدەك بۇ ئاجايىپ قەسىرگە باشلاپ كىرگەنلىكىڭىزنى ئەمدى چۈشەندىم. سىز مېنى ياخشى كۆرگەنلىكىڭىز ئۈچۈن شۇنداق قىلدىڭىز، توغرىمۇ؟ مېنى ھەقىقەتەن بەك ياخشى كۆرىدىكەنسىز. شۇڭا، مېنىڭ ھېلى ئۆزىڭىز ئېيتقانىدەك ئۆلۈم بىلەن قىينالماستىن، ۋالېنتىنىانىڭ ئىسمىنى ياد ئېتىپ ۋە سىزنىڭ قولىڭىزنى قىسىپ تۇرۇپ ئۆلۈشۈمنى خالاپسىز.

— شۇنداق، موررېل، — دەپ قويدى گراف، — مېنىڭ ئويلىغىنىم شۇ.

— رەھمەت سىزگە. ئەتە ئازاب چەكمەيدىغان بولۇشۇمنى ئويلىسام، جاراھەتلەنگەن قەلبىم ئىسسىپ قالغاندەك بولۇۋاتىدۇ.

— سىز باشقا ھېچنېمىگە تارتىشمامسىز؟ — دەپ سورىدى مونتې - كرىستو.

— ياق! — دېدى موررېل.

— ھەتتا ماڭىمۇ تارتىشمامسىز؟ — گراف قاتتىق ھاياجانلىنىپ تۇرۇپ سورىدى.

موررېل گەپ قىلمىدى. ئۇنىڭ نۇرلۇق كۆزلىرى گويا كى ئۇشتۇمتۇت تۇمانلاشتى، ئاندىن باشقىچە بىر خىل ئوت تۇتاشقاندەك چاقناپ كەتتى. كۆزلىرىدىن ئاققان ئىككى تامچە ياش مەڭزىلىرىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشتى.

— بۇ قانداق گەپ! — دېدى گراف، — بۇ دۇنيادا تارتىشىدىغان نەرسىڭىز بار تۇرۇپ، يەنە ئۆلۈشنى خالامسىز؟

— بولدى، گەپ قىلماڭ، گراف. ئۆتۈنۈپ قالاي، — دېدى موررېل روھسىزلانغان ھالدا، — مېنى قىيناۋەرمەڭ.

گراف موررېلنى بوشىشىپ قالدى دەپ ئويلىدى. ئۇ، بىر چاغلاردا ئىنى قەلئەسىدە بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ۋەھىمىلىك ئىككىلىنىش ھازىر ئۇنىڭ قەلبىدە قايتىدىن ئويغاندى.

«مەن بۇ كىشىگە بەخت ئاتا قىلماقچى بولۇۋاتىمەن، — دېدى ئۇ ئۆز ئىچىدە، — بۇ بەختنى تارازىنىڭ بىر تەخسىسىگە قويسام، گۈناھلىرىم دۆۋىلەپ قويۇلغان يەنە بىر تەخسىنى بېسىپ چۈشىدۇ-دەيمەن. بىراق، ئىش مېنىڭ ئويلىغىنىمدەك بولۇپ چىقمىسىچۇ؟ بۇ كىشى بەختىنىڭ قەدىرىگە يەتكۈدەك دەرىجىدە بەختسىز ئەمەس بولۇسىچۇ؟ شۇنداق بولۇپ قالسا قانداق قىلىمەن؟ مەن پەقەت ساۋابلىق ئىشلىرىمنى ئەسلىگەندىلا گۈناھلىرىمنى ئۇنتۇيالايمەن ئەمەسمۇ».

— ماڭا قاراڭ، موررېل، — دېدى ئۇ، — سىزنىڭ ھەسرىتىڭىز چەكسىز، بۇنى بىلىمەن. لېكىن سىز خۇداغا ئىشىنىسىز. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلۈۋالسىڭىز توغرا بولماس.

موررېل غەمكىنلىك بىلەن كۈلۈمسىرەپ قويدى.

— گراف، — دېدى ئۇ، — مەن چىرايلىق سۆزلەرگە ھەۋەس قىلمايمەن. لېكىن ئالدىڭىزدا قەسەم قىلمەنكى، جېنىم ئەمدى ئۆزۈمگە تەئەللۇق ئەمەس.

— ئۆزىڭىز بىلسىز، موررېل، مەن بۇ دۇنيادا تەنھا ئادەم، — دېدى مونتې - كرىستو، — مەن سىزنى ئۆز ئوغلۇمدەك كۆرىمەن. ئوغلۇمنى قوتۇلدۇرۇش ئۈچۈن جېنىمدىن كېچىشكە رازى بولغان يەردە، بايلىقتىن كېچىشىم تۇرغان گەپ.

— نېمە دېمەكچىسىز؟

— شۇنى دېمەكچىمەنكى، موررېل، سىز ئىنتايىن باي ئادەملەرنىڭ ھۇزۇر - ھالاۋىتىنى كۆرۈپ باقمىغان بولغاچقا، ھاياتىڭىزدىن ئايرىلىش قارارىغا كەلدىڭىز. مېنىڭ 100 مىليون

فرانكفا يېقىن دەسمايەم بار، شۇنىڭ ھەممىسىنى سىزگە بېرەمەن، شۇ پۇل - دۇنيا بىلەن نېمىنى خالىسىڭىزشۇنى قىلالايسىز. نام - ئەمەلگە ھەۋەس قىلمىڭىز، ئالدىڭىزدا ھەممە ساھەلەرنىڭ ئىشىكلىرى ئوچۇق بولىدۇ. جاھاننى ئاستىن - ئۈستۈن قىلىڭ، ئۇنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتىڭ. خىيالىڭىزغا كەلگەنچە تاماشا قىلىڭ، لېكىن ھاياتىڭىزنى نابۇت قىلماڭ!

— گراف، سىز ماڭا ۋەدە بەرگەن، — دېدى موررېل، چىرايىنى ئاچماستىن ۋە سائىتىگە قارىدى، — مانا، سائەت 11 يېرىم بوپتۇ.

— موررېل! ھوشىڭىز جايىدىمۇ! مېنىڭ كۆز ئالدىمدا، مېنىڭ ئۆيۈمدە شۇنداق قىلامسىز؟!

— ئەمىسە مېنى قويۇۋېتىڭ، — دېدى ماكسىملىئان قاپاقلىرىنى تۈرۈپ، — بولمىسا، مېنىڭ غېمىمنى ئەمەس، ئۆزىڭىزنىڭ غېمىڭىزنى قىلمۇېتىپسىز دەپ ئويلاپ قالمەن.

شۇ گەپ بىلەن ئۇ ئورنىدىن تۇردى.

— ماقۇل، — دېدى مونتې - كرىستو ۋە ئۇنىڭ چېھرىسىگە كۈلكە يۈگۈردى، — نىيىتىڭىزدىن يانمايدىغاندەك قىلىسىز. شۇنداق، سىز ناھايىتى بەختسىز. ئۆزىڭىز ئېيتقاندەك، سىزگە پەقەت مۆجىزىلا شىپا كەلتۈرەلەيدۇ. ئولتۇرۇڭ، موررېل يەنە بىرئاز تەخىر قىلىپ تۇرۇڭ.

موررېل ئىتائەت قىلدى. مونتې - كرىستو ئورنىدىن تۇرۇپ، قولۇپلانغان ئىشكاپنىڭ ئالدىغا كەلدى ۋە يېنىدىن ئالتۇن زەنجىرگە بېكىتىلگەن ئاچقۇچنى چىقىرىپ ئاچتى - دە، چىرايلىق نەقىشلەپ ياسالغان كۈمۈش ساندۇقچىنى ئالدى. بۇ ساندۇقچىنىڭ تۆت بۇلۇڭىغا گويا‌كى ئەرشنى سېغىنغان پەرىشتىلەردەك ئويچان قىياپەتتە ئېگىلىپ تۇرغان تۆت ئايالنىڭ سۈمبا‌تلىق گەۋدىسى ھەيكەل قىلىپ ئورنىتىلغانىدى.

گراف ساندۇقچىنى شىرەگە قويدى ۋە ئۇنى ئېچىپ، ئىچىدىن بىر ئالتۇن قۇتىنى ئالدى - دە، ئۇنىڭ مەخپىي پۇرۇزىنىسىنى باسقانىدى، قاپقىقى ئېچىلدى. بۇ قۇتىغا مايلىشىپ تۇرغان بىر خىل خېمىرسىمان يېمەكلىك تولدۇرۇلغانىدى. ئالتۇنىڭ ۋە بۇ قۇتىغا ئورنىتىلغان قىممەتلىك مارجانلارنىڭ شولىسى چۈشۈپ تۇرغانلىقتىن، بۇ يېمەكلىكنىڭ رەڭگىنى پەرق ئېتىشكە بولمايتتى. قۇتا ئىچىدىكى نەرسە كۆكۈش، قىزغۇچ ۋە ئالتۇن رەڭلەردە نۇرلىنىپ تۇراتتى.

گراف ئالتۇن يالتىلغان قوشۇق بىلەن بۇ يېمەكلىكتىن بىرئاز ئېلىپ، موررېلغا ئۇزاتتى ۋە ئۇنىڭغا سىناق نەزىرى بىلەن تىكىلىپ قارىدى. ئەمدى بۇ يېمەكلىكنىڭ سۇس يېشىل رەڭدە ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى.

— مەندىن تەلەپ قىلغان نەرسىڭىز مانا مۇشۇ، — دېدى ئۇ، — مېنىڭ سىزگە ۋەدە قىلغان نەرسەمۇ مانا مۇشۇ.

— ئۆلۈش ئالدىدا سىزگە چىن قەلبىمدىن تەشەككۇر ئېيتىمەن، — دېدى ماكسىملىئان، مونتې - كرىستونىڭ قولىدىن قوشۇقنى ئېلىپ.

گراف يەنە بىر قوشۇقنى ئېلىپ، ئالتۇن قۇتا ئىچىدىكى يېمەكلىككە سالدى.

— نېمە قىلمۇاتىسىز، دوستۇم؟ — دەپ سورىدى موررېل ۋە ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى.

— تەڭرى گۇناھىمنى مەغپىرەت قىلغاي، موررېل، — دېدى گراف كۈلۈمسىرەپ، — مەنمۇ سىزگە ئوخشاشلا ھاياتتىن بىزار بولدۇم. شۇڭا، بۇنداق بىر ياخشى پۇرسەت چىققاندا...

— توختاڭ! — دەپ خىتاب قىلدى ماكسىملىئان، — سىز باشقىلارنى ياخشى كۆرىسىز، باشقىلارمۇ سىزنى ياخشى كۆرىدۇ. بۇنداق قىلماڭ! بۇنداق قىلىسىڭىز جىنايەت ئۆتكۈزگەن

بولسىز! ئەلۋىدا، كۆيۈمچان، ئالىيجاناب دوستۇم. ماڭا قىلغان ياخشىلىقلىرىڭىزنى ۋالېنتىناغا سۆزلەپ بېرىمەن.

ئۇ، گرافنىڭ قولىنى چىڭ قىسىپ تۇرۇپ، بۇ سىرلىق يېمەكلىكنى ئاستا لېكىن ئىككىلەنمەستىن ۋە ھۆزۈرلىنىپ يۇتۇۋەتتى.

ھەر ئىككىسى جىم بولۇشتى. جىمغۇر ئەلى تاماكا، چىلىم ۋە قەھۋەلەر ئېلىپ كىرىپ، شەرەگە قويدى - دە، يەنە چىقىپ كەتتى.

ھەيكەللەرنىڭ قوللىرىغا ئورنىتىلغان چىراغلار ئاستا - ئاستا خىرەلەشتى. موررېلغا تاماكا ئىسىنىڭ خۇش پۇراقلىرى تارقىلىپ، يوقاپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. مونتې - كرىستو غۇۋا يورۇقلۇق ئىچىدىن ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇراتتى. موررېل پەقەت ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىنىلا پەرق ئېتەلىدى.

ماكسىملىئاننىڭ پۈتۈن ئەزايى - بەدىنى بوشىشىپ كەتتى. ئۇنىڭ قولىدىن چىلىم چۈشۈپ كەتتى. ئەتراپتىكى نەرسىلەر شەكلى ۋە رەڭگىنى يوقتىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇنىڭ تۇمانلاشقان كۆزلىرىگە ئۇدۇلدىكى تامدىن قانداقتۇر ئىشىك ئېچىلىپ، پەردە قايرىلغاندەك كۆرۈندى.

— دوستۇم، — دېدى ئۇ، — ئۆلۈۋاتقىنىمنى سېزىپ تۇرۇۋاتسەن، رەھمەت سىزگە.

ئۇ، گرافقا ئەڭ ئاخىرقى قېتىم قولىنى بېرىشكە ئۇرۇندىيۇ، لېكىن ئۇنىڭ قولى جانسىز ھالدا پەسكە ساڭگىلاپ قالدى. ئەنە شۇ چاغدا ئۇ مونتې - كرىستونىڭ تەبەسسۇم قىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى؛ لېكىن بۇ، ئىلگىرىكى بەزى چاغلاردىكىدەك ئۇنىڭ تۇۋۈسز قەلبىنىڭ سىرىنى ئاشكارا قىلىدىغان ئۇنداق غەلىتە ۋە سۇرلۇك تەبەسسۇم بولماستىن، بەلكى ئاتىلارنىڭ ئۆز پەرزەندلىرى نادانلىق قىلىپ ئۆتكۈزگەن سەۋەنلىكلەرنى كۆرۈ-

گەندىكى مۇلايىم ۋە مېھرىلىك تەبەسسۇمىنى ئىدى. شۇنىڭ بىلەن بىللە، موررېلنىڭ نەزەرىدە گراف گويا زورىيىپ كەتكەندەك بولدى. ئۇ، تاماڭا تارتىلغان قىزىل زەدىۋالنى ئارقا كۆرۈنۈش قىلىپ، خۇددى چۆچەكلەردىكى ھەيۋەتلىك پالۋاندەك سۇرەتلىنىپ كۆرۈندى. ئۇنىڭ قاپقارا چاچلىرى ئارقىغا تاشلانغان بولۇپ، بەجايىكى زامان ئاخىرىدا گۇناھكارلارنى تەڭرىنىڭ دەرگاھىغا باشلاپ بارىدىغان پەرىشتىدەك مەغرۇر ۋە سۇرلۇك قىياپەتتە تىك تۇراتتى.

موررېل ماغدۇرسىزلانغان ھالدا كرىسلوغا ئۆزىنى تاشلاپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ قان تومۇرلىرىغا بىر خىل راھەتبەخش ئېقىم سىڭىپ كىرىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. خۇددى ئۇچ قىرلىق ئەينەك ئىچىگە سېلىنغان رەڭدار ئۈيۈنچۇقلارنىڭ رەڭ ئالماشتۇرغىنىدەك، ئۇنىڭ ئېڭىدا بارلىق نەرسىلەر ئۆزگەردى. كرىس لىودا قىيسىيىپ ئولتۇرۇپ، ھالسىرىغان، نەپسى بوغۇلغان موررېل ۋۇجۇدىدا ھاياتلىقتىن بىشارەت بەرگۈدەك ھېچقانداق نەرسە قالمىغانلىقىنى سېزەتتى. ئۇنىڭ مېڭىسىنى پەقەت بىرلا شېرىن خىيال چۈلغىۋالغانىدى. ئۇ، گويا بارلىق يەلكىنلىرىنى كەڭ يايغان كېمىدە «ئۆلۈم» دەپ ئاتىلىدىغان غايىب دۇنياغا كېتىۋاتقانلىقىنى چۈشەكەيتتى.

ئۇ يەنە گرافقا قولىنى ئۇزىتىشقا ئۇرۇندى، لېكىن بۇ قېتىم ئۇنىڭ قولى ھەتتا مىدىرلاپمۇ قويمىدى. ئۇ، «رازى بولۇڭ» دېگەن ئاداققى خىتابنى ئېيتماقچى بولدىيۇ، ئەمما ئۇنىڭ قېتىشقان تىلى خۇددى گۆر ئېغىزىنى ئېتىپ قويغان تاشتەك ھەرىكەتلەنمىدى. ئۇنىڭ تالغان كۆزلىرى ئىختىيارسىز يۇمۇلدى. ھالبۇكى، كۆزلىرى تولۇق يۇمۇلۇپ بولۇش ئارىلىقىدا ئۇ غۇۋا سۇرەتلىنىپ تۇرغان بىر گەۋدىنى ئىلغا قىلدى ۋە قاراڭغۇ بولسىمۇ، ئۇنى تونۇدى.

بۇ، گراف ئىدى. ئۇ، ئىشكىلەردىن بىرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنى ئاچتى. شۇ هامان قوشنا بۆلمىدىن، ياق، توغرىسى، ئەپسانەۋى قەسىردىن يارقىن يورۇق چۈشۈپ، موررىل شەھرىن چۈشكەپ ئولتۇرغان بۆلمىنى يورۇتتى.

بۇ ئىككى بۆلمىنى ئايرىپ تۇرغان بوسۇغىدا مىسلىسىز گۈزەل بىر قىز پەيدا بولدى. بۇ قىز تاتىرىپ كەتكەن ۋە مۇلايىم كۆلۈمسىرەپ تۇرغان بولۇپ، بەجايىكى قىساس پەرىشتىسىگە يالۋۇرۇۋاتقان شەپقەت پەرىشتىسىگە ئوخشايتتى.

«ئەرشنى كۆرۈۋاتىمەنمۇ نېمە؟ — دەپ ئويلىدى ماكسىملىئان كۆزلىرىنى تەسلىكتە ئېچىپ، — بۇ پەرىشتە مەندىن جۇدا بولغان پەرىشتىگە ئەجەبمۇ ئوخشايدىكەن».

مونتې ـ كرىستو قىزغا ئىشارەت قىلىپ، كرېسلودا قىيىسىپ ئولتۇرغان موررىلنى كۆرسەتتى.

قىز قوللىرىنى جۈپلەپ تۇتقان ۋە لەۋلىرىدە يېقىملىق تەبەسسۇمنى جىلۋىلەتكەن هالدا موررىلغا يېقىن كەلدى.

— ۋالېنتىنا! — موررىل يۈرىكىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدىن ۋارقىرىدى، لېكىن ئۇنىڭ لەۋلىرىدىن هېچقانداق سادا چىقمىدى. ئۇ، گويا بۇ ئۇنسىز ۋارقىراشقا پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلمۇەتكەندەك چوڭقۇر تىنىق ئالدى ـ دە، كۆزلىرىنى يۇمدى.

ۋالېنتىنا ئۇنىڭغا ئۆزىنى ئاتتى. موررىلنىڭ لەۋلىرى يەنە بىر قېتىم مىدىرلىدى.

— ئۇ سىزنى چاقىرۋاتىدۇ، — دېدى گراف، — سىزنى چۈشىدە كۆرۈۋاتقانىدەك هېس قىلىپ، چاقىرۋاتىدۇ. سىز تەقدىرىڭىزنى ئۇنىڭغا ئىشىنىپ تاپشۇرۇش ئالدىدا تۇرغاندا ئۆلۈم سىلەرنى ئايرىۋېتىشكە تاس قالدى. بىراق، مەن سىلەرنى قوغداپ، ئۆلۈمنى يەڭدىم! ۋالېنتىنا، بۈندىن كېيىن سىلەر هېچقانداق ئەهۋالدا ئاستىدىمۇ ئايرىلماسلىقىڭلار كېرەك، چۈنكى

ئۇ سىز بىلەن قوشۇلۇش ئۈچۈن گۆر ئىچىگە ئۆزىنى ئاتتى، مەن بولمىسام، ئىككىلىڭلار ئۆلگەن بولاتتىڭلار. مەن ئىككىلارنى جەم قىلدىم. ئۇلۇغ تەڭرىم بۇ ئىككى جاننى قۇتقۇزۇپ قالغىنىمنى نەزەرگە ئالغاي!

ۋالېنتىنا مونتې ـ كرىستونىڭ قولىنى چىڭ قىسىپ، ئۆزىنى تارتتى ۋە چەكسىز خۇشاللىق هېسسىياتى بىلەن بۇ قولغا لەۋلىرىنى باستى.

— شۇنداق، ماڭا رەهمەت ئېيتىڭ، — دېدى گراف، — سىلەرنى قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىمنى ئۇنتۇپ قالماڭ! سىلەرنىڭ مىننەتدارلىقىڭلارنىڭ مەن ئۈچۈن قانچىلىك زور ئەهمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى سىز بىلمەيسىز.

— مەن سىزگە چىن قەلبىمدىن مىننەتدارلىق بىلدۈرەمەن، — دېدى ۋالېنتىنا، — ئەگەر سۆزۈمنىڭ چىنلىقىغا ئىشەنمىسىڭىز گايدەدىن سوراپ بېقىڭ. مېنىڭ سۆيۈملۈك ئاچام گايدە سىزگە هەممىنى دەپ بېرىدۇ. بىز فرانسىيەدىن ئايرىلغاندىن تارتىپ ئۇ هەمىشە ماڭا سىزنىڭ گېپىڭىزنى قىلىپ بەردى. بۈگۈنكى بەختلىك كۈنگە يەتكۈچە پەقەت ئۇنىڭ ئاشۇ گەپلىرىلا ماڭا مەدەت بولدى.

— بۇ گەپچە، سىز گايدەنى ياخشى كۆرىدىكەنسىز ـ دە؟ — مونتې ـ كرىستو هاياجانلىنىشىنى يوشۇرۇشقا تىرىشىپ سورىدى.

— چىن دىلىمدىن ياخشى كۆرىمەن!

— ماڭا قاراڭ، ۋالېنتىنا، — دېدى گراف، — ماڭا بىر ياخشىلىق قىلىشىڭىزنى ئۆتۈنۈپ سورايمەن.

— سىزگە؟ ئاھ، خۇدا، سىزگە ياخشىلىق قىلغۇدەك بەختلىك بولارمەنمۇ؟...

— شۇنداق. سىز گايدەنى «ئاچام» دەپ ئاتىدىڭىز. ئۇ، راستىنلا سىزنىڭ ئاچىڭىز بولۇپ قالسۇن. مېنى رازى قىلىمەن

دېسگىز، ماڭا بولغان مىننەتدارلىقىڭىزنى ئۇنتۇغىنا ياندۇرۇڭ. سىزمۇ، موررىلىرى، ھەر ئىككىڭلار ئۇنى ئاسراڭلار، چۈنكى (گراف نىڭ ئاۋازى ئارتۇق ئاڭلانغۇدەك چىقتى) بۇگۈندىن باشلاپ ئۇ بۇ دۇنيادا يالغۇز قالدۇ...

— يالغۇز قالدۇ! — گرافنىڭ كەينىدىن تەكرارلاپ ئېيتقان بىر ئاۋاز ئاڭلاندى، — نېمە ئۈچۈن؟

مونتې - كرىستو كەينىگە بۇرۇلۇپ قاردى. قورقۇپ، تاسىرىپ كەتكەن گايدە ئۇنتۇغا تەلمۈرۈپ تۇراتتى.

— چۈنكى ئەتىدىن ئېتىبارەن سەن ئازاد بولۇپ، ئۆزۈڭگە مۇناسىپ ئورۇننى ئىگىلەيسەن، قىزىم، — دېدى گراف، — چۈنكى مېنىڭ تەقدىرىم سېنىڭ تەقدىرىڭگە نۇقسان يەتكۈزۈپ قويۇشىنى خالىمايمەن. ئۇلۇغ پاشانىڭ قىزى، ئاتاڭنىڭ بايلىقى ۋە نامىنى ساڭا قايتۇرۇپ بېرىمەن.

گايدەنىڭ چىرايىدا قان قالمىدى. ئۇ، خۇددى ئۆزىنى تەڭرىگە تاپشۇرغان پەرىدەك ئاق - سۇزۇك قوللىرىنى كۆكسىنىڭ ئۈستىگە قويدى ۋە يىغلىغۇسى كېلىپ، بوغۇلغان ئاۋازى بىلەن سورىدى:

— مېنى تاشلاپ كېتەمسەن، خوجايىنىم؟

— گايدە، سەن ياش، گۈزەل. مېنىڭ ئىسمىمنى يادىڭدىن چىقىرىۋەتكىن ۋە بەختلىك بولغىن.

— ماقۇل، — دېدى گايدە، — دېگىنىڭدەك قىلاي، خوجايىنىم. سېنىڭ ئىسمىڭنى يادىمدىن چىقىرىۋېتىپ، بەختلىك بولاي.

ئۇ ئىشىك تەرەپكە داجىدى.

— ۋاي خۇدايىم! — دەپ ۋارقىراپ كەتتى ۋالېنتىنا، موررىلىنىڭ ئېغىرلاشقان بېشىنى يۆلەپ تۇرۇپ، — ئۇنىڭ قانداق تاتىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆرمەيۋاتامسىز؟ ئۇنىڭ قانداق ئازابلىنىۋاتقىنىنى بىلمەيۋاتامسىز؟

— مېنىڭ كۆڭلۈم بىلەن ئۇنىڭ نېمە كارى؟ — دېدى گايدە ئادەمنىڭ ئىچىنى ئاغرىتقۇدەك ئاۋازدا، — ئۇ خوجايىن، مەن قۇل. ئۇ مېنىڭ كۆڭلۈمنى ھېسابقا ئالماسلىققا ھەقلىق.

گراف بۇ ئاۋازنى ئاڭلاپ تىترەپ كەتتى. بۇ ئاۋاز ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ ئەڭ مەخپىي تارىلىرىنى چەككەنىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى گايدەنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشتىيۇ، قىزنىڭ ئوتلۇق بېقىشىغا بەرداشلىق بېرەلمەي، تۆۋەنگە قارىۋالدى.

— ئاھ خۇدا! — دېدى ئۇ، — مېنىڭ كۆڭلۈمگە ئۆزۈڭ سالغان گۇمانلار راست بولۇپ چىقتىمۇ؟ گايدە، سەن مەندىن ئايرىلىشنى خالىمامسەن؟

— مەن ياش، — دەپ قىسقىلا جاۋاب بەردى قىز، — مەن ھاياتنى ياخشى كۆرىمەن، چۈنكى ھاياتىمغا سەن لەززەت بېغىشلىدىڭ. شۇڭا، ئۆلسەم ئارماندا كېتىمەن.

— ئەگەر سېنى قالدۇرۇپ كەتسەم، گايدە...

— سەن كەتسەڭ، مەن ئۆلىمەن، خوجايىنىم!

— ئەمسە، مېنى ياخشى كۆرەمسەن؟

— «ياخشى كۆرەمسەن» دەپ سوراۋاتقىنىنى قارا! ۋالېنتىنا، ئۇنىڭغا سەن جاۋاب بەرگىنە، سەن ماكسىملىئانىنى ياخشى كۆرەمسەن؟

گرافنىڭ يۈرىكى قاتتىق سوقۇپ، گويا كۆكرىكى ئىچىگە سىغماي قېلىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ئۇ، ئىككى قولىنى ئالدىغا سوزدى، گايدە ۋارقىراپ تاشلىدى - دە، ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى.

— ھەئە، مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن! كىشىلەر ئۆز ئاتىسىنى، ئاكىسىنى، ئىرىنى قانداق ياخشى كۆرسە، مەنمۇ سېنى شۇنداق ياخشى كۆرىمەن! سېنى جېنىمدەك ياخشى كۆرىمەن! سېنى خۇدادەك ياخشى كۆرىمەن، چۈنكى سەن بۇ دۇنيادا مەن ئۈچۈن ئەڭ چىرايلىق، ئەڭ ياخشى، ئەڭ ئۇلۇغ ئادەم!

— ئەمسە، سېنىڭ ئارزۇ قىلغىنىڭدەك بولسۇن، پەرىشتەم، — دېدى گراف، — ماڭا قايتىدىن ھايات بەرگەن ۋەھىنى دۇشمەنلىرىم ئۈستىدىن غەلىبىگە ئېرىشتۈرگەن تەڭرى بۇ غەلىبىنىڭ پۈشايمان بىلەن تۇگىشىنى راۋا كۆرمەپتۇ. مەن ئۆزۈمنى جازالاشنى ئويلىغانلىدىم، لېكىن تەڭرى مېنىڭ گۇناھىمدىن ئۆتۈپتۇ. ماقۇل، گايدە، مېنى ياخشى كۆرگىن! كىم بىلسۇن؟ بەلكىم سېنىڭ مۇھەببىتىڭ مېنىڭ ئۇنتۇشقا تېگىشلىك ئىشلىرىمنى ئۇنتۇشۇمغا ئىمكان بېرەر.

— نېمە دەيسەن، خوجايىنىم؟ — دەپ سورىدى قىز.

— شۇنى دەيمەنكى، گايدە، مېنىڭ 20 يىلدىن بېرى توپلىغان ئەقىل- پاراسىتىمنى سېنىڭ بىر ئېغىز گېپىڭ بىلەسپ چۈشتى. بۇ دۇنياغا سەندىن باشقا ھېچكىمىم قالمىدى، يالغۇز سەنلا مېنى ھاياتقا باغلاپ تۇرۇۋاتىسەن، ماڭا ئازابنىمۇ، بەختنىمۇ يالغۇز سەنلا بېرەلەيسەن!

— ئاڭلىدىڭمۇ، ۋالېنتىنا؟ — دەپ خىتاب قىلدى گايدە، — مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ھاياتىمنى قۇربان قىلىشقا تەييار تۇرسام، ئۇ «ماڭا ئازاب بېرىسەن» دەۋاتىدۇ!

گراف چوڭقۇر خىيالغا كەتتى.

— ئاخىرى ھەقىقەتنى تاپقان ئوخشىمامدىم؟ — دېدى ئۇ، — ئاھ خۇدا، بۇ ماڭا بەرگەن مۇكاپاتىڭ بولسىمۇ، جازايىڭ بولسىمۇ، تەقدىرىمنى قوبۇل قىلىمەن. بۇر، گايدە بۇر...

ئۇ، قىزنىڭ ئەۋرىشىم بىلىنى قۇچاقلاپ ۋالېنتىنا بىلەن قول ئېلىشتى- دە، چىقىپ كەتتى.

بىرسائەتچە ۋاقىت ئۆتتى. ۋالېنتىنا تېخىچە موررېلنىڭ يېنىدا، گەپ قىلماستىن، ئۇنىڭغا قاراپ ئولتۇراتتى. ئاخىرى ئۇ، موررېل نىڭ يۈرىكىنىڭ سوقۇۋاتقانلىقىنى، ئۇنىڭ جانلا ئېچىلىپ قالغان لەۋلىرى ئارىسىدىن بىلىنەر- بىلىنمەس تىنىق چىققانلىقىنى ۋە ھاياتىنىڭ ئەسلىگە كېلىۋاتقىنىدىن دېرەك بېرىپ،

ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىنى يېنىككىنە تىترەك باسقانلىقىنى سەزدى. ئاندىن ئۇنىڭ كۆزلىرى ئېچىلدى. لېكىن بۇ كۆزلەر ھەرىكەتسىز ۋە كۆرمەس ئىدى. كۆپ ئۆتمەستىن، ئۇنىڭ كۆرۈش ئىقتىدارى ئەسلىگە كەلدى. كۆرۈش ئىقتىدارى بىلەن بىرلىكتە ئېڭى ۋە ئېڭى بىلەن بىللە ئازابلىرى قايتىدىن ئويغاندى.

— تېخىچە ئۆلمەپتىمەنغۇ! — دەپ خىتاب قىلدى ئۇ ئەلەم بىلەن، — گراف مېنى ئالداپ قويۇپتۇ!

ئۇ، يۇلقۇنۇپ تۇرۇپ، شىرە ئۈستىدىكى پىچاقنى ئالدى.

— دوستۇم، — دېدى ۋالېنتىنا ئۆزىنىڭ مەپتۇن قىلغۇچى تەبەسسۇمى بىلەن، — ئويغاندىڭمۇ؟ ماڭا قارىغىنا.

موررېل قاتتىق ۋارقىراپ تاشلىدى ۋە ئۆز كۆزىگە ئىشەنمەستىن، چۈشىنىكسىز بىر نېمىلەرنى پىچىرلاپ، گويىاكى جەننەتنى كۆرۈپ ھەيران قالغاندەك، ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ، تىزلەندى...

ئەتىسى تاڭ يورۇشى بىلەن موررېل ۋە ۋالېنتىنا غارنىڭ ئوچۇق قويۇلغان ئىشىكىدىن تاشقىرىغا چىقتى. ئۇلار تولتۇقلىشىپ، دېڭىز بويىدا سەيلە قىلىشتى. ۋالېنتىنا موررېلغا مونتې - كرىستونىڭ ئۇنىڭ ھۇجرىسىدا قانداق پەيدا بولغانلىقىنى، ئۇنتۇرىدا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئۇنىڭغا قانداق چۈشەندۈرگەنلىكىنى، جىنايەتنى قانداق ئېچىپ كۆرسەتكەنلىكىنى ۋە ئاخىرى، باشقا كىشىلەر ئۇنى ئۆلدى دەپ ئويلاپ يۇرگەندە خوددى مۆجىزە كۆرسەتكەندەك قۇتۇلدۇرۇپ قالغانلىقىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بەردى.

سۆيىمەم ئاسمىندا تېخى ئەڭ ئاخىرقى يۇلتۇزلار چىمىرلاپ تۇراتتى. ئۇشتۇمتۇت موررېل بىر قورام تاشنىڭ سايىسىدا تۇرغان كىشىنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ كىشى خوددى ئۇلارنىڭ ئۆزىنى چاقىرىشنى كۈتۈپ تۇرغاندەك كۆرۈنەتتى. موررېل ۋالېنتىناغا ئۇنى كۆرسەتتى.

— بۇ جاكوپو، — دېدى ۋالېنتينا، — بەلكەنلىك كېمە نىڭ كاپىتانى.

شۇ گەپ بىلەن ئۇ، جاكوپونى ئىشارەت قىلىپ چاقىردى.

— بىزگە دەيدىغان گېپىڭىز بارمىدى؟ — دەپ سوردى موررېل.

— سىلەرگە گرافنىڭ خېتىنى تاپشۇرماقچىدىم.

— گرافنىڭ خېتى! — ھەر ئىككىسى بىر ئېغىزدىن خىتاب قىلىشتى.

— شۇنداق، مانا، ئوقۇپ بېقىڭلار.

موررېل خەتنى ئېچىپ، ئوقۇدى:

«قەدىرلىك ماكسىمىلىئان!

دېڭىز بويىدا سىزنى بىر يەلكەنلىك كېمە كۈتۈپ تۇرىدۇ. جاكوپو سىزنى لېۋورنوغا يەتكۈزۈپ قويىدۇ. ئۇ يەردە نۇئارتىيې ئەپەندى ئۆزىنىڭ نەۋرە قىزىنى كۈتۈپ تۇرىدۇ. ئۇ، ۋالېنتىنا بىلەن ئىككىڭلار نىكاھلىنىشتىن ئاۋۋال سىلەرگە دۇئا قىلىپ رازىلىقىنى بەرمەكچى. مۇشۇ غاردىكى ھەممە نەرسە، يېلىسەي كوچىسىدىكى ئۆيۈم ۋە تربېپوردىكى داچام — ئېدمون دانتېسنىڭ ئۆز خوجايىنى موررېلنىڭ ئوغلىغا ئاتاپ قويغان تويلۇق سوۋغىتىدۇر. بۇ سوۋغاتنىڭ يېرىمىنى ۋىلفور خانىمز قوبۇل قىلىشتىن باش تارتماس دەپ ئۈمىد قىلىمەن، چۈنكى ئۇنىڭ بۇ يىل سېنتەبىردە ئەقىلدىن ئېزىپ قالغان ئاتىسىدىن ۋە ئۆگەي ئانىسى بىلەن بىللە قازا تاپقان ئىنىسىدىن قالغان مۇلۇكنى پارىژ كەمبەغەللىرىگە ھەدىيە قىلىۋېتىشنى ئۆتۈنۈپ سورايمەن.

موررېل، بۇنىدىن كېيىنكى ھاياتىمزنى قوغدايدىغان پەرىشتىگە ئىلتىماس قىلىپ، بىر ئادەم ئۇچۇن ۋاقتى - ۋاقتىدا دۇئا قىلىپ تۇرۇشنى ئۆتۈنىمىز. ئۇ ئادەم خۇددى شەيتانغا ئوخشاش ئۆزىنى تەڭرىگە تەڭ چاغلىغانىدى،

ئەمما ئۇ كېيىن ئالىي قۇدرەت ۋە ئالىي پاراسەت پەقەت قادىر تەڭرىنىڭ قولىدا ئىكەنلىكىنى خىرىستىئانچە مۆمىنلىك بىلەن تونۇپ يەتتى. شۇ دۇئالارقەلبىمدىكى پۇشايمانلىرىمنى يەڭگىللىتىپ قالسا ئەجەب ئەمەس.

موررېل، مەن سىزگە ئۆز تەجرىبە - ساۋاقلىرىمنىڭ جەۋھىرىنى ئېچىپ كۆرسىتىپ بېرەي. بۇ دۇنيادا بەختمۇ، بەختسىزلىكمۇ مەۋجۇت ئەمەس. بۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى پەقەت نىسپىي ھالدا تەسەۋۋۇر قىلىنىدۇ. چەكسىز بەختسىز بولغان كىشىلا چەكسىز بەختنى ھېس قىلالايدۇ. ماكسىمىلىئان، كىم ئۆزلۇمنى ئىختىيار قىلغان بولسا، شۇ ھاياتنىڭ قەدىرىگە يېتەلەيدۇ.

ياشاڭلار ۋە بەختلىك بولۇڭلار، مېنىڭ سۆيۈملۈك، قەدىردان پەرزەنتلىرىم، شۇنى ئېسىڭلەردىن چىقارماڭلاركى، تاكى تەڭرى بەندىنىڭ ھايات يولىغا چەك قويمىغۇچە، ئىنسانىيەتنىڭ بارلىق ئەقىل - پاراسىتى مۇنداق ئىككى سۆزگە يىغىنچاقلانغان بولىدۇ:

«كۈتۈش» ۋە «ئۈمىدۋار بولۇش.»

دوستىڭىز ئېدمون دانتېس،
گراف مونتې - كرىستو»

ۋالېنتىنا ئاتىسىنىڭ ئەقلىدىن ئېزىپ قالغانلىقىنى ۋە ئىنىسىنىڭ قازا تاپقانلىقىنى تېخى ئەمدىلا مۇشۇ خەتتىن ئۇققاندى. خەت ئوقۇلۇۋاتقاندا ئۇ تاتىرىپ كەتتى ۋە ئۇنىڭ كۆكسىدىن ئېغىر، ھەسرەتلىك سادا ئورغۇپ چىقتى. ئۇ، سۆز قىلمىدىيۇ، ئاچچىق كۆز ياشلىرى مەڭزىلىرىنى بويلاپ ئېقىپ چۈشتى. بەخت ئۇنىڭغا تولىمۇ قىممەتكە توختىغانىدى.

موررىل خاتىرجەمسزلىنىپ، ئۆپچۈرىسىگە كۆز يۈگۈرتتى.

— ياق، گراف سېخىيلىقنى بەك ئاشۇرۇۋېتىپتۇ، — دېدى ئۇ، — ۋالېنتىنا مېنىڭ ئازغىنا مۇلۈكۈمگە تامامەن قانائەت قىلىدۇ. گراف قېنى؟ مېنى ئۇنىڭ يېنىغا باشلاپ بېرىڭا، دوستۇم.

جاكوپو قولى بىلەن ئۇپۇقنى كۆرسەتتى.

— نېمىدەيسىز؟ — سورىدى ۋالېنتىنا، — گراف قېنى؟ گايدە قېنى؟

— قاراڭ، — دېدى جاكوپو.

— ئۇلار دېڭىزچى كۆرسەتكەن تەرەپكە قاراشتى ۋە يىراقتا، ئاسمان بىلەن دېڭىزنىڭ ئايرىپ تۇرغان قارا - كۆك ئۇپۇق سىزىقىدا بىلىق ئالغۇچىنىڭ قانىتىچىلىك كۆرۈنگەن ئاق يەلكەننى كۆرۈشتى.

— كېتىپتۇ! — دەپ خىتاب قىلدى موررىل، — خەير - خوش، دوستۇم، — خوش گايدە! خوش، ئاچا!

— كېتىپتۇ! — دەپ پىچىرلىدى ۋالېنتىنا، — خوش.

— ئەمدى ئۇلار بىلەن يەنە كۆرۈشەلەرمىزمۇ؟ — دېدى موررىل، ياشلىرىنى سۈرتۈپ.

— دوستۇم، — دېدى ۋالېنتىنا، — گرافنىڭ بىزگە قالدۇرغان سۆزى بارغۇ. ئىنسانىيەتنىڭ بارلىق ئەقىل - پاراسىتى مۇنداق ئىككى سۆزگە يىغىنچاقلانغان:

«كۈتۈش» ۋە «ئۈمىدۋار بولۇش.»

بۇ كىتاب موسكۋا بەدىئىي ئەدەبىيات نەشرىياتىنىڭ 1955 - يىل رۇسچە نەشرى ۋە بېيجىڭ خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتىنىڭ 1978 - يىل 12 - ئاي 1 - نەشرىگە ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据莫斯科文艺出版社1955年俄文版和北京人民文学出版社1978年12月第1版翻译出版。

گراف مونتې - كرىستو (4)

ئالىكساندر دىيۇما

تەرجىمە قىلغۇچى: پەرھات جىلان

مەسئۇل مۇھەررىرى: مەھەممەتروھىم كېرىمى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھەر ئازادلىق كوچا №306)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 850×1168 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 17·125 قىستۇرما ۋاراقى:1
1986 - يىل 10 - ئاي 1 - نەشرى
1987 - يىل 8 - ئاي 1 - بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: M10098·1150
تىراژى: 3·000—1
باھاسى: 1·050 يۈەن

基度山伯爵（4）（维吾尔文）
大仲马 著　帕尔哈提 译
责任编辑：买买提热衣木

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐市解放路306号）
新疆新华书店发行　新疆新华印刷二厂印刷
850×1168毫米　32开本　17.125印张　1插页
1986年10月第1版　1987年8月第1次印刷
印数：1——3,000

统一书号：M10098·1150　定价：1.50元